

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΜΑΡΑΣΛΗ

Σ Υ Λ Λ Ο Γ Η

ΕΚΚΡΙΤΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΩΝ ΞΕΝΩΝ ΤΕ ΕΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙ
ΚΑΙ ΠΡΩΤΟΤΥΠΩΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ ΣΥΝΕΡΓΕΙΑ ΤΩΝ Κ.Κ.

ΣΠ. ΒΑΣΗ (καθ. ἐν τῷ Πανεπ.), **Γ. ΒΕΡΝΑΡΙΑΚΗ** (καθ. ἐν τῷ Πανεπ.),
ΑΓΓΕΛΟΥ ΒΛΑΧΟΥ, † **Σ. Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗ** (καθ. ἐν τῷ Πανεπ.), **Π.**
ΚΑΡΟΛΙΔΟΥ (καθ. ἐν τῷ Πανεπ.), **Α. ΚΟΥΡΤΙΔΟΥ** (καθ. τῆς φιλ.), **ΣΠΥΡ.**
Π. ΛΑΜΠΡΟΥ (καθ. ἐν τῷ Πανεπ.), **Μ. ΛΑΠΠΑ** (δ. φ.), **Θ. ΛΙΒΑΔΑ**
(δ. φ.), **Μ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΟΥ** (καθ. ἐν τῷ Πανεπ.), † **Ι. ΠΑΝΤΑΖΙΔΟΥ** (καθ.
ἐν τῷ Πανεπ.), **Θ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ** (καθ. γυμν.), **Ν. Γ. ΠΟ-**
ΛΙΤΟΥ (καθ. ἐν τῷ Πανεπ.), **Α. ΠΡΟΒΕΛΕΓΓΙΟΥ** (δ. φ.), **Ε. ΡΟΙΔΟΥ**
(δ. ν.), **Σ. Κ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΥ** (καθ. ἐν τῷ Πανεπ.), **Ι. ΣΒΟ-**
ΡΩΝΟΥ (διευθ. νομισμ. μουσ.), **Γ. ΣΩΤΗΡΙΑΔΟΥ** (ἐφ. τ. ἀρχ.), **ΧΡ.**
ΤΣΟΥΝΤΑ (ἐφ. τ. ἀρχ.), **Δ. ΦΙΛΙΔΟΥ** (ἐφ. τ. ἀρχ.), **Γ. ΧΑΤΖΙΔΑΚΙ** (καθ. ἐν
τῷ Πανεπ.) καὶ ἄλλων λογίων

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΔΕ

ΔΥΣΑΝΔΡΟΥ Γ. Χ. ΚΩΝΣΤΑ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΜΑΡΑΣΛΗ
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΑΡ. 11.

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ

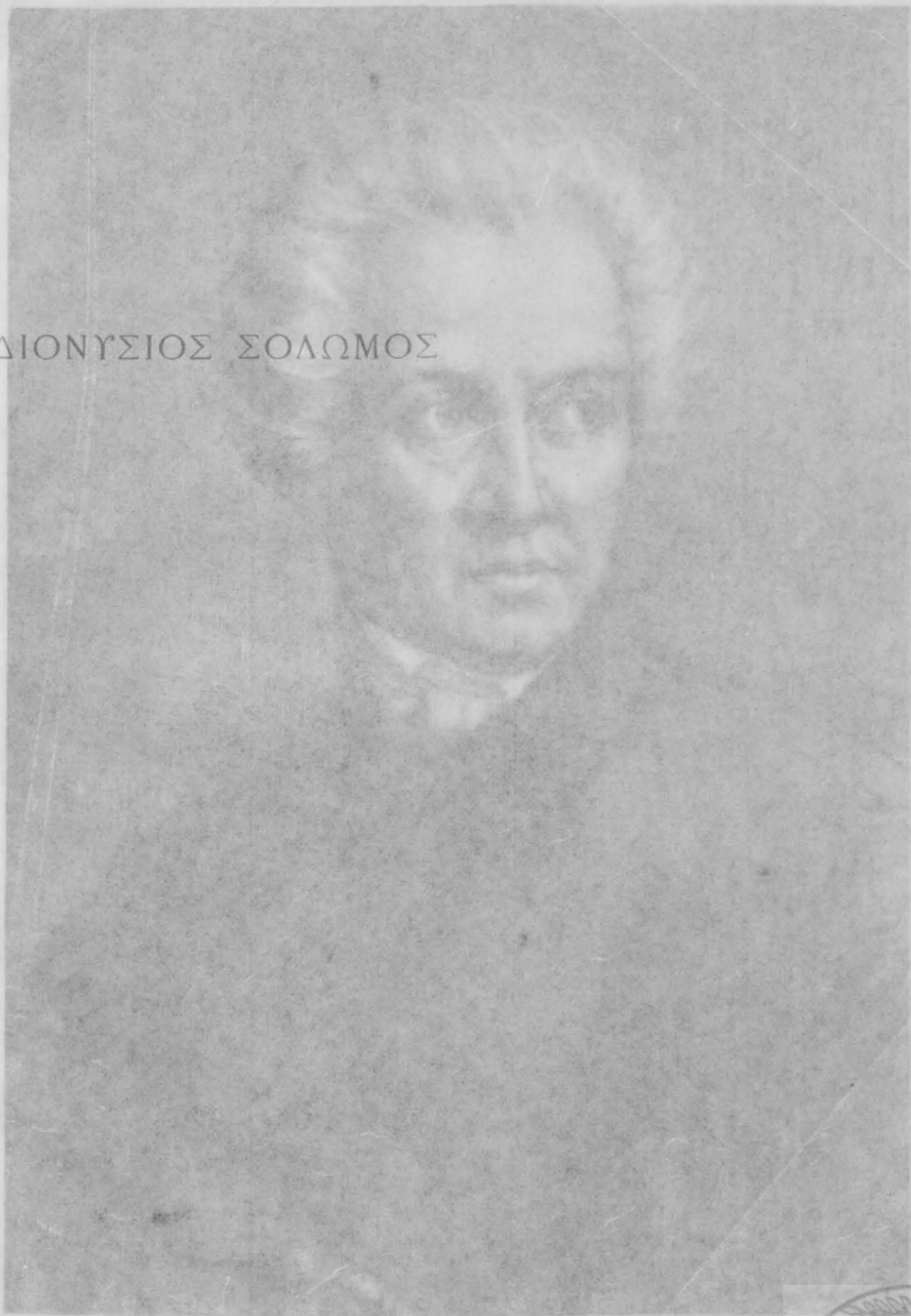
Α Π Α Ν Τ Α
Τ Α ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΙΣ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΚΑΡΟΛΟΥ ΜΠΕΚ

1901

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΣΟΛΩΜΟΣ

Κατὰ σχεδιογράφημα

Γ. ΙΑΚΩΒΙΔΟΥ

D. Solomos

D. Solomón

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΜΑΡΑΣΛΗ

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ

Α Π Α Ν Τ Α

ΤΑ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ

ΜΕΤΑ ΠΡΟΛΟΓΟΥ
ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΒΙΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΡΓΩΝ ΤΟΥ ΠΟΙΗΤΟΥ

ΥΠΟ
ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ

ΚΑΙ ΜΕΤΑ ΠΕΝΤΕ ΦΩΤΟΤΥΠΙΩΝ ΚΑΤΑ ΣΧΕΔΙΟΓΡΑΦΗΜΑΤΑ
Ν. ΓΥΖΗ ΚΑΙ Γ. ΙΑΚΩΒΙΔΟΥ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΙΣ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ
1901

Σ Ο Λ Ω Μ Ο Σ

Η ΖΩΗ ΤΟΥ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ

Τῇ Μοῦσα τοῦ Σολωμοῦ, ἀπὸ τὰ παιδικά μου χρόνια κι ἂν τὴ γνώρισα, δὲν τὴν ἀγάπησα μὲ τὴ φλόγα τοῦ πρώτου καημοῦ· γιὰτὶ παιδὶ δὲν ἤμουν ὅταν ἐπρόσεξα ἔς αὐτή. Καὶ μ' ἔδεσε μὲ τὴν ἀσύντριπτην ἀλυσίδα ποῦ δένει τὸ πάθος κάποτε τὴ μαθημένη καρδιά, τὴν ὄριμην ἡλικία. Ὁ Σολωμὸς δὲν εἶναι ποιητὴς γιὰ νὰ συγκινήσῃ ἐκείνους ποῦ μὲ παιδικὴν ἐλαφρότητα στοχάζονται τὰ πνευματικά. Ἄλλων ὁμοτέχνων τοῦ τὰ ἔργα, κ' ἐδῶ κι ἄλλου, εὐκόλα τὰ πλησιάζει κανεὶς καὶ τὰ νοστιμεύεται, κ' εὐκολώτερα τὰ χορταίνει καὶ τὰ λησμονεῖ· ἐκείνου ὁ στίχος, - νόημα, λόγος, μέτρα, - δὲν ἔχει τὴν ἀπλότητα καὶ δὲν ξανοίγεται σὰν τῶν ἄλλων. Δυσκολεύει κ' ἡ γλῶσσα του, ξένη πρὸς τὴν παράδοση τῆς σχολικῆς παιδείας, ἀταίριαστη μὲ τὴ γλῶσσα τοῦ γραφείου μας καὶ τοῦ βιβλίου μας, ὅσο κι ἂν εἶναι ταιριαστὴ μὲ τὰ βαθύτερα τῆς ψυχῆς μας· μὰ γι' αὐτὸ κι ὁ στίχος του ὅσους θὰ τραβήξῃ τοὺς τραβάει στοχαστικώτερα, καὶ μιὰ γιὰ πάντα. Μετρημένοι ἀκόμα κι ὅσοι αισθάνονται τὴ σπουδαιότητα τῆς τέχνης τοῦ Σολωμοῦ, καθὼς πρέπει, κ' ἐκεῖ ποῦ πρὸ πάντων ἰξίζει νὰ τὴν αισθανθοῦν. Μπορεῖ νὰ λέμε γιὰ τὸν ψάλτη τῶν « Ἐλεύθερων πολιορχημέων » ὅ,τι εἶπεν ὁ φιλόσοφος Νίτσε γιὰ τὸ Γκαίτε: « Ἀκόμα δὲν ἔδειξεν ὄλη τὴν ἐπιρροή του, ἀκόμα δὲν ἤρθε ἡ ὥρα του ». Δὲν ξέρω ἂν βρίσκεται ἔς ἄλλη λογοτεχνία ποιητῆς, μ' ἔργα ἔτσι λιγιστὰ κ' ἔτσι μισοκάμωτα, ὅμοια γερὸς καὶ πλούσιος καὶ σημαν-

τικός ¹⁾). Το έργο του φέρνει 'ς τὸ νοῦ κάποια ερείπια σὲ κάποιες κορφές· ανεβαίνουμ' ἐκεῖ πρὸς ἐκεῖνα, καὶ τόσο δὲ μᾶς ἐντυπώνονται τὰ ερείπια ὅσο οἱ ὀλάνοιχοι ὀρίζοντες ποῦ ξανοίγονται 'ς τὰ μάτια ἀνάμεσό τους ἐκεῖ.

Ἄπο καιρὸ ὄνειρεύομαι νὰ πλέξω βιβλίον ὀλόκληρο γύρω 'ς τὴν ἰδέα τοῦ ποιητῆ· ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ἔργου ποῦ μᾶς ἄφησε, καὶ, πλατύτερ' ἀκόμα, ἐξ ἀφορμῆς τοῦ νοῦ ποῦ συμβολίζει 'ς τὴν πατρίδα μας ὁ Σολωμός, φιλοδοξοῦσα ν' ἀνταμώσω καὶ μὲ τάξη νὰ ξετιλύξω μέσα 'ς τὸ βιβλίο μου κάθε πρόβλημα καλλολογικὸν ἢ ἱστορικὸ, γλωσσολογικὸν ἢ μετρικὸ, ψυχολογικὸν ἢ κοινωνικὸ, κάθε ζήτημα ποῦ θὰ μπορούσε νὰ ξυπνήσ' ἢ μελέτη τοῦ νεώτερου ποιητικοῦ μας λόγου. Ἔργο τέτοιον, ὡς τὴν ὥρα, δύσκολο νὰ συντεθῆ καὶ νὰ τυπωθῆ δυσκολώτερο. Χαρὰ θὰ μοῦ προξενούσε καὶ μονάχ' ἂν ἔφτανε 'ς τὰ φύλλα τοῦτα ποῦ μοῦ δόθηκαν ἐδῶ γιὰ νὰ συντροφέψω τὸ τύπωμα τῶν ποιημάτων τοῦ Σολωμοῦ, τὸ τύπωμα τὸ φερμένο τώρα σὲ νέο φῶς ἀπὸ τὸ μεγαλόβουλο Ἑλληνα τῆς Ὀδησοῦ· ἂν ἔφτανε κάτι σὰν ἤσκιο στενὸ νὰ σκορπίσω τοῦ πλατειοῦ ἐκείνου ὄνειρου μου. Κ' εὐτυχισμένος θὰ ἤμouνα τῶρα κι ἂν κατῶρθωνα κι ὅσα κατὰ καιροὺς ἔτυχε νὰ γράψω ἢ νὰ μιλήσω γιὰ τὸ Σολωμό, νὰ τὰ ξαναχύσω ἐδῶ πρὸ ἀνοιχτά, πρὸ μελετημένα, κάπως ρυθμικώτερα, ἐγκάρδια. Ἐγκάρδια· τονίζω τὴ λέξη· ὁ λόγος μου γιὰ τὸν ποιητῆ « ποῦ πότισέ μου τὴν ψυχῆ, καὶ χόρτασεν ἀμέσως » - καθὼς λέει ἕνας τοῦ στίχος, δὲ θὰ ὠρέγομouν ἐδῶ πέρα νὰ γεννηθῆ ἀπὸ τὴν ἀτάραχη καὶ τὴν ἀνοιχτομάτα παρατήρηση τοῦ κριτικοῦ θάθελα μὲ μιᾶς νὰ προβάλῃ ἀπὸ τοῦ πιστοῦ τὴ συγκίνηση. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ γλῶσσα μου, γλῶσσα ὄχι τῆς ἀναγνωρισμένης μας — καλὰ κακὰ δὲν ἐξετάζω — πεζο-

¹⁾ Ἐνας μόνον θὰ μπορούσε νὰ σημειωθῆ· ὁ γερμανὸς ποιητῆς Νοδάλης (Hardemberg μὲ τάλθηνό του ὄνομα)· τὸ ἔργο του ὀλόκληρο κρατεῖται σὲ 50 σελίδες μόλις· ἕνα κεφάλαιο μυθιστορήματος, ἕνα διηγηματάκι, ἕνα ἄρθρο, λίγα ποιήματα, καὶ ἄλλα κομμάτια. Ὁ Κάραϊλ εἶπε γιὰ τὰ ἔργα του πῶς « μεταφέρουν τὴ σκέψη 'ς ἕνα νέο κόσμον. » Ὅμως ὁ Νοδάλης πέθανε, τὸ 1801, 29 χρόνων.

γραφίας, ἀλλὰ τῆς λειτουργίας μας τῆς ποιητικῆς. Κι ἀνίσως δὲ μοῦ εἶχε ριζωθῆ ἔς τὸ νοῦ πῶς ὁ πεζὸς μας λόγος ἀνάγκη, ἀγάλια ἀγάλια, ὅσο προβαίνει, νὰ μορφώνεται κατὰ τὴ γλῶσσα τοῦ ποιητικοῦ, θὰ ἔδιν' ἐδῶ ἀφορμὴ ἓνα ξανατύπωμα τῶν ἔργων τοῦ Σολωμοῦ γιὰ νὰ μοῦ γεννηθῆ τέτοια γνώμη. Ἡ καθιερωμένη τῆς γραφῆς μας γλῶσσα θὰ ἦτανε κάτι παράττονο δῖπλα ἔς τὴ φωνὴ τοῦ βγαίνει μὲς ἀπὸ τέτοιο βιβλίον· κάτι παράττορο μὲ τὴ μνήμη ἐκείνου, ποῦ μᾶς ἄφησε ἔς τὸ « Διάλογο » τὴ γλωσσικὴ διαθήκη του.

Μὲ τέτοια δέσποινα σκέψη ἔς τὰ προλεγόμενα τοῦτα θὰ κοιτάξω νὰ δώσω μιὰ κάποιαν ἔννοια τῆς ζωῆς καὶ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ ἔργου τοῦ ποιητῆ, ἔννοια καὶ τῆς καλλιτεχνικῆς ἀξίας καὶ τῆς κοινωνικῆς ἐπιρροῆς τοῦ ἔργου ἐκείνου, καθὼς καὶ τοῦ τρόπου σύμφωνα μὲ τὸν ὁποῖον ἔγινε τὸ τύπωμα τοῦτο τῶν ποιημάτων του. Ὅ,τι κάνω δὲν εἶναι τόσο κριτικὸς λόγος γιὰ τὸ τραγούδι τοῦ Σολωμοῦ· πέστε το καλῆτερα μιὰ συνοδεία τοῦ τραγουδιοῦ ἀπάνω σὲ μιὰ καθάρα ἀγάπης.

Α΄.

Τὸ 1798 ἔς τὴ Ζάκυνθο γεννήθηκε ¹⁾. Ἡ χρονιά ποῦ πέθανεν ὁ Ρήγας. Ἡ μοῖρα σοφὰ σὰ νὰ ταίριασε ἔς τὸ ἴδιο κυκλοχρόνισμα τὸ τέλος τοῦ ἐθνομάρτυρα μὲ τὰ μεγάλα τὰ σαλπίσματα, τὸ πρῶτο γλυκοχάραμα τοῦ ἄλλου, ποῦ θὰ ταίριαζε τὰ μεγάλα τὰ σαλπίσματα μέσα ἔς τὴ μουσικὴ συμφωνία τῆς Τέχνης. Οἱ πρόγονοὶ του ἔς τὴ Βενετιὰ ξανοίγονται πρῶτ' ἀπὸ τὰ 715, μὲ τὸνομα Βαρβολάνοι. Τὸνομα Σολωμὸς ²⁾ πρωτοφαίνεται ἐπίσημα, τὸ 1697,

¹⁾ Στις 8 τοῦ Ἀπριλίου δὲν ἐγεννήθηκε· εἶναι ἡ μέρα ποῦ βαπτίστηκεν. Ἴδε Προλεγόμενα Σ. Δὲ Βιάζη (Α. Σ. Ζ. 1880).

²⁾ Ἐς τὰ βιβλία καὶ ἔς τὰ ἔγγραφα τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Παβίας ποῦ σπούδασεν ὁ Σολωμὸς, τὸνομά του γράφεται διαφοροτρόπως: Salomon, Salomone, Salamon.

ἔνα διάταγμα τοῦ Δόγη τῆς Βενετίας. Μᾶς γνωρίζετ' ἀπὸ κεῖ πῶς ὁ Ἰωάννης Ἀρσένιος Σολωμός, μὲ ὄλο του τὸ σπίτι, πέρασεν ἀπὸ τὴν Κρήτη, ἀφοῦ τὴν πῆραν οἱ Τοῦρκοι, ἔς τὸ Μωριά. Προ- τοῦ καὶ ὕστερα, ἔς τὴν Κρήτη, ἔς τὰ Ἐφτάνησα, ἔς τὸ Μωριά, Σολωμοὶ ξεχωρίζουε ἔς τὴ δούλεψη τῆς Βενετικῆς Δημοκρατίας. Σολωμοὶ στρατιῶτες, νομικοὶ, ιερωμένοι, ἄρχοντες καὶ κυβερνη- τες, σὲ στεριά καὶ θάλασσα· ἀκόμα κ' ἕνας δόγης καὶ μιὰ ἀγία λαμπρύνουε τὸ χρυσὸ γενεαλογικὸ τους δέντρο. Τὸν πατέρα του Νικόλαο ἐννιὰ χρόνων ἦταν ὅταν τὸν ἔχασεν. Ὑστερ' ἀπὸ ἕνα χρόνο στάλθηκε ἀπὸ τὸν ἐπίτροπό του Μεσσαλᾶ ἔς τὴν Ἰταλία γιὰ νὰ μορφωθῆ, συντροφευμένος ἀπὸ τὸ διδάσκαλό του Ρώσση. Ὁ Ρώσσης, δυτικὸς ιερωμένος, εἶχε καταφύγει ἔς τὴ Ζάκυνθο, διωγμένος ἀπὸ τὴν πατρίδα του Κρεμῶνα, γιὰ τὰ φιλελεύθερα φρονήματά του, ποτισμέν' ἀπὸ τὶς ιδέες τοῦ παντοῦ σκορποῦσε τότε ἡ μεγάλη Γαλλικὴ Ἐπανάσταση. Ὅμως οἱ πρῶτοι Ἕλληνες διδάσκαλοι τοῦ μικροῦ Σολωμοῦ ἔς τὴ Ζάκυνθο εἶν' ἕνας Κασσιμά- της, καὶ ὁ Ἀντώνιος Μαρτελάος, ἄνθρωπος σοφὸς γιὰ τὴν ἐποχήτου, ποιητῆς, φιλελεύθερος, καὶ πολὺ παράξενος. Κάποιος βιογράφος τοῦ Σολωμοῦ μᾶς βεβαιώνει πῶς ἄκουσε τὸν Καραβίαν, ἕναν ἀπὸ τοὺς πρῶτους διδασκάλους ἐκείνου, νὰ ἱστορῆ μὲ πόσο ζῆλον ὁ νέος μαθητῆς του μελετοῦσε τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας ποιητὰδες καὶ ἱστορικούς, καὶ πῶς ἐσπούδαζε τὴν Ἀγία Γραφή, καὶ παθη- τικὰ μεγαλοφωνοῦσε ἀπέξω τοὺς ψαλμοὺς τοῦ Δαβὶδ, τοὺς θρή- νους τοῦ Ἰερεμῖα, καὶ τὸ μέγα ποίημα τοῦ Ἰώβ. Ἔτσι καὶ ἔς τὴν Κρεμῶνα ὅταν ἐπῆγε, συνοδευμένος ἀπὸ τὸ Ρώσση, γιὰ νὰ τε- λειοποιηθῆ ἔς τὴν ἰταλικὴ καὶ ἔς τὴ λατινικὴ παιδεία, οἱ ἰταλοὶ τοῦ διδάσκαλοι χαρὰ τὸ εἶχαν βλέποντας πόσο ζωντανὰ καὶ πρω- τόφαντα τὸ ξένο παλληκάρι ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα συνήθιζε νὰ ἐκφωνῆ τοὺς στίχους τοῦ Βιργιλίου· καὶ γνωρίζομε πῶς ἕνας ἀπὸ τοὺς δι- δασκάλους του ἔς τὴν Ἰταλία, ἐνθουσιασμένος μετὰ τὰ πρῶτα γυ- μνάσματα τοῦ μαθητῆ σὲ λατινικούς καὶ σὲ ἰταλικούς στίχους, τοῦ ἔλεγε: « Ἑλληνόπουλο, θὰ περάσης τὸ Μόντη μας! »

Ζωηρὸς καὶ δυσκολοῦπόταχτος φαίνεται ὁ νέος. Ἀπὸ τὸ λύκειο τῆς Κρεμώνας ἀποφοίτησε κατὰ τὸ Σεπτέμβριο τοῦ 1815. Σ' ἓνα σχολεῖο τῆς Βενετίας, ποῦ τὸν εἶχε βάλει προτῆτερα ὁ Ρώσσης, γιὰ νὰ τὸν ἔχη σιμὰ του, στάθηκεν ἀδύνατο νὰ μείνη· δὲν ἠμπόρεσε νὰ συμβιδιάσῃ τὴν ὁρμὴ τῆς ψυχῆς του μὲ τὴν πειθαρχία τοῦ σχολείου. Τῆς ὁρμητικῆς κ' ἐλεύθερης ἐκείνης ψυχῆς, μᾶς λένε οἱ βιογράφοι του, μόνος φράχτης ἦτανε ὁ σοβαρὸς, ἐνάρετος, καὶ φιλόστοργος Ρώσσης. Πρόσχαρος, τὴν ἐποχὴν ἐκείνη, καὶ φιλοπαρατηρητικὸς, ἀγαποῦσε νὰ μιμητῆται τὰξιογέλαστα τῶν ἄλλων, καὶ δυνατὸ εἶχε τῆς φιλίας τὸ αἶσθημα. Κάποια ἀνέκδοτα τῆς ἐποχῆς του αὐτῆς μᾶς φέρνουν ἄθελα 'ς τὸ νοῦ κάτι ἀπὸ τὰ πρῶτα χρόνια πολυτάραχων μεγάλων ποιητῶν, ὡς ὁ Μπάϊρον καὶ ὁ Σέλλεϋ. Τὸ Νοέμβριο τοῦ 1815 γράφεται 'ς τῆς Παβίας τὸ Πανεπιστήμιο, 'ς τὰ νομικὰ· ὅμως προτοῦ συμπληρώσῃ τὸν τρίτο χρόνο τῆς σπουδῆς του, γυρίζει 'ς τὴν πατρίδα του. Ὅχι μὲ τὸ δίπλωμα τῆς νομικῆς, ἀλλὰ πλούσιος ἀπὸ τὴν ἰταλικὴ σοφία καὶ τὴν ποίηση, ποῦ κατὰ τὰ χρόνια ἐκεῖνα ἔπαιρνε λαμπρὰ καὶ ξανάνθιζε 'ς τὴ γῆ τοῦ Δάντη καὶ τοῦ Πετράρχη.

Βάρβαρος, καθὼς ὁ ἴδιος εἶπε σὲ κάποιο ἰταλόφωνο ποίημά του, πάτησε τὸ χῶμα τῆς Ἰταλίας, ὅμως βάρβαρος δὲν ἦταν ἀφοῦ τὸ ἄφησεν. Ἡ ἰταλικὴ ψυχὴ (τόσο τῆς ἑλληνικῆς συγγένισσα), καθὼς ἀπὸ μικρὸς μ' ἐκείνη τρέφονταν, κ' ὕστερα μέσα 'ς τὸν ἀέρα τῆς ἔζησε, καὶ τὴ γνώρισεν ἀπὸ σιμὰ καὶ τὴν ἐχώνεψε, τοῦ μόρφωσε τὴ φαντασία καὶ τοῦ τόνωσε τὸ φρόνημα· ὅμως φαντασία καὶ φρόνημα ποτίζονταν καὶ ζωντάνευαν κ' ἔπαιρναν μιὰ νέα χάρη ἑλληνικὴ ἀπὸ τὴν αἰσθαντικὴ πηγὴ ποῦ ἀνάβρυζε μέσα του. Γενναῖοι διδάσκαλοι ἐκεῖ, φυσῶντας του ἔρωτες κ' ἐνθουσιασμοὺς πρὸς τὰ ἐλεύθερα καὶ πρὸς τὰληθινά, θὰ τοῦ φώτισαν τὴν ἔθνηκὴ συνείδηση, θὰ τὸν ἔκαμαν βαθύτερα νὰ αἰσθάνεται τὰ πάτρια. Σακουστοὶ τεχνῖτες τοῦ λόγου θὰ πλάσανε τὸ φιλολογικὸ του νοῦ νὰ λαχταρίζῃ γιὰ τὰ ὠραῖα καὶ γιὰ τὰ μεγάλα καὶ μὲ διψ' ἀχόρταστη σύνθημά του νὰ παίρνη τὸ λόγο τοῦ «Φάουστ»·

«Ὅλο καὶ ψηλότερα!» Ἀνάμεσα ἔς τοὺς φίλους του καὶ ἔς τοὺς γνωρίμους του τῆς Ἰταλίας, μαζί σοφοὶ λογογράφοι καὶ παραδειγματικοὶ πολῖτες, σὰν τὸ κριτικὸ Μοντάνη, ἄλλοι πάλι, ἐθνομάρτυρες, σὰν τὸ καθηγητὴ Ρέσση, ποῦ τῇ διδασκαλικῇ του ἔδρα τὴν εἶχε κάμει βῆμα πατριωτικὸ, θὰ ξυπνήσανε τὸ κριτικὸ του πνεῦμα, καὶ θὰ μιλήσανε ἔς τὴ φλογερὴ του καρδιά. Ὡς τὴν Ἰταλία τότε, πρὶν ὡς ἔθνος ἀναστηθῆ, πνευματικὰ ἀναστημένη ἀπὸ τὸν Παρίνη καὶ ἀπὸ τὸν Ἀλφιέρη, ἀπὸ τὸ Φώσκολο κι ἀπὸ τὸ Μαντσόνη, γνωρίστηκε ἔς τὸ Μιλάνο μὲ τὸ Μόντη, τὸν περίφημο μεταφραστὴ τοῦ Ὀμήρου, πατριάρχῃ τότε τῶν ἰταλικῶν γραμμάτων. Δόθηκε συχνὰ ἀφορμὴ ἔς τὸν Ἰταλὸ νὰ παρατηρήσῃ τὴν κλίση ποῦ εἶχεν ὁ νέος Ἕλληνας πρὸς τὴν κριτικὴ σκέψη. Ἄγνωστον ἂν ἔπλεξε γνωριμία ἔς τὸ Μιλάνο μὲ τὸν ἄλλο μεγάλο ποιητὴ, μὲ τὸ Μαντσόνη, τὸν ἀρχηγὸ τοῦ Ἰταλικοῦ ρωμαντισμοῦ· ξεύρομε μόνον πῶς ὁ κερκυραῖος Ἀνδρέας Μουστοξύδης, ποῦ τότε ἔς τὸ Μιλάνο βρίσκονταν, οἰκεῖος ἦτανε τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἄλλου. Τὸ μόνον βέβαιον εἶναι ὁ ξεχωριστὸς πάντα σεβασμὸς τοῦ Σολωμοῦ πρὸς τὸ Μαντσόνη, κ' ἡ ἀνταπόκριση τῆς Μούσας τοῦ δευτέρου μὲ τὰ καλλιτεχνικὰ ἰδανικὰ τοῦ πρώτου· τοῦλάχιστο μ' ἐκεῖνα ποῦ τὸν ἐσυγκινούσανε σὲ μιὰ ὠρισμένη περίοδο τῆς ποιητικῆς ἐργασίας του. Πλούσιος ἀπὸ τέτοια παραδείγματα κι ἀπὸ τέτοια φρονήματα γύρισεν ὁ νέος Σολωμός, τὸ 1818, ἔς τὴ Ζάκυνθο.

Ἡ Ζάκυνθος. Ἀνάμεσα ἔς τὰ τόσα, ἔς τὰ γοργὰ καὶ τὰ διαβατικὰ ποῦ μᾶς ἐντυπώνονται, καὶ ποῦ τὰ γράφ' ἡ μνήμη καὶ τὰ ξεγράφει, κάποιες ἐνθύμησες ἀπὸ τὰ πρῶτα χρόνια, κρατειοῦνται πλέον ἐπίμονα, ἀπειράχτες ἀπὸ τὸν καιρὸ. Μιὰ τέτοια ἐνθύμηση μοῦ ἀπομένει τοῦ τόπου ποῦ γεννήθηκεν ὁ Σολωμός, ὅταν ἐπρωτοπέρασ' ἀπὸ κεῖθε, παιδί. Διάβα γληγωρότατο, μιᾶς ὥρας μόλις· καὶ ζωηρότατη ἐντύπωση κόσμου ἀγνώριστου ὡς τότε, ὄνειρευτοῦ. Τοῦ ἀέρα ἦταν ἡ ἀξεθύμαστη μοσκοβολιά· ἄρχιζε ἔς τοῦ νησιοῦ τὸ σίμωμα μὲς' ἀπὸ τὸ καράβι ἀκόμα, σὰ νὰ μὴ

χύνονταν ἡ εὐωδιά μονάχ' ἀπὸ τὰ περιβόλια, σὰ νὰ ἦταν ἐκείνη τὸ μοναδικὸ καὶ τὸ μυστικὸ χάρισμα γῆς καὶ ἀέρα καὶ οὐρανοῦ ἐκεῖ. Καὶ ὕστερα ἦταν ἡ θωριά ποῦ ξανοίχτηκε 'ς τὰ παιδικὰ τὰ μάτια μου ἀπὸ ἓνα ψῆλωμα τοῦ νησιοῦ· εἶδ' ἀπὸ κεῖ, κι ἀπάνω καὶ κάτω καὶ βαθειά, πολὺ βαθειά, ὅσο ποῦ ἔφτανε ἡ ματιά μου, μιὰ πρασινάδ' ἀπέραντη, πρωτόφαντη, συνηθισμένος καθὼς ἤμουν ἀπὸ πλάση ἄλλης λογῆς, (ἀσημένιες ἀλατόσπαρτες γύμνιες ἀλυκῶν, ἤσυχα βουρκοθρεμμένα ῥήχη λιμνοθάλασσας μὲ τοὺς ὀλινοίχτους ἠλιοψημένους ὀρίζοντες), εἶδα σὰν ἓνα βασιλείο τοῦ πρασίνου, σὰν ἓνα ἀπέραντον εἰδύλλιον, ἐπαγγελίας γῆς, ζωντανὴ ἀπὸ τότε πάντα μέσα 'ς τὴ φαντασία μου. Καὶ καθὼς κρατῶ 'ς τὸ νοῦ μου ἀπὸ τότε τὴ φυσικὴ ὁμορφάδα τῆς Ζακύνθου, τὴν ἰδέα μόνο τῆς ὁμορφιᾶς τῆς, κάτι ἀόριστο καὶ θαμπόν, ὅμως πιὸ γοητευτικὸ γιὰ μὲ κι ἀπὸ τοὺς ὠραίους στίχους μὲ τοὺς ὁποίους δύο μεγάλοστομοὶ Ζακυθινοί, ὁ ἰταλὸς Φώσκολος κι ὁ δικός μας Κάλβος λυρικὰ διαλάλησαν τίς χάρες τοῦ νησιοῦ ποῦ γεννήθηκαν, — ἔτσι κρατῶ 'ς τὸ νοῦ μου καὶ τὸν ποιητὴ Σολωμὸ καὶ τὸν φαντάζομαι σὰν ἄνθρωπο ποῦ τοῦ δόθηκε νὰ κλείσῃ μέσα του καὶ νὰ ξεφανερῶσῃ, ζωηρότερ' ἀπὸ ἄλλους καὶ μελωδικώτερα, πρῶτα πρῶτα τὴν ψυχὴ τῆς χώρας του, τῶν συντοπιτῶν του καὶ τὰ χαρίσματα καὶ τίς ἀδυναμίες, καὶ ν' ἀνθίσῃ ἐκεῖ 'ς τὴ Ζάκυνθο, σὲ μιὰ περίοδον ὡς δέκα χρόνων, ν' ἀνθίσῃ σὰν ἓνα λουλούδι νοητό, καμωμένο μὲ ὅλα τὰ φανταχτερά, μὰ εὐκολόσβυστα, χρώματα καὶ μὲ ὅλα τὰ μεθυστικά τὰ ἀρώματα τοῦ ζακυθινοῦ κάμπου. Μᾶς παρασταίνεται ὁ μικρὸς λαὸς ποῦ ζῆ ἐκεῖ πέρα, σὲ ὅ,τι κατέχει πιὸ σημαντικὸ καὶ πιὸ βαθὺ ἀπὸ τὴ φύση γνῶρισμα, σὰν ἓνας λαὸς πλούσιος ἀπὸ αἴσθημα κι ἀπὸ φαντασία· μὰ ἡ φαντασία του, εὐκολογύριστη, ἀλλάζει, τὸ καινούριο ζητάει, καὶ τὸ αἶσθημά του δὲν ἀντέχει γιὰ πολὺ 'ς τὰ ἐμπόδια, καὶ πέφτει. Ὁ Ζακυθινὸς ἀνάφτει εὐκολα, καὶ γλήγορα κορώνει. Φαιδρὸς καὶ παθητικὸς, ἀγαπάει τὰ γέλοια καὶ τὰ μετωρίσματα, καθὼς ἔχει περισσὰ τὰ δάκρυα· καὶ θλίβεται ἀπὸ τὴν ξένη δυστυχία πιὸ πολὺ, παρ' ὅσον ἀπὸ τὴ δική του. Μι-

μος και τραγουδιστής, ἐξέχει ἔς τὰ πειράγματα· ἡ καντάδα εἶναι τὸ στοιχεῖο του. Γεννημένος μουσικός· δηλαδὴ κιθαριστής, πιὸ πολὺ. Τὰ πιὸ γνωστὰ καὶ πιὸ ἀγαπημένα τραγουδάκια τοῦ πολλοῦ κόσμου, μέσα ἔς τὰ στόματα ἐκείνων, ποῦ δὲν ὀρέγονται πλέον τὴν τραχεῖα πρωτόγονη ἀρμονία τοῦ κλέφτικου τραγουδιοῦ, μήτε τὴν ἀργὴν ἀνατολίτικη παθητικότητα τοῦ ἀμανέ, καὶ ποῦ ἀκόμα δὲ γνωρίστηκαν μετὰ τὴ σοφὴ καὶ τὴ βαθειὰ μουσικὴ τῶν εὐρωπαίων· τὰ τραγούδια τὰ καμωμέν' ἀπὸ Λαγουιδιάρηδες καὶ Τσακασιάνους καὶ τοὺς ὁμοφύλους των, τὰ τονισμένα ἀπὸ τὸν Εὐνδα, σὲ μελωδίες εὐκολοθύμητες ἰταλικές, ἔλα, τραγουδιστάδες καὶ μουσικοὶ καὶ κιθαριστάδες, ἀπὸ τὴ Ζάκυνθο μᾶς ἔρχονται. Ὁ Ζακυθινὸς εἶναι γεννημένος ποιητής· πιὸ πολὺ αὐτοσχεδιαστής, ἢ ποιητής. Ἱστοριογράφος τοῦ λαοῦ αὐτοῦ ἀναφέρει πῶς ἐκεῖ, γραμματισμένοι κι ἀγράμματοι, ἔς τὴ χώρα καὶ ἔς τὰ χωριά, κρατοῦν ἔτοιμο τὸ στίχο ἔς τὸ στόμα· καλημερίζονται κ' ἐρωταποκρίνονται μετὰ στίχους, (καθὼς εὐκολα πετοῦνε τὴ βλαστήμια ἔς τοῦ θυμοῦ τὴν ὥρα)· καὶ σημειώνει τὴν ἀπορία κάποιου ἄγγλου περιηγητῆ ποῦ ρώτησε γιὰ κάτι μιὰ χωρική, κ' ἡ χωρική τοῦ ἀποκριθῆκε σὲ στίχους. Κι ὅπως εἶν' ἐκεῖ φτηνὰ χυμένα τὰ ἐρωτικά παραπονέματα τῆς καντάδας, τὰ « Στὸν τάφο μου ἀπάνω » καὶ τὰ « Πῶς ἤμπορεῖς κι ἀλλάξεις τὴν καρδιά σου », ἔτσι καὶ τὰναγελάσματα, καὶ οἱ παρωδίες, αὐτογέννητα πλούσια ἐκεῖ πέρα. Οἱ δύο γνωστότεροι σατυρικοί, πρὸς τὰ τέλη τοῦ προπερασμένου καὶ πρὸς τὴν ἀρχὴ τοῦ περασμένου αἰῶνα, ὁ ἀδιάντροπος Κουτούζης καὶ ὁ ἠθογραφικὸς Γουζέλης, ἀπὸ τὴ Ζάκυνθο μᾶς ἔρχονται.

Ὡς τὰ 1828, ποῦ πέρασε ἔς τὴν Κέρκυρα, ζῆ ἐκεῖ καὶ κλεῖ ἔς τὴν ποιητικὴ ψυχὴ του τὴ Ζάκυνθο, μετὰ τὴν ὀλάνθιστη καὶ τὴν ἀνάλαφρη χάρη τῆς ἀτμοσφαιράς της, μετὰ τὴ μοσκοβολιὰ τῆς πνοῆς της, μετὰ τὸ ξεγνοιάστο γοργοκύλισμα τοῦ τραγουδιοῦ της, μετὰ τὴν περιγελαστικὴ τῆς ὄρεξη καὶ μετὰ τὸ θηλυκὸ πάθος της. Εὐκολοκοινωνήτος τότε καὶ ἀνοιχτόκαρδος. Εἶναι ἡ ψυχὴ τῆς συντροφιάς του· συντροφιάς ἀπὸ νέους, ποῦ ἂν ὀρέγονται τὰ μάθηση

καὶ τοὺς στίχους, πῶς πολὺ δρέγονται νὰ διασκεδάζουν μὲ τοὺς μωρόσοφους καὶ ν' ἀποτρελλαίνουν τοὺς ἐλαφρόμυαλους. Ἄξιοθαύμαστος τύπος μωροσοφίας ὁ ἰατρὸς Ροῦδης, ἡ Μοῦσα τῆς «Πρωτοχρονιάς» καὶ τοῦ «Ἱατροσυμβουλίου.» Πόσο πνεῦμα καὶ πόσους στίχους ξοδεύει ὁ Σολωμὸς γιὰ νὰ γελάσῃ μὲ τοὺς συντρόφους τοῦ ἐς τὴν ῥάχην τοῦ Ροῦδῆ! Κ' ἔξαφνα ὅταν ἐκεῖνος, μέσα ἐς τὴν βροχὴν τῶν κακῶν στίχων ποῦ γεννοβολοῦσε, τύχαινε ν' ἀστράψῃ καὶ δύο τρεῖς τῆς προκοπῆς, ὁ Σολωμὸς, σὰν ἀγνὸς Ζακυθινὸς ποῦ ἦταν, εὐκολομετάβολος κ' εὐκολοενθουσιάστος, ἔπαυε τὰ γέλοια κ' ἔτρεχε καὶ φιλοῦσε τὸ Ροῦδῆ! Εἶναι ἡ ἐποχὴ ποῦ αὐτοσχεδιάζει ξέγνοιαστα γιὰ τοὺς φίλους πότε ἰταλικά σοννέτα, στιχουργήματα περιστατικά, ἀπάνω σὲ δοσμένες ρίμες, πότε σάτυρες, σὰν τὸ «Ὀνειρο» καὶ σὰν τὴν «Πρωτοχρονιά»: σάτυρες ποῦ θ' ἀναγνωρίζεται πάντα ἡ κοινωνικὴ τους, ἡ λαογραφικὴ, ἡ ἠθοποιητικὴ, (ἂν ὄχι καὶ ἡ ποιητικὴ, καθὼς ἐννοοῦμε τὴν ποίηση τὴν ὑψηλὴν) σημασία. Ἄν κι' ἀρχίζῃ ἀπὸ τότε νὰ κυριεύῃ τὸ νοῦ τοῦ ἡ φροντίδα μιᾶς πῶς εὐγενικῆς καὶ σπουδαιότερης ποιητικῆς τέχνης ἐλληνικῆς, σταλασμένης πάντα «ἀπὸ ζωντανὲς φωνές, ὄχι ἀπὸ βιβλία», καθὼς θᾶλεγεν ὁ Θωμαζέος, δμως ἀκόμα στέκει ἀναποφάσιτος. Κάπως θυμίζει, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, μερικὸς συμπατριῶτης τοῦ ἀγιογράφου ποῦ πολεμοῦσανε νὰ ταιριάσουν ἐς τίς εἰκόνες τους τὸ φράγκικο τρόπο μὲ τὴν βυζαντινὴν παράδοση. Καλὰ δὲν ξέρει ἀκόμα ποῖος ὁ δρόμος τοῦ: θὰ τραβήξῃ ἐμπρὸς γιὰ νὰ χαράξῃ τὴν νέα ἐλληνικὴ ποίηση, ἢ θὰ μείνῃ ὁ στιχοπλέχτης ὁ ἰταλόφωνος, μαθητὴς τοῦ Φωσκόλου, ἢ θαυμαστὴς τοῦ Μαντσόνι, κ' ὕστερ' ἀπὸ λίγο ἴσως ἐκείνων ἰσόπαλος; Πῶς πολὺ προσέχει τότε ἐς τοὺς ἰταλικούς τοῦ στίχους. Ὁ Τρικουπὴς, νοῦς ἀπὸ τοὺς πῶς μορφωμένους καὶ τοὺς κριτικώτερους τοῦ καιροῦ τοῦ, σὰν ἄξιος φίλος τοῦ στέκεται καὶ σὰν ἀγαθὸς δαίμονας. Τοῦ καθαρίζει τὴν φιλολογικὴ συνείδηση ἀπὸ κάθε σύγγεφο δισταχτικὸν, ξάστερα τὸν κάνει νὰ ξανοίξῃ τὸν προορισμὸν τοῦ. Μὴν ὀνειρεύεσαι περίλαμπρο τόπον ἐς τὸν Ἰταλικὸν Παρνασσό: ἡ μοῖρα σοῦ ἔγραψε νὰ

βάλης τὰ θεμέλια τῆς ἐθνικῆς μας Τέχνης. Ὁ γάλλος Fauriel, σοφὸς ἀνθολόγος καὶ φωτεινὸς ἐξηγητὴς τῆς αὐτοφύτρωτης χλώρης τῶν ἐθνῶν, πλασμένος γιὰ νὰ ἐμπνέῃ καὶ γιὰ νὰ δυναμώνῃ δημιουργικὰ πνεύματα, καὶ ἀρχηγὸς φιλολογιῶν, σὰν τὸ Μαντσόνη καὶ σὰν τὸ Σολωμό, δὲν τοῦ φανερώνει μόνο τὴν ἀγνὴ ὀμορφιά, ποῦ δροσοσταλάζει 'ς τὰ κλέφτικα καὶ 'ς τὰλλα δημοτικὰ τραγούδια μας· τὸν κάνει νὰ ὑπερηφανεύεται καὶ γιὰ τὴ χαριτόβρυτη γλῶσσα τῶν τραγουδιῶν ἐκείνων· τῆς γλώσσας αὐτῆς δὲν τῆς λείπει παρὰ ἢ φροντίδα καὶ τὰδιάκοπο τὸ δούλεμ' ἀπὸ τοὺς γραμματισμένους τοῦ Ἔθνους γιὰ νὰ γίνῃ σοφὸς λόγος καὶ γεννήσῃ πλοῦσια καὶ ζηλεμένη Τέχνη¹⁾. Τὸ Εἰκοσιένα ἔρχεται μὲ τὰναστάσιμα τοῦ Γένους καρυοφύλλια καὶ μὲ μιὰ λύρα πινδαρική. Ἀπὸ τὴν ἴδια λύρα τοῦ πατριωτικοῦ ἐνθουσιασμοῦ διαφορετικὲς ἀρμονίες προχύνουν δυὸ τεχνίτες ἄμοιαστοι, καὶ ὅμοια δυνατοί, τέχνα καὶ οἱ δυὸ τῆς Ζακύνθου· ὁ Κάλβος καὶ ὁ Σολωμός. Τὸ δράμα τῆς ἐλευθερίας, «βγαλμένης ἀπ' τὰ ἱερά κόκκαλα τῶν Ἑλλήνων», μιὰ «Ἑλλάδα λαμπρότερη, μακροῦθε τὰ βουνά της ὑψώνοντας ἀπάνω ἀπὸ κύματα γαληνότερα», καθὼς τὴ βλέπει προφητικὰ ὁ ἄγγλος Σέλλεϋ, συγκινεῖ καὶ μαγνητίζει τὴν Εὐρώπη, ὅπου διαλεχτὰ αἰσθήματα καὶ μεγάλες ιδέες. Ὁ μεγαλοφάνταστος ρωμαντισμὸς τῶν Μπαίρον καὶ τῶν Οὐγκὼ παίρνει τὸ πρῶτο γοργὸ φύσημά του ἀνάερα φερμένος μέσα σὲ ρεῦμα παγκόσμιου φιλελληνισμοῦ. Καὶ ἡ Μοῦσα τοῦ Σολωμοῦ κατεβάζει ἀπὸ τὰ χεῖλια της τὴν ἀπλὴν ἀρκαδικὴ φλογέρα· μ' αὐτὴν εἶχε ἀρχίσει νὰ λήῃ τὴ χαρὰ της καὶ τὸν πόνο της μέσα 'ς τὴ δροσιά καὶ μέσα 'ς τὸ φῶς τοῦ γύρω κόσμου· τὴ φλογέρα τῆς Ἀνθούλας του, τῆς Εὐρυκόμης του, τῆς Ξανθούλας του, τῆς Ὀρφανῆς του, τῆς Ἀνοιξῆς καὶ τοῦ Καλοκαιριοῦ τοῦ Μεταστασίου· κ' ἀφί-

¹⁾ Βλέπε «Chants populaires de la Grèce moderne» par Fauriel. Discours préliminaire. CXXIV. Συμπληρωματικά, βλέπε καὶ Κρουμδάχερ «Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς λογοτεχνίας» μεταφρ. Γ. Σωτηριάδου Βιβλιοθήκη Μαρασλή τόμ. Γ. σ. 13 κτλ.

κόπαιδα τῶν Μισολογιτῶν, «θλιμμέν' ἀπομεινάρια τῆς φυγῆς καὶ τοῦ χαμοῦ», γεμᾶτοι οἱ δρόμοι καὶ τὰ καντούνια τῆς χώρας. Ὁ ποιητὴς σὲ μιὰ πεζογραφικὴ σελίδα του, περισωσμένη ἀπάντεχα, ἐμπνέει καὶ 'ς ἐμᾶς τὴ συγκίνηση ποῦ τοῦ γεννοῦσανε τότε τὰ πρόσωπα καὶ τὰ τριγυρίσματα ἐκεῖνα. Σὲ μιὰ ἐξοχὴ τῆς Ζακύνθου, πρὸς τὸ μεσημέρι, μὲ τὸ ἄκουσμα τῶν κανονιῶν, ὁ ποιητὴς πρόβαλεν ἀπὸ τὸ σπίτι του καὶ 'ς ἓνα λόφο ἀνέβηκε, καὶ τὰ χέρια ὕψωσε καὶ δυνατὰ φώναξε: «Βάστα, καημένο Μισολόγγι, βάστα!» Κ' ἔκλαιγε. Κ' ἓνα βράδυ ἀστρόφεγγο, 'ς τὴ ρίζα μιᾶς ἐλιᾶς καθισμένος, ἔκοβε τὴν πολύωρη σιωπὴ του γιὰ νὰ εἰπῆ τοῦ δούλου του: «Τί νὰ γίνωντ' ἐκεῖ κάτου τώρα τ' ἀδέρφια μας;» Καὶ ὁ δούλος τὸν εἶδε καὶ τότε νὰ δακρῦζῃ. Κι ἄλλη μιὰ φορὰ ὁ ἀφέντης τοῦ ἔδωκε τὸ φαγί του νὰ τὸ μοιράσῃ 'ς τοὺς χωριάτες, λέγοντας: «Τὴν ὥρα τούτη πόσοι πεινᾶνε 'ς τὸ Μισολόγγι! Δὲ θέλω περιστέρια!» Κ' ἔφαγε ψωμί κ' ἐλιές. Τὸν Witmann, ἀκουστὸν Ἀμερικανὸ ποιητὴ, ποῦ μεγαλόφωνα ἀντιλάλησε 'ς τοὺς στίχους του τὴν πατρίδα του καὶ τὰ πολεμικὰ τῆς τρόπαια, κατηγόρησεν ἓνας κριτικὸς συμπατριώτης του πῶς τὸν πόλεμο ποῦ τραγούδησε τὸν ἐγνώρισεν ὄχι 'ς τοῦ πολέμου τοὺς κάμπους, ἀλλὰ 'ς τὰ νοσοκομεῖα τοῦ πολέμου. Θὰ μπορούσε νὰ στοχαστῇ κανεὶς παλληχάρι χρόνων ὡς εἰκοσιπέντε, σὰν τὸ Σολωμὸ τότε, ἀνεργὰ ἔκλαιγε, καὶ τοῦ ἔφτανε νὰ θυσιάξῃ μακρυάθε τὰ περιστέρια του. Παλληχάρι, τράβα ἴσια ἐκεῖ κατὰ τὴ φωτιά καὶ πρόσφερε τὸ χέρι καὶ τὸ αἷμα σου! Τέτοιος στοχασμὸς, ὅσο κι ἂν κριθῇ εὐλογος ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς, δὲ μπορεῖ νὰ κρατηθῇ σὲ βαθύτερο βασάνισμα. Καὶ μήπως ἡ Ἰδέα δὲν εἶναι δύναμη, καὶ μήπως δὲν ὑπάρχει γιὰ τὴν τιμὴ τῶν πραγμάτων ἓνας ὑψηλότερος κύκλος, κύκλος ποῦ μέσα του λείπει τὸ ξεχώρισμα τῆς θεωρίας ἀπὸ τὴν πράξιν, καὶ ποῦ μέσα του ὁ λόγος εἶναι τὸ βλαστάρι τῆς ἐνέργειας καὶ ποῦ ἓνα καλλιτέχνημ' ἀξίζει ἴσα μὲ μιὰν ἀνδραγαθίαν; Ὁ Σολωμὸς ἂν δὲν ἐκράτησεν ὄπλο, μὲ τὴ λύρα πλήρωσε τὸ μεγάλο φόρο πρὸς τὴν πατρίδα. Φτάνει πῶς ἔγραψε τότε τὸν Ὕμνο

τῶν κλασικῶν τῆς Ἰταλίας. Ὅσοι ἄκουσαν τότε τὸ λόγο του γιὰ τὸ Φῶσκολο, ξεγάσανε πῶς βρῖσκονταν μέσα σὲ ναὸ καὶ χειροκρότησαν τὸ ῥήτορα. Κ' ἔτσι ἔκλεισεν ὁ Σολωμὸς τὸν πρῶτο κύκλο τῆς φιλολογικῆς του ζωῆς. Τὸ 1828 πέρασε ἔς τὴν Κέρκυρα.

Ἡ Κέρκυρα. Τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας ἐκείνη τότε ὁ πλέον ἐπίσημος σταθμὸς. Ἡ Ἀκαδημία ἐκεῖ μὲ ἀκουστούς διδασκάλους. Ξένοι φιλόλογοι ἀπὸ τῆ Δύση κρατοῦν ἐκεῖ τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς τὰ μάτια ἀνοιχτὰ πρὸς τὸ φῶς τὸ ἀπέξω. Ἀέρας πνέει ζωοδότης ἀπὸ τὰ ἰταλικά πελάγη· ὁ φιλολογικὸς καὶ ποιητικὸς φιλελληνισμὸς τοῦ Θωμαζέου καὶ τοῦ Ρεγάλδη εὐγενικὰ ἀναδίνει τάνθια του, ὕστερ' ἀπὸ τὰ αἱματοκύλιστα λουλούδια τοῦ ἠρωϊκοῦ φιλελληνισμοῦ σὰν ἐκεῖνο ποῦ φύτρωσε ἔς τὶς καρδιὰς τοῦ Σανταρόζα καὶ τοῦ Μάγερ. Ὁ κόσμος ἐκεῖνος πλέον ταιριαστὸς μὲ τὴ διανοητικὴ δίψα τοῦ Σολωμοῦ. Ὁ νοῦς του σὲ κίνησην ἀδιάκοπη, τραβάει μπροστά. Στὴ Ζάκυνθον ὁ αἰσθηματικὸς τραγουδιστῆς, ὁ ελαφρότερος καὶ ἀστείρευτος αὐτοσχεδιαστῆς, ὁ εὐκολοκοινωνήτης, ὁ ἐγκάρδιος. Τὸ ζωηρὸν αἶσθημα, μὲ τοὺς ἀπαλοὺς θρήνους, μὲ τὰ σκληρὰ κάποτε γέλοια, μὲ τὴν ποίηση ποῦ ξεχωρίζετ' εὐκολὰ πότε μὲ τοῦ εἰδυλλίου τὴν τρυφερή, στερεότυπη κάπως, ἀπλότητα, πότε μ' ἓνα μοιρολόγι, πότε μὲ τὸ λυρισμὸ, καὶ μὲ τὴ ῥητορεία κάποτε, τῆς ψῆδης, πότε μ' ἓνα ἐρωτικὸ ἀναστένασμα, πότε μὲ μιὰ σάτυρα καὶ παρωδία. Στὴ Ζάκυνθον ὁ κηρυγμένος θαυμαστῆς τῆς Ἰταλικῆς τέχνης. Στὴν Κέρκυρα κάποιον νέο πρόγραμμα ζετυλίγετ' ἐμπρὸς του σὰν ἀπὸ νέα ἰδανικά, μιᾶς ζωῆς κάπως πρὸ μοναχικῆς, πρὸ σπουδαχτικῆς, πρὸ δυσκολοξάνοιχτης, καὶ πρὸ σοφῆς. Νέα ἰδανικά; ἴσως δὲν ταιριάζει τόσο ὁ λόγος. Στὴν Κέρκυρα βλέπει σιμώτερά του κ' ἐργάζεται συστηματικώτερα νὰ τὰ κάμη δικά του τὰ ἰδανικά ἐκεῖνα ποῦ νεώτερος καὶ ἔς ἓναν ἄλλον ἀέρα, καὶ προτοῦ καθαρώτερα τὰ ξανοίξη, πάντα τὰ εἶχε μέσα του. Ἀπὸ τὰ νεανικά του χρόνια, ὅσο κι ἂν ἦτανε κοινωνικὸς, ὅσο κι ἂν ξεχύνονταν σὲ στίχους τῆς στιγμῆς καὶ σὲ

μετωρίσματα, σὲ ζωηρὲς συντροφίαις ἀνάμεσα, πάντα ἔστεκε ὁ ξεχωριστός, ὁ μόνος. Τὸ ἐξαφνικὸ λάλημα μιᾶς φλογέρας, καθὼς τᾶκουσε μιὰ μέρα ποῦ περιπατοῦσε ἔς τὴν ἐξοχὴ μ' ἓνα φίλο του, καὶ τὸν ἔκαμε νὰ ἐνθουσιασθῆ, καὶ νὰ γυρίσῃ πρὸς τὸ φίλο του καὶ νὰ τοῦ κράξῃ « Τί αισθάνεσαι; » ἐκεῖ ποῦ ὁ φίλος του ψυχρότατα τοῦ ἀποκρίθη: « Τίποτε! », — σημαντικὸ παράδειγμα εἶναι, ἀνάμεσα σὲ ἄλλα, τῆς ξεχωριστῆς ψυχῆς του, ποῦ δὲν εὔρισκε ἀνταπόκριση ἔς τοὺς ἄλλους. Καὶ μέσα ἔς τὸ ἀνάβρυσμα τοῦ αἰσθήματος ὁ κριτικὸς νοῦς, ἐκεῖνος ποῦ σὺν Ἀθηναῖς χαλινάρι ξέρει νὰ συκρατῆ τὸν Πήγασο τῆς Φαντασίας, ἀπὸ τὰ νέα του χρόνια — σπουδαστῆς ἀκόμα ἔς τὴν Ἰταλία — τοῦ συγνέφιαζε τὸ μέτωπο. Τὸ γνωρίζομε ἀπὸ τὴ θαρρετὴ του ἀπάντησιν — δὲν ἦταν ἴσως ἀκόμα εἴκοσι χρονῶν — πρὸς τὸ Μόντη. « Δὲν πρέπει κανεὶς νὰ συλλογίζεται τόσο, τοῦ ἔλεγεν ἐρεθισμένος ὁ Ἰταλὸς: πρέπει νὰ αισθάνεται, νὰ αισθάνεται! » Καὶ ὁ νέος ἀπὸ τὴν Ἑλλάδ' Ἀπολλωνίδης τοῦ ἀπαντοῦσε: « Πρέπει πρῶτα μὲ δύναμη νὰ συλλάβῃ ὁ νοῦς, κ' ἔπειτα ἢ καρδιὰ θερμὰ νὰ αισθανθῆ ὅσα ὁ νοῦς ἐσυνέλαβε »¹⁾. Καὶ πρὶν ἀποκατασταθῆ ἔς τὴν Κέρκυρα, καὶ τὴν ἐποχὴν ποῦ σκόρπιζε ταῦτοσχέδια, γνώριζε πῶς ὁ τεχνίτης θέλει καιρὸ καὶ κόπο γιὰ νὰ φτάσῃ σὲ μιὰ κορφὴ, δόξαζε κ' ἐκεῖνος πῶς ἡ ὑψηλότερη λειτουργία τοῦ ποιητῆ εἶνε μιὰ λειτουργία φιλοσοφική, κ' ἔγραφε σὲ μιὰ σημείωσιν τοῦ πρὸς τὸν Μπάϊρον ποιήματος, ἀπὸ τὸ 1824: « Ἡ δυσκολία, τὴν ὁποίαν αισθάνεται ὁ συγγραφέας (ὁμιλῶ γιὰ τὸ μεγάλο συγγραφέα) δὲ στέκει εἰς τὸ νὰ δείξῃ φαντασία καὶ πάθος, ἀλλὰ εἰς τὸ νὰ ὑποτάξῃ αὐτὰ τὰ δύο πράγματα, μὲ καιρὸ καὶ μὲ κόπο, εἰς τὸ νόημα τῆς Τέχνης »²⁾. Ἀλλὰ τὸ

1) Ὁ φημισμένος ἄγγλος φιλόσοφος Bain (τὸ ἥῤα σὲ μιὰ γαλλικὴ ἔκδοσιν τοῦ ἔργου του « L'esprit et le corps ») ὑποστηρίζει, ἀντίθετα πρὸς ἄλλους σοφοὺς τοῦ τύπου του, πῶς ἡ μεγάλη ἀρχόντισσα δύναμις τῶν μεγάλων ποιητῶν εἶναι τὸ αἶσθημα: καὶ πῶς ἡ φαντασία δὲν εἶναι παρὰ τοῦ αἰσθήματος ὑποταχτική.

2) Ὁ μέγας τεχνοκρίτης Ruskin κάπου λέει: « Γιὰ νὰ εἶναι κανεὶς ποιητῆς φτάνει νὰ αισθάνεται βαθειά: ὅμως ὁ μέγιστος ποιητῆς καὶ βαθειὰ αισθάνεται καὶ βαθειὰ νοεῖ ».

νόημα τῆς Τέχνης πολὺ δύσκολο νὰ τὸ καταλάβῃ καὶ δικό του νὰ τὸ κάμῃ ὁ ποιητὴς μέσα ἔς τὸ θόρυβο τοῦ κόσμου, ἔς τὴν παραζάλη τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Ἐγραφε ὁ Γκαϊτε, ὕστερ' ἀπὸ τὸ ταξίδι του ἔς τὴν Ἰταλία: «Κι ὁ φιλότεχνος ποῦ θέλει νὰ σπουδάσῃ, καθὼς οἱ ζωγράφοι, καὶ οἱ ἀγαλματοποιοί, καὶ οἱ ἀρχιτέκτονες, δουλεύει ἔς τὴ μοναξιά γιὰ χαρὲς ποῦ μόλις εἶναι οἱ ἄλλοι σὲ κατὰστασιν νὰ μοιραστοῦνε μαζί του». Κι ὁ Σολωμὸς ἔγραφε τὸ 1830 ἀπὸ τὴν Κέρκυρα πρὸς τὸν πατέρα τοῦ ποιητῆ Μαρκορᾶ: «Εἶναι γλυκὸ μέσα ἔς τὴν ἡσυχία τοῦ μικροῦ δωματίου νὰ καταστρώνῃ κανεὶς ὅ,τι μέσα λέγει ἡ καρδιά. Καὶ ἡ ἰδέα μόνη τοῦ ἐπαίνου, ὅταν αὐτὸς μᾶς παρουσιάζεται ὑπέρμετρος, ταραξίζει ἐκείνη τὴν ἡδονή, καὶ κάποτε σπρώχνει πρὸς τὸ χειρότερο. Αὐτὴ ἡ ἡδονὴ πρέπει νὰ εἶναι ἀθόλωτη». Κ' ὕστερ' ἀπὸ ἕνα χρόνον, πάλι ἔς τὸν ἴδιον ἔγραφε καὶ ὑμνολογοῦσε τὴν εὐτυχία τῆς μοναξιάς: «Δὲν ζῆ κανεὶς καλὰ παρὰ μόνος. Ἀπὸ τὰ τρυφερά μου χρόνια μοῦ ἔκαμε πάντοτ' ἐντύπωση ὁ χωλὸς ἐκεῖνος θεὸς ποῦ εἶχε ῥίξει ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς ἡ μητέρα του· ἔστεκε μεσ' ἔς τὸν κόρφο τῆς θάλασσας δουλεύοντας δίχως κανεὶς νὰ τὸν βλέπῃ, δίχως αὐτὸς ἄλλο ν' ἀκούῃ ἔς τὴ σπηλιά του τριγύρω πάρα μόνον τὸ ἀπέραντο πέλαγο ποῦ βροῦσε».

Κάποια μέρη τῆς Κερκύρας ἕνας καλλιτέχνης ιστοριογράφος ¹⁾ «φυσικὴ Ἐδέμ, τὰ ὠνόμασε, ποῦ δὲν περιγράφεται μὲ λόγια ἢ γαλήνη καὶ ἡ εὐδαιμονία τῆς». Τρανὸς φυσιολόγος φιλόσοφος, ὁ Χέκελ, πῶς θὰ ἤθελεν, εἶπε, νὰ ζοῦσε καὶ νὰ πέθαινε ἔς ἕνα χωριὸ τῆς Κερκύρας! Μιὰ μυστικὴ δυσκολονόητη Μοῦσα, ἡ Ἐλισάβετ τῆς Αὐστρίας, ἔστησεν ἐκεῖ ῥοδόσπαρτο τὸ μνήμα τοῦ ἀγαπημένου τῆς ποιητῆ²⁾, καὶ ἔς ἕνα βράχο τοῦ νησιοῦ γλυκογέρνοντας ἀνάπνεε μαζί τὴν ἡσυχὴν αὔρα καὶ τὴν ἱερὴ τοῦ ποιητῆ ἀνάμνηση. Στὸν τόπον ἐκεῖνον ἡ ὁμορφιά, καθὼς τὸ παρατήρησαν, πλασμένη νὰ συγκινήσῃ τὴν ποιητικὴ φαντασία πῶς πολὺ ἀπὸ τὴ

¹⁾ Ὁ Γρηγορόγιος.

²⁾ Τοῦ Ἀίνε.

φαντασία του ζωγράφου. Και καθώς κανένας άνθρωπος μεγαλοουργός δε γιομίζει την ιστορία του νησιού, από τάρχαϊα ως τὰ νεώτερ' ἀκόμα χρόνια· καθώς καμμιά υπέροχη ιστορική μορφή δε βασιλεύει άπάνω 'ς τήν πνευματική ζωή των Κερκυραίων· και πρέπει νά τραβήξουμε πίσω βαθειά ως τὸ μυθικό καιρὸ και ἀπὸ τὸν Ὅμηρο νά δανειστοῦμε γλυκόπνοα μόνο ιδεώδη πλάσματα, ἕναν Ἀλκίνοο, μιὰ Ναυσικᾶ, ἕνα Δημόδοκο, — ἔτσι τὸ Ὅμηρικό τραγοῦδι κρατάει ἐκεῖ δυνατότερα κι ἀπὸ κάθε ἄλλον τόπο τὰ σημάδια του, ἔτσι κ' ἡ ἀρμονία ἢ ὁμηρική ζωηρότερα φανερώνεται μέσα 'ς τὸ φῶς ποῦ ἐμφυχώνει και 'ς τήν ἡσυχία ποῦ ἀναπαύει τὴ φυσική καλλονὴ ἐκεῖ πέρα. Γαληνὴ και ὄλη ἀπὸ τὴν ἀντικειμενικότητα ἐμπνευσμένη ἢ ποίηση τοῦ Ὁμήρου¹⁾, σὰ νοητὸς οὐρανὸς τάχα δὲν ἀπλώνεται 'ς τὸν ἀέρα τοῦ τόπου ποῦ διάλεξε νά ζήσει ὁ Σολωμὸς; Ποιὸς ξέρει κι' ἂν αὐτὸς ὁ οὐρανός, φανερωμένος 'ς τὰ μάτια τῆς ψυχῆς ἐκείνου, « ἀνοιχτὰ πάντα κι ἄγρυπνα », δὲ στάθηκε κι αὐτὸς ἀφορμὴ νά παρακινήσει και νά δυναμώση τὸν ποιητὴ, (ποῦ πάντα μελετοῦσε και ζητοῦσε), πρὸς τὸ μεγάλο ὄνειρο μιᾶς τέχνης μαζὶ ἀπλῆς και βαθειᾶς, δημοτικῆς και ἀριστοκρατικῆς, βαφτισμένης « 'ς τὴν διπλῆ κολυμπήθρα τοῦ αἰσθήματος και τῆς φαντασίας », ὅμως γαλήνιας και ἀντικειμενικῆς. Σημειώνει 'ς τὰ Προλεγόμενά του ὁ Πολυλάς: « Τὸ ἔργον του εἰς τὴν Τέχνην, καθὼς και εἰς τὸν ὑψηλὸν προφορικὸν λόγον του, ἦταν μιὰ αὐθόρμητη ἀδιάκοπη προσπάθεια νά σβύνη τὴν προσωπικότητά του μέσα εἰς τὴν ἀπόλυτη ἀλήθεια²⁾ ». Ὁ ἴδιος ὅμοια ἀναφέρει πῶς εὔρισκε μονάχα 'ς τὰ Ὅμηρικά ποιήματα ὁ Σολωμὸς τὸ ἀθάνατο παράδειγμα τῆς ἀρχαίας Τέχνης, και πῶς παράστανε εἰκονικὰ τὸ δυσκολονόητο βάθος τῆς Ὀδύσειας μέσα 'ς τὴ φαινομενικὴ τῆς

¹⁾ Κ. Ο. Μύλλερ Ἱστορία Ἑλλ. Φιλολογίας μεταφρ. Α. Κυπριανοῦ τομ. Α. σ. 115.

²⁾ Σύγκρινε τὴν ἴδια θεωρίαν μιᾶς τέχνης ἀπρόσωπης, και ἔξω ἀπὸ τὸ ἀτομικὸν ἐγὼ τοῦ καλλιτέχνη, ὅπως διδάσκεται 'ς τὰ γράμματα τοῦ Φλωμπέρ πρὸς τὴ Σάνθη, 'ς τοὺς προλόγους τῶν ποιημάτων τοῦ Λεκόντ Δελῶ, και ὅπως ἐφαρμόζεται και εἰς τῶν δύο τὰ ἔργα.

ἀπλότητα. Τὰ ὀχτὼ καὶ εἴκοσι χρόνια, ποῦ ἔζησε 'ς τὴν Κέρκυρα, φαίνεται πῶς τὰ γιομίζει ἕνας ἀγῶνας γιὰ πλαστουργίαν ἔργου διαφορετικοῦ κι ἀπὸ τὸν εἰδυλλιακὸ καὶ τὸν ἐλεγειακὸ τόνο τῶν πρώτων τραγουδιῶν κι ἀπὸ τοὺς πινδαρισμοὺς τῶν Ὑμνων, ἀκόμα κι' ἀπὸ τὴ Βυρωνικὴ μαζί καὶ Δάντειαν ἀνατριχίλα τοῦ « Λάμπρου ». Βάλλθηκε σάρκα νὰ δώσῃ 'ς τὴν ιδέα του : « Κλείσε μέσα 'ς τὴν ψυχὴ σου τὴν Ἑλλάδα, καὶ θὰ αισθανθῆς νὰ λαχταρίζῃ μέσα σου κάθε εἶδος μεγαλείου. » Τὸ ἔργο του τῆς ἐποχῆς τῆς Κερκύρας ἀληθινὰ βλέπει πρὸς κάθε εἶδος μεγαλείου· ὄργανο πρὸς τοῦτο μεταχειρίζεται τὴν ιδέα· καὶ ἡ ιδέα προβάλλει σχεδὸν πάντα, εἴτε ἀπὸ τὴν ἱστορία, εἴτε ἀπὸ τὴ φύση τὴν ἐλληνικὴ· ἀπὸ τὸν « Κρητικὸ » καὶ τοὺς « Ἐλεύθερους Πολιορκημένους », ὡς τὸν « Πόρφυρα » καὶ τὸ Carmen Seculare. Κι ἀκόμ' ἀπὸ τὰ ἐλληνικὰ τὴν πρώτη ὀρμὴ λαχταρίζει νὰ πάρῃ, γιὰ νὰ ξανοίξῃ τὰ καθολικὰ καὶ νὰ ὑψωθῇ ὡς ἐκεῖνα. Εὐλόγα, γιὰ τέτοιο ποιητὴ ποῦ ὀνειρεύεται νὰ σκαρφαλώσῃ ὡς τὴν κορφὴ κάποιου θεοῦ ἰδανικοῦ, νὰ τραγουδήσῃ, καθὼς λέει ὁ Καρδούτσος γιὰ τὸ Δάντη, « τὰ ὑψηλότεα τῆς ζωῆς, τὰ ὑψηλότεα τῶν ἀνθρώπων, τὰ ὑψηλότεα τῶν ψυχῶν μυστήρια, ὄχι τῆς δικῆς του ἢ αὐτῆς ἢ ἐκείνης τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ κάθε ψυχῆς », δὲν εἶναι ἀρκετὰ μῆτε τοῦ αἰσθήματος ἢ ζέστη, μῆτε τοῦ πάθους ἢ ὀρμῆ, μῆτε τοῦ λογικοῦ τὸ λυχνάρι, μῆτε τῆς ἀτομικῆς του ζωῆς ἢ ἐξομολόγηση. « Πόρρω ἠδονῆς ἰδρυται καὶ λύτης τὸ θεῖον », εἶπεν ὁ ἀρχαῖος φιλόσοφος, κ' ἔτσι σὰν ἕνα θεῖο ναὸν ἐφιλοδόξησεν ὁ φιλόσοφος ποιητῆς νὰ χτίσῃ τὸ ἔργο του γιὰ τοῦ ἰδανικοῦ τὴ λατρεία, ὄχι γιὰ τὸ φανέρωμα τῆς εὐαισθησίας του τῆς ὑποκειμενικῆς. Σημειῶν τὸ ξεχώρισμα ποῦ κάνει τῶν εἰδῶν τῆς ποιητικῆς φαντασίας ἕνας ἀπὸ τοὺς περασμένους γάλλους κριτικούς, ὁ Villemain. Εἶναι, κάπου λέγει, ἡ φαντασία ἢ πνευματικώτερη καὶ πῶς μεγαλόφτερη, ποῦ πλάθει ὅ,τι δὲν εἶδε, ποῦ μὲ τὴ δύναμη τοῦ νοῦ κοινωνεῖ πρὸς ιδέες καὶ πρὸς αἰσθήματα, χωρὶς νὰ τὰ γνωρίζῃ ἀπὸ τὴν πείρα· ὁ κόσμος, ποῦ δημιουργεῖ, δὲν πηγάζει ἀπὸ τὰ πράγματα ποῦ

τὴν περικυκλώνουν· ὁ ποιητὴς τότε ἐργάζεται ἔξω ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, ἔξω ἀπὸ τὸν κύκλο τῆς ζωῆς του· παράδειγμα ὁ Σαίξπηρ. Καὶ εἶναι καὶ ἡ ἄλλη φαντασία, ὑλικώτερη καὶ πιὸ περιωρισμένη· γιὰ νὰ ἐνεργήσῃ, ἀνάγκη ἔχει νὰ τὴν ἐρεθίσῃ ἡ πραγματικὴ ζωὴ. Ὁ ποιητὴς τότε δὲν εἶναι δημιουργός· πάσχει, καὶ μὲ λαμπρὰ καὶ μὲ ὄνειρευτὰ χρώματα ἐξωτερικεύει τὸν πόνο του· παράδειγμα ὁ Μπαίρον¹⁾. Ὁ Σολωμὸς τυχερὸς δὲν ἐστάθηκε νὰ μᾶς ἀφήσῃ μέγα καὶ τέλειο ἔργο, σὰν ἐκεῖνο ποῦ κληρονόμησαν οἱ αἰῶνες ἀπὸ τὸ Δάντη· ὅμως, καθὼς ἐκεῖνος, δόξασε τὴν ποίησιν ἔς τὴν πατρίδα του, καὶ τὴν πατρίδα του δόξασε μὲ αὐτὴ· κι ἀξίζει νὰ μπηῖ ἔς τὴ γραμμὴ μὲ τοὺς τεχνίτες ἐκείνους ποῦ, καθὼς ἐξήγησεν ὁ γάλλος κριτικός, δημιουργικὰ ἐργάζονται, ἔξω ἀπὸ τὸν ἑαυτό τους.

Ἡ ἀντικειμενικὴ φαντασία τοῦ Σολωμοῦ καθαρὰ δείχεται ἔς τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο παρουσιάζει τὴ γυναῖκα ἔς τὸ ἔργο του. Ἀπὸ τὰ πιὸ νεανικά του τραγουδάκια ὡς τὰ πιὸ καλοδεμένα του μεταφυσικὰ κομμάτια, ἂν ἐξαιρέσουμ' ἓνα ἢ δύο, ἀσήμαντα σχεδόν, ἡ γυναῖκα δὲ φανερώνεται μέσα τους μὲ λυρισμὸ καθάριο· πάντα μὲ κάποιον ἐπικὸ ἢ δραματικὸ τόνο, ξεχωρισμένη ἀπὸ τὸ ἐγὼ του. Τίποτε ποῦ νὰ μοιάζῃ προσωπικὴν ἐξομολόγησιν, ἐρωτικὸ καρδιοχτύπι. Τὸ μόνον ἐρωτικὸ ποίημα, ποῦ φαίνεται ἄμεσα ἐκστατικὸ τὸ ἐγὼ τοῦ ποιητῆ, εἶναι μεταφρασμένο ἀπὸ τὸν Πετράρχην. Ὅμως κ' ἔτσι, ὕμνος αἰσθηματικὸς καὶ συγκινητικὸς ἀναδίνεται πρὸς τὴν ὁμορφίαν καὶ τὴν ιδέα τῆς γυναικὸς, ἀπὸ τοὺς ἀπλούστερους καὶ τοὺς παθητικώτερους στίχους τῆς Ἀγνώριστης καὶ τῆς Φαρμακωμένης, ὡς τὰ ποιήματα, σημαντικὰ τῆς δεύτερης ἐποχῆς του, τὰ μυστικὰ καὶ μουσικὰ τῆς Μοναχῆς, τοῦ δραματικοῦ Κρητικοῦ, τῆς βοσκοπούλας τοῦ Carmen Seculare, τῆς

¹⁾ Παρμένα ἀπὸ μιὰ βιογραφία τοῦ Μπαίρον.— Ἐν τούτοις ὁ Taine νομίζω πῶς ὑποστηρίζει κάπου ὅτι καὶ ἡ πιὸ δημιουργικὴ φαντασία δὲν ἔμπορεῖ νὰ ξεφύγῃ ἀπὸ τὸ ἐγὼ τοῦ τεχνίτη. Παράδειγμα ἴσα ἴσα ὁ Σαίξπηρ: "Ὅλοι του οἱ ἥρωες, ἀγαθοὶ ἢ κακοῦργοι, χοντροκομμένοι ἢ λεπτοί, ἔχουν ἓνα εἶδος πνεύματος· τὸ δικό του.

Φαρμακωμένης 'ς τὴν "Ἄδην", τῶν γυναικῶν τοῦ Μισολογγίου. Καὶ πόση ἢ μεταβολὴ ἀπὸ τὴν παθητικὴ καὶ τὴν ἀνθρώπινη παρ-
θενιὰ τῆς Φαρμακωμένης, ὡς τὸν παρθενικὸν ὑπεράνθρωπον ἤσκιο
τῆς Φαρμακωμένης 'ς τὸν "Ἄδην" ἀπὸ τὸ βουκολικὸ θρῆνο τῆς πε-
θαμένης « Ὀρφανῆς » ὡς τὸ ὑπερούσιο γονάτισμα 'ς τὸν τάφο τῆς
Λιμιλίας Ῥοδόσταμου· ἀπὸ τὴν ἀφελῆ ἔρωτικὴ παρακίνηση πρὸς
τὴν Ἀνθοῦλα ὡς τὴ σεμνὴ πλαστικότητα τοῦ θαυμασμοῦ πρὸς
τὴν ὁμορφάδα τῆς Φραγκίσκας Φραΐζερ! Καὶ ὅπως λίγα πράγ-
ματα τῆς ἐξωτερικῆς ζωῆς τοῦ Σολωμοῦ μᾶς εἶναι καθαρὰ γνω-
στά, περισσότερο μᾶς ἔμειναν ἄγνωστα καὶ ὁ τόπος ποῦ θάπιασε
'ς τὴ ζωὴ του καὶ ὁ πόθος ποῦ θὰ ξύπνησε 'ς τὴν καρδιά του ἢ
ἀγάπη καὶ τὸ ὄνειρο τῆς γυναίκας, μέσα 'ς τὸ ὄραμα τῆς νεώτε-
ρης Τέχνης θρησκευτικῆς πρωταγωνίστριας μὲ σεραφικὰ φτερά ἢ
μὲ μάγεμα Ἐωσφόρου, ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ Δάντη ὡς τὸν καιρὸ τοῦ
Γκαίτε. Μόνο νὰ εἰπῶ θὰ μπορούσα· ὅπως ἢ ἐρωτόπαθη φίλη
του, ἢ Μαρία Παπαγεωργοπούλου, συγκίνησε μὲ τὴν τραγικὴ της
τύχη τὰ βαθειὰ τῆς καρδιᾶς του, ὅμοια φαντάζομαι πῶς θὰ τοῦ
ξύπνησε ἀργότερα, ἀφοῦ τοῦ πέρασεν ἡ νιότη, τῆς φαντασίας
κάποιο ὑψηλονόητο ἀνατρίχιασμα ἢ αἰθερόπλαστ' εἰκόνα τῆς Φραγ-
κίσκας Φραΐζερ. Κόρη τοῦ ἄγγελου γραμματικοῦ τοῦ λόρδου ἄρ-
μοστῆ, ταίριαζε τὸ βεργόλιγνο κορμὶ πρὸς μίαν ἄκρα φροντίδα
καλλιτεχνικῆς παρουσίας καὶ ξεχωριστῆς ἀνάμεσα 'ς τὸν κόσμον·
συνήθιζε νὰ φαίνεται 'ς τάνοιχτὸ ἀμαξάκι της ὡραία στολισμένη·
πάντα ἀσπρόφοροσε κι ὄλο λουλούδια κρατοῦσε γοργοπερνῶντας.
Ὅσο γιὰ τὸν ποιητῆ, τότε θυμοῦνται ἀκόμα 'ς τὴν Κέρκυρα κατὰ
τὰ χρόνια ἐκεῖνα, ντυμένον ὅμοια καλοκαίρι χειμῶνα· ψηλὸ κα-
πέλλο, σακκάκι, πανταλόνι φανελλένιο· περπατοῦσε τακτικὰ 'ς τὴ
σπιανάδα· πρὸς τὸ μεσημέρι συχνοφαίνονταν ἔξω· ἀψηφοῦσε τὸ
λιοπύρι· εὐερέθιστος, ὄχι καὶ πολὺ γλυκομίλητος πρὸς τοὺς με-
γάλους, ὅλη τῶν τρόπων του τὴν καλωσύνη τὴν ἐξώδευε μὲ τὰ
παιδιάκια· νὰ παίξῃ μαζί τους ἀγαποῦσε καὶ νὰ τοὺς παίρῃ γλυ-
κίσματα. Μιά παλιὰ φωτογραφία τότε δείχνει μὲ τὰ μαλλιά πρὸς

τὰ ἐπάνω χτενισμένα φουντωτά, ξέσκεπον ἔλο ἀφίνοντας πλατύ θολωτὸ μέτωπο, σὲ μακρουλὸ μὲ γιομάτα, πλαδαρὰ κίπων, μάγουλα πρόσωπον, ἀμούστακο καὶ ἀγένειο, πηγοῦνι σὲ λεπτογραράχτο λακκάκι τελειώνοντας· μακρυὸ στόμα μὲ φτενὰ κυματόγραμμα σφιχτοκλεισμένα χεῖλη, μύτη κανονικὴ πρὸς τὸ γρυπὸ, μὲ ἀνοιχτὰ σὰν τρεμουλιαστὰ ρουθούνια, μύτη καὶ στόμα σὰ νὰ εἶν' ἔτοιμα νὰ μαρτυρήσουνε μιὰ κάποια πίκρα φροντισμέν' ἀποκρυμμένη, μὲ ὅλη τὴ ρυτίδα μιᾶς ἀνησυχίας νευρικῆς πρὸς τὰριστερὰ τοῦ μετώπου, ἀπάνω ἀπὸ τὸ μάτι· μάτια μεγάλα στρογγυλὰ σὺν καρφωμένα ἀφηρημένα σὲ μιὰ σκέψη. «Τὸ μάτι τοῦ Σολωμοῦ, γράφει ὁ Κερκυραῖος κ. Καλοσγοῦρος, 'ς τὲς συχνὲς στιγμὲς τοῦ ὑψηλοῦ του ἐνθουσιασμοῦ, χωρὶς νὰ εἶναι φυσικὰ μαῦρο (φαινόμενον ἴσως μοναδικὸ) ἔξαφνα ἐμαύριζε κι ἄστραφτε». Λαιμὸς ὅλος φασκιωμένος μὲ τὸν πλατὺ πολύγυρο λαιμοδέτη· τὸ φόρεμα κομπωτὸν ὡς ἀπάνω, σὰ ράσο πιὸ πολὺ ἢ σὰ ροῦχο λαικοῦ, μὲ τὸ δεξιὸ μακρομάνικο χέρι ἀκκουμπισμένο πρὸς τὸ μέρος τῆς καρδιάς, σὰ σὲ χαιρέτισμα· μὲ δυὸ λόγια, ἢ ὅλη ἐντύπωση ἀπὸ τὴν παλιὰν εἰκόνα· ὄψη καλλιτέχνη σὲ μιὰν ἀκίνησιαν λειτουργικῇ.

«Στὴν Κέρκυρα βρίσκομαι, κάποτε εἶπεν, ὅμως δὲν εἶναι ἡ ζωὴ μου 'ς τὴν Κέρκυρα». Καὶ βέβαια· τὰ μεγαλόφτερα ἰδανικά του ἀνοίγουν ἐμπρὸς του πλατύτερους οὐρανοὺς ἀπὸ ἐκείνους τοῦ δείχνανε τὰ πράγματα γύρω του. Ὅμως ἡ ἀπόμερη στοχαστικὴ ζωὴ του δὲν τὸν κράτησε ξένο πρὸς μιὰ διαλεχτὴ κοινωνία ἐκεῖ πέρα· ἐξ ἐναντίας, ἓνας κύκλος ἀνθρώπων μὲ σεβασμὸ καὶ μὲ ἀγάπη πρὸς τὸν ποιητὴ, εὐγενικὰ τὸν περιζῶσε. Πρῶτα πρῶτα ἓνας χορὸς ἀπὸ μουσοβρεμμένους νέους· ἐνθουσιασμένοι ἀπὸ τὴν ξεχωριστὴ φλέβα τοῦ ἀρχοντικοῦ ποιητῆ, τὸν προσκυνοῦνε οἱ νέοι σὰν ἥρωα διανοητικό. Τὸ χαμαρώνει καθέννας ἂν ἐτύχαινε νὰ τὸν προσκαλέσῃ ὁ δυσκολοπλησίαστος, ἢ στὸν περίπατο γιὰ νὰ σταθῇ 'ς τὸ πλάι του, ἢ 'ς τὸ σπίτι γιὰ νὰ μιλήσῃ μαζί του. Ὁ Πολυλάς, μόλις ἐγύρισεν ἀπὸ τὴ Γερμανία, τῆς γερμανικῆς σοφίας

νεοφώτιστος, ξοδεύει μέρες και νύχτες για να μεταφράζη από τους τόμους του Σίλλερ και του Έγγελου και διάβαζεν ο ποιητής χειρόγραφα τὰ μεταφρασμένα, γιατί ἦταν ἀνάγκη νὰ γνωριστῆ, μὲ κάθε τρόπο, μὲ τὴ γερμανικὴ φιλοσοφία καὶ τέχνη ὁ λατρευτὸς διδάσκαλος. Ἡ ποιητικὴ φιλοσοφία τοῦ Σολωμοῦ, τὸ περίφημο « νόημα τῆς τέχνης », τὸ νόημα ποῦ θέλει τὴν ἀπολύτρωση τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὰ πάθη, ὅχι τὸ σκλάβωμα ἔς τὰ πάθη· ποῦ θέλει νὰ νικᾷ ὁ Λόγος τὸ κράτος τῶν αἰσθήσεων, καὶ θέλει τὸ Πνεῦμα νὰ κυριεύη ὅλα τὰ ἐξωτερικὰ ἐνάντια, καὶ θέλει τὸ Νοῦ νὰ θριαμβεύη κατὰ τῆς ὕλης, καὶ τὴν Ἰδέα νὰ τὰ ἐξαυλώνη τὰ πάθη, καὶ διψάει τὴ φιλέρευνη δίψα γιὰ τὰ μυστήρια τοῦ Παντός, καὶ ταιριάζει τὰ μερικὰ πρὸς τὰ καθολικὰ, καὶ τὰ ἀτομικὰ πρὸς τὰ παγκόσμια, καὶ θέλει τὸ χρέος νὰ μεταμορφώνεται ἔς ἓναν ἔρωτα, καὶ θέλει τὸ ποίημα « μεστὴ καὶ ὠραία δημοκρατία ἰδεῶν » ποῦ νὰ παριστάνουν αἰσθητὰ « τὸν ἀόρατο ἔς τὰ αἰσθητήρια Μονάρχη », σὲ τρόπο ποῦ τὴν οὐσία τοῦ ποιήματος νὰ τὴν ξεσκεπάζη μονάχα « ὁ βαθὺς καὶ ὁ γυμνασμένος νοῦς »· τὸ νόημα τῆς Τέχνης ποῦ ἐμφυγώνει τὰ μετρημένα καὶ σκαλισμένα, ἀλλὰ καὶ γι' αὐτὸ πολυτίμητα κομμάτια τῶν « Ἐλευθέρων πολιορκημένων, τοῦ « Πόρφυρα », καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ἀπομεινάρια « ὅπου δὲν ἔχουν ὄνομα κ' ἔχουν περίσσια κάλλη », καθὼς εἶπεν ὁ ποιητὴς γιὰ τὰ χρώματα τοῦ δειλινοῦ· τὸ νόημα τῆς Τέχνης μέσα ἔς τὴ γεννημένη κριτικὴ ψυχὴ τοῦ Σολωμοῦ, μέσα ἔς τὸ ἰδεοκρατικὸ του αἰσθημα, φαίνεται σὰ φυσημένον ἀπὸ τὶς δυνατὲς πνοὲς τῶν Καντίων καὶ τῶν Ἐγγέλων, κ' ἐπηρρεασμένον ἀπὸ τὴ γερμανικὴ φιλοσοφία· ἡ δύναμή της ἢ ἐπαναστατικὴ, ποῦ ἔλλαζε καὶ ποῦ ἐβάθυνε κάθε κύκλο ἐπιστήμης καὶ σοφίας, ἀνάμεσα ἔς τοὺς πολιτισμένους λαοὺς, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ περασμένου αἰῶνα, φανερώνεται καὶ ἔς τὴ νέα πατρίδα μας κι ἀφίνει τοῦ διάβα της τὰ σημάδια ἔς τὴν ἐργασία τοῦ πρώτου καὶ τοῦ πιδ μεγάλου της ποιητῆ.

Καὶ δὲν εἶναι μόνον οἱ νέοι. Ἄνθρωποι ἔστα χρόνια ὠριμώτεροι, πιδ σοβαροί, σοφοὶ τεχνίτες τοῦ λόγου καὶ τοῦ στίχου, ποῦ

ζούσανε τότε 'ς τὴν Κέρκυρα, τὸν ἀγαποῦνε καὶ τὸν θαυμάζουν, καὶ μεγάλα προσμένουν ἀπ' αὐτόν. Στενός του φίλος ὁ « Ἴταλοέλληνας » Μουστοξύδης· ὁ Ἴταλὸς ποιητὴς Ρεγάλδης διαλαλεῖ τὴ χάρη τοῦ ὕμνογράφου τῆς Ἐλευθερίας, καὶ μεταφράζει στίχους του. Καὶ πλέον ἀπ' ὅλους, συναναστρέφονται τὸν ποιητὴ καὶ τὸν δυναμώνουν καὶ τὸν ἐπηρραΐζουν, ὁ ἔξοχος μουσικὸς Μάντζαρος καὶ ὁ Δαλματὸς Θωμαζέος, πατριώτης, γλωσσολόγος, ποιητὴς, φλογερὴ καρδιά, χρυσόλογο στόμα, ὑπερασπιστὴς δυνατός, καθὼς ὀλίγοι, τῆς ζωντανῆς μας τῆς φωνῆς, καὶ μαζὶ τεχνίτης ἐκείνης, καθὼς τὸ δείχνουν τὰ μεταφρασμένα του ἀπὸ τῆ σεβδικῆ τραγουδία. Ὁ Σολωμὸς ἐβεβαίωνε πῶς καμιὰ φορὰ τὰ ποιητικὰ του πλάσματα τὴν ἀρχὴν ἔπαιρναν ἀπὸ τῆ μουσικῆ· κ' ἔλεγε πρὸς τὸ Μάντζαρο πῶς ὅσο βαθύτερα προχωροῦσε 'ς τὸ νόημα τῆς μουσικῆς τόσο ἐυκολώτερα δημιουργοῦσε τὴν ποίησιν. Ἀλήθεια ποῦ κανεὶς τὴν αἰσθάνεται 'ς τοὺς πιδ ὑστερνοὺς κομματιασμένους στίχους τῆς Κερκυραϊκῆς ἐποχῆς, ποῦ μᾶς μιλοῦνε τόσο μὲ τὴν πλαστικὴ τους συμμετρία ὅσο καὶ μὲ τῆς οὐσίας τους τὴ μουσικῆ. Ὁ Θωμαζέος ἐτιμοῦσε τὴν ἀρετὴ, τὴν εὐλικρίνεια, καὶ τὴ μεγάλη παιδεία τοῦ φίλου του· τὴν ἀγνὴν ἑλληνικὴν ὀξύτητα τοῦ νοῦ του, καὶ τὴ γλυκεῖα καὶ σεμνὴ του ποίησιν, ποῦ πάντα ἐμπρὸς πήγαινε καὶ τελειότερη γίνονταν. Τοὺς ἐπαίνους του πλουσιοπάροχα σκορπίζει ὁ Θωμαζέος. « Οἱ Γερμανοί, τοῦ ἔλεγε, κάνουνε βαθεῖα καὶ τὰ πιδ κοινὰ νοήματα· ἐσὺ ἡῦρες τρόπο κοινὰ νὰ καταστήσης καὶ τὰ βαθύτερα. » « Ἡ γλῶσσα ποῦ χρειάζεται, ἔγραφεν ἄλλοῦ γιὰ τὸν ἴδιον, εἶναι ἡ ζωντανή, καὶ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα γιὰ νὰ ζήσῃ 'ς τὰ γράμματα, ἔχει χρεῖα ἀπὸ αὐτόν, ὁ ὁποῖος τὴν κατέχει καὶ τὴν κυριεύει. » Ὅμως τοὺς λαμπρόχρωμους τούτους θαυμασμοὺς τοῦ σοφοῦ φίλου τῶν Ἑλλήνων καὶ τοῦ Σολωμοῦ ὅλωνε καὶ κάποιον συγνεφάκι ἀνησυχίας. Θὰ τὸν ἀνησυχοῦσεν ἡ ἀργητα τοῦ ποιητῆ, καὶ τῆς περπατησιᾶς του ἡ ὀκνάδα. Θὰ τὸν ἤθελε πιδ καρπερὸ 'ς τὴν ἐργασία του, γοργότερο 'ς τὴν ἐτοιμασία τῶν ἔργων του. Τὸ 1855, 'ς τὰ τελευταῖα χρόνια τῆς ζωῆς τοῦ Σολω-

μοῦ, μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ καταδικάσῃ τὸ παραγκώνισμα τῆς δημο-
 τικῆς μας γλώσσας ἀπὸ τοὺς γραμματισμένους τοὺς Ἔθλους,
 ἔγραφε ὁ Θωμαζέος: « Ἄν εἶχε ὁ Δάντης ἀκούσει τὸ παράπονον τοῦ
 μοναχοῦ Ἰλαρίου, θὰ εἶχαμε ἓνα ἔραμα τῶν τριῶν βασιλείων λα-
 τινικά, ὅλο ὠραιότερες ὁμοιες μὲ τὸ στίχο: *Infera regna canam
 supero contermina mundo*. Καὶ οἱ νέοι Ἕλληγες ποῦ ἠμποροῦ-
 σαν νὰ ἔχουνε τὸ Δάντη τους καὶ τὸν Ὅμηρον, θὰ ἔχουν, (ἂν ὁ Σο-
 λωμὸς δὲν προβλέψῃ), τὸ *infera regna* ὡς τὴ συντέλεια
 τῶν αἰῶνων.» ¹⁾ Τὸ ἂν δὲν προβλέψῃ τοῦτο, γιὰ ποιητὴ ποῦ
 ἄγγιζε τὰ ἐξήντα χρόνια, δὲν εἶναι μαζί περισσοῦ θαυμασμοῦ καὶ
 δισταγμοῦ μελαγχολικώτατου ξεφωνητό; Ὁ Σολωμὸς, καὶ γιὰ
 τοὺς πλέον ἐγκάρδιους διαλαλητάδες τῆς ἀξίας του, ἦταν ἓνας
 Δάντης ὄχι φανερωμένος, ἀλλὰ Δάντης ποῦ ὅλο καὶ καρτερούσανε
 εἶδος Μεσσία. « Μόλις δημοσιευθοῦν τάνέκδοτα ποιημάτων του,
 ἔγραφεν ἓνα χρόνο πρὸ τοῦ θανάτου ἐκείνου, ὁ γλυκύτερός του
 μαθητής, ὁ Ἰούλιος Τυπάλδος, θὰ γνωρίσῃ ὁ κόσμος ὅτι ἔχει καὶ
 ἡ Ἑλλάδα τὸν Δάντη της. » Ἡ ὁκνὸς ἢ γλήγορος, ἢ τυπωμένα
 ἢ ἀτύπωτα τὰ ἔργα του, οἱ μεγάλες ἐλπίδες ποῦ ζωντάνευαν
 ἐκεῖνα, κανεὶς δὲ θὰ μποροῦσε νὰ εἰπῇ πῶς ἦταν ἀστήριχτες καὶ
 τυφλές. Ὁ ποιητής, θαρρεὶς δὲ βιάζεται, δὲν ἔχει χρεῖα νὰ παρα-
 δώσῃ ἔς τὸν κόσμον, μιὰν ὥραν ἀρχήτερα, τὰ νεώτερα ἔργα του.
 Φαίνεται πῶς ἀργὰ ἀργὰ τὰ πλαστουργεῖ, σὰ νὰ θέλῃ νὰ τάπι-
 θώσῃ ἀφεγάδιαστα ἔς τὰ χέρια τῆς Ἀθανασίας. Ὅμως συχνὰ πυ-
 κνὰ μὲ περιλαμπρὴν ἀπαγγελία, ποῦ φώτιζε θριάμβου χαμόγελο,
 ξετυλίγει ἔς τοὺς ἀξιους ἀπὸ τοὺς γνωρίμους καὶ ἀπὸ τοὺς φίλους
 του, πλούσιους στίχους καὶ ἀραδιάζει σημαντικὰ δείγματ' ἀπὸ
 τοὺς ἀθέατους θησαυροὺς. Τοῦ κάκου. Τὰ μεγαλότερα καὶ τὰ κα-
 λήτερα — ποῖς ξέρει! — ἀπὸ τοὺς στίχους κι ἀπὸ τοὺς ρυθμούς,

¹⁾ Ὁ Ἰάριος εἶν' ἐκεῖνος ποῦ ἐξέφρασε τὴν ἀπορία τοῦ πρὸς τὸ Δάντη πῶς τὸ
 ποίημά του τῶραφε σὲ χυδαία γλώσσαν, ἀκατάλληλη γιὰ ὑψηλὰ θέματα. Σώζετ' ἓνα
 σχετικὸ γράμμα τοῦ Ἰλαρίου· μερικοὶ ὑποπτεύονται τὴ γνησιότητα τοῦ γράμματος
 (Dante, par John A. Symonds).

ποῦ χύνονταν ἀπὸ τὸ στόμα του, δοξολογία πρὸς τὴν αἰώνιαν Ὁμορφίαν, μαζί του πέθαναν. Ὁ Σολωμὸς δεκοχτὼ χρόνια ἔζησε ἔς τὴν Κέρκυρα. Ἡ συγγενικὴ δίκη ποῦ τὸν εἶχε μπλέξει ἀπὸ τὸ 1833, ἂν καὶ τελειωμένη κατὰ τὰ 1838, τοῦ πῆρε τὴ γαλήνη. Δὲν εἶναι τόσο ποῦ κιντύνευε νὰ χάσῃ τὴν περιουσία του, ὅσο μιὰ τρικυμία ἠθικὴ ποῦ τὸν ἐτάραξε. Κέρδισε τὴ δίκη· ὅμως τὸ χτύπημ' ἀπὸ κείνη ἀγιάτρευτο. ¹⁾ Πῆραν ὄρμη ἔλα τάρρωστα μέσα του στοιχεῖα. Παραδίδεται ἔς τὸ πιεστό. Ὅσο πάει πιὸ μελαγχολικός, πιὸ θυμώδης, πιὸ μισάνθρωπος, πιὸ νευρικός γίνεται. Στὶς ἐννιά τοῦ Φλεβάρη, τὸ 1857, ἀπὸ ἐγκεφαλικὸ ἢ ἀπὸ καρδιακὸ πάθημα — τὴν πηγὴ του καλὰ δὲν τὴν ξεδιάλυσαν οἱ γιατροὶ — πεθαίνει. Μόλις γνωρίζεται ὁ θάνατός του, ἡ Βουλὴ τῶν Ἴονίων παύει τὴ συνεδρία, καὶ κηρύττει δημόσιο τὸ πένθος. Ἀπὸ τὴ χώρα κι ἀπὸ τὰ χωριὰ τρέχει ἔς τὴν ἐπισημότατη κηδεῖα ὁ λαός. Δώδεκα νέοι ζητοῦνε νὰ βαστάξουν ὡς τὸν τάφο τὸ νεκροκρέβατο τοῦ ποιητῆ. Τὸ 1865 γυρίζει ὁ νεκρὸς ν' ἀναπαυθῆ ἔς τὸ νησί ποῦ γεννήθηκε. Τὰ κόκκαλά του θάφτονται ἔς τὸ τόπο ποῦ φέρνει ἀπὸ τότε τ' ὄνομα Πλατεῖα τοῦ Ποιητῆ.

Στὴν Κέρκυρα ξάφνισμα σκληρὸ ἔς τοὺς φίλους καὶ σὲ ὅσους τὸν ἐθαύμαζαν. Ἐκεῖνοι ποῦ πῆρανε νὰ ἐπιστατήσουν ἔς τὸ τύπωμα τῶν Ἀπάντων του ἔς τὴν Κέρκυρα, λίγον καιρὸν ὕστερ' ἀπὸ τὸ θάνατό του, δὲν ἤθραν τίποτε ἀπὸ τὸ θησαυρὸ ποῦ καρτερούσαν· τοῦ κάκου τὰ χειρόγραφα ποῦ τοὺς παραδόθηκαν ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς τοῦ ποιητῆ. Τίποτε σχεδὸν ἀπὸ τὴ βρῦση τοῦ στίχου ποῦ ἔρρεεν ἰριδόχρωμη. Μονάχα ξεσχίσματα ποῦ δὲ ράβονται, χάσματα ποῦ δὲ γιομίζονται, μονάχα λίγα λαμπρὰ συντρίμματα τῶν αἰθερίων κόσμων. Πεζὰ σχεδιάσματα ἰταλικά, μιὰ κομμάτια, ἀπομονωμένοι στίχοι, οἱ ἴδιοι δοκιμασμένοι σὲ μέτρα καὶ σὲ τρόπους διαφορετικούς· ὀλιγόστιχες ἀράδες, στοχασμοὶ

¹⁾ Ἡ δίκη πλήγωσε κατάκαρδα τὴ φιλοτιμία του· ἔξ ἀφορμῆς αὐτῆς, ἡ μνήμη τῆς μητέρας του, Ἀγγελικῆς Νίκλη, (δευτέρης γυναίκας τοῦ πατέρα του) δὲν ἔμεινε ἀπέραχτη.

ἀσυνάρτητοι. Ἄντι τοῦ ἔργου, ὀλόκληρου, στερεοθεμέλιωτου κι ἀρμονικῶς δεμένου, δείγματα σωριασμένου ὑλικοῦ καὶ ἀραιὰ χτίσματα. Μόλις κανεὶς στοχάζεται τι θὰ ἦταν τὸ οἰκοδόμημα. Ὡς τὰ «Εὐρισκόμενα» τοῦ Σολωμοῦ, καθὼς τυπώθηκαν ἔς τὴν Κέρκυρα τὸ 1859, τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο ἐδῶ μᾶς ἀφίνουνε μόνον νὰ τὸ φαντασθοῦμε, κ' ἐκεῖ μᾶς φανερώνουν μέρη του μόνον οἱ ἐκδότες. Νὰ συνηθίσουν ἀδύνατο ἔς τὴν ιδέα καταστροφῆς τέτοιας· κάποια ἐλπίδα γλυκότεραν πῶς κάπου μιὰ μέρα ἢ θεῖα δικαιοσύνη θὰ τα παρουσίαζε τὰ ἔργα. Ὁ Πολυλᾶς τὴ μελέτη του ποῦ μπήκε ἔς τὸ βιβλίον ἐμπρός, προπύλαια, ἐκείνη μόνον, ἀκέρια ἐρειπωμένου ναοῦ, καταλήγει ἔτσι: « Ἄμποτε νὰ μὴν ἀργήσῃ ἡ ὥρα νὰ φανερωθοῦν τὰ ἀκόμη σωζόμενα συγγράμματα τοῦ μακαρίτου, ὥστε τοῦτο τὸ βιβλίον νὰ μὴ σταθῇ ὡς ἱστορικὸ μνημεῖο τοῦ τρομεροῦ κινδύνου εἰς τὸν ὅποιον εὐρίσκονται, ἐπιβουλευμένα ἢ ἀπὸ τὴν αἰσχροκέρδεια ἢ ἀπὸ τὸ φθόνο, τὰ καθαρὰ γεννήματα τῆς ἀγαθότητος καὶ τῆς μεγαλοφυΐας ¹⁾ ». Ἡ ἐλπίδα ὅλων ἐκείνων ὅσοι βαθεῖα ἀγαποῦνε καὶ δὲ στέργουνε γιὰ νὰ πιστέψουνε κάτι, ποῦ βαθεῖα πληγώνει τὴν ἀγάπῃ τους, ἀπόμεινεν ὄνειρο. Χαμένα πάνε, καὶ τοῦ χαμοῦ ἡ αἰτία δυσκολοξεδιάλυτη, τὰ ἔργα τοῦ πῶς μεγάλου ψάλτη ἔς τὴν ἀναγεννημένην Ἑλλάδα· τὰ ἔργα ποῦ μ' ἐκεῖνα ἢ νέα ἐλληνικὴ μουσα θὰ δύνονταν ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς νὰ ἀψηφήσῃ περήφανη τὶς ἀλλόφυλες ἀδερφάδες της. Καὶ ὁ μυστηριώδης τους ἀφανισμὸς εἶναι σὰν τὸ στερνὸ χτύπημα σκοτεινῆς Μοίρας, πολέμιας τοῦ ποιητῆ.

Καὶ τώρα κάτι τι μὲ ἀνησυχεῖ. Στοχάζομαι πῶς τὰ χαμένα χειρόγραφα τοῦ Σολωμοῦ δὲν εἶναι ἡ μόνη ἀφορμὴ ποῦ μισοτέλειωτα καὶ κομματιασμένα μᾶς ἀπόμειναν τὰ ἔργα του. Στο-

¹⁾ Συγγενὴς ἀξιότιμος τοῦ Σολωμοῦ μὲ πληροφορεῖ πῶς τὰ χειρόγραφα τοῦ Σολωμοῦ, μετὰ τὸ θάνατό του, ἔς τὴν Κέρκυρα παραδόθηκαν ὅλα ἔστη φωτιὰν ἀπὸ ἄνθρωπο ἐπίτηδες πρὸς τοῦτο σταλμένον ἀπὸ τὸ μεγαλύτερο ἀδερφό του Σολωμοῦ· ἀφορμὴ τοῦ βανδαλισμοῦ, μιὰ κληρονομικὴ ἀντιζηλία, παρ' ἄλλος κανεὶς λόγος. Σημειῶνω ἐδῶ ἀπλῶς τὴν πληροφορία, καθὼς τὴν ἄκουσα.

χάζομαι πῶς κι ἂν τὰ εἶχαμεν ὅλα, ὅπως τὰ δούλευεν ἐκεῖνος κι ὅπως τὰ ἐκφωνοῦσε καὶ τᾶφησε, πάλι μισὰ θὰ τὰ ξέραμε καὶ κομμάτια θὰ τὰ χαιρόμαστε. Φοβοῦμαι πῶς θὰ δουλέψανε συντροφικὰ πρὸς τέτοιο τέλος κάθε δύναμη ἐσωτερική, καὶ κάθε δύναμη ἐξωτερική, ἀπὸ ὅσες κυριεύουν καὶ μορφώνουν, ἀνάλογα, τὸν πνευματικὸν ἄνθρωπο. Οἱ καλλιτεχνικὲς θεωρίες τοῦ ποιητῆ, ἡ φυσικὴ του καὶ ἡ ψυχικὴ ιδιοσυγκρασία, ἡ κοινωνικὴ ἀτμοσφαιρα τριγύρω του, τόσο κατάλληλα δὲν ἦτανε στοιχεῖα γιὰ νὰ παρακινήσουνε καὶ γιὰ νὰ βοηθήσουνε ἔς τὸ συμπλήρωμα καὶ ἔς τὸ τελείωμα μεγαλοφάνταστων ἔργων, ποῦ τέτοια πρῶτος καὶ μόνος ἀνάμεσα ἔς τὸ Ἔθνος του τὰ εἶχεν ἐκεῖνος τολμήσει. Ὁ νοῦς του τόσο θεωρητικὸς ὅσο καὶ δημιουργικὸς, ἀπὸ ἐκείνους ποῦ πρῶτα ἀδράχνουν τὴν θεωρία, κ' ὕστερα ἔς τὸ πλάσιμο προχωροῦν, ὡς ὁ ἴδιος ὤρισε τὴν ἰδέα του πρὸς τὸ Μόντη ἀπὸ ἐκείνους ποῦ ἐτοιμάζουν πρῶτα τὴν ποιητικὴ τους κ' ὕστερα τὴν ποίησίν τους, καθὼς, χρόνια ὕστερ' ἀπὸ τὸν Ἕλληνα, μέλλει νὰ τὲ διαλαλήσῃ ἕνας μεγάλος τεχνίτης τοῦ νέου κόσμου, ὁ Ἐδγάρ Ροε, πῶς ὅμοια ἐργάζεται¹⁾ τέτοιος νοῦς, φυσικά, προχωρεῖ ψάχνοντας καὶ συλλογισμένα καὶ ἀργοπάτητα καὶ δύσκολα, καθὼς προχωρεῖ ὁ Λόγος, ἀντίθετα πρὸς τὸ ὀρμητικὸν ἀνάβρυσμα τοῦ αἰσθήματος. Τὸ πιστὸ ποῦ μέρα μὲ τὴν ἡμέρα δυνατώτερα τὸν κυριεύει, ἡ ἀρρώστια ποῦ χρόνια τὸν ἐβασάνισε προτοῦ νὰ τοῦ πάρῃ τὴ ζωὴ καὶ τοῦ θόλωνε τὴ σκέψη καὶ τοῦ ἐμπόδιζε τὴν ἐνέργεια ἢ μεγάλη ψυχολογικὴ ταραχὴ τῆς συγγενικῆς δίκης μὲ τὰ σημάδια τῆς τάγιατρευτα, — ὅλα ἐκεῖνα δὲν ἦταν ἀρκετὰ νὰ τοῦ μαράνουνε κάθε διάθεση πρὸς ἐργασίαν, ἐργασία ποῦ ἀπαιτοῦσεν ἴση τὴν ὑπομονὴ πρὸς τὴν ἔμπνευση, καὶ κάθε γαλήνη, γιὰ ἔργα ποῦ ἴσα ἴσα τὸ σφράγισμα θὰ δείχνανε μιᾶς γαλήνης ὀλύμπιας;

¹⁾ Βλέπε τὴ μελέτη περὶ Baudelaire τοῦ Θεοφίλου Γωτιέ ἔς τὰ «Fleurs du Mal» Levy 1883.

Ἐπειτα κ' ἐδῶ ἀφίνει τὸ σημάδι τοῦ τὸ νύχι τοῦ κοινωνικοῦ νόμου· τὸ milieu, ὅπως θὰ ἔλεγε ὁ Taine, ἡ « περιρρέουσ' ἀτμοσφαῖρα », καθὼς διατυπώνει ὁ κ. Ροΐδης. Καὶ μὲ ὄλο τὸ θαυμασμὸ τῶν ὀλίγων ξεχωρισμένων, ἀνάμεσα ἔς τὸν Ἑλληνικὸν κόσμον, πρὸς τὸ Σολωμό, κ' ἔξω ἀπὸ τὸν τρόπο τοῦ λίγο λίγο καὶ ἀκούσια τὸ Σολωμικὸ ἔργο ποτίζει τὴ φιλολογικὴ συνειδήση τοῦ Ἑθνους, κατὰ κανόνα γενικόν, ἡ ὅλη κοινωνία μας, φυσικά, ἀδιάφορη ἔμεινε καὶ ξένη πρὸς τὸ ἔργο τοῦ Σολωμοῦ καὶ πρὸς τὴν τέχνην του, κάθε φορά τοῦ δὲν ἔδειξεν ἀντιπάθεια καὶ ἔχθρα πρὸς τὸ ἔργον ἐκεῖνο, ὅσο κι ἂν ἐφάνηκε πῶς τὸ γνωρίζει καὶ πῶς τὸ σέβεται τὸ ὄνομα τοῦ Σολωμοῦ. Ἡ κοινωνία δὲν ἔχει βέβαια δύναμιν ἢ ἀλλάξῃ τὸ φυσικὸ καὶ νὰ κόβῃ τὸ δρόμον τοῦ καλλιτέχνη τοῦ στέκεται πάντα ξεχωριστὰ ἀπὸ κείνη, καὶ παίρνει ἀέρα καὶ φῶς ἀπὸ στοιχεῖα συνθετότερα, καὶ πῶς δυσκολοξεδιάλυτα· ἐπηρρεάζει ὅμως τὸν τρόπο τῆς ἐργασίας του, κ' ἂν δὲ σταματάει, ἀλλὰ πολὺ δυσκολεύει τὸ δρόμον του. Κοινωνία, σὰν τὴ δική μας, ἂν δὲν εἶναι ἡ μόνη, ἀλλὰ εἶναι ἡ σημαντικώτατη ἀφορμὴ φαινομένου τοῦ καὶ ἄλλοτε σημείωσα κάπου: 1) Λείπει ἀπὸ τὴ δουλειὰ καὶ τῶν καλητέρων μας ποιητῶν καὶ πεζογράφων τὸ ἀνετο περπάτημα, τὸ ρυθμισμένον βῆμα τοῦ τὴ φέρνει, γλήγορ' ἀργά, ἔς ἕνα εὐτυχισμένον τέλος. Σταματοῦν ἔξαφνα ἔς τὴ μέση κ' ἀπομένουνε σὰν κουρασμένοι, σὰν ἄρρωστοι, μὲ κομμένα πόδια. Κι' ἀπὸ τοὺς κορυφαίους μας τεχνίτες τοῦ πεζοῦ καὶ τοῦ στιχουργημένου λόγου λείπει ἐν' ἀπὸ τὰ πῶς συνηθισμένα, ἂν ὄχι κ' ἀπὸ τὰνεξαίρετα, γνωρίσματα τοῦ σημαδεύουν τὴν ἐνέργειαν τοῦ διαλεχτοῦ νοῦ· λείπει κανονικὸν ζετύλιγμα καὶ πλούσιος καρπός. Συχνὰ πυκνὰ στερεύει τὸ κρυσταλλένιον νερὸ τῆς πηγῆς μας· κ' ἐκεῖ τοῦ τρέχει, στάζει τόσο λιγοστὸ καὶ τόσο ἀργά! Ὅμως γιὰ τὸ ξεδιψασμα δὲ φτάνει μόνον τὸ ποιόν· χρειάζεται καὶ κάποιον ποσόν. Καὶ θλίβεται κανεὶς μὲ τὸ νὰ βλέπῃ πόσον καιρὸν χρειάζεται γιὰ νὰ

1) « Τὸ Διήγημα τοῦ Βιζυνοῦ. » Στὴ « Νέα Ἑλλάδα » 1896.

γιομίσ' ή στάμνα μας εκεί ποῦ σέ άλλες χώρες ἔφτασε σύντομος καιρὸς πρὸς τοῦτο. Ἐνας μεγάλος φιλόσοφος εἶπε πῶς ὅ,τι πιστεύομ' ἐλεύθερη βουλή, πῶς ὅ,τι ὀνομάζομε θέλγη ση, δὲν εἶναι παρὰ τὸ δυνατώτερό μας ὀρμέμφυτο. Δὲν ξέρω· Ὀαρρῶ πῶς μέσα 'ς τὰ ἐνδόμυχα τοῦ Σολωμοῦ, κ' ἐκείνου ποῦ στοχάζεται καὶ ξεδιαλέγει, κ' ἐκείνου ποῦ αἰσθάνεται καὶ γεννοβολᾷ, παλεύουνε δυὸ στοιχεῖα ἐξίσου ἀγνά καὶ ἀσυνείδητα· ἀπὸ τῆ μιὰ μεριά ὁ κριτικός, ὁ ἀντικειμενικός, ὁ ὑπομονετικός, ὁ ἐπίμονος καὶ δύσκολος στιχοπελεκτητής, ὁ ἀσκητικός μελετητής τῆς Κερκύρας· ἀπὸ τὴν ἄλλη τῆ μεριά ὁ ἀφύς, ἀλλὰ καὶ βαρετὸς Ζακυθινός, ποῦ εὐκολ' ἀνάφτει κ' εὐκολώτερα κορώνει, ποῦ δὲν πηγαίνει πέρα ἀπὸ τὰ σχέδια κι ἀπὸ τὰ κιθαρίσματα· ὁ ζακυθινὸς ἀπὸ τὸν ὁποῖο, καθὼς ῤητὰ ὁμολογεῖ συντοπίτης ἱστοριογράφος τοῦ λαοῦ ἐκείνου, «λείπει ἢ ἐπιμονὴ εἰς μακροχρονίους καὶ δυσκόλους ἐπιχειρήσεις.» ¹⁾ Ὁ πρῶτος ἤθελε νὰ χτίση παλάτια· ὁ δεύτερος δὲν ἔφτασε ν' ἀραδιάση παρὰ κομμάτια.

B'.

Ἐδῶ κ' ἑκατὸ χρόνια, 'ς τὴ σκλαβωμένη πέρα ὡς πέρα τότε πατρίδα, δύο ποιητῶν ὀνόματα, πρῶτα πρῶτα, μᾶς παρουσιάζονται ὡς τὰ πλέον ἐπίσημα· ὁ Δαπόντες καὶ ὁ Ῥήγας. Οἱ φιλολογικοὶ κύκλοι τῆς ἐποχῆς πολὺ τὸν πρόσεχαν, καθὼς φαίνεται, τὸν πρῶτο· ἢ «Ποιητικὴ» τοῦ Μπογδάνου, τυπωμένη 'ς τὴ Βιέννα, τὸ 1819, γεμάτη ἀπὸ στίχους του εἶναι. Ὁ Δαπόντες, τόσο πεζολόγος ὅσο καὶ πολυγράφος, δὲν ἔχει καμιὰν ἀξία ποιητικὴ ²⁾. Ἀσυγκρίτως βαθύτερα φερμένος μέσα 'ς τὴ συνείδηση τοῦ Γένους, ὁ Ῥήγας· ὅμως τὸ μεγάλο ἠρωικὸ αἰσθημα τοῦ θαυματουργοῦ τραγουδιοῦ του δὲν τὸ σημαδεύει μὲ τὴν ἄσβυστη σφραγίδα

¹⁾ Π. Χιώτου. Περὶ τῆς ποιήσεως τῶν Ζακυθίων. «Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη» 1868.

²⁾ Καϊσάριος Δαπόντες (1705 - 1785). Τελευταῖον ἀκόμα σὲ βιβλίον ἑνὸς Ρωμοῦ-νου ὀνομάζεται «ἀηδῶν τοῦ 18ου αἰῶνος».

της ἢ Φαντασία. καὶ δὲν τοῦ βίχνει τὸ μαγνάδι της ἢ Τέχνη. Ὑστερα ἔρχονται ὁ Μακεδονίτης Χρηστόπουλος καὶ ὁ Ἑπειρώτης Βηλαρᾶς· ὁ ἓνας μὲ ἀρχοντολογία τῆς Πόλης καὶ τῆς Βλαχίας, ὁ ἄλλος μὲς' ἔς τὰ Γιάννενα, κάτου ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ λύκου· μορφωμένοι καὶ οἱ δύο, τεχνίτες τοῦ στίχου, μὲ κάποια γνώση καὶ χάρη, πιστοὶ τῆς ζωντανῆς μας γλώσσας· μ' ἐκείνη τραγουδοῦνε, φυσικά, καὶ γιὰ κείνη πολεμοῦν, καὶ τὰ πρῶτα λιθαράκια κουβαλοῦνε γιὰ ἓνα χτίσιμο. Ἡ Ποίησή μας χτίζεται· ἡ Ποίηση ποῦ γίνεται ἀπὸ μιᾶς ἀτομικῆς ψυχῆς προσπάθεια, καὶ ἀνάμεσα ἔς τὰ γενικά, τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ ἀνθρώπου δείχνει, θαμπὰ ἢ ζωηρά, τὰ ξεχωριστὰ σημάδια. Κατὰ μέρος ἀφίνω τὰ δημοτικά μας τραγούδια, τὴν πολὺ πιὸ ἀρχαίαν ἢ ὅσο δείχεται, τὴν ἀθάνατη πηγὴ γιὰ κάθε μας ποίηση· τὰ τραγούδια ποῦ ἀπὸ κείνα, θεληματικά ἢ ἄθελα, δὲν ἤμπορεῖ παρά νὰ ποτισθῇ καὶ τὸ ἀτομικὸ τραγούδι, ἐκτὸς ἂν δὲν εἶναι τραγούδι, ἀλλὰ στιχουργημένος, ἄνοστα ἢ νόστιμα, πεζὸς λόγος. Καὶ τότε, καθὼς καὶ ἀπὸ καιροὺς προτιήτερα, ἀνθίζει τὸ δημοτικὸ μας τραγούδι σὲ βουνὰ μας καὶ σὲ κάμπους μας· μοναχὰ δὲν εἶχε μοσχοβολήσει ἀκόμα καμιὰ δυνατὴν ἐλληνικὴ διάνοια· δὲν εἶχε ἀκόμα ἀστράψει ἔς τὴν ἐθνικὴ συνείδηση τὸ πολὺ τῆς ὁμορφιάς του· τὸ εἰθαύμαζαν οἱ ξένοι, προτοῦ νὰ ὑποφιασθοῦνε τὴ σημασία του οἱ δικοὶ μας· καὶ καθὼς τυχαίνει πάντα, ἢ προσοχὴ καὶ ἢ μελέτη τοῦ δημοτικοῦ μας τραγουδιοῦ μᾶς ἤρθε, ὡς ἐπιστήμη καὶ ὡς φωτισμὸς ἀπὸ τοὺς ξένους. Σύγκαιρος τοῦ Χρηστοπούλου καὶ τοῦ Βηλαρᾶ ὁ Σολωμὸς, εὐθύς ἀπὸ τὴν ἀρχή, ἀπὸ τὰ πρῶτα του γυμνάσματα καὶ ἀπὸ τὰ πλᾶ τραγούδια του, ἔδειξεν ὅτι ἔχει νὰ μᾶς πῆ κάτι διαφορετικὸ καὶ κάτι παραπάνω ἀπὸ τὰ μικρόχαρα καὶ μονότροπα ἐρωτοπαιγνίδια τοῦ πρώτου, ἀπὸ τὰ μονότονα ἐρωτοπαράπονα καὶ τὰ ἐπιγραμματικὰ περιπαίγματα τοῦ δευτέρου. Αἴσθημα καὶ νόημα, γλῶσσα καὶ ρυθμὸς, φαντασία καὶ τέχνη, ἀγάλια ἀγάλια πλαταίνουν, ἀνεβαίνουν, καὶ πλουτίζονται καὶ λάμπουνε μὲ τὸ Σολωμὸ. Οἱ δύο ἐκεῖνοι σὰ σκλάβοι πάντα ἀκολουθοῦν τὸ σκοπὸ τους· ὁ Σολωμὸς σὰν ἐλεύθερος. Τολμηρὰ καὶ

άνυπόταχτα, 'ς τὴν ἀρχὴν ἀκανόνιστα καὶ ἀνώμαλα, καὶ ἀτελέστερα, μὲ κόπο καὶ μὲ λαχάνιασμα, ἔπειτα πιδ συγκρατητά, γνωστικώτερ', ἀρμονικώτερα, γαληνότερα, πλάθει τὴ μορφὴ τοῦ στίχου ἀπὸ τὴ χάρη τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ καὶ μαζί ἀπὸ τὴν τέχνη ποῦ ὁ στιχουργημένος λόγος κρύβει καὶ δείχνει 'ς τὰ πλούσια ἀπὸ ποίησιν ἔθνη· καὶ μαζί γεμίζει τὴν οὐσία τοῦ στίχου μὲ θησαυροὺς διαλεχτῶν αἰσθημάτων καὶ μεγάλων ιδεῶν. Καὶ τὴ δημοτικὴ γλῶσσα, τὴ γλῶσσα ποῦ ἀκούει γύρω του ν' ἀντιλαλῆ ὀλοζώντανη, τὴ μεταχειρίζεται, χωρὶς ντροπὴ καὶ χωρὶς κανένα συμβιβασμὸ ποῦ θὰ κινδύνευε νὰ μαράνη ἀπὸ τὴ δροσιὰ καὶ νὰ ψαλιδίση ἀπὸ τὰ φτερά της. Δὲν ταιριάζει τὴ γλῶσσα του σύμφωνα πρὸς τὴ γλῶσσα κανενὸς κοινωνικοῦ καλοαναθρεμμένου κύκλου· ἄλλα ἰδανικὰ λαμποκοποῦνε 'ς τὰ σαλόνια, ἄλλα ἰδανικὰ γυρεύει ὁ ποιητής. Ἀπὸ τὴ φύση, κι ἀπὸ τὸν ἀέρα ὅλον τῆς ὄλης ἐλληνικῆς κοινωνίας γραμματισμένων κι ἀγράμματων παίρνει τὰ ζωντανά, τὰ πιδ σημαντικὰ στοιχεῖα τῆς ἐθνικῆς γλώσσας, καὶ καλλιτεχνικὰ σφυροκοπεῖ τὴ δική του. Κάνει ὅ,τι κάνουν ὅλοι οἱ δυνατοὶ τεχνῖτες τοῦ λόγου, μάλιστα ἐκεῖνοι ποῦ πρωτοστατοῦνε 'ς τὴ γέννηση τῶν ἐθνικῶν φιλολογιῶν. Κάνει ὅ,τι ὁ ἴδιος ὑπονοεῖ 'ς τὸ « Διάλογό » του· πρῶτα ὑποτάσσεται 'ς τὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ, γιὰ νὰ τὴν ὑποτάξῃ καὶ αὐτὸς μὲ τὴ σειρά του. Δὲν παραδέχεται τὴν παράλογον ἰδέα πῶς γιὰ νὰ γράψῃ τὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ πρέπει καὶ μὲ τοῦ λαοῦ τὰ νοήματα νὰ σκεφθῆ· ποῦ ἀκούστηκε πῶς ὅσοι μιλοῦνε τὴν ἴδια γλῶσσα θὰ εἶπῃ πῶς ἔχουνε τὴν ἴδια μορφωσῆ, καὶ ὅμοια στοχάζονται! Σὲ μιὰ κριτικὴ του ὁ Τρικούπης γιὰ τὸν « Ὑμνο τῆς Ἐλευθερίας », δημοσιευμένη μόλις πρωτοφάνηκεν ἐκεῖνος, γράφει: « Ἡ εὐρυχωρία τῆς φαντασίας τοῦ ποιητοῦ ἐπλάτυνε καὶ αὐτὰ τὰ στενὰ ὄρια τῆς κοινῆς μας γλώσσας, τὴν ὁποῖαν καὶ ἀνέβασεν εἰς τὰ ὕψη τῶν ιδεῶν του ». Συγκρίνατε τὴ σχεδὸν σύγχρονον « Ὁδὴν πρὸς τοὺς Ἕλληνας » τοῦ Ρίζου Νερουλοῦ μὲ τὸν « Ὑμνο πρὸς τὴν Ἐλευθερίαν »· τὸ ἴδιο θέμα καὶ τὰ δύο ποιήματα μὲ τὸν ἴδιο ἐνθουσιασμὸ ξετυλίγουν καὶ πρὸς τὸν ἴδιο

σκοπὸ βλέπουν· ὅμως ὁ πατριωτικὸς ἐνθουσιασμὸς τοῦ πρώτου, μὲ τὸ ὄργανο μιᾶς γλώσσας ξεκαθαρισμένης σχολαστικῆς, βρίσκει μιὰ ψόφια ζωὴ σὲ μιὰν ἀχρωμάτιστη ποιητικὴ μετριότητα· ὁ πατριωτικὸς ἐνθουσιασμὸς τοῦ δευτέρου μὲ ὄργανο μιὰ γλῶσσα τοῦ πιὸ ἀχαλίνωτου καί, συχνὰ πυκνά, τοῦ πιὸ ἀκανόνιστου χυδαϊσμοῦ, γεννᾷ μιὰ μεγαλοφάνταστη ποίηση. Μπορεῖ νὰ μὴν ἔχη νὰ κάμη καὶ πολὺ τὸ ὄργανο· πρώτ' ἀπ' ὅλα ἡ Φαντασία· φαντασία ἐπιτήδειου μονάχα στιχοπλόκου 'ς τὸν ἕνα, μεγαλόχαρου ποιητῆ 'ς τὸν ἄλλο. Ὅμως ἡ γλῶσσα ποῦ μεταχειρίζεται ὁ ποιητὴς εἶναι κάτι περισσότερον ἢ ὄργανο· εἶναι ὁ Λόγος. Θέλουνε μερικοὶ νὰ εἰποῦν : ὁ Σολωμὸς ἔγραψε τὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ, γιατί δὲν καλογνώριζε τὴ γλῶσσα τῶν γραμματισμένων· ἡ ἀνάγκη τὸν ἔκαμε. — Δὲν εἶναι ὀρθὴ τέτοια σκέψη. Ὅση προσοχὴν ἔρριξε κι ὅση μελέτη ξόδεψεν ὁ Σολωμὸς γιὰ νὰ γίνῃ κύριος τῆς γλώσσας τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ καὶ γιὰ νὰ τὴ μεταχειρίζεται πλέον ἄνετα πρὸς κάθε τι, τόση φροντίδα μποροῦσε νὰ ξοδέψῃ κι ἄλλη τόση προσοχὴ νὰ ρίξῃ 'ς τὴ μελέτη καὶ 'ς τὸ δούλεμα τῆς ἄλλης γλώσσας. Καὶ ὅμως δὲν τὸ ἔκαμε. Καὶ μόνο τὸ ὅτι παραμέρισε τὴν καθαρεύουσα καὶ τράβηξεν ἴσα πρὸς τὴν γνώση καὶ πρὸς τὴ μὀρφωση τῆς δημοτικῆς μας, θὰ εἶπῃ ὅτι κάποια βαθειὰν ἀφορμὴ θὰ εἶχε, νοῦς ὡς ἐκεῖνος, πρὸς τέτοιο φέρισμο. Σὲ προτῆτερο καιρὸ λύπη, κοινῶς, προξενούσε, πῶς ποιητὴς σὰν τὸ Σολωμὸ ἔγραψε τὰ ἔργα του σὲ τέτοια γλῶσσα. Τώρα ταιριάζει νὰ λέμε γιὰ τὸ Σολωμὸ ὅ,τι ἕνας ἄγγλος βιογράφος τοῦ Δάντη γιὰ κείνον εἶπε : «Τὸ ὅτι διάλεξε τὴ γλῶσσα τὴ δημοτικὴ εἶν' ἕν' ἀπὸ τὰ σημάδια τῆς ὑπεροχῆς του· μ' ἐκείνη μπῆκε 'ς ἕναν κόσμον ἀπέραντο, σὰν ἐκεῖνο ποῦ ἀνακάλυψεν ὁ Κολόμβος » ¹⁾).

Τὰ πρώτα, τόσο λιγοστά, τραγούδια του, δὲ θυμίζουνε τοὺς κάπως ψυχροὺς ἀνακρεοντισμοὺς τοῦ Χρηστοπούλου· κι ἂν ὁ σατυρικὸς Βηλαρᾶς βαραίνει κάποτε ἴσα, ἢ καὶ πιὸ πολὺ ἀπὸ τὸ σα-

¹⁾ Dante τοῦ Symonds.

τυρικό Σολωμό,¹⁾ όμως αγνάντια 'ς τὰ βουκουλικὰ καὶ 'ς τὰ ἐρωτικὰ τραγούδια τοῦ Σολωμοῦ κάπως θαμπὰ τὰ ἀνάλογα τοῦ Βηλαρᾶ· ἂν κ' ὀλιγώτερο προσεχτικὰ στιχουργημένα, ἔχουνε κάτι πιὸ φυσικὸ καὶ ὀροσερό, πιὸ σοβαρὸ καὶ συγκινητικὸ. Ἐπὶ τὸν «Ἕμνος», «τὸν πρῶτο γνήσιο καρπὸ τῆς Ἑλληνικῆς φαντασίας ὕστερ' ἀπὸ εἴκοσιν αἰῶνες τοῦ μαρασμοῦ τῆς», καθὼς τὸν εἶπεν ὁ Πολυλᾶς, ἀπὸ τὸν «Ἕμνος» κ' ἐκεῖθε δὲ βρίσκεται καμιὰ συγγένεια πρὸς παραβολὴ μὲ τὰ προηγήτερα ἢ μὲ τὰ σύγχρονα ἔργα. Καὶ μὴ ξεχνοῦμε πῶς μῆτε ὁ «Ἕμνος», μῆτε ὁ Θρηῆνος τοῦ Μπάϊρον, μῆτε ἡ «Τρελλὴ μάννα», μῆτε τὰ «Δύο ἀδέρφια», μῆτε τοῦ «Λάμπρου» τὰ πιὸ τελειωμένα κομμάτια, μῆτε καὶ αὐτὴ ἡ «Φαρμακωμένη» εἶναι ἀφεγάδιαστα καλλιτεχνήματα, ὅσο πρωτότυπα καὶ δυνατὰ καὶ ἂν εἶναι. Ὁ Σολωμὸς δὲν εἶναι ποιητὴς ἀδιάπτωτος. Ὁ ἀρχαῖος τεχνογράφος κάπως ξέρει τί λέει: «Τὰς μὲν ταπεινάς καὶ μέσας φύσεις διὰ τὸ μηδαμῆ παρακινδυνεύειν, μηδὲ ἐφίεσθαι τῶν ἄκρων, ἀναμαρτήτους ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ καὶ ἀσφαλεστέρας διαμένειν, τὰ δὲ μεγάλα ἐπισφαλῆ γίνεσθαι δι' αὐτὸ τὸ μέγεθος²⁾.» Ὁ «Ἕμνος.» Μέσα του ἡ ἐπικολυρικὴ φαντασία φέρνεται ἀπὸ πῆδημα σὲ πῆδημα καὶ ἀπὸ φτερούγιασμα σὲ φτερούγιασμα· ἀνυψώνεται· καὶ ἀντιλαλεῖ σαλπίσματα καὶ κελαδήματα. Θρησκευτικὴ, δηλαδὴ ἡ πιὸ ἄδολη ποιητικὴ, ιδέα ἐμψυχώνει τὸ ποίημα· ἡ Ἐλευθερία, θεά· τὸ Πνεῦμα τοῦ κακοῦ, ἡ Διχόνοια. Τὰ πράγματ' ἀγναντεύονται μακρῶς καὶ ἀπὸ ψηλά· σχεδὸν καμιὰ προσωπικὴ, ἀνεκδοτικὴ, σὰ δημοσιογραφικὴ λεπτομέρεια, καθὼς ἐκεῖνες, ποῦ ἀργότερα, ὕστερ' ἀπὸ τὸν Κάλβο καὶ ἀπὸ τὸ Σολωμό, τὴν ποίησή μας θὰ τὴν κατεβάσουνε 'ς τὸν τόπο μιᾶς στιχουργημένης πολιτικῆς χρονογραφίας. Μονάχα κάποιες κερφές τοῦ ἠρωϊσμοῦ δείχνονται, καὶ τονί-

1) Τῆ σατυρικῆ δύναμη τοῦ Σολωμοῦ πρέπει νὰ τὴν ἀναζητήσουμε καὶ 'ς τὴ λυρικὴ ὀργὴ τῶν ἔμνων του καὶ αὐτοῦ τοῦ «Λάμπρου.» Συχνὰ πυκνὰ ἢ σάτυρα τὰ ὠραιότερά τῆς κομμάτια δείχνει ὅχι τόσον ὡς εἶδος ξεχωριστόν, ἀλλ' ὡς ἓνα μέρος ἀξελώριστο τοῦ μεγαλόστομου λυρισμοῦ.

2) Διονυσίου ἢ Λογγίνου «Περὶ Ἕμνων».

ζονται τὰ πιδ σημαντικὰ σημεῖα τῆς πάλης· ἡ Τριπολιτσά· τὸ Μισολόγγι· ὁ Ἀχελῷος· ἡ Ἀγία Σοφία. Τὸ μόνο τοῦ ἀτόμου παρουσίασμα «ὁ ἀδερφὸς τοῦ Φεγγαριοῦ»· ὁ Πατριάρχης. Ὅπου ἡ Ποίηση κρατεῖται ἔς τὰ ταιριασμένα της ὕψη, ἐκεῖ καὶ ἡ γλῶσσα ταιριαστὰ ὕψηλῃ. Ἀρμονικὰ δεμένα τὸ νόημα καὶ ἡ φράση· βλέπει κανεὶς πῶς πραγματικὸ ξεχώρισμα, ἔς τὰ ὠραῖα ἔργα, μορφῆς καὶ οὐσίας, δὲν ὑπάρχει· πῶς ἡ σκέψη παίρνει μιὰν ὕλικὴ ὁμορφιά, γίνεται χειροπιαστή· καὶ πῶς ἡ ἔκφραση εἶναι κάτι τι οὐσιαστικὸ καὶ πνευματικόν. Στὴν ὁμορφίαν ἀγάντλια, δὲ λέμε: —Τὶ ὠραιότερη ποῦ θὰ ἦταν, ἂν ἦτανε κάπως ἀλλιώτικα καμωμένη! —Λέμε: —Τὶ ὠραία ποῦ εἶναι! δὲν ἤμποροῦσε νὰ ἦταν ἀλλιώτικα! —Στοχασμοὺς ἀνάλογους μᾶς φέρνει τὸ διάβασμα τῶν τετραστίχων τοῦ Ὑμνου. Ὅχι ὅλων. Γιατὶ τὰ σημάδια τοῦ βιαστικοῦ καὶ τοῦ ἀπροετοίμαστου, γιατί ἡ εὐκολία τοῦ αὐτοσχεδιαστῆ ξεμυτίζουν ἐδῶ κ' ἐκεῖ. Συνταράζεται κάπου τὸ σεμνὸ θρησκευτικὸ ὕφος ἀπὸ τὸ θόρυβο τῆς Πολιτικῆς· κάπου ἀνακατώνεται ἔς τὸ ξεχείλισμα τοῦ λυρικοῦ ἢ ῥητορικῆ περισσολογία. Ἐκεῖ καὶ ἡ γλῶσσα χάνει τὴ συμφωνία της μὲ τὸ Λόγο, καὶ ἔς τὸ νοῦ ποῦ ἐμπνέεται δὲν ὑπακούει τὸ χέρι ποῦ γράφει. Ὁ τεχνίτης ξέρει ἀκόμα νὰ τολμᾷ, μὰ δὲν ξέρει νὰ ξεδιαλέξῃ. Τὰ ἀτοπήματα τοῦτα, λιγοστά, ἀραιά, καὶ ἀσήμαντα ἔς τὸν Ὑμνο, ξαναφαίνονται πυκνερώτερα καὶ ζωηρότερα ἔς τὸ ποίημα γιὰ τὸ θάνατο τοῦ Μπαίρον. Ὁ ποιητῆς, ἐπηρρεασμένος ἀπὸ τὸ λυρικὸ μεθύσι τοῦ πρώτου Ὑμνου, φιλοδοξεῖ νὰ τραβήξῃ ἀκόμα παραμπρός, νὰ πυκνώσῃ καὶ νὰ δυναμώσῃ τὸ τραγούδι του, νέες χορδὲς νὰ τεντώσῃ ἔς τὴ λύρα του. Δὲν τὸ κατορθώνει, καθὼς τὸ ἤθελεν. Ἐδῶ κ' ἐκεῖ καμιὰ ἑκατοστάδες στίχοι, ἀσύγκριτοι. Ἐστὸς ἄλλους δειχνεται πιδ πολὺ ἀπὸ τὴ δύναμή του, ἢ παραζάλη του καὶ ἡ στενοχώρια. Ἀπληστα γυρεύει νὰ κλείσῃ ὅσο μπορεῖ πιδ ἄφθονα νοήματα ἔς τοὺς ὀλιγοσύλλαβους τροχάιους του. Καὶ νοήματα καὶ λόγια, μέτρο καὶ ρίμες, κουράζονται καὶ ἀγκομαχοῦνε καὶ κινδυνεύουνε νὰ πάθουν ἀσφυξία· τὰ θρησκευτικὰ καὶ τὰ καθολικὰ

πνίγονται μέσα ἔς τὰ μερικά καὶ ἔς τὰ χρονογραφικά. Ἡ ἄρμονία λείπει. Δὲ λέμε πλέον:—Τὶ ὠραῖα ποῦ εἶνε! δὲ μπορούσε νὰ ἦταν ἀλλοιώτικα!—Λέμε:—Τὶ ὠραῖα ποῦ θὰ ἦταν ἂν ἦταν ἀλλιώτικα!—Ἡ γλῶσσα εἶν' ἐκεῖ ὄχι σὰν πρόσωπο, ἀλλὰ σὰ φόρεμ' ἀνθρώπου ποῦ ἀγωνίζεται νὰ τὸ βάλῃ, καὶ τοῦ εἶναι ἢ πολὺ πλατὺ καὶ δὲν τοῦ πᾶει, ἢ πολὺ στενὸ καὶ τοῦ σκίζεται. Ὀνόματα καὶ λόγια, σόλοικα ἢ βάρβαρα, κακοσκημᾶτιστ', ἀχτένιστα, δυσκολοπροχώρητα, κακοδιάλεχτα, κακοπρόφερτα. Γλῶσσα ποῦ χαλαεὶ τὰ γὰν δημοτικὰ στοιχεῖα, ποῦ δὲν τοποθετεῖ, καθὼς καὶ ὅπου πρέπει, τὰρχαῖα, ποῦ ἐδῶ βιάζει, κ' ἐκεῖ αὐθαίρετ' εἶναι. Στὴν « Ἱστορία » τοῦ « τῆς Βυζαντηνῆς λογοτεχνίας » ὁ Κρουμπάχερ παρατηρεῖ: « Ἡ δημοτικὴ γλῶσσα ἐξεδικήθη διὰ τὴν ἐπίσημον ἀποπομπὴν τῆς ἐκ τοῦ πεζοῦ λόγου, εἰσχωρήσασα κρυφίως εἰς τὰ κείμενα. Ἀκουστικὰ κοινολεξίαι εὐρίσκονται εἰς πᾶσαν τὴν ἀπὸ τοῦ 6^{ου} μέχρι τοῦ 15^{ου} αἰῶνος πεζογραφίαν. » Ἐδῶ μπορεῖ κανεὶς νὰ πῆ πῶς ἡ καθαρεύουσα θέλησε νὰ ἐκδικηθῇ τὸν Ποιητὴ, γιὰ τὸ τόσο σκληρὰ τὴν ἐδιώξεν ἀπὸ τὴν Πολιτεία τοῦ στίχου.

Στοὺς μεγάλους, σὰν τὸ Σολωμό, τὰ παθήματα, μαθήματα καὶ τὰ σκοντάματ' ἀφορμὲς πρὸς νέους ὀρμητικώτερους δρόμους. Ὁ Λάμπρος τοῦ βυρωνίζει, ὅπως θὰ βυρωνίσῃ ἀργότερα ὁ Ἀλήπασας τοῦ Βαλαωρίτη. Ἄνθρωπος μὲ ψυχὴ μεγάλη καὶ μὲ κακούργα ζωὴ γενναῖος ἀρματωλὸς τῶν πολέμων καὶ ξελογιαστὴς τῶν ἀθῶων παρθένων· τέτοια ἡ ψυχολογία τῶν βυρωνικῶν ἡρώων. Ὅμως ὁ βυρωνισμὸς τοῦ ποιήματος, πρὸς πολὺ ἐξωτερικὸς, δὲ σφραγίζεται ἀπὸ τὴν πορφυρῆ βοῦλα τοῦ ὑποκειμενισμοῦ. Ὅ,τι ἔς τὰ ἔργα τοῦ Μπαίρον εἶναι βγαλμένο ἀπὸ κομμάτια αἱματοστάλαχτα τῆς ζωῆς του, δὲν εἶναι ἔς τὸ Σολωμὸ παρά σταθμὸς τεχνίτη ποῦ τραβάει στοχαστικὰ πρὸς τὴν ἀντικειμενικότητα πρὸς τὸ νόημα τῆς τέχνης. Ὅμως ἀκόμα τὸν κρατεῖ δεμένο τὸ πάθος, ἔξω ἀπὸ τοὺς ὀλογάληνους ὀρίζοντες τοῦ Λόγου. Σφοδρὸ πάθος ὑπερτραγικὸ καὶ ἐξαγνιστικὸ ποῦ δείχεται μὲ τὴν κατάπληξιν τοῦ ὀράματος. Μιὰ πνοὴ ἀπὸ τριχυμία Αἰσχύλεια σὲ ρυθ-

μὲν ἄξιο τοῦ Δάντη. Τὸ θέμα τοῦτο, ξεδιπλωμένον ἀπὸ ποιητῆ φτωχότερα προικισμένο, μποροῦσε νὰ γεννήσῃ κάποιον μελοδραματικὸ μυθιστόρημα. Ἡ πλούσια φλέβα τοῦ ποιητῆ γλύτωσε ἀπὸ τὸν κίνδυνον. Καὶ ἴσως εἶν' εὐτύχημα τοῦ καὶ τοῦ « Λάμπρου » ἀποσπάσματα μόνον ἄφησε. Μετὰ ἔς αὐτά, μὲ τὸν καινούριον ἐκφραστικώτατον ῥυθμὸν τῆς ἐνδεκασύλλαβης ὀττάβας ἢ Ποίηση δείχνει συγκεντρωμένη εἰς τὰ καθέκαστα τῆ θείας τῆς ἀλήθειας, καὶ ἢ κοινῇ γλῶσσα θαυματουργεῖ. Καὶ ὅπως, μέσα ἔς τὰ πρῶτα του γυμνάσματα, καὶ ἢ ἀγάπη καὶ αὐτὸς ὁ θάνατος μοιάζουν τῆς Λυγούλας καὶ τοῦ Ἀνθοῦ τῶν « Δυὸ ἀδερφίων », εἶναι σὰν παιδάκια ποῦ βυζαίνουν ἄνετ' ἀπὸ τὸ μαστὸ τῆς μεγάλης μητέρας, τῆς καθαρῆς καὶ ὀλόφωτης ἐλληνικῆς Πλάσης· ὅπως ἔς τὰποσπάσματα τοῦ « Λάμπρου » τὸ πάθος πηγάζει ἀπὸ τὰ ἔγκατα κάποιου κόσμου τρομαχτικοῦ καὶ ξαναγυρίζει πρὸς ἐκεῖνον, — ἔτσι σὲ ἄλλα, ἔς τὰ νεώτερα ποιήματα καὶ κομμάτια, σὰν τῆ « Μοναχί », τῆ « Φαρμακωμένη ἔς τὸν Ἄδην », κάποια ἄλλα χωρὶς ὄνομα καὶ ἀρχὴ καὶ τέλος, σὰν τὸν « Πόρφυρα » καὶ σὰν τὸν ἀξιοθαύμαστο « Κρητικὸ », τὰ αἰσθήματα, τὰ πάθη καὶ τὰ νοήματα, ποῦ ἀναβρῦζουσι ἀπὸ κόσμους ἰδεατοῦς καὶ πρὸς ἐκείνους ἀγωνίζονται νὰ ξανασηκωθοῦν, ντύνονται μὲ κάποια κάλλη πνευματικὰ καὶ ὑπερούσια, ποῦ θὰ θυμίζουν κάτι ἀπὸ τῆ χάρη καὶ ἀπὸ τὸ ὕψος τῶν ἀγγλῶν ποιητῶν σὲ ὅσους γνωρίζουν, ἐννοοῦνε καὶ ἀγαποῦν τὰ ἔργα τους. Ἐστὸς περισσότερους στίχους τοῦ « Κρητικοῦ » ὁ δεκαπεντασύλλαβος λαχταρίζει ἀπὸ ἓνα τέτοιο πλάτος κυματιστὸ καὶ ἀπὸ μιὰ τέτοια μουσικὴ λεπτότητα, σύμφωνα μὲ τὴν ὑπερκόσμια ψυχὴ ποῦ θέλει νὰ χωρέσῃ μέσα του, ὥστε μοναδικὸ τότε παράδειγμα ἔς τῆ νέα μας ποίηση, καὶ ὡς τὴν ὥρα δυσκολοσύγκριτον ἀπομένει ὁ στίχος τοῦ « Κρητικοῦ. » Καὶ μέσα ἔς τὰπομεινάρια τῶν « Ἐλεύθερων πολιορχημένων », παρακολουθεῖμε τὸ ξετύλιγμα, τὸ δυνάμωμα, τὸ ἀνέβασμα καὶ τὸ θρίαμβο τῆς Σολωμικῆς Τέχνης. Ὁ ποιητὴς μένει πάντα πατριώτης ποιητῆς, καθὼς καὶ ἔς τὸν Ἕγμνο· ἐξακολουθεῖ νὰ ἐφαρμόζῃ τὸ πρόγραμμά του: « Κλείσε

μέσα σου την 'Ελλάδα» κτλ. Μόνον ο άφελής τραγουδιστής έγινε φιλόσοφος ποιητής· ο αυτοσχεδιαστής, σμιλευτής του στίχου.¹⁾ Τον εξασύλλαβον άμφίβραχυν ακολουθεί ο εθνικός μας δεκαπεντασύλλαβος· κι αυτός δοκιμάζεται άράδα άράδα σε όλους τους τρόπους, τους τόνους, τὰ τσακίσματα, τις όμορφιές που μπορεί και δέχεται μέσα του. Στην άρχή, με τή συνίζηση και με τή ρίμα· πιό εύλύγιστος, πιό κυματιστός, πιό άέρινος· έπειτα, όσο δυναμώνει 'ς τή συνειδηση του ποιητή ή ιδέα του αντικειμενικού και του άπρόσωπου 'ς τήν τέχνη του, και ή φιλοδοξία νά συμβιβάση τή γερμανική του νοήματος βαθυσυγνεφιά προς τήν ελληνική φωτεινότητα τής μορφής,²⁾ τόσο ο δεκαπεντασύλλαβος από μουσικώτερος γίνεται πλαστικώτερος· ή συνίζηση λείπει σχεδόν, γιατί δίνει του στίχου κάτι μελωδικά λιγερό και άπαλό, και ο ποιητής θέλει τὸ στίχο του σφιχτόδετο σά δαχτυλίδι, και σκληρό σαν πετρένιο ανάγλυφο· ή ρίμα φεύγει κι αυτή· γιατί ή ρίμα, σημάδι μαλακό και υποκειμενικό, σαν αντίλαλος τής ψυχής που γυρίζει πίσω 'ς τον έαυτό της, καθώς τήν έξηγει 'ς τήν «Ποιητική» του ο Έγγελος, όταν δέν είναι χοντρό κουδούνισμα, «ανάξιο τής ύψηλης στιχουργίας», καθώς τή χαρακτηρίζει ο Μίλτον, ή ρίμα δέν έχει τόπο 'ς τή σοβαρή δωρική μεγαλοπρέπεια τής νέας τέχνης του. Ο ίδιος ο λυρισμός, από ξέγκεπος, έκφραστικός και ρητορικός, γίνεται ύπονοητικός και συμβολικός. Ο ποιητής δέν ξεχωρίζει τήν άτομική ψυχή από τήν καθολική ψυχή που τή σταλάζει. Ο πολεμιστής που «άγροίκα μέσα τήν καρδιά μεγάλη και τή θλίψη», ή γυναίκα που παρακαλεί τον Άγγελο νά τής δώση φτερά, ή περιπαίχτρα σάλπιγγα, ο χορός του Άπρίλη με τον Έρωτα,

1) Περίεργα μοιάζει ο δρόμος που τράβηξεν ο μέγας ποιητής των Πολωνών Mickiewicz, συνομηλικός του Σολωμού, (εύκολα έπηρραζόμενος και εκείνος από διάφορους τρανούς διδασκάλους), από τήν αυτοσχεδιαστική ξεγνοιασιά 'στον επίμονον άγώνα τής καλλιτεχνικής έντέλειας του στίχου.

2) Κάτι πολύ άνάλογο μάς φέρνει 'στο νου ή εργασία του ζωγράφου Γύζη καθώς μάς τήν παροσιάζει, 'στο βιβλίο που του έφιλοτέχνησε, ο κ. Δ. Κακλαμάνος.

οί πιό δροσερές από τὰ φυσικά εικόνας με τὰ πιό μεταφυσικά σύμβολα ταιριάζουν. Και τὰ μεταφυσικά φτερά «σφυροκοποῦνται ἔς τὸν ἀνοιχτὸν ἀέρα», καθὼς τὰ φτερά τῆς ἡρωίδας του, σὰ νὰ θέλουνε νὰ πλάσουν ἕνα φυσικὸ κόσμο. Ἡ ποίησή του, καθὼς τὴν οἰκονομεῖ ἔς τὰ γενικὰ καὶ ἔς τὰ καθέκαστα, μακρεια ἀπὸ κάθε ἄμεσο κοινωνικὸ σκοπὸ, εἴτε γιὰ νὰ συγκινήσῃ τὸν πολὺ κόσμο, εἴτε γιὰ νὰ καταπέισῃ, γίνεται σκοπὸς ἐκεῖν' ἢ ἴδια· μιλεῖ πρὸς ἕνα κόσμον ἀριστοκρατικὸ ἀπὸ «βαθεῖς καὶ γυμνασμένους», καὶ γυρευῆ νὰ ἐκπλήξῃ.¹⁾ Ἡ γλῶσσα, ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς «Τρελλῆς μάννας» καὶ τοῦ «Θανάτου τοῦ Μπαίρον», προχώρησε σημαντικά. Χοντρά τὴν παραγνωρίζουν ὅσοι τὴν ὀρίζουν, δὲν ξέρω τί διαλεκτικὴ, καὶ τί ἐπτανησιακὴ, καὶ τί μιξοιταλίζουσα! Ἡ γλῶσσα καὶ τοῦ Ὑμνου, με τὴν προσπάθεια ποῦ βάζει, καὶ τῶν «Ἐλεύθερων Πολιορκημένων», με ὅ,τι κατώρθωσε, δίκαιο νὰ λέγεται πανελλήνια δημοτικὴ, ποιητικὴ γλῶσσα. Πρωτότυπα καὶ τεχνικὰ χωνεύει διαλεκτὰ στοιχεῖα, κι ἀπὸ τὰ νεώτερα κι ἀπὸ τὰρχαῖα ἔς τὸν κορμὸν ἀπάνω τὸ δημοτικὸ γνωστικὰ κεντρώνει τὰ διαλεκτότερα φύτρα, κ' ἔχει τὴ ζωντανὴ πνοὴ τῆς λαϊκῆς ψυχῆς καὶ μαζί τὴ σφραγίδα τῆς πρωτοβουλίας τοῦ τεχνίτη, τῆς γλωσσοπλαστικῆς. Ἀξίζει γι' αὐτὴ νὰ εἰποῦμεν ὅ,τι τελευταῖα εἶπεν ἕνας ἐγκωμισαστὴς τοῦ Ἀντρέα Chenier γιὰ τὴ γλῶσσα του: «Εὐλύγιστη καὶ καλόχηχῃ τόσο ποῦ ὅσοι τὴν πρωταγροικούσανε σταματοῦσαν ξαφνισμένοι· νέο καὶ ἀφάνταστον ὄργανο φραστικὸ»²⁾. Καὶ δὲν ἀλλάζει μόνο ὑπομονετικὰ τὰ μέτρα τοῦ στίχου, ὅσο νὰ βρῆ τὸν πιό κατάλληλο τύπο γιὰ νὰ χύσῃ τὸ χρυσάφι τῆς ἀρμονίας του· ἀλλὰ τὸν ἴδιο στίχο ἔς τὸν ἴδιο ρυθμὸ διορθώνει καὶ ξαναδιορθώνει, γράφει καὶ ξαναγράφει, ὅσο νὰ τοῦ ἐπιτύχῃ τὴν τελειωτικὴ μορφή, ποῦ δὲν παίρνει πλέον ἄλλαμα. Εἶναι σὰ νὰ μᾶς λέῃ ὁ φιλόσοφος καλλιτέχνης: Χτενίζω τὸ στίχο μου κι ὅσο μπορῶ τόνε φροντίζω· ἴσα

¹⁾ Λογγίνου περὶ Ὑψους. Τί διαφέρει ἡ ποιητικὴ ἀπὸ τὴ ρητορικὴ φαντασία· Ἐκπληξίς, καὶ ἐν ἀργεία.

²⁾ Bertheroy. Eloge de André Chénier Paris. 1900.

ίσα γιατί σέβομαι και αγαπῶ τὴν ιδέα ποῦ θέλω νὰ κλείσω μέσα του, γι' αὐτὸ ἀγωνίζομαι και ἰδρώνω γιὰ νὰ τὴν εἰπῶ κατὰ πῶς τῆς πρέπει ὅσο μπορῶ πιὸ ἄψογα. Τὸ αἶσθημα δὲν ἔχει νὰ πάθῃ τίποτε ἀπὸ τέτοιας λογῆς φροντίδα· γιατί αἰσθάνομαι βαθύτερα, γι' αὐτὸ και ὑπομονετικώτερα συλλογίζομαι !¹⁾ — Ὁ Σολωμὸς δὲν εἶναι ποιητῆς τῆς καρδιᾶς, κατὰ τὴν καθιερωμένη 'ς ἐμᾶς ἐδῶ ἐπιτόλαια φράση· ὁ κριτικὸς νοῦς ἐργάζεται μέσα του σιμὰ 'ς τῆς φαντασίας τῆ δύναμη· τὸ αἶσθημά του χορτᾶτο εἶναι ἀπὸ διάνοια. Μήπως τὸ ζευγάριμα τοῦτο τῆς ἐμπνευσμένης μαζί και τῆς ξεδιαλεγμένης ἐργασίας δὲν εἶναι τὸ γνῶρισμα τοῦ μεγάλου τεχνίτη ; Μήπως τὸ εἶδωλο τῆς σκέψης και τῆς εὐαισθησίας τῆς σύγχρονης, ὁ Νίτσε, δὲν εἶπε τὰ ἐξῆς ; « Ἡ ιδέα τοῦ ποιήματος δὲν πέφτει ἀπὸ τὸν οὐρανό, σὰν ἀπὸ θεία χάρη. Ἡ ἀλήθεια εἶναι πῶς ἡ φαντασία τοῦ ἀγαθοῦ καλλιτέχνη γεννάει, ἀνάκατα, καλὰ, μέτρια, κακὰ. Μόνο πῶς ἡ κρίση του, ἀκονισμένη, γυμνασμένη, διώχνει, διαλέγει, συγκεντρώνει. Γνωρίζομε ἀπὸ τὰ σημειωματάρια τοῦ Μπετόβεν πῶς ἐσύνθεσε λίγο λίγο τίς πιὸ μεγαλόπρεπες μελωδίες του, και τίς ξεδιάλεξε, σὰ νὰ εἰποῦμεν, ἀπὸ σχέδια πολλαπλά. Ἐκεῖνος ποῦ δὲν εἶναι 'ς τὸ ξεχώρισμα' αὐστηρὸς και ποῦ ἀναπαύεται 'ς τὴ μνήμη του, μπορεῖ νὰ τὸ φέρ' ἡ περίστασι και νὰ γίνῃ μεγάλος αὐτοσχεδιαστῆς· ἀλλὰ τὸ καλλιτεχνικὸν αὐτοσχεδίασμα στέκεται πολὺ χαμηλὰ μπροστὰ 'ς τὴν καλλιτεχνικὴν ιδέα, τὴ διαλεμένη σοβαρὰ και κοπιαστικά. Ὅλοι οἱ μεγάλοι ἄνθρωποι εἶναι και μεγάλοι δουλευτάδες, ἀκούραστοι ὄχι γιὰ νὰ βρῖσκουνε μονάχα, ἀλλ' ἀκόμα γιὰ νὰ διώχνουνε, γιὰ νὰ κοσκινίζουν, νὰ τροποποιοῦν, νὰ συγυρίζουν »²⁾. Τέτοια λόγια ὁ Σολωμὸς, αὐτὸς ποῦ, ἐδῶ και ἐβδομήντα ἕξι χρόνια, ἐκήρυτε τὴν ὑποταγὴ τῆς φαντασίας και τοῦ πάθους, μὲ καιρὸ και μὲ κόπο, 'ς τὸ νόημα τῆς Τέχνης, θὰ τὰ ὑπόγραφε μὲ τὰ δύο του χέρια.

1) Σύμφωνα μὲ τὴ γνώμη τούτη, ὠραία μίλει 'ς τὸ τελευταῖο του βιβλίο ὁ Sully Prudhomme. Testament poetique. Paris 1900.

2) Ἀπὸ τὴ γαλλικὴ μετάφραση : Nietzsche. Pages Choisies. Paris 1900.

Κρίμα πῶς δὲν ἔχομε παρὰ προπλάσματα καὶ σημειώματα, κομμάτια καὶ συντρίμματα, γιὰ νὰ λάβουμε καθαρὴν ἰδέα τοῦ τραβοῦσε καὶ τοῦ ἔφτασε μιὰ τέτοια ἐργασία. Πιὸ πολὺ ἀόριστα ψυχολογικὰ παρὰ φιλολογικὰ χειροπιαστὰ μαρτύρια μιᾶς πνευματικῆς φυσιογνωμίας. Καὶ θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ παρατηρήσῃ: — Αὐτὰ τοῦ ἔγραψε καὶ δὲν ἔφτασαν ὡς ἐμᾶς, ἤ, αὐτὰ τοῦ δὲν πρόφτασε μῆτε νὰ γράψῃ, μπορεῖ νὰ ἦταν ἀριστουργήματα. Ὅμως ἐμεῖς δὲν τὰ ξέρομε. Ἄπὸ τὸ ὅλον ἔργο τί βγαίνει τάχα; σχεδὸν τίποτε. — Βγαίνει μιὰ ξεχωριστὴ καὶ μιὰ μοναδικὴ εἰκόνα. Ἄδιάφορο ἂν δὲν εἶν' ἐκεῖνη τοῦ θὰ ἦταν ἂν τὸ εἶχαμεν ἀκέραιο τὸ ἔργο του. Τὸ ἔργο τοῦ ἄγγλου ποιητῆ Κόλκεριτς παρωμοιάστηκε μὲ παλάτι τοῦ δὲν τελείωσε. Τοῦ Σολωμοῦ δὲν εἶναι τάχα σὰν παραιτημένα θέμελα παλατιοῦ τοῦ δὲ χτίστηκε; ἀλλ' ἀπὸ τὸν τρόπο τοῦ εἶναι χτισμένα τὰ θεμέλια κρίνομε γιὰ τὸ παλάτι. Πάει χαμένο τὸ μέγα σύνολο τὸ οἰκοδομικὸ καὶ ἡ ἀρχιτεχτονικὴ ἀπ' ἄκρῃ ἔς ἄκρῃ ἐντέλεια. Ἄλλ' ἀπὸ τὸ χαμό, σὰν κάποια γαλανὰ λουλούδια ἔς τὰ χαλάσματα, ξεφύτρωσε μιὰν ἄφραστη χάρη. Κάποια νέα ποίηση τοῦ συγγενεῦει πιὸ πολὺ μὲ τὴν τέχνη ὄχι τοῦ στίχου, ἀλλὰ τοῦ ἤχου. Καὶ τὰ « Εὕρισκόμενα » τοῦ Σολωμοῦ μᾶς συγκινοῦνε πιὸ πολὺ σὰ μουσικὰ θέματα ἢ σὰν ποιήματα. Ἡ Μουσικὴ. « Εἶναι ἡ τέχνη τοῦ ἐκφράζει ἀπὸ κάθε ἄλλη καλλήτερα τοὺς ἀόριστους στοχασμούς, τὰ ἄμορφα ὄνειρα, τοὺς ἀπεριόριστους καὶ χωρὶς ἀντικείμενο πόθους, τὰ ὀδυνηρὰ καὶ μεγαλόπρεπα ἀνακατώματα καρδιᾶς ταραγμένης ποὺ ὄλα τὰ λαχταρεῖ καὶ σὲ τίποτε δὲ στέκει » ¹⁾). Γιατὶ χωρὶς ἀρχὴ καὶ χωρὶς τέλος εἶναι καὶ χωρὶς ἀνταπόκριση στενὴ πρὸς τὰ μέρη τους, μᾶς γοητεύουν ὡς ὠραῖα ὄνειρα. Μᾶς φανερώνουν τὴν ὁμορφιὰ ὄχι μὲ πλατειὰ καὶ μὲ χτυπητὰ ἀνακράσματα, ἀλλὰ μ' ἐκεῖνα τοῦ βαθειὰ καὶ σκεπαστὰ κρυφοψιθυρίζουν. Μᾶς παίρνουν τὸν ἀέρα, ἱερὰ τὰ λείψανα, μυστικὰ σὰ σύμβολα. Ἡ σκοτεινάδα τους δὲν

¹⁾ Taine. Philosophie de l'art.

εἶναι ἀπὸ φραστικὴν ἀδυναμίαν, ἀλλ' ἀπὸ εὐγλωτία βουβή· σὰ ἓνα πρόσωπο ποῦ θὰ σφράγιζε τὸ στομα του, καὶ θὰ περνοῦσεν ὅλο τὸ χάρισμα τῆς γλώσσας ἔς τὴ λάμψη τοῦ ματιοῦ. Καὶ τὰ ἀποσπάσματα τοῦ Σολωμοῦ θυμίζουσι ἔς ἐμὲ τοὺς στίχους τοῦ Sully Prudhomme γιὰ κάποινα συντριμμένα ἀγάλματα τῶν ἰταλικῶν μουσείων. «Θᾶλλεγε κανεὶς πῶς τὰ μεγάλα ἀκέφαλα τοῦτα συντρίμματα δὲν ἦταν σωστότερα καθὼς ἔβγαιναν ἀπὸ τὰ χέρια ποῦ τᾶπλασαν· καὶ πῶς ἔτσι ἀναγκασμένα νὰ ζοῦνε ἔς ἓνα λιγοστόν, ἔς ἓνα τόσο δὲ κομματάκι πέτρας, ἢ ὁμορφιά τους φαίνεται ὁμορφώτερη, ἐρειπωμένη ἔτσι, παρ' ἔσο θὰ ἦταν ἀκέρια!»

Κάποιος ἄγγλος κριτικός, ¹⁾ σὲ μιὰ σύγκριση μεταξὺ Δάντη καὶ Μίλτον, Ὁρκάνια καὶ Μαχαηλαγγέλου, δυὸ λογιῆς βρῖσκει πῶς εἶναι τὰ στοιχεῖα τοῦ ποιητικοῦ ὕψους, ἀντίθετα· ἐδῶ ἡ βασανισμένη ἔς τὰ κατέκαστα, ἢ καθαρόχρωμη ζωγραφία· ἐκεῖ — ὅτι, κυριώτερα, πρέπει νὰ ὀνομάζεται ὕψος — ἡ μεγάλη ἀπλωμένη ἀόριστα, ὡς τὰ βᾶθη τοῦ Ἀπεῖρου, εἰκόνα. Ἀπὸ τῆ μιᾷ μεριᾷ — θὰ ἐλέγαμεν — ἡ πλαστικὴ, ἀπὸ τὴν ἄλλην ἢ μουσικὴ. Ἡ, ἂν θέλετε, γνωριμότερα: τὰ κλασικὰ καὶ τὰ ῥωμαντικὰ στοιχεῖα. Ὁ Σολωμὸς φαίνεται ἔς τὴν ἀρχὴ πῶς δένει κρυφὲς ἀγάπες πότε μὲ τὴ μιᾷ πότε μὲ τὴν ἄλλη Μοῦσα, πότε μὲ τὶς δυὸ μαζί· ἔς τὸ τέλος νικάει ὁ ἓνας πόθος, καὶ ὁ ψάλτης τῶν «Ἐλευθέρων Πολιορκημένων» εἶναι ποιητὴς, γενικώτερα καὶ σημαντικώτερα, ῥωμαντικὸς καὶ μουσικὸς. Κι ἂν εἶχαμε ὀλόκληρο τὸ ποίημα, πάλι, καὶ μὲ ὅλη τὴν προσπάθεια τοῦ ποιητῆ νὰ ὑλικοποιήσῃ τὰ πνευματικὰ μὲ κάποινα δημοτικὴν ἀπλότητα καὶ κλασσικὴ καθαρότητα, καὶ μὲ ὅλη τὴν πλαστικὴ σφιχτόδετη κανονικότητα τοῦ στίχου, τοῦ ποιήματος ἢ ψυχῆ μουσικὴ θάπόμενε. Πολὺ περισσότερο τώρα, ποῦ ἔχομε κομμάτια μόνον τοῦ ποιήματος ἀναρχα καὶ ἀτελειώτα, ἢ μουσικὴ αὐτὴ ψυχὴ τραβάει πέρα ὡς πέρα ἀνεμπόδιστη καὶ φανερώνεται μὲ ὅλη τῆς τὴ δύναμη. Καὶ

1) Ὁ Symonds ἔστὸ βιβλίον του γιὰ τὸ Δάντη.

τὸ γνῶρισμα τοῦτο, ἔτσι ἀποκλειστικὰ καθὼς δείχνεται, ντύνει τῶρα μὲ μιὰν ἑξαφην νεότητα τὴν ποίηση τοῦ Σολωμοῦ, ποίηση πενήντα κ' ἐξήντα χρόνων, καὶ τὴν κάνει σύγκαιρη τῆς μεγάλης ἀλλαγῆς ποῦ ἔγινε ἔς τις ἡμέρες μας, καὶ ποῦ ἀνθεὶ καὶ ποῦ δὲν εἶπεν ἀκόμη τὸν τελευταῖο της λόγο, καὶ ποῦ θέλει τὴν Τέχνη προφήτισσα τοῦ μυστηρίου καὶ τοῦ οὐνείρου καὶ τοῦ ἰδανισμοῦ, καὶ συνθέτει καθεμιὰ χωριστὴ τέχνη σὰν ἀπὸ κάποια ἰδιαίτερα καὶ πνευματικὰ καὶ μουσικὰ χαρίσματα τῶν ἄλλων ἀδερφάδων της. Καὶ ἀξίζει ἀκόμα νὰ σημειωθῆ πῶς ἐνῶ τὰ ἀποσπασματα τοῦ Σολωμοῦ ἔς τὸ νεῦ μᾶς φέρουν τὴ σύγχρονη ψυχὴ τοῦ κοσμοπολιτικοῦ νεοἰδανισμοῦ, τὰ ἴδια κομμάτια μᾶς θυμίζουνε πάλι κάποια ἀπὸ τὰ ὠραῖοτερα δημοτικὰ μας τραγούδια, ποῦ, σύντομα καὶ ὀλιγόλογα, ἔχουν κάτι ἀτέλειωτο, ἀπόκοτο, καὶ σκοτεινὸ καὶ δραματικὸ καὶ ἄφραστο, ἀντίθετα πρὸς τὰ δημοτικὰ τραγούδια ἄλλων ἀνατολικῶν λαῶν, καθὼς λ. γ. εἶναι τὰ Σερβικὰ, ἀπὸ τὰ πλεον ὠραῖα, πολύστιχα, ἐπικώτερα, μὲ μιὰν ἱστορία ποῦ ζετυλίγεται ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος γιομᾶτα, καθαρὰ, καὶ κάπως πεζότερα.

Γ'.

Διαφορετικούς δρόμους παίρν' ἡ δόξα ἑνὸς ποιητῆ. Ἡ χωρὶς νὰ ξεχωρίζεται, καθὼς τοῦ πρέπει, τὸ ἔργο του μέσα ἔς τις καρδιές, μένει τῶνομά του ἔς τὰ στόματα. Ἡ ἀποθηκεύονται οἱ στίχοι του ἔς τὴ μνήμη τοῦ πολλοῦ κόσμου, ἀποστηθίζονται καὶ τραγουδοῦνται, καὶ, φυσικὰ, ἀλλάζονται καὶ παραμορφώνονται. Ἡ τὸ ἔργο του, σὰν ἓνα μεγάλο παράδειγμα ὁμορφιάς, καὶ τῶνομά του σὰν ἓνα σύνθημα λατρείας, βαθειὰ ζοῦνε ἔς τὴ συνείδηση τῶν διαλεχτῶν. Ἡ δόξα τοῦ Σολωμοῦ σὲ ποιὸ δρόμο νὰ βρῖσκεται; Τῶνομά του πολὺ περισσότερο γνωρισμένον ἀπὸ τὸ ἔργο του. Τὰ ποιήματά του, γιὰ νὰ μὴ ζητοῦνται συχνά, δὲν ξανατυπώνονται συχνά· εἶναι ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ συνηθίζομε νὰ λέμε: δὲ διαβάζονται. Ἄν ἔλειπαν τὰ δύο τετράστιχα τοῦ Ὑμνου (ἓνας

ἢ δύο στίχοι τους πέρασαν μάλιστα ἔς τὴ χώρα τῆς Παροιμίας), ἂν ελείπανε κάποια τραγουδάκια του, μελωδικὰ τονισμένα καὶ ἀντιλαλούμενα γλυκά, κοινωνία δὲν ἔχει μὲ τὸν πολὺ κόσμον ὁ Σολωμός· τὸ ἔργο του τὸ πρόσεξε ὁ λαὸς μόλις λιγίκι περισσότερο ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Κάλβου. Ἄν ἓνα πλῆθος γλυκοτραγουδῆ τὴν Ξανθοῦλα, πὺ πολὺ πλῆθος εὐφραίνεται μὲ τὸ τραγοῦδι τῆς πασίγνωστης Ἀντριάννας. Ὅπως κύριο σημάδι τῆς ἀξίας ἐνὸς καλλιτεχνήματος εἶναι μιὰ σφραγίδα πνεύματος ξεχωριστοῦ ποῦ τὸ σφραγίζει, ἐσωτερικὴ σφραγίδα καὶ ἀνεξάρτητη ἀπὸ τοῦ κόσμου τὴν ιδέα γύρω του, ὅμοια, γνώρισμα κύριο τῆς ἀθανασίας τοῦ καλλιτεχνήματος δὲν εἶναι ἡ ζωὴ του ἢ ἀξεχώριστη ἀπὸ τὸ θόρυβο τοῦ κόσμου· εἶναι ἡ ξεχωριστὴ ζωὴ του μέσα ἔς τὸ θαυμασμὸ τῶν διαλεχτῶν. Ἡ δόξα, ποῦ ταιριάζει ἔς τὸν ποιητὴ, ἀρχίζει ὄχι ἀπὸ τότε ποῦ τὸν τραγουδεῖ τὸ στόμα, ἀλλ' ἀπὸ τότε ποῦ τὸ πνεῦμα ἔλαβεν ιδέα καθαρὴ τῆς ὀμορφίᾳς του. Τὴ φιλολογικὴ συνείδηση, ποῦ προπορεύεται τῆς κοινωνικῆς, καὶ πρῶτ' ἀπ' ὅλες τὴν ποιητικὴ συνείδηση τῆς πατρίδας του ξύπνησεν ὁ Σολωμός. Κι ἀξίζει νὰ τὸν εἰποῦμε, καθὼς εἰπώθηκεν ὁ Σέλλεϋ, «ποιητῶν ποιητῶν.» Ἀρχηγὸς ἔγεινε Σχολῆς ποῦ ἐξακολουθεῖ ποικιλότροπα νὰ ζητυλίγεται. Καθεὶς ἀπὸ τοὺς μαθητάδες του χάραξεν ἢ πολεμάει νὰ χαράξῃ δικό του δρόμο, πλατὺν ἢ στενωτέρον, ἀδιάφορο. Καθένας γνωρίζεται ἀπὸ ἓνα ξεχωριστὸ σφράγισμα, θαμπότερον ἢ ζωηρότερον. Ὅλοι, ποιὸς λίγο, ποιὸς πολὺ, φιλοτιμοῦνται κι ἀγωνίζονται νὰ αἰσθανθοῦνε καὶ νὰ δουλέψουν τὴ Μοῦσα, καθὼς ἐκεῖνος. Κ' ἔτσι ἀποχτᾶμε τὴ νεώτερη ἐλληνικὴ Ποίηση μὲ τὴν ὄψη τὴν πλέον ἀγνή καὶ φωτόλουστη. Ἐκλείσει τὰ μάτια ὁ Σολωμός καὶ ὁ νέος χορὸς τῶν ποιητῶν ἀπὸ τὰ Ἐφτάνησα θρηγεῖ τὸ ἴανάτο του· βρῦση τὰ ἐλεγεία καὶ οἱ λόγοι, ἀπὸ τὸ Βαλαωρίτη, τὸν Πολυλά, τὸν Τυπάλδο, τὸ Μαρκορᾶ καὶ τοὺς ἄλλους. Καὶ εἶνε τοῦτοι, ποῦ ἀνάφερα, μαζί μὲ τὸν Τσερτσέτη καὶ μὲ τὸ Λασκαράτο, οἱ ἄμεσοι κληρονόμοι του· μαζί μὲ τὸν ἀρχηγό, ἢ ποιητικὴ Πούλια τῶν Ἐφτὰ Νησιῶν. Ὁ Λευκάδιος ῥαψωδὸς

τῶν ἀρματωλῶν», ἔσο κι' ἂν διαφέρη, καὶ διαφέρει πο' ὤ ἀπὸ τὸν ἀρχηγό, (ὅσο φαντάζομαι πῶς θὰ διαφέρη ἓνας Ροῦμπενς τοῦ χρώματος ἢ προστὰ 'ς ἓνα Μποτισέλλη), ὅπου δὲ στέκεται χαμηλότερά του, ἀπὸ τοῦ Σολωμοῦ τὸ γάλα βύζαξεν. Ἀπὸ τῆ λαμπάδα ἐκείνου φωτίζεται, κ' ἐμπρὸς τραβάει, καὶ κριτικὸς καὶ μεταφραστῆς, ὁ Πολυλάς· ὅσο κι' ἂν ἐπήδησε τὰ σύνορα τοῦ κύκλου τοῦ διδασκάλου, εἶναι καὶ ἀπομένει μαθητῆς του. Ὁ Ἰούλιος Τυπάλδος ἔπαιξ' ἓνα σύντομο γλυκὸ κομμάτι σὲ λύρα τραβηγμένη μέσ' ἀπὸ τὰ ἄδута τῆς Σολωμολατρείας. Ὁ εὐγενικὸς Μαρκοῦρας φιλοδοξεῖ μὲ τὸν αὐλό του ν' ἀντιλαλήσῃ καὶ νὰ συμπληρώσῃ τὰ ὑψηλά καὶ τὰ μισοτελείωτα τοῦ διδασκάλου. Ὁ Τσερτσέτης δὲ δειλιάζει μέσα 'ς τὴν Ἀθήνα, ποῦ βασιλεύει ἡ καθαρῆουσα, νὰ στιχουργῇ καὶ νὰ ῥητορεύῃ μὲ ἀπλᾶ ἑλληνικά· καὶ χριστιανικά καὶ δημοτικά ὀνειρεύεται—ὄνειρο μονάχα,—ν' ἀναστήσῃ τὴν ἑλληνικὴν ἀρχαιότητα. Ἐμπνέεται ἀπὸ τὸ παράδειγμα ἐκείνου ποῦ θέλησε τὸ ἴδιο νὰ κάμῃ μὲ τὴ φλογερὴ ῥητορικὴ τοῦ « Διαλόγου », μὲ κάποια τετράστιχα τοῦ ποιήματος τοῦ Μπαίρον, καὶ μὲ δύο τρεῖς στροφές τοῦ « Μάρκου Μπότσαρη », ποῦ ἀξίζει νὰ μείνουν ἀλησμόνητες. Καὶ ὁ σατυρικὸς τοῦ Ληξουριοῦ δὲν εἶναι τόσο ξένος πρὸς τὴν πολύτροπη σολωμικὴ τέχνη ποῦ τῆς ἀρέσουνε καὶ τὰ πικρόχολα περίγελα τοῦ Μώμου, κάτου ἀπὸ τὴ σκέπη τῆς Μούσας τοῦ Κουτούζη. Κι' αὐτὸς ποῦ ἔγραψε τὶς « Βυζαντινὲς Μελέτες » καὶ τοὺς « Κρητικὸς Γάμους », καὶ μὲ ὄλο τὸ ἔξαρμα τῆς λυρικῆς ἱστοριογραφίας του, κάθε φορὰ ποῦ κατεβαίνει νὰ κόψῃ τὸ λουλούδι τοῦ τραγουδιοῦ, μᾶς θυμίζει πῶς προτοῦ νὰ γίνῃ δικαστῆς τοῦ Σολωμοῦ, ἦτανε θαυμαστῆς του. Ἀκόμα καὶ ὁ Ζαλοκώστας, πρὶν τὸν ἐπηρρεάσουν οἱ ποιητικοὶ διαγωνισμοί, ἢ δημοσιογραφικὴ καθαρολογία καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Ραγκαβῆς, μᾶς δείχνει μὲ τὸ ποίημά του « Τὸ Σπαθὶ καὶ ἡ Κορώννα » (ὅσο κι' ἂν δὲν εἶνε καμωμένη γιὰ τὰ γενναῖα φτερουγίσματα ἢ στενὴ φαντασία του), πῶς θέλει νὰ πατήσῃ 'ς τὸ δρόμο τοῦ Σολωμοῦ. Κ' ἔξω ἀπὸ τοὺς ποιητικὸς μας κύκλους ἀκουσμέ-

νοι μας πεζογράφοι, ὁ Παπαρρηγόπουλος, ὁ Βράιλας, καὶ ἄλλοι, ἐρμηνεύουν τὰ ὕψη τοῦ Ὑμνου ὁ Ἀσώπιος ἀντιπαραθέτει (ἂν καὶ δειλὰ καὶ πεταχτὰ) τὸ κάλλος τῶν κομματιῶν τοῦ « Λάμπρου », πρὸς τὴν ψυχρότητα τοῦ Σουτσηκοῦ στίχου¹⁾. Κι ἀνάμεσα ἔς τοὺς ξένους, Ἴταλοὶ μουσθρεμμένοι, λ. χ. ὁ Ρεγάλδης καὶ ὁ Θωμαζέος, ποῦ γνώρισαν κι ἀπὸ σιμὰ τὸ Σολωμό, διαλαλοῦν τὸν ὑπέροχο νοῦ του· λειτουργοὶ τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων, ὡς ὁ Ἀμερικανὸς Φέλτον, τὴν ἴδια χρονιὰ τοῦ θανάτου ἐκείνου, « περιφήμο ποίημα » ὀνομάζουν τὸν Ὑμνο καὶ « ὕψιστο ποιητικὸ νοῦ » τὸν ποιητὴ του. Τοῦ Ὑμνου πολλὰ ἔχομε, σὲ πολλές γλῶσσες, μεταφράσματα. Πρὸ πέντε χρόνων ὁ κ. Κάννας, ὑφηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Παβίας, ἐκεῖ ποῦ σπούδαζε νομικὰ ὁ Σολωμός, ἀρχίζει τὴν πανεπιστημιακὴ του παράδοσιν μ' ἓνα λόγο περὶ τοῦ βίου καὶ τοῦ ἔργου ἐκείνου²⁾. Καὶ κοντὰ ἔς τὰ ἐγκώμια ἀκούονται κάπου καὶ ψυχρότερα λόγια κριτικῶν καὶ στοχασμοῦ πρὸ μετρημένοι, καὶ μουρμουρίσματα. Μέσα ἔς ἓνα βιβλίον τοῦ Ὁ Ζαμπέλιος ἀγωνίζεται νὰ παραστήσῃ, μὲ κάποια κριτικὴ δύναμη, ἀλλὰ καὶ μὲ δογματικὴ θεολογικὴ, πῶς τὰ μόνον ἄξια ἔργα τοῦ Σολωμοῦ εἶναι τὰ πρῶτα τοῦ ἀπλῆ τραγουδία. Λογογράφοι ποῦ ἀπόχτησαν εὐρωπαϊκὴ φήμη, σὰν τὴ Δώρα Δίστρια, πολεμοῦνε μὲ κάπως ἀβασάνιστα ἐπιχειρήματα νὰ κατεβάσουν ἀπὸ τὴν κορυφαία του θέσιν τὸ Σολωμό. Ἐπειτα ἔρχονται οἱ καθαρολόγοι τῆς σχολῆς τῶν Σούτσων. Ὁμολογοῦν τὴν ἔξοχη φαντασία τοῦ ὑμνογράφου γιὰ νὰ προσβάλουν πρὸ ἐλεύθερα τὴν τέχνην του καὶ τὴ γλῶσσαν του. Ὁ Ἀλέξανδρος Σούτσος, ἐνῶ ἀναγνωρίζει τὴν « λαμπρὰν φαντασίαν » τοῦ Σολωμοῦ, καὶ τὸν Ὑμνο ἀνακηρύττει « διθύραμβον πλήρη ὕψους καὶ οἴστρου πιναδαρικοῦ », ἔς τὴν ἴδια του σημειώσῃ, μὲ κάποιαν ἀφέλεια, γράφει ὅτι ὁ νέος ποιητὴς ἀκολούθησε ἔς τὰ ποιήματά του, « ἀσχημισμέν' ἀπὸ ἀνα-

1) Περὶ Ποιήσεως « Πανδώρας » τομ. 17. — Ἱστορ. Ἑλλ. Ἔθνους τομ. Ε'. — Τὰ Σούτσεια. Ἐν Ἀθήναις 1854.

2) Solomos Discorso di Canna. Pavia. 1896.

ριθμήτους ἐλλείψεις τῆς γλώσσης καὶ τοῦ ρυθμοῦ, τῆς Ἰταλικῆς στιχουργίας τοὺς κανόνες.»¹⁾ Μὲ τὸν ἴδιο νοῦ κρίνει καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Ῥαγκαθῆς, ἂν καὶ εἶναι ἐντονώτερος καὶ ἔς τὸν ἔπαινο καὶ ἔς τὸν φόβο· γυρεύει νὰ κάμῃ ἓνα πολὺ παράξενο ταίριασμα· θέλει τὸ Σολωμὸ μαζὶ μεγαλοφυῆ ποιητὴ καὶ ἀπολύτως κακόγλωσσο. Παράξενο εἶν' ἀκόμα πῶς ἓνας ποιητῆς, ποῦ κάθε ἄλλο μπορεῖ νὰ θεωρηθῆ ἢ Σολωμικός, δείχνει ἓνα θαυμασμὸν ἀπεριόριστο πρὸς τὸ Σολωμὸ· εἶναι αὐτὸς ὁ Ζαλοκώστας, καθὼς δείχνει τὸ γράμμα του πρὸς τὸ Ῥεγάδῃ. «Εἶν' ἓνας ἄνθρωπος, γράφει, μοναδικὸς ποῦ ἐγὼ λατρεύω ἀπὸ χρόνια. Εἶναι ὁ μόνος ποιητῆς ποῦ θάχῃ καύχημά του μιὰ μέρα αὐτὸς ὁ ἄτυχος ξεπεσμένος τόπος. Ὅταν ἐπρωτοδιάβασα τὸν Ὑμνο του, αἰσθάνθηκα νὰ ἀρπάζομαι *in altra terra ed altro mar.*» Κι ἀκόμα παράξενο εἶναι πῶς ἄλλος πάλι ποιητῆς ποῦ πῆρε ἀπὸ τὸ Σολωμὸ τὴν πρώτη ἔρμη, καὶ μὲ κατάνυξη θρησκευτικῆ, καὶ μιὰ καὶ δυὸ φορές, τὸν ἐδοξολόγησε, ὕστερα μίλησε γιὰ τοῦτον μὲ μιὰν κρύαν, ἀρνητικὴν, ἐπιφύλαξιν· εἶναι αὐτὸς ὁ Βαλαωρίτης, καθὼς δείχνει τὸ γράμμα του πρὸς τὸν Ἐμμανουήλ Ῥοῦδῃν: «Ἄν ἐξαιρέσης τὸν Ὑμνον, γράφει, τὸν ὁποῖον ὁ Σολωμὸς δὲν ἤθελε ν' ἀκούσῃ, κατὰ τὸ μακρὸν διάστημα τοῦ βίου του, καίτοι ἐντελῶς ἀμερίμνου, τί ἄλλο παρήγαγε τέλειον, ἄρτιον, πλήρες; Τὸ ἀπόσπασμα τοῦ Λάμπρου ἔμεινεν ἀπόσπασμα, καὶ ἐν γένει ὅσα εὐρέθησαν μετὰ τὸν θάνατόν του ἀνέκδοτα ποιητικὰ δοκίμια δὲν ἠῤῥήσαν βεβαίως τὴν δόξαν του. . . Εἶναι βέβαιον ὅτι διὰ νὰ καθέξῃ τις τόσον εὐρὺν χῶρον ἐν τῇ νεωτέρῃ ἐλληνικῇ ποιήσῃ ὅσον κατέλαβεν ὁ Σολωμὸς, πρέπει, ἀφοῦ ἀπέθανεν ἐβδομηκοντούτης, νὰ μὴ περιορίζεται ἢ παραγωγικῆ του δύναμις εἰς ἓνα μόνον ὕμνον καὶ ὀλίγας ἀσυναρτήτους στροφάς.» Τὸ γράμμα τοῦτο ἔχει χρονολογία «3 Νοεμβρίου 1877.» Ἡ χρονία ποῦ βγήκανε ἔς τὸ φῶς τὰ πολὺ-

¹⁾ Ἀπειναντίας ὁ στίχος τοῦ Σολωμοῦ τὸ χάρισμα τοῦ ρυθμοῦ ἐντονώτερα τὸ δείχνει καὶ λαμπρότερα, σύμφωνα μὲ τοὺς πατροπαράδοτους κανόνες τῆς νεώτερης δικτῆς μας στιχουργίας, δυναμωμένης καὶ ἀπὸ τὴ γνώση τῶν κανόνων τῆς ἰταλικῆς μετρικῆς.

κροτα μανιφέστα του κ. Ροίδη « Περὶ συγχρόνου κριτικῆς καὶ ποιήσεως. » Φανερόν ὅτι ὁ ψάλτης τοῦ « Φωτεινοῦ » θυμωμένος εἶναι κάπως μὲ τὸν κριτικὸν ποῦ ἔδωκε ἔς τὸν ποιητὴ τοῦ « Λάμπρου » μιὰ τέτοια ξεχωριστὴ θέση, καὶ ποῦ τελειώνει τὸ ἐν ἀπὸ τὰ παισιόδοξα φυλλάδιά του μὲ μιὰν ὡραία φράση, γιομάτη ἐλπίδα: « Χώρα ἣτις ἐγέννησεν Ὀμήρους καὶ Σοφοκλεῖς, καὶ εἶχε χθὲς ἀκόμη δημοτικὰ ἄσματα καὶ Σολωμόν » κτλ.

Γενικώτατα: ξανοίγομεν ἐνθουσιασμὸν μέγαλον γιὰ τὸ Σολωμὸν σὲ ὅσους καλλιέργησαν τὴ δημοτικὴ γλῶσσα, σὲ στίχους ἢ σὲ πεζά: σεβασμὸν πρὸς ἐκεῖνον ἀκόμα καὶ ἀπὸ τοὺς καθαρολόγους στιχογράφους καὶ πεζογράφους μας, ἄς εἶναι διόλου ξένοι πρὸς τὰ ἰδανικὰ ἐκεῖνου. Νομίζεις πῶς ἔχει χρέος καθένας νὰ ξεσκεπάζεται κάθε φορὰ ποῦ ἀκούει τὸ ὄνομα τοῦ Σολωμοῦ· ὅμως τὸ χρέος τοῦτο βλέπεις πῶς δὲν πηγάζει τόσο ἀπὸ τὴ φωτεινὴ συνείδηση τῆς ποιητικῆς ἀξίας ἐκεῖνου, ὅσο ἀπὸ ἓνα νόμο, ποῦ δειλιάζει κανεὶς νὰ τὸν παρακούσῃ, ἢ ἀπὸ κάποιον κοινωνικὸν συμβόλαιον ποῦ ἀναγκασμένος εἶσαι, θέλεις δὲ θέλεις, νὰ τὸ προτέχῃς. Ἐννοεῖς πῶς τὸ ὄνομα, πῶς πολὺ ἀπὸ τὸ ἔργο, ρίζωσ' ἐδῶ πέρα, καὶ πῶς τοῦ ἔργου λογαριάζονται, ὄχι ἢ πῶς σημαντικὴ ἀξία, ἢ ἐσωτερικὴ, ἢ καλλιτεχνικὴ, ἢ ἀσύγκριτη, ἀλλὰ κάποιον στοιχεῖον, ἠθικὰ πάντα καὶ σπουδαῖον (ὁ πατριωτισμὸς λ. χ.), ὅμως, γιὰ τὴν ἰδέαν τῆς Τέχνης, ἐξωτερικώτερα, κατώτερα, ὀλιγώτερον σημαντικὰ, ὄχι ἀπαραίτητα· στοιχεῖον ποῦ δὲ λογαριάζονται ἔς τὴν Τέχνην, παρὰ ἀφοῦ τὰ μεταχειριστῆ ὡς ὄργανα πρὸς τὸ σκοπὸν τῆς καὶ ἀφοῦ τὰ μετουσιώσῃ κατάλληλα ἢ δημιουργικὴ Φαντασία. Γιὰ τοῦτο καὶ σήμερ' ἀκόμα γιὰ τὸν πολὺ κόσμον ἐθνικὸς ποιητὴς εἶναι ὁ Σολωμὸς ἐκεῖνος ποῦ ἔγραψε τὰ πρῶτα τετράστιχα τοῦ Ὕμνου (δημοτικὰ καὶ τοῦτα μονάχ' ἀπὸ τὴ μουσικὴν τοῦ Μαντζάρου, ὅπως δημοτικοὶ θὰ γίνονταν καὶ οἱ ἄθλιοι πατριωτικοὶ στίχοι τοῦ Μαρτελάου « Ὅθεν εἴσθε τῶν Ἑλλήνων κόκκαλα ἀντρειωμένα κτλ. », ἂν ἐτύχαινε νὰ τοὺς τονίσῃ κάποιος μουσικός)· ἐνῶ ὁ Σολωμὸς τοῦ « Κρητικοῦ » καὶ τῶν « Ἐλεύθερων Πολιορκημένων », (εἶναι οἱ

πτίχοι ποῦ ἓνα ἔθνος ἀξίζει νὰ ὑπερηφανεύεται γιατί τοὺς ἔχει 'ς τὴ γλῶσσα του), ἐκεῖνος ἀκόμα δὲ λογαριάζεται καθὼς τοῦ πρέπει.

Πολλὰ χρόνια δὲν πέρασαν ἀφότου ἄρχισεν ὁ Σολωμὸς φωτεινότερα νὰ ξαπλώνεται 'ς τὰ βᾶθη τῆς ἐλληνικῆς ψυχῆς. Δὲν εἶναι δεκαπέντε εἴκοσι χρόνια ποῦ ξύπνησεν ἡ συνειδήση κάποιων ποιητῶν μας νέων· καὶ ἄρχισαν — δειλὰ καὶ ψαχτὰ 'ς τὰ σκοτάδια, ὅμως ἄρχισαν — ἀπὸ πᾶνω τοὺς νὰ τινάζουν τὴν τυραννία μιᾶς ρητορικῆς πεζολογίας καὶ μιᾶς γλώσσας ἀντιποιητικῆς. Καὶ τότε ἐνῶ ἀπὸ τὴ μιὰ μερὶς φανερώνεται τὸ δημοτικὸ τραγούδι, πρῶτο καὶ μόνο ταιριαστὸ ξεκίνημα τοῦ δρόμου ποῦ γενναῖα νὰ τρέξουνε βᾶλθηκαν, ἀπὸ τὴν ἄλλη τὴ μερὶς ὁ Σολωμὸς ἀπὸ πατριώτης καὶ ἐθνικός, καὶ, δὲν ξέρω τί ἄλλο, ποιητῆς τοῦ Ὕμνου, καὶ δὲν ξέρω τίνος ἄλλου θουρίου, γνησίου ἢ νόθου, ξανοίγεται πῶς εἶναι ὁ Ποιητῆς, χωρὶς κανένα ἐπίθετον ἢ στόλισμα· καὶ φανερώνεται ὁ Σολωμὸς, πρῶτο καὶ ἄξιο σημάδι γιὰ νὰ σταματήσῃ τὸ δρόμο του καθένας ποιητῆς ποῦ ὄνειρεύεται τὴν ποίηση βαθεῖα καὶ ὑψηλὴ καὶ παναρμόνια ¹⁾. Τὸ γλυκοχάραμα ποῦ δείχνει 'ς τὰ βᾶθη μιὰ ποιητικὴ Ἀναγέννηση 'ς τὸν τόπο μας, βοηθάει ἢ κριτικὴ ἐργασία· πότε προπορεύεται, πότε παράπλευρα στέκει μὲ τὴ νέα μας ποιητικὴ ἔμπνευση. Κάθε φορὰ ποῦ σημειώνεται 'ς τὴ Σκέψη μας κάτι φωτεινόν, κάθε ποῦ δοκιμάζεται γενναῖο βῆμα πρὸς τὰ ἐμπρός, τὸ φῶς ἔρχεται καὶ τὸ βῆμα γίνεται μὲ τὸ σύνθημα Σολωμὸς. Μὲ τὸ Σολωμὸ ὁ Πολυλάς παρουσιάζεται σοφὸς ἐξηγητῆς καὶ ὁδηγητῆς πρὸς τὴν ἀληθινὴ Τέχνη. Μὲ τὸ Σολωμὸ ὁ Ροῖδης γκρεμίζει πρῶτα τὰ φιλολογικὰ μας, κ' ὕστερα τὰ γλωσσικὰ μας εἰδῶλα. Μὲ τὸ Σολωμὸ ὁ Ψυχάρης, συχνὰ πυκνὰ, σημάδεύει τὰ βαρύβρονα ἐπαναστατικὰ βιβλία του καὶ τὰ γλωσσικὰ του κηρύγματα. Μὲ τὸ Σολωμὸ ὁ Καλοσγοῦρος μᾶς ξαναθυμίζει,

¹⁾ Τὸ 1884 γυρίζομε 'στὴ μελέτη καὶ 'στὴ μίμηση τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ μὲ τὰ «Εἰδύλλια» τοῦ Δροσίνη. Τὸ 1886 'στὰ «Τραγούδια τῆς Πατρίδος μου» ἡ ἰδέα τοῦ Σολωμοῦ, μέσα 'ς ἓνα ὁμώνυμό του ποίημα, πρώτη φορὰ δειχναίται ἄλλη, ἔξω ἀπὸ τὴν καθιερωμένη ἰδέα τοῦ τραγουδιστῆ τῆς Ἐλευθερίας.

λαμπρά λαγαρισμένη, τῇ φυσιογνωμίᾳ τοῦ Σολωμοῦ, μὲ ὀλίγα λόγια του. Ὡς τὴν τελευταία ὥρα σὲ περιοδικὰ, ἔς ἐφημερίδες καὶ ἔς τὰ λιγιστὰ βιβλία τους, πρεσβύτεροι καὶ νεώτεροι, ὅσοι ἐργάζονται καὶ ἀξίζουν, κάτου ἀπὸ τῆ σκέπη τοῦ Σολωμοῦ ἀνταμώνονται καὶ βρίσκουν κάποιο ταίριασμα, οἱ δυσκολοταίριαστοι. Καὶ θὰ περάσουν τὰ χρόνια καὶ οἱ καιροί, καὶ ἡ Μοῦσα θὰ χτίσῃ ἔς τὴν Ἑλλάδα ναοὺς καὶ λειτουργοὺς θάβρη ἀγνότερους, πιδ ἄξιους, πιδ ξακουστούς· κι ἀκόμα ὁ Σολωμὸς θὰ στέκεται ἔς τὴν κορφή, κι ἀκόμα, ὕστερ' ἀπὸ αἰῶνες, θὰ ταιριάζῃ νὰ λέγεται γι' αὐτὸν ἔ,τι ὁ κριτικὸς Voguè εἶπε γιὰ τὸ Chateaubriand: « Ἦταν ἡ ζωντανὴ πηγὴ γιὰ τὴ νεώτερη ποίηση. Ὅλα ὅσα αἰσθανόμαστε, καὶ μὲ τὸν τρόπο ποῦ τὰ αἰσθανόμαστε σήμερα, πῆραν ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς μορφὴ καὶ χρῶμα μέσα ἔς τὴν ψυχὴ του.»

Δ'.

Ὁ λογοτέχνης, κι ὁ πλέον καταφρονητῆς τῆς φήμης, φροντίζει πάντα, ὅπως ὅπως, γιὰ τὴν τύχη τῶν ἔργων του· ἀποκατασταίνει τὰ πνευματικὰ του ἔργα ἔς τὴ δημοσιότητα, σὰν πατέρας τὰ παιδιὰ του ἔς τὴ ζωὴ. Ὅμως ὁ Σολωμὸς εἶναι μοναδικὸ φαινόμενο καταφρονητικῆς ἀφροντισιᾶς πρὸς τὸ ἔργο του. Κ' ἐνῶ σὲ θέσσην ἦταν νὰ κοιτάξῃ τὸ τύπωμα τῶν ποιημάτων του, καλήτερ' ἀπὸ ἄλλους, τάφησε νὰ σκορπιστοῦνε ἔς τοὺς ἀνέμους καὶ ν' ἀδικοθανατίσουν· κ' ἐκεῖνα ποῦ γεννοῦσε τῆς στιγμῆς καὶ τὰ πετοῦσε ξέγνωιαστα, χωρὶς νὰ καταδέχεται μήτε νὰ τάντιγράψῃ, κ' ἐκεῖνα ποῦ ζηλόφθονα κρατοῦσε ἔς τὸ συρτάρι του, καὶ ὄλο τὰ κλάδευε καὶ τὰ συγύριζε. Ὅσα πετοῦσ' ἐδῶ κ' ἐκεῖ δυσκολογνώριστα εἶναι ἀπὸ τὰ χέρια κι ἀπὸ τὰ σημάδια τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἄλλου· ὅσα φρόντιζε, ξέρομε πῶς ἐχάθησαν. Γιὰ τοῦτο κι ὁ ποιητῆς, ποῦ ἐδῶ καὶ λιγώτερ' ἀπὸ μισὸν αἰῶνα, ζοῦσε ἀνάμεσό μας, εἶναι σὰ νὰ στέκῃ μακρεῖα μας αἰῶνες· εἶναι σὰ νὰ ἔζησε προτοῦ βρεθῆ ἡ τυπογραφία. Καὶ τὰ ἔργα του δὲν παρουσιάζονται μόνο σὰ λείψονα, τὰ περυσότερα, καθὼς τῶν ἀρχαίων, ἀλλὰ φέρνουν ἀπορίες καὶ φρον-

τίδες γεννοῦνε σὰν ἐκεῖνα τῶν ἀρχαίων. Ἐχομ' ἐκεῖνων κείμενα γνήσια καὶ κείμενα νόθα ἔμεσα ἔς αὐτὰ, σὲ ποιά μεριά δούλεψε τὸ χέρι τοῦ ποιητῆ, καὶ ποῦ τὸ χέρι τοῦ ξένου; Δὲν τὸ καλογνωρίζομε. Ποιήματα ἔχομε ποῦ δὲν ξέρομε ἂν εἶναι αὐτὰ τὰ τελειωτικὰ πλάσματα, ἢ τὰ προπλάσματα ποῦ θάθελαν ἀκόμα χτένισμα· καὶ στίχους ποῦ δὲν εἶν' εὐκόλο νὰ καταλάβῃς μέσα σὲ πῶς ποίημα πρέπει νὰ σταθῶν. Πῶς τὴν ἤθελε τῆ δημοτικῆ γλῶσσα ὁ ποιητής; καλὰ δὲν τὸ ξέρομε, ἀφοῦ καλὰ δὲν τὸ ξέρομε πῶς τὴν ἔγραφε. Ὅταν ἡ κριτικὴ τῶν κειμένων συλλογιστῆ μιὰ μέρα νὰ σταματήσῃ καὶ ἔς τὰ δικά μας, τί κάμπος γιὰ κείνη πλουσιοπάροχος οἱ στίχοι τοῦ Σολωμοῦ!

Δὲν ἔδωκε νὰ τυπωθῆ κανένα τοῦ ἔργου, καὶ μήτε ποῦ φαίνεται νὰ φροντίζῃ γιὰ τύπωμα στίχου τοῦ πουθενά. Μόνο μιὰ φορὰ ἔς τῆ ζωῆ του δὲν ἐκράτησε τὸν κανόνα· τὸ 1833 στέργει νὰ φανοῦνε ἔς ἓνα Κερκυραϊκὸ περιοδικό, γιὰ χάρη μιᾶς μιλαϊδῆς, τὰ δεκάξι ὀχτάστιχ' ἀπὸ τὸ «Ὅραμα», καὶ φροντίζει ὁ ἴδιος τὸ τύπωμά τους. Τὸ 1837—τοῦ τέλους τοῦ ἡ χρονιὰ—ὑπαγορεύει σὲ φίλο τοῦ τῆ «Φαρμακωμένη», γιὰ νὰ δημοσιευθῆ ἔς τὴν «Πανδώρα.» Ἄς προστεθῆ καὶ ὁ Ὑμνος ποῦ τὸ φῶς πρωτόειδε ἔς τὸ Μισολόγγι κατὰ τὰ 1824, ἀπὸ χειρόγραφο, νομίζω, ποῦ πῆρε ἔς τὰ χέρια τοῦ ὁ Τρικούπης ἀπὸ τὸν ποιητῆ. Μόνο γιὰ τὰ τρία τοῦτα, καὶ σὲ τόσο μακρινὰ, τόνα ἀπὸ τᾶλλον, χρονικὰ διαστήματα, (μάλιστα γιὰ τὸ τρίτο πολὺ δὲν εἶμαστε βέβαιοι), μπορεῖ νὰ λέμε θετικά: «Ἔτσι τὰ ἤθελε» γιὰ ὅλα τᾶλλα δίκαιο νὰ κρίνεται, λίγο ἢ πολὺ, ἀνεύθυνος. Γιατὶ καὶ ὅλο τὸ ἄλλο ἔργο, ἐκεῖνο ποῦ δὲ χάθηκεν ἀκατανόητα, παραιτημένον ὅπως ὅπως, ἀθεώρητον ἀπόμεινε ἔς τὰ χέρια καὶ ἔς τῆ διάθεση φίλων καὶ θαυμαστῶν, ἀντιγραφῶν, ἐκδοτῶν, τυπογράφων, κάθε λογῆς, κάθε παιδείας, κάθε βουλῆς. Γιὰ τοῦτο καὶ παθαίνει τὸ ἔργο τοῦτο, ἀπὸ τὰ πρῶτα γυμνάσματα ὡς τὰ σχέδια τὰ ὑστερνά, «τοῦ λιναριοῦ τὰ πάθη.» Ὁ ποιητῆς ἄλλοτε τοὺς ἐκφωνεῖ μόνο τοὺς στίχους τοῦ πρὸς τοὺς φίλους, καὶ ἄλλοτε τοὺς δίνει χειρόγραφους πρὸς τοὺς ἰδίους· τοὺς ἐμπιστεῦ-

ται ἄλλοτε πρὸς τὴ μνήμη, ἄλλοτε πρὸς τὴν ἀντιγραφικὴ προθυμία ἐκείνων ποῦ τὸν περικυκλώνουν. Μάλιστα ὅσο προχωρεῖ ἔς τὰ χρόνια, καὶ γίνεται ὠριμώτερη ἡ ἐργασία του, τόσο μεγαλώνει, φαίνεται, ἡ παραξενιά του· δὲν ἀφίνει πιά χειρόγραφα ἔς τοὺς φίλους, τοῦ φτάνει νὰ τοὺς λέη στίχους του, ἄκρες μέσες. Ὅμως οἱ στίχοι ἀντιλαλοῦνται ἀπὸ στόμα σὲ στόμα, φέρνονται ἀντιγραμμένοι ἀπὸ τετράδιο σὲ τετράδιο. Καὶ γίνεται κ' ἐδῶ ὅ,τι καὶ ἔς τὸν παλιὸ καλὸ καιρὸ. Ἐκεῖνοι ποῦ πιδ πολὺ ἀρέσουν, ἔχουν καὶ τὰ περισσότερα ἀντίγραφα· (λ. χ. ἡ σάτυρα «Τὸ ὄνειρο», μόλις γίνεται γνωστὴ, κυκλοφορεῖ ἔς ἓνα σωρὸ ἀντίγραφα.) Ἐκεῖνοι ποῦ ἔτυχε καὶ νὰ μποῦνε σὲ σκοπὸ, ζοῦνε ζωηρότερα ἔς τὰ τραγούδια. Ὅμως καὶ τὰ χέρια ποῦ ἀντιγράφουν καὶ τὰ στόματα ποῦ τραγουδοῦν, ἀδύνατο, φυσικά, νὰ ξεφύγουν ἀπὸ τὶς ἀπροσεξίες κι ἀπὸ τὰ λάθη κι ἀπὸ ταῦθαίρετα· προσθέτουν ἢ κολοβώνουν, ἀλλάζουν, παραμορφώνουν. Σημαδεύουν καὶ τρίβουν τὰ ποιήματα, σὰν τὰ νομίσματα, δάχτυλα καὶ χτυπήματα κάθε λογῆς. Σὲ περιοδικὰ καὶ ἔς ἐφημερίδες φαίνονται μερικὰ ἀπὸ τὰ γνωστότερα μας· μὰ ποιὸς ξέρει ἂν εἶναι αὐτὴ ἡ ἀληθινὴ τους μορφὴ! Μέσα σὲ μιὰν Ἀνθολογία βίναυσ' ἀνακατώνονται καὶ κατανατοῦν δυσκολογνωρίστα κ' ἐκεῖνα τὰ ὠραιότερα ὀχτάστιχα τοῦ «Λάμπρου.» Τὴ χρονιά ποῦ πέθανε, βλέπουνε τὸ φῶς καὶ δύο τρεῖς συλλογές ἀπὸ στίχους του, ψευτοραμμένες, πρόχειρα καὶ βιαστικά. Καὶ φίλοι ἀκόμα φωτισμένοι τοῦ Σολωμοῦ, ἐντόπιοι καὶ ξένοι, δημοσιεύουνε μέσα σὲ βιβλία τους, γιὰ τραγούδια τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ ἀνώνυμα, ποιήματα τοῦ Σολωμοῦ. Ἄλλοῦ, μεταφρασμένοι στίχοι του τυπώνονται γιὰ πρωτότυποι δικοὶ του. Ἄλλα πάλιν ἄλλων ἔργα, κι ὄχι ἀπὸ τὰ πιδ ζηλεμένα τῆς νεοελληνικῆς Μούσας, περνοῦν ἀκόμα γιὰ ἔργα τοῦ Σολωμοῦ. Δουλεῖει ἀδιάκοπα ἡ μνήμη, καὶ πολλὰς φορὲς καὶ ἡ φαντασία, τώρα μὲ τὸ φίλο τοῦ ποιητῆ, καὶ ὕστερα μὲ τὸ φίλο τοῦ φίλου τοῦ ποιητῆ, καὶ ἀκόμα μὲ τὸν ἀπόγονο τοῦ φίλου τοῦ φίλου τοῦ ποιητῆ. Ὁ ἓνας θυμᾶται πῶς τᾶκουσε τὸ δεῖνα τετράστιχο ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸ Σολωμό·

ὁ ἄλλος ὅτι ἄκουσε νὰ λέη ὁ τάδε πῶς τοῦ τὸ εἶχε παραδώσει τὸ δεῖνα δεκάστιχον ὁ ἴδιος ὁ ποιητής. "Ἄλλος ἀναφέρει τὴν ἐποχή, ἄλλος καὶ τὸ μέρος ἀκόμη, ποῦ γράφτηκεν ἢ ποῦ αὐτοσχεδιάστηκε τὸ ποίημα. "Ἄλλος θυμᾶται τετράδια ποιημάτων τοῦ Σολωμοῦ, μετὰ τὰ νοῦμερα, μετὰ τὸ σχῆμα τους καὶ μετὰ τὸ χρῶμα τους. Αὐτὸς θυμῆτιχ' ἔξαφνα ἔς τὰ γεράματα ἓνα τραγοῦδι τοῦ Σολωμοῦ ποῦ συγκινοῦσε τὰ νιάτα του. Ἐκεῖνος πῆγε καὶ τὸ ξέθαψεν ἀπὸ κιντριτισμένον δεφτέρι, πατρικὴ του κληρονομιά.

"Ἐπρεπε νὰ πεθάνη ὁ ποιητής, γιὰ νὰ γίνῃ σκέψη πρὸς κάποιον σοβαρὸ καὶ στοχαστικὸ περιμάζεμα τῶν ἔργων του. Κι ἀπὸ τὰ σκορπίσματα κι ἀπὸ τὰ συντρίμματα δένεται ἔς τὴν Κέρκυρα καὶ γίνεται, τὸ 1859, τὸ πρῶτον ἀκέριον τύπωμα τῶν «Εὐρισκομένων» τοῦ Σολωμοῦ. Δίκαιοι καὶ ξένοι κάνουν ὅτι δύνανται πρὸς τοῦτο. Κάτι ποῦ μοιάζει μετὰ τὸ ἀνοιγμα καλλιτεχνικοῦ σαλονιοῦ. "Ὅσοι ἔχουν εἰκόνες τοῦ πεθαμένου ζωγράφου, ἢ σκίτσα του ἀπλᾶ ἢ μολυβιές του, ἢ κάτι ποῦ νᾶχῃ ὅπωςδὴποτε τὸν ἀέρα ἢ τὴ φήμη πῶς εἶναι δουλειὰ τοῦ ζωγράφου, τὰ κουβαλοῦν ἀπὸ δῶ κι ἀπὸ κεῖ. Ὁ ἐκδότης ἔχει ἔς τὴ διάθεσίν του κάποια χαρτιά· τὰ χειρόγραφα· ὅσα κι' ὅπως βρεθήκανε, στίχους ἑλληνικοὺς καὶ ἰταλικούς, καὶ πεζὰ ἰταλόγλωσσα σχέδια καὶ σημειώματα. Οἱ στίχοι ἀρχισμένοι καὶ ξαναρχισμένοι· οἱ ἴδιοι, καθὼς μᾶς εἶναι γνωστό, γραμμένοι κατὰ τρόπους διαφορετικούς. Ἀπὸ αὐτοὺς ξεδιηγεί, καὶ κάνει τὸ κείμενον· τοὺς ἄλλους τοὺς τοποθετεῖ παράμερα· καὶ σχηματίζονται οἱ παραλλαγές. Ἄν εἶναι τοῦτοι στερνοὶ καὶ τελειωτικοὶ στίχοι, κι ἂν εἶν' ἐκεῖνοι προτύτεροι καὶ ἀτελέστεροι, ἂν αὐτοὶ ταιριάζουσι γιὰ τὸ κείμενον, κι ἐκεῖνοι γιὰ τὰ σημειώματα, δὲ δείχγεται ξάστερα πάντα. Τοῦ ἐκδότη δὲν τοῦ ἔτυχε πρὸς τοῦτο κανένα ὄργανον ποῦ νὰ τὰ ξεχωρίζῃ καθαρισμένα τὰ πράγματα· ἐμπιστεύεται ἔς τὴν κρίσιν καὶ ἔς τὴν καλαισθησίαν του, φωτισμένες, ὅπωςδὴποτε, καὶ ζυγισμένες, δυναμωμένον ἀπὸ τὴ φιλίαν τοῦ ποιητῆ κι ἀπὸ τὴ στενωτέρην γνωριμίαν ποῦ εἶχε μετὰ τὰ ἔργα του. Γιὰ τὸ κείμενον, τότε προτιμᾷ τὴ γραφὴν ποῦ ἠῦρε ἔς

τὸ νεώτερο χειρόγραφο· πότε τῆ γραφῆ τοῦ ἡῦρε ἔς τὸ ἀρχαιότερο· πότε προκρίνει ἀπὸ τὸ στίχο τοῦ χειρογράφου τὸ στίχο τοῦ ἀπομένει ἔς τὴ δική του μνήμη, παραδομένος ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ ποιητῆ, ἢ ἔς τὴν ἐνθύμησιν κανενὸς ἄλλου. Πότε ὁ στίχος δὲν ὑπάρχει ἔς τὸ χειρόγραφο, καὶ δούλεψε πάλιν ἢ μνήμη. Ὀλόκληρα ποιήματα—καὶ δὲν εἶναι λίγα—δὲ βρίσκονται ἔς τὰ χειρόγραφα· περιμαζεύονται ἔς τὸν τόμο καθὼς τυπώθηκαν ἀπὸ ξένους ἐδῶ κ' ἐκεῖ, ὅπως ὅπως, ἢ μὲ κάποια διορθώματα. Μερικοὶ στίχοι δὲ φαίνονται τίνος ποιήματος εἶναι· ὁ ἐκδότης ὑποθέτει πῶς ταιριάζουν ἐδῶ ἢ ἐκεῖ· καὶ τοὺς τοποθετεῖ. Χάσματα καὶ σκοτάδια. Γιὰ νὰ γεμίση τὰ χάσματα, παίρνει καὶ μᾶς μεταφράζει τὰ ἰταλικά πεζὰ πρωτοσχέδια ποιημάτων ἀγέννητων ἢ μισογέννητων· κ' ἔτσι μὲ τὴν πρωτόγονη ψυχὴ τοῦ ποιητῆ ἀνακατώνεται ἀνεπαίσθητα, σὲ μιὰ χημικὴν ἔνωση, καὶ κάποιο ξένο στοιχεῖο· ἢ πνοὴ τοῦ μεταφραστῆ. Ὁ ἐκδότης πιάνει ἀκόμα νὰ φωτίση τὰ σκοτάδια μὲ ὑποσημειώματα ἢ ἐπεξηγήματα· ὅμως τὸ φῶς τοῦτο, ἀχνὸ σὰ φεγγαριοῦ, δὲ ρίχνει τάχα μιὰ φανταστικὴ ὄψη ἔς τὰ φωτιζόμενα; Ὅπωςδήποτε ἡ ἐργασία εἶναι κριτικὴ καὶ γίνεται μὲ ὅλη τὴ δυνατὴ προσοχὴ καὶ τὴν εὐλάβεια. Κ' ἔτσι, ἂν δὲ μᾶς δείχνεται πάντα ἔτοιμη ἢ ἐργασία τοῦ ποιητῆ, μᾶς δίνεται νὰ καταλάβουμε κάτι ἀπὸ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖον ἐργάζεται ὁ ποιητής. Ὁ Taine παρωμοίασε τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου μὲ ῥωλόι· «Ἐχει τὸ μηχανισμό του, γράφει, καὶ ἀνάμεσα ἔς τὰ κομμάτια του ἔχει ἓνα ἐλατήριο, τὸ σημαντικώτερο. Ξεχωρίστε τὸ ἐλατήριο τοῦτο, δείχτε μας πῶς κάνει καὶ σαλεύουν ἑλα τᾶλλα, ἀκολουθήσατε τὴν κίνηση τούτη ἀπὸ κομμάτι σὲ κομμάτι ὡς τὸν ὠροδείκτη ὅπου καταλήγει.»¹⁾ Ὁ τόμος τῆς Κερκύρας δὲ μᾶς παρουσιάζει μόνο τὴν πρόσοψιν τοῦ ὠρολογιοῦ, σκεπασμένου· μᾶς τὸ ἀφίνει ἀνοιχτό· βλέπομε ἐμπρὸς τὴν ὥρα, καὶ πίσω σκύβοντας, ξανοίγομε τὴ μηχανὴν του, καὶ κοιτάζομε πῶς δουλεύει· παίρνομε κάτι ἀπὸ τὴ χαρὰ τῶν παι-

¹⁾ Histoire de la litterature anglaise. tom. V.

διῶν, δταν συντρίβουν τὸ παιγνίδι γιὰ νὰ ἰδοῦν τί κρύβει μέσα του. Ὅμως τέτοια, καὶ καμιὰ, χαρὰ δὲ θάνοιωθεν ὁ ποιητὴς ἂν ἤμποροῦσε νὰ τοῦ πέση 'ς τὸ μάτι κανὲν ἀντίτυπο τῶν δημοσιευμένων ποιημάτων του. Φαντάζομαι πῶς λύπη καὶ θυμὸς θὰ τὸν ἐτάραζαν. Ἐκεῖνος, τόσο δύσκολος πρὸς τὰ τέκνα του, ὥστε καὶ νὰ τὰ σιχαίνεται τὰ περισσότερα, καὶ νὰ τὰ κἀνη ἀπόπαιδα, καὶ καμιὰ φορὰ νὰ τὰ σημαδεύη, ὑβριστικώτατα, 'ς τὸ περιθώριο τοῦ χειρογράφου· ἐκεῖνος ποῦ καὶ τὸν Ὑμνο του ἀκόμα καταφρονοῦσε, τί θὰ ἔλεγε κι ἂν ἔβλεπε μὲ φροντίδα περιμαζεμένα σὲ βιβλίον ὅσα θὰ εἶχε ξεχάσει πῶς ὑπάρχουν, ἢ ὅσα δὲ θὰ ἤθελε νὰ ἐξακολουθοῦν ὑπάρχοντα, κι ἀκρωτηριασμένα καὶ παραμορφωμένα ἀπάντεχα ὅσα ἄλλιῶς ὠνειρεύτηκε καὶ ἄλλιῶς ἐδούλεψε; καὶ τί θ'ἔλεγεν ἂν ἔβλεπε πῶς μῆτε σημάδια ἄφησαν ὅσα πίστευεν ἄξια νὰ ζήσουνε μὲ τὸνομά του, γιὰ τ' ὄνομά του!

Τὸ νέο τοῦτο τύπωμα ἀκολούθησε φυσικὰ, τὴν τελειότερη καὶ κριτικώτερη ἐκδοσὴ τῶν ποιημάτων τοῦ Σολωμοῦ, τὴν Κερκυραϊκὴ τοῦ 1859. Τὸ κείμενον, οἱ παραλλαγές, τὸ συγύρισμα τῶν ἀποσπασμάτων, μερικὰ σημειώματα κ' ἐπεξηγήματα καὶ συμπληρώματα, ἢ μετάφραση καὶ ἢ παράθεση τῶν πεζῶν ἰταλικῶν κομματιῶν, ὅλα παρμέν' ἀπὸ τὴν ἐκδοσὴ ἐκείνη. Μόνο πῶς ἡ κατάταξις κάπως ἄλλαξε. Ἀνοίχτηκαν πρῶτα πρῶτα δὺς μεγάλα χωρίσματα· 'ς τὸ πρῶτο μπῆκαν ὅλα τὰ κέρια ποιήματα· 'ς τὸ δεύτερον ὅλα τὰ, μικρὰ ἢ μεγάλα, ἀποσπάσματα. Ἐπειτ' ἀκολούθησε, χωριστὰ βαλτὰ, τὰ λίγα μεταφρασμένα. Κ' ὕστερα, ὅμοια χωρισμένα, σὰν ἐξαιρετικὸν εἶδος καὶ δυσκολοταίριαστο μὲ τὴ γενικὴ φυσιογνωμίᾳ τῆς Σολωμικῆς Μούσας, τὰ σατυρικά. Ἐπειτα τὰ πεζά, δηλαδὴ ὁ μονάκριβος Διάλογος τοῦ 1824, κομματιασμένος καὶ τοῦτος. Καὶ τέλος τὰ Ἰταλικά, ἀπὸ ταῦτοσχέδια σονέττα ὡς τὸ ρητορικὸ ἐγκώμιο τοῦ Φωσκόλου. Οἱ παραλλαγές, ἀντὶ νὰ βαλθοῦνε 'ς τὸ τέλος τῶν ποιημάτων, ὅπως γίνονταν ὡς τώρα, καὶ ὅπου σὰν παραρριμένες ἔμεναν, γιὰτ' ἦτανε σὰ δύσκολο κάπως καὶ βαρετὸ νὰ τρέχη ἐκεῖ νὰ τίς ξεθάφτη κανεῖς,

— ἀραδιάστηκαν ἀμέσως ἀποκάτου ἀπὸ τὰ κείμενα· κ' ἔτσι πρόχειρο τὸ διάβασμα κι ἀκοπώτερ' ἢ παραβολὴ καὶ ἡ κρίση. Ὅσο δυνατόν ἦτανε, φυλάχτηκε μιὰ κάποια χρονολογικὴ σειρὰ 'ς τὴν κατάταξη, γιὰ νὰ δείγνεται ὅπωςδὴποτε καὶ τὸ ξάνοιγμα τῆς φαντασίας τοῦ ποιητῆ. Σὲ μερικὰ ποιήματα σημειώθηκε καὶ ἡ χρονιὰ ποῦ ἔγιναν, ὅπου ὁ χρόνος εἶναι θετικὰ γνωστός, καὶ ὅπου δὲν κλείνεται τὸ ποίημα, ὅσο νὰ σχεδιασθῆ, ὅσο νὰ γραφῆ, καὶ ὅσο νὰ πάρη πάγιον τύπο, σὲ διάστημα χρόνων ὁλόκληρων, καθὼς ὁ «Λάμπρος» ἀπὸ τὸ 1822 ὡς τὸ 1833, καθὼς οἱ «Ἐλεύθεροι πολιορκημένοι» ἀπὸ τὸ 1826 ὡς τὸ 1849. Βαλμένα 'ς τὴν παροῦσαν ἔκδοση καὶ μερικὰ ποῦ λείπουν ἀπὸ τὴν Κερκυραϊκὴ. λ. χ. τὰ Σονέττα ποῦ τύπωσε 'ς τὴν Κέρκυρα ὁ Στράνης, καὶ κάποια ἄλλα σύντομα στιχουργήματα, κάπως ὄχι τόσον ἄξια τοῦ Σολωμοῦ, ὑποπτα πάντα· παρμένα ὅλα ἀπὸ τὸ Ζακυθινὸ ξανατύπωμα τοῦ 1880. Διωρθώθηκεν ἡ ὀρθογραφία στίχων καὶ πεζῶν, συστηματικὰ, φροντισμένη ἀπὸ τὸ σοφὸ καθηγητὴ Νικόλαο Πολίτη. Καλλιτεχνικὸ ἀπόχτημα τοῦ βιβλίου τούτου εἶναι τὰ συνθέματα τοῦ διαλεχτοῦ ζωγράφου μας; Ἰακωβίδου ποῦ τὸ στολίζουν, ἐμπνευσμέν' ἀπὸ τὴ σολωμικὴ ποίηση. Μολαταῦτα δίκαιον εἶναι ἡ παροῦσα ἔκδοση νὰ θεωρηθῆ πῶς κλείνει τὴν σειρά τῶν παλαιῶν τέτοιων, ὄχι πῶς ἀνοίγει μιὰ νέα ἐκδοτικὴ ἐποχὴ τοῦ Σολωμοῦ μὲ πῶς σπουδασμένο τρόπο μελέτης καὶ φροντίδας. Τὴν περιμένομεν ἀκόμα τὴν ἐποχὴν αὐτὴ. Πρὸς τοῦτο θὰ χρειάζονταν, ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς, νὰ κυνηγηθοῦνε μερικὰ· μιὰ ἐπίσκεψη 'ς τὴ Ζάκυνθο καὶ 'ς τὴν Κέρκυρα, 'ς τοὺς τόπους ὅπου ἔζησεν ὁ ποιητής, καὶ ὅπου, πρὶν ὁ χρόνος ὅλα τὰ σβύση, θὰ μιλοῦνε ἀκόμα κάποια σημάδια τῆς ζωῆς του σημαντικὰ, καὶ θὰ κρατοῦνε κάτι τι ἄβγαλτο ποῦ δὲν εἰπώθη ἀκόμα. Τὶ γίνονται τὰ χειρόγραφα τοῦ ποιητῆ, τὰ σκόρπια, ἀτέλειωτα καὶ χασματώδη ποῦ βρέθηκαν, ὅπως βρέθηκαν; Καινούργιο ξανασκάλισμα καὶ τούτων ἄγονο δὲ θὰ ἦταν. Ἐνας γάλλος κριτικός, ἀπὸ τὰ χειρόγραφα τοῦ Οὐγκώ ποῦ τοῦ παραδόθηκαν, ἀφοῦ πέθανε, γιὰ νὰ τὰ ἐξετάσῃ, ἔβγαλε

κάποια συμπεράσματα περίεργα γιά τήν ψυχολογία τοῦ μεγάλου ποιητῆ. Μιά μετάφραση τῶν ἰταλικῶν ποιημάτων τοῦ Σολωμοῦ εἶναι ἀπαραίτητη. Ὅπως καί μιὰ μελέτη τῆς ἐπιρροῆς τῶν Ἰταλῶν, καθὼς θά δείχνηται ἔς τὰ καθέκαστα τοῦ σολωμικοῦ στίχου¹⁾ Ἀντίθετα, τὸ τύπωμα τοῦ πρωτοτύπου κειμένου τῶν πεζῶν ἰταλικῶν σχεδίων καὶ στοχασμῶν, ποῦ τὰ ξέρομε μονάχ' ἀπὸ τῆ μετάφραση τοῦ Πολυλά, θά βοηθοῦσε πολὺ ἔς τὸ φῶτισμα κάποιων σκοτισμένων σημείων. Τάχα ἡ ἐλπίδα χάθηκεν ἐλότελα πῶς μπορεῖ νὰ βρεθοῦνε χαμένα ἔργα του; ἢ δὲν ὑπάρχει κἂν ἐλπίδα θετικά νὰ ξεδιαλυθῇ, ἂν πραγματικῶς χάθηκαν ἔργα του; καὶ ποιά, καὶ πῶς, καὶ γιατί; Ἄν ὄχι νέον ὀλωσδιόλου Σολωμόν, ἀλλὰ κάποιον φωτερώτερο καὶ στρογγυλότερο Σολωμὸ περιμένομ' ἀκόμα.

Καὶ μοῦ ἔρχεται ἔς τὸ νοῦ κάποιος ἄλλος ποιητής· τὸ ἔργο του δὲ μοιάζει ἀπάνω κάτω σὲ τίποτε μὲ τὸ ἔργο τοῦ Σολωμοῦ· ὅμως ἡ ψυχὴ τοῦ ἐνὸς συγγενεῦει κάπως μὲ τὴν ψυχὴ τοῦ ἄλλου, καὶ μοιάζουν ἀρκετὰ τῶν δύο ἔργων οἱ μοῖρες. Ὁ ἄλλος αὐτὸς ποιητής εἶναι ὁ Ἀντρέας Chenier, Ἀνδρείας ὁ Θρᾶξ, καθὼς αὐτονομάζεται ἔς ἓνα στίχο του ἐλληνικόν· ὁ ποιητής — καθὼς ἄλλοῦ ἐκφράζεται ὁ ἴδιος — «ποῦ μιὰ ὠραία Ἑλληνίδα ἔς τῆς νιότης τὸ ἄνθος τὸν ἐγέννησε Γάλλο μέσα ἔς τὸ Βυζάντιο.»²⁾ Ὁ Chenier τελειώνει περίλαμπρα δύο αἰῶνων φιλολογικὴ περίοδο, τὴν περίοδο τοῦ κλασικισμοῦ. Ἡ κλασσικὴ ἰδέα, ξεπεσμένη ἄθλια, ἀναδίνει μὲ τοὺς στίχους του ὑστερὸν πλουσιοπάροχο ἄνθισμα, προτοῦ χαθῆ μιὰ γιά πάντα· ἐνῶ ὁ Σολωμὸς ἀρχίζει ὀλόφωτα καινούργιαν ἐποχὴ, καὶ εἶναι πῶς πολὺ ῥωμαντικὸς καὶ μουσικὸς, καὶ εἶναι γεννημένος ἀπὸ τὸ δημοτικὸ τραγούδι, καὶ ζυμωμένος εἶναι μὲ τὸν Ἰταλικὸ πολιτισμό, καθὼς εἶναι ὁ ἄλλος θρεμμένος μὲ ὅλη τὴν ἀρχαίαν ἐλληνολατινικὴ σοφία, κλασσικὸς πάντα καὶ ζωγραφικὸς. Ὁ ἓνας ἰταλικά σημειώνει τοὺς στοχα-

1) Κάτι τέτοιο θέλησε νὰ κάμῃ ὁ κ. Σ. Δὲ Βιάζης μὲ τὸ ἄρθρο του «Ὁ Σολωμὸς καὶ ἡ Ἰταλικὴ γραμματολογία». «Ἐθνικὴ Ἀγωγή» 1899.

2) Oeuvres Poétiques de A. Chenier. Edit. Moland. Paris 1883.

σμούς του, όπως ο άλλος, πολλές φορές, ελληνικά· όμως πάντα φράγκος ο ένας, όπως ο άλλος ρωμαίος. Μά και οι δύο κρατούνε κλεισμένη μέσα τους κι από μιάν Ελλάδα. Και οι δύο, τεχνίτες αντικειμενικοί, ζητούν τον κόσμο τους να πλάσουν έξω από τὸ ἐγὼ τους τὸ ἀτομικό. Καὶ τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἄλλου, τὰ πιὸ σπουδαιότερα ποῦ φιλοδόξησαν ποιήματα (μιὰ φιλοσοφικὴ σύνθεση ἀπὸ τὶς μεγάλες ιδέες τοῦ καιροῦ σὲ σκαλιστοὺς στίχους), ἀπόμειναν καὶ τὰ πιὸ μισά. Καὶ τὸ γάλλο καὶ τὸν Ἕλληνα δὲν τοὺς μέλει 'ς τὸ πῶς νὰ δώσουν τὰ ἔργα τους. «Φύλαττε γιὰ τὸν ἑαυτό του, λέγει ὁ ἴδιος ἐγκωμιαστής τοῦ Chenier ποῦ παραπάνω ἐσημείωσα, καὶ γιὰ τοὺς πιὸ στενοὺς του φίλους τὸ πάθος ποῦ τοῦ σκλάβωνε τὴ ζωή.»

Ὅμοια, μόνο σὲ κάποιους φίλους ἐμπιστεύοταν τοὺς στίχους του. Ὅμοια καὶ ὁ γάλλος ἄφησε κομμάτια μονάχα σὲ ὅλα τὰ εἶδη τοῦ ποιητικοῦ λόγου, «συντρίμματ' ἀπὸ μελωδίες, ἀπὸ στοχασμούς, κι ἀπὸ μελέτες», καθὼς τὰ εἶπεν ὁ Sainte-Beuve. Σὰν τὸν Ἕλληνα, καὶ ὁ γάλλος ἐσχεδίαζε λίγο λίγο καὶ ὑπομονετικὰ τὰ ἔργα του, τ'ἄγραφε πρῶτα πεζά, καὶ μέσα 'ς τὸ στίχο ἀκόμα, ὅταν τὴ φράση δὲν τὴν εὔρισκε μὲ μιᾶς, σφηνωνε τὸν πεζὸ λόγο. Καὶ τοῦ Chenier 'ς τὴν ἀρχὴν ἐθρήνησαν οἱ φίλοι χαμένα, κατὰ τρόπον ἀξήγητο, ποιήματα. Κ' ἐκείνου, καθὼς τοῦ Σολωμοῦ, θυμούνταν, οἱ φίλοι τετράδια μὲ ὠρισμένα νοῦμερα, σχήματα, χρώματα. Ἐδῶ κ' ἐξήντα χρόνια ὁ Sainte-Beuve¹⁾ φαντάζονταν μιὰ ἔκδοση τῶν ἔργων τοῦ Σενιέρου εἰδυλλιακὴ, καθὼς τὴν ἔλεγεν. Ἐκδοση σὰν ἐκείνες τῶν ἀρχαίων, ποῦ εἶναι λίγα γνωστά γι' αὐτοὺς καὶ ποῦ ταιριάζονται μὲ τὰ ἔργα τους, βασιανισμένα, λεπτολογημένα, καὶ μὲ θρησκευτικὴν εὐλάβεια, κάθε γνώμη, κρίση, μαρτύριο, κάθε τι ποῦ σχετίζεται μ' ἐκείνους. Ἀπὸ τότε κριτικοὶ καὶ ἐκδότες προχωρήσανε σημαντικὰ καὶ δούλεψαν ἀποτελεσματικώτατα γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Chenier. Τῶναιρο τοῦ μεγάλου κριτικοῦ ἔστρεξε μὲ τὸ παραπάνω. Λίγο λίγο βγή-

¹⁾ Βλέπε τὴν ἔκδοση τοῦ Chenier ποῦ ἀνάφερα.

κανε 'ς τὸ φῶς πλῆθος ἀπὸ τοὺς χαμένους στίχους τοῦ Chenier, ξεδιαλύθησαν δλα τὰ σκοτεινὰ τῆς ζωῆς του καὶ τὰ περίπλοκα τῆς τέχνης του, κ' ἕνας πολυγνώστης γάλλος, ὁ Becq de Fouquières δοξάστηκε μόνο καὶ μόνον ὡς ἐκδότης, σχολιαστής καὶ βιογράφος τοῦ ποιητῆ. Ἡ γοητεία τοῦ ἀρχαίου ἀκόμα καὶ πάντα θὰ σφραγίζῃ τὸν ποιητῆ τοῦ «Τυφλοῦ»· ἀλλ' ἀπὸ τότε ποῦ πιὸ πολλὰ γιὰ κείνον εἶναι γνωστά, σιμώτερα ἤρθε. Στὴν κριτικὴ ἐργασία τοῦ Πολυλαῖ χρωστάει βέβαια πολλὰ πολλὰ ἢ δόξα τοῦ Σολωμοῦ. Ὅμως ἀκόμα περιμένομεν ἕνα ἐκδοτῆ, κ' ἕνα ἐξηγητῆ τοῦ Σολωμοῦ, ὅμοια σοφὸ, μὰ λιγώτερο αἰσθηματικόν, ἀντικειμενικώτερο κριτῆ τοῦ διδασκάλου. 1) Ἀνάγκη, ἀργὰ ἢ γλήγορα, νὰ φανῆ, ἀκόμα κι ἂν ἔτρεχε κίνδυνο νάβγῃ ἀπὸ τὰ χέρια του σμικρυσμένη κάπως ἢ δόξα τοῦ ποιητῆ. Πρῶτα ἢ ἀλήθεια. Γιὰ τὴν ἀλήθεια πολεμοῦσε κι ὁ Σολωμός, ὅταν ἐγύρευε τὴν ἀπόλυτη ὁμορφιὰ 'ς τὴν ποίηση, καὶ τῆς ζωῆς τὴν ὁμορφιὰ 'ς τὴ γλῶσσα. Δὲν εἶν' ἐκεῖνος ποῦ εἶπε «τὸ ἔθνος πρέπει νὰ μάθῃ νὰ θεωρῆ ἔθνικόν ὅτι εἶναι ἀληθινό 2);»

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

1) Ὁ ἴδιος ὁ Πολυλαῖς τὴν αὐτὴν ἀπάνω κάτω, ἰδέα μοῦ παράστηεν ἄλλοτε.

2) Μοῦ χρησίμευσαν, ἀπὸ τὰρχαιότερα τυπωμένα βιβλία τῶν στίχων τοῦ Σολωμοῦ, τὰ ἐξῆς : — Ποιήματα Σολωμοῦ καὶ Ὡδῆ εἰς τὸν θάνατόν του· ἐν Ἀθήναις 1857, ἐκδόται Μαντασιῖνος καὶ Δαλλαπόρτας. — Συλλογὴ τῶν γνωστῶν ποιημάτων τοῦ Ἰππότου Δ Κομ. Σολωμοῦ, ἐν Ζακύνθῳ, τυπογρ. Ρωσολλίου 1·57. (Γιὰ τὴ συντομία, ἀναφέρεται 'ς τὰ σημειώματα τοῦ κειμένου μὲ τὰ γράμματα Σ. Π. Σ. 1857). — Δ. Σολωμοῦ τὰ Φύρικόμενα. Δαπάνη Τερζάκη Κέρκυρα 1859. (Ὅμοίως, Σ. Ε. Κ. 1859) — Δ. Σολωμοῦ Ἄπαντα. Ζάκυνθος 1880 ἐκδότης Ραφτάνης. (Ὅμοίως, Α. Σ. Ζ. 1880) · Σακελλαρίου Βιβλιοθήκη τοῦ λαοῦ. Σολωμοῦ Ποιήματα. — Πρὸς τοῦτοις δὲν ἐστάθησαν ἀνώφελα 'ς ἐμέ, πλὴν ἐκείνων ποῦ ἀναφέρω ἢ σημειῶν 'ς τὸν πρόλογο, καὶ τὰ ἐξῆς βιβλία καὶ ἄρθρα: Ἄλεξ. Σούτσου Τὸ πανόραμα τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήναι. 1833. — Ἐμμ. Στάη Περί Σολωμοῦ· «Ἀθηνᾶς» τομ. Ε. — Π' ἰήματα Ἰουλ. Τυπάλδου, ἐν Ζακύνθῳ 1856. Τοῦ αὐτοῦ Λόγος εἰς μνημόσυνον Σολωμοῦ, Ζάκυνθος 1857. — Πόθεν ἢ λεξίς «τραγουδῶ» ὑπὸ Σπ. Ζαμπελίου, Ἀθήναι 1859. — Πόθεν ἢ μυστικοφοβία τοῦ Σπ. Ζαμπελίου ὑπὸ Ι. Πολυλαῖ Κέρκυρα 1860. Αἱ Ἰόνιοι νῆσοι καὶ ἢ ἐν αὐταῖς Ἑλληνικὴ Ποίησις ὑπὸ Δώρας Δ' Ἰστρίας μεταφρ. Μ. Κ. Ράλλη. Ἀθήναι 1859. — Οἱ σύγχρονοι ποιηταὶ τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ Ἰουλιέττας Λαμπέρ μεταφρ. Εὐφρ. Κετσία. Ἀθήναι 1886. — Σολωμός καὶ Δώρα Ἰστρίας ὑπὸ Γ. Δ. Κανάλε. «Ἑθνικὴ Βιβλιοθήκη» 1869 — Ἀ. Ραγκαβῆ Περίληψις Ἱστορίας τῆς Νεοελλ. Φιλολογίας, ἐκδότης Μπάρτ. — Ψυχάρη Quelques observations sur la langue litteraire moderne. Paris 1888. — Κριτικαὶ παρατηρήσεις Γ. Καλοσγούρου ἐν Ἀθήναις 1891. — Ἡ φιλολογικὴ μας γλῶσσα. Σκέψεις Ι. Πολυλαῖ. Ἀθήναι 1892. — Ἀνέκδοτοι ἐπιστολαὶ Ἀριστοτέλ. Βαλαωρίτου· «Ἔστια» 1889. — Grammaire grecque moderne par H Pernot (Introduction) Paris. — Πολυλαῖς ὑπὸ Γ. Καλοσγούρου. Τοῦ αὐτοῦ Μαρκορά;· «Ἔστια» 1892. — Ἡ γλῶσσα καὶ ὁ πολιτισμὸς ἐκ τῶν τοῦ Θωμαζαίου μεταφρ. Καλοσγούρου· «Ἔστια» 1893. — Σ. Δ. Βιάζη Οἱ διδάσκαλοι καὶ οἱ πρόγονοι τοῦ Σολωμοῦ· «Ἐθν. Ἀγωγή» 1898. — Μπάρτ καὶ Χίρστ Ἐγκυκλ. Λεξικὸν Σολωμοῦς.

Η ΑΓΝΩΡΙΣΤΗ

σελ. 7

Κατά σχεδιογράφημα
Γ. ΙΑΚΩΒΙΔΟΥ

ΣΟΛΩΜΟΥ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Α

ΕΙΣ ΚΟΡΗΝ Η ΟΠΟΙΑ ΑΝΑΘΡΕΦΕΤΟ
ΜΕΣΑ ΕΙΣ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ

Μοναστηρήσια μου ὄμορφη, ἐδῶ εἶμαι καὶ κυττάω.
Πρόβαλε κεῖ ᾽ς τὰ κάγκελα νὰ ἰδῆς ποῦ τραγουδάω.
Βγαίνει γιὰ σὲ γλυκύτατος ἀπ' τὴν καρδιά μου ὁ στίχος·
Ἄς τὸν ἀφίγη νὰ περνᾷ, καὶ ἄς μὴν ζηλεύη, ὁ τοῖχος.
Κάμε νὰ φύγης, ἂν μπορῆς· ἔλα νὰ σὲ φιλήσω.
Μὲ τὸ φιλάκι μοναχὰ τὴ φλόγα μου θὰ σβύσω.
Μοναστηρήσια μου ὄμορφη, ἐδῶ ἔλα καὶ στοχάσου
Πῶς δὲ θὰ κάμω νὰ χαθῆ, ἀθῶα μου, ἢ παρθενιά σου.

ΑΝΘΟΥΛΑ ¹⁾

Ἀγάπησέ με, Ἀνθοῦλά μου, γλυκειὰ χρυσὴ μου ἐλπίδα
Καθὼς κ' ἐγὼ σ' ἀγάπησα τὴν ὥρα ποῦ σὲ εἶδα.
Εἶχες τὰ μάτια σου γυρτὰ ᾽ς τὰ πράσινα χορτάρια,
Κ' ἡ λύπη σοῦ τὰ στόλιζε μὲ δυὸ μαργαριτάρια.
Τὴ μάνα σου θυμούμενη ἐδάκρυζες, Ἀνθοῦλα,
Γιατὶ ᾽ς τὸν κόσμον σ' ἄφησε μονάχη κι' ὄρφανοῦλα.
Ἄ, ναί, φυλάξου, ἀγάπη μου, τοῦ κόσμου ἀπὸ τὴν πλάνη,
Ὅπου μὲ λόγια δολερὰ τόσα κοράσια χάνει.
Ποῦ πᾶς μονάχη κ' ἔρημη, ἀθῶα περιστεροῦλα;
Βρόγια πολλὰ σοῦ σταίνουνε· ἔλα μαζί μου, Ἀνθοῦλα.

¹⁾ Α. Σ. Ζ. 1880.

ΑΝΑΜΝΗΣΙΣ ¹⁾

Τώρα ἄς παύση τῆς κιθάρας
Ἐ γλυκόφωνη χορδή.
Ἐ τὴν καρδιά μου τὴ θλιμένη
Τὴ νεότητα ἐνθυμεῖ.

Τὴ νεότητα ποῦ ἀπέρασε
Ἐτσι ὀγλήγορα ἀπὸ μᾶς
Χωρὶς κᾶν νὰ μᾶς ἀφήσῃ
Στοχασμὸ παρηγοριᾶς.

Μόνο μ' ἄφησε ἡ προδότρα
Ἐναν ἄθλιο στοχασμὸ
Ποῦ φφίχτὰ μοῦ ζωγραφίζει
Τοῦ θανάτου τὸν καιρό.

Νὰ τὸ μάτι ποῦ τὸν ἥλιο
Πολεμάει νὰ ματαῖδῃ,
Καὶ τὸ στόμα νὰ βαστάξῃ
Τὴν στερνὴ του ἀναπνοή.

¹⁾ Α. Σ. Ζ. 1880.

ΤΟ ΟΝΕΙΡΟ

Ἄκου ἔν' ὄνειρο, ψυχὴ μου,
Καὶ τῆς ὁμορφιάς θεά·
Μοῦ ἐφαινότουں ὅπως ἦμουں
Μετ' ἔσένα μία νυχτιά.

Ἐνα ὥραϊο περιβολάκι
Περπατούσαμε μαζί,
Ἵλα ἐλάμπανε τ' ἀστέρια,
Καὶ τὰ κύτταζες ἐσύ.

Ἐγὼ τσῶλεα· πέστε, ἀστέρια,
Εἶν' κανέν' ἀπὸ τ' ἐσᾶς,
Ποῦ νὰ λάμπη ἀπὸ κει ἀπάνου
Σὰν τὰ μάτια τῆς κυρᾶς;

Πέστε ἂν εἶδετε ποτέ σας
Ἵ ἄλλη, τέτοια ὥραϊα μαλλιά,
Τέτοιο χέρι, τέτοιο πόδι,
Τέτοια ἀγγελικὴ θωριά;

Τέτοιο σῶμα ὥραϊον ὅπ' ὄποιος
Τὸ κυττάζει εὐθὺς ρωτᾷ·
Ἄν εἶν' ἄγγελος ἐκεῖνος,
Πῶς δὲν ἔχει τὰ φτερά; ¹⁾

¹⁾ Α. Σ. Ζ. 1880. Ὑστερ' ἀπὸ τὸ στίχο « Πῶς δὲν ἔχει τὰ φτερά; » ἀκολου-
θοῦν τὰ ἐξῆς ἑξὶ τετράστιχα:

Ἵτι εἶπα αὐτὰ τὰ λόγια,
Μοῦ ἐφανήκανε ὀμπρὸς
Ἄλλαις κόραις στολισμέναις
Μὲ τοῦ φεγγαριοῦ τὸ φῶς.

Κάθε φίλημα, ψυχή μου,
'Οποῦ μῶδινες γλυκά,
'Εξεφύτρωνε ἄλλο ῥόδο
'Απὸ τὴν τριανταφυλλιά.

ἽΟλη νύχτα ἐξεφυτρῶσαν,
'Ὡς ὁποῦ λαμπεν ἡ αὐγή,
Ποῦ μᾶς ἠῦρε καὶ τοὺς δυὸ μας
Μὲ τὴν ὄψη μας χλωμή.

Τοῦτο εἶν' τ' ὄνειρο, ψυχή μου·
Τώρα στέκεται εἰς ἑσέ,
Νὰ τὸ κάμης ν' ἀληθέψη,
Καὶ νὰ θυμηθῆς γιὰ μέ.

Ἐχορεύανε πιασμέναις
'Απ' τὰ χέρια τὰ λευκά,
Κι' ὄλαις τοὺς ἐπολεμοῦσαν
Νὰ μοῦ πάρουν τὴν καρδιά.

Τότε ἄκουσα τὸ χεῖλι
Τὸ δικό σου νὰ μοῦ πῆ·
« Πῶς σοῦ φαίνονται ; » Καὶ σοῦ πα·
« Εἶναι ἄσκημαις πολὺ ».

Ἐσὺ ἔκαμες ἐτότες
Γέλιο τόσο ἀγγελικὸ
Ποῦ μοῦ φάνηκε πῶς εἶδα
'Ανοιχτὸ τὸν οὐρανό.

Καὶ παράμερα σ' ἐπῆρα
Εἰσὲ μιὰ τριανταφυλλιά
Κ' ἐπεσά σου ἀγάλι ἀγάλι
'Στὴν ὀλόλευκη ἀγκαλιά.

Η ΑΓΝΩΡΙΣΤΗ

Ποιά είναι τούτη
Ποῦ κατεβαίνει
Ἄσπροεντυμένη
Ὅχι τὸ βουνό;

Τώρα ποῦ τούτη
Ἡ κόρη φαίνεται,
Τὸ χόρτο γένηται
Ἄνθι ἀπαλό·

Κ' εὐθὺς ἀνοίγει
Τὰ ὠραῖα του κάλλη,
Καὶ τὸ κεφάλι
Συγνοκουνεῖ·

Κ' ἔρωτεμένο,
Νὰ μὴ τὸ ἀφήση,
Νὰ τὸ πατήση,
Παρακαλεῖ.

Κόκκινα κι' ὄμορφα
Ἔχει τὰ χεῖλα,
Ὡσὰν τὰ φύλλα
Τῆς ῥοδοριᾶς,

Ὅταν χαράζει,
Καὶ ἡ αὐγοῦλα
Λεπτὴ βροχοῦλα
Στέρνει δροσιᾶς.

Καὶ τῶν μαλλιῶνε της
Τ' ὠραῖο πλῆθος
Πάνου 'ς τὸ στήθος
Λάμπει ξανθό.

Ἔχουν τὰ μάτια της,
Ὅπου γελοῦνε,
Τὸ χρῶμα ποῦ ναι
'Σ τὸν οὐρανό.

Ποιὰ εἶναι τούτη
Ποῦ καταβαίνει
'Ασπροεντυμένη
'Οχ τὸ βουνό;

ΔΕ Μ' ΑΓΑΠΑΣ

Ὅσα λούλουδά εἰν' τὸ Μάη
Μαδημένα ἐρωτηθῆκαν,
Κι' ὅλα αὐτὰ μ' ἀποκριθῆκαν,
Πῶς ἐσὺ δὲ μ' ἀγαπᾷς.

Η ΞΑΝΘΟΥΛΑ

Τὴν εἶδα τὴν Ξανθοῦλα,
Τὴν εἶδα ψὲς ἀργά,
Ποῦ ἐμπῆκε 'ς τὴ βαρκοῦλα
Νὰ πάη 'ς τὴν ξενιτειά.

Ἐφούσκωνε τ' ἀέρι
Λευκότατα πανιά,
Ὡσὸν τὸ περιστέρι,
Ποῦ ἀπλώνει τὰ φτερά.

Ἐστέκονταν οἱ φίλοι
Μὲ λύπη, μὲ χαρὰ,
Καὶ αὐτὴ μὲ τὸ μαντῆλι
Τοὺς ἀποχαιρετᾷ.

Καὶ τὸ χαιρετισμὸ τῆς
Ἐστάθηκα νὰ ἰδῶ,
Ὡς ποῦ ἦ πολλὴ μακρότης
Μοῦ τό κρυψε καὶ αὐτό.

Ἐ δλίγο, 'ς δλιγάκι
Δὲν ἤξερα νὰ πῶ,
Ἄν ἔβλεπα πανάκι,
Ἦ τοῦ πελάγου ἀφρό.

Καὶ ἀφοῦ πανὶ, μαντῆλι,
Ἐχάθη 'ς τὸ νερὸ,
Ἐδάκρυσαν οἱ φίλοι,
Ἐδάκρυσα κ' ἐγώ.¹⁾

¹⁾ Στὴν πρώτη ἐκδοσὴ τῶν Ἀπάντων τοῦ Σολωμοῦ (Σ. Ε. Κ. 1859) ἀκολουθοῦν
τελειώνοντας τὸ ποίημα οἱ ἑξῆς δύο στροφές :

Ἄ ! τὴν ὥρα καρτερεῖ
Νὰ σὲ πιάσῃ ἀπὸ τὸ χέρι,
Νὰ σὲ πάῃ καὶ νὰ σὲ φέρῃ.

ΚΑΚΙΩΜΑ

Πλέον δὲν ἔρχομαι ἔς τὸ βρέφος
Ὁραιώτητες γεμᾶτο,
Σὰν τραντάφυλλο δροσᾶτο,
Ὅπου ἀνοίγει αὐγερινό.

Ὅχι, πλέον δὲ θέλω νᾶλθω,
Οὔτε ἂν ἔξαφνα ἀρχινήσῃ
Λυπηρὰ νὰ τραγουδήσῃ
Τὴ βοσκοῦλα ἔς τὸ βουνό.

Οὔτε ἂν ψάλλοντας τὸ ἰδοῦνε
Τὸν πατέρα του νὰ δεῖξῃ,
Καὶ τὰ δάκρυα νὰ σφουγγίξῃ
Μὲ τὸ χέρι τὸ μικρό.

Μόνον ἂν τὸ πάρῃ ἢ μοῦρα.
Καὶ στενέψῃ ἐμὲ νὰ κλίνω,
Τότες ἔρχομαι καὶ δίνω
Ἕνα φίλημα κ' ἐγώ.

ΕΙΣ ΦΙΛΟΝ ΨΥΧΟΡΡΑΓΟΥΝΤΑ ¹⁾

Ἦλθε ἡ ὥρα νὰ σ' ἀφήσω,
Νά! τὸ θάνατο θωρῶ,
Ἦθελα νὰ σὲ φιλήσω,
Ἦθελα, μὰ δὲ μπορῶ!

Μόνο σ' ἀποχαιρετάω,
Γιατὶ πλιὸ δὲ θὰ σὲ ἰδῶ,
Νὰ σὲ σφίξω ἀπεθυμάω,
Μὰ τὸ χέρι εἶναι νεκρό!

Πιάσ' το, ἰδὲς πῶς εἶναι κρύο,
Πιάσ' το, ἰδὲς πῶς εἶναι ἀχνό,
Ταῖς ἐλπίδες μου ἀπολύω,
Καὶ τὸ Χάρο ἀκαρτερῶ.

Ἦλθε ἡ ὥρα νὰ σ' ἀφήσω,
Τοῦ θανάτου νὰ ἦ μορφή!
Δὲ μπορῶ νὰ σὲ φιλήσω,
Νά, μοῦ σβύνεται ἡ πνοή.

¹⁾ Σ. Π. Σ. 1857.

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΗΣ ΟΡΦΑΝΗΣ

Πές μου, θυμᾶσαι, ἀγάπη μου, ἐκείνη τὴν παιδοῦλα,
Ὅπου χε ᾽ς τὰ ξανθὰ μαλλιά νεοθέριστη μυρτοῦλα ;
Ὅπου χε σὰν παρθενικὸ τραντάφυλλο τὸ στόμα,
Ποῦ χε τὰ μάτια γαλανὰ σὰν τ' οὐρανοῦ τὸ χρῶμα ;
Ποῦ πρὸς τὸ βράδυ πάντοτε μονάχη ἐπερπατοῦσε,
Κ' εἶχε κοντά της ἓν ἄρνι ποῦ τὴν ἀκολουθοῦσε ;
Ποῦ καθισμένη εὐρίσκαμε ᾽ς τὸ ἔρμο περιγιαλί,
Καὶ λυπηρὰ ἐτραγούδαε τῆς ἄνοιξης τὰ κάλλη ;
Ἄχ! τὸ τραγοῦδι ἀκλούθαε, κυττάζοντας τὸ κῆμα
Μὲ τόση λύπη, ποῦ ἔλεγεσ ὅπως ἐκύτταε μνημα.
Τῆ μαύρη! τὴν ἀπάντησα τὸ χάραμα ᾽ς τὸ δρόμο,
Ἄλλὰ τὴν κόρη τέσσεροι τὴν εἶχανε ᾽ς τὸν ὄμο·
Χυμένα ἦταν ᾽ς ὄλο της τὸ λείψανο, ποῦ εὐώδα,
Γιούλια, μοσκούλαις καὶ γαντσιαῖς, τραντάφυλλα καὶ ῥόδα·
Σβυμένα ἦταν τὰ μάτια της, ποῦ φέγγαν σὰν ἀστέρια,
Καὶ μὲ κορδέλλαις κόκκιναις δεμένα εἶχε τὰ χέρια.
Ἄχ! καταιβάζοντάς τηνε οἱ τέσσεροι ἀπ' τὸ βράχο,
Κάνεις δὲ τὴν ἀκλούθαε πάρεξ τὸ ἄρνι μονάχο,
Καὶ μαραμμένα ἦτανε τὰ ἀνθηρὰ στολίδια,
Ποῦ κάθε αὐγὴ τοῦ ἐμάζωνε καὶ τοῦ ἔπλεκεν ἡ ἴδια ¹⁾.
Τ' ἄρνι μόνον ἀκλούθαε, μπε μπε, μπε μπε, φωνάζει,
Πάντα μπε μπε, πάντα μπε μπε, καὶ τὴν παιδοῦλα κραῖζει.
Μὲ τὸ κουδοῦνι ᾽ς τὸ λαιμὸ εἰς τοὺς γκρεμοὺς περπάτει

¹⁾ Ἄσπρα λουλούδια, κίτρινα, τοῦ κάνανε στολίδια,
Λουλούδι' ἄσπρα καὶ κίτρινα ποῦ τᾶχε μάση ἡ ἴδια

Ντιν, ντιν, κουδούνιζε κοντά εις τὸ στερνὸ κρεβάτι ¹⁾.
Ἐτούτη εἶναι κόρη μου, ἡ ὄμορφη παιδοῦλα,
Ὅποῦ γε ἔς τὰ ξανθὰ μαλλιά νεοθέριστη μυρτοῦλα.

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΒΟΣΚΟΥ

Νά, μία βοσκοῦλα ἔς τὸ βουνὸ ποῦ κάθεται καὶ κλαίει,
Καὶ τὰ παράπονα ἢ σπηλιὰ γλυκὰ τὰ ματαλέει.
Ἐψὲς μοῦ ἀπέθανε ὁ βοσκὸς, καὶ τέσσεροι ἔς τὸν ὄμο
Μοῦ τὸν ἐπῆραν τέσσεροι ἔς τὸν ὕστερό του δρόμο.
Βραχνόφωνα ὁ καλόγερος ἀνάδευε τὰ χεῖλα·
Τοῦ νεκροκρέβατου συχνὰ ἐτρῖζανε τὰ ξύλα.
Θυμοῦμαι ποῦ ἐκαθόμαστε ἀντάμα ἐκεῖ ἔς τὴ βρύση·
Ποιὸς ἀπ' ἐμᾶς, ἐλέγαμε, περσότερο θὰ ζήσει;
Καὶ λέγοντας Ποιὸς ἀπ' ἐμᾶς περσότερο θὰ ζήσει;
Φθὺς κατ' ἐμᾶς ἐβούυξε φριχτὰ τὸ Ποιὸς θὰ ζήσει ²⁾.
Τότε ὁ ἡγαπημένος μου ἐστέναξε ἀπ' τὰ στήθη,
Καὶ τοῦ πα· Τί ἔχεις ἔς τὴν καρδιά; Κι' αὐτὸς δὲν μ' ἀπεκρίθη.

¹⁾ Μὲ τὸ κουδοῦνι στὸ λαιμὸ τὰ γρέμπανα ἐπερπάτει
Ντιν ντιν ντιν ντιν, κουδούνιζε ἔςτὸ νεκρικὸ κρεβάτι·
Ἐσκουζε κ' ἔκραζε σφιχτά...
Ἐτοὶ τὴν εἶδ', ἀγάπη μου, τὴν ὄμορφη παιδοῦλα, κτλ.

²⁾ Ἀλίμονο! πόσαις φοραῖς ἐκάτσαμε ἔςτὴ βρύση,
Λέγοντας ποιὸς ἀπὸ τ' ἐμᾶς περσότερο θὰ ζήσει,
Βοῦυζ' ἐδῶθε ἢ καλαμιὰ, κεῖθε τὸ κυπαρίσσι.

Φθὺς κατ' ἐμᾶς ἐβούυξε φριχτὰ τὸ κυπαρίσσι.

Δυστυχισμένη συντροφιά! Ποῦ τὸ χαρούμεν' ἄνθι
Τῆς νιότης μας τῆς τρυφερῆς ὀγλήγορα ἐμαράνθη
Ὡ Θάνατε, λυπήσου με, λυπήσου με, καὶ φθάσε·
Ἐνα ἀναστέναγμα γλυκὸ μοῦ φαίνεται πῶς θά σαι.
Μοῦ πανε πῶς μεσάνυχτα τὸν βάνουνε 'ς τὸ μνήμα,
Κ' ἐξέδωκα τὸ ροῦχο μου γιὰ τὸ στερνό του ἐντύμα.
Φωνάζω, σκούζω δυνατὰ, 'ς τὸν τάφο του γυρμένη,
Μὰ δὲν ἀκοῦνε ταῖς φωναῖς 'ς τὸν τάφο οἱ πεθαμένοι.
Κεῖνοι ποῦ θὰ μὲ θάψουνε, ἀκόμη ἂν μ' ἀγαποῦνε,
Ἄς βάλουνε τὰ χέρια μας νεκρὰ ν' ἀγκαλιασθοῦνε.

Η ΕΥΡΥΚΟΜΗ

Θάλασσα, πότε θέλ' ἰδῶ τὴν ὄμορφη Εὐρυκόμη;
» Πολὺς καιρὸς ἐπέρασε, καὶ δὲν τὴν εἶδα ἀκόμη.
» Πόσαις φοραῖς κυττάζοντας ἀπὸ τὸ βράχο γέρονω,
» Καὶ τὸν ἀφρὸ τῆς θάλασσας γιὰ τὰ πανιά της παίρνω!
» Φέρ' τηνε, τέλος, φέρ' τηνε». Αὐτὰ ὁ Θύρσης λέει,
Καὶ παίρνει ἀπὸ τὴ θάλασσα, καὶ τὴ φιλεῖ, καὶ κλαίει.
Καὶ δὲν ἠξέρει ὁ δύστηχος ὅπου φιλεῖ τὸ κῆμα
Ἐκεῖνο, ποῦ τῆς ἔδωσε καὶ θάνατο καὶ μνήμα.

Η ΨΥΧΟΥΛΑ

Ὡσάν γλυκῆπνοο ἴν' ἄσπερον
Δροσᾶτ' ἀεράκι
Μέσα σὲ ἀνθότοπο,
Κεῖο τὸ παιδάκι
Τὴν ὕστερη ἔβγαλε
Ἐναπνοή.

Καὶ ἡ ψυχούλά του
Εἰς τὸν ἀέρα
Γλήγορα ἀνέβαινε
Πρὸς τὸν αἰθέρα,
Σὰν λιανοτρέμουλη
Σπίθα μικρή.

Ὅλα τὴν ἔκραζαν,
Ὅλα τ' ἀστέρια,
Κ' ἐκείνη ἐξάπλωνε
Δειλὴ τὰ χέρια,
Γιατὶ δὲν ἤξευρε
Σὲ ποῖο νὰ μπῆ.

Ἄλλὰ, νὰ, τοῦ δωσε
Ἐνα Ἀγγελάκι
Τὸ φιλὶ ἀθάνατο
Ἐν τὸ μαγουλάκι
Ποῦ ἔξαφνα ἔλαμψε
Σὰν τὴν αὐγή.

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΚΥΡΙΟΝ ΓΕΩΡΓΙΟΝ ΔΕ ΡΩΣΣΗ
ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΟΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΓΓΛΙΑ.

Τοῦ πατέρα σου, ὅταν ἔλθῃς,
Δὲ θὰ ἰδῆς παρὰ τὸν τάφο·
Εἶμαι ὀμπρὸς του, καὶ σοῦ γράφω,
Μέρα πρώτη τοῦ Μαῖου.

Θὰ σκορπήσουμε τὸ Μάη
Πάνου 'ς τ' ἄκακα τὰ στήθη,
Γιατὶ ἀπόψε ἀποκοιμήθη
Εἰς τὸν ὕπνο τοῦ Χριστοῦ.

Ἦταν ἡσυχος κι' ἀκίνητος
Ὡς τὴν ὕστερη τὴν ὥρα,
Καθὼς φαίνεται καὶ τώρα
Ποῦ τὸν ἄφησε ἡ ψυχὴ.

Μόνον, μία στιγμή πρὶν φύγῃ
Τ' οὐρανοῦ κατὰ τὰ μέρη,
Ἄργοκίνησε τὸ χέρι,
Ἴσως γιὰ νὰ σ' εὐχηθῇ.

ΤΟ ΚΟΙΜΗΤΗΡΙ

« Μάννα μου, σκιάζομαι πολὺ
Μὴ πεθαμένοι βγοῦνε.
— Σώπα, παιδάκι μου, οἱ νεκροὶ
Τὴν πλάκα τους βαστοῦνε ».

Η ΦΑΡΜΑΚΩΜΕΝΗ

Τὰ τραγούδια μου τά λεγες ὅλα.
Τοῦτο μόνον δὲν θέλει τὸ πῆς,
Τοῦτο μόνον δὲν θέλει τ' ἀκούσης,
Ἄχ! τὴν πλάκα τοῦ τάφου κρατεῖς!

᾽ὦ παρθένα! ἂν ἠμπόρειαν οἱ κλάψαις
Πεθαμένου νὰ δώσουν ζωὴ,
Τόσαις ἔκαμα κλάψαις γιὰ σένα,
Ποῦ θελ' ἔχῃς τὴν πρώτη πνοή.

Συφορά! σὲ θυμοῦμ' ἔκαθόσουν
Ἵς τὸ πλευρό μου μὲ πρόσωπο ἀχνό·
« Τί ἔχεις; » σοῦ πα, καὶ σὺ μ' ἀποκρίθης·
« Θὰ πεθάνω, φαρμάκι θὰ πιῶ » ¹⁾.

¹⁾ « Τοῦτο εἶναι ἀληθινόν· μοῦ τὸ εἶπε χαμογελῶντας, ὅμως ἦτο στοχαστικὴ ».
(Σ. Π. Σ, 1857).

Μὲ σκληρότατο χέρι τὸ πῆρες,
Ὁραία κόρη, κί' αὐτὸ τὸ κορμί,
Ποῦ τοῦ ἔπρεπε φόρεμα γάμου,
Πικρὸ σάβανο τώρα φορεῖ.

Τὸ κορμί σου ἐκεῖ μέσα 'ς τὸν τάφο
Τὸ στολίζει σεμνὴ παρθενιά·
Τοῦ κακοῦ σ' ἀδικοῦσεν ὁ κόσμος,
Καὶ σοῦ φώναξε λόγια κακά.

Τέτοια λόγια ἂν ἠμπόρειες ν' ἀκούσης,
Ὅχ τὸ στόμα σου τ' ἤθελε βγῆι;
«Τὸ φαρμάκι, ποῦ ἐπῆρα, καὶ οἱ πόνοι,
» Δὲν ἐστάθηκαν τόσο σκληροί».

Κόσμε ψεύτη! ταῖς κόραις ταῖς μαύραις
Κατατρέχεις ὅσο εἶν' ζωνταναῖς,
Σκληρὸ κόσμε! καὶ δὲν τοὺς λυπᾶσαι
Τὴν τιμὴν, ὅταν εἶναι νεκραῖς.

Σώπα, σώπα! θυμήσου πῶς ἔχεις
Θυγατέρα, γυναῖκα, ἀδελφή·
Σώπα, ἢ μαύρη κοιμᾶται 'ς τὸ μνήμα,
Καὶ κοιμᾶται παρθένα σεμνή.

Θὰ ξυπνήση τὴν ὕστερη ἡμέρα,
Εἰς τὸν κόσμον ὀμπρὸς νὰ κριθῆι.
Καὶ 'ς τὸν Πλάστη κινῶντας μὲ σέβας
Τὰ λευκά της τὰ χέρια, θὰ πῆι·

«Κύττα μέσα 'ς τὰ σπλάχνα μου, Πλάστη!
» Γὰ φαρμάκωσα, ἀλήθεια, ἢ πικρή,

» Καὶ μοῦ βγήκε ὄχ τὸ νοῦ μου, Πατέρα,
» Ποῦ πλασμένα μοῦ τά χεῖς Ἐσύ·

» Ὅμως κύττα ἔς τὰ σπλάχνα μου μέσα,
» Ποῦ τὸ κρῖμά τους κλαῖνε, καὶ πὲς,
» Πὲς τοῦ κόσμου, ποῦ φώναξε τόσα,
» Ἐδῶ μέσα ἂν ἦν ἄλλαις πληγαῖς ».

Τέτοια, ὀμπρὸς εἰς τὸν Πλάστη κινῶντας
Τὰ λευκά της τὰ χέρια, θὰ πῆ.
Σώπα, κόσμε! κοιμᾶται ἔς τὸ μνήμα,
Καὶ κοιμᾶται παρθένα σεμνή.
1826

ΣΤΟ ΘΑΝΑΤΟ ΤΗΣ ΜΙΚΡΗΣ ΑΝΕΨΙΑΣ ¹⁾

Καθὼς μένεις εἰς τὸ νοῦ μου
Ὅσο ζῶ καὶ εἰς τὴν καρδιά,
Μεῖνε, τέκνο τοῦ ἀδελφοῦ μου,
Εἰς τὰ μάτια μου ὀμπροστά.

Μεῖνε — ἐπάλευε τὸ σῶμα
Ἡ ψυχὴ σου, γιὰ νὰ βγῆ,
Καὶ συχνάνοιγες τὸ στόμα
Καὶ δὲν ἦξερες γιατί.

Λίγο ἐχάρηκες τὸ φῶς σου,
Ἄφοῦ ἐπέρασες γλυκὰ
Ἄπ' τὰ σπλάχνα τῆς μητρὸς σου
Στοῦ πατρὸς τὴν ἀγκαλιά.

¹⁾ Πρώτη φορά τυπώθηκε ἔς τὴν «Ἐστία» (1886, τ. ΚΑ', σ. 416)

Γλυκοὶ ἐστάθησαν καὶ πλάναι
Τῶν γονιῶν σου οἱ στοχασμοί,
Γάμου ἐβλέπανε στεφάνι,
Κι' ἄλλο φόρεσες ἐσύ!

ΕΙΣ ΜΟΝΑΧΗΝ

Πρὸς τὴν κυρὰ Ἄννα Μαρία Ἀναστασία Γουρᾶτο Γεωργομίλα.

Ὅταν ἐντύθηκε τὸ ἀγγελικὸ σχῆμα εἰς τὸ μοναστήρι
τῶν Ἁγίων Θεοδώρου καὶ Γεωργίου εἰς Κέρκυρα,
τὴν 18 Ἀπριλίου 1829.

Ἄπὸ τὸν θρόνο τ' Ἄπλαστου
Οἱ Ἄγγελοι ἔκατεβῆκαν,
Καὶ μέσ' ἔς τοῦ μοσχολίβανου
Τὸ σύγνεφον ἐμπῆκαν,
Νὰ ἰδοῦν ποῦ τὸ κοράσιο
Κινάει ἔς τὴν ἐκκλησιά.

Χριστὸς ἀνέστη, ἐψάλλανε
Μὲ τὰ χρυσᾶ τοὺς χεῖλη,
Χριστὸς ἀνέστη, ἐκάνανε,
Κι' ἀστράφτανε σὰν ἥλιοι,
Καὶ λόγια ἐτραγουδούσανε
Ἐγκάρδια καὶ θερμά.

Ἕνας Ἄγγελος. Χαῖρε, ἀδελφή! Μ' ἀρέσουνε
Τῆς ὄψης σου οἱ γλωμάδαις

Εἰς τὰ περίσσια ἀνάμεσα
Κεῖνὰ καὶ ἔς ταῖς λαμπάδες,
Κάλλιο ἀπὸ ῥόδα πιάνουνε
Τῆς Νύμφης τοῦ Χριστοῦ.

- Ἄλλος. Ἄφοῦ τὸν θάνατο ἔκλαψες
Τῆς δόλιας σου μητέρας
Καὶ τοῦ πατρὸς, — σοῦ ἀπόμεινε
Μόνος Αὐτὸς πατέρας.
- Ἄλλος. Πάντα περνάει τὰ σπλάγχνα του
Τὸ δάκρυ τοῦ ὄρφανοῦ.
- Ἄλλος. Γλυκό ναι τῆς Παράδεισος
Νὰ μελετᾷς τὰ κάλλη·
- Ἄλλος. Πικρὴ ναι ἡ φοβερῶτατη
Τοῦ κόσμου ἀνεμοζάλη·
Μον' ἐδῶ φθάνει ὁ ἀντίπαλος,
Δὲ φθάνει ἡ τρικυμιά.
- Ἄλλος. Ἐδῶ ὁ Χριστὸς ἔς τὰ ὄνειράτα
Σὲ σένα καταβαίνει·
- Ἄλλος. Ἐκεῖ ταράζουν ἄρματα,
Καὶ θρόνοι αἱματωμένοι·
- Ἄλλος. Ἐδῶ εὐτυχία καὶ θρίαμβος·
- Ἄλλος. Ἐκεῖ ναι συφορά!
- Ἄλλος. Ὁ κόσμος ἐρωτεύτηκε
Ἐς τὰ μάτια, ἔς τὴ φωνή σου,
Τὰ μελετάει συχνότατα,
Κ' ἡ ἀγγελικὴ ψυχὴ σου
Φωνὴ καὶ μάτια ἐγύρισε
Κατὰ τὸν οὐρανό.

Ἄλλος. Ὁ Πλάστης κατ' εἰκόνα του
Τὸν ἄνθρωπο ἐποιοῦσε.

Ἄλλος. Μέσ' ἔς κρυφία τῆς γνώσης του
Τῆ Χτίση ἐμελετοῦσε,
Γιὰ νά ναι τοῦ λιγόζωου
Ἀνθρώπου ἡ κατοικιά.

Ἀπάνου ἀπάνου ἐχύθηκε
Ἐς τὴν Ἄβυσσο, ποῦ ἐσειότουν
Καὶ μὲ τρομάρα ἐμούγκριζε,
Κι' αὐτὶ δὲν ἐσωζότουν, — ¹⁾
Ὁ Πλάστης ὀλομόναχος
Ἀγροΐκαιε μὲ χαρά.

Ἄλλος. Ἐρως καὶ Χάρος πάντοτε
Δουλεύουν ἐδῶ κάτου,
Ὡς ποῦ ὁ Καιρὸς ὁ γέροντας
Νὰ χάση τὰ φτερά του.

Ἄλλος. Φριχτή ναι ἡ ὥρα ποῦ ἄνθρωπος
Βαριά ψυχομαχᾷ.

Ἄλλος. Μὴ φοβηθῆς νά 'σ' ἔρημη
Τότε ἀπὸ κάθε μάτι
Ἰδοῦ, ὁ Χριστός, ποῦ γέροντας
Ἐστοῦ πόνου τὸ κρεβάτι,
Σοῦ σιάζει τὸ προσκέφαλο ²⁾,
Καὶ σὲ παρηγορᾷ.

¹⁾ Καὶ αὐτὴ δὲν ἐσωζότουν.

²⁾ Σοῦ κοινωνεῖ τὴ χάρι του,
Καὶ σὲ παρηγορᾷ.

- Ἄλλος. Εὐτυχημένο λείψανο,
Θέλει σοῦ δώση πάλι
Τὸν ἀρραβῶνα ὁ ἴδιος,
Ὅπου σοῦ πῆρε ἀγάλι,
Τὴν ὥρα ποῦ ἀπομείνανε
Τὰ στήθια σου νεκρά ¹⁾).
- Ἄλλος. Τὰ κόκκαλα ἐβαρέθησαν
Ἐν τὸ μνημα καρτερῶντας.
Καὶ τρίζουνε ἀκατάπαντα
Τὴν Κρίση ἀναζητῶντας ²⁾.
- Ἄλλος. Ξύπνα, ἀδελφή! τὴ σάλπιγγα
Τὴν ὕστερη ἀγροικῶ.
- Ἄλλος. Τὰ μάτια τῆς ἀστράψανε
Τοῦ τάφου ἀπὸ τὴν κλίνη·
Κύττα! πετειέται ὀλόχαρη ³⁾),
Καὶ μέσ' εἰς τὸ λάκκο ἀφίνει
Τοὺς μόσχους τοῦ Μαϊάπριλου,
Ποῦ δὲν ὑπάρχει πλιό.

Μὴ φοβηθῆς νὰ σ' ἐρημν
Ἐν τοῦ πόνου τὸ κρεβάτι·
Γιατὶ σ' ἐσένα γέροντας
Ρήχνει ὁ Χριστὸς τὸ μάτι.

¹⁾ Γλυκὰ κοιμήσου, λείψανο,
Καὶ θέλει λάθης πάλι
Τὸν ἀρραβῶνα ποῦ ὁ Χριστὸς
Σοῦ πῆρε ἀγάλι γάλι,
Τὴν ὥρα ὅπου τὸ δάχτυλο
Ἀπόμεινε νεκρό.

²⁾ Καὶ τρίζουνε τῆς Κρίσεως
Τὴν ὥρα ἀναζητῶντας.

³⁾ Πηδάει, κινάει χαρούμενη.

Ὅλοι οἱ Ἄγγελοι. Τὰ μάτια τῆς ἀστράψανε
Τοῦ τάφου ἀπὸ τὴν κλίνῃ
Κύττα! πετιέται ὀλόχαρη,
Καὶ μέσ' ῥ' τὸ λάκκο ἀφίνει
Τοὺς μόσχους τοῦ Μαϊάπριλου,
Ποῦ δὲν ὑπάρχει πλιό.
1829

Γ Α Λ Η Ν Η

Δὲν ἀκούεται οὔτ' ἓνα κῦμα
Εἰς τὴν ἔρημ ἀκρογιαλιά·
Λὲς καὶ ἡ θάλασσα κοιμᾶται
Μέσ' ῥ' τῆς γῆς τὴν ἀγκαλιά.

ΥΜΝΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΝ

Libertà vo cantando, ch' è si cara.
Come sa chi per lei vita rifiuta.

DANTE

1

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψη
Τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερή,
Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὄψη,
Ποῦ μὲ βία μετράει τὴν γῆ.

2

Ἄπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
Τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά,
Καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
Χαῖρε, ὦ χαῖρε, Ἐλευθεριά!

3

Ἐκεῖ μέσα ἑκατοικοῦσες
Πικραμένη, ἐντροπαλή,
Κ' ἓνα στόμα ἀκαρτεροῦσες,
Ἐλα πάλι, νὰ σοῦ πῆ.

4

Ἄργειε νᾶλθῃ ἐκείνη ἡ μέρα,
Καὶ ἦταν ὅλα σιωπηλά,
Γιατὶ τὰ σκιαζε ἡ φοβέρα,
Καὶ τὰ πλάκωνε ἡ σκλαβιά.

5

Δυστυχής! παρηγορία
Μόνη σοῦ ἔμενε, νὰ λές
Περασμένα μεγαλεῖα,
Καὶ διηγῶντάς τα νὰ κλαῖς·

6

Καὶ ἀκαρτέρει, καὶ ἀκαρτέρει
Φιλελεύθερη λαλιά,
Ἔνα ἐκτύπαι τ' ἄλλο χέρι
Ἐπὶ τὴν ἀπελπισιά,

7

Κ' ἔλεες· πότε, ἄ! πότε βγάνω
Τὸ κεφάλι ἀπὸ τ'ς ἐρμιαῖς;
Καὶ ἀποκρίνοντο ἀπὸ πάνω
Κλάψαις, ἄλυσαις, φωναῖς!

8

Τότ' ἐσήκωνες τὸ βλέμμα
Μέσ' ἔς τὰ κλάιματα θολό,
Καὶ εἰς τὸ ῥοῦχο σου ἔσταζ' αἷμα,
Πληθὸς αἷμα Ἑλληνικό.

9

Μὲ τὰ ῥοῦχα αἱματομένα,
Ξέρω ὅτι ἔβγαινες κρυφά,
Νὰ γυρεύης εἰς τὰ ξένα
Ἄλλα χέρια δυνατά.

10

Μοναχὴ τὸν δρόμο ἐπῆρες,
Ἐξανάλθες μοναχὴ·

Δέν εἶν' εὐκολαῖς οἱ θύραις,
Ἐὰν ἡ χρεία ταῖς κουρταλῆ.

11

Ἄλλος σοῦ ἔκλαψε εἰς τὰ στήθια,
Ἄλλ' ἀνάσαση κάμμιά·
Ἄλλος σοῦ ἔταξε βοήθεια,
Καὶ σὲ γέλασε φρικτά!

12

Ἄλλοι, ὦιμέ! 'ς τὴ σφοδρά σου
Ἄποῦ ἐχαίροντο πολὺ,
Σύρε νάβρηγς τὰ παιδιὰ σου,
Σύρε, ἔλεγαν οἱ σκληροί.

13

Φεύγει ὀπίσω τὸ ποδάρι,
Καὶ ὀλογλήγορο πατεῖ
Ἦ τὴν πέτρα, ἢ τὸ χορτάρι,
Ποῦ τὴν δόξα σοῦ ἐνθυμεῖ.

14

Ταπεινότατη σοῦ γέρνει
Ἦ τρισάθλια κεφαλή,
Σὰν φτωχοῦ ποῦ θυροδέρνει,
Κ' εἶναι βάρος του ἢ ζωή.

15

Ναί· ἀλλὰ τώρα ἀντιπαλεύει
Κάθε τέκνο σου μὲ ὀρμή,
Ποῦ ἀκατάπαυστα γυρεύει
Ἦ τὴν νίκη, ἢ τὴν θανή.

16

Ἄπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
Τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά,
Καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
Χαῖρε, ὦ χαῖρε, Ἐλευθεριά!

17

Μόλις εἶδε τὴν ὁρμή σου
Ἄσπερος, ποῦ γιὰ τ' ἐχθρούς,
Εἰς τὴν γῆ τὴν μητρική σου
Ἔτρεφ' ἄνθια καὶ καρπούς,

18

Ἐγαλίνευσεν καὶ ἐχύθη
Καταχθόνια μία βοή,
Καὶ τοῦ Ῥήγα σου ἀπεκρίθη
Πολεμόκρατη ἡ φωνή (1)

19

Ὅλοι οἱ τόποι σου σ' ἐκράξαν,
Χαιρετώντιάς σε θερμά,
Καὶ τὰ στόματα ἐφρονάξαν
Ὅσα αἰσθάνετο ἡ καρδιά.

20

Ἐφρονάξανε ὡς τ' ἀστέρια
Τοῦ Ἰονίου καὶ τὰ νησιά,
Καὶ ἐσηκώσανε τὰ χέρια
Γιὰ νὰ δείξουνε χαρά,

21

Μ' ὄλον ποῦ ναι ἄλυσωμένο
Τὸ καθένα τεχνικί,

Καὶ εἰς τὸ μέτωπο γραμμένο
Ἔχει Ψεύτρα Ἐλευθεριά.

22

Γκαρδικὰ χαροποιήθη
Καὶ τοῦ Βάσιγκτων ἡ γῆ,
Καὶ τὰ σίδερα ἐνθυμήθη
Ποῦ τὴν ἔδεναν καὶ αὐτή.

23

Ἄπ' τὸν Πύργο του φωνάζει,
Σὰ νὰ λήη σὲ χαιρετῶ,
Καὶ τὴν χήτη του τινάζει
Τὸ Λιοντάρι τὸ Ἴσπανό.

24

Ἐλαφιάσθη τῆς Ἀγγλίας
Τὸ θηρίο, καὶ σέρνει εὐθὺς
Κατὰ τ' ἄκρα τῆς Ρουσίας
Τὰ μουγκρίσματα τ'ς ὀργῆς.

25

Εἰς τὸ κίνημά του δείχνει,
Πῶς τὰ μέλη εἶν' δυνατά
Καὶ ᾽ς τοῦ Αἰγαίου τὸ κῦμα ῥήχνει
Μία σπιθόβολη ματιά ¹⁾).

1) Στροφ. 25. Καὶ ᾽ς τὸ πέλαο μιά ματία
Ρήχνει ποῦ σπιθοβολᾷ,
Καὶ τα νύχια τὰ μακροῦα
Σφίγγει ἀπλώνει ἄρπαχτικά.

^{*)} Ἐταὶ ὁ ποιητὴς εἶχε πρωτογράψῃ τὴ στροφή· τὴν ἄλλαξε δέ, ὅπως βρίσκεται ᾽ς τὸ
τὸ κείμενο, σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιθυμία τοῦ φίλου του λόρδου Γκόλφορδ. (Βλέπε Σ. Ε.
Κ. 1859. σ. 38).

26

Σὲ ξανοίγει ἀπὸ τὰ νέφη
Καὶ τὸ μάτι τοῦ Ἄετοῦ,
Ποῦ φτερὰ καὶ νύχια θρέφει
Μὲ τὰ σπλάγχνα τοῦ Ἴταλοῦ·

27

Καὶ ᾽ς ἔσὲ καταγυρμένος,
Γιατὶ πάντα σὲ μισεῖ !
Ἐκρωζ', ἔκρωζε ὁ σκασμένος,
Νὰ σὲ βλάβῃ, ἂν ἠμπορῇ·

28

Ἄλλο ἐσὺ δὲν συλλογείσαι
Πάρεξ ποῦ θὰ πρωτοπᾶς·
Δὲν μιλεῖς, καὶ δὲν κουνιέσαι
Ἐν ταῖς βρεισιαῖς ὁποῦ ἀγροικᾶς·

29

Σὰν τὸν βράχον ὁποῦ ἀφίνει
Κάθε ἀκάθαρτο νερὸ
Εἰς τὰ πόδια του νὰ χύνη
Εὐκόλοσβυστον ἀφρό,

30

Ὅποῦ ἀφίνει ἀνεμοζάλη,
Καὶ χαλάζι, καὶ βροχή,
Νὰ τοῦ δέρονουν τὴν μεγάλη,
Τὴν αἰώνιαν κορυφή·

31

Δυστυχία του, ὦ δυστυχία του,
Ὅποιοῦ θέλει βρεθῇ

Ἵς τὸ μαχαῖρί σου ἀποκάτου,
Καὶ Ἵς ἐκεῖνο ἀντισταθῆ.

32

Τὸ θηρίο π' ἀνανογιέται,
Πῶς τοῦ λείπουν τὰ μικρά,
Περιορίζεται, πετειέται,
Αἷμα ἀνθρώπινο διψᾷ.

33

Τρέχει, τρέχει ὅλα τὰ δάση,
Τὰ λαγκάδια, τὰ βουνά,
Καὶ ὅπου φθάσῃ, ὅπου περάσῃ,
Φρίκη, θάνατος, ἔρμιά.

34

Ἐρμιά, θάνατος, καὶ φρίκη,
Ὅπου ἐπέρασες κ' ἐσύ·
Ξίφος ἔξω ἀπὸ τὴν θήκη,
Πλέον ἀνδρείαν σοῦ προξενεῖ.

35

Ἴδου ἐμπρός σου ὁ τοῖχος στέκει
Τῆς ἀθλίας Τριπολιτσᾶς·
Τώρα τρόμον ἀστροπελέκι
Νὰ τῆς ῥήξης πιθυμᾶς.

36

Μεγαλόψυχο τὸ μάτι
Δείχνει πάντα ὅπῳ νικεῖ,
Καὶ ἄς εἴν' ἄρματα γεμάτη,
Καὶ πολέμια χλαροή.

Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

σελ. 26

Κατὰ σχεδιογράφημα

Γ. ΙΑΚΩΒΙΔΟΥ

37

Σοῦ προβαίνουνε καὶ τριζούν,
Γιὰ νὰ ἰδῆς πῶς εἶν' πολλὰ.
Δὲν ἀκοῦς ποῦ φοβερίζουν
Ἄνδρες μύριοι καὶ παιδιὰ; (2)

38

Λίγα μάτια, λίγα στόματα
Θὰ σᾶς μείνουνε ἀνοιχτά,
Γιὰ νὰ κλαύσετε τὰ σώματα,
Ποῦ θὰ νὰ βρῆ ἡ συμφορὰ.

39

Κατεβαίνουνε, καὶ ἀνάφτει
Τοῦ πολέμου ἀναλαμπή·
Τὸ τουφέκι ἀνάβει, ἀστράφτει,
Λάμπει, κόφτει τὸ σπαθί.

40

Γιατὶ ἡ μάχη ἐστάθη ὀλίγη;
Λίγα τὰ αἵματα γιατί;
Τὸν ἐχθρὸν θωρῶ νὰ φύγῃ,
Καὶ ᾿ς τὸ κάστρο ν' ἀνεβῆ. (3)

41

Μέτρα... εἶν' ἄπειροι οἱ φευγάτοι,
Ὅποῦ φεύγοντας δειλιοῦν
Τὰ λαβώματα ᾿ς τὴν πλάτη
Δέχοντ', ὥστε ν' ἀνεβοῦν.

42

Ἐκεῖ μέσα ἀκαρτερεῖτε
Τὴν ἀφεύγατη φθορὰ

Νά, σᾶς φθάνει· ἀποκριθῆτε
᾿Σ τῆς νυκτὸς τῆ σκοτεινιά. (4)

43

᾿Αποκρίνονται, καὶ ἡ μάχη
᾿Ἐτσι ἀρχίζει, ὁποῦ μακριά
᾿Απὸ ῥάχη ἐκεῖ ᾿σὲ ῥάχη
᾿Αντιβούζε φοβερά.

44

᾿Ακούω κούφια τὰ τουφέκια,
᾿Ακούω σμίξιμο σπαθιῶν,
᾿Ακούω ξύλα, ἀκούω πελέκια,
᾿Ακούω τριξίμο δοντιῶν.

45

᾿Α! τί νύκτα ἦταν ἐκείνη,
Ποῦ τὴν τρέμει ὁ λογισμός;
᾿Ἄλλος ὕπνος δὲν ἐγίνη
Πάρεξ θάνατου πικρός.

46

Τῆς σκηνῆς ἡ ὥρα, ὁ τόπος,
Οἱ κραυγαῖς, ἡ ταραχή,
᾿Ο σκληρόφυγχος ὁ τρόπος
Τοῦ πολέμου, καὶ οἱ καπνοί,

47

Καὶ οἱ βρονταῖς, καὶ τὸ σκοτάδι,
᾿Οποῦ ἀντίσκοφτε ἡ φωτιά,
᾿Επαράσταιναν τὸν ἄδη
Ποῦ ἀκαρτέρειε τὰ σκυλιά.

48

Τ' ἀκαρτέρειε. — Ἐφαίνοντ' ἦσκιοι
Ἄναρτίθμητοι γυμνοί,
Κόραις, γέροντες, νεανίσκοι,
Βρέφη ἀκόμη εἰς τὸ βυζί.

49

Ὅλη μαύρη μυρμηγκιάζει,
Μαύρη ἢ ἐντάφια συντροφιά,
Σὰν τὸ ῥοῦχο ὀποῦ σκεπάζει
Τὰ κρεβάτια τὰ στερνά.

50

Τόσοι, τόσοι ἀνταμωμένοι
Ἐπετειοῦντο ἀπὸ τὴν γῆ,
Ὅσοι εἶν' ἄδικα σφαγμένοι
Ἄπὸ τούρκικην ὀργή.

51

Τόσα πέφτονε τὰ θερι-
σμένα ἀστάχια εἰς τοὺς ἀγρούς·
Σχεδὸν ὅλα ἐκεῖ τὰ μέρη
Ἐσκεπάζοντο ἀπ' αὐτούς.

52

Θαμποφέγγει κἀνέν' ἄστρο,
Καὶ ἀναδεύοντο μαζί,
Ἄναβαίνοντας τὸ κάστρο
Μὲ νεκρώσιμη σιωπή.

53

Ἔτσι χάμου εἰς τὴν πεδιάδα,
Μέσ' ἔς τὸ δάσος τὸ πυκνό,

“Όταν στέλνη μίαν ἀχνάδα
Μισοφέγγαρο χλωμό,

54

Ἐὰν οἱ ἄνεμοι μέσ’ ἔς τ’ ἄδεια
Τὰ κλαδιά μουγκοφουσοῦν,
Σειοῦνται, σειοῦνται τὰ μαυράδια,
“Όπου οἱ κλῶνοι ἀντικτυποῦν.

55

Μὲ τὰ μάτια τους γυρεύουν,
“Όπου εἶν’ αἵματα πηχτά,
Καὶ μέσ’ ἔς τ’ αἵματα χορεύουν
Μὲ βρυχίσματα βραχνά,

56

Καὶ χορεύοντας μανίζουν
Εἰς τοὺς Ἑλληνας κοντά,
Καὶ τὰ στήθια τοὺς ἐγγίζουν
Μὲ τὰ χέρια τὰ ψυχρά.

57

Ἐκεῖο τὸ ἔγγισμα πηγαίνει
Βαθιά μέσ’ ἔς τὰ σωθικά,
“Όθεν ὄλη ἢ λύπη βγαίνει,
Καὶ ἄκρα αἰσθάνονται ἀσπλαχνιά.

58

Τότε αὐξάνει τοῦ πολέμου
“Ό χορὸς τρομακτικά,
Σὰν τὸ σκόρπισμα τοῦ ἀνέμου
Ἐπὶ τοῦ πελάου τὴν μοναξιά.

59

Κτυποῦν ὄλοι ἀπάνου κάτου
Κάθε κτύπημα ποῦ ἐβγῆ
Εἶνε κτύπημα θανάτου,
Χωρὶς νὰ δευτερωθῆ·

60

Κάθε σῶμα ἰδρώνει, ῥέει·
Λὲς καὶ ἐκεῖθεν ἡ ψυχὴ,
Ἄπ' τὸ μῖσος ποῦ τὴν καίει,
Πολεμάει νὰ πεταχθῆ.

61

Τῆς καρδίας κτυπιαῖς βροντᾶνε
Μέσ' ἔς τὰ στήθια τους ἀργά,
Καὶ τὰ χέρια ὀποῦ χουμᾶνε
Περισσότερο εἶν' γοργά.

62

Οὐρανὸς γι' αὐτοὺς δὲν εἶναι,
Οὐδὲ πέλαγο, οὐδὲ γῆ·
Γι' αὐτοὺς ὅλους, τὸ πᾶν εἶναι
Μαζωμένο ἀντάμα ἐκεῖ.

63

Τόση ἡ μάνητα καὶ ἡ ζάλη,
Ποῦ στοχάζεσαι, μὴ πῶς
Ἄπὸ μία μεριά καὶ ἀπ' ἄλλη
Δὲν μείνη ἓνας ζωντανός·

64

Κύττα χέρια ἀπελπισμένα
Πῶς θερρίζουνε ζωαῖς!

Χάμου πέφτουνε κομμένα
Χέρια, πόδια, κεφαλαῖς,

65

Καὶ παλλάσκαῖς, καὶ σπαθία,
Μὲ ὄλοσκόρπιστα μυαλά,
Καὶ μὲ ὄλόσχιστα κρανία
Σωθικὰ λαχταριστά,

66

Προσοχὴ καμμιά δὲν κάνει
Κανείς, ὄχι, εἰς τὴν σφαγὴ.
Πᾶνε πάντα ἐμπρός! ὦ! φθάνει,
Φθάνει· ἔως πότε οἱ σκοτωμοί;

67

Ποῖος ἀφίνει ἐκεῖ τὸν τόπο,
Πάρεξ ὅταν ξαπλωθῆ;
Δὲν αἰσθάνονται τὸν κόπο,
Καὶ λὲς κ' εἶναι εἰς τὴν ἀρχή.

68

Ὀλιγόστευαν οἱ σκύλοι,
Καὶ Ἄλλᾶ ἐφώναζαν, Ἄλλᾶ
Καὶ τῶν Χριστιανῶν τὰ χεῖλη
Φωτιὰ ἐφώναζαν, φωτιὰ.

69

Λεονταρόψυχα ἐκτυπιοῦντο,
Πάντα ἐφώναζαν φωτιὰ,
Καὶ οἱ μισροὶ κατασκορπιοῦντο,
Πάντα σκούζοντας Ἄλλᾶ.

70

Παντοῦ φόβος, καὶ τρομάρα,
Καὶ φωναῖς, καὶ στεναγμοί·
Παντοῦ κλάψα, παντοῦ ἀντάρα,
Καὶ παντοῦ ξεψυχισμοί.

71

Ἦταν τόσοι! πλέον τὸ βόλι
Εἰς τ' αὐτιά δὲν τοὺς λαλεῖ·
Ὅλοι χάμου ἐκείτοντ' ὄλοι
Εἰς τὴν τέταρτην αὐγή.

72

Σὰν ποτάμι τὸ αἶμα ἐγίνη,
Καὶ κυλάει ἔς τὴν λαγκαδιά,
Καὶ τ' ἀθῶο χόρτο πίνει,
Αἶμα ἀντὶς γιὰ τὴν δροσιά.

73

Τῆς αὐγῆς δροσαῖτο ἀέρι,
Δὲν φυσᾶς τώρα ἐσὺ πλιὸ
Ἵ τῶν ψευδόπιστων τὸ ἀστέρι (5)
Φύσα, φύσα εἰς τὸ ΣΤΑΥΡΟ.

74

Ἄπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
Τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά,
Καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
Χαῖρε, ὦ χαῖρε, Ἐλευθεριά!

75

Τῆς Κορίνθου ἰδοὺ καὶ οἱ κάμποι
Δὲν λάμπ' ἥλιος μοναχά

Εἰς τοὺς πλατάνους, δὲν λάμπει
Εἰς τ' ἀμπέλια, εἰς τὰ νερά·

76

Εἰς τὸν ἥσυχον αἰθέρα
Τώρα ἀθῶα δὲν ἀντηχεῖ
Τὰ λαλήματα ἢ φλογέρα,
Τὰ βελάσματα τὸ ἀρνί.

77

Τρέχουν ἄρματα χιλιάδες,
Σὰν τὸ κῦμα εἰς τὸ γιालό·
Ἄλλ' οἱ ἀνδρεῖοι παλληκαράδες
Δὲν ψηφοῦν τὸν ἀριθμό.

78

ὦ τρακόσιοι! σηκωθῆτε
Καὶ ξανάλθετε ἔς ἡμᾶς·
Τὰ παιδιὰ σας θέλ' ἰδῆτε
Πόσο μοιάζουνε μὲ σᾶς.

79

Ὅλοι ἐκεῖνοι τὰ φοβοῦνται,
Καὶ μὲ πάτημα τυφλὸ
Εἰς τὴν Κόρινθο ἀποκλειοῦνται,
Κι' ὅλοι χάνονται ἀπ' ἐδῶ.

80

Στέλνει ὁ ἄγγελος τοῦ ὀλέθρου
Πεῖνα καὶ Θανατικό,
Ποῦ μὲ σχῆμα ἐνὸς σκελέθρου
Περπατοῦν ἀντάμα οἱ δύο·

81

Καὶ πεσμένα εἰς τὰ χορτάρια
Ἄπεθαίνανε παντοῦ
Τὰ θλιμμένα ἀπομεινάρια
Τῆς φυγῆς καὶ τοῦ χαμοῦ.

82

Καὶ ἐσὺ ἀθάνατη, ἐσὺ θεία,
Ποῦ ὅτι θέλεις ἠμπορεῖς,
Εἰς τὸν κάμπο, Ἐλευθερία,
Ματωμένη περπατεῖς !

83

Ἦ τὴν σκιά χεροπιασμένας,
Ἦ τὴν σκιά βλέπω κ' ἐγὼ
Κρινοδάχτυλαις παρθέναις,
Ὅπου κάνουνε χορό· (6)

84

Ἦ τὸν χορὸ γλυκογουρίζουν
Ὡραῖα μάτια ἔρωτικά,
Καὶ εἰς τὴν αὔρα κυματίζουν
Μαῦρα, ὀλόχρυσά μαλλιά.

• 85

Ἦ ψυχὴ μου ἀναγαλλιάζει,
Πῶς ὁ κόρφος καθεμιᾶς
Γλυκοβύζαστο ἐτοιμάζει
Γάλα ἀνδρείας, καὶ ἐλευθεριᾶς.

86

Μέσ' ἔς τὰ χόρτα ἔς τὰ λουλούδια
Τὸ ποτῆρι δὲν βαστῶ.

Φιλελεύθερα τραγούδια
Σὰν τὸν Πίνδαρο ἔκφωνῶ.

87

Ἄπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
Τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά,
Καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
Χαῖρε, ὦ χαῖρε, Ἐλευθεριά!

88

Πηγες εἰς τὸ Μεσολόγγι
Τὴν ἡμέρα τοῦ Χριστοῦ,
Μέρα ποῦ ἀνθισαν οἱ λόγοι, (7)
Γιὰ τὸ τέκνο τοῦ Θεοῦ

89

Σοῦ ἦλθε ἐμπρὸς λαμποκοπῶντας
Ἡ Θρησκεία μ' ἓνα σταυρό,
Καὶ τὸ δάκτυλο κινῶντας
Ὅπου ἀνεῖ τὸν οὐρανό,

90

Ἐσ' αὐτό, ἐφώναξε, τὸ χῶμα
Στάσου ὀλόρθη, Ἐλευθεριά!
Καὶ φιλῶντάς σου τὸ στόμα
Μπαίνει μέσ' ἔς τὴν ἐκκλησιά. (8)

91

Εἰς τὴν τράπεζα σιμώνει,
Καὶ τὸ σύγνεφο τὸ ἀχνὸ
Γύρω γύρω της πυκνώνει.
Ποῦ σκορπáει τὸ θυμιατό.

92

Ἄγροικαίει τὴν ψαλμωδία,
Ὅποι ἔδίδαξεν αὐτή·
Βλέπει τὴν φωταγωγία
Ἐς τοὺς Ἁγίους ἔμπρὸς χυτή.

93

Ποιοὶ εἶν' αὐτοὶ ποῦ πλησιάζουν
Μὲ πολλὴ ποδοβολή,
Κι' ἄρματ' ἄρματα ταράζουν·
Ἐπετάχτηκες Ἐσύ.

94

Ἄ! τὸ φῶς ποῦ σὲ στολιζει,
Σὰν ἡλίου φεγγοβολή,
Καὶ μακρόθεν σπινθηρίζει,
Δὲν εἶναι, ὄχι, ἀπὸ τὴν γῆ·

· 95

Λάμπιν ἔχει ὅλη φλογώδη
Χεῖλος, μέτωπο, ὀφθαλμός·
Φῶς τὸ χέρι, φῶς τὸ πόδι,
Κι' ὅλα γύρω σου εἶναι φῶς.

96

Τὸ σπαθί σου ἀντισηκώνεις,
Τρία πατήματα πατᾶς,
Σὰν τὸν πύργο μεγαλώνεις,
Καὶ εἰς τὸ τέταρτο κτυπᾶς·

97

Μὲ φωνὴ ποῦ καταπέιθει,
Προχωρῶντας ὀμιλεῖς·

- « Σήμερ', ἄπιστοι, ἐγεννήθη,
» Ναί, τοῦ κόσμου ὁ Λυτρωτής.

98

- » Αὐτὸς λέγει... 'Αφογκρασιθῆτε'
» 'Εγὼ εἶμ' ᾽Αλφα, ᾽Ωμέγα ἐγώ.
» Πέστε, ποῦ θ' ἀποκρυφθῆτε
» Ἐσεῖς ὅλοι, ἂν ὀργισθῶ; (9)

99

- » Φλόγα ἀκοίμητην σᾶς βρέχω,
» Ποῦ μ αὐτὴν ἂν συγκριθῆ
» Κεῖνη ἢ κάτω ὀποῦ σᾶς ἔχω
« Σὰν δροσιὰ θέλει βρεθῆ·

100

- » Κατατρώγει, ὡσὰν τὴν σχίζα,
» Τόπους ἄμετρα ὑψηλούς,
» Χώραις, ὄρη, ἀπὸ τὴν ῥίζα,
» Ζῶα, καὶ δένδρα, καὶ θνητούς,

101

- » Καὶ τὸ πᾶν τὸ κατακαίει,
» Καὶ δὲν σώζεται πνοή,
» Πάρεξ τοῦ ἄνεμου ποῦ πνέει
» Μέσ' ᾽ς τὴ σιάχτη τὴ λεπτή».

102

- Κᾶποιος ἤθελε ἐρωτήση·
Τοῦ θυμοῦ του εἶσαι ἀδελφή;
Ποῖος εἶν' ἄξιος νὰ νικήση,
᾽Ἡ μὲ σὲ νὰ μετρηθῆ;

103

Ἡ γῆ αἰσθάνεται τὴν τόση
Τοῦ χειοῦ σου ἀνδραγαθιά,
Ποῦ ὅλη θέλει θανατώση
Τὴν μισόχριστη σπορά.

104

Τὴν αἰσθάνονται, καὶ ἀφρίζουν
Τὰ νερά, καὶ τ' ἀγροικῶ
Δυνατὰ νὰ μουρμουρίζουν,
Ἵσάν νὰ θυάζετο θηριό.

105

Κακορίζικοι, ποῦ πάτε
Τοῦ Ἀχελώου μέσ' ἔς τὴν ξοή, (10)
Καὶ πιδέξια πολεμᾶτε
Ἐπὶ τὴν καταδρομὴ

106

Νὰ ἀποφύγετε ! τὸ κῦμα
Ἐγείνε ὄλο φουσκωτό·
Ἐκεῖ εὐρήκατε τὸ μνῆμα,
Πρὶν νὰ εὐρῆτε ἀφανισμό.

107

Βλασφημᾷ, σκούζει, μουγκρίζει
Κάθε λάρυγγας ἐχθροῦ,
Καὶ τὸ δεῦμα γαργαρίζει
Ταῖς βλασφημίαις τοῦ θυμοῦ.

108

Σφαλερὰ τετραποδίζουν
Πληθος ἄλογα, καὶ ὀρθὰ

Τρομασμένα χλιμιτρίζουν,
Καὶ πατοῦν εἰς τὰ κορμιά.

109

Ποῖος ᾿ς τὸν σύντροφον ἀπλώνει
Χέρι, ὡσὰν νὰ βοηθηθῆ·
Ποῖος τὴν σάρκα του δαγκώνει,
᾿Οσο ὁποῦ νὰ νεκρωθῆ·

110

Κεφαλαῖς ἀπελπισμέναις,
Μὲ τὰ μάτια πεταχτά,
Κατὰ τ' ἄστρα σηκωμέναις
Γιὰ τὴν ὕστερη φορὰ.

111

Σβύεται, — ἀῤξαίνοντας ἡ πρώτη
Τοῦ ᾿Αχελώου νεροσυρμή, —
Τὸ χλιμίτρισμα, καὶ οἱ κρότοι,
Καὶ τοῦ ἀνθρώπου οἱ γογγυσμοί.

112

᾿Έτσι ν' ἄκουα νὰ βουύξη
Τὸν βαθύν ᾿Ωκεανό,
Καὶ ᾿ς τὸ κῦμά του νὰ πνίξη
Κάθε σπέρμα ᾿Αγαρηνό·

113

Καὶ ἐκεῖ ποῦ ναι ἡ ᾿Αγία Σοφία,
Μέσ' ᾿ς τοὺς λόφους τοὺς ἑπτά,
᾿Όλα τ' ἄψυχα κορμιά,
Βραχосύντριφτα, γυμνά,

114

Σωρισμένα νὰ τὰ σπρώξῃ
Ἡ κατάρα τοῦ Θεοῦ,
Κι' ἀπ' ἐκεῖ νὰ τὰ μαζώξῃ
Ὁ ἀδελφὸς τοῦ Φεγγαριοῦ (11)

115

Κάθε πέτρα μνήμα ἄς γένη·
Καὶ ἡ Θρησκεία, κ' ἡ Ἐλευθερία
Μ' ἀργοπάτημα ἄς πηγαῖνη
Μεταξὺ τους, καὶ ἄς μετρᾷ.

116

Ἐνα λείψανο ἀνεβαίνει
Τεντωτό, πιστομητό,
Κι' ἄλλο ξάφνου κατεβαίνει,
Καὶ δὲν φαίνεται καὶ πλιό.

117

Καὶ χειρότερο' ἀγριεύει
Καὶ φουσκώνει ὁ ποταμός·
Πάντα, πάντα περισσεύει
Πολυφλοίσβισμα καὶ ἀφρός.

118

Ἄ! γιατί δὲν ἔχω τώρα
Τὴν φωνὴ τοῦ Μωϋσῆ;
Μεγαλόφωνα, τὴν ὥρα
Ὅπου ἐσβουῶντο οἱ μισητοί,

119

Τὸν Θεὸν εὐχαριστοῦσε
Ἐ τοῦ πελάου τὴν λύσσα ἐμπρός,

Καὶ τὰ λόγια ἠχολογοῦσε
Ἄναρίθμητος λαός.

120

Ἄκλουθᾶει τὴν ἁρμονία
Ἡ ἀδελφὴ τοῦ Ἄαρών,
Ἡ προφήτισσα Μαρία,
Μ' ἓνα τύμπανο τερπνόν, (12)

121

Καὶ πηδοῦν ὄλαις οἱ κόραις
Μὲ τ'ς ἀγκάλαις ἀνοικταῖς,
Τραγουδῶντας, ἀνθοφόραις,
Μὲ τὰ τύμπανα κ' ἐκειαῖς.

122

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψη
Τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερή,
Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὄψη
Ποῦ μὲ βία μετράει τὴν γῆ.

123

Εἰς αὐτήν, εἶν' ἔακουσμένο
Δὲν νικιέσαι ἐσὺ ποτέ·
Ὅμως, ὄχι, δὲν εἶν' ξένο
Καὶ τὸ πέλαγο γιὰ σέ.

124

Τὸ στοιχεῖον αὐτὸ ξαπλώνει
Κύματ' ἄπειρα εἰς τὴν γῆ,
Μὲ τὰ ὅποια τὴν περιζώνει,
Κ' εἶναι εἰκόνα σου λαμπρή.

125

Μὲ βρονχίσματα σαλεύει
Ποῦ τρομάζει ἡ ἀκοή·
Κάθε ξύλο κινδυνεύει
Καὶ λιμῶνα ἀναζητεῖ.

126

Φαίνεται ἔπειτα ἡ γαλήνη
Καὶ τὸ λάμπιμο τοῦ ἡλιοῦ,
Καὶ τὰ χρώματα ἀναδίνει
Τοῦ γλανκότετου οὐρανοῦ.

127

Δὲν νικιέσαι, εἶν' ἑακουσμένο,
Ἵς τὴν ξηρὰν ἐσὺ ποτέ·
Ὅμως, ὄχι, δὲν εἶν' ἕξέο
Καὶ τὸ πέλαγο γιὰ σέ.

128

Περνοῦν ἄπειρα τὰ ξάρτια,
Καὶ σὰν λόγγος στρηνωχτὰ
Τὰ τρεχούμενα κατάρτια,
Τὰ ὄλοφούσκωτα πανιά.

129

Σὺ ταῖς δύναμαίς σου σπρώχνεις,
Καὶ ἀγκαλὰ δὲν εἶν' πολλαῖς,
Πολεμῶντας, ἄλλα διώχνεις,
Ἄλλα παίρνεις, ἄλλα καῖς.

130

Μὲ ἐπιθύμια νὰ τηράξης
Δύο μεγάλα σὲ θωρῶ, (13)
Καὶ θανάσιμον τινάζεις
Ἐναντίον τους κερανό.

131

Πιάνει, αὐξαίνει, κοκκινίζει,
Καὶ σηκώνει μιὰ βροντή,
Καὶ τὸ πέλαο χρωματίζει
Μὲ αἱματόχροη βαφή.

132

Πνίγοντ' ὄλοι οἱ πολεμάρχοι,
Καὶ δὲν μνέσκει ἓνα κορμί
Χάρου, σκιὰ τοῦ Πατριάρχη,
Ποῦ σὲ πέταξαν ἐκεῖ.

133

Ἐκρυφόσμιγαν οἱ φίλοι
Μὲ τ'ς ἐχθρούς τους τῆ Λαμπρῆ,
Καὶ τοὺς ἔτρεμαν τὰ χεῖλη,
Δίνοντάς τα εἰς τὸ φιλί.

134

Κεῖαις ταῖς δάφναις, ποῦ ἐσκορπῆστε, (14)
Τώρα πλέον δὲν ταῖς πατεῖ,
Καὶ τὸ χέρι. ὅπου ἐφιλιῆστε,
Πλέον, ἄ! πλέον δὲν εὐλογεῖ.

135

Ὅλοι κλαῦστε· ἀποθαμένος
Ὁ ἀρχηγὸς τῆς Ἐκκλησιᾶς
Κλαῦστε, κλαῦστε· κρεμασμένος
Ὡσὰν νά τανε φονηάς.

136

Ἔχει δλάνοικτο τὸ στόμα
Π' ὄραις πρῶτα εἶχε γευθῆ
Τ' Ἅγιον Αἷμα, τ' Ἅγιον Σῶμα·
Λὲς πῶς θὲ νὰ ξαναβγῆ

137

Ἡ κατάρα ποῦ εἶχε ἀφήση
Λίγο πρὶν νὰ ἀδικηθῆ
Εἰς ὅποιον δὲν πολεμήση,
Καὶ ἤμπορεῖ νὰ πολεμῆ.

138

Τὴν ἀκούω, βροντάει, δὲν παύει
Εἰς τὸ πέλαγο, εἰς τὴν γῆ,
Καὶ μουγκρίζοντας ἀνάβει
Τὴν αἰωνίαν ἀστραπή.

139

Ἡ καρδιὰ συχνοσπαράζει . . .
Πλὴν τί βλέπω; σοβαρὰ
Νὰ σαπάσω μὲ προστάζει
Μὲ τὸ δάχτυλο ἢ θεά.

140

Κυττάει γύρω εἰς τὴν Εὐρώπη
Τρεῖς φοραῖς μ' ἀνησυχιά·
Προσηλώνεται κατόπι
Ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἀρχινᾷ.

141

« Παλληκάρια μου! οἱ πολέμοι
» Γιὰ σᾶς ὅλοι εἶναι χαρά,
» Καὶ τὸ γόνα σας δὲν τρέμει
» Ἐπὶ τοὺς κινδύνους ἐμπροστά.

142

» Ἄπ' ἐσᾶς ἀπομακραίνει
» Κάθε δύναμη ἐχθρική·
» Ἄλλ' ἀνίκητη μιὰ μένει
» Ποῦ ταῖς δάφναις σας μαδεῖ.

143

« Μία, ποῦ ὅταν ὡσὰν λύκοι
» Ξαναρχόστενε ζεστοί,
» Κουρασμένοι ἀπὸ τὴν νίκη
» Ἄχ! τὸν νοῦν σᾶς τυραννεῖ.

144

« Ἡ Διχόνοια ποῦ βασιταίει
» Ἐνα σκῆπτρο ἢ δολερή·
» Καθενὸς χαμογελάει,
» Πάρ το, λέγοντας, καὶ σύ.

145

- » Κειὸ τὸ σκῆπτρο, ποῦ σᾶς δείχνει,
- » Ἔχει ἀλήθεια ὠραία θωριά.
- » Μὴν τὸ πιάστε, γιατί ῥήχνει
- » Εἰσὲ δάκρυα θλιβερά.

146

- » Ἀπὸ στόμα ὀποῦ φθονάει,
- » Παλληκάρια, ἄς μὴν πωθῆ,
- » Πῶς τὸ χέρι σας κτυπάει
- » Τοῦ ἀδελφοῦ τὴν κεφαλή.

147

- » Μὴν εἰποῦν ἴς τὸν στοχασμό τους
- » Τὰ ξένα ἔθνη ἀληθινά
- » Ἐὰν μισοῦνται ἀνάμεσό τους,
- » Δὲν τοὺς πρέπει ἐλευθεριά.

148

- » Τέτοια ἀφήστενε φροντίδα
- » Ὅλο τὸ αἷμα ὀποῦ χυθῆ
- » Γιὰ θρησκεία, καὶ γιὰ πατρίδα,
- » Ὅμοιαν ἔχει τὴν τιμή.

149

- » Στὸ αἷμα αὐτό, ποῦ δὲν πονεῖτε
- » Γιὰ πατρίδα, γιὰ θρησκεία,
- » Σᾶς ὀρκίζω, ἀγκαλιασθῆτε,
- » Σὰν ἀδέλφια γκαρδιακά.

150

- » Πόσον λείπει, στοχασθῆτε,
- » Πόσο ἀκόμη νὰ παρθῆ·
- » Πάντα ἢ νίκη, ἂν ἐνωθῆτε,
- » Πάντα ἐσᾶς θ' ἀκολουθῆ.

151

- » ὦ ἀκουσμένοι εἰς τὴν ἀνδρεία!
- » Καταστήστε ἓνα σταυρό,
- » Καὶ φωνάξετε μὲ μία,
- » Βασιλεῖς, κυττάξτ' ἐδῶ.

152

- » Τὸ σημεῖο ποῦ προσκυνᾶτε
- » Εἶνε τοῦτο, καὶ γι' αὐτό
- » Ματωμένους μᾶς κυτᾶτε
- » Ὡς τὸν ἀγῶνα τὸν σκληρό.

153

- » Ἀκατάπαυστα τὸ βρίζουν
- » Τὰ σκυλιά, καὶ τὸ πατοῦν
- » Καὶ τὰ τέκνα του ἀφανίζουν,
- » Καὶ τὴν πίστη ἀναγελοῦν.

154

- » Ἐξ αἰτίας του ἐσπάρθη, ἐχάθη
- » Αἷμα ἀθῶο χριστιανικό,
- » Ποῦ φωνάζει ἀπὸ τὰ βᾶθη
- » Τῆς νυκτός· Νὰ κδικηθῶ.

155

- » Δὲν ἀκοῦτε, ἔσεῖς εἰκόνες
- » Τοῦ Θεοῦ, τέτοια φωνή;
- » Τώρα ἐπέρασαν αἰῶνες,
- » Καὶ δὲν ἔπαψε στιγμῆ.

156

- » Δὲν ἀκοῦτε; εἰς κάθε μέρος
- « Σὰν τοῦ Ἀβὲλ καταβοᾶ
- » Δὲν εἶν' φύσημα τοῦ ἀέρος,
- » Ποῦ σφυρίζει εἰς τὰ μαλλιά.

157

- » Τί θὰ κάμετε; θ' ἀφήσετε
- » Νὰ ἀποκτήσωμεν ἑμεῖς
- » Λευθερίαν, ἢ θὰ τὴν λύστε
- » Ἐξ αἰτίας πολιτικῆς;

158

- » Τοῦτο ἀνίσως μελετᾶτε,
- » Ἰδοῦ, ἔμπρός σας τὸν Σταυρό
- » Βασιλεῖς! ἔλατε, ἔλατε,
- » Καὶ κτυπήσετε κ' ἐδῶ.»

Μάιος 1893.

ΣΗΜΕΙΩΣΑΙΣ ΤΟΥ ΠΟΙΗΤΗ

- 1) Δεῦτε, παῖδες τῶν Ἑλλήνων...
- 2) Ἀρματώθηκαν τότε ὅλοι ἀπὸ δεκατέσσερους χρόνους καὶ ἀπάνου.
- 3) Ἡ περιτειχισμένη Τριπολιτσα δὲν ἔχει κάστρον, καὶ εἰς τὸν τόπον τοῦ κάστρου, ἐννοεῖ ὁ ποιητὴς τὴν μεγάλην Τάπια τῆς πόλεως.
- 4) Ἀγκαλιὰ καὶ ἦτον ἡμέρα ὅταν ἐπάρθηκεν ἡ Τριπολιτσα, ὁ ποιητὴς ἀκολούθησε τὴν κοινὴν φήμην, ὅπου τότε ἐσκορπίστηκεν, ὅτι τὸ πᾶρσιμό της ἐδυνέθηκε τρεῖς ὥραις ἔπειτα ἀπὸ τὰ μεδάνυκτα.
- 5) Εἶναι γνωστὸν ὅτι τὸ φεγγάρι εὐρίσκεται τυπωμένον εἰς ταῖς τούρ- κικαῖς σημαίαις.
- 6) Ὁ Λόρδ Μπάϊρον, εἰς τὴν τρίτην ᾠδὴν τοῦ Don Juan, παρασταίνει ἓνα ποιητὴν Ἑλληνα, ὅπου ἀπελπισμένος καὶ παραπονεμένος διὰ τὴν σκλαβία τῆς πατρίδος του, ἔχει ἐμπρὸς του ἓνα κροισιόπτηρον, καὶ κον- τὰ εἰς ἄλλα λέγει καὶ τὰ ἀκόλουθα λόγια: «... οἱ γυναῖκές μας χορεύουν » ἀποκάτου ἀπὸ τὸν ἥσκιο· βλέπω τὰ θέλητρα τῶν ματιῶν τους· ἀλλὰ » ὅταν συλλογίζωμαι ὅτι θα γεννήσουν σκλάβους, γεμίζουν τὰ μάτια » μου δάκρυα ». Ἐπέρασε ἓνας χρόνος ἀφῶ ἐγράφηκε τοῦτος ὁ ὕμνος· ὀλοένα ὁ ποιητὴς ἐτοιμάζει ἓνα ποίημα γιὰ τὸν θάνατον τοῦ Λόρδ Μπάϊρον.
- 7) Ἀγαλλιᾶσθω ἔρπνος, καὶ ἀνθείτω ὡς κρίνον. Ἡσαίας. Κεφ. λε'.
- 8) Εἶναι ἀληθινὸν ὅτι οἱ Τοῦρκοι ὤρμησαν ἐναντίον τοῦ Μεσολογγοῦ τὰ ξημερώματα αὐτῆς τῆς ἁγίας ἡμέρας· δὲν εἶναι ὅμως ἀληθινόν, καθὼς τότε ἐκοινολογήθηκεν, ὅτι ἦταν ἀνοικταῖς καὶ οἱ ἐκκλησιαῖς· μάλιστα ἐκλείσθησαν ἐπιταυτοῦ διὰ νὰ ἔχουν οἱ Ἕλληνες ὄλη τὴν προδοχὰ τους εἰς τὸν πόλεμον.
- 9) Καὶ εἶπέ μοι γέγονε· ἐγὼ εἰμι τὸ Α καὶ τὸ Ω, ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος. Ἰωάννου. Κεφ. κα'.
- 10) Τὰ περιστατικὰ τοῦ περάσματος τοῦ ποταμοῦ, τῆς μάχης τῶν Χριστουγεννῶν καὶ τῆς πολιορκίας τοῦ Μεσολογγοῦ, εὐρίσκονται κατα- στρωμένα εἰς τὴν ἱστορία τοῦ Σπυριδωνος Τρικούπη, ἔγκαρδιου φίλου τοῦ ποιητῆ. Αὕτη ἡ ἱστορία γλήγορα θέλει πλουτίσῃ καὶ τὴν γλωσσάν μας καὶ τὴν φιλολογίαν μας.
- 11) Εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς τίτλους τοῦ Σουλτάνου.
- 12) Ἐξοδος. Κεφ. ιε'.
- 13) Τὸ κάψιμο τῆς караβέλλας τοῦ Καπετὰν Παῶ καὶ ἐνὸς ἄλλου κα- ραβοῦ κοντὰ εἰς τὴν Τένεδον, ταῖς 29 Ὀκτωβρίου.
- 14) Οἱ Χριστιανοὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας συνειθίζουν νὰ σπέρ- νουν δάφνας εἰς ταῖς Ἐκκλησιαῖς τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα.

Όταν επρωτόδιαβάσθηκε τὸ ποίημα, κάποιοι εἶπαν. Κρῖμα! ὑψηλά νοήματα καὶ στίχοι σθαλμένοι! Γιὰ νὰ δεχθῶ τὴν πρώτην, ἀκαρτερῶ νὰ δικαιολογήσουν τὴν δεύτερην παρατήρησιν. Μὰ τὸν Δία ποῦ ἐδάστιδα! Αὐριο θέλει ἔρθῃ καὶ κανένας νὰ μοῦ δείξῃ τ' ἀλφαβητάρι μὲ τὸ κονδύλι 'ς τὸ χέρι· ἀλλὰ ἐγὼ τοῦ τὸ παίρνω, καὶ ἀπιθῶνω τὴν ἄκρην του εἰς τὰ μεγάλα ὀνόματα τοῦ Δάντη καὶ τοῦ Πετράρχῃ, τοῦ Ἀριόστου καὶ τοῦ Τάσσου, καὶ εἰς τὰ ὀνόματα ὧσων στιχουργῶντας τοὺς ἀκολούθησαν, καὶ τοῦ λέγω· Λάβε τὴν καλωσύνην, Διδάσκαλε, νὰ γύρῃς τ' αὐτιά σου ἐδῶ πάνου, καὶ μέτρα. Κάθε συλλαβὴ εἶναι ἓνα πόδι, καὶ γιὰ μᾶς καὶ γιὰ αὐτούς, ὅποιος καὶ ἂν εἶναι ὁ στίχος· ὅμως ἐδῶ δὲν ἤξεύρεις νὰ τὰ μετρήσῃς. Τὸ φωνῆεν, μὲ τὸ ὁποῖον τελειώνει ἡ λέξις, χάνεται εἰς τὸ φωνῆεν μὲ τὸ ὁποῖον ἡ ἀκόλουθον ἀρχινᾷ· ὅμως τὸ προφέρω, ἐπειδὴ ἔτσι μὲ συμβουλευεῖ ἡ τέχνη τῆς ἀληθινῆς ἀρμονίας. Τὸ ι α (βία) τὸ ε ε ι (ῥέει), τὸ α ἰ (Μάη) καὶ τὰ ἐξῆς, ὅταν δὲν εἶναι εἰς τὸ τέλος τοῦ στίχου, δὲν κάνουν παρὰ μία συλλαβή. Τὸ τ ι μ ἢ εἶναι ὁμοιοτέλευτο μὲ τὸ π ο λ λ ο ἰ, τὸ κ α κ ὀ ς μὲ τὸ τ υ φ λ ὀ ς, τὸ ἐ χ θ ἔ ς μὲ τὸ π ο λ λ α ἰ ς. Τοῦτοι οἱ κανόνες ἔχουν κάποιαις ἐξαιρέσιν, ταῖς ὁποῖαις ὅποιος ἔχει καλὰ θρημμένη μὲ τοὺς κλασσικοὺς τὴν ψυχὴν του βάνει εἰς ἔργον, χωρὶς τόσο νὰ συλλογίζεται, εἰς τὴν ἴδια στιγμὴν εἰς τὴν ὁποίαν μορφώνει τὴν ὕλην. Πίστευσέ μου, Διδάσκαλε, ἡ ἀρμονία τοῦ στίχου δὲν εἶναι πρᾶγμα ὅλο μηχανικόν, ἀλλὰ εἶναι ξεχειλίσιμα τῆς ψυχῆς· μ' ὅλον τοῦτο ἂν φθάσῃς νὰ μοῦ ἀποδείξῃς ὅτι σφάλω τοὺς στίχους, θέλει γράψω τῶν Ἰταλῶν καὶ τῶν Ἰσπανῶν, νὰ τοὺς δώσω τὴν εἰδῆσιν, ὅτι τοὺς ἐσφάλαν ἕως τώρα καὶ αὐτοί, καὶ μὴ φοβᾶσαι νὰ σοῦ πάρω γιὰ τὴν ἐφεύρεσιν τὸ βραβεῖον, γιὰτὶ θέλει σὲ μελετήσω. Ἄλλὰ ποῖος σοῦ εἶπε νὰ τσακίσῃς τὴν λέξιν θ ε ρ ι - σ μ ἔ ν α ; (στρ. 51) — Ποῖος μοῦ τό πε ; τὸ ἀπόκρυφον τῆς τέχνης μου, καὶ τὸ παράδειγμα τῶν μεγάλων. "Ἀμετρα εἶναι τὰ παραδείγματα τέτοιας λογῆς, καὶ θέλει σοῦ τὰ ἀναφέρω ὅλα ἓνα ἓνα, ὅταν ἀνανορθῶ πῶς ἔχω καιρὸ νὰ χάσω. Ὁ Πίνδαρος ἔχει τσακισμέναις κάμματα χιλιάδα λέξαις· οἱ τραγικοὶ 'ς τοὺς χορούς ἐτσάκιδαν ἀρκεταῖς καὶ αὐτοί, καὶ ὁ Ὀράτσιος τοὺς ἐμυμήθηκε. Τὸ παράδειγμα τοῦ Ἀριόστου

Nè men ti raccomando la mia Fiordi . . .

Ma dir non potè ligi; e qui finio. [Canto XLII, 14]

ἀναλεῖ τὴν εἰκόνα, καὶ περιέχει πάθος λύπης. Τὸ παράδειγμα τοῦ Πινδάρου

Ἴδοῖσα δ' ὄξει' Ἐρινύς
πέφνεν εὐὸ σὺν ἀλλαλο-
φονίῃ γένος ἀρήϊον (Ὀλύμπ. Εἰδ. β', στίχ. 73)

ἀναλεῖ τὴν εἰκόνα, καὶ περιέχει πάθος τρομάρας. Τὸ παράδειγμα τοῦ Δάντη

Così quelle coròle differente-
mente danzando, della sua ricchezza
Mi si facean stimar veloci e lente.

[Parad. Canto 24]

είναι τέτοιο, όπου αν τὸ διαβάσης με ἐκείναις ταῖς ἄλλαις θείαις ζωγραφίαις, καὶ καταλάβης ὅτι τέτοιαις δὲν ταῖς κάνει κανένας, ἴσως ἔμπορεῖ Διδάσκαλε, νὰ φιλιωθοῦμε· καὶ ἡ φιλία θέλει βαστάξῃ, ὅσο νὰ σοῦ κάμω μία παρατήρησι εἰς τὸν Πίνδαρο. Ἡ λέξι ὄλον (Ὀλύμπ. Εἰδ. β' στίχ. 55) βρίσκεται τσακισμένη· γιὰ ὅποιο δίκαιο, ἢ μουσικῆς, ἢ ἄλλο, ἐπαραινῆθηκεν ὁ Πίνδαρος νὰ τὴν τσακίσῃ, τὸ πρῶτο δίκαιο τὸ εἶχε ἡ φύσι τῆς λέξης, ἢ ὅποια, ἀν τσακισθῇ, ἐναντιώνεται μετὰ τὴν ιδέαν, ποῦ παρασταίνει. Σὲ βλέπω καὶ φρίττεις, καὶ ἐτοιμάζεσαι νὰ μαθήσης τὰ μαλλιά σου ὡσὰν τὸ Θ τοῦ Λουκιανοῦ (Δίκην φωνέντων)· ἀλλὰ ἠσύχασε γιὰ τὸ Πίνδαρος μ' ὄλον τοῦτο μένει πάντα ὁ ἴδιος γιὰ καθέναν· ὁ ἴδιος γιὰ μέ, ὅπου βρίσκω τὴν τέχνην ὅπου εἶναι, ὁ ἴδιος γιὰ σέ, ὅπου ξανοίγεις ταῖς ὀξειαις ὅπου δὲν λείπουν. . . βλέπω ἓνα χαμόγελο εἰς τὰ χεῖρα τῶν ξένων· ἀλλὰ δὲν τὸ κάνουν τόσο πικρό, γιὰ τὴν βέβαια θυμοῦνται καὶ τὰ δικά τους.

Ὡς πρὸς τὴν ἐννοια τῶν στροφῶν 24 καὶ 25 (τοῦ Ὕμνου), μέσα στὴν Κερκυραϊκὴν ἐκδοσὴ (Σ. Ε. Κ. 1859) βρίσκεται καὶ ἡ ἐξῆς αὐτογράφη σημείωσι τοῦ ποιητῆ:

«Γιὰ νὰ μὴ με ξανασκοτίσουν οἱ φλύαροι, οἱ ὅποιοι μὴ γνωρίζοντας τὴ φύσι τῆς Τέχνης δὲν ἔμποροῦν νὰ κρίνουν ὠστὰ τὰ μέσα ὅπου μεταχειρίζεται, φανερώνω, ὅτι ὄχι μόνον ἡ Μεγάλῃ Βρεταννίᾳ δὲν εἶναι χτυπημένη ἀπὸ τούτη τὴ στροφῇ, ἀλλὰ παρασταίνεται δυνατῇ, καὶ ἀγρυπνῇ εἰς τὰ μεγάλα συμβεβηκὰ τοῦ κόσμου. Νά, γυμνὸς ὁ στοχασμὸς, ὅπου ἐπαράστησα μετὰ μίαν εἰκόνα. Ἡ Μεγάλῃ Βρεταννίᾳ ἀλαφιάζεται ἐκεῖνη τὴ στιγμὴ μίπως τὰ κινήματά μας ἐπροέρχονταν (!) ἀπὸ τὴ Ῥωσσία, καὶ τῆς λέει· θέλεις νὰ πάρῃς ἐσὺ ἔς τὴ στεριά, δύνουμαι νὰ πάρω κ' ἐγὼ ἔς τὸ πέλαγο, κ' ἐτοιμάζομαι. — Ἡ ἀλήθεια εἶναι ποῦ ἐπῆρε λάθος, καὶ χαίρομαι.»

ΕΙΣ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ ΤΟΥ ΛΟΡΑ ΜΠΑΪΡΟΝ

Ποίημα λυρικό.

1

Λευθεριά, γιά λίγο πᾶψε
Νά χτυπᾶς μέ τὸ σπαθί.
Τώρα σίμωσε καὶ κλάψε
Εἰς τοῦ Μπαΐρον τὸ κορμί·

2

Καὶ κατόπι ᾄς ἀκλουθοῦνε
"Ὅσοι ἐπράξανε λαμπρά·
'Αποάνου του ᾄς χτυποῦνε
Μόνον στήθια ἥρωικά.

3

Πρῶτοι ᾄς ἔλθουνε οἱ Σουλιώταις,
Καὶ ἀπ' τὸ Λεῖψανον αὐτὸ
"Ἄς μακραίνουνε οἱ προδόταις,
Καὶ ἀπ' τὰ λόγια ὁποῦ θὰ πῶ.

4

Φλάμπουρα, ὄπλα τιμημένα,
"Ἄς γυρθοῦν κατὰ τὴ γῆ,
Καθὼς ἦτανε γυρμένα
Εἰς τοῦ Μάρκου τὴ θανή,

5

Ποῦ ἔβαστοῦσε τὸ μαχαῖρι,
Ὅταν τοῦ λειψε ἡ ζωή,
Μέσ' ἔς τὸ ἀνδρόφονο τὸ χέρι,
Καὶ δὲν τ' ἄφινε νὰ βγῆ. (1)

6

Ἄναθράφηκε ὁ γενναῖος
Ἐν τῶν ἀρμάτων τὴν κλαγγή·
Τοῦτον ἔμπνευσε, ὄντας νέος,
Μία θεὰ μελωδική. —

7

Μὲ ταῖς θείαις τῆς ἀδελφάδες
Ἔστεκότουν σιωπηλή,
Ἐνῶ αὐξαίνανε οἱ λαμπράδαις
Ἐν τοῦ Θεοῦ τὴν κεφαλή,

8

Ποῦ ἐμελέτουνε τὴ Χτίση·
Καὶ ὅτι ἐβγῆκε ἡ προσταγή,
Ὅποῦ ἐστένεψε τὴ Φύση
Αἰφνιδίως νὰ φωτιστῆ,

Στρ. 6. «Φανερόνονται εἰς τὴ φύση κάποια ὑψηλὰ πνεύματα τὰ ὅποια ὁ Ἄπλαστος
ἠθέλησε νὰ ἐντύση μὲ θαυμάσιο φῶς,

Καὶ τόσο ἐνδοξα κινοῦνε
Εἰς τὰ χτίσματα τῆς γῆς
Ποῦ τὸ θαῦμα μαρτυροῦνε
Τῆς ἀγνώριστης Ἀρχῆς.

9

Μὲ τὰ μάτια ἀκολουθῶντας
Τὸ νεογέννητο τὸ φῶς,
Καὶ ᾧ δαῦτο ἀναφτερῶντας,
Τῆς ἐξέβγαينه ὁ ψαλμὸς

10

Ἄπ' τ' ἀθάνατο τὸ στόμα,
Καὶ ἀπομάκραινε ἢ βροντή,
Ποῦ τὸ Χάος ἔκανε ἀκόμα
᾿Σ τὴν ὀγλήγορη φυγή,

11

Ἔως ποῦ δλόκληρον ἔχάθη
᾿Στοῦ Ἐρέβου τὴ φυλακή,
᾿Οπου ἀπλώθηκε καὶ ἐστάθη
Σὰ ᾿ς τὴν πρώτη του πηγῆ.

f' / ε

12

— Ψάλλε, Μπαίρον, τοῦ λαλοῦσε,
᾿Οσαις βλέπεις ὁμορφιαῖς
Καὶ κειός, ποῦ ἐκρυφαγοικοῦσε
Ἄνταπόκριση μ' αὐταῖς,

13

Βάνεται, ταῖς τραγουδάει
Μ' ἓνα χεῖλο ἀρμονικό,
Καὶ τὰ πάθη ἔτσι σοῦ ᾿γγιάει,
Ποῦ τραγοῦδι πλέον ψηλὸ

14

Δὲν ἀκούστηκεν, ἀπ' ὅτα (2)
Ἕψαλ' ὁ Ἄγγλος ὁ τυφλὸς
Τ' ἀγκαλιάσματα τὰ πρῶτα
Ποῦ ἔδωσ' ἄντρας γυναικός.

15

Συχνὰ ἐβράχνιασε ἡ μιλιὰ του
Τραγουδῶντας λυπηρά,
Πῶς ᾽ς τὸν ἥλιον ἀποκάτου
Εἶναι λίγη ἐλευθεριά.

16

« Κάθε γῆ » παραπονιέται, (3)
» Ἐσκλαβώθηκε, — εἶνε μιά,
» Ὅπου ὁ ἄνθρωπος τιμιέται,
» Ἀπὸ δώθενε μακριά,

17

» Τὴν ὁποία χτυπάει τὸ νᾶμα
» Σύνορα τ' Ἀτλαντικό·
» Μετανόνει ἐν τῷ ἄμα
» Ὅποιος πάει μὲ στοχασμό

18

» Τὴ γλυκειὰν Ἐλευθερία
» Νὰ τῆς βλάβῃ ἀπὸ κοντά·
» Τὸ δοκίμασεν ἡ Ἀγγλία!
» Κάνεις πλέον ἄς μὴν κοτᾶ. »

19

Καὶ ὅτι βούλεται νὰ φύγη (4)
Ἐκεῖ πέρα ὁ Ποιητής,
Ἄνεπόλπιστα ξανοίγει
Ἐσὲ ἐδῶ νὰ πεταχτῆς.

20

Ἐπετάχτηκες! Μονάχη·
Χωρὶς ἄλλος νὰ σοῦ πῆ·
Τώρα ἀρχίνησε τὴ μάχη,
Καὶ γὼ πλάκωσα μαζί.

21

Νὰ σ' τὸ πῆ, καὶ νὰ σὲ ῥήξῃ
Ἐστῶν Τουρκῶν ταῖς τουφεκιάς
Ἄσυννρόφιαστη, ἂν ξανοίξῃ
Ταῖς περιστάσας δειναῖς.

22

Κ' ἂν ταῖς εὖρη εὐτυχισμέναις,
Νάλθῃ ἀντὶς γιὰ τὸν ἐχθρό,
Μ' ἄλλαις ἄλυσαις φτειασμέναις
Ἄποκάτου ἀπ' τὸ Σταυρό,

23

Ποῦ γε λάβῃ ἔς ταῖς ἀγκάλαις
Ἄπὸ μᾶς, κ' εἶχε θεοῦς

Στρ. 23.

Ποῦ εἶν' σημεῖο τῆς κεφαλῆς του,
Σημεῖον ἔλεου σωτηριᾶς,

Ἄστραπαῖς, ἀνεμοζάλαις,
Καὶ βρονταῖς καὶ ποταμούςς.

24

Μόνον τ' ἀδικοσφαμένα
Τὰ παιδιὰ σου, στρυμωχτά,
Μὲ τὰ χέρια τσακισμένα
Σὲ ἐσπρώξανε ὀμπροστά,

25

Καὶ Σὺ ἐχύθηκες, πετῶντας
Μία ματιὰ ἔς τὸν Οὐρανό,
Ποῦ τὰ δίκια σου θωρῶντας,
Ἄπεκρίθηκε· Εἶμαι δῶ.

Ποῦ δὲν τό χανε οἱ γονεῖς του,
Καὶ τὸ λάβανε ἀπὸ μᾶς

Εἰς ταῖς ἔρμαις τους ἀγκάλαις,
Ποῦ ἐλατρεῦσαν γιὰ θεοὺς
Ἄστραπαῖς, ἀνεμοζάλαις,
Καὶ βρονταῖς, καὶ ποταμούςς.

Στρ. 24.

Ἔστι ἐπρόβαλες τὴν ὄψην,
Πίσω σου ἦρθαν στρυμωχτά
Ἔστα τέκνα σου εἶχαν κόψην,
Ἔσταν ἦδουν ἔς τὴν ἔρμιά.

(Ἄθῶρα τέκνα ἀραχνιασμένα
Ποῦ ἄνθρωπος δὲν τὰ μετρεῖ)
Καὶ μὲ χέρια τσακισμένα
Σὲ ἐσπρώξανε ὀμπροστά.

26

Καὶ χτυπῶντας ξεθυμαίνει
Εἰς τὸ πέλαγο, εἰς τὴ γῆ,
Ἦ ῥομφαία σου πυρωμένη
Ὅχ τὴν Ἄπλαστη Φωνή,

27

Καὶ θαυμάσια τόσα πράχτει,
Ὅπου οἱ Τύρανοι τῆς γῆς
Ἦ ἐσὲ κίνησαν μὲ ἄχτι,
Ὅμως ἔστρεψαν εὐθύς.

28.

Χαῖρε! Κι' ὅποιος σὲ μισάει,
Καὶ πικρὰ σὲ λαιδορεῖ,
Εὐτυχιὰ νὰ πιθυμάη,
Καὶ ποτὲ νὰ μὴ τὴν δῆ!

Στρ. 26.

Καὶ ἡ ῥομφαία σου πυρωμένη
Ἄπ' τὴν Ἄπλαστη Φωνή
Εἰς τὰ ἐμπόδια ξεθυμαίνει
Τὸ θυμὸ τόσο βαρὺ,

Καὶ ἀχαλίνωτη παγαίνει
Πρὸς τὰ ἐμπόδια καὶ βαρεῖ
Ἦ ῥομφαία σου πυρωμένη
Ὅχ τὴν Ἄπλαστη Φωνή,

Καὶ χουμάει κι' ὀμπρὸς παγαίνει
Μέσ' ἔς τὰ ἐμπόδια, καὶ βαρεῖ
Ἦ ῥομφαία σου κτλ.

29

Καὶ νὰ κλαίῃ πῶς ἦλθε ἡ ὥρα
Ἐπατρίς του νὰ δεθῇ
Μὲ τὰ σίδερα, ποῦ τώρα
Πᾶς συντριβοντας Ἐσύ.

30

Χαίρου ὥστόσο ὅλους τοὺς τόπους,
Ποῦ ἐξανάλαβαν γοργὰ
Πάλι ἐλεύθερους ἀνθρώπους·
Καὶ τοῦ Μπαῖρον τὴ χαρὰ

31

Χαίρου, ἀνάμεσα ἔς τὰ ἄλλα
Πράγματα ποῦ σὲ τιμοῦν.
Οἱ Μεγάλοι τὰ μεγάλα,
Ποῦ τοὺς μοιάζουνε, ἀγαποῦν.

32

Βλέποντάς σε ἀναγαλλιᾶζει
Ἐθλιμμένη του ψυχὴ,
Καὶ τοῦ λέγει Ὅπλα φωνάζει
Τώρα ἢ Ἑλλάδα· πᾶμε ἐκεῖ.

33

Καὶ κινάει νὰ σ' ἀπαντήσῃ·
Καὶ ἡ Φήμη τοῦ Ποιητοῦ,
Ποῦ τὸν κόσμον εἶχε γυρίσῃ,
Καὶ τὴ δέχτηκαν παντοῦ,

34

Μπροστοπάταε, νὰ σὲ κρᾶξῃ
Μὲ ὄνομα τόσο γλυκύ,
Ποῦ ὅποιο μάτι σὲ κυττάξῃ
Σὲ ξανοίγει πλέον σεμνή.

35

Τὸν ἀκλούθησεν ὁ πλοῦτος,
Θεῖος ᾗ τὰ χέρια τοῦ καλοῦ,
Καὶ κακόπραχτος, ἂν οὕτως
Καὶ εἶν' ᾗ τὰ χέρια τοῦ κακοῦ.

36

Μ' ἓνα βλέμμα ὁποῦ φονεῦει
Τὰ φρονήματα τὰ αἰσχρά,
Τρομερὴ τὸν συντροφεύει,
Στέχοντάς του εἰς τὴ δεξιὰ,

37

Καὶ ὄντας ἄφαντη ᾗ τοὺς ἄλλους,
Τοῦ Ἄλκαίου ἡ σκιά,
Καὶ τοὺς ὤμους τοὺς μεγάλους
Λίγο γέροντας, κρυφὰ

38

Λόγια ἀθάνατα τοῦ λέει,
Μὲ τὰ ὅποια ᾗ τὰ σωθικά
Τὸ θυμὸ τοῦ ξανακαίει
Ἐναντίον ᾗ τὴν ἀδικιά·

39

Θυμόν, τρέμο ὄλον γεμάτον,
Ποῦ νικάει τὴν ταραχὴ
Τῶν βροντόκραυγων ἀρμάτων,
Καὶ πετειέται ὄλου μὲ ὀρμή,

40

Καὶ τοῦ τύραννου χτυπάει
Τὴ βουλή, καὶ τὴν ξυπνᾶ,
᾿Σ τὴ στιγμῇ ποῦ μελετάει
Τῶν λαῶν τὴ συφορὰ.

41

Μόνον ἄκουε τοῦ Κοράκου (5)
Τῆς Αὐστρίας τὸ κραυγητό,
Ποῦ δὲν ἔκρωξε τοῦ κάκου,
Καὶ ἐπεθύμαε τὸ κακό.—

42

Ὅμοίως ἔστρεφεν ἡ Μοῖρα, (6)
Ποῦ εἶχε πάντοτε σταθῆ
Μέσ' ᾿ς τῆς Κόλασης τὴ θύρα
Μὲ τὸ Κροῖμα ἀνταμωτή,

43

Ἔστρεφε κατὰ τὴ Χτίση,
Γιατὶ ἐμύριζε νεκρὴ
Μυρωδία, ποῦ χε σκορπίση
Ἡ πικρὴ μεταβολή·

44.

Καὶ ἀπὸ τ' ἄπειρο διάστημα
Ἐντισήκωνε ψηλὰ
Τὸ μιὰρὸ τῆς τὸ ἀνάστημα,
Νὰ χαρῆ τὴ μυρωδιά.

45

— Ἐς τὴν Ἑλλάδα χαροκόπι
Γιατὶ ἔκεινον, ποῦ ζητεῖ,
Βλέπει νᾶρχεται, καὶ οἱ τόποι
Ποῦ ἡ σκλαβιά καταπατεῖ,

46

Χαμηλὴ τὴν κεφαλή τους,
Ἄγροικῶντας τὴ βουή,
Ἐδακρῦζαν, καὶ οἱ δεσμοὶ τους
Τοὺς ἐφάνηκαν διπλοῖ.

47

Ἄλλὰ ἀμέσως ὅλοι οἱ ἄλλοι
Ποῦ εἶχαν ἐλευθερωθῆ,
Καὶ ἔχουν δάφνη ἔς τὸ κεφάλι
Ποῦ δὲ θέλει μαραθῆ,

48.

Ταῖς σημαίαις τους ξεδιπλώνουν,
Καὶ ταῖς δάφναις ποῦ φοροῦν
Χαιρετῶντας τον σηκώνουν,
Καὶ μ' αὐταῖς τὸν προσκαλοῦν.

49

Ποῦ θὰ πάη; Βουνὰ καὶ λόγγοι
Καὶ λαγκάδια αἰλογοῦν.
Ποῦ θὰ πάη; — 'Σ τὸ Μεσολόγγι,
Καὶ ἄλλοι ἄς μὴ ζηλοφθοноοῦν.

50

Τέτοιο χῶμα, ἀπ' τὴν ἡμέρα (7)
Τὴ μεγάλη τοῦ Χριστοῦ,
Ποῦ εἶχε φέρη ἀπ' τὸν αἰθέρα
Γιμὴ ἐμᾶς καὶ δόξα Αὐτοῦ,

51

Εἶν' ἱερὸ προσκυνητᾶρι,
Καὶ δὲ θέλει πατηθῆ
'Απὸ βάρβαρο ποδάρι,
Πάρεξ ὅταν χαλαστῆ.

52

Δέν ἦταν τὴ μέρα τούτη
Μοσχολίβανα, ψαλμοί.
Νά, μολίβια, νά, μπαροῦτι,
Νά, σπαθιῶν λαμποκοπή.

53

'Σ τὸν ἄερα ἀνακατώνονται
Οἱ σπιθόβολοι καπνοί,
Καὶ ἀπὸ πάνου φανερώνονται
'Ησκιοι θεῖοι πολεμικοί

54

Καὶ εἶναι αὐτοὶ, ποῦ πολεμῶντας
Ἐσκεπάσανε τὴ γῆ,
Πάνου εἰς τ' ἄρματα βροντῶντας
Μὲ τὸ ἐλεύθερο κορμί.

55

Καὶ ἀγκαλιάσματα ἐκεῖ πλήθια,
Δάφναις ἔλαβαν, φιλιὰ,
Ὅσα ἔλάβανε εἰς τὰ στήθια
Βόλια τούρκικα σπαθιά.

56

Ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ πολεμάρχοι
Περιζώνουνε πυκνοὶ
Τὴν ψυχὴ τοῦ Πατριάρχου,
Ποῦ τὸν πόλεμο εὐλογεῖ.

57

Καὶ ἀναδεύονται, καὶ γέρονον,
Καὶ εἰς τὸ πρόσωπο ἰλαροί,
Χεραπλώνουνε καὶ παίρνουνε
Ἄπὸ τῆ σπιθοβολῆ.

58

Ἐδῶ βλέπει ἀντρειωμένα
Νὰ φρονοῦν παρὰ ποτέ·
Καὶ ὄλος ἔρωτα γιὰ σένα
Προσηλώνεται 'ς ἐσέ·

Στρ. 55. Κ' ἐκεῖ ἀπάνου ἔλαβαν πλήθια
Ἄγκαλιάσματα, φιλιὰ.

59

Τὸ πουλί, ποῦ βασιλεύει
Πάνου εἰς τ' ἄλλα τὰ πουλιά,
Γληγορώτατα ἀναδεύει
Τὰ αἰθερόλαμνα φτερά,

60

Τρέχει, χάνεται, καὶ πίνει
Τόλμην πίνει ὁ ὀφθαλμὸς
Ἐπὶ τ' ἄστρον, ὁποῦ χύνει
Κύματα ἄφθαρτα φωτός.

61

Πλανημένη ἢ φαντασιά του
Μέσ' ἔς τὸ μέλλον τὸ ἄργό,
Ποῦ προσμένει τ' ὄνομά του
Νὰ τὸ κάμη πλέον λαμπρό,

62

Ἐλοφλόγιστη πηδαίει
Εἰςὲ μία ματιοῦ ῥοπή
Στρέφει ἀπέκει καὶ κυτταίει —
Ἐνεκδιήγητη ἀντηχεῖ

63

Ἐπ' τοῦ κόσμου ὅλου τὰ πέρατα
Τοῦ Καιροῦ ἢ χλαλοῦ,
Καὶ διηγῶντας του τὰ τέρατα
Τοῦ χτυπάει τὴν ἀκοή·

64

Ἔθνη ποῦ ἄλλα φοβερίζουν,
Φωναῖς, θρόνοι δυνατοί·
Ἄλλοι πέφτουνε, ἄλλοι τρίζουν,
Καὶ ἄλλοι ἀτάραχοι καὶ ὀρθοί·

65

Ἄπὸ φόβο καὶ ἀπὸ τρόμο,
Ἄπὸ βάρβαρους δεσμούς,
Ποῦ ναι σκόρπιοι εἰς κάθε δρόμο,
Καὶ ἀπὸ μύριους ὑβρισμούς,

66

Βγαίνει, ἀνάμεσα ἔς τοὺς κρότους
Τῶν γενναίων ποῦ τὴν παινοῦν,
Καὶ κυττοῦνται ἀνάμεσό τους
Γιὰ τὸ θαῦμα ποῦ θωροῦν,

67

Μία Γυναῖκα, ποῦ χε βάλῃ
Μέσ' ἔς τὰ βάσανα ὁ καιρός,
Ξαναδείχνοντας τὰ κάλλη
Ποῦ τῆς ἔσβυσε ὁ ζυγός,

68

Μόνον ἔχοντας γιὰ σκέπη
Τὰ τουφέκια τὰ ἐθνικά,
Καὶ τὸ χαίρεται νὰ βλέπη
Πῶς καὶ Αὐτὸς τὴν ἀκλουθᾷ.

69

Ἄχ! συνέρχεται... ξανοίγει
Ἐρινύαν φαρμακερή,
Ὅπου ἀγιάτρευτην ἀνοίγει
Τῆς Ἑλλάδας μίαν πληγή·

70

Ἐρινύαν ἀπὸ τὰ χθόνια
Ποῦ ἢ Ἑλπίδα ἀπαρατᾶ·
Ἡ θεομίσσητη Διχόνοια
Ποῦ τὸν ἄνθρωπο χαλνᾶ.

71

Ἄφοῦ ἐδιώχτηκε ἀπὸ τ' ἄστρα
Ὅπου ἐτόλμησε νὰ πᾶ,
Πάει ᾿ς τοὺς κάμπους, πάει ᾿ς τὰ κάστρα,
Χωρὶς ναῦρη δυσκολιά.

72

Καὶ κρατῶντας κᾶτι φίδια
Ποῦ εἶχε βγάλη ἀπ' τὴν καρδιά,
Καὶ χτυπῶντας τα πιτήδεια
Εἰς τοὺς Ἑλληνας, περνᾶ·

73

Καὶ ὄχι πλέον τραγοῦδια νίκης
Ὡσὰν πρῶτα, ἐνῶ τυφλά,
Μὲ τὸ τρέξιμο τῆς φρίκης,
Τούρκικα ἄλογα πολλὰ

74.

Ἐτσακίζανε τὰ χνάρια
Ἐ τὴν ἀπέλπιστη φυγή,
Καὶ ἔγκρεμιζαν παλληκάρια
Τοῦ γκρεμοῦ ἀπὸ τὴν κορφή

75

Ὅχι πλέον, ὄχι τὰ δυνα-
τὰ στοιχεῖα νὰ μᾶς θωροῦν,
Καὶ νὰ ὀργίζωνται καὶ ἐκεῖνα
Καὶ γιὰ μᾶς νὰ πολεμοῦν (8)

76

Ἄλλὰ πάει ἔς τοὺς νόας μία θέρμη,
Ποῦ εἶναι ἀλλιότικη ἀπ' αὐτή,
Ὅποῦ ἐσκόρησε ἔς τὴν ἔρμη
Χιὸ τοῦ Τούρκου ἢ πιβουλή, (9)

77

Ὅταν τόσοι ἐπέφταν χάμου,
Καὶ μὲ λόγια ἀπελπισιάς,
Κόψε με, ἔλεγαν, Ἀγᾶμου,
Καὶ τοὺς ἔκοβεν ὁ Ἀγᾶς.

78

Ὅμως θέρμη ποῖος ὑβρίζει
Τὸν καλύτερο, καὶ ποῖος
Λόγια ἀνόητα ψιθυρίζει·
Ἄλλος στέκεται ὀκνηρός·

Ἄλλος παίρνει τὸ ποτήρι
Ἄποκάτου ἀπ' τὴν ἐλιά,
Ὡσὸν νὰ τουν πανηγύρι,
Μὲ τὰ πόδια διπλωτά·

Καὶ ἄλλοι, ἀλίτηροι! χτυπῶντας
Πέφτουνε 'ς τὸν ἀδελφό,
Καὶ παινεύονται, θαρρῶντας
Πῶς ἐχτύπησαν ἐχθρό.

Καὶ τοὺς φώναξε· « Φευγάτε
» Τ'ς Ἐρινύας τὴν τρικυμιά·
» Ὡ! τί κάνετε; Ποῦ πάτε;
» Γιὰ φερθῆτε εἰρηνικά·

» Γιατὶ ἀλλιῶς θεὸ νὰ βρεθῆτε
» Ἡ μὲ ξένο βασιλιά,
» Ἡ θὰ καταφανισθῆτε
» Ἀπὸ χέρια ἀγαρηνά. » (10)

Ἄφοῦ ἐδῶ 'ς τὴν παλαιά σου
Κατοικία καὶ ἄλλη φορὰ
Μὲ διχόνουαις τὰ παιδιὰ σου
Σοῦ ἐτοιμάσανε ἐξοριά,

84

Ἄπο τότες ὁποῦ ἐσώθη
Ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα ὁ Στρατηγός,
Ὅποῦ ὁ Ἕλληνας εἰπώθη
(Καὶ τώρα ὄχι) ὁ στερινός,

85

Ἔως ποῦ ὁ κόσμος ἐβαστοῦσε
Τὸν ἀπάνθρωπον Ἀλῆ,
Ποῦ ὅσον αἶμα καὶ ἄν ῥουφοῦσε
Τόσο ἐγύρευε νὰ πιῆ,

86

Ἐπερνοῦσαν οἱ αἰῶνες
Ἡ σὲ ξένη ὑποταγή,
Ἡ μὲ ψεύτικαις κορώναις,
Ἡ μὲ σίδερα καὶ ὀργή·

87

Καὶ ἦλθε τότες καὶ ἐπερπάτει (11)
Ὅπου ἐπάταγες Ἐσύ,
Καὶ τοῦ δάκρυζε τὸ μάτι,
Καὶ ἐπιθύμαε νὰ Σὲ ἰδῆ,

Στρ. 86.

Ἐβασίλευεν ἡ βία,
Ἡ ἄρπαγὴ καὶ ὁ σκοτωμός.

Καὶ ἡ τούρκικη τυραννία ἐφθασε εἰς τὸ ἄκρον· τότε οἱ ἐρμαιῖς καὶ τὰ βουνὰ ἔγειναν προσκυνητάρια ἐλευθερίας, ἐγιομίσανε θεοὺς, καὶ οἱ ἀντίταλοι ἠχολήγησαν ἀπὸ ἄρματα καὶ ὑψηλὰ τραγούδια.

Βουνά, λόγγοι, καὶ γκρεμοί,
Λευθεριάς προσκυνητάρια,
Καὶ τὰ πάτησαν θεοί.

Κ' ἔλεε· Πότε ἔρχεσαι πάλι!
Καὶ δὲν εἶναι ἀληθινό,
Πῶς μᾶς εἶχε ἀδικοβάλη
Μὲ βρῖσαις καὶ μὲ θυμό. (12)

Ἐξωγράφιζαν οἱ σίχοι
Τὸν γαλάζιον οὐρανό,
Καὶ ἐκλαιόνταν μὲ τὴν τύχη,
Καὶ μὲ τ' ἄστρο τὸ κακό,

Εἰς τὸ ὁποῖον ἔχει νὰ σκύψη
Κάθε δύναμη θνητή,
Καὶ ἡ πατρίδα του νὰ στρέψη
Παντελῶς δὲν ἤμπορεῖ.

Τώρα ἀθάμπωτη ἔχει δόξα,
Καὶ μὲ φέρσιμο τερπνόν
Βλέπει ἀδύνατα τὰ τόξα
Τῶν ἀντίζηλων ἐθνῶν·

Καὶ λαοὺς ἄλυσσοδένει,
Καὶ εἰς τὰ ποδία τοὺς πατεῖ,
Καὶ τὸ πέλαγο σωπαίνει
Ἄν τοῦ σύρη μία φωνή·

93

Τέχναις, ἄρματα, σοφία,
Τήγε κάνουν δοξαστή,
Ὅμως θά βρουνε εὐκαιρία
Νὰ τὴ φθείρουνε οἱ καιροί,

94

Καὶ νὰ ἰδῆ τὸ ῥιζικό της
Καθὼς εἶναι ἡ καταχνιά,
Ποῦ εἰς τὸ κλίμα τὸ δικό της
Κρύβει τὴν ἀστροφεγγιά.

95

« Ποῦ εἶν' » θὰ λένε σασισμένοι
» Τὸ Λεοντάρι τὸ Ἀγγλικό;
» Εἶναι ἡ χήτη του πεσμένη,
» Καὶ τὸ μούγκρισμα βουβό. »

96

Ἄλλ' ἢ Ἑλλάς νὰ ξαναζήσει
Ἦταν ἄξια, καὶ νὰ ἰδῆ
Ὁ ἐρχομὸς νὰ τὴν τιμήσῃ
Τοῦ ὑψηλότατου Ποιητῆ.

97

Ἔστεκε ἔς τὸ μισημένο
Τὸ ζυγὸ μ' ἀραθυμιά·
Τὸ ποδάρι εἶχε δεμένο,
Ἄλλὰ ἐλεύθερη καρδιά.

98

Ἐκαθότουνε εἰς τὰ ὄρη
Ὁ Σουλιώτης ξακουστός·
Νὰ τὸν διώξῃ δὲν ἠμπόρει
Πεῖνα, δίψα, καὶ ἀριθμός. (13)

99

Συχνὰ σπῶντας τὰ θηκάρια
Μὲ τὰ χέρια τὰ λιγνά,
Ὅρμοῦν ἔς ἄπειρα κοντάρια·
Ταῖς γυναῖκες τῶν συχνὰ

100

Μεγαλόψυχα τραβάει
Τὸ ἴδιον αἶσθημα τιμῆς,
Ποῦ κυττῶντας τὸν Κομβάῦ
Εἶχε ὁ ἀνδρεῖος Τραγουδιστής. (14)

101

Ταῖς ἐμάζωξε εἰς τὸ μέρος
Τοῦ Τσαλόγγου τὸ ἀκρινὸ
Τῆς ἐλευθεριᾶς ὁ ἔρωτος,
Καὶ ταῖς ἔμπνευσε χορὸ· (15)

102

Τέτοιο πῆδημα δὲν τὸ εἶδαν
Οὔτε γάμοι, οὔτε χαραῖς,
Καὶ ἄλλαις μέσα τους ἐπήδαν
Ἐθφότεραις ζωαῖς·

103

Τὰ φορέματα ἔσφυρίζαν
Καὶ τὰ ξέπλεκα μαλλιά,
Κάθε γύρο ποῦ ἐγυρίζαν
Ἀπὸ πάνου ἔλειπε μιά

104

Χωρὶς γόγγυσμα κι' ἀντάρα
Παρὰ ἐκείνη μοναχά,
Ὅποῦ ἐκάναν μὲ τὴν κάρρα,
Μὲ τὰ στήθια, 'ς τὰ γκρεμά.

105

Ἐν τὰ ἴδια ὄρη ἐγεννηθῆκαν
Καὶ τὰ ἀδάμαστα παιδιά,
Ποῦ τὴν σήμερο ἐχυθῆκαν
Πάντα οἱ πρῶτοι 'ς τὴ φωτιά.

106

Γιατί, ἀλίμονον! γυρίζοντας
Τ'ς ἠῦρε ὁ Μπαίρον σκυθρωπούς;
Ἐγυρεύανε δακρύζοντας
Τὸν πλέον ἔνδοξο ἀπ' αὐτούς. (16)

107

Ὅταν 'ς τῆς νυχτὸς τὰ βάρθη
Τὰ πάντα ὄλα σιωποῦν.
Καὶ εἰς τὸν ἄνθρωπο τὰ πάθη,
Ποῦναι ἀνίκητα, ἀγρυπνοῦν,

108

Καὶ γυρμένοι εἰς τὸ πλευρό τους
Οἱ στρατιώταις τοῦ Χριστοῦ,
Μύρια βλέπουν ἕς τ' ὄνειρό τους
Ξεπνγίσματα τοῦ ἐχθροῦ·

109

Αὐτὸς ἄγρυπνος στενάζει,
Καὶ εἰς τὴν πλάκα τὴν πικρή,
Ποῦ τὸν Μπότσαρη σκεπάζει,
Γιὰ πολλὴ ὥρα ἀργοπορεῖ·

110

Ἔχει πλάγιασμα θανάτου
Καὶ ἄλλος ἄντρας φοβερός (17)
Εἰς τὰ πόδια του ἀποκάτου,
Καὶ εἶναι ἀντίκρου του ὁ ναός.

111

Ἄκριβὸν σὺν τὴν ἐλπίδα
Ποῦ ἔχει πάντοτε ὁ θνητός.
Γλυκοφέγγει ἀπ' τὴ θυρίδα
Τ'ς Ἁγίας Τράπεζας τὸ φῶς·

112.

Μέσαθε ἔπαιρνε ὁ ἄερας
Μὲ δροσόβολη πνοή
Τὸ λιβάνι τῆς ἡμέρας,
Καὶ τοῦ τό φερνε ὡς ἐκεῖ.

113

Δὲν ἀκοῦς γύρου πατήματα·
Μόν' τὸν ἤσκιο του θωρεῖς,
Ὅποῦ ἀπλώνεται 'ς τὰ μνήματα,
Ἔρμος, ἄσειστος, μακρὺς,

114

Καθὼς βλέπεις καὶ μαυρίζει
Ἦσκιος νέου κυπαρισσιοῦ,
Ἄν τὴν ἄκρη του δὲ ἴγγίζει
Αὔρα ζέφυρου λεπτοῦ.

115

Πές μου, Ἄνδρῆι, τί μελετοῦνε
Οἱ γενναῖοι σου στοχασμοί,
Ποῦ πολληώρα ἀργοποροῦνε
Εἰς τοῦ Μάρκου τὴν ταφή;

116

Σκιάζεσαι ἴσως μὴ χουμήσουν
Ξάφνου οἱ Τοῦρκοι τὸ πρωῖ, (18)
Καὶ τὸ στράτευμα νικήσουν,
Ποῦ ἔχει ἀνίκητην ὀρμή;

117

Σκιάζεσαι τοὺς Βασιλιάδες,
Ποῦ ἔχουν Ἐνωσιν Ἱερή,
Μὴ φερθοῦνε ὡσάν Πασάδες
Ἐς τὸν Μαχμοῦτ ἐμπιστευτοί;

118

Ἦ σοῦ λέει 'ς τὰ σπλάχνα ἡ φύσις
Μ' ἓνα κίνημα κρυφό, —
» Τὴν Ἑλλάδα θὲ ν' ἀφήσης,
» Γιὰ νὰ πᾶς 'ς τὸν Οὐρανό » — ;

119

Βγαίνει μάγεμα ἀπ' τὴ στάχτη
Τῶν Ἡρώων, καὶ τὸν βασιᾶ,
Καὶ τὴ θέληση τοῦ ἀδράχτει·
Τότε αἰσθάνεται μὲ μιὰ

120

Τὴν ἀράθυμη ψυχὴ του,
Ποῦ μὲ φλόγα ἀναζητεῖ
Νὰ τοῦ σύρη τὸ κορμί του
'Σὲ φωτιὰ πολεμική. —

121

Τοῦ πολέμου ἔνδοξοι οἱ κάμποι!
Εἶδ' ἡ Ἑλλάδα τολμηρὰ
Καὶ τὸ Σοφοκλῆ νὰ λάμπη
Μέσα 'ς τὴν ἀρματωσιά·

122

Καὶ εἶδε Αὐτόν, ποῦ παρασταίνει
Μαζωμένους τοὺς Ἑφτά
'Σ τὴν ἀσπίδα αἱματωμένη,
'Ὅπου ὠρκόνονταν φριχτά·

123

Ἐτραγούδααν προθυμότερα
Ταῖς ᾠδαῖς του τὰ παιδιά,
Καὶ αἰσθανόντανε ἀντρεϊότερα
Ἐστὴν ἀνήλικη καρδιά·

124

Καὶ τὰ μάτια τους γελοῦσαν,
Μάτια μαῦρα ὡς τὴν ἑλιά
Τῶν μερτιῶν, ὁποῦ βαστοῦσαν
Τραγουδῶντας ταις γλυκά.

125

— Ἐ τὴ φωτιά! καὶ θρέφει ἐλπίδα
Νὰ νικήσῃ. νὰ ἠμπορῇ
Νὰ ἐπιστρέψῃ ἔς τὴν Πατρίδα,
Τὸ κοράσιο του νὰ εὐρῇ·

126

Νὰ τοῦ λέγῃ μ' ἓνα δάκρυ·
« Χαίρου, τέκνο μου ἀκριβό,
» Εἰς τοῦ στήθους μου τὴν ἄκρη
» Ἐλαβώθηκα καὶ ἐγώ.

127

« Βάλε, φῶς μου, τὴν παλάμη
» Εἰς τὰ στήθια τοῦ πατρός·
» Νά, τὴν ζώνη ποῦ εἶχε κάμη
» Κόρη τούρκισσα τοῦ ἀντροῦς. »

128

Καὶ τὸ πέλαγο ἀγναντεύει
Ἴσως τώρα ἡ κορασιά,
Καὶ ξεφάντωση γυρεύει
Μὲ τραγούδια τρυφερά.

129

« Τὸν γονιό μου, Πρόνοια Θεία,
» Κάμε τότε νικητή,
» Εἰς τὰ χώματα, ᾗ τὰ ὀποῖα
» Ἡ γυναῖκα ἀπαρατεῖ

130

» Τὰ στολίδια, τὸν καθρέφτη,
» Καὶ ἀποκάτου ἀπ' τὸ βυζὶ
» Ζώνεται ἄρματα, καὶ πέφτει
» Ὅπου κίνδυνο θωρεῖ

131

» Κάμε Ἐσὺ μὲ τὴν μητέρα
» Τῇ γλυκειά μου νὰ ἐνωθῇ (19)
» Ἐλα γλήγορα, πατέρα,
» Ὅλη ἡ Ἀγγλία σὲ καρτερεῖ.

132

» Τὸ καράβι πότε ἀράχνει
» Εἰςὲ θάλασσα ἀγγλική;
» Μοῦ σπαράζουνε τὰ σπλάχνη,
» Ὅποῦ μοῦ ἔκαμες ἐσύ.

133

» Πές, πότε ἔρχεσαι ; » ... Ὀλοένα
Εἶν' τὸ πλοῖο του ἔς τὰ νερά,
Ποῦ φλοισβίζουνε σχισμένα,
Καὶ ποσῶς δὲ τ' ἀγροικᾶ.

134

Ποῖος ἀλίμονον! μᾶς δίνει
Μίαν ἀρχὴ παραγοριᾶς;
Ἄπ' αὐτὸν δὲ θεὸς νὰ μείνη
Μήτε ἢ στάχτη του μὲ μᾶς

135

Θὰ τὴν ἔχουν ἄλλοι! ... ὦ! σύρε,
Σύρε, Μπαίρον, ἔς τὸ καλό·
Ὕπνος ἔξαφνα σ' ἐπῆρε,
Ποῦ δὲν ἔχει ξυπνημό·

136

Εἶναι ἀδιάφορο, δὲ βλάβει,
Ἄν ἐκεῖ σιμοτινὸ
Πλέξη ἢ τούρκικο καράβι,
Ἦ καράβι ἐλληνικό.

137

Ἄκου, Μπαίρον, πόσον θρηῆνον
Κάνει, ἐνῶ σὲ χαιρετᾶ,
Ἦ Πατρίδα τῶν Ἑλλήνων
Κλαίγε, κλαίγε, Ἦλευθεριά.

138

Γιατὶ ἐκείτεταν ἔς τὴν κλίνη,
Καὶ τοῦ ἐβάραινε πολὺ
Πῶς γιὰ πάντα εἶχε νὰ μείνη.
Καὶ ἀπὸ Σὲ νὰ χωριστῇ·

139

Ἄρχινάει τοῦ ξεσκεπάζει
Ἄλλον κόσμον ὁ λογισμός,
Καὶ κάθε ἄλλο σκοταδιάζει,
Καὶ τοῦ κρύβεται ἀπ' ἐμπρός.

140

Ἄλλὰ ἀντίκρου ἀπὸ τὰ πλάσματα
Τοῦ νοὸς τὰ ἀληθινά,
Τοῦ προβαίνουν δύο φαντάσματα
Ὅλοζώντανα καὶ ὀρθά·

Στρ. 139. Ἄρχινᾶ καὶ ξεσκεπάζεται
Ἄλλος κόσμος φανερός,
Καὶ κάθε ἄλλο σκοταδιάζεται
Καὶ τοῦ κρύβεται ἀπ' ἐμπρός.

Ὅθε τῆς αἰωνιότης
Τοῦ ἠχολόγησε ἡ φωνὴ
Μὲ ἠχολόγισμα δικό της·
Τέτοιο τέλος εἶναι ἀρχή.

Στρ. 140. Ὅμως μέσ' ἔς τὰ σκοταδιάσματα
Τοῦ θανάτου τὰ στερνά,
Τοῦ ἀπομεῖναν δύο φαντάσματα
Ὅλοζώντανα καὶ ὀρθά.

141

Ἡ ἀκριβὴ τοῦ θυγατέρα,
Καθὼς ἔμεινε μικρὴ, (20)
Ἐνῶ ἡ τύχη τὸν πατέρα
Ἐκαλοῦσε ἄλλοῦ, καὶ Ἐσύ.

142

Ἐσύ, θεία τοῦ ἀνθρώπου εἰκόνα,
Μὲ τὰ φέγγη σου, καὶ αὐτὴ
Ὅπου σ' ἔφθανε ἔς τὸ γόνα
Μὲ τὴν ὄρια κεφαλή,

143

Γιὰ λίγη ὥρα τοῦ σηκώνετε
Τοῦ ἄλλου κόσμου τὴ θωριά,
Καὶ ἔς ἑσᾶς ἀντισηκώνεται
Μὲ τὴν πρόθυμη ἀγκαλιά.

144

Ἔτσι ὁ Ἄνθρωπος τοῦ Αἰῶνος, (21)
Ὅταν ἔπαυε νὰ ζῆ,
Καθὼς ἠθέλεν ὁ φθόνος,
Ἦν ἓνα ἀγνώριστο νησί,

145

Καὶ εἶχε μάρτυρα εἰς τὸ βράχο
Τοῦ Θεοῦ τὸν ὀφθαλμό,
Καὶ τριγύρω του μονάχο
Τοῦ πελάου τὸ γογγυτό·

Στρ. 143. Μὲ τὴν τρέμουσα ἀγκαλιά.

146

Ἐνῶ ἀνάδινε ἡ ψυχὴ του
Μόνους ἄφησε νὰ ἐλθοῦν
Ἡ Γαλλία καὶ τὸ παιδί του (22)
Πρὸς τὰ μάτια, πρὶν σβυσθοῦν·

147

Καὶ ὄχι ἡ μοῖρα, ὁποῦ σαράντα (23)
Νίκαις τοῦ ἄδραξε ἡ σκληρή,
Καὶ βαρύτερη εἶναι πάντα
Ἐκκαρδιὰ βασιλική·

148

Ὅχι ἡ δόξα ἡ περασμένη,
Ποῦ μὲ βία πολεμική
Τοῦ ἔδειχνε τὴν Οἰκουμένη,
Λέγοντάς του· Ἄκαρτερεῖ.

149

Ἐς τὴν ταφὴν του μὲ τὴν πάχνη
Χύν' ἡ βρύση τὸ νερό,
Ποῦ τοῦ δρόσισε τὰ σπλάγχνη,
Εἰς τὸ ψυχομαχητό.

Στρ. 149. Ἐς τὴν ταφὴν του χύνει ἡ ἔρμη
Βρυσομάννα τὸ νερό,
Ποῦ τοῦ δρόσισε τὴ θέρμη,
Εἰς τὸ ψυχομαχητό.

Εἰς τὴν πέτρα του τρεχᾶτο,
Καὶ καθάριο τὸ νερό,
Ποῦ τὸ αἰσθάνθηκε δροσᾶτο,
Εἰς τὸ ψυχομαχητό.

150

Ταῖς ἡμέραις, ὁποῦ ἂν μόνο
Τ' ὄνομά του ἤθελε ἴῃς.
Ὀλιγόστευαν ἔς τὸ θρόνο
Τὴν αὐθάδεια οἱ βασιλεῖς,

151

Κατὰ μᾶς καὶ Αὐτὸς ἀκόμη
Εἶχε ῥήξη μία ματιά· (24)
Εἶναι ἡ δάφνη ὠραία ἔς τὴν κόμη.
Ὅταν φέρνη ἐλευθεριά.

152

ὦ! νὰ μάθαινε ὁ Μεγάλος
Πόσην ἔδειξε χαρὰ
Ἄγροικῶντας ἕνας Γάλλος·
Ἐχαθῆκαν τὰ Ψαρά. (25)

Χύν' ἡ βρύση τὰ νερά της
Εἰς τὴν πλάκα, ποῦ κρατεῖ,
Κ' εἶχε στείλη τὴ δροσιὰ της,
Εἰς τὴν ὕστερη στιγμή.

Χύν' ἡ βρύση μὲ τὴν πάχνη
Τὸ καθάριο της νερό,
Ποῦ τοῦ δρόσισε τὰ σπλάχνη,
Εἰς τὸ ψυχομαχητό.

Ἐς τὴν ταφή του δροσιζόμενο
Μουρμουρίζει τὸ νερό,
Μέσ' ἔς τὸ στῆθος τὸ καπμένο
Ὅχ τὸ ψυχομαχητό.

Γέρνει ἐτιὰ μυρολοίστρα
Εἰς τὴν πλάκα ποῦ τὸν κλεῖ·
Οὔτε σάλπιγγες καὶ σεῖστρα
Ἄν λαλήσουνε ἀγροικεῖ.

153

Φωνὴν τρόμου ἢ Ἑλλάδα σύρνει,
Σύρνει, καὶ ἔπειτα σιωπεῖ·
Ὅμως κρότους μέσ' ἔς τὴ Σμύρνη
Ὅλη ἢ νύχτα ἠχολογεῖ.

154

Νά, ἀνθοστόλιστο τραπέζι·
Δὲν εἶν' γέννημα Τουρκῶν,
Ὅπου τρώοντας περιπαῖζει
Τὴν ἀντρεία τῶν Ψαριανῶν·

155

Μύρια λόγια, γέλια μύρια,
Καὶ χτυποῦν τὰ φωτερὰ
Ἐς τὰ δλογέμιστα ποτήρια,
Καὶ ἔς τὰ γέλια τὰ τρελλά.

156

Μὲ ἀρμονίαις τοὺς κράζει ἢ λύρα,
Καὶ ἐπειάχτηκαν ὁμοῦ,
Λυσσιασμένοι ἀπὸ τὴν πύρα
Τῆς χαρᾶς καὶ τοῦ κρασιοῦ.

157

Καὶ χορεύουνε τριγύρου . . .
Γεῖά σας, Γάλλοι εὐγενικοί! (26)
Εἶν' τὰ χῶματα τοῦ Ὅμηρου
Ποῦ τὸ πόδι σας πατεῖ!

158

Γιατί μέσ' ἔς τ' ἀρχεῖα τους σπλάχνη
Τὸ φαγεῖ καὶ τὸ πιοτὸ
Ἐφαρμάκι δὲν ἀλλάχνει,
Νὰ τοὺς φάη τὸ σωθικό;

159

Καὶ ἀπ' τὴ μάνητα ν' ἀνάφη
Ἄρμωδιώτερος χορός,
Τὸν ὁποῖον μόνος νὰ πάφη
Σκληρὸς θάνατος καὶ ἀργός,

160

Γιὰ ν' ἀρχίσουν τὴ χαρά τους,
Ἦντας φάσματα ἑλαφρά,
Ἐμπροστὰ ἔς τὸ βασιλιά τους,
Καὶ ἔς τὸ Μπαῖρον ἔμπροστί,

161

Ὅποῦ φθάνοντας κεῖ κάτω
Ἦσως τοῦ μείνει ὡς ἐκεῖ
Ἡ ἀέρινη ἀγκαλιά του,
Ἐπὶ προτύτερα, ἀνοιχτή!

Στρ. 158.

Γιατί ξάψνου ἔσέ λιγάκι
Τὸ φαγεῖ καὶ τὸ πιοτὸ
Δὲ τοὺς ἔγινε φαρμάκι,
Νὰ τοὺς φάη τὸ σωθικό;

162

Τόνε βλέπω! Τοῦ προβαίνουν
"Άλλα φάσματα γοργά,
Ποῦ ἀκατάπανστα πληθαίνουν
Σφόδρα, καὶ εἶναι Ἑλληνικά.

163

Γιὰ τὴν ποθητὴν Ἑλλάδα
Τόσο πρόθυμα ῥωτοῦν,
Σάν νὰ ἐζήτααν τὴ γλυκάδα
Τοῦ φωτὸς νὰ ξαναἰδοῦν.

164

Κλάψαις ἄμετρα χυμέναις,
Χέρια ἀπλότρεμα, κραυγαῖς,
Ποῦ ἀπ' τ'ς ἀντίλαλους πωμέναις
Εἶναι πλέον τρομαχτικαῖς.

Στρ. 162. 163. Κάθε ἀδέξιο παλῆκκαρι,
Ποῦ εἰς τῆς μάχης τὴ σφαγὴ
Εἶχε πέση ὡσὰν λιοντάρι,
Ποῦ ἀποθαίνοντας ξεσκλεῖ·

Κάθε γέρος, κάθε κόρη,
Κάθε ἀνήλικο παιδί,
Ὅπου τύραννοι αἰμοβόροι
Εἶχαν διώξη ἀπὸ τὴ γῆ.

Ἐνῶ ἐφταίγανε ὅσο φταίγουν
Τετραήμερα τ' ἄρνιά,
Ὅποῦ ὠρφάνεψαν καὶ κλαίγουν
Μὲ βελάσματα συχνά.

Κατὰ δαύτονε κινιοῦνται
Μὲ μεγάλην ἐπιθυμιά,
Καὶ θωρῶντας τον βαστειοῦνται
Σαστισμένοι ἀπὸ μακρῶνά.

165

Κειὸς σεβάσμα προχωρῶντας,
Καὶ μὲ ἀνήσυχαις ματιαῖς,
Τὰ προσώπατα κυττῶντας,
Καὶ κυττῶντας ταῖς πληγαῖς

166

« Ἡ Διχόνοια κατατρέχει
» Τὴν Ἑλλάδα ἂν νικηθῆ,
» ΜΑ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΠΟΥ ΜΑΣ ΕΧΕΙ,
» Τ' ὄνομά σας ξαναζῆ. »
1824

ΣΗΜΕΙΩΣΑΙΣ ΤΟΥ ΠΟΙΗΤΗ

1) Λέγουν πῶς εὔρηκαν δυσκολία νὰ τοῦ ἐδγάλουν τὸ σπαθὶ ἀπὸ τὸ χέρι, τόσο ἦταν προσημένο ἀπὸ τῆ σφαγὴ ἐκείνων τοὺς ὁποίους

Ce héros a forcés d'accompagner son ombre. (α)

2) Ὁ Μπαίρον ἐπαρόμοιαζε εἰς διάφορα πράγματα τὸν Μίλτον — εἰς τὸ πάθος του γιὰ τὴν ἐλευθερίαν, εἰς τὴν προθυμίαν του νὰ γυμνάζεται εἰς τ' ἄρματα, εἰς ταῖς διχόνοιαις του μετὰ τὴν γυναῖκα του, εἰς τὸ νὰ εἶναι δυστυχησμένος (ὅταν κάνεις στοχασθῆ ὅτι εὐρίσκονται καὶ ἄλλαις δυστυχίαις ἔξω ἀπὸ τὸ νὰ εἶναι ὁ ἄνθρωπος φτωχὸς καὶ τυφλός)· καὶ τέλος πάντων εἰς τὸν τρόπον ὁποῦ ἐσημάτισε τὰ καλύτερα τὰ ποιήματα. Εἰς τὸ *Paradise Lost*, ἡ ἀντίθεσιν ἀνάμεσα εἰς ταῖς πρωτόπλασταις εὐμορφιαῖς τῆς Κτίσεως, καὶ τοὺς τρόμους τῆς Κόλασης, θέλει βέβαια ἔκαμε μεγάλην ἐντύπωσιν εἰς τὸν νοῦ τοῦ Μπαίρον. Ἡ μελαγχολικὴ του φύσιν ἀγριεμένη ἀπὸ δυσαρέσκειαν ἐσύντρεξε εἰς τὸ νὰ τὸν κάμῃ νὰ ξετυλίσῃ εἰς τὰ Ποιήματά του αὐτὴ τὴν ἀντίθεσιν εἰς ἄλλον τρόπον. Ἀλλὰ ἐτοῦτο τὸ μοιάσιμον δὲν τὸ εὐρίσκεις παρὰ ὅπου ὁ Μπαίρον τὸ ἠθέλησε, γιὰτὶ ὁ Μίλτον ἐμελετοῦσε πολὺ τοὺς στίχους του. Ἡ δυσκολία τὴν ὁποίαν αἰσθάνεται ὁ συγγραφέας (ὁμιλῶ γιὰ τὸν μεγάλον συγγραφέα) δὲν στέκει εἰς τὸ νὰ δεῖξῃ φαντασίαν καὶ πάθος, ἀλλὰ εἰς τὸ νὰ ὑποτάξῃ αὐτὰ τὰ δύο πράγματα, μετὰ καιρὸ καὶ μετὰ κόπον, εἰς τὸ νόημα τῆς τέχνης.

3) Ἴδε ταῖς ψδαῖς του ταῖς λυρिकाῖς.

4) Ὁ Λόρδ Μπαίρον εἶχε γνώμην νὰ περάσῃ εἰς τὴν Ἀμερικὴν.

5) Μεταξὺ εἰς τ' ἄλλα ἐδιαβάσθησαν εἰς μία ἀπὸ ταῖς ἡμερῖδες ταῖς Αὐστριακαῖς καὶ τὰ ἀκόλουθα λόγια: Ἐλπίζομεν πῶς τὰ πολιτικὰ κατορθώματα τοῦ Λόρδ Μπαίρον θὰ νὰ ἔχουν τὴν ἰδίαν τύχην τῶν ποιητικῶν· καὶ τούτη τάχατε ἦταν εἰρωνεία! Ἄν δὲν ἤθελε διαβασθῆ εἰς Αὐστριακὴν Ἐφημερίδαν κανένας βέβαια δὲν ἤθελε τὴν καταλαβῆ.

6) Ἴδὲ τὴν δεκάτην Ἔδῃν τοῦ *Paradise Lost*.

7) Οἱ οἰκοὶ μας ἔλαβαν εἰδῆσιν πῶς οἱ Τούρκοι εἶχαν ἀπόφασιν νὰ τοὺς πλακώσουν ἑξάφνου τὸ ξημέρωμα τοῦ Χριστοῦ, νομίζοντας νὰ τοὺς εὔρουν μαζωμένους εἰς ταῖς Ἐκκλησίαις. Ἀλλὰ οἱ οἰκοὶ μας ταῖς ἐσφάλισαν, ἐτοιμάσθησαν, καὶ ἔκαμαν θοῖνον εἰς τὸν ἐχθρόν.

8) Τὸ φούσκωμα τοῦ Ἀχελώου — ἡ βόμβα ὁποῦ ἀνοίξε νερὸ εἰς τοὺς διψασμένους διασθεντευτὰς τοῦ Ἀνατολικοῦ — τὸ ἀστροπελέκι ὁποῦ εἰς μίαν ἀπὸ ταῖς καθαρώτεραις νυκτιαῖς τοῦ Ἰουνίου ἔκαψε τὰ πολεμοφόδια τοῦ στρατεύματος τοῦ Δερβίς Πασᾶ εἰς Λιανοκλάδι· ἦταν τριακόσαις κάσαις φουσέκια, καὶ ἑκατὸν ὀγδοῖντα Τούρκοι ποῦ ἐφύλαγαν.

Η ΔΟΞΑ

σελ. 99

Κατὰ σχεδιογράφημα

9) Οἱ Τοῦρκοὶ εἶχαν δώσῃ τὸ λόγῳ τους, ἂν οἱ Χιώταις ἔδιναν τ' ἄρματα νὰ μὴν τοὺς πειράξουν. Ἐγγειναν ἐγγυηταὶ ὅλοι οἱ Πρόξενοι οἱ Εὐρωπαιοὶ ὁποῦ ἦταν ἐκεῖ. Ἄφοῦ οἱ Χιώταις ἔδωσαν τ' ἄρματα, οἱ Τοῦρκοὶ ἄρχισαν νὰ τοὺς κόψουν, καὶ τότες τῇ ἀληθείᾳ πολλοὶ ἔλεγον τὰ λόγια ὁποῦ τοὺς βάνω εἰς τὸ στόμα εἰς τὴν ἀκόλουθῃ στροφῇ.

10) Ὅταν ἐπρωτοκατέβῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ Λόρδ Μπαίρον ἐγράφε τὰ ἀκόλουθα·

La Grecia ora è posta fra questi tre partiti, o riconquistare la libertà, o divenire una dipendenza de' Sovrani Europei, o tornare una provincia turca. Non le rimane che una scelta fra questi tre. Ma la guerra civile non mi sembra che una strada agli ultimi due.

11) Ἦλθε ὁ Μπαίρον τὴν πρώτη φορὰ εἰς τὴν Ἑλλάδα τοὺς 1809.

12) Εἶναι γνωστὸ ὅτι κάποιοι ἐκατηγόρησαν τὸν Λόρδ Μπαίρον πῶς μᾶς εἶπε σκλάβους.

13) Ἴδὲ τὴν Ἱστορίᾳ τοῦ Περαιβοῦ, καὶ τὰ προλεγόμενα τοῦ ἀξιότατου Κυρίου Φωριέλ, *Chansons populaires*.

14) Ἴδὲ τὴν Ἱστορίαν τοῦ Ἰούμ, καὶ τὴν περίφημῃ ᾠδῇ τοῦ Γραῦ *The Bard*.

15) Ἀνάμεσα εἰς ὅσα ἐγράφησαν θεώρησε κατ' ἐξοχὴν τὴν περιγραφὴν τοῦ Κυρίου Φωριέλ, *Chansons populaires*.

16) Ὁ Μάρκος ὁ Μπότσαρης εἶχε ἀποθάνῃ ὀλίγον καιρὸ πρὶν ἔλθῃ ὁ Μπαίρον.

17) Ὁ ἀνδρεῖος Κυριακούλης ὁποῦ ἐσκοτώθηκε εἰς τὸ Φανάρι. Κοίτονται ὁ Μάρκος καὶ αὐτὸς ἐμπρὸς εἰς τὸ Ἅγιον Βῆμα τοῦ Ναοῦ τῆς Παναγίας, ἀπ' ἔξω.

18) Ἴδὲ τὴ σημείωσιν ἀρ. 7.

19) Εἶναι γνωστὸ πῶς ὁ Μπαίρον ἦταν συγχυσμένος μὲ τὴ γυναικὰ του.

20) Τὰ ὑστερινὰ λόγια τοῦ Λόρδ Μπαίρον ἐστάθηκαν τοῦτα· ὦ θυγατέρα μου! ὦ μάυρη Ἑλλάδα!

21) Les personnes mêmes qui détestèrent ce grand homme ont reconnu, que depuis dix siècles il n'avait point paru sur la terre un caractère plus extraordinaire. L'Europe entière a porté le deuil du Héros, et ceux qui ont contribué à ce grand forfait sont voués au mépris des générations présentes aussi bien qu'à ceux de la postérité.

(Discours de Lord Holland au Parlement. Pilote du 3 Août 1822).

22) Τὰ ὑστερινὰ λόγια τοῦ Ναπολέοντος ἐστάθηκαν τοῦτα· ὦ Γαλλία! ὦ παιδί μου!

23) Οἱ μεγαλύτεραις νίκαις τοῦ Ναπολέοντος λογαριάζονται σαράντα ἕως πενήντα. Ὁ ἀριθμὸς τους, ἔλεγεν αὐτὸς ὁ ἴδιος, κρέμεται ἀπὸ τὸν τρόπον ὁποῦ θέλει τινὰς νὰ ταῖς θεωρῆσῃ.

24) Et après s'être arrêté sur ce pays (la Grèce) il (Napoléon) a repris: *La Grèce attend un libérateur! . . . Ce serait une belle couronne de gloire! . . .*

*Il inscrirait son nom à jamais avec ceux d'Homère, Platon, Epaminondas!...
Je n'en ai peut-être pas été loin!...*

Mémorial de Ste Hélène par Las-Cases. Journal du 10 au 12 Mars 1816.
Tom. II. p. 366.

²⁵⁾ Παράρτημα τοῦ ἀριθμοῦ 34ου τοῦ Φίλου τοῦ Νόμου

Σμύρνη 2 Ἰουλίου.

Ὁ ἐνταῦθα Κύριος Ἀρνώδ Γάλλος (Arnaud) εὐθύς ὡς ἔμαθε τὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν εὐθύμηνδε μὲ μεγάλην φαιδρότητα, καὶ συγκαλέσας εἰς λαμπρὸν συμπόσιον ὄλους τοὺς φίλους του, συνεκρότησε χορὸν καὶ μουσικὴν, καὶ ἔδειξε τὴν εὐφροσύνην τῆς ψυχῆς του μὲ τὰ πλέον ζωντὰ αἰσθήματα. Ὁ ἀξιέπαινος καὶ λαμπρὸς Πρόξενος τῆς Γαλλίας κύριος Π. Δαβίδ, τοῦ ὁποῖου ἡ πρὸς τὴν πατρίδα μας φιλοτιμία γνωρίζεται καὶ κηρύττεται ἀπὸ ὄλους, ἐμέμψθη κατὰ πολλὰ καὶ ἠλεγξε τὸ χαιρέκακον τοῦτο κίνημα. Ὅλοι οἱ εἰς ταύτην τὴν πόλιν εὐρεθέντες Ἄγγλοι καὶ Ἀμερικανοί, καὶ πολλοὶ τῶν Εὐρωπαίων, ἐλυπήθησαν διὰ τῶν Ψαρῶν τὸ δυστύχημα καὶ ἔδειξαν μεγάλην κατῆφειαν.

²⁶⁾ Στοχάζομαι ὅτι κάνεις δὲν θέλει ἀμφιδάλῃ πῶς τοῦτο ἀναφέρεται εἰς ἐκείνους μόνον, ὁποῦ εἰς αὐτὴν τὴν περιστασίν ἔκαμαν χορὸ καὶ δεῖπνο, καὶ ὄχι εἰς ὅσους ἐγεννήθησαν εἰς τὴ γῆ τῆς σοφίας καὶ τῆς εὐγένειας.

Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΨΑΡΩΝ

Ἐστῶν Ψαρῶν τὴν δλόμαυρη ράχη
Περπατῶντας ἡ Δόξα μονάχη.
Μελετᾷ τὰ λαμπρὰ παλληκάρια,
Καὶ ᾽ς τὴν κόμη στεφάνι φορεῖ ¹⁾)
Γινομένο ἀπὸ λίγα χορτάρια
Ποῦ εἶχαν μείνη ᾽ς τὴν ἔρημη γῆ.
1825

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΒΑΣΙΛΕΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Ἐν ᾧ ἐδιάβαινε τὰ νερὰ τῆς Κερκύρας.

Μέσ' ᾽ς τὸ γιαλὸ τῆς Κέρκυρας μαύρ' εἶμαι πέτρα κ' ἔρημη
Κ' εἶναι δικό σου δόξασμα, δικός σου πλοῦτος εἶναι ²⁾),
Πνεῦμα καλὸ, ποῦ σ' ἄρесе φωνὴ νὰ μοῦ χαρίσῃς
Κι ἂν μὲ πατήσῃς, Βασιλιά, βγάλω βαγὶ καὶ δάφνη ³⁾).

¹⁾ Καὶ ᾽ς τὸ χέρι στέφάνι κρατεῖ

²⁾ Ἐγώ μαι πέτρα τοῦ γιαλοῦ, μαύρ' εἶμαι πέτρα κ' ἔρημη
Κι ἂν γιὰ λίγη ὥρα μοναχά, πλοῦτον δικό σου δίνω.

³⁾ Εἰς τὸ χειρόγραφο τοῦ ἴδιου ποιήματος εὐρέθησαν σημειωμένοι καὶ οἱ ἐξῆς δύο
στίχοι :

. . . . Δένει σταυρὸ ᾽ς τὸ στῆθος
Ποῦ γροικᾷ μέσα τῆ χαρὰ καὶ τὸ φιλι τοῦ Πάσχα.

(Σ. Ε. Κ. 1857)

ΕΙΣ ΦΡΑΓΚΙΣΚΑ ΦΡΑΙΖΕΡ

Μικρὸς προφήτης ἔρρηξε σὲ κορασιὰ τὰ μάτια,
Καὶ ᾽ς τοὺς κρυφοὺς του λογιμοὺς χαρὰ γιομάτους εἶπε·
«Κι' ἂν γιὰ τὰ πόδια σου, καλή, κι' ἂν γιὰ τὴν κεφαλή σου,
Κρίνους ὁ λίθος ἔβγανε, χρυσὸ στεφάνι ὁ ἥλιος,
Δῶρο δὲν ἔχουνε γιὰ Σέ, καὶ γιὰ τὸ μέσα πλοῦτος.
᾽Ομορφος κόσμος ἠθικὸς ἀγγελικὰ πλασμένος!»
1849

B

Ο ΛΑΜΠΡΟΣ ¹⁾

ΥΠΟΘΕΣΗ

Ὁ Λάμπρος ἀπάτησε τὴ Μαρία, δεκαπέντε χρόνων κόρη, τάξοντάς της νὰ τὴ στεφανωθῆ, κ' ἔλαβε μ' αὐτὴ τέσσερα τέκνα, μία θυγατέρα, καὶ τρία ἄρσενικά, καὶ τὰ ἔρρηξε εἰς ὄρφανοτροφεῖο. Δεκαπέντε χρόνοι εἶχαν περάσῃ, κ' ἔζοῦσε ἡ Μαρία εἰς τὸ σπίτι τοῦ Λάμπρου ἀστεφάνωτη, καὶ τὴν ἐμάραινε ἡ ἀτιμία της καί, ἀκοίμητη μέριμνα, ἡ ἀγνωστὴ τύχη τῶν παιδιῶν της. Εἰς αὐτὸ ἐφαίνετο ἀδιάφορος ὁ Λάμπρος, καὶ ἀναίσθητος εἰς τὸν πόνο τῆς δυστυχιμένης μητρὸς καὶ εἰς ἐκείναις ταῖς ἡμέραις, τοῦτος ὁ κακοήθης, ἀλλὰ μεγαλόψυχος, ἄνδρας, ἐνωμένος μὲ τοὺς Ἕλληνας ἐπολεμοῦσε τὸν Ἀλῆ Πασᾶ, παρακινούμενος καὶ ἀπὸ τὰ δίκαια τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία νὰ ἐκδικήσῃ τὸν θάνατο ἑνὸς ἱερομονάχου, ἀδελφοῦ τῆς Μαρίας, τὸν ὁποῖον εἶχε κάψῃ ζωντανὸν ὁ τύραννος τῆς Ἡπείρου. (Ἐδῶθεν ὁ ποιητὴς ἐλάβαινε ἀφορμὴ, — εἴτε ἐπεισοδικῶς, εἴτε ἀλλέως, ἀγνοῶ, — νὰ παραστήσῃ τὸν ἅγιον ἄνδρα, ὁποῦ μέσα εἰς τὸ μαρτύριον ἔβλεπε θεῖα ὄραματα, κ' ἐπροφήτευσεν τὴν ἀναγέννηση τῆς Ἑλλάδας.) Εἰς τὸ στρατόπεδο, ὅπου ἦταν ὁ Λάμπρος, κ' ἐνῶ αὐτὸς μὲ τὴ φυσικὴ δύναμη τοῦ λόγου του ἐνθουσίαζε τοὺς συντρόφους του, παρουσιάζεται ἕνας νέος, Τοῦρκος, καὶ τοὺς εἰδοποιεῖ ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἐτοιμάζονται, εἰς ἕναν διωρισμένον καιρὸ καὶ τόπο νὰ τοὺς στήσουν καρτέρι γιὰ νὰ τοὺς καταστρέψουν. Μετὰ ταῦτα ὁ νέος δείχνει ὅτι κἀτι ἄλλο ἔχει νὰ φανερώσῃ μυστικὰ τοῦ Λάμπρου, τοῦ ὁποίου μι-

¹⁾ Τοῦ « Λάμπρου » τ' ἀποσπάσματα δημοσιεύοντ' ἐδῶ καθὼς ἐπρωτοφάνηκαν ἔς τὴν ἐκδόση τῆς Κερκύρας (Σ. Ε. Κ. 1859), τακτοποιημένα μὲς ἀπὸ τὰ χειρόγραφα τοῦ ποιητῆ· ἡ ὑπόθεσις τοῦ ποιήματος, ὀυθμισμένη ἀπὸ τὸν ἐκδότη· τὰ πεζὰ σχεδιάσματα, ποῦ συμπληρώνουν τοὺς στίχους, μεταφρασμένα ἀπὸ τὴν ἰταλική, τὴ γλῶσσα ποῦ ὁ Σολωμὸς συνείθιζε νὰ πρωτοσχεδιάζῃ πεζογραφικὰ τοὺς στίχους του.

λει ἄφοβα, ἐπειδὴ ἐκεῖνος τὸν ἐφύλαξε ἀπὸ τὴν ὀργὴ τῶν ἄλλων πο-
λεμιστῶν ὅταν ἐπαρουσιάσθηκε εἰς τὸ στρατόπεδο· τοῦ ξεσκεπάζε-
ται ὅτι εἶναι κόρη, καὶ ὅτι ἐμίσησε τοὺς ὁμογενεῖς τῆς ἀφοῦ τοὺς εἶδε
νὰ θυσιάσουν μία Χριστιανὴ φιλενάδα τῆς, ἀγάπησε τοὺς Χριστιανούς
μόλις εἶδε πόσον ἥσυχά ἐκείνη ἢ νέα ἐπήγαινε εἰς τὸν θάνατο, καὶ
ἐνθυμούμενη πόσα αὐτὴ τῆς ἔλεγε γιὰ τὴ δύναμη τοῦ Σταυροῦ, πα-
ρακαλεῖ τὸν Λάμπρο, γιὰ τὸ καλὸ ποῦ τοὺς ἔκαμε τὴν ἡμέρα, νὰ τὴ
βαπτίσῃ. Ἡ ὠραιότης τῆς κόρης, καὶ ἡ εὐαισθησία τῆς, ἐμπνέουν τοῦ
Λάμπρου σφοδρότατον ἔρωτα· καὶ γλήγορα κατορθώνει νὰ πλανέσῃ
τὸ ἀδύνατο καὶ αἰσθαντικὸ κοράσι, καθὼς εἶχε ἀπατήσῃ πολλὰς ἄλ-
λαις ἢ μαγευτικὴ χάρις τοῦ τρόπου καὶ τῆς ὁμιλίας του. Ποτὲ ὅμως,
μέσα εἰς κάμμιν ἄλλη ἀγκαλιά, δὲν εἶχε αἰσθανθῆ ὁ Λάμπρος τόσο,
βαθιὰ νὰ ταραχθῆ ἢ συνείδησός του· καὶ μίαν ἡμέρα, ἐνῶ ἐκύτταζε
τὰ χαριτωμένα κινήματα τῆς κόρης ὅπου ἐμιλοῦσε, ξανοίγει εἰς τὴ
δεξιὰ τῆς παλάμη αἱματώδη σταυρό, καὶ εἰς τὸ λαιμὸ τῆς πλε-
ξίδα, τὰ ἴδια γνωρίσματα τὰ ὁποῖα εἶχε κάμη τῆς θυγατρὸς τῆς ἢ
Μαρία, ὅταν αὐτὸς ἔμελλε νὰ τὴν ἀρπάξῃ γιὰ πάντα ἀπὸ τὴν μη-
τρικὴν ἀγκάλῃ. Σέρνει ὁ Λάμπρος φωνὴ φρίκης, καὶ ἡ δυστυχι-
σμένη νέα ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ πατρὸς τῆς μαθαίνει τὴν ἀνέκφραστη
συμφορὰ τῆς.

Εὐρίσκειται ὁ Λάμπρος μόνος μὲ τὴ θυγατέρα του εἰς μία βάρκα
εἰς τὴ μέση τῆς λίμνης· εἶναι φεγγάρι· αὐτὴ, καθισμένη εἰς τὴ πρύμνη,
μακριὰ ἀπὸ τὸν πατέρα τῆς, μὴ λάχῃ καὶ τὸν ἐγγίξῃ, καὶ μὲ ξέπλεκα
τὰ μαλλιά ἀφημένα εἰς τὸ πρόσωπό τῆς, νὰ φυλαχθῆ ἀπὸ τὸ φῶς,
ὅλη μαζωμένη μελετᾷ τὴ συμφορὰ τῆς. Λάμνει ὁ Λάμπρος, καὶ
δὲν τὴν κυττάζει· ἔξαφνα ἀκούει βρόντο· γυρίζει· — ἡ κόρη ἐρρίχθηκε
εἰς τὴ λίμνη. Θὰ πάῃ νὰ τὴ γλυτώσῃ; ἢ καλύτερα, θὰ τὴν ἀφήσῃ;
Ἐνίκησε εἰς τὴ ψυχὴ του τὸ δεύτερο. Ἀπομακραινεται μὲ βία, νὰ ἔβγῃ
ἀπὸ τὴ λίμνη, ὅπου σκεπάζει τὸ κορμὶ τῆς θυγατρὸς του. Εἰς αὐτὴ
τὴν ἴδια νυχτιὰ, παραμονὴ τοῦ Πάσχα, ἡ Μαρία, τῆς ὁποίας ἦταν
ἄγνωστα τὰ πάντα, ἔστεκε μονάχη εἰς τὸ παραθύρι, περιμένοντας
τὸν Λάμπρο, καὶ μ' ὄλον ὅτι ἐκόντευσεν νὰ ξημερώσῃ ἢ Λαμπρὴ, ὅμως
αὐτὴ ἐτραγουδοῦσε λυπηρὰ τραγούδια. Φθάνει ἐκεῖνος, καὶ τὴν ξα-
φνίζει μὲ τὴν τρομασμένην ὄψη του· καὶ στενεμένος ἀπὸ ταῖς ἐρώ-

τησαις τῆς γυναικός, ζαλισμένους ἀπὸ τὸν τρόμο, τῆς ξεμυστηρεύεται ὅτι τοῦ συνέβηκε.

Τὸ ἐσπέρας τῆς Λαμπρῆς ἡ δυστυχῆς Μαρία δέεται μὲ συντριβὴ καρδίας καὶ μὲ ἄκρα ταπεινὴ ὁ Λάμπρος εὐρισκόμενος εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὅπου εἶχε προσφύγει νὰ εὔρη παρηγορίαν εἰς τὴν ἀπελπίσάντου, ἀπιστεῖ τελοσπάντων εἰς τὴν δύναμιν τῆς μετάνοιας, καὶ ἐνῶ προσπαθεῖ νὰ πνίξῃ, καθὼς εἶχε κάμῃ πάντοτε, τὴν φωνὴν τῆς συνειδησης, καὶ νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν, ἰδοῦ, ἡ Θεία Δίκη τοῦ στέλνει ἀπὸ τὸ μνήμα τὰ τρία ἀρσενικὰ παιδιὰ του, ὅπου τὸν κυνηγοῦν, καὶ δὲν τὸν ἀφίνουν νὰ φύγῃ ἀπὸ τὸν ναὸ τοῦ Θεοῦ πρὶν τοῦ φιλήσων στανικῶς τὸ στόμα.

Τῆς Μαρίας ἐπάρθη ὁ νοῦς, ἀδύνατος νὰ ὑπομείνῃ τὸ βάρος τῆς συμφορᾶς· καὶ εἰς τὴν τρέλλα τῆς ἡ δυστυχῆς, μεταξὺ εἰς τ' ἄλλα, ζητάει νὰ στεφανωθῇ μὲ τὸν Λάμπρο· καὶ τοῦτος γὰρ νὰ τὴν ἡσυχάσῃ διορίζει νὰ ἐτοιμασθῇ τάχα ὁ γάμος.

Ὁ Λάμπρος ἀπελπισμένος γκρεμίζεται ἀπὸ ἓνα βράχο, καὶ πέφτει ἐκεῖ ὅπου εἶχε καταποντισθῇ ἡ θυγατέρα του. Τέλος αὐτοῦ φθάνει καὶ ἡ Μαρία, τρελλή, καὶ θαρρῶντας ὅτι τὰ βάθη τῆς λίμνης, ὅπου μέσα ἔβλεπε ἀπαράλλακτα τὸν οὐρανόν, τὰ δέντρα, καὶ τὴν πρασινάδα, ἦταν ἄλλος κόσμος, καὶ ἐλπίζοντας νὰ ζήσῃ εἰς ἐκεῖνον ἡσυχώτερα, ῥήχεται μὲ χαρὰ ἐκεῖ μέσα καὶ πνίγεται.

ΤΟ ΠΑΡΑΠΟΝΟ ΤΗΣ ΜΑΡΙΑΣ

1

« Ἐκειός, ποῦ ἀκούει καὶ τὴ δροσιὰ ποῦ στάει,
» Βλέπει τὰ βάσανά μου, καὶ βογγάει.

2

» Βλέπεις τούτους τοὺς τάφους; κἀμμὰ μέρα
» Ἐδῶ μέσα καὶ σὺ θὲ νὰ κοιμᾶσαι,
» Ἐως ὅπου ψηλὰ θέλει βουίση
» Ἡ σάλπιγγα ἢ στερνὴ νὰ σὲ ξυπνήση. »

3

« Καὶ δὲ σὲ εἶδα ποτὲ δάκρυα νὰ χύσης,
» Παρὰ λίγη στιγμή πρὶν μ' ἀτιμήσης. »

4

« Τρέχω καὶ κάνω 'ς τὸ δεξιὲ της χέρι
» Αἱματώδη σταυρὸ μ' ἕνα μαχαίρι. »

5

« Κι' ὅταν ἀκούω ξένο παιδὶ κοντὰ μου,
» Μάννα, νὰ λέη, μοῦ σχίζεται ἡ καρδιά μου. »

6

« Νὰ γελᾷ, καὶ νὰ κλαίη, καὶ νὰ κοιμᾶται. »

7

« Ἄλλὰ πάντα 'ς τὴν ἔρημη τὴν κλίνη,
» Πάντα θανάτοι, δυστυχιαῖς, καὶ θρηῆνοι. »

8

« Τραυάω συλλογισμένη ὅλη τὴ μέρα,
» Κ', ἔπειτ' ἀπ' τὸ φαρμακισμένο δεῖπνο,
» Γιομᾶτο μαῦρα ὄνειρατα τὸν ὕπνο. »

ΤΟ ΟΝΕΙΡΟ ΤΗΣ ΜΑΡΙΑΣ

9

Μοῦ φαίνεται πῶς πάω και ταξειδεύω
Ἐστὴν ἔρμιὰ τοῦ πελάγου εἰς τ'ἔθνειρό μου·
Μὲ τὸ κῦμα, μὲ τ'ς ἀνέμους, παλεύω
Μοναχί, και δὲν εἶσαι εἰς τὸ πλευρό μου·
Δὲ βλέπω μὲ τὸ μάτι ὅσο γυρεύω
Πάρεξ τὸν οὐρανὸ ἕς τὸν κίνδυνό μου·
Τόνε τηράω, βόηθα, τοῦ λέω, δὲν ἔχω
Πανί, τιμόνι, και τὸ πέλαο τρέχω.

Κι' ὅτι τέτοια τοῦ λέω, μέσα μὲ θάρρος
Νά σου τὰ τρία τ' ἄρσενικὰ πετειοῦνται·
Τοῦ καραβιοῦ τὰ ξύλα ἀπὸ τὸ βάρος
Τρῖζουν τόσο, ποῦ φαίνεται και σκιοῦνται·
Τότε προβαίνει ἀφεύγατος ὁ χάρος,
Και στρυνωμένα αὐτὰ κρυφομλειοῦνται,
Κι' ἀφοῦ ἔχουν τὰ κρυφὰ λόγια πωμένα,
Λάμνουν μὲ κάτι κουπιὰ τσακισμένα¹⁾).

Μ' ἓνα πικρὸ χαμόγελο ἕς τὸ στόμα
Ἐρχεται ἡ κόρη ἐκεῖ και μὲ σιμώνει²⁾·
Τῆς τυλίξει ἓνα σάβανο τὸ σῶμα,
Ποῦ ἕς τὸν ἀέρα ὀλόασπρο φουσκώνει.

- 1) Κ' ἐπειτ' ἀπ' τὰ κρυφὰ λόγια ποῦ κάμνουν,
Παίρνουν κουπί τσακισμένο και λάμνουν.
2) Μὲ τὸ μπαμπάκι τοῦ Χάρου ἕς τὸ στόμα
Νά σου και ἡ κορασιά και μὲ σιμώνει·

Αλλά πλιὰ χλωμιασμένο είναι τὸ χρῶμα
Τοῦ χεριοῦ ποῦ ὀμπροστά μου ἀντισηκώνει,
Καὶ τῆς τρέμει, ὅπως τρέμει τὸ καλάμι,
Δείχνοντας τὸ σταυρὸ 'ς τὴν ἀπαλάμη ¹⁾).

Καὶ βλέπω ἀπ' τὸ σταυρὸ καὶ βγαίνει αἷμα
Μαῦρο μαῦρο, καὶ τρέχει ὡσάν τὴ βρούση·
Μοῦ δείχνει ἡ κόρη ἀνήσυχο τὸ βλέμμα,
Τάχα πῶς δὲ μπορεῖ νὰ μὲ βοηθήση.
Ὅσο ἐκεῖὰ τὰ κουπιὰ σχίζουν τὸ ῥέμα,
Τόσο τὸ κάνουν γύρω μου ν' αὐξήση·
Συγχοφέγγει ἀστραπή, σχίζει τὸ σκότος,
Καὶ τῆς βροντῆς πολυβουίζει ὁ κρότος.

Καὶ τὰ κύματα πότε μᾶς πηδίζουν,
Ποῦ 'ς τὰ νέφη σοῦ φαίνεται πῶς νά σαι,
Καὶ πότε τόσο ἀνέλπιστα βυθίζουν,
Ποῦ μὴν ἀνοίξη ἡ κόλαση φοβᾶσαι·
Οἱ κουπηλάταις κατὰ μὲ γυρίζουν.
Βλασφημοῦν, καὶ μοῦ λένε Ἄνάθεμά σε.
Ἡ θάλασσα ἀποπάνου μας πηδαίει,
Καὶ τὸ καρᾶβι σύφυχο βουλιάει.

Μὲ χέρια καὶ μὲ πόδια ἐνῶ 'ς ἐκείνη
Τὴν τρικυμιά, ποῦ μ' ἄνοιξε τὸ μνημα,
Τινάζομαι μὲ βία, καὶ δὲ μ' ἀφίνει
Νὰ βγάλω τὸ κεφάλι ἀπὸ τὸ κῦμα ²⁾,
Βρίσκομαι ἡ ἔρημ ἀνάποδα 'ς τὴν κλίνη,
Ποῦ ἄλλαις φοραῖς τὴ ζέσταινε τὸ κριμα,
Καὶ πικρότατα κλαίω πῶς εἶναι δίχως
Τὸ στεφάνι, ποῦ μ' ὄταξες, ὁ τοῖχος.

-
- ¹⁾ Κ' ἐνῶ φουσκῶνει αισθάνομαι τὴ βρωμα
Τοῦ λιθανιοῦ ποῦ τὴν καρδιά πλακῶνει,
Καὶ τὸ χέρι ποῦ τρέμει ὡσάν καλάμι
Μοῦ δείχνει τὸ σταυρὸ 'ς τὴν ἀπαλάμη.
²⁾ Νὰ σπκῶσω κεφάλι ἀπὸ τὸ κῦμα.

Ο ΜΑΡΤΥΡΑΣ

Καθὼς ἐσημείωσα εἰς τὴν ὑπόθεσιν, ἔμπαινε εἰς τὸ σχέδιον τοῦ ποιήματος ἓνας ἱερέας θυοισαμένος ἀπὸ τὸν Ἄλῃ Πασᾶ.

10

Ἔφεναν τὸν ἱερέα, καὶ ὁ Ἄλῃς ἐφώναζε τῶν δούλων του,

Τὰ κάρβουνα τοῦ σκύλου ἀνάγια ἀνάγια.

Εἶχε μίαν ἀπίστευτη ἰλαρότητα. Πῶς; τάχα ἀναπαύεται εἰς δροσερὴ γλωρασιά; Καὶ ὁ Ἄλῃς περιπαίζοντάς τον· « Τί σοῦ φαίνεται, ἄγιε ἄνθρωπε; βλέπω καλὰ ὅτι εἶσαι συνειθισμένος νὰ θαυματουργῆς· ὀλοένα γυρίζεις, δίχως νὰ κινᾷς μήτε χέρι, μήτε πόδι, κ' εἶσαι ὄλος ἓνα κομμάτι. Εὗγε σον· Παρακάλει τὸν Ἰησοῦ νὰ σὲ σώσῃ τὸ γληγορότερο. » Τότε ὁ ἱερέας κινῶντας τὰ χεῖλη του πλέον φλογερὰ ἀπὸ τ' ἀνθρώπια, ἔλεγε· « Εὐλόγημένη τούτη ἡ φλόγα! Ἄκουώ φτεροῦγιασμα ποῦ ἔρχεται μακρόθε, καὶ μοῦ φέρνει τὴν εὐωδία τοῦ κρίνου. Ἄ! σὲ θωρῶ, ἄγιε Ἄγγελε! Βέβαια ἐσὺ θὰ ἔβρεξες δροσιά ἀπάνου εἰς τοῦτα τὰ κάρβουνα, ὅμοια μ' ἐκεῖνη τῶν παιδιῶν εἰς τὴν κάμινον. Τί κάνει αὐτός; Τεντώνει τ' ἀθάνατο δάχτυλον, καὶ γράφει γράφει εἰς τὸν ἀέρα, ὡσὰν εἰς μάρμαρον, μὲ πύριναις γραμμαῖς πρᾶματα τὰ ὅποια δὲν ἐννοῶ. »

Εἰς τὸ δράμα τοῦ ἱερέα ἐφαίνεται ὁ θάνατος τοῦ Πατριάρχου, καὶ οἱ Βασιλεῖς τῆς ἱερᾶς Ἐνώσεως ποῦ ἐκαταπολεμοῦσαν τὴν Ἐλευθερίαν. Ἐλέπε καὶ Τούρκων κεφαλαῖς ὁποῦ ἐροβολοῦσαν μέσα εἰς τὸν λάκκον ποῦ ἐτριγύριζε τὸ πολιορκημένο Μεσολόγγι, καὶ ὁ ἐνθουσιασμένος μάρτυρας τοὺς ἐφώναζε·

Σταθῆτ' ἐκεῖ· δὲ σᾶς ξυπνάει ἔς τὸν λάκκον
Ἡ κραυγὴ τῶν σκυλιῶν καὶ τῶν κοράκων.

Ο ΛΑΜΠΡΟΣ ΜΕ ΤΗ ΘΥΓΑΤΕΡΑ ΤΟΥ

11

«Ἐπήγαινε μὲ βία καὶ δὲν ἀργοῦσε·
» Κύτταξέ με νὰ ἰδῆς πῶς ἐκυττοῦσε.»

12

«Ἐτέλειωσες τῆς θλίψης τὸν ἀγῶνα·
» Ἐλα κοντά μου, ἐρωτικὴ τρυγόνα.»

13

Γυναῖκα, ὦϊμέ, τὴν ἐδική του κόρη!

14

Καὶ τριγύρου τ' αὐτὶ δὲν ἀγροικαίει
Πάρεξ τὸ ρεῦμα ὄχ τὸ κουπί ποῦ στάει.

15

Τρέμει 'ς τὴν πρύμνη ἢ κόρη καθισμένη.
Ξέπλεκα ὀμπρὸς ὡς κάτω τὰ μαλλιά της.
Νὰ μὴ δῆ τὸ φεγγάρι ποῦ προβαίνει.

16

Λογιάζει
Κάθε ἐμπόδιο ποῦ βρίσκει 'ς τὸ κουπί του,
Πῶς τὸ κορμὶ τῆς θυγατρὸς του ἀμπώχνει.

17

Καὶ μήπως, 'ς τὴ στιγμὴ ποῦ θὲ ν' ἀράξει,
Τὸ κῦμα 'ς τὴ στεριά τοῦ τὴν πετάξει.

ΔΥΟ ΑΣΜΑΤΑ

Ὅπου τραγουδάει ἡ Μαρία

Ἡ Μαρία στέκει ἔς τὸ παραθύρι, δποῦ ἀγναντεύει τὴ θάλασσα, περιμένοντας τὸν Λάμπρο· τραγουδάει ἡ ἀπαρηγόρητη μάνα, πρῶτα « Τὰ δύο Ἀδέλφια », καὶ ὕστερ' ἀπὸ μικρὴ παύση τὴν « Τρελλὴ Μάνα ».

Οἱ δυστυχεῖς, σημειώνει ὁ ποιητής, συνειδοῦν νὰ τραγουδοῦν ἄσματα ἀνάλογα μὲ τὴν κατάστασή τους.

17

ΤΑ ΔΥΟ ΑΔΕΛΦΙΑ

Ὅμοίως τ' ἀγγελούδια,
Ἄνέσπερα ἀστέρια,
Τοῦ Πλάστη ἀπ' τὰ χέρια,
Ἐβγαῖναν λαμπρά

Κ' ἐφώναξαν· χαῖρε,
Νεοφώτιστο θᾶμα!
Κ' ἐδένοντο ἀντάμα
Μὲ τὴν ἀγκαλιά.

Καὶ τ' ἄνθη ἀπ' τὰ δέντρα
Ξεπέφτουν, ιδέες τα,
Παράπολυ ἢ ζέστα
Τοῦ ἡλιοῦ τὰ βαρεῖ·

Ξεπέφτουν ἀνάμεσα
Ἐν τὰ χόρτα τοῦ τόπου,
Ὡς πέφτει τοῦ ἀνθρώπου
Τοῦ μαύρου ἢ ζωή.

Ἡ Αὐγοῦλα ποῦ νά ναι;
Κοντεύει τὸ βράδν,
Ποῦ μαῦρο σκοτάδι
Ξαπλώνει 'ς τὴ γῆ.

Πηγαίνει ἐκεῖ ποῦ ναι
Ψηλὸ κυπαρίσσι,
Πηγαίνει 'ς τὴ βρύση·
Δὲν εἶναι οὐδ' ἐκεῖ.

'Σ τ' ἀλῶνι, 'ς τ' ἀμπέλι,
'Στὸ δρόμο κυττάζει,
Καὶ τέλος φωνάζει·
«Αὐγοῦλα μου, Αὐγὴ!

«Αὐγὴ μου» συχνότατα
Τοῦ βγῆκε ἀπ' τὰ στήθη,
Καὶ «Αὐγὴ μου», ἀπεκρίθη
Μία ἄλλη φωνή.

Πῶς εἶν' τῆς Αὐγοῦλας
Ὅ 'Ανθὸς ἐστοχάσθη,
Καὶ πρόθυμα ἐβιάσθη
Κατὰ τὴν Αὐγὴ.

Ἐγύρευε ἀνήσυχος,
Ὅσὰν περιστέρι,
Γιὰ νάβρη τὸ ταῖρι,
Καὶ δὲν τοῦ βολεῖ.

Καὶ τρέχει καὶ τρέχει
Παντοῦ νὰ κυττάξῃ,
Καὶ δίχως νὰ κράξῃ
Δὲ μνέσκει στιγμὴ.

Ο ΛΑΜΠΡΟΣ ΜΕ ΤΗ ΘΥΓΑΤΕΡΑ ΤΟΥ

σελ. 104

Κατὰ σχεδιογράφημα Γ. ΙΑΚΩΒΙΔΟΥ

Ἐστὸ μάτι μακρόθεν
Ὁ τοῖχος ἀσπρίζει,
Καὶ γύρω του ἀνθίζει
Ἡ δάφνη, ἡ μυρτιά·

Ἄλλὰ ἄνανθη κλαίει,
Ὅμπρὸς εἰς τὴ θύρα,
Τοῦ ἀνθρώπου τὴ μοῖρα
Κλωνόγυρτη ἐτιά.

Τὴν εἶδε προβαίνοντας
Ἐστὴ μέση, κ' ἐφώναξε·
«Αὐγοῦλα μου, ἐτρόμαξε
»Ὁ Ἀνθός σου πολύ.»

Ἐτοῦτα λαλῶντας,
Κοντά της πηγαίνει·
Ἡ Αὐγοῦλα σωπαίνει,
Καὶ δὲν τοῦ μιλεῖ.

Προσκέφαλο κόκκινο
Τῆς κεῖται ἀπόκατου,
Κρεβάτι θανάτου
Στενὸ καὶ πικρό·

Θανάτου στεφάνι
Τριγύρου ἔς τὴν κόμη·
Εἶν' ὁμορφη ἀκόμη
Ἐστὴν ὄψη πολύ.

Ὁ Ἄγγελος ἴσως,
Ποῦ παίρνει τὸ μίλημα,
Τῆς πῆρε μὲ φίλημα
Γλυκὸ τὴν ψυχὴ·

Γιατί ἔχει χαμόγελο
Ἄκόμε ᾽ς τὸ στόμα,
Ποῦ λές καὶ ᾽ς τὸ χῶμα
Δὲν πρέπει νὰ μπῆ.

Δὲν εἶν' πεθαμένη·
Τὴν ὄψη τηρᾷτε·
Κοιμᾶται, κοιμᾶται,
Εἰς ὕπνο βαθύ.

Ἄνήσυχου ὄνειρου
Τρομάρα, μαυρίλα,
᾽Σ τὰ χέρια, ᾽ς τὰ χεῖλα,
Τὰ χρώματα σβυεῖ.

Τὴ γύρευε τόσο,
Καὶ τέλος τὴν βρέσκει
Ἄκίνητος μνέσκει
Γιὰ νὰ τὴ θωρῆ.

(Καθίζει εἰς τὸ προσκέφαλο σιμά ᾽ς τὴν Αὐγοῦλα)

Ἄθῶα πεταλοῦδα,
᾽Σ τῆς κάψας τὴν λαύρα,
Γυρεύει μὴν αὔρα
Γιὰ νὰ δροσισθῆ·

Κ' ἐκεῖ κατὰ τύχη
᾽Σὲ μνήμα ἀκουμπάει,
Ποῦ ξάφνου φυσάει
Μία αὔρα γλυκῆ·

Τὸ φύσημα αἰσθάνεται,
Ποῦ στέλνει τ' ἀέρι,
Κ' ἡ ἄθῶα δὲν ἤξερει
Ποῦ κάθεται, ποῦ.

« Ψυχή μου » τὴν κράζει
Τὸ ἀνήλικο στόμα·
Δὲν ξέρει τὸ σῶμα
Πῶς εἶναι νεκρό·

Πῶς εἶναι ἔς τὸν τόπο,
Ποῦ δρόμο δὲν ἔχει
Λαμπρὰ νὰ μὴν τρέξη
Λευκότατο φῶς.

Γλυκόφωνο σήμαντρο,
Ποῦ κράζει ἀπ' τὸ σπίτι
Τὸν γέρον ἐρμίτη
Νὰ πῆ τὸ σπερνό·

᾿Ω σήμαντρο, ὁπότε
Καλεῖς εἰς τὸ μυρι-
στικὸ πανηγύρι,
Ἐὶς ἡχώ σου τερπνῆ·

Ἄλλ' ὅποτε, ᾿ὦ σήμαντρο,
Πεθαίνουν ἀθῶοι,
Κι' ἀργὸ μυρολόϊ
Ἀρχίζεις, — πικρῆ·

Τὸν ἦχο ποῦ τώρα
Σὺ κάνεις, μὴν πάψης·
Ἄλλ' ἄργειε νὰ κλάψης
Ἀνθρώπου θανῆ·

Κ' ἐγὼ θέλει παρα-
καλέσω τὴν φύση,
Νὰ μὴ σὲ γκρεμίση
Σεισμοῦ ταραχή.

Τοῦ Ἐσπέρου τὴν λάμψη,
Θωρῶ νὰ προβάλῃ
Ἐ τὴν ἔρημην ἀγκάλῃ
Ψηλὰ τ' οὐρανοῦ.

Κ' ἐκεῖ ἔς τοῦ θανάτου
Τ'ς Αὐγούλας κρεβάτι,
Συριζεὶ δροσάτη
Πνοὴ τοῦ βραδιοῦ,

Καὶ τ' ἄνθη ἀπ' τὸ σῶμα
Τ'ς Αὐγῆς ἐσκορποῦσε,
Τὴν κόμη κινοῦσε
Τ'ς Αὐγῆς καὶ τ' Ἀνθοῦ¹⁾).

Τῆς παίρνει μὲ χέρι
Ἄργὸ τὸ στεφάνι,
Τὸ βάνει, τὸ βγάνει
Ἄπ' τὴν κεφαλή.

« Ἡ μέρα βραδυάζει·
» Αὐγοῦλα, πηγαίνω·
» Κοντὰ σου πεθαίνω
» Ἄν μείνω μ' ἐσέ·

« Αὐγοῦλα, ἂν δὲν ἔλθῃς,
» Γιὰ πάντα σὲ ἀρνοῦμαι·
» Φοβοῦμαι, φοβοῦμαι,
» Μὴν ἔβγουν νεκροί.

¹⁾ Ἐ τοῦ αἰθέρου τὴν ἔρημην γαλάζιαν ἀγκάλῃ
Τὴν λάμψη τοῦ Ἐσπερου θωρῶ νὰ προβάλῃ,
Καὶ βγαίνει ἢ δροσόδοξον πνοὴ τοῦ βραδιοῦ·

Κ' ἐκεῖ μέσ' ἔς τὸ δύστυχο τ'ς Αὐγούλας κρεβάτι
Τα λουλουδιὰ ἐσκορποῦσε ψυδῶντας ὄροσάτη,
Ἐ τὴν κόμη ἀνακάτωνε τ'ς Αὐγῆς καὶ τ' Ἀνθοῦ.

«Αὐγοῦλα, γιά ξύπνα,
» Γιά ξύπνα, κι' ἄν λάχη
» Καί σ' εὗρουν μονάχη,
» Πεθαίνεις καί σύ.»

Ἔστη μάννα παγαίνει
Τῆ βρέσκει ποῦ κλαίει,
Καί «Μάννα» τῆς λέει,
«Μὴν κλαῖς, ποῦ μαι ἐδῶ.

«Ἡ Αὐγοῦλα κοιμάται,
» Ἀλήθεια σοῦ λέω·
» Μὴν κλαῖς, γιατί κλαίω,
» Μαννοῦλα, κ' ἐγώ·

«Ἴδου τὸ στεφάνι·
» Μὴν γέρονης 'ς τὴν ἄλλη
» Μεριὰ τὸ κεφάλι,
» Τὰ μάτια μὴν κλειῖς·

«Σ' τ' ἀφίνω 'ς τὰ γόνατα,
» Κι' ἀκόμη ἄν ἀργήση
» Ἡ Αὐγὴ νὰ ξυπνήση,
» Ἐμὲ τὸ φορεῖς.»

Η ΤΡΕΛΛΗ MANNA

Ἡ τὸ κοιμητήριο.

ΤΡΑΓΟΥΔΙ

19

Τώρα ποῦ ἡ ξάστερη
Νύχτα μονάχους
Μᾶς ἤθε ἀπάντεχα,
Καὶ ἐκεῖ 'ς τοὺς βράχους
Σχίζεται ἡ θάλασσα
Σιγαλινά·

Τώρα ποῦ ἀνοίγεται
Κάθε καρδιά
'Σ τὴν λύπη, ἀκούσετε
Μίαν ἱστορία,
Ποῦ τὴν αἰσθάνονται
Τὰ σωθικά.

Σὲ κοιμητήριο
Εἶναι στημένα
Δύο κυπαρίσσια
Ἀδελφωμένα,
Ποῦ πρασινίζουνε
Μέσ' 'ς τοὺς σταυρούς.

Ὅταν μεσάνυχτα
Καταβουΐζουν
Οἱ ἀνέμοι, ἂν τὰ βλεπες
Πῶς κυματίζουν,
Ἐλεες πῶς κρᾶζουνε
Τοὺς ζωντανούς.

Δύο ἀδέλφια δύστυχα
Κοιμοῦνται κάτου
Τὸν ἀνεξύπνητον
Ἕπνον θανάτου,
Κ' ἔχασε ἡ μάννα τους
Τὰ λογικά¹⁾).

Τὰ μαῦρα! ἐπαίζανε
Ἐκεῖ ὅπου στέκει
Ὁ πύργος· κ' ἔπεσε
Τ' ἀστροπελέκι,
Κι' ἄψυχα τ' ἄφησε,
Τὰ θλιβερά²⁾).

Ῥοδοστεφάνωτα
Ἄσπροεντυμένα
Τὰ κατεβάσανε
Ἀγκαλιασμένα
Μέσα εἰς τὴν ὕστερη
Ἀλησμονιά³⁾).

Δὲν ἄκουες βάρυσμα
Χαμένου σκύλου·

1) Κ' ἔμεινε ἡ μάννα τους

Ἐν τῇ συφορᾷ.

2) Ἐλεεινά.

3) « Κατόπι αὐτῆς τῆς στροφῆς εὐρίσκειται σβυμένη ἡ ἐξῆς·

Σιωπὴ τὰ σήμαντρα
Ὅπου τὰ κλάψαν,
Σιωπὴ τὰ σύνεργα
Ὅπου τὰ θάψαν,
Σιωπὴ τὰ ψάλματα
Τὰ λυπηρά ». (Σ. Ε. Κ. 1859).

Πουλιῶ δὲν ἄκουες
Λάλημα, ἦ χεῖλου,
Ἦ κλωνοφλίφλισμα
Νὰ πνέη τερπνά·

Νερομουρμούρισμα,
Ἦ ποῦ ἀναβρύζει,
Καὶ τ'ς ἐπιτύμβιαις
Πέτραις δροσίζει,
Μόλις ἀντίσκοβε
Τὴ σιγαλιά.

Θανῆς δὲν ἔμνεσκαν
Ἦ ἄλλα σημεῖα,
Πάρεξ τοῦ λίβανου
Ἦ μυρωδία,
Ἦ ποῦ ἔχυνότουνε
Ἦ τὴν ἐρημιά.

(Ἦ δύστυχη μητέρα ἔρχεται ἐκεῖ τρέχοντας).

Στέκει, μυρίζεται
Εἰς τὸν ἀέρα,
Καὶ συλλογίζεται,-
Μαύρη μητέρα!-
Σὰν κᾶτι νὰ θελε
Νὰ θυμηθῆ.

Ἦ τὸν τοῖχο σύρριζα
Σκύφτει, κυττάει,
Γλυκολυπούμενη
Χαμογελάει
Κατὰ τὰ ἐντάφια
Χόρτα πικρά.

Κατὰ τὰ σύγνεφα,
Κατὰ τ' ἀστέρια,
Τρεμομανιάζοντας
Ῥίχτει τὰ χέρια,
Καὶ κλαίει καὶ θυάζεται
Τρομαχτικά.

Τῆς πέφτον ἔπειτα,
Καὶ ληθαργίζει,
Καὶ πάλε ἀρχίνας
Νὰ τριγυρίζει
Τὸ περιτείχισμα
Πασπατευτά.¹⁾

Γύριζε, γύριζε,
Τέλος ἔμπαίνει
᾽Σ τὸ σημαντηρήριο,
Καὶ τ' ἀναβαίνει,
Τὰ ἴχνη ἀλλάζοντας
Σπουδαχτικά.

Ἦτον ᾽ς τὴν ἀλαλι
Τὴ μοναξία
Στρογγυλοφέγγαρη
Φωτοχυσία,
Σὰν τὴ λαμπρόπλαστη
Πρωτονυχτιά.

¹⁾ Νά μπη, ἀλλὰ μάταια,—
Πισθοδρομίζει,
Καὶ παίρνει ἀπ' ἐξωθε,
Καὶ τριγυρίζει
Τὸ περιτείχισμα
Πασπατευτά.

Ὅμως ἡ δύστυχη,
Ξεφρενωμένη, ¹⁾
Κυττάζει δλόγυρα
Τετρομασμένη,
Πράχνει τὰ σήμαντρα,
Κράζει σφιχτά.

«Γλήγορα ἄς φύγουμε
» Ἄπ' τὰ λαγκάδια
» Κειά τὰ φριχτότατα
» Πυκνά σκοτάδια
» Ἄχ! μὲ πλακώνουνε
» Μέσ' ἔς τὴν καρδιά.»

«Γλήγορα ἄς φύγουμε,
» Δὲν τὰ πομένω,
» Μοιάζουνε, μοιάζουνε.
» Μὲ τὸ σχισμένο
» Ροῦχο, ποῦ σκέπασε
» Τὰ δύο παιδιά »

Γκλάν, γκλάν, τὰ σήμαντρα
Τῆς ἐκκλησίας,
Γκλάν, γκλάν, οἱ ἀντίλαοι
Τῆς ἔρημίας
Ἄποκρινόντανε
Φριχτά φριχτά.

« Ἄπὸ τὴν ἔρημη
» Ἄναφωνήτρα,
» Ποῦ ναι εἰς τοὺς δύστυχους
» Πσρηγορήτρα,
» Εἶχαν δυὸ ξέμετρα
» Τὰ δυὸ παιδιά »

¹⁾ Καὶ αὐτὴ ἀπὸ λύπῃσι
Τετυφλωμένη

«Τά χω 'ς τὸν κόρφο μου,
»Καὶ τὰ φυλάω·
»Μὲ αὐτὰ τὰ ξέμετρα
»Θὲ νὰ μετροῶ
»Τὰ δύο τους μνήματα
«Καθημερνά».

Γκλάν, γκλάν, τὰ σήμαντρα
Τῆς ἐκκλησίας,
Γκλάν, γκλάν, οἱ ἀντίλαλοι
Τῆς ἐρημίας
'Αποκρινόντανε
Φριχτὰ φριχτά.

«Βραχνὸ τὸ ψάλσιμο·
»Τὰ κεριὰ ἀχνίζουν·
»Τοῦ νεκροκρέβατου
»Τὰ ξύλα τρίζουν ¹⁾·
»'Αργὰ τὰ σήμαντρα,
»Καὶ τρομερά».

«Ναὶ, ναὶ, ἀπεθάνανε·
»Μέσα 'ς τὸ σκότο
»Τὰ κατεβάσανε, -
»'Ακούω τὸν κρότο, -
»Τὰ κατεβάσανε
»Βαθιὰ βαθιά».

¹⁾ Βραχνὸ τὸ ψάλσιμο
Τοῦ καλογέρου,
'Αχνὰ τὰ ἐντάφια
Κερια τριγύρου.

Γκλάν, γκλάν, τὰ σήμαντρα
Τῆς ἐκκλησίας,
Γκλάν, γκλάν, οἱ ἀντίλαλοι
Τῆς ἐρημίας
Ἐποκρινόντανε
Φριχτά φριχτά

« Γιατί τινάζετε
» Πάνω τους χώματα ;
» Μὴ. μὴ σκεπάζετε
» Τὰ μικρὰ σώματα
» Ποῦ ἀποκοιμήθηκαν
» Γλυκὰ, γλυκὰ ».

« Αὔριο θὰ κόψουμε
» Κᾶτι λουλούδια.
» Αὔριο θὰ ψάλουμε
» Κᾶτι τραγούδια,
» Εἰς τὴν πολύανθη
» Πρωτομαγιά ».

Γκλάν, γκλάν, τὰ σήμαντρα
Τῆς ἐκκλησίας
Γκλάν, γκλάν, οἱ ἀντίλαλοι
Τῆς ἐρημίας
Ἐποκρινόντανε
Φριχτά φριχτά

Γκλάν, γκλάν, παράδερε
Μὲ τὰ γλωσσίδα,
Κ' ἐματαρχίναε,
Κ' ἔλεε τὰ ἴδια,
Ὡς ὅπου ἐβράχνιασε
Θανατερὰ.

Νά, ποῦ δροσόβολη
Αὔρα ξυπνάει,
Καὶ ψιθυρίζοντας
Μοσχοβολαίει
Ἄπο τὰ ἀρώματα
Τὰ ἀνγερινά·

Ἐς τὰ φύλλα ἐπέρναε
Καὶ τῆς καρδίας,
Σὰν τὰ κινήματα
Τῆς φαντασίας
Ποῦ ζωγραφίζουνε
Τὴν εὐτυχιά·

Ἐκεῖν' ἡ δύστυχη
Τραυαίει τὴν ἄχνα,
Βαθιά τὰ αἰσθάνθηκε
Μέσα ἔς τὰ σπλάγνα,
Ἄχ! κ' ἔκατέβηκε
Ἐς τὴν ἐρημιά·

Μὲ λύπη ἐγκάρδια
Ἐθεωροῦσε
Ἄλλα τὰ μνήματα,
Καὶ τὰ μετροῦσε
Μὲ τ' ἀργὸ κίνημα
Τῆς κεφαλῆς.

ΤΟ ΞΕΜΥΣΤΗΡΕΥΜΑ

20

Ἐφοῦ ἔπαυσε ἡ Μαρία νὰ τραγουδήσῃ, ἐπιστρέφει ὁ Λάμπρος ἀπὸ τὴ λίμνη, ὅπου εἶχε καταποντισθῆ ἡ θυγατέρα τους. Ἡ Μαρία τοῦ λέγει·

Λάμπρε, δὲν ἐστοχαζόμουν νὰ ἔρθῃς τόσο γλίσγορα· ἐγὼ ἐτραγουδοῦσα· ἀλλὰ τί ἔχεις;

Ἡ μιλιὰ σου βραχνή, θαμπὸ τὸ βλέμμα,
Κ' ἔχεις θωριὰ σὰν νὰ μὴν εἶχες αἷμα ¹⁾).

Ὁ Λάμπρος, δίχως νὰ προφέρῃ λόγῳ, τῆς δὴχνει τὴν πλεξίδα, καὶ ἐκεῖνη παίρνοντάς τιν ἀπὸ χάμου «Ἄ!» φωνάζει «Τί; τὴν ἠῶρες» ἀπεθαμένη εἰς ἐκεῖνη τὴν ἐρμιὰ τῆ θυγατέρα μας; Ἡ τῆς εἶδες νὰ «τῆς κυματίζῃ εἰς τὸ λαϊμὸ τούτῃ ἢ πλεξίδα, ἐνῶ σοῦ ἀπλωνε τὸ «χέρι ψωμοζιτῶντας; Τῆς εἶδες τὸ σταυρὸ εἰς τὴν παλάμη;

«Ἄ! μὰ τὴ σημερινὴ πές μου τα ὅλα ²⁾».

Καὶ ὁ Λάμπρος·

« Συφορὰ καὶ μαυρίλα! Ἄκου τρομάρα,
» Ποῦ τοῦ ἀνθρώπου ἢ ψυχῆ δὲν ἀπομένει·
» Ὡ! τοῦ Θεοῦ μ' ἐχτύπησε ἢ κατάρα ³⁾
» Σ' ἔναν τρόπο!» Καὶ μία στιγμὴ σωπαίνει·

¹⁾ Θαμπογυρίζει ἐδῶ κ' ἐκεῖ τὸ βλέμμα,
Καὶ τὴν ὄψη θωρῶ σὰν δίχως αἷμα.

²⁾ Μίλειε, Λάμπρε, καὶ πές μου ὅ τι κι ἂν ἦναι.

³⁾ Ἄ! τοῦ Θεοῦ μ' ἐπλάκωσε ἢ κατάρα.

Κ' ἔπειτα ἀργά, καὶ μὲ φωνῆς τρομάρα,
«Ἄκου,» πάλι τῆς λέει «δυστυχιμένη,
»Πρῶμα φριχτὸ, ποῦ κἀνενοῦ δὲν τό πα·
»Νὰ σοῦ τὸ πῶ ;» Κ' ἐκείνη τοῦ λέει «Σώπα».

Ἄλλὰ ὁ Λάμπρος τῆς φανερώνει ὅτι εἶχε κάμνη, χωρὶς νὰ τὴ γνω-
ρίζῃ, γυναῖκα τὴν ἐδική του κόρη. Τότε μένουν ἄφωνοι καὶ οἱ δύο·
τέλος τοὺς ἐτάραξε ὁ ἥχος τῶν σημάντρων, ἐπειδὴ χαράζει ἡ ἡμέρα
τῆς Λαμπρᾶς· καὶ τότε ἐσίμωσαν τὰ χεῖλη νὰ δώσουν τὸ φιλὶ τοῦ Πά-
σχα, καὶ δὲν τὸ ἔδωσαν.

Η ΗΜΕΡΑ ΤΗΣ ΛΑΜΠΡΗΣ

21

Καθαρώτατον ἥλιο ἐπρομηνοῦσε
Τῆς αὐγῆς τὸ δροσᾶτο ὕστερο ἀστέρι.
Σύγγεφο, καταχνιά, δὲν ἀπερνοῦσε
Τ' οὐρανοῦ σὲ κανένα ἀπὸ τὰ μέρη·
Καὶ ἀπὸ κεῖ κινημένο ἀργοφυσοῦσε
Τόσο γλυκὸ 'ς τὸ πρόσωπο τ' ἀέρι ¹⁾,
Ποῦ λὲς καὶ λέει μέσ' 'ς τῆς καρδιᾶς τὰ φύλλα·
Γλυκειὰ ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος μαυρίλα.

Χριστὸς ἀνέστη ! Νέοι, γέροι, καὶ κόραις
Ὅλοι, μικροὶ μεγάλοι, ἐτοιμαστῆτε·
Μέσα 'ς ταῖς ἐκκλησίαις ταῖς δαφνοφόραις
Μὲ τὸ φῶς τῆς χαρᾶς συμμαζωχτῆτε·
'Ανοίξατε ἀγκαλιαῖς εἰρηνοφόραις
'Ομπροσὰ 'ς τοὺς Ἁγίους, καὶ φιληθῆτε·
Φιληθῆτε γλυκὰ χεῖλη μὲ χεῖλη,
Πέστε Χριστὸς Ἄνέστη, ἔχθροὶ καὶ φίλοι.

¹⁾ Τόσο λεπτό.

Δάφναις εἰς κάθε πλάκα ἔχουν οἱ τάφοι,
Καὶ βρέφη ὠραῖα ἔς τὴν ἀγκαλιὰ οἱ μαννάδες·
Γλυκόφωνα, κυττῶντας ταῖς ζωγραφι-
σμέναις εἰκόνες, ψάλλουνε οἱ ψαλτάδες·
Λάμπει τὸ ἀσῆμι, λάμπει τὸ χρυσάφι,
Ἐκ τὸ φῶς ποῦ χύνουνε οἱ λαμπάδες·
Κάθε πρόσωπο λάμπει ἀπ' τ' ἁγιοκέρι,
Ἐποῦ κρατοῦνε οἱ Χριστιανοὶ ἔς τὸ χέρι.

22

Βγαίνει, γιατί ἔς τὰ σωθικά του ἀνάφτει,
Καὶ γιὰ πρῶτο ἀπαντᾷ τὸν νεκροθάφτη.

23

Κάνεις δὲ τοῦ μιλεῖ, καὶ δὲ τοῦ δίνει
Τὸ φιλὶ τὸ γλυκὸ ποῦ φέρνει εἰρήνην.

24

Πάντα χτυπάει, σὰν νᾶλλιζε ἐκεῖ κάτω
Ν' ἀγροικηθῆ ἔς τῆς κόλασης τὸν πάτο.

Η ΔΕΗΣΗ ΤΗΣ ΜΑΡΙΑΣ

Καὶ τὸ δράμα τοῦ Λάμπρου

ΤΟ ΕΣΠΕΡΑΣ ΤΗΣ ΔΑΜΠΡΗΣ

25

Καὶ προβαίνει ἡ Μαρία λίγη νὰ πάρη ¹⁾
Δροσιὰ ᾿ς τὰ σωθικὰ τὰ μαραμιμένα·
Εἶναι νύκτα γλυκειά, καὶ τὸ φεγγάρι
Δὲ βγαίνει νὰ σκεπάσῃ ἄστρο κἀνένα·
Περίσσια, μύρια, ᾿ς ὄλη τους τὴ χάρη
Λάμπουν ἄλλα μονάχα, ἄλλα δεμένα·
Κάνουν καὶ κεῖνα Ἐνάστασι ποῦ πέφτει
Τοῦ ὀλοστρωτου πελάου μὲς ᾿ς τὸν καθρέφτη. ²⁾

« Τὰ μαλλιὰ σέρνω ᾿ς τὰ λιγνά μου στήθη·
» Δένω σταυρὸ τὰ χέρια· Οὐράνια, θεῖα!
» Πέστε Ἐκεινοῦ, ποῦ σήμερα ἀναστήθη,
» Νὰ ἐλεηθῇ τὴ μαύρη τὴ Μαρία.
» Μέρα εἶναι Ἐγάπης· Ἐδῆς ἐνικήθη·
» Καίονται τὰ σπλάχνα, καίονται τὰ στοιχεῖα·
» Καὶ ἡ πυρκαϊὰ τοῦ Κόσμου ἀναγαλλιάζει,
» Καὶ κατ' Αὐτὸν τὴ σπίθα της τινάζει ³⁾.

¹⁾ Στέκει ᾿ς τὸ παραθύρι ὡς γιὰ νὰ πάρη

²⁾ Καὶ τᾶστρα τοῦρανοῦ εἰς τὴ γαλήνη
Τὸ πέλαο καθαρὸστρωτο ἀναδίνει.

³⁾ « Ἡ Ἰόνιος Ἀνθολογία (1834) καὶ κατόπιτις ὅσοι ἐξανατύπωσαν τοῦτο τὸ κομμάτι, ἔχουν

Καὶ κατ' ΑΥΤΩΝ τὴ σπίθα της τινάζει.

Εἶναι ὁμως βέβαιον ὅτι ὁ ποιητὴς εἶπε καὶ ἔγραψε:

Καὶ κατ' ΑΥΤΟΝ τὴ σπίθα της τινάζει.

Ἐννοῶντας, ὡς τὸ βλέπει καθένας, ἐκεῖνον ποῦ σήμερα ἀναστήθη. » (Σ. Ε. Κ. 1859).

- «Ὁ Οὐρανὸς Ἀλληλουΐα ἠχολογᾷ·
» Κατὰ τὴν γῆν ἔρωτεμένος κλίνει·
» Ζῆ τοῦ νεροῦ καὶ ἡ στάλα ὀποῦ κολλᾷει
» Ἐν τῷ ποτῆρι Ἀλληλουΐα ἐγὼ κ' ἐκείνη.
» Ὅταν ἡ Πύλη ἀκούσθηκε νὰ σπάη,
» Τί χλαλοῇ ἔς τὸν κάτω κόσμον ἐγίνη;
» Χαίρεται μέσα ἡ ἄβυσσος καὶ ἀσπρίζει·
» Ὁ περασμὸς τοῦ Λυτρωτῆ σφουρίζει.»

Ἐν τὴν ἐκκλησίαν ὥστόσο ὁ Λάμπρος μένει,
Ὅπου ἀνθρώπου πνοὴ δὲν ἀγροικεῖται.
Ἄπ' ἓνα εἰς ἄλλο στοχασμὸ πηγαίνει.
Εἶναι ὁ νοῦς τοῦ ἔρμος κόσμος ποῦ χαλειέται.
Μέσ' ἀπὸ τὸ στασίδι ἀγάλι βγαίνει,
Καὶ ὄχι τὴ ψυχὴ τοῦ ὀστεναγμὸς πετειέται·
Μόνον οἱ σκόρπιαι δάφναις, ποῦ ἐμυρίζαν,
Ἐκεῖ ποῦ αὐτὸς ἐπερπατοῦσε ἐτριζαν.

Καὶ τὸ πρόσωπο γέρνει ὡσάν τὴ δειάφη,
Καὶ χαμηλὰ τοῦτα τὰ λόγια ῥίχτει·
«Κουφοί, ἀκίνητ' οἱ Ἅγιοι, καθὼς καὶ οἱ τάφοι·
» Εἶπα κ' ἔκραξα ὡς τ' ἄγριο μεσανύχτι.
» Ἄντρας (κ' ἡ μοῖρα ὅ,τι κ' ἄθελῃ ἄς γραίφη)
» Τοῦ ἑαυτοῦ τοῦ εἶναι Θεός, καὶ δείχτει
» Ἐστὴν ἄκρα δυστυχία· μέσ' ἔς τὴν ψυχὴ μου
» Κάθου κρυμμένη, ἀπελπισιά, καὶ κοίμου.»

Πάει γὰρ νὰ βγῆ ἔς τὴ θύρα ἀργά, καὶ ἀνοίγει,
Λεπτὴ φωνὴ τοῦ λέει, Χριστὸς ἀνέστη.
Εἰς τὴν ἄλλη πηδᾷ, καὶ φωνὴ ὀλίγη,
Καὶ παρόμοια, τοῦ λέει, Χριστὸς ἀνέστη.
Ἄπὸ τὴν τρίτα πολεμάει νὰ φύγη,
Καὶ μία τρίτα τοῦ λέει, Χριστὸς ἀνέστη.

Αὐτοκίνηταις πάντα ἀνοιγοκλειοῦνε
Οἱ τρεῖς θύραις, καὶ ἀχὸ δὲν προξενοῦνε ¹⁾.

Καὶ ἰδοὺ τρία σὰν ἀδέλφια ἕρμα καὶ ξένα,
Ποῦ ἔν' ἀγιοκέρι σβυμένο βαστοῦσαν,
Ἵπου στρίψη, ὅπου πάη, τ' ἀπελπισμένα
Γοργὰ πατήματά του ἀκολουθοῦσαν.
Λυγδερὰ καὶ πλατιά κι' ὅλα σχισμένα
Τὰ λαμπριάτικα ῥοῦχα ὅπου φοροῦσαν.
, Ἵτὰ μπροστινά, Ἵ τὰ πισινὰ στασιδία,
ἽΟλο σιμά του σειοῦνται τὰ ξεσκλίδια.

Ποτὲ δὲν τά χει εἰς τὴ φυγὴ του ἀνάρια·
Ἵδῶ ἐκεῖ, μπρὸς ὀπίσω, ἀπάνου κάτου.
Βαροῦν ὅμοια τὴν πλάκα ὄχτῶ ποδάρια,
Τρέχουν ἴσια, κι' ἀκούονται τὰ δικά του.

¹⁾ «Θέτω ἐδῶ, ὄχι ὡς ἄλλη γραφή, ἀλλὰ δυσκολευόμενος ποῦ ἀλλοῦ
νὰ ταῖς θέσω ἀρμοδιώτερα. ταῖς ἐξῆς στροφαῖς, αἱ ὁποῖαις ἴσως δὲν ἐγρά-
φθηκαν εἰμὴ ὡς δοκίμιον Μέτρου·

Φωνοῦλα μὲ πίκρα μὲ κράζει·
Ἵκῦτταξα ἀπάνου καὶ κάτου·
Πετειέται κρεβάτι θανάτου,
Κλειοῦν θύραις, ἀνοίγουν, χωρὶς
Ν' ἀνοίξη, νὰ κλείση κάνεις.

Ἵνοίγοντας, κλειῶντας, οἱ θύραις
Κάμμιὰ δὲν ἐκάναν ἀντάρα·
Μὲ πιάνει μεγάλην τρομάρα·
«Ἵχ!» κάνει τὸ στόμα νὰ πῆ,
Καὶ βγαίνει χαμένη φωνή.

Παγαίνει τὸ πόδι Ἵ τὴ θύρα,
Ποῦ κλειέται καὶ πλιά δὲν ἀνοίγει·
Ἵετρέχει Ἵ τὴν ἄλλην νὰ φύγη,
Καὶ κλειέται, καὶ φθάνει μ' ὄρμη
Ἵ τὴν τρίτα, καὶ κλειέται κι' αὐτή. (Σ. Ε. Κ. 1859).

Νὰ φύγη μία στιγμή τ' Ἄδη τὰ χνάρια
Σπρώχνει μάταια μακρὺ τὸ πήδημά του,
Ἐάν τ' ἄστρο ποῦ γοργὰ τὸ καλοκαίρι
Χύνεται πέντε δέκα ὀργυιαῖς ἀστέρι.

Ἔτσι ἐνωμένοι ἐκάμανε τριάντα
Φοραῖς τὴν ἐκκλησιὰ ποῦ βοή στέρνει.
Σὰ νά γε μέσα θυμιατὰ σαράντα,
Μυρωδιὰ λιβανιοῦ τὴ συνεπαίρνει.
Πάντα μὲ βία τὸ τρέξιμο, καὶ πάντα
Ἵ ζωντανὸς τ' ἀραχνιασμένα σέρνει.
Σκύφτουν, πολὺ κρυφομιλοῦν, καὶ σειέται
Τὸ βαμπάκι ποῦ λὲς καὶ ξεκολλεῖται ¹⁾.

Ἄχ! ποῖος εἶδε τὰ χέρια νὰ σηκῶνῃ
Ἡ Παναγία, τὰ μάτια τῆς νὰ κλείσῃ;
Ἄχ! ποῖος εἶδε τὸ Πάσχα αἶμα νὰ ἰδρῶνῃ
Ἵ Χριστός, καὶ παντοῦ νὰ κοκκινίσῃ;
Τί συφορὰ τὴν ἐκκλησιὰ πλακώνει,
Ἵ ποῦ τὴν ἴδια μέρα εἶχε βροντήσῃ
Ἵ ἀπὸ τόσαις χαραῖς καὶ ψαλμωδίαις,
Ποῦ γε ἀντιλάμπῃ ἀπὸ φωτοχυσίαις!

Βρίσκεται Ἵ τ' Ἄγιο Βῆμα, ἀνατριχιάζει,
Καὶ πέφτει ὀμπρὸς τοὺς γονατιστὸς χάμου.
Μὲ τρομάρα κυττάει καὶ τοὺς φωνάζει
« Σᾶς γνωρίζω· τί θέλτε; Εἶστε δικά μου.

¹⁾ « Εἰς τὸ χειρόγραφο τοῦ Λάμπρου εὐρίσκεται ἡ ἐξῆς στροφή.

Κ' ἐνῶ τὸ στόμα ἀνοιγοκλεῖ
Ποῦ μοῦ ἔσταξε φαρμάκι,
Ἵ τὰ χεῖλη του ἀναδεύεται
Τὸ νεκρικό βαμπάκι. » (Σ. Ε. Κ. 1859).

- » Τοῦ καθενὸς τὸ πρόσωπο μοῦ μοιάζει·
- » Ἀλλὰ πέστε τί θέλτε ἔτσι κοντά μου;
- » Συχωρᾶτε, καὶ πᾶψτε. — Ἄμετε πέρα.
- » Δὲν εἶναι ἀκόμα Παρουσία Δευτέρα. »

» Ὡ κολασμένα, ἀφήτε μου τὰ χέρια. »
Χεῖλη μὲ χεῖλη τότε ἐκολληθῆκαν·
"Ὅσα ἐδῶσαν φιλιὰ, τόσα μαχαίρια
'Σ τοῦ δυστυχή τὰ φυλλοκάρδια ἐμπῆκαν.
'Αφοῦ 'ς τὸν κόσμον ἐλάμπανε τ' ἀστέρια,
Τέτοιον τρόμον φιλιὰ δὲν ἐδοθῆκαν
Φτυοῦνε τὰ χεῖλη σὰν ἀπὸ φαρμάκ·
Μέσα τοῦ ἔπηε τὸ νεκρικὸ βαμπάκι.

Στέκει σὰ μάρμαρο ὡς ποῦ ξημερώνει.
Κ' εἶναι φευγάτοι οἱ πεθαμένοι νέοι.
Τὴν τρομασμένη κεφαλὴ ψηλώνει,
Καὶ βαριὰ νεκρολίβανα ἀναπνέει.
Τέλος πάντων τὰ μάτια ἄγρια καρφώνει
'Σ ταῖς δάφναις, καὶ πολληώρα ἔπειτα λέει,
« Σῦρε, σημεῖο χαρᾶς, » καὶ φουχτωμένο
Μὲ τὰ δυό, τὸ χτυπάει 'ς τὸ Σταυρωμένο.

« Κόλαση; τὴν πιστεύω εἶναι τῆ αὐξάνει,
» Κι' ὅλη φλογοβολάει 'ς τὰ σωθικά μου.
» Ἀπόψε Κᾶποιος, ποῦ ὅ,τι θέλει κάνει,
» Μῶστειλε ἀπὸ τὸ μνήμα τὰ παιδιά μου.
» Χωρὶς νὰ τῆ γνωρίζω ἐχθὲς μοῦ βάνει
» Τῆ θυγατέρα αἰσχρὰ 'ς τὴν ἀγκαλιά μου.
» Δὲ λείπει τώρα πάρεξ νὰ χαλάση
» Τὸν Ἐαυτό του, γιατί μ' ἔχει πλάση. »

Σηκώνεται καὶ παίρνει τὴν πεδιάδα,
Σχίζει κάμπους καὶ δάση, ὄρη, λαγκάδια·

ὍΣ τὰ μάτια του εἶναι μαύρη ἢ πρασινάδα,
Τὰ νερὰ καὶ τὰ δέντρα εἶναι μαυράδια·
Χύνεται μὲ μεγάλη ὀγληγοράδα,
Καὶ γύρου ἄς εἶναι, ὅ τι θωρεῖ, σκοτάδια.
Κι' ἀκόμη λέει πῶς κυνηγεῖται, ἀκόμα
Τὰ βαμπάκια τοῦ χάρου ἀκούει 'ς τὸ στόμα.

Ἔτσι ὁ φονιάς ποῦ κρίματα ἔχει πλήθια,
Ἐὰν φθάσῃ νὰ τοῦ κλείσῃ ὕπνος τὸ μάτι,
Βγαίνουν μαζὶ καὶ τοῦ πατοῦν τὰ στήθια
Οἱ κρυφὰ σκοτωμένοι, αἷμα γιομαῖτοι.
Μεγαλόφωνα κράζοντας βοήθεια
Γυμνὸς πετιέται ὄχ τὸ ζεστὸ κρεβάτι,
Κ' ἔχει τόση μαυρίλα ὁ λογισμὸς του,
Ποῦ μὲ μάτια ἀνοιχτὰ τοὺς βλέπει ὀμπρός του ¹⁾.
1834

Η ΤΡΕΛΛΑ ΤΗΣ ΜΑΡΙΑΣ

26

Ὁ παπᾶς γιὰ τὸ γάμο ὅλα εἰτοιμάζει,
Κ' εἶναι ἀναμμένα τὰ κερὰ τοῦ γάμου·
Ὁ Λάμπρος τρομασμένος τήνε κράζει·
«Σήκω, δυστυχισμένη, ἔλα κοντά μου.»
Εἰς τὴ φωνὴ τοῦ Λάμπρου ἀνατριχιάζει,
Καὶ παρευθὺς σηκώνεται ἀπὸ χάμου,
Καὶ τραγουδάει, καὶ τραγουδῶντας κλαίει·
Καὶ αὐτός, « Μὴν κλαῖς, μὴν τραγουδᾷς, » τῆς λέει.

¹⁾ « Τούτης τῆς στροφῆς ἡ εἰκόνα εὐρίσκεται διαφορητικὰ παραστνη-
μένη εἰς τοὺς ἐξῆς στίχους.

Γιατὶ ἐνῶ περπατεῖ καὶ παραδέρνει
Ὅπου δὲν εἶν' παρὰ νερὰ, κλωνάρια,
Ὁ παραλογισμὸς του ὀμπρός τοῦ φέρνει
Τ' ἄθλια τοῦ κρίματός του ἀπομεινάρια. » (Σ Ε. Κ. 1859).

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΛΑΜΠΡΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΜΑΡΙΑΣ

27

Καὶ ἐξεψύχῃσε ὁ Λάμπρος μὲ τὸ στόμα ὀλάνοιχτο, ὄχι εἰς τὴν ἀνάπαψη τοῦ Κυρίου. Ἄλλὰ ποῖος θὰ τοῦ κλείσῃ τὰ μάτια; Ποῦ εἶναι ἡ Μαρία, ἡ δύστυχη Μαρία; Αὐτὴ λείπει ἀπὸ τὰ χαράματα. Ἐπεριπλανᾶτο εἰς τὸν κάμπο μονάχῃ χαμογελῶντας, καὶ οἱ ἀχτῖνες τοῦ ἡλίου, ὁποῦ ἀνατέλλοντας ἐκαλοῦσε τοὺς θνητοὺς νὰ χαροῦν τὴ ζωὴ, ἀναγάλλιαζαν μέσα εἰς ὅλα τὰ ἡσυχώτατα νερὰ τῆς ἐρημίας· δλόστροωτη ἀκίνητη ἦταν ἡ μέση τῆς λίμνης ὡσὰν γαλάζια κόρη ὀφθαλμοῦ, ποῦ μένει ἀτάραχη, ὅταν τοῦ μέλλοντος μέριμνα δὲν ἔρχεται νὰ τὴν πειράξῃ. Ἄλλὰ εἰς τὴν ἄκρη τῆς λίμνης ἐδῶ καὶ ἐκεῖ σκόρπια τὰ δέντρα, ποῦ τὴν ἐτριγύριζαν, ἐξαναφαίνονταν εἰς τὸ μάτι ἀπαράλλαχτα ὅπως εἶναι. Ἡ μαύρη Μαρία ἐπλησίασε αὐτοῦ, ἀφοῦ ἐγύρισε ὅλα ἐκεῖνα τὰ μέρη, καὶ βλέποντας τὰ ἀντικείμενα ἐκεῖ μέσα νὰ ἀντανაკλῶνται, εἰς τὸ τυφλωμένο λογικὸ τῆς ἐφαντάσθηκε ὅτι ἐκεῖνος ἦταν ἄλλος κόσμος· ἐκοντοστάθηκε, καὶ ὑψώνοντας τὰ μακροῦα τῆς χέρια, καὶ δείχνοντας εἰς τὴν ὄψη τῆς τὸ χαμόγελο τῆς τρέλλας, ἐμουρμούρισε εἰς τὰ χεῖλη τῆς· «Ἐκεῖνος βέβαια θὲ νὰ εἶναι κόσμος καλύτερος ἀπὸ τοῦτον, κ' ἐγὼ θὰ ἐτοιμασθῶ νὰ πάω ἐκεῖ. Θὰ ἰδῶ, τάχα, θὰ ἰδῶ ἂν κ' ἐκεῖ πέρα δὲν θὰ εὐρεθῇ οὔτ' ἓνα χέρι ἐλεημονητικὸ νὰ ἀπλωθῇ πρὸς ἐμένα. Γιατὶ εἰς τὴ γῆ τούτῃ ἔχω τόσους καιροὺς ὁποῦ διαβαίνω ξιππασμένη ἀνάμεσα εἰς τόσα προσώπατα ξένα, ὡς νὰ εἶχα πρωτοφανῆ τώρα ὀμπροστά τους. Θὰ πάω ἐκεῖ πέρα· ἄς στολισθῶ λοιπὸν ὅσο μπορέσω καλύτερα, μὴ μὲ καταφρονέσουν οἱ νέοι ξένοι ἐκεῖ κάτω.»

Ἔτσι λέγοντας ἄπλωσε τὰ λιγνὰ δάχτυλα εἰς κάτι ἀγριόχορτα, ὁποῦ ἐρύτρωσαν εἰς τὴν ἐρημία, ἔπλεξε μὲ αὐτὰ ἓνα στεφάνι εἰς τὴν τρισάθλια κεφαλὴ τῆς, ἔβαλε εἰς τὸ λαιμὸ τῆς τὴν πολυστέναχτη πλεξίδα,

Καὶ εἰς τὸ κῦμα, ποῦ βλέπει ὡς τὸν καθρέφτη,
Ξανακυττάει, χαμογελάει, καὶ πέφτει.

28

Καὶ βλέπει μέσα ἔς τὰ νερὰ καθάρια
Ἄλλος λάμπει οὐρανός, ἄλλα κλωνάρια.

29

« Σκύφτω ἐδῶ μέσα, καὶ ξανοίγω ὄμπρός μου
Ἐναπάντεχα μέρη ἄλλουνοῦ κόσμου. »

30

Ἡ Μαρία, ἐνῶ πηγαίνει νὰ καταποντισθῆ, κυττάζει κατὰ γῆς καὶ βλέποντας τὸν ἥσκιό της λέει· Ἐσὺ λοιπὸν θέλεις νὰ με ἀκολουθήσης; σοῦ ἐβάρυνε λοιπὸν ἡ ζωὴ εἰς τοῦτο τὸν κόσμον. Ποία εἶσαι σύ; Δὲ θυμοῦμαι νὰ σ' ἔχω ἰδῆ ποτέ μου· καὶ εἶναι πολὺ παράξενο νὰ με ἀκολουθῆς τώρα ὅπου εἶμαι τόσο δυστυχισμένη· φαίνεσαι ὡσὰν μία τρελλὴ αὐτοῦ κατὰ γῆς· φυλάξου ἀπὸ τοὺς ἄντρες, ἀπὸ τὰ εὐωδισμένα λούλουδα ὅπου αὐτοὶ βαστοῦν εἰς τὸν κόρφο τους γιὰ νὰ μαγεύουν, ἀπὸ τὰ ψιθυρίσματά τους, ἀπὸ ταῖς κρυφαῖς ματιαῖς.

31

• *Ἐμελλε νὰ τελειώσῃ τὸ ποίημα μὲ τὴν ἀκόλουθη παρομοίωση εἰς τὴν ὁποίαν ἐπαρασιάνετο ἡ τύχη τοῦ Λάμπρου, τῆς γυναικὸς του, καὶ τῶν τέκνων τους.*

Ἦταν ἀδύνατο δέντρο εἰς ἓνα δάσος, κ' ἄπλωσε τὰ κλωνάρια του εἰς ἄλλο δέντρο· τέσσερα βλαστάρια ἐβγήκαν ἀπὸ τὸν κορμὸ του· ἐπέρασε τὸ ἀστροπελέκι καὶ δὲν ἄφησε ἄλλο εἰμὴ τὸ χῶμα, ὅπου εἶχαν ὀϊζώσῃ.

Καὶ δὲν ἔμεινε μήτε ἓνα κλωνάρι,
Φιλέρημο πουλάκι νὰ καθήσῃ,
Τὸ βράδυ, τὴν αὐγὴ, νὰ κηλαϊδήσῃ.

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ ΔΙΑΦΟΡΑ

32

Ἵς τὴν κορυφὴ τῆς θάλασσης πατώντας
Στέκει, καὶ δὲ συγχίζει τὰ νερά της,
Ποῦ ᾽ς τὰ βάθη τοὺς μέσα ὀλόστρωτα ὄντας
Δὲν ἔδειχναν τὸ θεῖον ἀνάστημά της.
Δίχως αὔρα νὰ πνέη, φεγγοβολῶντας
Ἐ ἀναλαμπὴ τοῦ φεγγαριοῦ κοντά της
Συχνότερμε, σὰ νὰ γε ἐπιθυμήση
Τὰ ποδάρια τὰ θεῖα νὰ τῆς φιλήση.

33

Κεῖθνε με τὸ μάτι ὅποιος γυρεύει
Γιὰ νὰ ἰδῆ τὴ θωριὰ μακροσμένη,
Τῆς Ἀφροίτης τὴ θάλασσα ἀγναντεύει
Πάντα ἀφράτη καὶ πάντα ἀγριωμένη.

34

Θανάτου ἐτιὰ, ποῦ τὰ κλωνάρια γέρνει
Ἵς τὴν κατοικιὰ τὴν ὕστερη τ' ἀνθρώπου.

35

Ἐὰν τὴν ἄκρην τοῦ ὀ ζέφυρος δὲ γγίζει,
Στέλνει ἀκίνητον ἥσκιο ὀποῦ μαυρίζει.

36

Εἰς τὴν ἄρπα γλυκὰ γέρνει τὸ σῆθος.

37

Καὶ φωνάζει « ὦ Παρθένα, ὦ Ψυχοσόστρα! »

Π Ο Θ Ο Σ ¹⁾

Ἄχ! νᾶσυνα μαζί μου,
Ἀγάπη μου Μερτοῦλα,
Σὲ τούτη τὴ βαρκοῦλα
Μὲ τᾶσπρο τὸ πανί.

Ἄχ! νᾶσυνα μαζί μου!
Μὲ σὲ νὰ φύγω ἀπὸ δω,
Ποῦ ἢ νιότη μου σὰ ῥόδο
Γιὰ σὲ θὰ μαραθῆ.

Μονάχα τότε οἱ δυό μας,
Μέσ' ἔς τοῦ πελάου τ'ς ἀγκάλαις,
Χωρὶς μαρτύριας ἄλλαις,
Πάρεξ τὸν οὐρανό.

Ἐλεύθερο ἓνα δάκρυ
Μὲ σένα ἤθελε χύσω,
Στὸ πέλαο ἤθελ' ἀφήσω,
Μὲ σὲ ἓνα στεναγμό.

Καὶ τὰ κακὰ τοῦ ψεύτη
Θυμούμενοι τοῦ κόσμου,
Ταῖς δυστυχιαῖς μας, φῶς μου,
Καὶ κάθε συφορά,

Ἀποσταμένοι ναύταις,
Μακρὰ ν' ἀναπαυθοῦμε,
Ἐστὸν πέλαγον νὰ βροῦμε
Τὴν ἔρμη ἀγκαλιά

.

¹⁾ Α. Σ. Ζ. 1880.

ΩΔΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΕΛΗΝΗ

Γλυκύτατη φωνή βγάν' ἢ κιθάρα,
Καὶ σὲ τούτη τὴν ἄφραστη ἄρμονία
Τῆς καρδιάς μου ἀποκρίνεται ἢ λαχτάρα·

Γλυκὲ φίλε, εἶσαι σύ, ποῦ μὲ τὴ θεία
Ἐκσταση τοῦ Ὁσσιάνου, εἰς τ' ἀκρογιαλί
Τῆς νυχτὸς ἐμψυχοῖς τὴν ἡσυχία. ¹⁾

Κάθισε γιὰ νὰ ποῦμε ὕμνον 'ς τὰ κάλλη
Τῆς Σελήνης· αὐτὴν ἐσυνηθοῦσε
Ὁ τυφλὸς ποιητὴς συχνὰ νὰ ψάλλῃ.

Μοῦ φαίνεται τὸν βλέπω, ποῦ ἀκουμποῦσε
'Σὲ μίαν ἐτιά, καὶ τὸ φεγγάρι ὠστόσο
'Σ τὰ γένεια τὰ ἱερὰ λαμποκοποῦσε.

Ἄπ' τὸ Σκοπό, νάτο, προβαίνει ὦ πόσο
Σὺ τὴν νύχτα τερπνὰ παρηγορῖζεις!
Ἕγχο παθητικὸ θε νὰ σοῦ ὑψώσω.

Παθητικὸ σὰ ἐσένα, ὅταν λαμπίζῃς
Στρογγυλό, μεσουράνιο, καὶ τὸ φῶς σου
Σὲ ταφόπετρα ὀλόασπρη ἀποκοιμίζῃς.

¹⁾ Ἐμψυχώνεις τερπνὰ τὴν ἡσυχία

Η ΣΚΙΑ ΤΟΥ ΟΜΗΡΟΥ¹⁾

Ἐλαμπε ἀχνὰ τὸ φεγγαράκι, εἰρήνη
Ὅλην, ὄλη τὴν φύσιν ἀκίνητοῦσε.
Καὶ μέσα ἀπὸ τὴν ἔρημιν τὴν κλίνη
Τ' ἀηδόνι τὰ παράπονα ἀρχινοῦσε·
Τριγύρω γύρω ἢ νυχτικὴ γαλήνη
Τὴν γλυκύτατη κλάψα ἠχολογοῦσε·
Ἀπάντεχα βαθὺς ὕπνος μὲ πιάνει.
Κι' ὀμπροστά μου ἕνας γέροντας μοῦ ἐφάνη.

Στὸ ἀκρογιάλι ἀναπαύοτον ὁ γέρος·
Ἵ τὰ παλαιὰ τὰ ροῦχα τὰ σχισμένα
Γλυκὰ γλυκὰ τὸ φύσημα τοῦ ἀέρος
Τ' ἀριὰ μαλλιά του ἐσκόρπασε τ' ἀσπρισμένα²⁾,
Κι' αὐτὸς εἰς τὸ πολύαστρον τοῦ αἰθέρος
Τὰ μάτια ἐστριφογύριζε σβυσμένα·
Ἄγάλι γάλι ἐσηκώθη ἀπὸ χάμου,
Καὶ ὡσὰν νά χε τὸ φῶς του ἦλθε κοντά μου.³⁾

¹⁾ « Σκοπὸς τοῦ ποιήματος ἦταν νὰ παραστήσῃ τὴ σκιά τοῦ Ὀμήρου ὁποῦ ἐπρόσταζε τὸν ποιητὴ νὰ γράφῃ τὴ δημοτικὴ γλῶσσα. » (Σ. Ε. Κ. 1859).

²⁾ Ἐκινούσε τὸ φύσημα τοῦ ἀέρος
Τ' ἀριὰ τὰ μαλλιά του ὄλ' ἀσπρισμένα.

³⁾ Ἐδῶ ἴσως εἶναι κατάλληλος τόπος γιὰ νὰ βαλθῇ τὸ ἀκόλουθο κομμάτι, ἀπὸ τα πρῶτα τοῦ ποιητῆ:

Κάθε ρεῖθρο ἐρωτημένο,
Κάθε αὔρα καθαρὴ,
Κάθε δέντρο ἐμψυχωμένο,
Μέ τὸ φλίψλισμα ὀμιλεῖ·

Κι' ὅπου πλέον μοναχιασμένοι
Εἶναι οἱ βράχοι σιγαλοί,
Μ ἦ ν ι ν ἄ ε ι δ ε, θὲ ν' ἀκούσης
Νὰ σοῦ ψάλλῃ μιὰ φωνή.

ΕΙΣ ΜΑΡΚΟ ΜΠΟΤΣΑΡΗ

Ἡ Δόξα δεξιὰ συντροφεύει
Τὸν ἄντρα, ποῦ τρέχει μὲ κόπους
Τῆς Φήμης τοὺς δύσβατους τόπους,
Καὶ ὁ Φθόνος τοῦ στέκει ξερβιά,
Μὲ μάτια μὲ χεῖλη πικρά·

Ἄλλ' ὅποτε ἡ μοῖρα του γράψῃ,
Τὸν δρόμον τοῦ κόσμου νὰ πάρῃ,
Ἡ Δόξα καθίζει μονάχη
Ἐπὶ τὴν πλάκα τοῦ τάφου λαμπρῆ,
Καὶ ὁ Φθόνος ἄλλοῦ περπατεῖ.

Ἐπὶ τὴν πλάκα τοῦ Μάρκου καθίζει
Ἡ Δόξα λαμπράδες γιομάτη·
Κλεισμένο γιὰ πάντα τὸ μάτι,
Ὅπου γε πολέμου φωτιά·
Ἐλάτε ν' ἀκοῦστε παιδιά!

Σοφοὶ λεξιθήραις μακρούα,
Μὴ λάχῃ σᾶς βλάψω τ' αὐτία·
Τρεχάτε ἔς τὰ μνήματα μέσα,
Καὶ ψάλτε μὲ λόγια τρελλά·
Ἐλάτε ν' ἀκοῦστε, παιδιά!

Καὶ σὺ ἀκόλουθα τὸ στίχο,
. γιὰ νὰ ἰδῆς,
Ἄν γνωρίζῃ τὴ φωνὴ σου
Ὁ τυφλὸς ὁ ποιητής.

Ὁ Πολυλάς ἐσφίνωσε τοὺς στίχους τούτους ἔς τὰ Προλεγόμενά του (Σ. Ε. Κ. 1859) μὲ τὴν ἐξῆς παρατήρησιν: «Ὁ ποιητής φαντάζεται ὅτι εἰς τὴ μονάξια θ' ἀκούσῃ τὴ φωνὴ τοῦ Ὁμήρου, ὁ ὁποῖος μὲ τὴν παρουσία του διὰ μιᾶς ἐμψυχώνει τὴν ἀναίσθητη φύσιν.»

Τὸ λείψανο, ποῦ χε γλυτώση
Ὁ Πρίαμος μὲ θρήνους, μὲ δῶρα,
Ἐγύριζε ὀπίσω τὴν ὄρα
Ποῦ πέφτει ἔς τὴν ὄψη τῆς γῆς
Τὸ φῶς τὸ γλυκὸ τῆς αὐγῆς.

Ἐβγήκαν μαζί τῆς θλιμμένης
Τρωάδας ἀπ' ὅλα τὰ μέρη
Γυναῖκες, παιδάκια καὶ γέροι,
Θρηνῶντας, νὰ ἰδοῦν τὸ κορμὶ
Ποῦ χάνει γι' αὐτοὺς τὴν ψυχή.

Κλεισμένο δὲν ἔμεινε στόμα
Ἀπάνου ἔς τοῦ Μάρκου τὸ σῶμα·
Ἀπέθαν', ἀπέθαν' ὁ Μάρκος·
Μιὰ θλίψη μιὰ ἄκρα βοή,
Καὶ θρήνος καὶ κλάψα πολλή.

Παρόμοια ἦχὼ θὰ λαλήση,
Τοῦ κόσμου τὴν ὕστερη ἴμερα,
Παντοῦ ἔς τὸν καινούριον αἴρα·
Παρόμοια ἔς τοὺς τάφους θὰ ἐμβῆ.
Νὰ κάμη καθένας νὰ ἐβγῆ.

ΝΕΚΡΙΚΗ ΩΔΗ

Ἄπ' αὐτά, ποῦ σοῦ ἐχύσαν ἀπάνου,
Ἔνα παίρνω θανάτου λουλοῦδι,
Καὶ πικρὰ τὸ στερνό σου τραγοῦδι,
Γλυκέ υἱέ τοῦ ἀδελφοῦ μου, ἀρχινῶ.
Ἔχει ἀπείραχτο χρῶμα τὸ φύλλο,
Ὅπως ἦτανε ζῶντας τὸ χεῖλο,
Ποῦ τῆς νιότης γλυκὰ τὸ λουλοῦδι
Ἐγελοῦσε δροσᾶτο, λαμπρό·
Τώρα' ἐσβύσθη, κι' ἀργὰ τὸ τραγοῦδι
Τὸ στερνό σου μὲ κάνει νὰ πῶ.

Τοῦ Μαῖοῦ ἔοδοφαίνεται ἡ μέρα,
Ποῦ ὠραιότερη ἢ φύση ξυπνάει,
Καὶ τὴν κάνουν λαμπρὰ καὶ γελάει
Πρασινάδες, ἀχτίνες, νερά·
Ἄνθη κι' ἄνθη βαστοῦνε 'ς τὸ χέρι
Παιδιὰ κι' ἄντρες, γυναῖκες καὶ γέροι·
Ἄσπροεντύματα, γέλια, καὶ κρότοι,
Ὅλοι οἱ δρόμοι γιομαῖτοι χαρά·
Ναί, χαρῆτε τοῦ χρόνου τῆ νιότη,
Ἄντρες, γέροι, γυναῖκες, παιδιὰ.

Πλέκει ὁ δύστηχος ἓνα στεφάνι
Καὶ ἀπὸ πάνου του ἡ μάννα του γέρνει·
« Πάντα ἡ τύχη ἀπ' αὐτὰ νὰ σοῦ σπέρνη,
» Καὶ γιὰ σὲ νὰ ναι ὁ χάρος ἀργός. »
Πῶς μὲ λύπη θωρεῖ τὸ στεφάνι;
Ἐάφνου ἰδοῦ 'ς τὸ κεφάλι τὸ βάνει,
Καὶ πηδῶντας τὴ μάννα του κράζει,
Καὶ χορεύει 'ς τὴ μάννα του ὀμπρός·
« Βγάλ' το, μάτια μου, » ἡ μάννα φωνάζει,
» Δὲ μ' ἀρέσει, ὄχι, ἐκειὸς ὁ χορός. »

Ἄλλὰ ἀνήσυχα ὑψώνει τὰ μάτια,
Λὲς καὶ κάτι ἔς τὰ Οὐράνια γυρεύει,
Ὅμως πάντα χορεύει, χορεύει,
Μὲ θυμό, μὲ λαχτάρα πολλή·

(Τὰ μουγκρίσματα τοῦ θανάτου ἀγροικόντανε μακρόθεν)

Φύσα, φύσα. καὶ σκόρπησε, αἴερα,
Τὰ μουγκρίσματα αὐτὰ τὰ βαθιά·
Δὲν ἀκούει ἔς τὸν ἀστρώδην αἰθέρα
Βασιλεύει γλαυκὴ σιγαλιά.

Η ΦΑΡΜΑΚΩΜΕΝΗ Σ ΤΟΝ ΑΔΗ

«Ἄδη μαῦρε, χαιρετῶ σε!
Δὲν ἐχάρηκε ποτὲ
Μάτι ἀνθρώπου γιὰ τὸν ἥλιο
Καθὼς τώρα ἐγὼ γιὰ σέ.» ¹⁾

¹⁾ Το νέο χῶμα ἀραχνιασμένο
Πέφτω χάμου καὶ φιλω·
Ἔρμα σπίτια τοῦ θανάτου,
Πόσο ἐγὼ σᾶς ἀγαπῶ!
(Μὲ τὸ ἀραχνιασμένο στόμα
Τὰ νέα χῶματα φιλω·
Ἔρμα σπίτια τοῦ νεκρῶνε,
Πόσο ἐγὼ σᾶς ἀγαπῶ!)

Τέλος βρῖσκομαι ἔς τὸν Ἄδη,
Καὶ τὰ σπίτια του πατῶ·
Χρυσᾶ σπίτια, χαιρετῶ σας,
Καὶ τὴ σκόνη σας φιλω.

Χρυσᾶ σπίτια, χαιρετῶ σας!
Ξάφνου κ' ἐλαφρὰ πατῶ σας.
Καρδιακὰ σᾶς χαιρετῶ!

Πέφτω μὲ τὸ στόμα κάτου,
Χρυσᾶ σπίτια τοῦ θανάτου,
Καὶ τὸ χῶμα σας φιλω.

» Ἀπὸ κεῖ, ποῦ λίγη ἀγάπη,
Κ' εἶναι πλάνεμα πολύ,
Σὲ λιγάκι θὰ κατέβη
Ὁ ἔρωτάς μου νὰ μ' εὐρῆ. » ¹⁾

» Χωρίς
Τ' ὄμορφ' ἄστρο τῆς αὐγῆς,
Ἄδεια κι' ἄφωνη καὶ μαύρη ²⁾
Ἡ Παράδεισῳ τῆς γῆς. »

» Μ' ἔχει σήμερα μηνύση·
Λίγην ὥρα ἀκόμα ζῶ,
Κ' ἐκατάπια τὸ φαρμάκι
Σὰν ἀθάνατο νερό. »

« Ὄνειρο κοντὸ γιὰ μένα
Νιότη, ἀγάπη καὶ ζωή·
Ὅλα ὄνειράτα ἔς τὸν κόσμον·
Ναί, καὶ ὁ θάνατος τὰ λυεῖ. »

» Πῶς εὐθὺς δὲν κατεβαίνεις;
Πῶς ἀργεῖς, γλυκεῖα ψυχή;
Ἄχ! τὸ ψυχομαχητό σου
Θέλ' εἶν' ἄγριο καὶ βαρύ. »

¹⁾ Τώρα ἐπλάκωσε ὁ χουσός μου,
Νά ναι πάντα ἐδῶ μ' ἐμέ·
Ἐδῶ κάτω πλάσμα τέτοιο
Δὲν ἐφάνηκε ποτέ.
Ἐδῶ κάτω ἀχνάρι τέτοιο
Δὲν ἐστῆθηκε ποτέ.

²⁾ Ἄδεια κι' ἄλαλη καὶ μαύρη.

Τέτοια, ὀμπρός ᾽ς τοὺς ἥσκιους, ὄλους
Ἐξυπνοῦσε τοὺς ἠχοὺς
Τὸ τραγοῦδι ἐρωτεμένο,
Καὶ τοὺς ἔκανε γλυκοὺς ¹⁾).

Ἐκπιτούσανε τὰ χέρια
Καὶ τὸ μέτωπο τῆς νιᾶς,
Ἄκου ἔτρεμαν τὰ λουλούδια
Τὰ λαμπρὰ τῆς παρθενιαῶς.

Ἐάφνου ὁ Ἄδης μουρμουρίζει·
Ἐπαψ' ἢ γλυκεῖα φωνή·
Πέφτει τ' ὄμορφο κοράσι
Ἐπὶ τὴν ἀγκάλῃ τοῦ ἐραστῆ ²⁾).

1833

1) Ὅλοι οἱ ἥσκιοι ἀκοῦν κυττῶντας
Τ' ἀχνὸ μέτωπο τῆς νιᾶς,
Ἄκου ἔτρεμαν τὰ λουλούδια
Τὰ λευκὰ τῆς παρθενιαῶς.
Ἦτανε προσπλωμένοι
Ἐπὶ τὸ μέτωπο τῆς νιᾶς

2) Ἐάφνου ὁ Ἄδης μουρμουρίζει,
Ἐάφνου ἐστάθηκε ἡ φωνὴ
Τῆς παρθένου, ὅπου πέφτει
Ἐπὶ τὴν ἀγκάλῃ τοῦ ἐραστῆ.

Τ' ὄμορφο κοράσι πέφτει
Ἐπὶ τὴν ἀγκάλῃ τοῦ ἐραστῆ.

Σὰν τ' αὐλάκι ᾽ς τὴν πεδιάδα
Τὴν ἀνθοῦσιμη κυλᾶ,
Λίγη παίρνοντας μωσχάδα,
Πολλὴ ἀφίνοντας ὄροσινά.

Καὶ τὸ πᾶν κατασωπαίνει
Οὐδὲ φύλλο, οὐδὲ ζωύφι,
Οὐδὲ ρεῦμα, οὐδὲ πνοή.

Καὶ χωρὶς νὰ ξέρω πῶς,
Για τὸ θάνατο μιλοῦσε
Πῶς θεὸς νὰ τανε γλυκός.

Μὴ μακρὸς καιρὸς μὲ βάλῃ
Ἐπὶ ἄλλουνοῦ τὴν ἀγκαλιά.

ΝΕΚΡΙΚΗ ΩΔΗ

Τὸ δῶμα τ' ὀλομόναχο
Βροντοῦσε ἀπὸ τραγούδια·
Ἐν τὰ χέρια καὶ ἔς τὸ μέτωπο
Ἐτρέμαν τὰ λουλούδια ¹⁾
Τῆς κορασιᾶς ὅπ' ἔλαμπε
Σὰν τ' ἄστρο τῆς αὐγῆς

Εἶναι ἀλαφρὸ τὸ χῶμα σου
Ἐν τῆς ἐλιᾶς τὸ φύλλο,
Ἐν τῆς δροσιᾶς τὸ στάλαμα·
Μὴ σοῦ βαρύνῃ ἂν χεῖλο
Ἀνθρώπου δώση φίλημα
Ἐν τὴν πέτρα, ποῦ κρατεῖς.

Κι' αὐτὸς γελᾷει ποῦ σ' ἔβαλε
Τέτοια λαλιὰ ἔς τὸ στόμα,
Κι' ὁ κόσμος, ὅπου ἐτίμησες,
Πατῶντας του τὸ χῶμα,
Ἀναγαλλιάζει ἢ σπίθα του
Καὶ κατὰ σὲ πηδᾷ.

¹⁾ Ἡ νέα πλάση ἐρωτεῖται
Ἐν τὰ δυνατὰ τραγούδια·
Ἐν τὸ μέτωπο σοῦ τρέμουνε
Τὰ ἐμπάρθενα λουλούδια.

Τρέμουν τὰ θεῖα ἔς τὸ μέτωπο
Τῆς παρθενιάς λουλούδια.

ΟΧΤΑΣΤΙΧΑ

Ἀγνώστων ποιημάτων.

Η ΕΛΛΑΔΑ

Ἡ Εὐρώπη τὴν κυττάει πῶς θὲ νὰ πράξῃ·
Τῆς Εὐρώπης κυττάει κατὰ τὰ μέρη·
Χωρὶς ὄψη τὸ πρόσωπο ν' ἀλλάξῃ,
Ἀπάνου εἰς τὴ ῥομφαία βάνει τὸ χέρι
Βασιλικά, καὶ μὲ πολέμιαν τάξῃ
Ἐκαμε νεῦμα, ὁποῦ ἔλεγε· Ἀκαρτέρει.
Καὶ κατὰ τὴν Ἀσία φριχτογυρῖζει,
Τὸ δάχτυλο κινάει, καὶ φοβερῖζει.

ΤΑ ΔΥΟ ΜΝΗΜΑΤΑ

Τρεῖς φοραῖς πολεμάει, καὶ μὲ τὴν τρίτη
Τὰ ἐγκάρδια προμηνύματα ἀκλουθάει·
Σταίνει δύο κυπαρίσσια ὀμπρὸς ἔς τὸ σπίτι,
Καὶ δύο μνήματα μαῦρα οἰκοδομαί·
Τὸ φῶς τοῦ λαμπροτάτου ἀποσπερίτη
Ἐς τὰ ἐπιτύμβια κλαδιὰ λαμποκοπάει·
Ἐς τὸ ἕνα λαμποκοπάει καὶ ἔς τ' ἄλλο μνῆμα,
Καὶ γλυκὰ σέρνει κάτου ὁ ῥύαξ τὸ κῦμα.

ΤΟ ΚΟΠΑΔΙ

Στέκουν τὰ προβατάκια, — ὁποῦ τὸ μάτι
Γιὰ δαιδάλεα τὰ παίρνει ἀπὸ μακρῦα,
Καί, ἀγκαλὰ καὶ κἀνένα ἐπεριπάτει,
Ἐλεγεσ ὅτι σφάλλει ἡ φαντασία·
Ἐὼς ὁποῦ ἔς τὴν κοιλάδα, ἄνθια γεμάτη,
Τρέχουνε, δύο μὲ δύο, καὶ τρία μὲ τρία,
Καὶ ἔς ὅλα τῆς κοιλάδας τὰ περάσματα
Λαλοῦν κουδούνια, ἀντιλαλοῦν βελάσματα.

ΣΧΕΔΙΑΣΜΑ ¹⁾

Ἡ Κρήτη, λέγει, . . . ἢ γῆ ναι τῆς Ἀντρείας.
Γιὰ ξανάπες το, ἀντίλαλε ἱερὲ τῆς ἐκκλησίας.

Αἷμα ἄς γένη τὸ κρασί 'ς τοῦ γάμου τὸ ποτῆρι. ²⁾
. . . . Ὡ παλληκάρι, φεύγα·
Πάρε μιὰ φοῦχτα ἀπὸ τῆ γῆ τὴν ποθητὴ σου κ' ἔβγα.

Ο ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Τρεῖς κόσμοι σφόδρα πολεμοῦν, κ' οἱ τρεῖς ἀντρειωμένοι·
'Ὁ τέταρτος, νά, φαίνεται 'ς τὰ μάτια, καὶ δὲν εἶναι ³⁾.

¹⁾ « Φαντάζεται ὁ ποιητὴς ὅτι ἐνῶ ὅλοι οἱ Κερκυραῖοι ἐορτάζουν χαρμόσυνα τὸν ἐρχομὸ τοῦ νέου βασιλέα τῆς Ἑλλάδος, ὁ ὁποῖος διαβαίνει ἀπὸ τὴν Κέρκυρα, ἕνας γέροντας Κρητικὸς ἀποστρέφεται τὴν κοινὴν χαρὰ, καὶ φεύγει εἰς ἕνα ξωκκλήσι, καὶ αὐτοῦ κλαίει τὴ δουλεία τῆς μητρικῆς του γῆς. » (Σ. Ε. Κ. 1859).

²⁾ Ἄς γένη αἷμα τὸ κρασί 'ς τὸ νυμφικὸ ποτῆρι.

³⁾ « Ὁ ποιητὴς εἶχε σχεδιάσῃ ἕνα ποίημα, ὅπου ἐμπαινε ὁ Ἀνατολικὸς πόλεμος καὶ ἡ Ἐπανάστασι τῆς Ἠπείρου. Ἀπὸ αὐτὸ μᾶς μένουσι οἱ δύο στίχοι, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦν τὸ ἐπίγραμμα, καὶ ὁ ἐξῆς·

Ἄχ! ποῦ ν' ὁ ὕπνος ὁ γλυκὸς καὶ τ' ὄμορφ' ὄνειρό του.

Ἐφαίνετο εἰς τὰ δάση τῆς Θεσσαλίας ἢ Σκιά τοῦ Ἀχιλλέα, πρὸς τὸν ὁποῖον ὁ ποιητὴς ἔλεγε·

Ἡ πρώτη ποῦ σ' ἀγάπησε τοῦ κόσμου φαντασία,

κ' ἔκοβε κλαδί δάφνης κ' ἐστεφάνωνε τὸν πολεμιστὴ Χατζῆ Πέτρο ». (Σ. Ε. Κ. 1859).

ΕΙΣ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ ΚΥΡΙΑΣ ΑΓΓΛΙΑΣ

1

(Μία φωνή 'ς ένα νηδάκι)

Μὲ τ'άνθη μας ἐμίσειψε·
Ναῦθ' ἄνθη σὰ γυρίση·
Ἐτοίμασέ τε, κ' ἔφθασε·
Δὲν ἤμπορεῖ ν' ἀργήση·
Μὴν εἶναι κείνη πῶρχεται
Μὲ κάτασπρα πανιά;

2

(Ἐνα Πνεῦμα)

Ἄθάνατε Φύλακα, ὁποῦ ὁ οὐρανὸς κ' ἡ θάλασσα σὲ βλέπουν
καὶ μένεις σιμὰ

Τῆς ὄμορφης βασίλισσας τῆς ἀποκοιμισμένης,
ἄφησέ με νὰ κλείσω μέσα 'ς τὰ χέρια της τὸ στεφάνι τῆς κεφαλῆς
μου, γιὰ νὰ δοκιμάση αὐτὴ, ὅταν ξυπνήση, ὅση χαρὰ ἐγὼ αἰσθάν-
θηκα κυτταζοντάς την.

(Ἄλλο Πνεῦμα)

Περίσσια γλυκομίλητο νέο πνεῦμα τῆς θαλάσσης¹⁾,
Τ' ὄμορφο πλάσμα δὲν εἶναι 'ς τὸν ὕπνο βυθτισμένο.

3

Τὸ χάσμα π' ἀνοιξὲς ὁ σεισμὸς κ' εὐθὺς ἐγιόμισ' ἄνθη.

¹⁾ Εὐγενικὸ τῆς θαλάσσης νέο πνεῦμα παινεμένο.

ΕΙΣ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ ΤΗΣ ΑΝΕΨΙΑΣ ΤΟΥ

Ἦς τὸν καθρέφτη. π' ἀκέριαν ἐδέχτη ¹⁾
Τῆ γλυκεῖα τῆς παρθένας εἰκόνα,
Μὲ τοῦ γάμου στολαῖς καὶ κορῶνα,
Ὶρήχνει τρεῖς ἢ παρθένα ματιαῖς.
Τρεῖς κινῶντας τριγύρου φοραῖς.

ΕΙΣ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ ΑΙΜΙΛΙΑΣ ΡΟΔΟΣΤΑΜΟ

1

Καὶ εἶδανε τὸ ξόδι σου μὲ τὴν κεροδοσιά του.

2

Στῆ θύρα τὴν ὀλόχρουση τῆς Παντοδυναμίας,
Πνεύματα μύρια παλαιά, πνεύματα μύρια νέα,
Σ' ἀκαρτεροῦν γὰ νὰ σοῦ ποῦν πῶς ἄργησες νὰ φθάσῃς.

3

. τῆς ἡμέρας,
Π' ὁ τρίτος ἀνθίζε 'ς ἔσὲ θεοτικὸς Ὶπριλῆς ²⁾,
Μὲ τὴν ψυχὴν τρεμάμενη μέσ' 'ς τὴν χαρὰ τοῦ πόθου,
Ὶχ! σ' ἔσταινα βασίλισσα 'ς τῆς γῆς ταῖς εὐτυχίαις,
Ὶνῶ 'λαις ταῖς δοκίμαζα κυτῶντας τὴν θωριά σου.
Στὴν πλάκα πέφτω ³⁾, καὶ θαρρῶ πῶς δὲ θὰ σοῦ βαρύνῃ,
Παρθέν', ἀπὸ τὰ χεῖλή μου, κι' ἀπὸ τὰ γόνατά μου ⁴⁾.

1) Στὸν καθρέφτη π' ἀμέσως ἐδέχτη
Τὴν λαμπρὴν τῆς παρθένας εἰκόνα.

2) Ὶπ' ἀνθίζεν ὁ τρίτος σου θεοτικὸς Ὶπριλῆς.

3) Σκύφτω 'ς τὴν πλάκα

4) Παρθέν', ἀπὸ τὸ γόνα μου κι' ἀπὸ τὸ ψιλημά μου.

ΑΓΝΩΣΤΩΝ ΠΟΙΗΜΑΤΩΝ

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ

1

Ὅξω ἀνεβοκατέβαινε τὸ στῆθος, ἀλλὰ μέσα
Ἀνθίζει μὲ τοὺς κρίνους του παρθενικὸς ὁ κόσμος.
Αὐγὴ ναι κι' ἄστραφτε γλυκὰ σὰ 'ς τὴν ἀρχὴ τῆς πλάσης,
Κ' ἐκράτουνε τὰ κάτασπρα ποδάρια 'ς τὴ δροσιά της ¹⁾.

2

Κρατεῖ 'ς τὸ χόρτο τὰ κεριά, κεριά κομματιασμένα·
Οὐρανὸς δένεται καὶ γῆ 'ς τὴν ὄμορφη ματιά της.

3

Δὲν εἶναι χόρτο ταπεινὸ, χαμόδεντρο δὲν εἶναι·
Βρύσαις ἀπλώνει τὰ κλαδιὰ τὸ δέντρο 'ς τὸν ἀέρα·
Μὴν καρτερῆς ἐδῶ πουλί, καὶ μὴ προσμένης χλόη·
Γιατὶ τὰ φύλλ' ἄν εἶν' πολλὰ, σὲ κάθε φύλλο πνεῦμα.
Τὸ ψηλὸ δέντρ' ὀλόκληρο κ' ἠχολογᾷ κι' ἄστράφτει
Μ' ὄλους τῆς τέχνης τοὺς ἠχοὺς, μὲ τ' οὐρανοῦ τὰ φῶτα.
Σαστίζ' ἢ γῆ κ' ἢ θάλασσα κι' ὁ οὐρανὸς τὸ τέρας,
Τὸ μέγα πολυκάντηλο μέσ' 'ς τὸ ναὸ τῆς φύσης ²⁾,

1) Ἀκίνητα τὰ κάτασπρα ποδάρια 'ς τὴ δροσοῦλα.

2) Τὸ δέντρο σπρώχνει ἀνάερα πολλαῖς κλαδιὰ χιλιάδες.
Κ' ἐδῶ πουλί νὰ μὴ ζητᾷς, νὰ μὴ γυρεύης χλόη.
Φύλλα πολλὰ 'ς κάθε κλαδί, καὶ 'ς κάθε φύλλο πνεῦμα.
Κ' ἠχολογοῦσε κι' ἄστραφτε τὸ μέγα δέντρο, κ' εἶχε
Ὅλους τῆς τέχνης τοὺς ἠχοὺς καὶ τ' οὐρανοῦ τὰ φῶτα.
Σαστίζ' ἢ γῆ κ' ἢ θάλασσα κι' ὁ οὐρανὸς τὸ θαῦμα,

Κι' ἀρμόζουν διάφορο τὸ φῶς χίλιαι χιλιάδες ἄστρα,
Χίλιαι χιλιάδες ἄσματα μιλοῦν καὶ κάνουν ἓνα.
Ἐτὸ δέντρο κάτω δέησιν ἔκαμ' ἢ βοσκοπούλα·
Τ' ἄστρα γοργὰ τὴ δέχτηκαν καθὼς ἢ γῆ τὸν ἥλιο.
Τὰ Σεραφεῖμ ἐγνώρισαν τὸ βάθος τῆς ἀγάπης,
Κι' ὀλόκληρ' ἢ Παράδεισω διπλῆ Παράδεισώ ναι.
Ποιὸς εἶχε πῆ ποῦ σοῦ μελλε, πέτρα, νὰ βγάλῃς ῥόδο ;
.
Ἄλλὰ ποῦ τώρα βρίσκονται τὰ κάτασπρα ποδάρια;
Ποῦ ναι τὸ στῆθος τ' ὄμορφο, ποῦ τέτοιους κόσμους ἔχει;
Ἐτ' ἀμπέλ' ἢ κόρη κάθεται καὶ παίζει μὲ τ' ἀρνί της ¹⁾.

4

Γιατ' ἢ ψυχὴ μου μῶλεγε συχνὰ ἔς τὸ στῆθος μέσα·
Ἐτὸν κόσμον τὴν ἀγάπῃ σου παρὰ πολὺ μὴ βάνῃς,
Καὶ τ' ἄστρα μ' ὄλο τους τὸ φῶς κυττοῦν μ' ἐρωτεμένα,
Καὶ ῥόδο μέσα μου πολὺ, κρίνος πολὺς, ἀνθίζει.

5

Πολλαῖς φοραῖς σ' ἀγκάλιασα
Πολλαῖς μὲ τὴν ἀγάπῃ μου καὶ μὲ τὸ πέταμά μου.

6

Πέταμα καὶ κειλαϊδισμό
Ἐτὸν πολυαγαπημένο τους ἥλιο ποῦ βασιλεύει.

7

Τὰ διάφορα χρώματα τοῦ δειλινοῦ,
Ὅπου δὲν ἔχουν ὄνομα κ' ἔχουν περίσσια κάλλη.

¹⁾ Για τοὺς 24 πρώτους στίχους τῶν ἀποσπασμάτων (1, 2, 3) σημειώνεται ἐστὴν ἐκδοσὴ τῆς Κερκύρας (Σ. Ε. Κ. 1859) ὅτι «ὁ ποιητὴς ἔγραψεν ἓνα ποίημα, σκοπὸς τοῦ ὁποίου ἦταν νὰ ζωγραφίσῃ τὴν τωρινὴν κατάστασιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, καὶ τὸ μέλλον του.» Τὸ ποίημα τοῦτο ὁ Σολωμὸς ὠνόμαζε *Carmen Seculare*, ἀπὸ τὸ ὄνομα τῆς γνωστῆς ᾠδῆς τοῦ Ὀρατίου.

Ὅσαι μακρὰ παίρνουν μορφαῖς οἱ στρουνοὶ ᾗ τὸν ἀέρα

Ἐδῶ δὲν ἔλειψε ποτὲ λουλοῦδι καὶ πουλάκι.

Μακρὸς ὁ λάκκος π' ἄνοιξε καὶ κλεῖ τὸ γίγαντά μου¹⁾.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ Ο ΒΡΥΕΝΝΙΟΣ

ΣΧΕΔΙΑΣΜΑ²⁾

1

Ὁ Βρυέννιος ἄγρυπνος ἐνῶ ὁ ἐχθρός του κοιμᾶται

«Καὶ σὺ, ἀνθισμένο κλαδί, ὅπου αὐτὸς ἐκρέμασε τὸ σπαθί του,

¹⁾ Ὁ στίχος εἶναι ὁ μόνος βγαλμένος ἀπὸ τὸ ἰταλικὸ σχεδιάσμα *La Madre greca*: ὁ ποιητὴς ἐμελλε, κατὰ τὴ συνήθειά του, νὰ τὸ στιχουργήσῃ ἐλληνικά, καθὼς καὶ ἄλλα τρία πεζὰ ἰταλόγλωσσα σχεδιάσματα *La donna velata*, *L'usignolo e lo sparviere*, *Orfeo*: ἄγνωστο ἂν ἔγειναν.

²⁾ Ἡ Ἄννα ἡ Κομνηνὴ ἱστορεῖ ὅτι ὁ Ἀλέξιος, ὁ πατέρας της, στρατηγὸς τότε τοῦ προκατόχου του Νικηφόρου τοῦ Βοτανειάτου, ἐνῶ συνοδοιποροῦσε μὲ τὸν ἐπαναστάτη Νικηφόρο Βρυέννιο, δοῦκα τοῦ Δυόραχίου, τὸν ὁποῖον αὐτὸς εἶχε νικήσῃ καὶ κάμη αἰχμάλωτο, κοπιασμένος τοῦ δρόμου ἐπέζεψε, νὰ ἡσυχάσῃ ἀποκάτω εἰς πολύφυλλο δέντρο. Ὁ Βρυέννιος ἔμεινε ἐξυπνος, κ' ἐνῶ ἐσυλλογιζετο τὴ συμφορὰ του, σκῶνει τὰ μάτια καὶ βλέπει τὸ σπαθί τοῦ στρατηγοῦ κρεμᾶμενο ἀπὸ τὸ δέντρο, καὶ τοῦ ἐρχεται ὁ στοχασμὸς νὰ σώσῃ τὸν ἑαυτοῦ του φονεύοντα τὸν ἐχθρό του. «Καὶ ἴσως τὸ ἔκανε» λέγει ἡ ἱστοριογράφος «ἂν κάποια δύναμις ἀνωθε δὲν τὸν ἐμπόδιζε, ἡμερώνοντας τὴν ἐξαγριεμένη ψυχὴ του, ὥστε αὐτὸς ἔμεινε μὲ τὰ μάτια ἰλαρὰ προσπλωμένα εἰς τὸν Ἀλέξιο.»

Ὁ Σχίλλερ, εἰς τὴ Διατριβή του «Πόσον ὠφελεῖ τὰ ἦθη ἡ φιλοκαλία,» ἀναφέρει τοῦτην τὴν πράξιν, εἰς τὴν ὁποίαν, λέγει, ἡ φυσικὴ ὀρμὴ ἀναγνωρίζει Κριτὴ τὸ λόγῳ, καὶ εὐθύς εἰς αὐτὸν ὑποτάσσεται.

τοῦ κάκου μὲ προσκαλεῖς εἰς τὴ ζωὴ καὶ μοῦ δείχνεις τὸν τρόπο νὰ τὴ γλυτρώσω Ἄν ποτέ κἀνω γλήγορα νὰ τὸν ξυπνήσω. »

2

*Ἔβλεπε εἰς πόση ματαιότητα εἶχε βυθισθῆ τὸ ἔθνος, καὶ χαρακτη-
ρίζει τὸν Ἕλληνα τοῦ καιροῦ του μὲ τὰ ἀκόλουθα λόγια*

« Καὶ τὸ θεῖον αἴσθημα, μὲ τὸ ὁποῖο πλησιάζει τὴ θεότητα, ὡς
καὶ αὐτὸς μὲ ὅλους τοὺς ναοὺς του, εἶναι, καθὼς ὅλα τὰ ἄλλα,
Ἄπάνου ᾿ς τ' ἄδειο τῆς ψυχῆς πολῦτιμο στολίδι ».

3

Ὁ νοῦς του ἐβυθίζετο εἰς τὸ μέλλον, κ' ἔλεγε πρὸς τὴν Ἑλλάδα.

« Ἐγὼ σὲ ἀσπάζομαι εἰς τὸ μέλλον ἐντυμένην μὲ ἄπειρη δόξα

. ἢ ψυχὴ μου ἐδέχτη

Τὸν ἥλιο τῆς ἐλπίδας μου, ἥλιο μὲ δίχως γνέφι.

Καὶ μὲ τοὺς ἥχους τ' ἀηδονιοῦ θεοτικά τὴ θρέφει».

4

Στενὸς ὁ τόπος, σκοτεινός, κ' ἐβρόντουνε ἀπὸ γέλια.

5

Μ' ἀρέσει, δρῦ, νὰ σὲ θωρῶ μέσ' ᾿ς τοῦρανοῦ τ'ς ἀγκάλαις.

Ἡ παρατήρησις τοῦ σοφοῦ τῆς Γερμανίας, καὶ ἡ σκέψις ὅτι εἰς ἐκεῖ-
νον τὸν ἀνθρώπικον αἰῶνα ἔτυχε νὰ ἀνθίσῃ, κατὰ τὴν ἱστορικὴ μαρτυρία,
τοῦτο τὸ ὑψηλὸ φρόνημα, ἐπαρακίνησαν τὸν Σολωμὸ νὰ σχεδιάσῃ ἓνα
ποίημα, εἰς τὸ ὁποῖον ἰδανοποιούσε τὸν Βρυέννιο, τὸν ἐπαράστεινε ὅτι
αἰσθάνεται ὅλην τὴ διαφθορὰ τῆς ἐποχῆς του, καὶ ὅτι ἐνταυτῷ προαισθά-
νεται λαμπρότατα τὸ μέλλον αὐτοῦ τοῦ ξεπεσμένου Ἑλληνικοῦ ἔθνους.
Θὰ κλείσω (μοῦ ἔλεγε ὁ ποιητής) εἰς τὴν ψυχὴν του τὸ μέλλον τῆς Ἑλ-
λάδας.

Τοῦ συνθέματος τούτου, τὸ ὁποῖον ἀγνοῶ ἂν ὁ ποιητής ἐτελείωσε,
δὲν σώζονται εἰς τὰ εὐρισκόμενα χειρόγραφα εἰμὴ τὰ ἐξῆς ὀλίγα, καὶ
αὐτὰ ἤθελε μείνουν ἀκατανόητα, ἂν δὲν ἐγνώριζα κάτι τοῦ σχεδίου.»
(Σ. Ε. Κ. 1859).

Ο ΚΡΗΤΙΚΟΣ

XVIII

.
Ἐκύτταα, κ' ἦτανε μακρὰ ἀκόμη τ' ἀκρογιάλι·
Ἄστροπελέκι μου καλό, γιὰ ξαναφέξε πάλι!
Τρία ἀστροπελέκια ἐπέσανε, ἓνα ξοπίσω 'ς τ' ἄλλο,
Πολὺ κοντὰ 'ς τὴν κορασιὰ μὲ βρόντημα μεγάλο·
Τὰ πέλαγα 'ς τὴν ἀστραπὴ κι' ὁ οὐρανὸς ἀντῆχαν ¹⁾,
Οἱ ἀκρογιαλιαῖς καὶ τὰ βουνὰ μ' ὅσαις φωναῖς κι' ἄν εἶχαν.

XIX

Πιστέψετε π' ὅ,τι θὰ πῶ εἶν' ἀκριβὴ ἀλήθεια,
Μὰ ταῖς πολλαῖς λαβωματιαῖς, ποῦ μῶφαγαν τὰ στήθια ²⁾,
Μὰ τοὺς συντροφούς, πῶπεσαν 'ς τὴν Κρήτη πολεμῶντας,
Μὰ τὴν ψυχὴ, ποῦ μ' ἔκαψε τὸν κόσμον ἀπαρατῶντας
(Λάλησε, Σάλπιγγα! κ' ἐγὼ τὸ σάβανο τινάζω,
Καὶ σχίζω δρόμον καὶ τ'ς ἀχνούς ἀναστημένους κράζω ³⁾)
« Μὴν εἶδετε τὴν ὁμορφιά, ποῦ τὴν κοιλάδα ἀγιάζει;
» Πέστε, νὰ ἰδῆτε τὸ καλὸ ἔσεῖς κι' ὅ,τι σᾶς μοιάζει.
» Καπνὸς δὲ μένει ἀπὸ τὴ γῆ νιὸς οὐρανὸς ἐγίνη·

¹⁾ Μὲ σκούξιμο πολὺ μακρὰ πολὺν καιρὸν ἀντῆχαν

²⁾ Μὰ τὰ μυστήρια τ' ἀχραντα ὁποῦ τὰ μνέω καὶ τρέμω,
Μὰ τὴν ἡμέρα τὴ στερνῆ.....

Ἄστροπελέκι μου καλό, γιὰ ξαναφέξε πάλι!
Ἄστροπελέκια ἐπέσανε, ἓνα ξοπίσω 'ς τ' ἄλλο,
Πολὺ κοντὰ 'ς τὴν κορασιὰ μὲ βρόντημα μεγάλο·
Τὰ πέλαγα 'ς τὴν ἀστραπὴ κι' ὁ οὐρανὸς ἀντῆχαν ¹⁾,
Οἱ ἀκρογιαλιαῖς καὶ τὰ βουνὰ μ' ὅσαις φωναῖς κι' ἄν εἶχαν.

²⁾ Ἄπὸ τοῦ ἀνθρώπου τὴ μιλιὰ, ποῦ ναι πνοὴ τοῦ Πλάστου.

³⁾ Βάρει, καλὴ μου Σάλπιγγα, καὶ τὰ σεμνὰ τῆς κάλλου,
Τὰ δροσερά, τὰ εὐωδικά, νὰ ξανανθίσουν πάλι,
Κ' ἐγὼ ξυπνῶ καὶ γλῆγορα τὸ σάβανο τινάζω,

- » Σάν πρώτα ἐγὼ τὴν ἀγαπῶ, καὶ θὰ κριθῶ μ' αὐτήνη. »
— « Ψηλὰ τὴν εἶδαμε πρωτὶ τῆς τρέμαν τὰ λουλούδια ¹⁾
» 'Σ τὴ θύρα τῆς Παράδεισως ποῦ ἐβγήκε μὲ τραγούδια·
» Ἐψάλλε τὴν Ἀνάσταση χαροποιὰ ἢ φωνή της, ²⁾
» Κ' ἔδειχνεν ἀνυπομονιὰ γιὰ νά μπη 'ς τὸ κορμί της·
» Ὁ Οὐρανὸς δλόκληρος ἀγροίκαε σαστισμένος,
» Τὸ κάψιμο ἀργοπόρουνε ὁ κόσμος ὁ ἀναμμένος ³⁾
» Καὶ τώρα ὀμπρὸς τὴν εἶδαμε ὀγλήγορα σαλεύει·
» Ὅμως κυττάζει ἐδῶ κ' ἐκεῖ, καὶ κάποιονε γυρεύει. »)

XX

Ἀκόμη ἐβάστουνε ἡ βροντὴ
Κ' ἡ θάλασσα, ποῦ σκίρτησε σάν τὸ χοχλὸ ποῦ βράζει,
Ἦσυχασε καὶ ἔγινε ὄλο ἡσυχία καὶ πάστρα,
Σάν περιβόλι εὐώδησε κ' ἐδέχτηκε ὄλα τ' ἄστρα ⁴⁾·
Κάτι κρυφὸ μυστήριο ἐστένεψε τὴ φύση
Κάθε ὀμορφιὰ νὰ στολιστῇ καὶ τὸ θυμὸ ν' ἀφήσῃ ⁵⁾.
Δὲν εἶν' πνοὴ 'ς τὸν οὐρανό, 'ς τὴ θάλασσα, φυσῶντας
Οὔτε ὅσο κάνει 'ς τὸν ἀνθὸ ἢ μέλισσα περνῶντας ⁶⁾
Ὅμως κοντὰ 'ς τὴν κορασιά, ποῦ μ' ἔσφιξε κ' ἐχάρη,

-
- 1) Τρέμουν οἱ ἀνθοὶ 'ς τὸ πρόσωπο ποῦ ναι σάν ἄστρο νέο
2) Ἐψάλλε τὴν Ἀνάστασιν ὁ ὠραῖος ἀποσπερίτης
3) Κι ὁ κόσμος ποῦ ἐτίμησε λίγο καιρὸ πατῶντας,
Τὸ κάψιμό του ἀργοπορᾷ μακρυοσπιθοβολῶντας.
4) Σάν περιβόλι εὐώδησε καὶ τ' ἀνθὸν του ἦταν τ' ἄστρα.
Σάν περιβόλι εὐώδησε καὶ λουλουδιάζει ἀπ' ἄστρα
5) Λὲς καὶ ἐδυνέθηκε μυστήριο εἰς τὴ φύση,
Ποῦ τὴν ἐστένεψε γλυκὰ τέτοια μορφὴ νὰ ντύσῃ
Κάτι κρυφὸ μυστήριο ἐστένεψε τὴ φύση
Τὴν ἀγριάδα νὰ γδυθῇ κι' ὄλο ὀμορφιαῖς νὰ χύσῃ
Ὅλ' ὀμορφιαῖς νὰ στολιστῇ καὶ τὸ θυμὸ ν' ἀφήσῃ·
6) Φυσηματιὰ παραμικρὴ τὸ πέλαο δὲ βγάνει,
Σὲ περιβόλι νὰ σειστῇ ἢ ῥόδο ἢ τουλουπάνι.

Ἐσειότουν τ' ὄλοστρόγγυλο καὶ λαγαρὸ φεγγάρι ¹⁾
Καὶ ξετυλίξει ὀγλήγορα κάτι ποῦ ἐκεῖθε βγαίνει,
Κι' ὀμπρός μου ἰδοῦ ποῦ βρέθηκε μία φεγγαροντυμένη.
Ἔτρεμε τὸ δροσᾶτο φῶς 'ς τὴ θεϊκᾶ θωριά της,
Ἐ τὰ μάτια της τὰ ὀλόμαυρα καὶ 'ς τὰ χρυσᾶ μαλλιά της.

XXI

Ἐκύτταξε τ' ἀστέρια, κ' ἐκεῖνα ἀναγαλλιάσαν,
Καὶ τὴν ἀχτινοβόλησαν καὶ δὲν τὴν ἐσκεπάσαν·
Κι' ἀπὸ τὸ πέλαο, ποῦ πατεῖ χωρὶς νὰ τὸ σουφρώνη,
Κυπαρισσένιο ἀνάερα τ' ἀνάστημα σηκώνει,
Κι' ἀνεῖ τ'ς ἀγκάλαις μ' ἔρωτα καὶ μὲ ταπεινοσύνη,
Κ' ἔδειξε πᾶσαν ὀμορφιά καὶ πᾶσαν καλωσύνη.
Τότε ἀπὸ φῶς μεσημερνὸ ἢ νύχτα πλημμυρίζει,
Κ' ἢ χτίσις ἔγινε ναὸς ποῦ ὀλοῦθε λαμπυρίζει.
Τέλος 'ς ἐμὲ ποῦ βρίσκομουν ὀμπρός της μέσ' 'ς τὰ ρεῖθρα,
Καταπῶς στέκει 'ς τὸ Βοριᾶ ἢ πετροκαλαμῆθρα, ²⁾

¹⁾ Ἀλλὰ τὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ, σὰν νὰ φυσοῦσε ἀνέμι,
Στρογγυλό, μέγα, λαγαρὸ, κοντὰ 'ς τὴν κόρη τρέμει.

Σὰν νὰ θελε νὰ φιληθῆ τὸ ἀθάνατο ποδάρι,
Ἔτρεμε, δίχως νὰ φυσᾶ, κοντὰ της τὸ φεγγάρι.
Κ' ἐκεῖνο, πῶμεινε, ἀπ' αὐτὴ βλέπω καὶ ξεκολλεῖται,
Καὶ ἡσυχάζει ἀκίνητο ἀφοῦ πολλὴ ὥρα σιέεται.

Ἀπλώθη, ἀνακατώθηκε, τὸ λαγαρὸ φεγγάρι.

Ἀνακατώθηκε πολὺ τὸ στρογγυλὸ φεγγάρι.

Ἔτρεμε τ' ὄλοστρόγγυλο καὶ λαγαρὸ φεγγάρι.

²⁾ Κρίνος τ' ἀνάστημα ψηλὸ, ποῦ ὁ φίλιος τὸ φωτίζει,
Στέκει 'ς τὸ πέλαο σὰν ἀφρός χωρὶς νὰ τὸ συγχύζη.

Κυπαρισσένιο καὶ χυτὸ τ' ἀνάστημα σηκώνει.
Κυπαρισσένιο ἀνάστημα μὲ χάρι ἀντισηκώνει.

Κ' εἶχε τ'ς ἀγκάλαις ἀνοιχταῖς π' ἀστράφτανε σὰν κρίνοι.

Εἰς τὴν ἀγάπην τ' Οὐρανοῦ, ποῦ τόση δόξα ἐντύθη,
Μ' ἀγάπην ἀνταποκρίνεται, ποῦ τ'ς ἔτρεμαν τὰ στήθη.

“Οχι ’ς τὴν κόρη, ἀλλὰ ’ς ἐμὲ τὴν κεφαλὴ της κλίνει·
Τὴν κύτταξα ὁ βαρυόμοιρος, μὲ κύτταξε κ’ ἐκείνη.
“Ἐλεγα πῶς τὴν εἶχα ἰδῆ πολὺν καιρὸν ὀπίσω,
Κᾶν σὲ ναὸ ζωγραφιστὴ μὲ θαυμασμὸ περίσσο,
Κᾶνε τὴν εἶχε ἐρωτικὰ ποιήσῃ ὁ λογισμὸς μου ¹⁾,
Κᾶν τ’ ὄνειρο, ὅταν μ’ ἔθρεφε τὸ γάλα τῆς μητρὸς μου·
“Ἦτανε μνήμη παλαιή ²⁾, γλυκειά, κ’ ἀστοχισμένη,
Ποῦ ὀμπρὸς μου τώρα μ’ ὄλη της τῆ δύναμη προβαίνει·
Σὰν τὸ νερό, ποῦ τὸ θωρεῖ τὸ μάτι ν’ ἀναβρῦζει
Ξάφνου ὄχ τὰ βᾶθη τοῦ βουνοῦ, κ’ ὁ ἥλιος τὸ στολίζει ³⁾
Βρῦση ἔγινε τὸ μάτι μου, κ’ ὀμπρὸς του δὲν ἐθώρα,
Κ’ ἔχασα αὐτὸ τὸ θεϊκὸ πρόσωπο γιὰ πολλὴ ὥρα,
Γιατὶ ἄκουγα τὰ μάτια της μέσα ’ς τὰ σωθικά μου,
Ποῦ ἐτρέμαν και δὲ μ’ ἄφιναν νὰ βγάλω τὴ μιλιὰ μου·
“Ὁμως αὐτοὶ εἶναι θεοί, και κατοικοῦν ἀπ’ ὅπου
Βλέπουνε μέσ’ ’στὴν ἄβυσσο ⁴⁾ και ’ς τὴν καρδιά τ’ ἀνθρώπου,
Κ’ ἐνωιωθα πῶς μοῦ διάβαζε καλύτερα τὸ νοῦ μου
Πᾶρεξ ἂν ἤθελε τῆς πῶ με θλίψη τοῦ χειλιοῦ μου·
«Κύττα με μέσ’ ’στὰ σωθικά, ποῦ φύτρωσαν οἱ πόνοι ⁵⁾

Κι’ ἀνάβρυσε κάθε ὀμορφιά και κάθε καλωσύνη.

Τέλος ’ς ἐμὲ ποῦ βρίσκομουν ὀμπρὸς της μέσ’ ’ς τὰ ρεῖθρα.
Ἐγὼ τὸ σίδερο κ’ αὐτὴ ἡ πετροκαλαμύθρα.

Ἐ τὴ μυστικὴ γαλάνη ἐγὼ σπημένος μέσ’ ’ς τὰ ρεῖθρα
Μνέσκω σὰν κατὰ τὸν Βοριᾶ ἡ πετροκαλαμύθρα·

Ἐ σὰν Βοριᾶς αὐτὴ, κ’ ἐγὼ σὰν πετροκαλαμύθρα.

1) Κᾶν ’ς Ἐκκλησιᾶ ζωγραφιστὴ, κᾶν εἰς τὴ φαντασιά μου.
Κᾶν ὅταν ἤμουνα μικρὸς ’ς τ’ ἄδεια τὰ ὀνειράτά μου.

2) Ἦτανε γνώρα παλαιή κτλ.

3) Ἐ σὰν τὸ ρεῦμα τὸ γλυκὸ ὀπ’ ἔξαφν’ ἀναβρῦζει
Ἐ ἀπὸ τὸ σκότος τοῦ βουνοῦ, κ’ ὁ ἥλιος τὸ στολίζει,

Ἐ σὰν ἀπὸ βράχου σκοτεινὸ βρῦσ’ ἡλιοστολισμένη.

Ἐ σκοτεινοῦ βράχου και βαθιοῦ βρῦσ’ ἡλιοστολισμένη.

4) Γνωρίζετε τὴν ἄβυσσο κτλ.

5) Τοῦτ’ ἡ ψυχὴ εἶναι βαθειά, κ’ ἐγιόμισ’ ἀπὸ πόνο.

- » Ὅμως ἐξεχειλίσανε τὰ βάρη τῆς καρδιάς μου·
» Τ' ἀδέλφια μου τὰ δυνατὰ οἱ Τοῦρκοι μοῦ τ' ἀδράξαν,
» Τὴν ἀδελφὴ μοῦ ἀτίμησαν, κ' ἀμέσως τὴν ἐσφάξαν,
» Τὸν γέροντα τὸν κύρην μου ἐκάψανε τὸ βράδυ,
» Καὶ τὴν αὐγὴ μοῦ ῥήξανε τὴ μάννα 'ς τὸ πηγάδι
» Σ τὴν Κρήτη
» Μακρὰ πὸ κεῖθ' ἐγιόμισα ταῖς φούχταις μου κ' ἐβγήκα ¹⁾
» Βόηθα, Θεά, τὸ τρυφερὸ κλωνάρι μόνο νά χω·
» Σὲ γκρεμὸ κρέμουμε βαθύ, κ' αὐτὸ βαστῶ μονάχο ²⁾.

XXII.

Ἐχαμογέλασε γλυκὰ 'ς τὸν πόνο τῆς ψυχῆς μου,
Κ' ἐδάκρυσαν τὰ μάτια της, κ' ἐμοιάζαν τῆς καλῆς μου.
Ἐχάθη, ἀλιά μου! ἀλλ' ἄκουσα τοῦ δάκρου της ῥαντίδα
'Σ τὸ χέρι, ποῦ χα σηκωτὸ μόλις ἐγὼ τὴν εἶδα — ³⁾
Ἐγὼ ἀπὸ κείνη τὴ στιγμὴ δὲν ἔχω πλά τὸ χέρι,
Π' ἀγνάντευεν Ἀγαρηνὸ κ' ἐγύρευε μαχαῖρι.
Χαρὰ δὲν τοῦ ναι ὁ πόλεμος τ' ἀπλώνω τοῦ διαβάτη
Ψωμοζητῶντας, κ' ἔρχεται μὲ δακρυσμένο μάτι
Κι' ὅταν χορτάτα δυστυχιὰ τὰ μάτια μου ζαλεύουν,
Ἄργα, κ' ὄνειρατα σκληρὰ τὴν ξαναζωντανεοῦν,
Καὶ μέσα 'ς τ' ἄγρὸ πέλαγο τ' ἀστροπελέκι σκάη,

-
- 1) Μιὰ φούχτα ἀπὸ τὸ χῶμα της ἐγιόμισα κ' ἐβγήκα.
Ἐγιόμισα ὄχ τὸ χῶμα της ταῖς φούχταις μου κ' ἐβγήκα.
2) Κρεμιούμαι ἀπὸ τὴν ἄβυσσο κ' αὐτὸ βαστῶ μονάχο.
3) Χαμογελᾷ κ' ἐδάκρυσε 'ς τὸν πόνο τῆς ψυχῆς μου,
Κ' εἰς τέτοιο σχῆμα ἐφάνηκε πῶς μοιάζει τῆς καλῆς μου.
Ὅμως ἐγίνηκε ἄφαντη ὄχ τοῦ πελάου τὴν ἄκρη,
Κι' ἀγροίκησα 'ς τὸ χέρι μου ποῦ μοῦ ἔσταξ' ἓνα δάκρυ.

Κ' ἡ θάλασσα νὰ καταπιῇ τὴν κόρη ἀναζητήη, ¹⁾
Ευπνῶ φρενίτης, κάθομαι, κι' ὁ νοῦς μου κινδυνεύει,
Καὶ βάνω τὴν παλάμη μου, κι' ἀμέσως γαληνεύει·
Τὰ κύματα ἔσχιζα μ' αὐτό, τ' ἄγρια καὶ μυρωδάτα, ²⁾
Μὲ δύναμη, ποῦ δέν εἶχα μῆτε ἔς τὰ πρῶτα νιάτα,
Μῆτε ὅταν ἐκρατούσαμε, πετῶντας τὰ θηκάρια,
Μάχη στενὴ μὲ τοὺς πολλοὺς ὀλίγα παλληκάρια,
Μῆτε ὅταν τὸν μπομπο-Ἰσοῦφ καὶ τ' ἄλλους δύο βαροῦσα
Σύρριζα ἔς τὴ Λαβύρινθο π' ἀλαίμαργα πατοῦσα.
'Σ τὸ πλέξιμο τὸ δυνατὸ ὁ χτύπος τῆς καρδιάς μου
Κ' αὐτὸ μοῦ τ' αὖξαιν, ἔκρουζε ἔς τὴ πλευρά τῆς κυρᾶς μου. ³⁾

.....
.....
'Αλλὰ τὸ πλέξιμ' ἄργουνε, καὶ μοῦ τ' ἀποκοιμοῦσε, ⁴⁾
'Ἠχός, γλυκύτατος ἠχός, ὁποῦ μὲ προβοδοῦσε
Δέν εἶναι κορασιᾶς φωνὴ ἔς τὰ δάση ποῦ φουντώνουν,
Καὶ βγαίνει τ' ἄστρο τοῦ βραδιοῦ καὶ τὰ νερὰ θολώνουν,
Καὶ τὸν κρυφὸ της ἔρωτα τῆς φύσης τραγουδαίει,
Τοῦ δένδρου, καὶ τοῦ λουλουδιοῦ, ποῦ ἀνοίγει καὶ λυγαίει·
Δέν εἶν' ἀηδόνι κρητικό, ποῦ παίρνει τὴ λαλιά του
Σὲ ψηλοὺς βράχους κι' ἄγριους, ὅπ' ἔχει τὴ φωλιά του,
Κι' ἀντιβουύζει ὀλονυχτῆς ἀπὸ πολλὴ γλυκάδα
'Ἡ θάλασσα πολὺ μακρὰ, πολὺ μακρὰ ἢ πεδιάδα,
'Ὡστε ποῦ πρόβαλε ἡ αὐγὴ καὶ ἔλυωσαν τ' ἀστέρια,

-
- 1) 'Οπότε νύχτα ἀργὰ πολὺ.
Κ' ὕπνος σκληρὸς πλὴν ζωντανὰ τὰ ξαναφέρει ὀμπρὸς μου·
Κ' ἡ θάλασσα, ποῦ μέσα της τ' ἀστροπελέκι σκάει,
Μὲ τὴ φωνὴ τοῦ λιονταριοῦ τὴν κόρη μοῦ ξυπνάει
2) Καὶ τὰ νερὰ σχιζα μ' αὐτὸ τὰ μυριομυρωδάτα.
3) Καὶ ἔστο κεφάλι τὸ χρυσὸ βαρεῖ τὸ καρδιοχτύπι.
4) 'Αλλὰ τὸ δεινὸ πλέξιμο γλυκὰ μ' ἀργοποροῦσε.
Πάει σὰν ἀλάφι πῶφυγε τοῦ κυνηγοῦ τὰ βέλη,
Καὶ φεύγει κι' ἀπὸ τ' ἀνηθρὰ κρεμάμενα κλωνάρια,
Κι' ἀπὸ τὸν μαῦρον ἴσκιο του σὲ ρεύματα καθάρια.

Κι' ἀκούει κι' αὐτὴ καὶ πέφτουν τῆς τὰ ῥόδα ἀπὸ τὰ χέρια ¹⁾
Δὲν εἶν' φιαμπόλι τὸ γλυκό, ὁποῦ τ' ἀγροίκα μόνος
᾿Σ τὸν Ψηλορίτη, ὅπου συχνὰ μ' ἐτράβουνεν ὁ πόνος,
Κ' ἔβλεπα τ' ἄστρο τ' οὐρανοῦ μεσουρανίς νὰ λάμπη,
Καὶ τοῦ γελοῦσαν τὰ βουνά, τὰ πέλαγα κ' οἱ κάμποι ²⁾
Κ' ἐτάραζε τὰ σπλάχνα μου ἐλευθεριᾶς ἐλπίδα,
Κ' ἐφώναζα ὦ θεϊκιά, κι' ὄλη αἵματα Πατρίδα!
Κι' ἄπλωνα, κλαίοντας, κατ' αὐτὴ τὰ χέρια μὲ καμάρι· ³⁾
Καλὴ ν' ἦ μαύρη πέτρα τῆς καὶ τὸ ξερὸ χορτάρι.
Λαλούμενο, πουλί, φωνή, δὲν εἶναι νὰ ταιριαῖξη,
᾿Ίσως δὲ σώζεται ᾿ς τὴ γῆ ἤχος, ποῦ νὰ τοῦ μοιάζῃ· ⁴⁾
Δὲν εἶναι λόγια· ἤχος λεπτός
Δὲν ἤθελε τὸν ξαναπῆ ὁ ἀντίλαλος κοντὰ του.
᾿Αν εἶν' δὲν ἤξερα κοντὰ, ἂν ἔρχονται ἀπὸ πέρα·
Σὰν τοῦ Μαῖοῦ ταῖς εὐωδιαῖς γιομίζαν τὸν ἀέρα,
Γλυκύτατοι, ἀνεκδιήγητοι

- 1) Κι' ἀκούει κι' αὐτὴ καὶ πέφτουν τῆς οἱ κρίνοι ἀπὸ τὰ χέρια.
Καὶ τότε ἀπλώνει, φεύγοντας, τὰ πράσινα φτερά του,
Καὶ χάνεται ὅπως χάνονται ὅλα τὰ πάντα κάτου.
- 2) Κι' ὁ ἥλιος μεσουρανής ἀνάδρυνε λαμπράδαις,
Καὶ τοῦ γελοῦσαν τὰ βουνά, τὰ πέλαγα, οἱ πεδιάδες.
- 3) Κ' ἐκύτταα, κ' ἔκλαια, κι' ἄπλωνα τὰ χέρια μὲ καμάρι.
Κι' ἀπλώνω κλειῶντας θλιβερὰ τὰ χέρια μὲ καμάρι.
- 4) ᾿Ἦταν ἐντύπωση ἀνεκδιήγητη, ὁποῖαν κάνεις ἴσως δὲν ἐδοκίμασε,
εἶμῃ ὁ πρῶτος ἄνθρωπος, ὅταν ἐπρωτοανάνησε, καὶ ὁ οὐρανός, ἡ γῆ,
καὶ ἡ θάλασσα πλασμένα γι' αὐτὸν, ἀκόμη εἰς ὅλη τους τὴν τελειότη-
τα, ἀναγαλλιάζανε μέσα εἰς τὴν ψυχὴ του,—
Γλυκεῖα ζωὴ, ποῦ τὸ πουλί μισοπλασμένο ἀκόμα
Εἶχε πρωτύτερα αἰσθανθῆ μὲ τὸν κπλαϊδισμό του,
Καὶ τὸν ἀέρα ἐχτύπωνε μὲ τὸ ζεστὸ φτερό του·
Κι' ὁ ἀέρας ὁ ἀμόλυντος, τὸ δέντρο ποῦ χε ἀνθίσῃ,
Τὸ καρτεροῦσαν ν' ἀνεβῆ νὰ πρωτοκπλαϊδίσῃ,—
᾿Εως ὁποῦ εἰς τὴ μέθη τοῦ νοός καὶ τῆς καρδιάς του, τὸν ἐπιασε,
σύμβολο τοῦ θανάτου, ὁ ὕπνος, ὅθεν αὐτὸς ἐμελλ' ἔπειτα νὰ ξυπνήσῃ,
καὶ εὐρεθῆ σιμά του
Τῆς ὁμορφιάς βασίλισσα καὶ νὰ γενῆ δική του.

Μόλις εἶν ἔτσι δυνατὸς ὁ Ἔρωτας καὶ ὁ Χάρος.
Μ' ἄδραχεν ὅλη τὴν ψυχὴν, καὶ νὰ μπη δὲν ἤμπορει
Ὁ οὐρανός, κ' ἡ θάλασσα, κ' ἡ ἀκρογιαλιά, κ' ἡ κόρη
Μὲ ἄδραχεν, καὶ μ' ἔκανε συχνὰ ν' ἀναζητήσω
Τὴ σάρκα μου νὰ χωρισθῶ γιὰ νὰ τὸν ἀκλουθήσω.
Ἔπαψε τέλος, κ' ἄδειασεν ἡ φύσις κ' ἡ ψυχὴ μου,
Ποῦ ἔστενάξε, κ' ἐγιόμισεν εὐθὺς ὄχ τὴν καλή μου
Καὶ τέλος φθάνω 'ς τὸ γιαλὸ τὴν ἀρραβωνιασμένη,
Τὴν ἀπιθώνω μὲ χαρά, κ' ἦτανε πεθαμένη ¹⁾.
1833

Ο ΠΟΡΦΥΡΑΣ ²⁾

1

Ἡ Κόλαση πάντ' ἄγρυπνη σοῦ στήθηκε τριγύρου ³⁾
Ἄλλὰ δὲν ἔχει δύναμη πάρεξ μακρὰ, καὶ πέρα
Μακρὰ πὸ τὴν Παράδεισω, καὶ σὺ 'ς ἔσὲ χεῖς μέρος
Μέσα 'ς τὰ στήθια σου τ' ἀκούς, Καλέ, νὰ λαχταρῶ;

2

Κυττᾶς τοῦ ῥόδου τὴ λαμπρὴ πρώτη χαρὰ τοῦ ἡλίου,
Ναὶ πρώτη, ἀλλ' ὅμως δεύτερη ἀπὸ τὸ πρόσωπό σου! ⁴⁾

¹⁾ Ἐφθασα τέλος 'ς τὸ γιαλὸ τὴν ἀρραβωνιασμένη,
Σφίγγω τὴν μέσ' 'ς τὴν ἀγκαλιά, κ' ἦτανε πεθαμένη.

²⁾ «Νέος Ἀγγλὸς στρατιώτης ἐκατασπαράχτηκε ἀπὸ ἕναν πόρφυρα (ἔτσι ὀνομάζεται στὴν Κέρκυρα τὸ θαλασσινὸ τέρας, τὸ λεγόμενον καὶ σμπρίλιος, σκυλόψαρο, καὶ μὲ τὸ ἀρχαῖο του ὄνομα, σωζόμενον ἀκόμα, καρχαρίας) ἐνῶ ἐκολυμποῦσε μέσα εἰς τὸν λιμένα τῆς Κέρκυρας, καὶ τὴν ἀκόλουθην ἡμέρα τὰ κύματα ἐβγαλαν εἰς τ' ἀκρογιάλι τοῦ Κάστρου ἕνα ἀπομεινάρι ἀπὸ τὸ σῶμα. Τὸ πραγματικὸ αὐτὸ συμβεβηκὸς εἶναι ἢ ὑπόθεσις τούτου τοῦ ποιήματος, τοῦ ὁποίου δὲν σώζεται εἰμὴ εἰς ἕνα χειρόγραφο τὸ πρῶτο ἀμορφο σχεδιάσμα...» (Σ. Ε. Κ. 1859)

³⁾ Τῆς Κόλασης οἱ δύναιμας σοῦ στήθηκαν τριγύρου,
Ἄλλαις κρυφαῖς, πολὺ κρυφαῖς, κ' ἄλλαις ξεντροπιασμένας.
⁴⁾ Βγαίνει τὸ ῥόδο θαυμαστὸ, πρώτη χαρὰ τοῦ ἡλίου,
Ἄλλ' ὅμως δεύτερη, Καλέ, ἀπὸ τὸ πρόσωπό σου!

3

« Χιλιάδες ἄστρα 'ς τὸ λουτρὸ μ' ἐμὲ νὰ στεῖλ' ἢ νύχτα! » ¹⁾

4

« Γελᾶς καὶ σὺ 'ς τὰ λούλουδα, χάσμα τοῦ βράχου μαῦρο. »

5

« Κοντά ναι τὸ χρυσόφτερο, καὶ κατὰ δῶ γυρμένο,
Π' ἄφησε ξάφνου τὸ κλαδὶ γιὰ τοῦ γιαλοῦ τὴν πέτρα,
Καὶ κεῖ γροικᾷ τῆς θάλασσας καὶ τ' οὐρανοῦ τὰ κάλλη ²⁾,
Καὶ κεῖ τραυᾷ τὸν ἦχο του μ' ὅλα τὰ μάγια πᾶχει.
Γλυκά δεσε τὴ θάλασσα καὶ τὴν ἐρμιὰ τοῦ βράχου,
Καὶ τ' ἄστρο κράζει πάρωρα, καὶ πρέπει νὰ προβάλλη. ³⁾
Πουλί, πουλάκι, ποῦ σκορπᾶς τὸ θαῦμα τῆς φωνῆς σου,
Εὐτυχισμὸς ἄ' δὲν εἶναι τὸ θαῦμα τῆς φωνῆς σου,
Καλὸς τὴ γῆ δὲν ἀνθισε, 'ς τὸν οὐρανό, κἀνένα.
'Αλλ' ἄχ! νὰ δώσω μία πλεξιά, καὶ νὰ μαι κεῖ φθασμένος,
'Ακόμ', ἀφρέ μου, νὰ βαστᾶς, καὶ νὰ μαι γυρισμένος,
Μὲ δύο φιλιὰ τῆς μάνας μου, μὲ φουῦχτα γῆ τῆς γῆς μου » ⁴⁾

1) «Καὶ χίλι' ἀστέρια 'ς τὸ λουτρὸ μ' ἐμένα κολυμποῖνε!»
«Χίλι' ἄστρα 'ς τὸ λουτρὸ μ' ἐμὲ, κ' ἐγώ, κ' ἐγώ, μ' ἐκεῖνα!»

2) Κι' ἀνάμεσα 'ς τῆς θάλασσας καὶ τ' οὐρανοῦ τὰ κάλλη.
Ποῦ ναι . . . 'ς τὸ φῶς δεμένα, 'ς τὴν ἀγάπην,
Εἶσαι κ' ἐδὺ, κατσάβραχο, σὰ νύφη στολισμένο.

'Στ' ἀνθη γελᾶς κ' εἶσ' ὄμορφο, χάσμα τοῦ βράχου μαῦρο.

Κι' ἄφησες τ' ὄμορφο κλαδὶ γιὰ τοῦ γιαλοῦ τὴν πέτρα,
Κι' ἀσάλευτό σαι κατὰ δῶ, πουλάκι γυρισμένο·
Πές μου μὴ δὲν εἶναι τῆς γῆς τὰ μάγια τῆς φωνῆς σου ;

3) Τ' ἄστρι' 'ς τὰ κάλλη του καλοῦν, καὶ πρέπει νὰ προβάλλη.

Καὶ πρέπει νὰ βγῆ πάρωρα τ' ἄστρι' 'ς τὴν ὄμορφιά του.
Κι' ἂν δὲν εἶν' ὦρα γιὰ τ' ἄστρι, θεὸς νὰ συρθῆ καὶ νὰ βγῆ.

4) Δὲν τῶλπιζα νὰ ν' ἡ ζωὴ μέγα καλὸ καὶ πρῶτο!
'Αλλ' ἄχ! ἀλλ' ἄχ! νὰ μπόρουνα σὺν ἀστραπῇ νὰ τρέξω!
Βγαλμέν' ἄστρι νὰ μὴν εἶναι, καὶ νὰ μαι γυρισμένος,
Μὲ τῆς μητρὸς μου φίλημα, μὲ φουῦχτα γῆ τῆς γῆς μου.

6

« Φιλῶ τὰ χέρια μ' καὶ γλυκὰ τὸ στήθος μ' ἀγκαλιάζω.
'Ανοιχτὰ πάντα κι' ἄγρυνα τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μου.
Ποιὰ πηγὴ τίχα σὲ γεννᾷ, χαριτωμένη βρούση; »

7

Φύση, χαμόγελ' ἄστραφες κ' ἐγίνηκες δική του
'Ελπίδα, τῶδεσες τὸ νοῦ μ' ὅλα τὰ μάγια πῶχεις
Νιὸς κόσμος ὄμορφος παντοῦ χαρᾶς καὶ καλωσύνης.
Γύρου κυττᾶ νὰ τὸν ἰδῆ
Κοντὰ ναι κεῖ 'ς τὸν νιὸν ὄμπρὸς ὁ τίγρις τοῦ πελάγου ¹⁾
Κι' ἀλιὰ! μακρυνὰ ναι τὸ σπαθί, μακρυνὰ ναι τὸ τουφέκι!
'Ἄλλ' ὅπως ἔσχισ' εὐκόλα βάθις τρανό, κ' ἐβγήκε,
Κι' ὄρμησε
Κατὰ τὸν κάτασπρο λαιμὸ ποῦ λάμπει ὡσὰν τὸν κύκνο,
Κατὰ τὸ στήθος τὸ πλατύ, καὶ τὸ ξανθὸ κεφάλι,
Κατὰ τὴ μεγαλόψυχη γλυκειὰ πνοὴ τῆς νιότης.
'Ἔτσι κι' ὁ νιὸς
Τῆς φύσης ἀπὸ τ'ς ὄμορφες καὶ δυναταῖς ἀγκάλαις,
'Οποῦ τὸν ἐγλυκόσφιγγε καὶ τοῦ γλυκομιλοῦσε,
Κ' εὐθὺς ξυπνᾷ 'ς τ' ἐλεύθερο γυμνὸ κορμὶ π' ἀστράφτει,
Τὴν τέχνη τοῦ κολυμπιστῆ μ' αὐτὴν τοῦ πολεμάρχου. ²⁾

8

Ποῖν πάψ' ἡ μεγαλόψυχη πνοὴ χαρὰ γερμίζει.

¹⁾ Κ' ἡ φύσις ὅλη τοῦ γελοῦ καὶ γένεται δική του.
'Ελπίδα, τὸν ἀγκάλιασες καὶ τοῦ κρυφομιλοῦσες,
Καὶ τοῦ σφιχτόδεσες τοῦ νοῦ μ' ὅλα τὰ μάγια πῶχεις.
Νιὸς κόσμος δόξας καὶ χαρᾶς ἀνθίζει 'ς τὴν ψυχὴ του.
'Ἄλλ' ἀπαντοῦν τὰ μάτια του τρανὸ θερινὸ πελάγου.

²⁾ 'Ἄλλ' ὅπως ἔσχισ' εὐκόλα βαθιὰ νερὰ κ' ἐδγήκε,
Τὴν τέχνη τοῦ κολυμπιστῆ καὶ τὴν ὀρμὴ τῆς μάχης.

Ἄστραψε φῶς, κ' ἐγνώρισεν ὁ υἱὸς τὸν ἑαυτοῦ. ¹⁾
Οἱ κόσμοι γύρου ν' ἄνοιγαν κορώναις νὰ τοῦ ῥήξουν,
· · · · ·
Ἄπομεινάρι θαυμαστὸ ἔρμιᾶς καὶ μεγαλείου.
Ὅμορφε ξένε καὶ καλὸ καὶ 'ς τὸν ἀνθὸ τῆς νιότης,
Ἄμε καὶ δέξου 'ς τὸ γιὰ τὸ τοῦ δυνατοῦ τὴν κλάψα
1849

¹⁾ Ἡ μεγαλόψυχη πνοὴ εὐτύχησε πρὶν πάψῃ·
Ἄστραψε φῶς κ' ἐγνώρισε γοργὰ τὸν ἑαυτοῦ.
Πρὶν πάψῃ ἡ μεγαλόψυχη πνοὴ χαροκοπεῖται.

ΟΙ ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ

ΠΟΛΙΟΡΚΗΜΕΝΟΙ

ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ ΤΟΥ ΠΟΙΗΤΗ ¹⁾

Ἐφάρμοσε εἰς τὴν πνευματικὴ μορφή τὴν ἱστορία τοῦ φυτοῦ τὸ ὁποῖον ἀρχινᾷ ἀπὸ τὸ σπόρο, καὶ γυρίζει εἰς αὐτόν, ἀφοῦ περιέλθη, ὡς βαιθμοὺς ξετυλιγμοῦ, ὄλαις ταῖς φυτικαῖς μορφαῖς, δηλαδή, τὴ ῥίζα, τὸν κορμό, τὰ φύλλα, τ' ἄνθη, καὶ τοὺς καρποὺς Ἐφάρμοσέ την, καὶ σκέψου βαθιὰ τὴν ὑπόστασι τοῦ ὑποκειμένου, καὶ τὴ μορφή τῆς τέχνης. Πρόσεξε ὥστε τοῦτο τὸ ἔργο νὰ γένηται δίχως ποσῶς νὰ διακόπτεται.

¹⁾ Τὰ Ἀποσπάσματα τοῦ ποιήματος Τὸ Μεσολόγγι, ἦτοι, Οἱ Ἐλεύθεροὶ Πολιορκημένοι, ἀνήκουν εἰς τρία Σχεδιάσματα. Τὸ ἀρχαιότερον ἦταν, ὡς φαίνεται, συνθεμένο εἰς εἶδος προφητικοῦ θρήνου εἰς τὸ πέσιμον τοῦ Μεσολογγίου, καὶ λυρικὸ εἰς τὸ σχῆμα· τὸ δεύτερον, περιεχτικώτερον σύνθεμα καὶ ἐπικὸ, εἰς τὸ ὁποῖον εἰκονίζοντο τὰ παθήματα τῶν γενναίων ἀγωνιστᾶδων εἰς ταῖς ὑστεριναῖς ἡμέραις τῆς πολιορκίας ἕως τοῦ ἕκαμαν τοῦ γιουροῦσιν· τὸ τρίτον, ξανάπλασμα τοῦ δευτέρου, καὶ εἰς τὸ μέτρο, καὶ εἰς τὴ μορφή.

Εἰς τὴν τάξιν, τὴν ὁποίαν ἔδωσα εἰς τὰ Ἀποσπάσματα τοῦ κάθε Σχεδιάσματος, ἀκολούθησα τὴν ἱστορικὴν συνέχειαν, ὅπου αὐτὴ εἶναι φανερὴ.

Διάφοραι μελέταις εἰς τὸ ποίημα περιέχουν τὰ χειρόγραφα· τοὺς στοχασμοὺς τούτους, εἰς ἰταλικὴν γλῶσσαν γραμμένους, ἀναγκάσθηκα νὰ μεταφράσω καὶ νὰ τοὺς προτάξω, ὡς εἰσαγωγὴν, εἰς τὰ τρία Σχεδιάσματα, διὰ δύο λόγους, πρῶτον, ὅτι τὰ νοήματα καθ' ἑαυτὰ εἶναι ἀξιόλογα· δεύτερον, ὅτι αὐτὰ εἶναι ὡσάν ἡ ψυχὴ ἑνὸς πλάσματος, τοῦ ὁποίου δὲν σώζονται εἰμὴ κάποια μέλη ἀτελειοποιήτα.

Εἶναι ὁμοίως μεταφρασμένα ἀπὸ τὴν ἰταλικὴν ὅσα ἄλλα πεζὰ ἀπαντῶνται εἰς τὰ Σχεδιάσμ. Β' καὶ Γ'. (Σ. Ε. Κ. 1859).

Μία μεστή και ωραία δημοκρατία ιδεῶν, οἱ ὁποῖαις νὰ παρασταῖ-
νουν οὐσιαστικὰ τὸν εἰς ταῖς αἰσθησαῖς ἀόρατο Μονάρχη. Τότε εἶναι
ἀληθινὸ ποίημα. Ὁ Μονάρχης, ὁποῦ μένει κρυμμένος γιὰ ταῖς αἰσθη-
σαις, καὶ γνωρίζεται μόνον ἀπὸ τὸ πνεῦμα, μέσα εἰς τὸ ὁποῖον ἐγεννή-
θηκε, εἶναι ἔξω ἀπὸ τὴν περιφέρεια τοῦ Καιροῦ· ἀλλὰ μία δημοκρα-
τία ιδεῶν ἐνεργεῖ αἰσθητὰ μέσα εἰς τὰ ὄρια τοῦ Καιροῦ.

Σκέψου βαθιά, καὶ σταθερά, (μία φορὰ γιὰ πάντα) τὴ φύση τῆς
Ἰδέας, πρὶν πραγματοποιήσης τὸ ποίημα. Εἰς αὐτὸ θὰ ἐνσαρκωθῆ
τὸ οὐσιαστικώτερο καὶ ὑψηλότερο περιεχόμενο τῆς ἀληθινῆς ἀνθρώπι-
νης φύσης, ἡ Πατρίδα καὶ ἡ Πίστις.

Ὁ θεμελιώδης ῥυθμὸς τοῦ ποιήματος ἄς εἶναι, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς
τὸ τέλος, τὸ Κοινὸ καὶ τὸ Κύριο (Proprio), συρριζωμένα καὶ ταυ-
τισμένα μετὰ τὴ γλῶσσα ἄς ἐργάζεται (τὸ ποίημα) ἀδιάκοπα γιὰ τὴν
ἀληθινὴν οὐσία, ἀλλὰ εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴ τὸ καταλάβουν εἰμὴ οἱ
νόες οἱ γυμνασμένοι καὶ βαθεῖς. Εἰς τοῦτο θὰ φθάσῃ τινὰς μετὰ τρό-
πον ἀπλό, πλούσιον ὅμως ἀπὸ δεσίματα, θρέφοντας τὴ Μορφὴ μετὰ
τύπους δημοτικούς· λ. χ. ἐτοιμοθάνατος, — χρυσοπηγὴ, — χρυσοπρά-
σινα, κ. ἄ.

Ὁ θεμελιώδης ῥυθμὸς ἄς στυλωθῆ εἰς τὸ κέντρο τῆς Ἐθνικότη-
τος, καὶ ἄς ὑψώνεται κάθετα, ἐνῶ τὸ νόημα, ἀπὸ τὸ ὁποῖο πηγάζει
ἡ Ποίηση, καὶ τὸ ὁποῖο αὐτὴ ὑπηρετεῖ, ἀπλώνει βαθμηδὸν τοὺς
κύκλους του.

Ὅλο τὸ Ποίημα ἄς ἐκφράξῃ τὸ Νόημα, ὡσὰν ἓνας αὐτούπαρχτος
κόσμος, μαθηματικὰ βαθμολογημένος, πλούσιος καὶ βαθύς. Μέσα εἰς
αὐτὸ τὸ δρόμο μοναχὰ συγχωρεῖται νὰ προξενήσῃ τινὰς, μετὰ τὰ διά-
φορα ἀκόλουθα ἐφευρήματα, ταῖς πλέον μεγάλαις καὶ φοβεραῖς ἐντύ-
πωσαις. Αὐτὸ δὲν ἔγινε ποτὲ ἀρκετὰ καλά. Ὅσοι ἐδοκίμασαν νὰ τὸ
κάμουν (ὡς ὁ Εὐριπίδης, καὶ μ' αὐτὸν οἱ περισσότεροι τῶν νεωτέρων,
οἱ ὁποῖοι εἶναι παιδιὰ του), ἔμειναν ἔξω ἀπὸ τὴν Ἰδέα, καὶ ὅποιος
ἔχει νοῦ δὲν τὸ ὑποφέρει.

Εἰς τὸ ποίημα τοῦ Χρέους ¹⁾ μακρινὴ πρέπει νὰ εἶναι ἡ φοιτητικὴ ἀγωνία μέσα εἰς τὴ δυστυχία καὶ εἰς τοὺς πόνους, ὅπως ἐκεῖθε φανερωθῆ ἀπειραχτῆ καὶ ἄγια ἡ διανοητικὴ καὶ ἠθικὴ Παράδεισος.

Πραγματοποίησε τούτῃ τὴν ἰδέαν ὅλοι οἱ ἀνθρώπινον δεσμοί, — πατρός, — ἀδελφοῦ, — γυναικός, — ὀριζόμενοι εἰς τὴ γῆ, καὶ μὲ αὐτοὺς ὁ ἐνθουσιασμός τῆς δόξας — τοὺς ἀρπάζεται ἡ γῆ, καὶ τοιουτοτρόπως ἀναγκάζονται νὰ ξεσκεπάσουν εἰς τὰ βάθη τοὺς τὴν ἀγίωσύνῃ τῆς ψυχῆς τοὺς. Εἰς τὸν πάτο τῆς εἰκόνας πάντα ἡ Ἑλλάδα μὲ τὸ μέλλον της. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ὡς τὸ τέλος περνᾶνε ἀπὸ πόνον εἰς πόνον ἕως τὸν ἄκρον πόνον· τότε *ἔτρεξε ἡ θάλασσα*, καὶ ἡ ψυχὴ τοὺς ἔπλεε εἰς τὴν πίκρα, καὶ ἐτρέκλιζαν ὡσὰν μεθυσμένοι. Τότε ὁ ἐχθρὸς τοὺς ζητεῖ ν' ἀλλαξοπιστήσουν Ὁ Ἅγιος Αὐγουστῖνος λέγει, ὅτι ὁ Σταυρὸς εἶναι ἡ καθέδρα τῆς ἀληθινῆς σοφίας· ἐπειδὴ ὅσα ὁ Ἰησοῦς εἰς τρεῖς χρόνους ἐδίδαξε μὲ τὸ Εὐαγγέλιον, ὅλα τὰ ἀνακεφαλαίωσε εἰς τρεῖς ὥραις ἀπάνον εἰς τὸ Σταυρόν.

Ἐντοναῖς δύναιμι, οἱ ὁποῖαις ξετυλίζονται εἰς φυσικοεθνικὰ ὄργανα, εἰς μία μικρὴ γῆ· δύναιμι μεγάλαις κάθε λογῆς, οἱ ὁποῖαις ἐμψυχώνουν τὸ ξετύλιγμα, ὁποῦ ἀκατάπαυτα προχωρεῖ μεγαλύτερον. Ἐνῶ αὐξάνει, κάμε ὥστε ἀνάμεσα εἰς ταῖς νικηφόραις ἐναντίας δύναιμι νὰ εὐρίσκειται ἡ ἐνθύμησις τῆς περασμένης δόξας. — Οἱ Ἀδελφοποιτοί. — Μελέτησε καλὰ τὴ φύσιν τῆς Ἰδέας, καὶ τὸ ὑπερφυσικὸ καὶ γεννητικὸν βάθος της ἅς πετάξῃ ἔξω τὸ φυσικὸ μέρος, καὶ τοῦτο ἅς τεθῆ ἀβίαστα εἰς ὄργανα ἐθνικά.

Ἄλλὰ ὅπως φθάσῃ τινὰς εἰς τοῦτο, ἀνάγκη νὰ μελετήσῃ τὸν ὑποστατικὸν ἥσιον, ὁποῦ θὰ βγάλῃ ἔξω τὰ σώματα, μέσ' ἀπὸ τὰ ὁποῖα αὐτὸς θὰ φανερωθῆ μὲ ἐκεῖνα ἐνοποιημένος. Καὶ μέσα εἰς αὐτὰ τὰ σώματα ἅς ἐκφρασθῆ, εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ ἔργου, ἡ ἐθνικότης ὅσο τὸ δυνατό πλέον ἐκτεταμένη. Τοιουτοτρόπως ἡ Μεταφυσικὴ ἔγινε Φυσικὴ.

Πᾶρε καὶ σύμπηξε δυνατὰ μίαν πνευματικὴν δύναμιν, καὶ κατα-

¹⁾ Ἄλλῃ ἐπιγραφῇ τὴν ὁποῖαν ἤθελε κατ' ἀρχὰς νὰ βάλῃ εἰς τὸ ποίημα.

μέρισέ την εις τόσους χαρακτήρες, ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, εις τοὺς ὁποίους ν' ἀνταποκρίνονται ἐμπράκτως τὰ πάντα. Σκέψου καλὰ ἂν τοῦτο θὰ γένη ῥωμαντικά, ἢ, ἂν εἶναι δυνατό, κλασσικά ἢ εις εἶδος μιχτό, ἀλλὰ νόμιμο. Τοῦ δευτέρου εἶδους ἄκρο παράδειγμα εἶναι ὁ Ὅμηρος· τοῦ πρώτου ὁ Σείκσπηρ· τοῦ τρίτου, δὲν γνωρίζω.

Ἡ ἀπόλυτη ὑπαρξὴ τοῦ ποιήματος ἄς εἶναι πολυσήμαντη· — μία ἀπὸ ταῖς σημασίαις· ἢ μικρὴ γῆ, ἕως τότε δίχως δόξα, δίχως ὄνομα, διὰ μιᾶς ὑψώνεται εἰς τὸ ἄκρο τῆς δόξας, πρώτα μὲ τὸ νὰ σηκωθῆ, καὶ ἔπειτα μὲ τὸ νὰ βασταχθῆ, ἀποκρούοντας πολλαῖς δύναμεις, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ πέφτει εἰς τὴ βαθύτατη δυστυχία. Τοιουτοτρόπως μία ἐνότης πολλῶν δυνάμεων φανερώνεται εἰς τὴν ἰσοζυγία τῶν μορφῶν. Τὸ νόημα εἶναι πάντα τὸ αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ὡς τὸ τέλος, ὅπου εἶναι ἢ λέξι **αἱματοσοακισμένα** — κ' ἔτσι τρώντι κάθε λέξι ἐβγήκε μεστή ἀπὸ τὸ νόημα, καὶ τὸ ἔργο δείχνεται ἀτομικὸ, σύμφωνο μὲ τὸ πνεῦμα τῆς Γενικότητος, ποῦ τὸ ἐγέννησε.

Τὸ ποίημα ἄς ἔχη ἀσώματη ψυχὴ, ἢ ὁποῖα ἀπορρέει ἀπὸ τὸν Θεό, καὶ ἀφοῦ σωματοποιηθῆ εἰς τὰ ὄργανα καιροῦ, τόπου, ἐθνικότητος, γλώσσας, μὲ τοὺς διαφορετικούς στοχασμούς, αἰσθήματα, κλίσεις κ. ἄ. (ἄς γένη ἕνας μικρὸς σωματικὸς κόσμος ἱκανὸς νὰ τῆ φανερώσῃ), τέλος ἐπιστρέφει εἰς τὸν Θεό·

Ἐν βυθῷ πέφτει ἀπὸ βυθῷ ὡς ποῦ δὲν ἦταν ἄλλος,

Ἐκεῖθ' ἐβγήκε ἀνίκητος·

Κύτταξε νὰ σχηματίσῃ βαθμηδὸν ὡσὰν μίαν ἀναβάθρα ἀπὸ δυσκολίας, ταῖς ὁποῖαις θὰ ὑπερβοῦν ἐκεῖνοι οἱ Μεγάλοι, μὲ ὅσα οἱ αἰσθησῆσαι ἀπορροφοῦν ἀπὸ τὰ ἔξωτερικά, τὰ ὁποῖα ἢ τοὺς τρανοῦν μὲ τὰ κάλλη τους, ἢ τοὺς βιάζουν μὲ τὴν ἀνάγκη καὶ μὲ τὸν πόνο, ἕως εἰς τὴ βεβαιότητα τοῦ θανάτου, ἀλλὰ ἔξαιρέτως μὲ τὴν ἐνθύμησιν τῆς περασμένης δόξας. Ὅλα αὐτά, ὅσο μεγαλύτερα εἶναι καὶ πλέον διάφορα, εἰς τόσο ὑψηλότερο στυλοπόδι σταίνουσι τὴν Ἐλευθερίαν μεστήν ἀπὸ τὸ Χρέος, δηλαδή, ἀπ' ὅσα περιέχει ἢ Ἡθική, ἢ Θρησκεία, ἢ Πατρίδα, ἢ Πολιτικὴ κ. ἄ.

Κάμε ὥστε ὁ μικρὸς Κύκλος μέσα εἰς τὸν ὁποῖο κινεῖται ἢ πο-

λιορρημένη πόλη, νὰ ξεσκεπάσῃ εἰς τὴν ἀτμοσφαιρα του τὰ μεγαλύ-
τερα συμφέροντα τῆς Ἑλλάδας, γιὰ τὴν ὑλικὴ θέση ὅπου ἀξίζει τόσο
γιὰ ἐκείνους ὅπου θέλουν νὰ τὴ βαστάξουν, ὅσο γιὰ ἐκείνους, ὅπου
θέλουν νὰ τὴν ἀρπάξουν, — καὶ γιὰ τὴν ἠθικὴ θέση, τὰ μεγαλύτερα
συμφέροντα τῆς Ἀνθρωπότητος. Τοιουτοτρόπως ἡ ὑπόθεσι δένεται
μὲ τὸ παγκόσμιον σύστημα. — Ἴδὲς τὸν Προμηθεά καὶ ἐν γένει τὰ
συγγράμματα τοῦ Αἰσχύλου. — Ἄς φανῆ καθαρὰ ἡ μικρότης τοῦ τό-
που, καὶ ὁ σιδερένιος καὶ ἀσύντριφτος κύκλος ὅπου τὴν ἔχει κλεισμένη.
Τοιουτοτρόπως ἀπὸ τῆ μικρότητα τοῦ τόπου, ὁ ὁποῖος παλεύει μὲ
μεγάλαις ἐνάντιαις δύναμει, θέλει ἔβγουν οἱ Μεγάλαις Οὐσίαις.

Μεῖνε σταθερὸς εἰς τούτῃ τὴν ὑψηλὴ θέση. Ἡ θλίψη τους στέκε-
ται εἰς τὸ νὰ θυμοῦνται τὴν εὐτυχισμένη κατάστασι τους, ὅθεν ἔπρεπε
νὰ βλαστήσῃ τὸ καλὸ τῆς πατρίδας. Τώρα αἰσθάνονται ὅτι θὰ χά-
σουν τὰ πάντα· τὸ αἰσθάνονται βαθμηδόν. καὶ ἐπομένως ὀλικῶς. Ἡ
πεῖνα δὲ μπαίνει εἰς τὸν κύκλον εἰμὴ μόνον ὡς ἐξωτερικὴ δύναμι,
τὴν ὁποῖαν ὑπερνικοῦν καθὼς ὅλαις ταῖς ἄλλαις.

Σκέψου τὴν ἰσοζυγία τῶν δυνάμεων, μεταξύ ἀνδρῶν καὶ γυναι-
κῶν. Ἐκεῖνοι ἄς αἰσθάνωνται ὅλα, καὶ ἄς νικᾶνε ὅλα, μὲ τὴν οὐσίαν
ἔξυπνη· τούταις ἄς νικᾶνε καὶ αὐταῖς, ἀλλ' ὡσὰν γυναῖκες ¹⁾.

¹⁾ Στὰ χειρόγραφα τοῦ ποιητῆ εὐρέθησαν, ξεχωριστὰ, καὶ οἱ ἐξῆς
δύο στοχασμοί:

« Ἀκολούθησε σταθερὰ τοῦτο. Ἀνάμεσα εἰς τὰ τρομερὰ ἢ λυπηρὰ
πράγματα, σφιχτὰ δεμένα, μία ἀπλούστατη μικρὴ κοντυλιὰ τερπνὴ (ἢ
ἀντίστροφα), καθὼς ἢ εἰκόνα τοῦ μικροῦ γλωροῦ βότου εἰς τοὺς ἀπει-
ρους ἀμμους τῆς Ἀφρικῆς. »

« Ἡ Τέχνη σιωπηλῆ λατρεύει τὴ Φύσιν, καὶ τούτη, ὡς ἀνταμοιβὴ
τῆς μακρινῆς ἀγάπης, ἐδόθηκε γυμνὴ νὰ χορεύῃ ἐμπροστὰ τῆς. Ἐ-
κεῖναις οἱ Μορφαῖς ἀντιχτύπησαν εἰς τὸ νοῦ τῆς Τέχνης, καὶ αὐτὴ
ταῖς ἐχάρισε τῶν ἀνθρώπων. »

ΣΧΕΔΙΑΣΜΑ Α΄.

I

Τότες ἐταραχτήκανε τὰ ψωθικά μου, καὶ ἔλεγα πῶς ἦρθε ὥρα νὰ ξεψυχήσω· κ' εὐρέθηκα σὲ σκοτεινὸ τόπο καὶ βροντερὸ. ποῦ ἔσκιρ- τοῦσε σὰν κλωνὶ στάρι 'ς τὸ μύλο ποῦ ἀλέθει ὀγλήγορα, ὡσὰν τὸ χόγλο 'ς τὸ νερὸ ποῦ ἀναβράζει· ἐτότες ἐκατάλαβα πῶς ἐκείνο ἦτανε τὸ Μεσολόγγι¹⁾· ἀλλὰ δὲν ἔβλεπα μίτε τὸ κάστρο, μίτε τὸ στρατόπεδο,

1) Ἐδῶ ταιριάζει νὰ μῆν ἓνα κομμάτι πεζοῦ σχεδιάσματος, ὅπως τὸ ἔγραψεν ὁ ποιητὴς, τὴν ἐποχὴ ποῦ ἡ Ζάκυνθος ἐφιλοξενοῦσε πολλὰ γυ- ναικόπαιδα, ῥιμένα ἐκεῖ ἀπὸ τὴν πολιορκία καὶ τὸ χαμὸ τοῦ Μεσολογ- γίου. Τὸ κομμάτι παρμένο εἶναι μέσ' ἀπὸ τὰ Προλεγόμενα τοῦ Πολυλά. (Σ. Ε. Κ. 1859).

« 1. Καὶ ἐσυνέθηκε αὐταῖς ταῖς ἡμέραις ὅπου οἱ Τούρκοι ἐπολιορ- κοῦσαν τὸ Μεσολόγγι· καὶ συχνὰ ὀλημερνής, καὶ κάποτε ὀλονυχτῆς ἔτρεμε ἡ Ζάκυνθος ἀπὸ τὸ κανόνισμα τὸ πολύ.

2. Καὶ κάποιαις γυναῖκες μεσολογγίτισσαις ἐπερπατοῦσαν τριγύ- ρου γυρεύοντας γιὰ τοὺς ἀντρες τους, γιὰ τὰ παιδιὰ τους, γιὰ τ' ἀδέλ- φια τους ποῦ πολεμοῦσαν.

3. Καὶ 'ς τὴν ἀρχὴν ἐντρεπόντανε νὰ βγουνε καὶ ἐπροσμένανε τὸ σκο- τὰδι γιὰ ν' ἀπλώσουν τὸ χέρι, ἐπειδὴ δὲν ἦταν μαθημέναις.

4. Καὶ εἶχανε δούλους, καὶ εἶχανε σὲ πολλαῖς πεδιάδες γίδια. βοῖδια, καὶ πρόβατα πολλά.

5. Καὶ ἀκολούθως ἐδιαζόντανε καὶ ἐδυσχοτηράζανε ἀπὸ τὸ παρα- θύρι τὸν ἥλιο, πότε νὰ βασιλέψῃ, γιὰ νὰ βγουνε.

6. Ἀλλὰ ὅταν ἐπερισσέψανε οἱ χρεῖαις, ἐχάσανε τὴν ἐντροπὴ· ἐτρέ- χανε ὀλημερνής.

7. Καὶ ὅταν ἐκουραζόντανε, ἐκαθόντανε 'ς τ' ἀκρογιάλι, καὶ συ- χνὰ ἀσπκόνανε τὸ κεφάλι, κὶ ἀκούανε, γιὰτὶ ἐφθοδόντανε μὴ πέσῃ τὸ Μεσολόγγι.

8. Καὶ ταῖς ἐβλεπε ὁ κόσμος νὰ τρέχουνε τὰ τρίστρατα, τὰ σταυρο- δρόμια, τὰ σπιτία, τὰ ἀνώγια, καὶ τὰ χαμῶγια, ταῖς ἐκκλησίαις, τὰ ξωκκλήσια, γυρεύοντας.

9. Καὶ ἐλαβαίνανε χρήματα, παννιὰ γιὰ τοὺς λαβωμένους.

10. Καὶ δὲν τοὺς ἔλεγε κανένας τὸ ὄχι, γιὰτὶ οἱ ρῶτῆσαις τῶν γυναι- κῶν ἦταν ταῖς περισσότεραις φοραῖς συντροφευμέναις ἀπὸ ταῖς κανο- νιαῖς τοῦ Μεσολογγίου, καὶ ἡ γῆ ἔτρεμε ἀποκάτου ἀπὸ τὰ πόδια μας.

11. Καὶ οἱ πλέον πάμπτωχοι ἐβγάνανε τ' ὀβολάκι τους, καὶ τὸ δί- νανε, καὶ ἐκάνανε τὸ σταυρὸ τους, κυττάζοντας κατὰ τὸ Μεσολόγγι καὶ κλαίοντας.»

μήτε τὴ λίμνη, μήτε τὴ θάλασσα, μήτε τὴ γῆ ποῦ ἐπάτουνα, μήτε τὸν οὐρανό· ἐκατασκέπαζε ὄλα τὰ πάντα μαυρίλα καὶ πίσσα, γιομάτη λάμψι, βροντή, καὶ ἀστροπελέκι· καὶ ἕψωσα τὰ χέρια μου καὶ τὰ μάτια μου νὰ κάνω δέηση, καὶ ἰδοὺ μέσ' ἕστη καπνίλα μία μεγάλη γυναῖκα μὲ φόρεμα μαῦρο σὰν τοῦ λαγοῦ τὸ αἷμα, ὅπου ἡ σπίδα ἐγγίξε κ' ἐσβενότουνε· καὶ μὲ φωνή, ποῦ μοῦ ἐφαίνονταν πῶς νικάει τὴν ταραχή τοῦ πολέμου, ἄρχισε·

«Τὸ χάραμα ἐπήρα
Τοῦ Ἥλιου τὸ δρόμο,
Κρεμῶντας τὴ λύρα
Τὴ δίκαιη ἕς τὸν ὦμο,-¹⁾
Κι' ἀπ' ὅπου χαράζει
Ὡς ὅπου βυθῶ,

Τὰ μάτια μου δὲν εἶδαν τόπον ἐνδοξότερον ἀπὸ τοῦτο τὸ ἀλωνάκι.»

2

Παράμερα στέκει
Ὁ ἄντρας, καὶ κλαίει·²⁾
Ἄργα τὸ τουφέκι
Σηκώνει, καὶ λέει·
«Σὲ τοῦτο τὸ χέρι
» Τί κάνεις ἐσύ;
» Ὁ ἐχθρός μου τὸ ξέρει
» Πῶς μοῦ εἶσαι βαρῦ.»
Τῆς μάννας ὦ λαύρα!
Τὰ τέκνα τριγύρου

-
- ¹⁾ Βαστῶντας τὴ λύρα
Καὶ μῶκρουζ' ἠ λύρα
Ἡ δίκαιη στὸν ὦμο.
²⁾ Σουλιώτης καὶ κλαίει.

Φθαρμένα καὶ μαῦρα,
Ἵσαν ἥσκιους ὄνειρου·
Λαλεῖ τὸ πουλάκι
Ἵ τοῦ πόνου τῆ γῆ,
Καὶ βρίσκει σπειράκι,
Καὶ μάννα φθονεῖ.

3

Γροικοῦν νὰ ταράζῃ
Τοῦ ἐχθροῦ τὸν ἀέρα
Μιὰν ἄλλη, ποῦ μοιάζει ¹⁾
Τ' ἀντίλαλου πέρα·
Καὶ ξάφνου πετειέται
Μὲ τρόμου λαλιά·
Πολλήωρα γροικιέται,
Κι' ὁ κόσμος βροντᾷ.

4

Ἄμεριμνον ὄντας
Τ' Ἀράπη τὸ στόμα
Σφυρίζει, περνῶντας
Ἵ τοῦ Μάρκου τὸ χῶμα·
Διαβαίνει, κι' ἀγάλλι
Ξαπλώνετ' ἐκεῖ,

1) Χαμένη γροικᾶνε
Ἵ τοῦ ἐχθροῦ τὸν ἀέρα
Μιὰν ἄλλη, ὄαν νὰ ναι
Τ' ἀντίλαλου πέρα.

Σκληρὰ περιπαίζει
Ἵ τοῦ ἐχθροῦ τὸν ἀέρα.

Ἡ ἀπάνθρωπη μοιάζει
Τ' ἀντίλαλου πέρα.

Ποῦ ἐβγῆκ' ἡ μεγάλη
Τοῦ Μπαίρον ψυχῆ.

5

Προβαίνει καὶ κράζει
Τὰ ἔθνη σκιασμένα.

6

Καὶ ὃ πείνα καὶ φρίκη!
Δὲ σκούζει σκυλί!

7

Καὶ ἡ μέρα προβαίνει,
Τὰ νέφια συντρίβει·
Νά, ἡ νύχτα ποῦ βγαίνει,
Κι' ἀστέρι δὲν κρύβει.

ΣΧΕΔΙΑΣΜΑ Β'.

1

Ἄκρα τοῦ τάφου σιωπῇ ἔς τὸν κάμπο βασιλεύει·
Λαλεῖ πουλί, παίρνει σπειρὶ, κ' ἡ μάννα τὸ ζηλεύει ¹⁾.
Τὰ μάτια ἡ πείνα ἐμαύρισε· ἔς τὰ μάτια ἡ μάννα μνέει·

-
- ¹⁾ Ἐκάθηνσε ἐκπλαϊδῆσε γλυκόφωνο πουλάκι.
Ἡ μαύρη μάννα τὸ φθονεῖ πῶς νῦρ' ἕνα σπειράκι.
Ἦρθε, ἐκπλαϊδῆσε γλυκὰ πουλί ποῦ ταξιδεύει,
Ἦυρε σπειρὶ κ' ἐπῆρε το, κ' ἡ μάννα τὸ ζηλεύει.
«Μόνε ξανοίγω καὶ φθονῶ πουλί ἔς τὸ πέταμά του,
Καὶ ἔς τὸ σπειράκι πῶδῆκε, καὶ ἔς τὴ γλυκεῖα χαρὰ του.»
Πολὺν καιρὸ τὸ βάσταξα μέσα ἔστην ἐρημ ἀγκάλῃ,
«Κ' ἐφθόνεσα μικρὸ πουλί, ποῦ ὄρε σπειρὶ κ' ἐλάλει.

Στέκει ὁ Σουλιώτης ὁ καλὸς παρήμερα, καὶ κλαίει·
«Ἐρμιο τουφέκι σκοτεινὸ, τί σ' ἔχω γῶ 'ς τὸ χέρι;
'Οποῦ σὺ μοῦ γινεσ βαρὺ, κι' ὁ Ἀγαρηνὸς τὸ ξέρει.»¹⁾

2

Τὸ Μεσολόγγι ἔπесе τὴν ἀνοιξή· ὁ ποιητὴς παρασταίνει τὴν Φύση, εἰς τὴ στιγμὴ ποῦ εἶναι ὠραιότερη· ὡς μία δύναμη, ἣ ὁποία, μὲ ὅλα τ' ἄλλα καὶ ὕλικά καὶ ἠθικά ἐνάντια, προσπαθεῖ νὰ δειλιάσῃ τοὺς πολιορκημένους· ἰδοὺ οἱ Στοχασμοὶ τοῦ ποιητῆ·

Ἡ ζωὴ ποῦ ἀνασταίνεται μὲ ὄλαις τῆς ταῖς χαραῖς, ἀναβρῦζοντας ὀλοῦθε, νέα, λαχταριστὴ, περιχυνόμενη εἰς ὅλα τὰ ὄντα· ἡ ζωὴ ἀκεραυη, ἀπ' ὅλα τῆς φύσης τὰ μέρη· θέλει νὰ καταβάλλῃ τὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ· θάλασσα· γῆ, οὐρανός, συγχωνευμένα, τὰ ὁποῖα πάλι πολιορκοῦν τὴν ἀνθρώπινη φύση 'ς τὴν ἐπιφάνεια καὶ εἰς τὸ βάθος τῆς.

Ἡ ὠραιότης τῆς φύσης, ποῦ τοὺς περιτριγυρίζει, ἀξιάζει εἰς τοὺς ἐχθροὺς τὴν ἀνυπομονησίαν νὰ ἀρῶν τὴ χαριτωμένη γῆ, καὶ εἰς τοὺς πολιορκημένους τὸν πόνο ὅτι θὰ τὴ χάσουν.

Ἄπριλὸς μὲ τὸν Ἐρωτὰ χορεύουν καὶ γελοῦνε,
Κι' ὅσ' ἀνθία βγαίνουν καὶ καρποὶ τόσ' ἄρματα σὲ κλειοῦνε.
Λευκὸ βουνάκι πρόβατα κινούμενο βελάζει,
Καὶ μέσ' 'ς τὴ θάλασσα βαθιὰ ξαναπτεριέται πάλι,
Κι' ὀλόλευκο ἐσύσμιξε μὲ τ' οὐρανοῦ τὰ κάλλι.

Καὶ μέσ' 'ς τῆς λίμνης τὰ νερά, ὅπ' ἔφθασε μ' ἀσποῦδα,
'Ἐπαιξε μὲ τὸν ἥσκιο τῆς γαλάζια πεταλοῦδα,
Ποῦ εὐώδιασε τὸν ὕπνο τῆς μέσα 'ς τὸν ἄγριο κρίνο·

¹⁾ Καὶ τὸ τουφέκι τὸ πιστὸ σηκώνει μ' ἀργὸ χέρι·
«Ἐρμιο! σὺ μῶγεινες βαρὺ· ὁ Ἀγαρηνὸς τὸ ξέρει.»
'Ἐρμιάς σπαθὶ καὶ σκοτεινιάς, σὰν τί σ' ἔχω 'ς τὸ χέρι;

Τὸ σκουληκάκι βρίσκεται 'ς ὦρα γλυκειὰ κ' ἐκεῖνο ¹⁾.
Μάγεμα ἢ φύσις κί' ὄνειρο 'ς τὴν ὁμορφιὰ καὶ χάρη ²⁾,
'Ἡ μαύρη πέτρα ὀλόχρυση καὶ τὸ ξερὸ χορτάρι·
Μὲ χίλιαις βρύσαις χύνεται, μὲ χίλιαις γλώσσαῖς κρένει ³⁾.
'Ὅποιοι πεθάνη σήμερα χίλιαις φοραῖς πεθαίνει.
Τρέμ' ἢ ψυχὴ καὶ ξαστοχᾶ γλυκὰ τὸν ἑαυτὸ της.

3

'Ενῶ ἀκούεται τὸ μαγευτικὸ τραγοῦδι τῆς ἀνοιξῆς, ὁποῦ κινδυνεύει νὰ ξυπνήσῃ εἰς τοὺς πολιορκημένους τὴν ἀγάπη τῆς ζωῆς τόσον, ὥστε νὰ ὀλιγοστέψῃ ἢ ἀντρεία τους, ἕνας τῶν Ἑλλήνων πολεμάρχων σαλπίζει κράζοντας τοὺς ἄλλους εἰς συμβούλιον, καὶ ἡ σθυμένη κλαγγή, ὁποῦ βγαίνει μέσ' ἀπὸ τὸ ἀδυνατισμένο στήθος του, φθάνοντας εἰς τὸ ἐχθρικὸ στρατόπεδον παρακινεῖ ἕναν Ἀράπη νὰ κάμῃ ὅ,τι περιγράφουν οἱ αἰτίχοι 4—12.

«Σάλπιγγα, κόψ' τοῦ τραγουδιοῦ τὰ μάγια μὲ βία,
Γυναικὸς, γέροντος, παιδιοῦ, μὴ κόψουν τὴν ἀντρεία.»
Χαμένη, ἀλίμονον! κί' ὀκνή τὴ σάλπιγγα γροικαίει·
'Ἀλλὰ πῶς φθάνει 'ς τὸν ἐχθρὸ καὶ καθ' ἡγή ξυπνάει;
Γέλιο 'ς τὸ σκόρπιον στρατεύμα σφοδρὸ γεννοβολεῖται,
Κ' ἢ περιπαίχτρα σάλπιγγα μεσουρανεῖς πετειάται·

-
- ¹⁾ Καὶ μέσ' 'ς τῆς λίμνης τὰ νερά, μὲ πόθο καὶ μ' ἀσποῦδα,
Ἔπαιξε μὲ τὸν ἥσκιο τῆς βωδάτη πεταλοῦδα,
'Ὅποῦ ἐξενύχτισε ὁμορφὰ μέσα 'ς τὸν ἄγριο κρίνον·
Καὶ τὸ σκουληκι βρίσκεται 'ς ὦρα γλυκειὰ καὶ κεῖνο.
Ἐκεῖ χε μὲ τὸν ἥσκιο τῆς ἢ λεφτερίδα . . .
Ἄλλ' ἀγριόκρινου βωδιαῖς, ὅπ' εἶχε ξενυχτίση.
- ²⁾ Ὄνειρο μὲ τὰ μάγια τοῦ παντοῦ ὁμορφιὰ καὶ χάρη.
- ³⁾ Σὲ χίλιαις βρύσαις χύνεται, σὲ χίλιαις γλώσσαῖς κρένει.
Μὲ χίλιαις βρύσαις χύνεται, μὲ χίλια μάγια δένει.
Κί' ὅμοια 'ς τ' ἀνθρώπου τὴν ψυχὴ ἢ φύση κατεδαίνει.
'Ἡ φύσις
Πηγάζει ἀπὸ πολλαῖς πηγαιῖς μὲ ὅλα τῆς τὰ μάγια.

Καὶ μὲ χαρούμενη πνοὴ τὸ στήθος τὸ χορτάτο,
Τ' ἀράθυμο, τὸ δυνατὸ, κι' ὄλο ψυχαῖς γιομάτο,
Βαρῶντας γύρου ὀλόγυρα, δλόγυρα καὶ πέρα.
Τὸν ὄμορφο τρικύμισε καὶ ξάστερον ἀέρα
Τέλος μακρεῖα σέρνει λαλιὰ, σὰν τὸ πεσοῦμεν' ἄστρο,
Τρανή λαλιὰ, τρόμου λαλιὰ, ῥητὴ κατὰ τὸ κάστρο. ¹⁾

1) Σάλπιγγα, ἰδοῦ, χωρὶς πνοὴ αὐτοῦς τοὺς ἥσκιους κράζει·
Κινοῦν ἀνάκατα κι' ἀκοῦν μιὰ ἄλλη ποῦ τῆς μοιάζει,
Γέλιο σφοδρὸ τὸ τούρκικο στράτευμα συνεπαίρνει,
Κ' ἡ ἀναγελάστρα σάλπιγγα τρόμου λαλιὰ ξεστέρνει.

Χαμένη σάλπιγγα, τί θὲς κι' αὐτοῦς τοὺς ἥσκιους κράζεις;
Καὶ σὺ τι θὲς ἀντίπερα ποῦ σὰν ἠχώ της μοιάζεις;

Σώπαινε, σάλπιγγα ὀκνηρὴ, π' αὐτοῦς τοὺς ἥσκιους κράζεις,
Καὶ σὺ, σκληρὴ, π' ἀντίπερα ὡσὰν ἠχώ της μοιάζεις.

Ἀνακατώνονται, κινοῦν ἀργοί, συλλογισμένοι.
Ποῦ σάλπιγγα τοὺς ἐκραξε λεπτὴ, μικρὴ, χυμένη·
Καὶ γροικοῦν περ' ἀντίπερα μιὰν ἄλλη ποῦ τῆς μοιάζει.

Σήκω, καλὴ μου σάλπιγγα! καὶ βρόντα χέρι χέρι·
Ἐδῶ ναι κόραις ἀβγαλταῖς, κι' ἄπραγοι νέοι, καὶ γέροι.»
Χαμένη, ἀλίμονον! κι' ὀκνὴ τῆ σάλπιγγα γροικαίει·
Ἄλλὰ πῶς φθάνει ἀντίπερα καὶ τὴν ἠχώ ξυπνάει;
Γέλιο 'ς τὸ σκόρπιο στράτευμα τ' ἐχθροῦ γεννοδολεῖται,
Κ' ἡ ἀναγελάστρα σάλπιγγα μεσουρανὶς πετειέται·
Κ' ἐλεύθερη, χαρούμενη, γύρου βαρεῖ, καὶ πέρα
Ἦχοποντεῖ 'ς τὸν ἄπειρο καὶ καθαρὸν ἀέρα.
Καὶ τέλος πάντων μακρινὴ σέρνει λαλιὰ, σὰν ἄστρο,
Μίσους λαλιὰ, τρόμου λαλιὰ, ῥητὴ κατὰ τὸ κάστρο.

«Σάλπιγγα, βάρει γλήγορα.....
Τὰ μάγια κόψ' τοῦ τραγουδιοῦ, μὴ κόψουν τὴν ἀντρεία,»
Γέλιο 'ς τ' ἐχθροῦ τὸ στράτευμα σφοδρὸ γεννοδολεῖται,

Ἄσβεστο γέλιο 'ς τὸ πλατὺ στρατόπεδο γροικεῖται,
Καὶ βαρεῖ γύρου ἐλεύθερα τὸν καθαρὸν ἀέρα,
Μ' ἠχοὺς πολλοὺς πολλῶ λογιῶ κι' ὦρα πολλὴ καὶ πέρα·

Κ' ἐλεύθερη καὶ πρόσχαρη γύρου βαρεῖς καὶ πέρα
Τρικύμισε κόσμος ἠχοὶ τὸν ξάστερον ἀέρα.
Πλημμύρα ἠχοὶ τρικύμισαν τὸν ξάστερον ἀέρα.
Λογιῶν ἠχοὶ πλημμύρισαν τὸν ξάστερον ἀέρα.

4.

Μόλις ἔπαυσε τὸ σάλπισμα ὁ Ἄραρης, μία μυριόφωνη βοή ἀκούεται εἰς τὸ ἐχθρικό στρατόπεδο, καὶ ἡ βίγλα τοῦ κάστρου, ἀχνή σὰν τὸ Χάρο, λέει τῶν Ἑλλήνων «Μπαίνει ὁ ἐχθρικός στόλος.» Τὸ πυκνὸ δάσος ἔμεινε ἀκίνητο εἰς τὰ νερά, ὅπου ἡ ἐλπίδα ἀπάντεχε νὰ ἰδῇ τὰ φιλικὰ καράβια. Τότε ὁ ἐχθρὸς ἔξανανέωσε τὴν κραυγὴν, καὶ εἰς αὐτὴν ἀντιβόησαν οἱ νεόφθαστοὶ μέσ' ἀπὸ τὰ καράβια. Μετὰ ταῦτα μία ἀκατάπαυτη βροντὴ ἔκανε τὸν ἀέρα νὰ τρέμη πολλὴ ὥρα, καὶ εἰς αὐτὴ τὴν τρικυμία

Ἦ μαύρη γῆ σκιρτᾷ ὡς χοχλὸ μέσ' ἔστὸ νερὸ ποῦ βράζει.

— Ἐως ἐκείνη τὴ στιγμὴ οἱ πολιορκημένοι εἶχαν ὑπομείνη πολλοὺς ἀγῶνες μὲ κάποιαν ἐλπίδα νὰ φθάσῃ ὁ φιλικὸς στόλος, καὶ νὰ συντρίψῃ ἴσως τὸν σιδερένιο κύκλο ὁποῦ τοὺς περιζώνει· τῶρα ὁποῦ ἔχασαν κάθε ἐλπίδα, καὶ ὁ ἐχθρὸς τοὺς τάξει νὰ τοὺς χαρίσῃ τὴ ζωὴ ἂν ἀλλαξοπιστήσουν, ἢ ὑστερινὴ τους ἀντίσταση τοὺς ἀποδείχνει Μάρτυρες.

5

..... Ἦ τὴ πεισμομένη μάχη
Σφόδρα σκιρτοῦν μακριὰ πολὺ τὰ πέλαγα κ' οἱ βράχοι, ¹⁾
Καὶ τὰ γλυκοχαράματα, καὶ μέσ' ἔστὰ μεσημέρια, ²⁾
Κι' ὅταν θολώσουν τὰ νερά, κι' ὅταν ἔβγοῦν τ' ἀστέρια.
Φοβοῦνται γύρου τὰ νησιά, παρακαλοῦν καὶ κλαῖνε, ³⁾
Κ' οἱ ξένοι ναύκληροι μακριὰ πικραίνονται καὶ λένε·

Κόσμος ἦχοι ἔς τὸν καθαρὸ, ἔς τὸν ἄπειρον ἀέρα.
Τέλος βαρεῖ τρόμου λαλιὰ καὶ χύνεται, σὰν ἄστρο,
Τοῦ μακροῦ τέλος ἡ σκληρὴ σέρνει λαλιὰ, σὰν τᾶστρο.
Τρόμου ψηλὴ χύνει λαλιὰ καὶ βγάν' ἦχους πολλὴ ὥρα.
Χύνει κλαγγὴ χαρούμενη μακριὰ παντοῦ, σὰν ἄστρο,
Τέλος βαρεῖ τρόμου λαλιὰ ῥητὴ κατὰ τὸ κάστρο.

Κ' ἠχοβολαεὶ βροντόφωνα κατὰ τὸ μαῦρο κάστρο.

Κ' ἠχολογαεὶ βροντόφωνα κατὰ τὸ μαῦρο κάστρο.

- 1) Πολλὰ μερόνυχτ' ἔσκιρταν τὰ πέλαγα κ' οἱ βράχοι.
2) Ἀπὸ τὸ βγάλσιμο τοῦ ἡλιοῦ ἔς τὰ κύματα ἀναμμένα.
3) Καὶ τὰ νησάκια ὀλόγυρα παρακαλοῦν καὶ τρέμουν.

«'Αραπιᾶς ἄτι, Γάλλου νοῦς, σπαθὶ Τουρκιᾶς μολίβι,
Πέλαγο μέγα βράζ' ὁ ἔχθρὸς πρὸς τὸ φτωχὸ καλύβι. »¹⁾

6

Ἔνας πολεμάρχος ξάφνου ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὸν κύκλο, ὅπου
εἶναι συναγμένοι εἰς συμβούλιον γιὰ τὸ γιουρούσι, γιὰ τὸν ἐπλάκωσε ἡ
ἐνθύμηση, τρομερῆ εἰς ἐκείνην τὴν ὥρᾳ τῆς ἄκρας δυστυχίας, οὗ εἰς
ἐκεῖνο τὸ ἴδιον μέρος, εἰς ταῖς λαμπραῖς ἡμέραις τῆς νίκης, εἶχε πέσει
κοπιασμένος ἀπὸ τὸν πολεμικὸν ἀγῶνα, καὶ αὐτοῦ ἐπρωτάκουσε, ἀπὸ
τὰ χεῖλη τῆς ἀγαπημένης του, τὸν ἀντίλαλο τῆς δόξας του, ἡ ὁποία
ἕως τότε εἶχε μείνη ἀγνωστὴ εἰς τὴν ἀπλῆ καὶ ταπεινὴ ψυχὴ του.

Μακριὰ ἀπ' ὅπ' ἦτα' ἀντίστροφος κι' ἀκίνητος ἐστήθη·
Μόνε σφοδρὰ βροντοκοποῦν τ' ἄρματωμένα στήθη·
«Ἐκεῖ ἦρθε τὸ χρυσότερο ἀπὸ τὰ δειράτά μου
Μὲ τ' ἄρματ' ὅλα βρόντησα τυφλὸς τοῦ κόπου χάμου.
Φωνὴ πε· Ὁ δρόμος σου γλυκὸς καὶ μοσχοβολισμένος²⁾
Ἐπὶ τὴν κεφαλὴ σου κρέμεται ὁ ἥλιος μαγεμένος³⁾
Παλληκαρᾶ, καὶ μορφονιέ, γειά σου, καλέ, χαρὰ σου!
Ἄκου! νησιὰ, στεριαῖς τῆς γῆς, ἐμάθαν τ' ὄνομά σου⁴⁾.
Τοῦτος, ἄχ! ποῦ ν' ὁ δοξαστός, κ' ἡ θεϊκὰ θωριά του;

1) «'Αραπιᾶς ἄτι, Γάλλου νοῦς, σπαθὶ Τουρκιᾶς μολίβι,
Πέλαγο μέγα βράζ' ὁ ἔχθρὸς πρὸς τὸ φτωχὸ καλύβι.»
'Απάνου ἔστὸ κατὰστροφῶμα οἱ καλοὶ ναῦταις λένε,
Καὶ τὰ νησάκια ὀλόγυρα παρακαλοῦν, καὶ κλαῖνε.
Τουρκιὰ μὲ δύναμν 'Αραπιὰ, μὲ νοῦ Ἴταλοι καὶ Γάλλοι,
Σ' ἔζωσ' ὁ ἔχθρὸς, σὸν πέλαγο μὲ δίχως ἀκρογιάλι.
Τουρκαραπιὰ μὲ δύναμν.

2) Ἄλογ' Ἄραπν, Γάλλου νοῦς Τούρκου ὀδηγᾶ μολίβι.
Φωνὴ π' ὁ δρόμος σου ὀμορφος καὶ λούλουδα σπαρμένος.
Περδὸλι ὁ δρόμος ποῦ πατεῖς κι' ὁ ἥλιος μαγεμένος.
Ὁ δρόμος μοσχοβολητός κι' ὁ ἥλιος μαγεμένος.
3) Στέκει στὸ χῶμα ποῦ πατεῖς ὁ ἥλιος λατρεμένος.
4) Ἄκου! στεριαῖς, νησιὰ τῆς γῆς, ἤκουῦν μὲ τ' ὄνομά σου.

Ἡ ἀγκάλη μ' ἔτρεμ' ἀνοιχτή κατὰ τὰ γόνατά του ¹⁾.
Ἐρρηξε χάμου τὰ χαρτιά μὲ τ'ς εἶδησαις τοῦ κόσμου
Ἡ κορασιά τρεμάμενη.
Χαρὰ τῆς ἔσβυε τῆ φωνή, ποῦ ν' τώρα ἀποσβυμένη
Ἄμε, χρυσὸ ὄνειρο, καὶ σὺ μὲ τῆ σαβανωμένη ²⁾.
Ἐδῶ ναι χρεῖα νὰ κατεβῶ, νὰ σφιξῶ τὸ σπαθί μου,
Πρὶν ὅλοι χάσουν τῆ ζωή, κ' ἐγ' ὅλη τῆ πνοή μου·
Τὰ λίγα ἀπομεινάρια τῆς πείνας καὶ τ'ς ἀντρείας,
.
Γκόλφι νὰ τὰ χω 'ς τὸ πλευρό, καὶ νὰ τὰ βγάλω πέρα,
Ποῦ μ' ἔκραξαν μ' ἀπαντοχή, φίλο, ἀδελφό, πατέρα·
Δρόμ' ἀστραφτὰ νὰ σχίσω τους 'ς ἐχθροὺς καλὰ θρεμμένους,
Ἵ ἐχθροὺς πολλούς, πολλ' ἀξιους, πολλὰ φαρμακωμένους ³⁾.
Νὰ μείνης, χῶμα πατρικὸ, γιὰ μισητὸ ποδάρι·
Ἡ μαύρη πέτρα σου χρυσῆ καὶ τὸ ξερὸ χορτάρι. »
«Θύραις ἀνοίξτ' ὀλόχρυσαις γιὰ τὴν γλυκειὰν ἐλπίδα.»

7

Κρυφὴ χαρὰ στραψε 'ς ἐσέ· κᾶτι καλὸ χει ὁ νοῦς σου·
Πές, νὰ τὸ ξεμυστηρευτῆς θές τ' ἀδελφοποιτοῦ σου ; ⁴⁾
Ψυχὴ μεγάλη καὶ γλυκειά, μετὰ χαρᾶς σ' τὸ λέω·
Θαυμάζω ταῖς γυναῖκες μας, καὶ 'ς τ' ὄνομά τους μνέω.

-
- 1) Ἡ ἀγκάλη μ' ἐλαχτάριζε κτλ.
2) Τῆς δόξας ὄνειρο χρυσό, τί θές με καὶ σὺ τώρα ;
3) Σὲ πολλοὺς λύκους μὲ πολὺ μῖσος, θροφή, καὶ λύσσα,
Παιγνίδι τὸ ποῦ στάθη με, τεράστιο τὸ ποῦ μένει·
Οἱ ἐχθροὶ χορτάτοι κι' ἀξιοί, πολλοὶ καὶ θυμωμένοι.
4) Κρυφὴ χαρὰ σ' ἐπλάκωσε, μοῦ λέει τὸ πρόσωπό σου,
Γιὰ νὰ τῆ ξεμυστηρευθῆς 'ς τὸν ἀδελφοποιτό σου.
Βίγλα ποῦ ἀπόψε ἐβίγλιζες
Κάτσε, καὶ τ' ἀδελφοποιτοῦ γλυκὰ ξεμυστηρέψου.
Βίγλα, γιὰ πὲς τί στάθηκε ἀπόψε, παλληκᾶρι.
Γιὰ κάθην', ἀδελφοποιτέ, καὶ ξεμυστήρεψέ μου.

Ἐφοβήθηκα κάποτε μὴ δειλιάσουν, καὶ ταῖς ἐπαρατήρησα ἀδιάκοπα,
Γιὰ ἡ δύναμη δὲν εἶν' ἔς αὐταῖς ἴσια μὲ τ' ἄλλα δῶρα.

Ἀπόψε, ἐνῶ εἶχαν τὰ παράθυρα ἀνοιχτὰ γιὰ τὴ δροσιά, μία
ἀπ' αὐταῖς, ἡ νεώτερη, ἐπῆγε νὰ τὰ κλείσῃ, ἀλλὰ μία ἄλλη τῆς εἶπε·
«Ὅχι, παιδί μου· ἄφησε νὰ μῆ ἡ μυρωδιὰ ἀπὸ τὰ φαγητά· εἶναι
χρεῖα νὰ συνειθίσουμε·

Μεγάλο πράμα ἡ ὑπομονή!

Ἄχ! μᾶς τὴν ἔπεμψε ὁ Θεός· κλεῖ θησαυροὺς κ' ἐκείνη.

Ἐμεῖς πρέπει νὰ ἔχουμε ὑπομονή, ἂν καὶ ἔρχονταν οἱ μυρωδιαῖς.

Ἄπ' ὅσα δὶν' ἡ θάλασσα, ἀπ' ὅσ' ἡ γῆ, ὁ ἀέρας.»

Κ' ἔτσι λέγοντας ἐματάνοιξε τὸ παράθυρο, καὶ ἡ πολλὴ μυρω-
διὰ τῶν ἀρωμάτων ἐχυνότου μὲσα, κ' ἐγιόμισε τὸ δωμάτιο. Καὶ ἡ
πρῶτη εἶπε· «Καὶ τὸ ἀεράκι μᾶς πολεμάει.» — Μία ἄλλη ἔστεκε σιμὰ
εἰς τὸ ἐτοιμοθάνατο παιδί της,

Κι' ἄφσε τὸ χέρι τοῦ παιδιοῦ, κ' ἐσώπασε λιγάκι,

Καὶ ξάφνου τῆς ἐφάνηκε ἔς τὸ στόμα τὸ βαμπάκι.

Καὶ ἄλλη εἶπε χαμογελῶντας, νὰ διηγηθῆ καθεμίᾳ τ' ὄνειρό της,

Κι' ὅλαις ἐφώναξαν μαζί, κ' εἶπαν πῶς εἶδαν ἓνα·

Κι' ὅτι ἀποφάσισαν μαζί νὰ ποῦν τὰ ὄνειράτα τους,

Εἶπα, νὰ ἰδῶ τὴ γνώμη τους ἔς τὴν ὑπνοφαντασιά τους¹⁾).

Καὶ μία εἶπε· «Μοῦ ἐφαινότου ὅτι ὅλοι ἐμεῖς, ἄντρες καὶ γυναῖ-
κες, παιδιὰ καὶ γέροι, ἤμαστε ποτάμια, ποιά μικρά, ποιά μεγάλα, κ'
ἐτρέχαμε ἀνάμεσα εἰς τόπους φωτεινοὺς, εἰς τόπους σκοτεινοὺς, σὲ
λαγκάδια, σὲ γκρεμοὺς, ἀπάνου κάτου, κ' ἔπειτα ἐφθάναμε μαζί ἔς τὴ
θάλασσα μὲ πολλὴ ὀρμή,

Καὶ μέσ' ἔστὴ θάλασσα γλυκὰ βαστοῦσαν τὰ νερά μας.»

Καὶ μία δεύτηρη εἶπε·

«Ἐγὼ δα δάφναις. — Κ' ἐγὼ φῶς

— Κ' ἐγὼ ἔς φωτιά μιὰ ὄμορφη π' ἀστράφταν τὰ μαλλιά της.»

1) Ἐσπούδαξα τὴ γνώμη τους ἔσ τὴν ὑπνοφαντασιά τους.
Τὸ ποῦ χε ὁ νοῦς τους τὸ σκοπὸ ἔσ τὴν ὑπνοφαντασιά τους.

Καὶ ἀφοῦ ὅλαις ἐδιηγῆθησαν τὰ ὄνειράτα τους, ἐκείνη, ποῦ ἔχε τὸ παιδί ἐτοιμοθάνατο, εἶπε· « Ἴδές, καὶ εἰς τὰ ὄνειράτα ὁμογνωμοῦμε, καθὼς εἰς τὴ θέληση καὶ εἰς ὅλα τ' ἄλλα ἔργα. » Καὶ ὅλαις οἱ ἄλλαις ἐσυμφώνησαν, κ' ἐτριγύρισαν μὲ ἀγάπη τὸ παιδί της, ποῦ ἔχε ξεψυχήση.

Ἰδοῦ, αὐταῖς οἱ γυναῖκες φέρνονται θαυμαστά· αὐταῖς εἶναι μεγαλόψυχαις, καὶ λένε ὅτι μαθαίνουν ἀπὸ μᾶς· δὲ δειλιάζουν, μ' ὅλον ὅτι τοὺς ἐπάρθηκε ἡ ἐλπίδα, ποῦ εἶχαν, νὰ γεννήσουν τέκνα γιὰ τὴ δόξα καὶ γιὰ τὴν εὐτυχία. Ἐμεῖς λοιπὸν μποροῦμε νὰ μάθουμε ἀπ' αὐταῖς. καὶ νὰ ταῖς λατρεύουμε ἕως τὴν ὑστερὴν ὥρα. — Πές μου καὶ σὺ τώρα γιὰτὶ ἔχθές, ὑστερ' ἀπὸ τὸ συμβούλιο, ἐνῶ ἐστεκόμαστε σιωπηλοί, ἀπομακρῦθηκες ταραγμένος·

Νὰ μοῦ τὸ πῆς νὰ τό χω γὼ γκολφισταυρὸ 'ς τὸν ἄδη. ¹⁾

'Εχαμογέλασε πικρά, κι' ὀλοῦθενε κυττάζει·

Κι' ἀνεῖ πολὺ τὰ βλέφαρα τὰ δάκρυα νὰ βαστάξουν.

8

Παρασταίνεται ὁ Ἰμπραῖμ Πασᾶς συλλογιζόμενος τὴ σημαντικότητά της γῆς, τὴν ὁποία θέλει νὰ κυριέψη, καὶ τὸν πόνο καὶ τὴν ἐντροπή του ἀν δὲν τὸ κατορθώσῃ.

Καθὼς ἐκεῖ 'ς τὴν Ἄραπιά.

Χύνεται ἀνάερα τὸ σκυλί τῆς δίψας λυσσιασμένο.

Μέσ' 'ς τὴν ψυχὴ τὴν ἀγροικᾶ σὰ σπίθα 'ς τὴ φωτιά της,

Καὶ συχνὰ τοῦ π' ἡ ἀράθυμη καὶ τρίςβαθη ψυχὴ του·

« Κάμποι, βουνὰ καρπόφορα, καὶ λίμνη ὠραία καὶ πλούσια. »

« Σ' τουφέκι ἀλλάξαν καὶ σπαθὶ τὸ δίχτυ καὶ τ' ἀγκίστρι. »

« Μάννα καλὴ παλληκαριῶν, καὶ κάμε τὴ δική σου ²⁾. »

« Αἰῶνια ἤθελ' ἦτανε ὁ πόνος κ' ἡ ντροπή μου »

1) Νὰ τό χω γκόλφι καὶ σταυρὸ καὶ μέσα στὸ μνημοῦρι,

Γιὰ δὲν ὠμίλησε ποτὲ τοῦ τάφου ἢ πέτρα . . .

2) Μάννα τρανὴ παλληκαριῶν, καὶ κάμε τὴ δική σου.

9

Ἐτούτ' εἶν' ὕστερη νυχτιά· ὄλα τ' ἀστέρια βγάνει·
Ὀλονυχτὶς ἀνέβαινε ἡ δέηση, τὸ λιβάνι.

Ὁ Ἀράπης, τρανηγμένος ἀπὸ τὴ μυρωδιά ποῦ ἔσκορποῦσε τὸ
θυμίαμα, περιεργος καὶ ἀνυπόμονος, μὲ βιαστικά πατήματα πλησιάζει
εἰς τὸ τεῖχος,

Καὶ ἀπάνου, ἀνάγκη φοβερή! σκυλὶ δὲν τοῦ λυχταίει.

Καὶ ἀκροάζεται· ἀλλὰ τὴ νυχτικὴ γαλήνη δὲν ἀντίσκοβε μῆτε
φωνή, μῆτε κλάψα, μῆτε ἀναστεναγμός· ἤθελε πῆς ὅτι εἶχε παύση
ἡ ζωή· οἱ ἥρωες εἶναι ἐνωμένοι καὶ μέσα τους, λόγια λένε

Γιὰ τὴν αἰωνιότητα, ποῦ μόλις τὰ χωράει·
Ἵ τὰ μάτια καὶ Ἵ τὸ πρόσωπο φαίνοντ' οἱ στοχασμοὶ τους·
Τοὺς λέει μεγάλα καὶ πολλὰ ἡ τρισβαθὴ ψυχὴ τους.
Ἀγάπη κ' ἔρωτας καλοῦ τὰ σπλάχνα τους τινάζουν·
Τὰ σπλάχνα τους κ' ἡ θάλασσα ποτὲ δὲν ἠσυχάζουν·
Γλυκειὰ κ' ἐλεύθερ' ἡ ψυχὴ σὰ νά τανε βγαλμένη,
Κ' ὑψώναν μὲ χαμόγελο τὴν ὄψη τὴ φθαρμένη ¹⁾.

10

Ἄφοῦ ἔκαψαν τὰ κρεβάτια, οἱ γυναῖκες παρακαλοῦν τοὺς ἄντρες
νὰ ταῖς ἀφήσουν νὰ κάμουνε ἀντάμα, εἰς τὸ σπήλαιο, τὴν ὕστερινὴ
δέηση. Μί' ἀπ' αὐταῖς, ἡ γεροντότερη, μιλεῖ γιὰ ταῖς ἄλλαις· « Ἄ-
κουσε, παιδί μου, καὶ τοῦτο ἀπὸ τὸ στόμα μου,

Ποῦ εἶμ' ὄλη κάτου ἀπὸ τὴ γῆ κ' ἕνα μπουτσοῦνι ἀπ' ἔξω.
Ὅρκίζουν σε Ἵ τὴ στάχτ' αὐτή·
Καὶ Ἵ τὰ κρεβάτια τ' ἄτυχα μὲ τὸ σεμνὸ στεφάνι·
Ν' ἀφήστε σᾶς παρακαλοῦν νὰ τρέξουμε Ἵ ἐκεῖνο,
Νὰ κάμουμ' ἅμα τὸ στερνὸ χαιρετισμὸ καὶ θρηνο·»
Κ' ἐπειδὴ ἐκεῖνος ἀργοῦσε ὀλίγο νὰ δώσῃ τὴν ἀπόκριση,
Ὅλαις Ἵ τὴ γῆ τὰ γόνατα ἐχτύπησαν ὀμπρός του,
Κ' ἐβάστααν ὄλαις κατ' αὐτὸν τὴ χούφτα σηκωμένη,

¹⁾ Κ' ὑψώναν Ἵ τὸ χαμόγελο τὴν ὄψη τὴ φθαρμένη.

Και με πικρὸ χαμόγελο τὴν ὄψη τὴ φθαρμένη,
Σὰ νὰ θελ' ἔσπλαχνα ὁ Θεὸς βρέξῃ ψωμί 'ς ἐκείναις.

11

Οἱ γυναῖκες, εἰς ταῖς ὁποίαις ἕως τότε εἶχε φανῆ ὅμοια μεγαλο-
ψυχία με τοὺς ἄντρες, ὅταν δέωνται καὶ αὐταῖς, δειλιάζουν λιγάκι
καὶ κλαῖνε· ὅθεν προχωρεῖ ἡ Πράξις· διότι ὅλα τὰ φερσίματα τῶν γυ-
ναικῶν ἀντιχτυποῦν εἰς τὴν καρδιά τῶν πολεμιστῶν, καὶ αὐτὴ εἶναι
ἡ ὑστερινὴ ἐξωτερικὴ δύναμη, ποῦ τοὺς καταπολεμαίει, ἀπὸ τὴν ὁποίαν,
ὡς ἀπ' ὅλαις ταῖς ἄλλαις, αὐτοὶ βγαίνουν ἐλεύθεροι.

12

Εἶναι προσωποποιημένη ἡ Πατρίδα, ἡ Μεγάλῃ Μητέρα, θεάν-
θρωπη, ὥστε νὰ αἰσθάνεται ὅλα τὰ παθήματα, καὶ καθαρῶντάς τα
εἰς τὴ μεγάλη ψυχὴ τῆς νὰ ἀναπνέῃ τὴν Παράδεισο·

Πολλαῖς πληγαῖς κ ἐγλύκαναν γιὰτ' ἔσταξ' ἅγιομύρος.

Μένει ἄγρυπνη μέρα καὶ νύχτα, καρτερῶντας τὸ τέλος τοῦ ἀγῶ-
νος· δὲν τὰ φοβᾶται τὰ παιδιά τῆς μὴ δειλιάσουν· εἰς τὰ μάτια τῆς
εἶναι φανερὰ τὰ πλεόν ἀπόκρυφα τῆς ψυχῆς τους·

Ἦσ τοῦ τέκνου σύρριζα τῆφ νοῦ, Θεοῦ τῆς μάννας μάτι·

Λόγο, ἔργο, νόημα.

Ἀπὸ τὸ πρῶτο μίλημα 'ς τὸν ἀγγελοκρουμὸ του.

Γιὰ τοῦτο αὐτὴ εἶναι

Ἦσυχη γιὰ τὴ γνώμη τους, ἀλλ' ὄχι γιὰ τὴ Μοῖρα,

Καὶ μέσ' 'στὴν τρισβαθῆ ψυχὴ ὁ πόνος τῆς πλημμύρα,

ἐπειδὴ βλέπει τὸν ἐχθρὸν ἄσπονδον, ἄπονον ἀπὸ τὸ πολὺ πείσμα,
καὶ καταλαβαίνει ὅτι ἂν τὸ Ἔλεος ἔχυνε μέσ' 'στὰ σπλάχνα του ὅλους
τοὺς θησαυροὺς του, τοῦτοι

Τριαντάφυλλά ναι θεϊκὰ 'ς τὴν κόλαση πεσμένα.

13

Μένουν οἱ Μάρτυρες με τὰ μάτια προσηλωμένα εἰς τὴν ἀνατολή,
νὰ φέξῃ γιὰ νὰ βγουνε 'ς τὸ γιουροῦσι, καὶ ἡ φοβερὴ αὐγή,

Μνήσθητι, Κύριε, -εἶναι κοντά· Μνήσθητι, Κύριε, -εφάνη!
Ἐπᾶσαν τὰ φιλιὰ ἔς τὴ γῆ
Ἵ τὰ στήθια καὶ ἔς τὸ πρόσωπο, ἔς τὰ χέρια καὶ ἔς τὰ πόδια.
Μία φουῖχτα χῶμα νὰ κρατῶ καὶ νὰ σωθῶ μ' ἐκεῖνο.
Ἴδου, σεισμός καὶ βροντισμός, κ' ἐβάστωναν ἀκόμα,
Ποῦ ὁ κύκλος φθάνει ὁ φοβερός μὲ τὸν ἀφρὸ ἔς τὸ στόμα,
Κ' ἐσχίσθη ἀμέσως, κ' ἔβαλε ἔς τῆς Μάννας τὰ ποδάρια
Τῆς πείνας καὶ τοῦ . . . τὰ λίγα ἀπομεινάρια
Τ' ἀπομεινάρια ἀνέγγιαγα καὶ κατατρομασμένα,
Τὰ γόνата καὶ τὰ σπαθιά τὰ ματοκυλισμένα.

14

Τὸ μάτι μου ἔτρεχε ῥονιά, κι' ὀμπρός του δὲν ἐθώρα,
Κ' ἔχασα αὐτὸ τὸ θεϊκὸ πρόσωπο γιὰ πολλὴ ὥρα,
Π' ἄστραψε γέλιο ἀθάνατο, παιγνίδι τῆς χαρᾶς του,
Ἵ τὸ φῶς τῆς καλωσύνης του, ἔς τὸ φῶς τῆς ὁμορφιάς του.

15

Ἔχε ὅσαις ἔχ' ἡ Ἀνατολὴ κι' ὅσαις εὐχαῖς ἡ Δύση.

16

Μ' ὄλον ποῦ τότε ἀσάλευτος ἔς τὸ νοῦ μ' ὁ νιὸς ἐστήθη,
Κ' εἶχε τὸν ἥλιο πρόσωπο καὶ τὸ φεγγάρι στήθη¹⁾).

17

Κι' ἀνθίζε μέσα μου ἡ ζωὴ μ' ὅλα τὰ πλούτια πᾶχει.

18

Συχνὰ τὰ στήθια ἐκούρασα, ποτὲ τὴν καλωσύνη.

19

Ὁ υἱὸς σου κρίνος μὲ δροσιὰ φεγγαροστολισμένος.

¹⁾ Ἄχ! γιατί μοῦρθ' ὁ νιὸς μπροστὰ μὲ τὴ θεϊκιά θωριά του,
Κ' ἔπαιξε μὲ τὸ φῶς τοῦ ἡλιοῦ, κι' αὐτὸς μὲ τὰ μαλλιά του.

20

Ἐν τὸν ὕπνῳ τῆς μουρμούριζε τὴν κλάψα τῆς τρυγόνας.

21

Ἀνάξιε δοῦλε τοῦ Χριστοῦ, κάτου τὰ γόνατά σου.

22

Γιὰ κύττα κεῖ χάσμα σεισμοῦ βαθιὰ ἔς τὸν τοῖχο πέρα ¹⁾,
Καὶ βγαίνουν ἄνθια πλουμιστά, καὶ τρέμουν ἔς τὸν ἀέρα·
Λούλουδα μύρια, ποῦ καλοῦν χρυσὸ μελισσολόϊ,
Ἄσπρα, γαλάξια, κόκκινα, καὶ κρύβουνε τὴ γλόη.

23

Χιλιάδες ἤχοι ἀμέτρητοι, πολὺ βαθιὰ ἔς τὴ χτίση ²⁾.
Ἡ Ἀνατολή τ' ἀρχίναγε κ' ἐτέλειωνέ το ἡ Δύση.
Κάποι ἀπὸ τὴν Ἀνατολή, κι' ἀπὸ τὴ Δύση κάποι·
Κάθ' ἤχος εἶχε καὶ χαρὰ, κάθε χαρὰ κι' ἀγάπη.

24

Κἄνε σιμὰ κ' εἶναι ψιλαῖς, κἄνε βαρειαῖς καὶ πέρα,
Σὰν τοῦ Μαῖοῦ ταῖς εὐωδιαῖς γιομόζαν τὸν ἀέρα.

25

Ἡ ὄψη ὀμπρός μου φαίνεται, καὶ μέσ' ἔς τὴ θάλασσ' ὄχι
Ἵμορφη ὡς εἶναι τ' ὄνειρο μ' ὅλα τὰ μάγια πῶχει·

1) Χάσμα σεισμοῦ ποῦ βγάν' ἀνθούς καὶ τρέμουν ἔς τὸν ἀέρα.

2) Ἐκρυφανάδρυζε βαθιὰ κ' ἐγιόμιζε τὴ Χτίση.

Τρίσδαθο ἐκρυφανάδρυζε κ' ἐπότιζε τὴ Χτίση.

Κρυφαναδρῦζει τρίσδαθο, καὶ πλημμυρίζ' ἡ Χτίση.

Κρυφαναδρῦζει τρίσδαθο κ' ἐχόρταινε τὴ Χτίση.

26

Χρυσ' ὄνειρο ἠθέλησε τὸ πέλαγο ν' ἀφήση,
Τὸ πέλαγο, ποῦ πάτουνε χωρὶς νὰ τὸ συγχύση.

27

Κ' ἔφυγε τὸ χρυσ' ὄνειρο ὡς φεύγουν ὅλα τ' ἄλλα.

28

Ἦταν μὲ σένα τρεῖς χαραῖς 'ς τὴν πίκρα φυτρωμέναις,
Ἦμωσ' γιὰ μένα 'ς τὴ χαρὰ τρεῖς πίκραις ῥιζωμέναις.

29

Ὅλοι σὰν ἕνας, ναί, χτυποῦν, ὅμωσ' ἐσὺ σὰν ὅλους.

30

Τοῦ πόνου ἐστρέψαν οἱ πηγαῖς ἀπὸ τὸ σωθικὸ μου,
Ἔστρωσ' ὁ νοῦς, κι' ἀνέβηκα πάλι 'ς τὸν ἑαυτὸ μου ¹⁾.

31

Τὸ γλυκὸ σπῆτι τῆς ζωῆς, ποῦ γε χαρὰ καὶ δόξα.

32

Παράπονο χαμὸς καιροῦ 'ς ὅ τι κάνεις κι' ἃ χάση.

33

Χαρὰ 'ς τὰ μάτια μου νὰ ἰδῶ τὰ πολυαγαπημένα,
Ποῦ μᾶδειξε σκληρ' ὄνειρο 'ς τὸ σάβανο κλεισμένα.

34

Καὶ μετὰ βίας

Τί μᾶστειλες, χρυσοπηγὴ τῆς Παντοδυναμίας;

¹⁾ Τοῦ πόνου ἐστρέψαν οἱ πηγαῖς ἀπὸ τὰ φυλλοκάρδια,
Καὶ μέσα πάλι ἐγύρισε ψυχὴ καὶ καλοκάρδια.

35

Ἔστρωσ', ἐδέχθ' ἢ θάλασσα ἄντρες ῥιψοκινδύνους,
Κ' ἐδέχθηκε ἔς τὰ βάθη τους τὸν οὐρανὸ κ' ἐκείνους.

36

Πάντ' ἀνοιχτά, πάντ' ἄγρυπνα, τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μου.

37

Ὅπου ν' ἐρμιὰ καὶ σκοτεινιὰ καὶ τοῦ θανάτου σπίτι ¹⁾).

38

*Τὸ πολιορκούμενο Μεσολόγγι ἔχει τριγύρου χάντακα,
Πῶφαγε κόκκαλο πολὺ τοῦ Τούρκου καὶ τ' Ἀράπη ²⁾.*

39

Χθὲς πρωτοχάρηκε τὸ φῶς καὶ τὸν γλυκὸν ἀέρα.

40

Πάλι μοῦ ξίπασε τ' αὐτὶ γλυκειᾶς φωνῆς ἀγέρας,
Κ' ἔπλασε τ' ἄστρο τῆς νυχτὸς καὶ τ' ἄστρο τῆς ἡμέρας.

41

Ὀλίγο φῶς καὶ μακρινὸ σὲ μέγα σκότος κ' ἔρμο.

42

Κι' ὅπου ἢ βουλή τους συφορὰ, κι' ὅπου τὸ πόδι χάρος.

43

Σὲ βυθὸ πέφτει ἀπὸ βυθὸ ὡς ποῦ δὲν ἦταν ἄλλος.
Ἐκεῖθ' ἐβγήκε ἀνίκητος.

¹⁾ Ὅπου ν' ἐρμιὰ καὶ σκοτεινιὰ καὶ κατοικιὰ τοῦ Χάρου.

²⁾ Κ' ἐδέχθη κόκκαλο πολὺ . . .

44

Φῶς ποῦ πατεῖ χαρούμενο τὸν Ἄδη καὶ τὸ Χάρο.

45

Ὁ ἀριθμὸς τοῦ ἐχθροῦ,
Τόσ' ἄστρα δὲν ἐγνώρισεν ὁ τρισβαθὸς αἰθέρας.

46

Ἡ Ἑλπίδα περνάει ἀπὸ φοριχτὴν ἐρημία μὲ
Τὰ χρυσοπράσινα φτερὰ γιομαῖτα λουλουδάκια.

47

Χάνονται τ' ἄνθη τὰ πολλά, ποῦχ' ἄσπρα μὲ τὰ φύλλα.

48

Γιὰ νὰ μοῦ ξεμυστηρευθῇ τὰ αἰνίγματα τὰ θεῖα.

49

Σ' ἐλέγχ' ἡ πέτρα ποῦ κρατεῖς, καὶ κλεῖ φωνὴ κι' αὐτήνη.

50

Μέσ' εἰς τ' Ἅγιο Βῆμα τῆς ψυχῆς.

51

Ἡ δύναμή σου πέλαγο, κ' ἡ θέλησή μου βράχος.

52

Ἐν τὸν κόσμον τοῦτον χύνεται καὶ εἰς ἄλλους κόσμους φθάνει.

53

Μὲ φουσκωμένα τὰ πανιὰ περήφανα κι' ὠραῖα.

54

Πολλοὶ ν' οἱ δρόμοι πᾶχει ὁ νοῦς.

55

Ἡ βοή τοῦ ἐχθρικοῦ στρατόπεδον παρομοιάζεται μὲ τὸν ἄνεμο,
Ὅποῦ περνάει τὸ πέλαγο καὶ κόβεται ἕς τὸ βράχο.

56

Καὶ τὸ τριφύλλι ἐχόρτασε καὶ τὸ περιπλοκάδι,
Κ' ἐχόρευε, κ' ἐβέλαζε, ἕς τὸ φουντωτὸ λιβάδι.

57

ὦ γῆ.....
Ὁ Οὐρανὸς σὲ προσκαλεῖ, κ' ἡ Κόλασι βρονχίζει.

58

Καὶ μὲ τὸ ῥοῦχο δλόμαυρο σὰν τοῦ λαγοῦ τὸ αἷμα.

59

Καὶ ταῖς ἀτάραχαις πνοαῖς ταῖς πολυαγαπημέναις.

60

Οἱ Ἕλληνες, μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ φθάσῃ ὁ φιλικὸς στόλος, κυτιὰ
ζοῦν τὸν μακρυνὸ ξάστερον δρίζοντα κ' εἶχονται

Νὰ θόλωνε ἕς τὰ μάτια τους μὲ κάτι, ποῦ προβαίνει.

61

Κ' ἐπότισέ μου τὴν ψυχὴ ποῦ χόρτασεν ἀμέσως.

ΣΧΕΔΙΑΣΜΑ Γ'.

1

Μητέρα, μεγαλόψυχη ἕς τὸν πόνο καὶ ἕς τὴ δόξα,
Κ' ἂν ἕς τὸ κρυφὸ μυστήριον ζοῦν πάντα τὰ παιδιὰ σου

Μὲ λογισμό καὶ μ' ὄνειρο ¹⁾, τί χάρ' ἔχουν τὰ μάτια,
Τὰ μάτια τοῦτα, νὰ σ' ἰδοῦν μέσ' ἔς τὸ πανέρομο δάσος,
Ποῦ ξάφνου σοῦ τριγύρισε τ' ἀθάνατα ποδάρια
(Κύττα) μὲ φύλλα τῆς Λαμπρῆς, μὲ φύλλα τοῦ Βαϊῶνε !
Τὸ θεϊκό σου πάτημα δὲν ἄκουσα, δὲν εἶδα,
'Ατάραχη σὰν οὐρανὸς μ' ὄλα τὰ κάλλη πῶχει,
Ποῦ μέρη τόσα φαίνονται καὶ μέρη ναι κρυμμένα
'Αλλά, Θεά, δὲν ἤμπορῶ ν' ἀκούσω τὴ φωνή σου,
Κ' εὐθύς ἐγὼ τ' Ἑλληνικοῦ κόσμου νὰ τὴ χαρίσω;
Δόξα χ' ἢ μαύρη πέτρα του καὶ τὸ ξερὸ χορτάρι.

(Ἡ Θεὰ ἀπαντᾷ εἰς τὸν ποιητή, καὶ τὸν προστάζει νὰ ψάλῃ
τὴν πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου).

2

Ἔργα καὶ λόγια, στοχασμοί, -στέκομαι καὶ κυττάζω-,
Λούλουδα μύρια, πούλουδα, ποῦ κρούβουν τὸ χορτάρι,
Κι' ἄσπρα, γαλάζια, κόκκινα, καλοῦν χρυσὸ μελίσι.
'Εκεῖθε μὲ τοὺς ἀδελφούς, ἐδώθε μὲ τὸ Χάρο.-
Μέσ' ἔς τὰ χαράματα συχνά, καὶ μέσ' ἔς τὰ μεσημέρια,
Καὶ σὰ θολώσουν τὰ νερά, καὶ τ' ἄστρα σὰ πληθύνουν,
Ξάφνου σκιρτοῦν οἱ ἀκρογιαλιαῖς, τὰ πέλαγα κ' οἱ βράχοι.
«Ἀραπιᾶς ἄτι, Γάλλου νοῦς, βόλι Τουρκιάς, τόπ' Ἄγγλου!
« Πέλαγο μέγα πολεμᾶ, βαρεῖ τὸ καλυβάκι.
» Κι' ἀλιά! σὲ λίγο ξέσκεπα τὰ λίγα στήθια μένουν
» Ἀθάνατή σαι, ποῦ ποτέ, βροντή, δὲν ἠσυχάζεις;» ²⁾
Ἦσ τὴν πλώρη, ποῦ σκιρτᾶ, γυρτός, τοῦτ' ἄ ξένος ναύτης.
Δειλιάζουν γύρου τὰ νησιά, παρακαλοῦν καὶ κλαῖνε,

¹⁾ Λογισμὸς κ' ἔργο κι' ὄνειρο.

²⁾ Τὸ πέλαο ξάφνου μακριὰ μουγγοβολᾶ καὶ σειέται.
Ἄχ! τ' ἄλογο τῆς Ἀραπιᾶς καλὰ χαλινωμένο,
Καὶ μὲ τοῦ Τούρκου τ' ἄρματα νοῦς Ἰταλοῦ καὶ Γάλλου.
Σὲ λίγο μένουν ἀφραχτα τὰ λίγα στήθια πῶχει.
Ἄκοιμητὴ σαι ποῦ ποτέ, βροντῆ, δὲν ἠσυχάζεις;

Καὶ μὲ λιβάνια δέχεται ¹⁾ καὶ φῶτα τὸν καϊμό τους
Ὁ σταυροθόλωτος ναὸς καὶ τὸ φτωχὸ ξωκκλήσι.
Τὸ μῖσος ὅμως ἔβγαλε καὶ κεῖνο τῆ φωνή του ²⁾.
«Ψαροῦ, τ' ἀγκίστρι π' ἄφησες, ἀλλοῦ νὰ ῥήξης ἄμε.»
Μέσ' ἔς τὰ χαράματα συχνά, καὶ μέσ' ἔς τὰ μεσημέρια,
Κι' ὅταν θολώσουν τὰ νερά, κι' ὅταν πληθύνουν τ' ἄστρα,
Ξάφνου σκιροῦν οἱ ἀκρογιαλιαῖς, τὰ πέλαγα κ' οἱ βράχοι.
Γέρος μακριά, π' ἀπίθωσε ἔς τ' ἀγκίστρι τῆ ζωῆ του,
Τὸ πέταξε, τ' ἀστόχησε, καὶ περιτριγυρνῶντας ³⁾.
«Ἄραπιᾶς ἄτι, Γάλλου νοῦς, βόλι Τουρκιάς, τόπ' Ἄγγλου!
«Πέλαγο μέγ', ἀλίμονον! βαρεῖ τὸ καλυβάκι.
» Σὲ λίγην ὥρα ξέσκεπα τὰ λίγα στήθη μένουν.
» Ἀθάνατή σαι, ποῦ, βροντή, ποτὲ δὲν ἠσυχάζεις;
» Πανερημιὰ τῆς γνώρας μου, θέλω μ' ἐμὲ νὰ κλάψης.

3

Δὲν τοὺς βαραίν' ὁ πόλεμος. ἀλλ' ἔγινε πνοή τους,
..... κ' ἐμπόδισμα δὲν εἶναι
Ἐταῖς κορασιαῖς νὰ τραγουδοῦν, καὶ ἔς τὰ παιδιὰ νὰ παίζουν.

4

Ἀπὸ τὸ μαῦρο σύγνεφο κι' ἀπὸ τῆ μαύρη πίσσα,
.....
Ἄλλ' ἥλιος, ἀλλ' ἀόρατος αἰθέρας κοσμοφόρος

¹⁾ Καὶ δέχεται μὲ λιβανιαῖς.
²⁾ Τὸ μῖσος ὅμως ἔβγαλε τὴν ἐχθρὰ τῆς ψυχῆς του.
«Ψαροῦ, τὸ δίχτυ π' ἄφησες, νὰ πᾶς ἀλλοῦ νὰ ῥήξης.»
Κι' ὁ φθόνος εἶδε κ' ἔρρηξε τῆς ἀδικιᾶς τὸ μῖσος.
«Καλὰ καμες, περήφανη, ἔς ἐσὲ νὰ στέρξ' ὁ κόσμος.
Νὰ ἰδῆ τὸ δίχτυ π' ἄφησες πῶς πᾶς ἀλλοῦ νὰ ῥήξης.»
Κι' ὁ φθόνος ἐσαττεψε τὴν ἀδικιὰ τοῦ μίσους.
«Δίχτυ, ψαροῦ περήφανη, νὰ πᾶς ἀλλοῦ νὰ ῥήξης.»
³⁾ Ψαροῦ μακριά π' ἀπίθωσε ἔς τ' ἀγκίστρι τῆ ζωῆ του,
Τ' ἀστόχησε τρισεύγενα, κ' ἐφώναξε σκωμῆνος.

Ὁ στύλος φανερόνεται, μὲ κάτου μαζωμένα
Τὰ παλληκάρια τὰ καλά, μ' ἀπάνου τῆ σημαία,
Ποῦ μουρμουρίζει καὶ μιλεῖ καὶ τὸ Σταυρὸν ἀπλώνει
Παντόγυρα ἔς τὸν ὄμορφον ἀέρα τῆς ἀντρείας,
Κι' ὁ οὐρανὸς καμάρωνε, κ' ἡ γῆ χεροκοροτοῦσε·
Κάθε φωνὴ κινούμενη κατὰ τὸ φῶς μιλοῦσε,
Κ' ἐσκόρπα τὰ τρισεύγενα λουλούδια τῆς ἀγάπης·
«Ὅμορφη, πλούσια, κι' ἄπαρτη, καὶ σεβαστή, κι' ἅγια!»¹⁾

5

Ἀπὸ τὴν ἀπειρὴν ἐρμιὰ τὰ μάτια μαθημένα
Χαμογελάσαν κι' ἄστραψαν, κ' εἶπαν τὰ μαῦρα χεῖλη·
«Παιδί, ἔς τὴν πόρτα χαίρεσαι μὲ τὴ βοή, ποῦ στέρνεις·
Ἐμπροστά, λαγέ, ἔς τὸν κυνηγὸ, κατακαμπὶς καπνίζεις·
Γλᾶρε, στρειδόφλουντσα ξερνᾶς, ἀφρό, σαλιγκοκαῦκι.»
Καὶ τώρα δά, τ' ἀράθυμο πάτημ' ἀργοπορῶντας,

1) τὰ παλληκάρια
Ἐς τὸν ἥσκιο τῆς ἀπειραχτικῆς καὶ . . . σημαίας,
Καὶ μ' ὄλα τ' ἄρματα βροντοῦν τυφλὰ τοῦ κόπου χάμου,
Καὶ χάμου μ' ὄλα τ' ἄρματα βροντοῦν τυφλὰ τοῦ κόπου.
Κ' εὐφραίνονται τὰ μάτια τους, κ' εὐτύχησαν κυττῶντας
Ταῖς κορασιαῖς νὰ τραγουδοῦν, καὶ τὰ παιδιὰ νὰ παίξουν.
Ἄλλ' ἥλιος μέγας κι' ἄσδυστος, αἰθέρας κοσμοφόρος
Ἄλλ' ἥλιος, ἀλλ' ἀμέτρητος αἰθέρας κτλ.
Ἄλλ' ἥλιος, ἀλλ' ἀκλόνηστος κτλ.
Ἄλλ' ἥλιος, ἀλλ' ἀτάραχος κτλ.
Ποῦ μουρμουρίζει, καὶ μιλεῖ, καὶ τὸ Σταυρὸ τεντώνει
Ἐς τὸν ὄμορφο κι' ἀτάραχον ἐλευθεριᾶς ἀέρα.
Ἐς ταῖς ὄμορφαις, κ' ἐλεύθεραις, κ' εὐτυχημέναις αὔραις.
Κι' ὁ Οὐρανὸς τῆ βλόγουνε, κ' ἡ γῆ τῆ χαιρετοῦσε.
. . . ἀνθρώπινῃ μιλιὰ, καὶ σὲ στεφάνι πλέκει
Τὰ πλούσια καὶ τρισεύγενα τοῦ πόθου λουλουδάκια.
. . . ἡ πρόθυμῃ γλυκειὰ φωνὴ σὲ κράζει,
Σκορπῶντας τὰ τρισεύγενα τ' ἀγάπης λουλουδάκια.
Ἀνίκητῃ σαι, κι' ὄμορφη, καὶ σεβαστή, κι' ἅγια.

Κατὰ τὸ κάστρο τὸ μικρὸ πάλι κυττᾶ, καὶ σφίγγει,
Σφίγγει στενὰ τὴ σπάθη του ἔς τὸ λαβωμένο στῆθος,
Π' ἀγροίκα μέσα τὴν καρδιὰ μεγάλη καὶ τὴ θλίψη ¹⁾.

6

Ὁ Πειρασμός.

Ἔστησ' ὁ Ἔρωτας χορὸν μὲ τὸν ξανθὸν Ἀπρίλη,
Κ' ἡ φύσις ἤυρε τὴν καλὴ καὶ τὴ γλυκεῖά της ὦρα,
Καὶ μέσ' ἔς τὴ σκιά, ποῦ φούντωσε καὶ κλεῖ δροσιαῖς καὶ μύσχους,
Ἀνάκουστος κηλαϊδισμὸς καὶ λιποθυμισμένος ²⁾.

¹⁾ Γέρνεις, παιδάκι, ἔς τὴ μπασιά, καὶ στέρνεις τὴ φωνή σου·
Γροικῶ σε, γλᾶρε, ποῦ ξερνᾶς φλούντσια στρειδιοῦ ἔς τὸ βράχο·
Δουλειά χειρ, γδυμοσάλιγκα, καὶ βλέπω τοὺς ἀφρούς σου.

Ξερνῶντας τὰ φλουντσόστρειδα, γλᾶρε, βαρεῖς τὸ βράχο.

Γλᾶρε, στρειδοφλουντσα ξερνᾶς, πολὺν ἀφρό, σαλίγκι.

Κατακαμπὶς ὁ κυνηγὸς λαγὸν δε νὰ καπνίζη.

Μακρὰ λαγὸν δ' ὁ κυνηγὸς κατακαμπὶς ν' ἀχνίζη

Τώρα μὲ τὴν πανάγρια θωριὰ ταπεινωμένη

Κυττᾶ, καὶ σφίγγει τὸ σπαθὶ ἔς τὸ λαβωμένο στῆθος,

Ποῦ μέσ' ἀγροίκα τὴν ψυχὴν μεγάλην καὶ τὴ θλίψη.

Καὶ τώρα

Πάλε βαρῶντας μὲ τὸ νοῦ κατὰ τὸ φῶς, καὶ πάλε

Κυττῶντας, καὶ τ' ἀράθυμο πάτημ' ἀργοπορῶντας,

Καταπλακώνει τὸ σπαθὶ ἔς τὸ λαβωμένο στῆθος,

Π' ἀγροίκα μέσα τὴν καρδιὰ μεγάλην καὶ τὴ θλίψη.

Κατὰ τὸ κάστρο τὸ μικρὸ, καὶ μὲ τὰ δύο του χέρια

Σφίγγει σφιχτὰ τὴ σπάθη του κτλ.

²⁾ Ὁ Ἔρωτας ἐχόρευσε μὲ τὸν ξανθὸν Ἀπρίλη,
Κ' ἡ φύσις ὅλη βρῖσκεται μεσ' ἔς τὴ γλυκεῖά της ὦρα.
Εἰς τ' οὐρανοῦ τὴν πλατωσιὰ καὶ ἔς τὰ κρυφὰ τοῦ βᾶτου
Ἐτοῦ ῥοδισμένου . . . μέσ' ἔς τὸν πυκνὸν κρυψιῶνα
Ἀνάκουστοι κηλαϊδισμοὶ καὶ λιποθυμισμένοι.
Καὶ φέρνουν οἱ ἀέρηδες, χορτᾶτοι νερατζάνθη,
Ἀνάκουστους κηλαϊδισμοὺς καὶ λιποθυμισμένους.

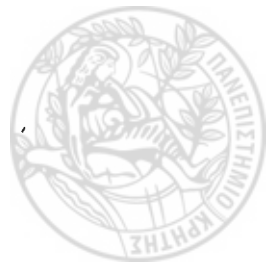
Νερά καθάρια καὶ γλυκά, νερά χαριτωμένα,
Χύνονται μέσ' ἔς τὴν ἄβυσσο τὴ μοσχοβολισμένη,
Καὶ παίρνουνε τὸ μόσχο της, κι' ἀφίνουν τὴ δροσιά τους,
Κι' οὐλα ἔς τὸν ἥλιο δείχνοντας τὰ πλούτια τῆς πηγῆς τους,
Τρέχουν ἐδῶ, τρέχουν ἐκεῖ, καὶ κάνουν σὰν ἀηδόνια ¹⁾.
Ἐξ' ἀναβρῦζει κ' ἡ ζωὴ ἔς γῆ, ἔς οὐρανό, σὲ κύμα.
Ἄλλὰ ἔς τῆς λίμνης τὸ νερό, π' ἀκίνητό ναι κι' ἄσπρο,
Ἀκίνητ' ὅπου κι' ἂν ἰδῆς, καὶ κάτασπρ' ὡς τὸν πάτο,
Μὲ μικρὸν ἥσκιον ἄγνωρον ἔπαιξ' ἡ πεταλοῦδα,
Ποῦ χ' εὐωδίσῃ τ'ς ὕπνους της μέσα ἔς τὸν ἄγριο κρίνο ²⁾.

Σὲ γῆ, σὲ κύμα, σὲ γιालό,
Μὲ ῥόδο, μὲ γιοφύλλι,
(Πόδι, Κύρ' Ἐρωτα, χρυσό)
Τώρα ποῦ ἔστησε χορὸ
Μὲ τὸν ξανθὸν Ἀπρίλν.

Στὴ φράχτη μεσ' ἔς τὴ φουντωτί,
Χαριτωμένη τώρα,
Ἄποῦ δροσιαῖς καὶ μόσχους κλεῖ
Κ' ἡ φύσις νῦρε τὴν καλὴ
Καὶ τὴ γλυκειὰ της ὥρα.

Δροσιαῖς καὶ μόσχους κλεῖ κι' αὐτὸς
Ἄ βᾶτος φουντωμένος,
Καὶ μέσ' ἀκούστηκε γλυκὸς
Ἀνάκουστος κηλαϊδισμὸς
Καὶ λιποθυμισμένος.

- 1) Ἐνφ̄ ξοιθ' ὠραιότατα νερά χαριτωμένα
Πέφτουνε μέσ' ἔς τὴν ἄβυσσο...
Καὶ χαίρουνε τὸ μόσχο της καὶ δίνουν τὴ δροσιά τους,
Μ' ὄλα τὰ πλουσιοπάροχα καλὰ τῆς νερομάννας.
Καὶ τὰ νερά σπουδάζουνε καὶ κάνουν σὰν ἀηδόνια.
Καὶ παίρνουνε τὸ μόσχο της γιὰ τὴ δροσιά π' ἀφίνουν.
Νεράκι, π' ἀηδονολαλεῖς, καὶ ῥὲς μὲ σπουδα ἔς τ' ἄνθη,
Σοῦ δίνουνε τὸ μόσχο τους γιὰ τὴ δροσιά π' ἀφίνεις.
- 2) Ἄλλὰ ἔς τῆς λίμνης τὸ νερό π' ἀσάλευτό ναι κι' ἄσπρο,
Ἀσάλευτ' ὅπου κι' ἂν ἰδῆς, καὶ κάτασπρ' ὡς τὸν πάτο,
Μὲ μικρὸν ἥσκιον ἔπαιξε χρυσῆ πεταλοῦδα,
Ἰοῦ βῶδισε τὸν ὕπνο της μέσα ἔς τὸν ἄγριο κρίνο.
Ποῦ πέρασεν εὐωδικιὰ νύχτα ἔς τὸν ἄγριο κρίνο.

Ἄλαφροήσκιωτε καλέ, γιὰ πὲς ἀπόψε τί δεῖς
Νύχτα γιομάτη θαύματα, νύχτα σπαρμένη μάγια!
Χωρὶς ποσῶς γῆς, οὐρανός, καὶ θάλασσα νὰ πνένε,
Οὐδ' ὅσο κὰν' ἡ μέλισσα κοντὰ 'ς τὸ λουλουδάκι,
Γύρου σὲ κἀτι ἀτάραχο, π' ἀσπρίζει μέσ' 'ς τὴ λίμνη,
Μονάχο ἀνακατώθηκε τὸ στρογγυλὸ φεγγάρι,
Κι' ὁμορφὴ βγαίνει κορασιὰ ντυμένη μὲ τὸ φῶς του ¹⁾.

7

Ἔρμα ν' τὰ μάτια, ποῦ καλεῖς, χρυσὲ ζωῆς ἀέρα ²⁾

Ἄποῦ χε 'ς τ' ἀγριόκρινου τοὺς μόσχους ξενυχτήση.

Ποῦ μέσα 'ς τὸν ἀγριόκρινο γλυκὰ χε ξενυχτήση.

Λευκὸ βουνάκι πρόβατα ποῦ σειέται καὶ βελάζει,
Καὶ μέσ' 'ς τῆς λίμνης τὰ νερὰ στρωτὰ, γλυκὰ, καθάρια,
Στῆς ἔρμης λίμνης τὰ νερὰ ὀλόστρωτα καθάρια
Ἐπαιξε μὲ τὸν ἥσκιο τῆς γαλάζια πεταλοῦδα,
Ποῦ εὐώδιασε τὸν ἕπνο τῆς μέσα 'ς τὸν ἀγριο κρίνο.

¹⁾ Γιὰ πὲς, ἀλαφροήσκιωτε, 'ς τὴ λίμνη ἀπόψε τ' εἶδες.

Ἐσὺ σκιον ἔχεις ἀλαφρό, καὶ πὲς ἀπόψε τ' εἶδες.

Ἐστὴ λίμνη κλεῖ κἀτι λευκὸ διπλῶντας τὸ φεγγάρι.

Κἀτι λευκὸ κι' ἀτάραχο τυλίζει τὸ φεγγάρι.

Ἐκεῖ ποῦ ἡ λίμνη φοῦσκωσε 'ς τὸ στρογγυλὸ φεγγάρι,

Συχνὰ τὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ κἀτι λευκὸ τυλίζει

Κ' ἐβγαῖνε κόρη θεϊκιὰ καὶ φεγγαροντυμένη.

Σὲ κἀτι ἀπάνου ἀτάραχο π' ἀσπρίζει μέσ' 'ς τὴ λίμνη,

Ἐσυχθ' ἀνακατώθηκε τὸ στρογγυλὸ φεγγάρι,

Κι' ὁμορφὴν βγαίνει κορασιὰ ὀλόλαμπρη 'ς τὸ φῶς του,

Κι' ὁμορφὴν βγαίνει κορασιὰ καὶ θεϊκιὰ 'ς τὸ φῶς του.

Κι' ὁμορφὴν βγαίνει κορασιὰ στημένη μέσ' 'ς τὸ φῶς του.

²⁾ Ἀγαπημένα σὲ καλεῖ, δροσάτα σὲ χαϊδεύει,

Γλυκὸς ἀέρας καθαρὸς, μοσχολιαῖς χορτᾶτος,

Κι' ἀνάκουστους κηλαϊδισμοὺς καὶ λιποθυμισμένους.

Γλυκὰ χαϊδεύει δροσερὸς τῆς εὐωδιᾶς ἀέρας

Μ' ἀνάκουστους κηλαϊδισμοὺς καὶ λιποθυμισμένους.

Καλεῖς, χρυσὲ τῆς εὐωδιᾶς, τῆς ὁμορφιᾶς ἀέρα.

Μὴ με χαϊδεύης, δροσερὲ τῆς ὁμορφιᾶς ἀέρα.

Εἰς τὸ ποίημα ἔν' ἀπὸ τὰ σημαντικώτερα πρόσωπα ἦταν μία κόρη, ὀρφανή, τὴν ὁποῖαν οἱ ἄλλαι πλέον ἡλικιωμέναις γυναῖκες εἶχαν ἀναθρέψῃ, καὶ τὴν ἀγαποῦσαν ὅλαις ὡς θυγατέρα τους. Πέφτει εἰς τὸν πόλεμο ἓνας τῶν ἐνδοξοτέρων ἀγωνιστῶν, τὸν ὁποῖον αὐτὴ εἶχε ἀγαπήσῃ εἰς τὸν καιρὸ τῆς εὐτυχίας· ὥστε ἀπὸ τὸ ἄκρο τῆς ἐλπίδας ἡ καρδιά της βυθίζεται εἰς τὴν λύπη· εὐρίσκει παρηγορία κυττάζοντας τ' ἀγαπημένα πρόσωπα καὶ τὸ ὑψηλὸ παράδειγμα τῶν ἄλλων γυναικῶν. Αὐτὰ ἄρκοῦν νὰ διαφωτίσουν ὀπωσδήποτε τοῦτο τὸ κομμάτι, εἰς τὸ ὁποῖον ἡ ἐνθουσιασμένη νέα στρέφεται νοερῶς πρὸς τὸν Ἄγγελον, τὸν ὁποῖον εἶδε ἔς τ' ὄνειρό της νὰ τῆς προσφέρῃ τὰ φτερά του· γυρίζει ἔπειτα πρὸς ταῖς γυναῖκες νὰ τοὺς εἰπῇ, ὅτι αὐτὴ τὰ θέλει τὰ φτερὰ πραγματικῶς, ἀλλ' ὄχι γιὰ νὰ φύγῃ, ἀλλὰ γιὰ νὰ τὰ κρατῇ κλεισμένα ἐκεῖ κοντὰ τους, καὶ νὰ περιμεῖνῃ μαζί τους τὴν ὥρα τοῦ θανάτου. Μετὰ ταῦτα ἀνατρέχει ἡ φαντασία της εἰς ἄλλα περασμένα· πῶς τὴν ἐπαρηγοροῦσαν, ἐνῶ ἐκεῖτετο ἄρρωστη, « οἱ ἀτάραχαις πνοαῖς οἱ πολυαγαπημέναις » τῶν ἄλλων γυναικῶν ὁποῦ ἐκοιμοῦνταν κοντὰ της· καὶ τέλος πῶς εἶχε ἰδῆ τὸν νέον νὰ χορεύῃ, εἰς τὴ χαρμόσυνη ἡμέρα τῆς νίκης.

Ἄγγελε, μόνον ἔς τ' ὄνειρο μοῦ δίνεις τὰ φτερά σου;
'Στ' ὄνομ' Αὐτοῦ, ποῦ σ' τὰ πλασε, τ' ἀγγελιὸ τ'ς ἐρμῆς τὰ θέλει.
'Ἰδού, ποῦ τὰ σφυροκοπῶ ἔς τὸν ἀνοιχτὸν ἄερα,
Χωρὶς φιλί, χαιρετισμὸ, ματιά, βασιλισσαῖς μου!
Τὰ θέλω γώ, νὰ τὰ χω γώ, νὰ τὰ κρατῶ κλεισμένα,
'Εδῶ π' ἀγάπης τρέχουνε βρῦσαις χαριτωμέναις. ¹⁾

¹⁾ Φτερά χετε, π' ἀνέγγιαγα παντοῦ πετοῦν, Ἄγγελοι.
Παντοῦ πετοῦν κ' εἶν' ἄφθαρτα, Ἄγγελοι, τὰ φτερά σας·
'Στ' ὄνομ' Αὐτοῦ, ποῦ τὰ πλασε, τ' ἀγγελιὸ τ'ς ἐρμῆς τὰ θέλει.
'Ἰδού, μ' ἀσποῦδα τὰ φορῶ, μ' ἀλαιμαργιά τὰ σφίγγω,
Νὰ τὰ χω δῶ, καὶ νὰ τὰ κλειῶ, νὰ τὰ κρατῶ κλεισμένα,
'Εδῶ ποῦ τρέχουνε γιὰ μὲ γλυκειαῖς ἀγάπης βρῦσαις.
Κι' ἀμέσως τὰ σφυροκοπῶ ἔς τὸν ἀνοιχτὸν ἄερα,
Χωρὶς φιλί, χαιρετισμὸ, χωρὶς ματιά νὰ δώσω.

*Ὄχι φιλί, χαιρετισμὸ, μήτε ματιά νὰ δώσω.

Κι' ἄκουα ποῦ λέγετε· « Πουλί, γλυκειὰ ποῦ ν' ἦ φωνή σου! »
Ἀηδονολάλειε στῆθος μου, πρὶν τὸ σπαθὶ σὲ σχίσῃ·
Καλαῖς πνοαῖς παρηγοριὰ 'ς τὴ βαρεῖα νύχτα κ' ἔρημῃ ¹⁾
Μὲ σᾶς νὰ πέσω 'ς τὸ σπαθί, κι' ἄμποτε νὰ μαι πρώτη!
Τὸ στραβὸ φέσι 'ς τὸ χορὸ τ' ἄνθια 'ς τ' αὐτὶ στολιῖζει,
Τὰ μάτια δείχνουν ἔρωτα γιὰ τὸν ἀπάνου κόσμο,
Καὶ 'ς τὴ θωριά του εἶν' ὁμορφο τὸ φῶς καὶ μαγεμένο! ²⁾

9

Τὰ σπλάχνα μου κ' ἡ θάλασσα ποτὲ δὲν ἠσυχάζουν,
Κι' ὄσ' ἄνθια θρέφει καὶ καρποὺς τόσ' ἄρματα σὲ κλειοῦνε.

10

Φεύγω τ' ἀλόγου τὴν ὁρμὴ καὶ τοῦ σπαθιοῦ τὸν τρομό.
Τ' ὄνειρου μάταια πιθυμιά, κι' ὄνειρο αὐτῆ ν' ἦ ἴδιὰ!
Ἐγύρισε ἡ παράξενη τοῦ κόσμου ταξειδεύτρα,
Μοῦ πε μὲ θεῖο χαμόγελο βρεμένο μ' ἕνα δάκρυ ³⁾
Κόψ' τὸ νερὸ 'ς τὴ μάννα του, μπάσ' το 'ς τὸ περιβόλι,
Ἐ τὸ περιβόλι τῆς ψυχῆς τὸ μοσχαναθρεμμένο ⁴⁾.

1) Παρηγοριὰ καλαῖς πνοαῖς, ψυχὴ τῆς ἔρημης νύχτας.
Γλυκαῖς πνοαῖς παρηγοριὰ κτλ.

Ἔσπρωξ' ἀπόψε κατὰ σᾶς τὰ χέρια ποῦ χαν θέρημ·
Παρηγοριὰ καλαῖς πνοαῖς 'ς τὴ μαύρη νύχτα κ' ἔρημ.

2) Τὸ στραβὸ φέσι 'ς τὸ χορὸ τ' ἄνθια 'ς τ' αὐτὶ στολιῖζει,
Στοχαστικὰ τὰ μάτια του τριγύρου δὲν κυττάζουν,
Καὶ δείχνουν τὴν ἀγάπην τους γιὰ τὸν ἀπάνου κόσμο.

Ἄχ! 'ς τὴ θωριά του ν' ὁμορφο τὸ φῶς καὶ μαγεμένο.
Βάνουν ἀγάπην 'ς τὰ ψηλὰ τὰ μάτια κ' ἡ θωριά του,
Κι' ἀπάνου της εἶν' ὁμορφο τὸ φῶς καὶ μαγεμένο.

Τὰ μάτια χύνουν ἔρωτα κατὰ τὸν ἀνου κόσμο,
Ὅπου τὸν ἀλαφρόδενε 'ς τὴ γῆ μὲ τὸ χορὸ του,
Καὶ 'ς τὴ θωριά του κτλ.

Δέν' ἐλαφρὰ τὸν οὐρανὸ 'ς τὴ γῆ μὲ τὸ χορὸ του.

3) Μοῦ πε μὲ θεῖο χαμόγελο ὅπ' ἔσταξ' ἕνα δάκρυ·

4) Ἐ τὸ περιβόλι τῆς ψυχῆς τὸ μοσχαναστημένο.

Ἐ τὸ περιβόλι τῆς ψυχῆς τὸ μοσχοβολισμένο.

11

Μία τῶν γυναικῶν προσφεύγει εἰς τὸ στοχασμὸ τοῦ θανάτου, ὡς μόνη σωτηρία της μὲ τὴ χαρὰ, τὴν ὁποῖαν αἰσθάνεται τὸ πουλάκι,

Ὅπου δε σκιᾶς παράδεισο, καὶ τήνε χαιρετάει
Μὲ τοῦ φτεροῦ τὸ σάλαγο καὶ μὲ κἀνέναν ἦχο,

εἰς τὴ στιγμὴν ὅπου εἶναι κοπιασμένο ἀπὸ μακρινὸ ταξίδι, εἰς τὴ φλόγα καλοκαιρινοῦ ἥλιου.

12

Καὶ βλέπω πέρα τὰ παιδιά καὶ ταῖς ἀντρογυναῖκες
Γύρου ᾿ς τὴ φλόγα π' ἀναψαν, καὶ θλιβερὰ τὴ θρέψαν
Μ' ἀγαπημένα πράματα, καὶ μὲ σεμνὰ κρεβάτια,
'Ακίνηται, ἀστέναχταις, δίχως νὰ ῥήξουν δάκρυ·
Καὶ γγίζ' ἢ σπίδα τὰ μαλλιά καὶ τὰ λειωμένα ροῦχα·
Γλήγορα, στάχτη, νὰ φανῆς, οἱ φούχταις νὰ γιομίσουν ¹⁾.

13

Εἶν' ἔτοιμα ᾿ς τὴν ἄσπονδη πλημμύρα τῶν ἀρμάτων
Δρόμο νὰ σχίσουν τὰ σπαθιά, κ' ἐλεύθεροι νὰ μείνουν,
'Εκεῖθε μὲ τοὺς ἀδελφούς, ἐδῶθε μὲ τὸ Χάρο.

14

(Μία γυναῖκα εἰς τὸ γιουροῦσι)
Τουφέκια τούρκικα σπαθιά!
Τὸ ξεροκάλαμο περνᾷ.

15

Σὰν ἥλιος, ὅπου ξάφνου σκεῖ πυκνὰ καὶ μαῦρα νέφη,
Τ' ὄρος βαρεῖ κατάραχα καὶ σπίτια ἰδὲς ᾿ς τὴ χλόη ²⁾.

1844

¹⁾ Γύρου ᾿ς τὴ φλόγα, π' ἀναψαν καὶ τὴν ἐτριγυρίσαν,
Κυττάζουν δίχως κίνημα, κυττάζουν δίχως δάκρυ,
Τ' ἀγαπημένα πράματα καὶ τὰ σεμνὰ κρεβάτια·

Καὶ μέσ' ᾿ς τὴ φλόγα, π' ἀναψαν μὲ τὰ δικά τους χέρια
Κυττάζαν δίχως κίνημα, κυττάζαν δίχως δάκρυ,
'Ακίνηταις, ἀδάκρυταις, κυττώντας, μελετώντας.
Κυττώντας μέσ' ἀκίνηταις, ἀδάκρυταις κυττώντας.

²⁾ Τ' ὄρος βαρεῖ κατάραχα σκιώντας τὰ νέφη ὁ ἥλιος,
Καὶ φανερά σοῦ γέγονται τὰ σπίτια μέσ' ᾿ς τὴ χλόη.

Γ

Η ΩΔΗ ΤΟΥ ΠΕΤΡΑΡΧΗ

Chiare, fresche e dolci acque

Νερά καθαροφλοίσβιστα,
Γλυκύτατα καὶ κρύα,
Ποῦ μέσα ἀναγαλλιάζετο
Ἐ ἀσύγκριτη ὁμορφία·
Χλωρόκλαδα, ὅπου ἀκούμπησε
Τ' ὠραῖο της τὸ πλευρὸ
(Μ' ἀνοίγεται ἢ ἐνθυμούμενη
Καρδιὰ μὲ στεναγμό)·

Κ' ἐσεῖς, ποῦ ἀπὸ τὸ μόσχο σας,
Δροσόχορτα, δροσάνθη,
Ὁ κόλπος τοῦ φορέματος
Ὁ ἀγγελικὸς εὐφράνθη·
Ἄερα ἱερέ, ποῦ μ' ἔσφαξαν
Τὰ μάτια τὰ λαμπρά·
Ἀκοῦστε τὰ παράπονα,
Ποῦ κάνω ὑστερινά.

Ἄν νὰ κλειθοῦν οἱ μέραις μου
Δακρύζοντας μοῦ μέλλη
Ἀπὸ τὸ πάθος τὸ ἄπειρο,
Κι' ὁ Οὐρανὸς τὸ θέλη,
Μιὰ χάρην ἢ βαρειόμοιρη
Ψυχὴ μου ἐπιθυμεῖ,
Νὰ λάβῃ ἐδῶ τὸν τάφο της,
Κι' ὀλόγυμνη νὰ βγῆ.

Πικρός, πικρός ὁ θάνατος!
Ἄλλὰ δὲν εἶναι τόσο,
Ἄν τέτοια ἐλπίδα τῆς ψυχῆς
Ἐγὼ μπορῶ νὰ δώσω·
Γιατὶ ποῦ ναῦρη ἢ δύστυχη
Περσότερη ἡσυχιά,
Γιὰ νὰ γδυθῆ τὰ κόκκαλα,
Τὰ μέλη τ' ἀχαμνά;

Ἴσως καιροὶ θεὸ ν᾿ἀλλθουνε
Ποῦ δὲ θὰ μὲ μισήση
Ἡ ὠραιότης ἢ ἀσπλαχνη·
Καὶ θὰ ξαναγυρίση
Ἐς τὸν τόπο, ποῦ μ' ἀπάντησε
Τῆ μέρα τὴν ἱερά,
Καὶ νὰ μὲ ἰδοῦν τὰ μάτια της
Θὰ δείξη ἐπιθυμιά·

Ἄλλὰ, ἔς ταῖς πέτραις βλέποντας
Τὸ ὑστερινό μου χῶμα,
Θ' ἀνοίξη ἀναστενάζοντας
Ἐτσι γλυκὰ τὸ στόμα,
Ὅποῦ γιὰ κάθε ἀμάρτημα
Θὲ νὰ συγχωρεθῶ, —
Στενεύοντας μὲ δάκρυα
Ὡραῖα τὸν Οὐρανό.

Ἄνθια, θυμοῦμαι, ἐπέφτανε
Ἄπ' τὰ κλωνάρια πλήθος,
Συρμένα ἀπὸ τὸν Ἔρωτα
Ἐς τὸ μαλακὸ τὸ στήθος·
Κ' ἔστεκε μὲ ταπεινώση
Σὲ τόσην δόξα αὐτή,
Ὀλόλαμπρη, ὀλοστόλιστη,
Ἄπ' τὴν ἀνθοβολή.

Καὶ ποιὸ ἀπὸ τ' ἄνθια ἠσύχαζε
Ἐπίανου ἔς τὴν ποδιά της,
Ποιὸ ἔς τὰ μαργαριτόπλεχτα
Λαμπρόξανθα μαλλιά της·
Ἐς τὴν ὄψη ποιὸ τοῦ δρεύματος
Τοῦ λιβαδιοῦ, καὶ ποιὸ
Λὲς κ' ἔλεε ἀεροπλέοντας·
Ὁ Ἑρως εἶν' ἐδῶ.

Πόσαις φοραῖς τὸ πνεῦμα μου
Ἐπὶ τρομάρα ἐπιάσθη,
Καί, τούτη, τούτη, ἐφώναξα.
Ἐς τὸν Οὐρανὸν ἐπλάσθη!
Γιατὶ ὅλα τότε μοῦ καναν
Τὰ φρένα ἐκστατικά,-
Τὸ σῶμα, τὸ γλυκόγελο,
Τὸ πρόσωπο, ἢ λαλιά·

Καὶ τόσο αὐτὰ μοῦ κρύβανε
Ἐς τὰ μάτια τὴν ἀλήθεια,
Ποῦ λεα· Καὶ πότε ἀνέβηκα,
Ποιὸς μοῦ δωκε βοήθεια;-
Θαυρῶντας ὅπως ἔλαβα
Οἰκιά ἔς τὸν Οὐρανό·
Κ' ἐγὼ ἀπὸ τότε ἀνάπαιψη
Δὲ βρίσκω παρὰ δῶ.

Καὶ σύ, καὶ σύ, τραγοῦδι μου,
Ἐάν εἶχε ὁ νοῦς μου φιλίαση
Νὰ σὲ στολίση ὡς ἤθελα,
Τῶρ' ἄφινες τὰ δάση.
Κ' ἐπρόβανες τὰ λόγια σου
Ἐς τὸν κόσμον θαρρετά·
Ἐλλὰ μὴν πᾶς, κί' ἀπόμεινε
Μ' ἐμὲ ἔς τὴν ἐρημιά.

Μ Ι Μ Η Σ Η

ΤΟΥ ΤΡΑΓΟΥΔΙΟΥ ΤΗΣ ΔΕΣΔΕΜΟΝΑΣ

The poor soul sat etc.

Shakesp. Othel. Act IV. Sc. III.

Ἡ ἀθλία ψυχὴ καθήμενη
Σὲ χόρτο, σὲ λουλοῦδι.
Μὲ μία φωνὴ νεκρώσιμη
Ἄρχιναι τὸ τραγοῦδι·
«Ἐλάτε, τραγουδήσετε
» Τὴν πράσινην ἔτιά».

Ἀκίνητο τὸ χέρι της
Εἰς τὴν καρδιὰ βαστάει,
Τὴν κεφαλὴ ἕς τὰ γόνατα
Τ' ἀδύνατα ἀκουμπάει,
Κι' ὁ ῥυαξ ἐκεῖ ἕς τὰ πόδια της
Ἐφλοίσβιζε τερπνά.
«Ὅλοι, ὄλοι, τραγουδήσετε
» Ἐτιά, ἔτιά, ἔτιά.»

Πικρὰ ἀντάμα ἐβγαίνανε
Τὰ δάκρυα μὲ τὰ λόγια,
Κ' ἔτσι ἔλεγε ἀκατάπαντα
Βαριά τὰ μοιρολόγια,
Ὅπου τὴν ἐλπιόντανε
Λαγκάδια καὶ βουνά.
«Ἐτιὰ νὰ τραγουδήσετε,-
» Ἐτιὰ καὶ πάντα ἔτιά.»

» Δὲ φταίει· - ψεύτη τὸν Ἔρωτα
» Κάνεις ἄς μὴν τὸν κράζῃ·
» Ἐως ποῦ μιλεῖ τ' ἀχείλι μου,
» Δὲ φταίει, θὲ νὰ φωνάζῃ·

- » Γιατί μοῦ τὸ φανέρωσε
» Πῶς πλέον δὲ μ' ἀγαπᾷ,
» Κι' ἀμέσως ἐγὼ ἀρχίνησα
» Νὰ τραγουδήσω ἐτιά.
- » Μιὰ μέρα ἐγὼ τοῦ κλαύθηκα
» Πῶς πέφτει ἴσ' ἄλλα στήθη,
» Κ' ἐμένα μ' ἀπαράτησε, -
» Κ' ἐκεῖνος μ' ἀποκρίθη·
» -Μιμήσου με κι' ἀγάπησε
» Ἄλλη κ' ἐσὺ ἀγκαλιά. -
» Τί ν' ἀγαπήσω ἢ δύστυχη
» Πάρεξ θανάτου ἐτιά!
- » Δὲ θέλω νὰ μοῦ βάλουνε
» Εἰς τὸ στερνὸ κλινάρι
» Μυρτιαῖς, οὔτε τριαντάφυλλα,
» Πάρεξ ἐτιᾶς κλωνάρι,
» Κι' ἀπάνου ἀπὸ τὸ μνήμα μου
» Ἄλλη δὲ θέλω ἡσυχία·
» Ὅλοι, ὄλοι, τραγουδήσετε
» Τὴν πράσινην ἐτιά.»

* Η ΑΝΟΙΞΙ

ΤΟΥ ΜΕΤΑΣΤΑΣΙΟΥ

Già riede primavera
Col suo fiorito aspeto

Ἄπ' τὴν ἀνοιξη, ποῦ ἐγύρισε,
Οὐρανὸς καὶ γῆς εὐφράνθη,
Μὲ τὸ χόρτο καὶ μὲ τ' ἄνθι
Παῖξει ὁ ζέφυρος τερπνά.

Καὶ τὸ χόρτο πρασινίζει,
Μόν' ἔς ἔμένα δὲ γυρίζει
Τῆς καρδιάς ἡ σιγαλιά.

Ἕλιου ἀχτίνα καθαρώτατη
Τοῦ βουνοῦ τὰ χιόνια λειώνει,
Ποῦ τὸ νέο του ξεφτυρώνει
Πράσιν' ἔντυμα λαμπρό·

Τὸ σιγὸ τὸ κυματάκι
Εἰς ταῖς ἄκραις του φλοισβίζει,
Καὶ τὸ ἀνθοδροσοστολίζει
Μὲ τ' ἀκοίμητα νερά.

Τὸ ἰσχυρὸ τὸ δέντρο, ποῦ εἶδανε
Σταθερὸ καιροὶ καὶ χρόνοι,
Τὰ κλωνάρια ξελαφρώνει
Ἄπ' τὰ χιόνια τὰ ὀκηρά.

Παντοῦ, ἰδοῦ, ξυπνοῦν καὶ τρέμουν
Ἄνθια χίλια ἀπὸ τὸ χῶμα,
Ποῦ εἶν' ἀπείραχτα εἰς τὸ χρῶμα
Ἄπ' τ' ἀλέτρια τὰ σκληρά,

Νά, τὸ χειλιδόνι ἐγύρισε,
Ποῦ τὸ πέλαο περνάει,
Κ' ἐδῶ πάλι οἰκοδομáει
Τῆ γλυκειά του τῆ φωλιά.

Κ' ἐκεῖ ποῦ μὲ τῆ φτεροῦγα
Τρέχει ὀγλήγορα καὶ λάμνει,
Προσοχὴ κάμμιὰ δὲν κάμνει
Εἰς ὁποῖον τὸν κυνηγᾷ.

Ἡ βοσκοῦλα ἔρωτεμένη
Πάει ἔς τὸ ῥεῦμα νὰ κυττάξῃ,
Γιὰ νὰ βάλῃ ὥραϊα σὲ τάξῃ
Τὰ ξανθά της τὰ μαλλιά.

Νὰ βοσκοῦν βγαίνουν τὰ πρόβατα·
Τώρα πλέον δὲ μνέσκουν ἄλλοι,
Ἡ ψαράδες ἔς τ' ἀκρογιάλι,
Ἡ διαβάταις ἔς τὴν οἰκιά.

Ὡς καὶ ὁ ναύτης, ποῦ γυμνότατος
Ἐστὴν πατρίδα του ἐσυνάχθη,
Γιατὶ ὁ μαῦρος ἐταράχθη
Ἐκ τῆς φουσκοθαλασσιά,

Βλέποντας σιγὴ τὸ κύμα,
Λύει τὸ πλοῖον, καὶ δὲ φοβᾶται
Καὶ οὐδὲ πλέον ξαναθυμᾶται
Πῶς ἐφούσκωσε φριχτά.

ΤΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ
ΤΟΥ ΜΕΤΑΣΤΑΣΙΟΥ

Or che niega i doni suoi
La stagion dei fiori amica.

Τώρα ἡ ἀνοιξὴ μᾶς ἔκρυψε
Τ' ἀνθηρά, τὰ ὥραϊα της δῶρα,
Καὶ προβαίνει ἀσταχοφόρα
Τοῦ καλοκαιριοῦ ἡ αὐγή.

Καὶ ἀποκάτου ἀπὸ τὸν ἥλιο
Τόσο τοῦ ἄμμου ἡ λαύρα αὐξήνει,
Ποῦ εἰς τὴ βάρβαρη Κυρήνη
Μόλις εἶναι ἡ λαύρα αὐτή.

Τώρα πλέον τὸ γλυκοχάραμα
Ἡ δροσιὰ δὲ συντροφεύει,
Χόρτο οὔτ' ἄνθι θεραπεύει
Μήτε μία σταλαματιά.

Πλέον δὲ σέρνει ὁ ῥύαξ τὸ ῥεῦμα
Εἰς τὴν γῆν, ὅπου διψάει,
Καὶ σκασμένη ἀναζητάει
Τὰ καρπόφορα νερά.

Τῆ φαγὸ κυττάζει ὁ ἥλιος
Μπουχωμένη, χλωμιασμένη,
Ποῦ εἶδε ὁ Μάης ξανανιωμένη,
Εἰς τὰ φύλλα, εἰς τὴ μορφή.

Καὶ εἰς τὴν γῆν τὴν μητρικὴν της
Σκιὰν ὀλίγη δὲν ἀφίνει,
Μήτε σκιὰ τοῦ ῥύακος δίνει,
Ποῦ τῆς ἔδωσε θροφή.

Ἰδρωμένος στήθια, πρόσωπο,
Πάνω ἐκεῖ ᾗ τὰ θερισμένα,
Μὲ τὰ μέλη ξαπλωμένα.
Νά, κοιμάται ὁ θεριστής·

Πάει, καὶ τ'ς ἴδρωτες, ποῦ τρέχουν,
Ἐκ τοῦ ἁπλοῦς τοῦ γυρμένη,
Ἡ βοσκοῦλα ἐρωτεμένη
Τοῦ σφουγγίζει παρενθύς.

Κεῖται ἐς τὴν γῆ τὴν ἄκαρπη
Τὸ σκυλί, καὶ ἄδυναμίζει,
Καὶ ποτέ του δὲ γαυγίζει
Ἐπὶ τὸν αὐθέντη του κοντά.

Ἄλλὰ τὸ ξερὸ λαρύγγι
Πολεμάει νὰ ξανασάνη,
Παίρνει ἀέρηδες, καὶ βγάνει
Λαχανιάσματα συχνά.

Κειὸς ὁ ταῦρος, ποῦ ποιμένες,
Νύμφαις, τοῦ χανε καμάρι,
Μὲ τὰ κέρατα ἀντιβάρει
Εἰς τὰ δέντρα δυνατά, -

Τώρα ἀργὸς κυτταίει, μουγκρίζει,
Ἐ τοῦ αὐλακιοῦ τὴν πρασινάδα,
Καὶ μὲ μούγκρισμα ἢ γελάδα
Ἀποκρεῖεται ἐρωτικά.

Τὰ πετούμενα ἡσυχάζουν·
Μελωδίαις δὲν ἀσηκῶνει
Τὸ γλυκόφωνο τ' ἀηδόνι,
Ἄλλ' ὁ τσίτσικας λαλεῖ.

Καὶ τὰ ἐντύματα τὰ νέα
Δείχνουν τὰ παλαιὰ τὰ φίδια·
Διπλωμένα ἔς τὰ φραξίδια
Πρὸς τὸν ἥλιο ἔχουν στολή.

Τῆς ἡμέρας τῆς μακρύας
Εἰς τὴν κάψα, ὡς καὶ τὰ μαῦρα
Καὶ τὰ ψάρια ἀπὸ τῆ λαύρα
Ἔχουν κύματα ζεστά·

Καὶ ἀπὸ τ' ἄντρα τους δὲ βγαίνουν
Μέσ' ἔς τὸ πέλαο νὰ τρέχουν,
Ἄλλ' οἰκιά ἔς ταῖς πέτραις ἔχουν,
Καὶ εἰς τὰ φύκια τὰ πικρά.

Μ Ε Τ Α Φ Ρ Α Σ Η
ΤΟΥ ΤΕΜΑΧΙΟΥ ΤΟΥ ΜΕΤΑΣΤΑΣΙΟΥ

Vo soleando un mar crudele

Σὲ σκληρότατη θάλασσα τρέχω,
Καὶ πανάκι καὶ ξάρτι δὲν ἔχω,
Καὶ τὸ πέλαο μουγκρίζει φριχτά

Ἐ γλαυκότη τοῦ αἰθέρος μαυρίζει,
Ἐ φωνὴ τῶν ἀνέμων σφουρίζει,
Λεῖπει ἢ τέχνη καὶ δὲ μὲ βοηθᾷ.

Μὲ τὸν ἄθλιον ἢ Τύχη μὲ παίρνει,
Κι' ὅθε θέλει ἢ προδότρα μὲ σέρνει,
Καθὼς φεύγει, καὶ δὲ μὲ κυτᾷ.

Ἐ ἀθώγη μ' ἀπόμεινε μόνη,
Τὴν αἰσθάνομαι μέσα 'ς τὰ στήθια,
'Ἄλλ' ἀντὶ νὰ μοῦ φέρῃ βοήθεια,
Μὲ συντρίβει, μὲ πνίγει σκληρά.

Α Μ Ο Υ Σ Ι Α

Τοῦ Σίλλεϋ

Der allein besitzt die Musen

Ἔχεις τὴ Μοῦσα, ἂν τὴ δεχθῆς εἰς τὸ θερμὸ σου στήθος.
Γιὰ τοῦ βαρβάρου τὴν ψυχὴ δὲν εἶναι παρὰ λίθος.

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ

Τῆς μετάφρασης τῆς Σ 'Ραψωδίας τῆς 'Ιλιάδος.

(Στίχ. 1-7).

Ἐπολεμοῦσαν ἔτσι ὡσάν τῆ φλόγα·
Μηνυτῆς ἦλθε ὁ Ἄντιλοχος ὡστόσο
Γλήγορα ἐκεῖ 'ς τὸν Ἀχιλλέα· τὸν ἠῦρε
Ἵποῦ ὀμπρὸς εἰς τὰ ὀρθόπρυμνα καράβια
Μὲ τὸ νοῦ του ὅ,τι ἐστάθη ἐμελετοῖσε
Κ' ἔλεε πικρῶς ἡ μεγάλη ψυχὴ του·
Συφορά! γιὰτὶ τάχα ὄλοι σκορπιοῦνται
Μὲ ἀντάρα εἰς τὸ πεδῖον, καὶ φεύγουν ὄλοι
Τρομασμένοι οἱ Ἀχαιοὶ κατὰ τὰ πλοῖα;

(Στίχ. 319 - 322).

Ὁ κυνηγὸς ποῦ κυνηγᾷ τὰ λάφια
.....
Ἄπελπισμένος πῶς ὕστερος ἦλθε
.....
.....
Γιὰτὶ ὁ θυμὸς τοῦ κατακαίει τὰ σπλάχνα.

(Στίχ. 464 - 467).

Ἔτσι γὰρ νὰ μποροῦσα ἀπὸ τῆ Μοῖρα
Νὰ τὸν πάρω, ὅταν θὲ ν᾿ἄλθῃ κοντά του,
Καθὼς ὄπλ' ἀπὸ μένα ὠραῖα θὰ λάβῃ,
Ὅποιο μάτι τὰ ἰδῆ νὰ τὰ θαναμάσῃ.

(Στίχ. 470,-471).

Εἶκος' εἶν' τὰ φυσούνια εὐκολοφούσκωτα

(Στίχ. 531 - 32).

Εἰς τ' ἀνεμόποδ' ἄλογ' ἀνεβαίνουν.

(Στίχ. 535 - 537).

..... καὶ τρέχει ἄσπλαγην ἢ Μοῖρα
.....
Καὶ γυμνὸ ᾗ τῆ σφαγῇ τὸν ποδοσέρνει.

(Στίχ. 596).

Ἐποῦ γλυκολαμπυρίζει ὡσάν τὸ λάδι.

ΤΟ ΟΝΕΙΡΟ *

Εἰς τὴν ὥρα, ποῦ σκιασμένος,
Καὶ παράξενα ντυμένος,
Βγαίν' ὁ κλέφτης γιὰ νὰ κλέψη,
Κι' ὁ φονιάς γιὰ νὰ φονέψη,-
Ἵ ἄλλους τόπους ἐννοῶ
Κλεψιαῖς, φόνους, κι' ὄχι ἐδῶ,-
Εἶδα ἐν' ὄνειρο μουρλό
Καὶ θὰ τὸ διηγηθῶ.
Μέσ' ἔς τὸ νοῦ μου ἦ ψεσινή,
Ἡ περίφημη θανή,
Μίαν ἐντύπωση εἶχε ἀφήση,
Π' ὁ καιρὸς δὲ θὰ τὴ σβύση·
Καὶ ἔς τὸν ὕπν' ὁ λογισμὸς μου
Τὴν ξανάφερεν ὀμπρὸς μου.
Ἵ τ' ὄνειρό μου ἀγροίκαια πάλι
Τὸν παπᾶ Τσετσὲ νὰ ψάλλη,
Μὲ τὴν τάξιν τ'ς Ἐκκλησίας·
Ὅμως ἔκαν', ἐξ αἰτίας
Τ' ὄνειρού μου τοῦ μουρλοῦ,
Τὴ φωνὴ τοῦ κουνουπιοῦ.
Πληθὸς ἔβλεπα λαμπάδες,

* Ὅλη ἡ σειρά, ποῦ περιέχεται ἔς τὸ στοιχεῖο Δ, ξανατυπώνεται καθὼς τυπώθηκε ἔς τὴν Κέρκυρα (Σ. Ε. Κ. 1857) μὲ ὅλα τὰ συμμειώματα τοῦ ἐκδότη· γιὰτὶ ἀλλῶς οἱ στίχοι, ἀπὸ πρόσωπα καὶ περιστατικά τοῦ τόπου γεννημένοι, δὲ θὰ εἶχανε νόημα.

Καὶ καπίτολα¹⁾ οἱ παπάδες,
Τὰ φελόνια φορεμένα,
Ποιὸς καινούρια, ποιὸς σχισμένα,
Σοβαρὰ περιπατῶντας,
Τὴ λιρῶνα²⁾ μελετῶντας,
Ξαστοχοῦν τὸν πεθαμένο,
Κ' ἔχουν τὸ κερὶ σβυμένο.
Ἔκαναν φωναῖς καὶ γέλια
Τὰ παιδιὰ μὲ τὰ βατσέλια³⁾.
Κι' ὁ καπνὸς τοῦ μοσχολίβανου
Ἀπὸ τὰ λιβανιστήρια
Ἔμπαινε ἔς τὰ παρεθύρια.
Πολλοὶ ἀνθρῶποι ἀκολουθοῦσαν,
Καὶ περὶλυπα ἔτηροῦσαν,
Γέροντας ταῖς κεφαλαῖς τους,
Καὶ μιλῶντας γιὰ δουλειαῖς τους.
Ἄλλὰ ἔς τὰ καμpanαρεῖα
Δὲν εἶν' τέτοια ἀδιαφορία·
Οἱ καμπάναις πλερωμέναις,
Ἔκαναν σὰ βουρλισμέναις.
Κι' ἀφοῦ εἶδα, ἕνα πρὸς ἕνα,
Οὔλα ἐκειά, ποῦ χα ἰδωμένα,
Τρέχει τ' ὄνειρο καὶ μπαίνει
Μέσα ἔς τὴ Φανερωμένη.
Ἦτανε ἔς τὴν ἐκκλησία
Λίγο φῶς καὶ πολλὴ ἔρμια·
Καὶ κοντὰ ἔς τὸ ξυλοκρέβατο
Ξάφνου ἀγροίκησα νὰ βγῆ
Ἐνα σκούξιμο μακρὺ.
Ἦτι ἐλόγιασα πῶς θά ναι
Ἀπὸ τόσους ἕνας κᾶνε,
Ποῦ ἐλυπήθηκε καὶ σκούζει. . .
Νά σου ὁ ἴσκιος τοῦ Κουτούζη!⁶⁾
Καθὼς πάντα ἐσνηθοῦσε,

Ὅμορφα ῥοῦχα φοροῦσε,
Κ' ἔδειχνε καμαρωτὰ
Τὸ καπέλλο του στραβά.
Εἰς τὸ πονηρὸ του χεῖλο,
Πῶσκιαζεν ὄχθρὸ καὶ φίλο,
Ἐβλεπα μὲ θαυμασμὸ
Ποῦ γε ἀκόμα τὸ πικρὸ,
Τὸ συνειθισμένον γέλιο,
Ξαστοχῶντας τὸ Βαγγέλιο·
Ἐτριγύρισε κομματί
Εἰς τοῦ Χάρου τὸ κρεβάτι·
Ἄλλὰ βλέποντας ἐκεῖ
Τὸ καπέλλο, τὸ σπαθί,
Ποῦ ν' σημεῖα τῆς ἀρχοντιᾶς,
Ἐσταμάτησ' ὁ παπᾶς·
Καὶ καλὰ κυττάζοντάς τα,
Κι' ὄμορφα σηκώνοντάς τα,
Εἰς τὴν κάσσα τὰ χτυπάει,
Καὶ τ' ἀκόλουθ' ἀρχινάει,
Τὸ κορμί του συγχοσειῶντας,
Καὶ τὰ λόγια ἀργοπορῶντας·
— Καλὰ κάμαν καὶ σ' τὰ βάλανε
Ἐδῶ πάνου, ὅταν σ' ἐβγάλανε!
Μὰ τὸ ναῖς, ὅπου σοῦ πρέπει,
Εἰς τὴν ὕστερή σου σκέπη,
Μπρὸς ἕς τὸν κόσμον νὰ κρατῆς
Τὰ σημάδια τῆς τιμῆς!
Μ' αὐτὰ τὰ ἴδια ἐγὼ σὲ εἶδα
Ποῦ κυρίευες τὴν πατρίδα·
Τὸ θυμοῦμαι (ὠϊμένανε!) . . .
Ἐπειδὴ δὲ μ' ἀπομένανε,
Ἐκαθόμουνα ὁ φτωχὸς
Εἰς τὴν γάτα μου⁵⁾ ὀμπρός,
Κάνοντάς της χαΐδια χίλια,

Καὶ σὰν ν' ἄκουε τῆς ἐμίλεια·
Μωρὴ γάτα, τί σοῦ φαίνονται
Τέτοια πράματα; ὑπομένονται;
Νά ν' ὁ Γιάννης ⁶⁾ εἰς τὸ σπίτι,
Μὲ τὸν ἄλλο ξεκληρίτη,

᾽Σ τὴν καθίγλα νὰ προσμένουν
Οὔλους τ'ς ἄρχοντες, ποῦ μπαίνουν,
Καὶ ξανοίγουν, ἐνῶ σκύφτουνε
Μὲ τὰ ταπεινὰ κεφάλια,
Πλεξονιαῖς ⁷⁾ καὶ κατοργυάλια;
Νιάϊ μου, νὰ σὲ χαρῶ,

᾽Εχω πίκρα καὶ κα μὸ
Νὰ τοὺς βλέπω, τσοῦ κα μένους,
Κυριακάτικα ντυμένους,

᾽Σ ταῖς καθίγλαις νὰ καθίζουν,
Καὶ τὰ ῥοῦχα τους νὰ χρίζουν!-
Τέτοια τσῆ λεγα' ἀλλὰ τώρα,
᾽Οποῦ σ' εὔρηκε ἡ κακηώρα,
Πὲς, ποιά στόματα σ' ἐκράξαν,
Καὶ ποιά στήθη ἀναστενάξαν;

᾽Α δὲ σ' ἔκλαψαν, ἐγὼ
Σὰν παπᾶς τσοῦ συχωρῶ.

᾽Ω! φωνάξετε, Καιροὶ,
Ποῦ τὸν εἶδετε κριτὴ,
Τί καλό χει γεναμένο,
Κ' εὐθὺς φεύγω καὶ σωπαίνω!

᾽Ετσι λέοντας μεγαλώνει
Τὴ φωνή του καὶ θυμώνει
Μὰ καλό ναι πλούσιος νά σαι,
Καὶ ποτὲ νὰ μὴ θυμᾶσαι,
Πῶς 'ς τοὺς δρόμους ἀιλογαῖνε
Κᾶποιοι μαῦροι ποῦ πεινᾶνε;

᾽Οταν ἔπλασαν τὰ χέρια,
Ποῦ σκορπήσανε τ' ἀστέρια,

Τοῦ θνητοῦ τὰ σωθικά,
(Καὶ τὰ πλάσανε καλά),
Πρῶτ' ἀπ' ὅλα τ' ἄλλα πάθια
Τσοῦ ἔχουν βάλῃ τὴ Συμπάθεια·
Καὶ τὴν ἔδιωξες ἐσὺ,
Σὰν τὴ χήρα τὴ φτωχὴ,
Ἄπ' τὴ νιότη σου τὴν πρώτη,
Γιὰ νὰ βάλῃς τὴ Σκληρότη·
Αὐτὴ σῶλεε νὰ ζητᾶς
Τὸ ψωμὶ τῆς φτωχουλιᾶς,
Καὶ τὸ διάφορο νὰ θῆς
Τρεῖς καὶ τέσσαρες φοραῖς.
Κι' ὁ φτωχὸς, ἀπορημένος,
Ἐσ' ἔρχότουν τρομασμένος,
Γιὰ νὰ πῆ μὲ τὸ θλιμμένο
Χεῖλο· Τό χω πλερωμένο!
Καὶ ἔς τὰ πόδια σου νὰ ῥήξῃ
Κλάψαις μύριαις, καὶ νὰ δείξῃ
Τ' ἀχαμνὰ τὰ γερατειά του,
Τὴ γυναῖκα, τὰ παιδιὰ του,
Καὶ τοῦ ρόυχου τὰ ξεσκλίδια·
Καὶ τοῦ ἀμόλαεσ κερατίδια!
Κ' ἔτσι δὰ, μὲ τέτοιους φόνους,
Γιὰ σαράντα πέντε χρόνους,
Παντελῶς δὲν εἶναι θᾶμα,
Μήτε ἀλλόκοτο τὸ πρᾶμα,
Ἄν ἐσύφθιασεσ νὰ κρούψῃς,
Ἄπ' τοὺς φόβους γιὰ νὰ λείψῃς,
Τὸ σωρὸ τοῦ χρυσαφιοῦ σου
Καὶ ἔς ταῖς τράβαις τοῦ σπιτιοῦ σου.
Μὰ τῆς φτώχειας ἢ κατάρα,
Δυστυχώτατη τρομάρα,
Θὰ πλακώσῃ τὴν ψυχὴ σου
Σὰν ἡ πλάκα τὸ κορμί σου.

Κύττα ἄν εἶν' Δικαιοσύνη
Ἐκεῖ πάνου, γιά νὰ κρίνη!
Δὲν ἠθέλησε ν' ἀφήση ⁸⁾
Τὸ κορμί σου νὰ ψοφήση
Εἰσὲ δρόμο ἢ σὲ καλύβα,
Μὰ 'ς τὴν κάμαρη τοῦ Σκλίβα!
Ἐκεῖ σῶμενε νὰ φθάσης,
Καὶ τὸ λογικὸ νὰ χάσης.-
Τὸ παλιὸ τὸ σπίτι ἀφίνοντας,
Εἰς τ' ὁποῖο κάποιος ἐμπῆκε,
Ποῦ πουλιό του δὲν ἐβγήκε.
(Σκάψε, Ῥώμα, γιά νὰ ἰδῆς
Μὴ τὰ κόκκαλά του βρῆς).-
Ἐκεῖ, ἐνῶ 'ς αὐτὸ τὸ σπίτι
Ἐκοπιάζες μὲ τὴ μύτη, ⁹⁾
Κάνοντας σὰν τὰ παιδάκια,
Ὅταν φκειάνουν φυσουνάκια,
Σοῦ σηκῶναν κάποιοι τσάφοι ¹⁰⁾
Τὸ κλεμμένο τὸ χρυσάφι·
Ἐκεῖ ἐστέκαν, ἐνῶ σῶβγαينه
Τοῦ θανάτου ὁ γογγυσμὸς,
Τὸν ἀγροίκουναν, κ' ἐτρέμανε
Μὴ δὲν ἦτανε ὁ στερνός.
Κᾶνε ἐμπόρειες ἀπ' τὸ βιό σου,
Ἐπει' ἀπ' τὸ θάνατό σου
Καὶ τῆς φτωχουλιᾶς ν' ἀφήσης,
Καὶ τὰ στόματα νὰ κλείσης.
Ἄλλὰ ὁ Διάολος ἐφάνηκε
Ἐν τὸ πλευρό σου ἀδερφικᾶτα,
Ὅταν ἔγραφες τὴ διάτα·
Καὶ τὸ χέρι σου τηρῶντας,
Καὶ σκληρὰ χαμογελῶντας,
Ἐτραγούδουνε· ὦ φτωχοὶ,
Ποῦ γυρεύετε ψωμί,

Κάθε λύπη τώρα αφήστε,
Και σὲ λίγο θὰ πλουτῆστε·
Γραιοὶ σκλάβοι, ἀκαρτερεῖτε·
Γιατ' εὐθὺς θὰ λυτρωθῆτε·
Ταῖς καδήναις θὰ πετάξετε,
Εἰς τὴ Ζάκυνθο ν' ἀράξετε,
Εἰς τὸ μνημῆμά του νὰ ὀρμῆστε,
Καὶ τὴν πλάκα νὰ φιλήσετε· -
Κ' ἔτσι μ' ὄλο σου τ' ἀσῆμι,
Μνέσκεις ἀκλαφτο ψοφίμι·
Ὅπως ἔζησες πεθαίνεις,
Κ' ἐκεῖ μέσα ὁ ἴδιος μένεις,
Μὲ ξεμυτερὰ τὰ νύχια,
Μαθημένα ἔς τὰ προστύχια·
Θέλω νὰ σὲ ἰδῶ, σκυλί!
Κ' ἔτσι λέοντας, τὸ σπαθί,
Τὸ καπέλλο, τοῦ πετάει,
Καὶ ἔς τὴν κάσσα εὐθὺς χουμάει·
Ὁ παπᾶς ἐκεῖ γυρμένος,
Καὶ ἔς τὰ χεῖλα του ἀφρισμένος,
Πολεμᾶει νὰ τὴν ἀνοῖξη·
Κι' ὅτι ἀρχίνησε νὰ τρῖξει,
Ἐγὼ πῶλεα μὴν ὀρμήση,
Καὶ τὸ λείψανο χτυπήση,
Τρέχω γλήγορα κοντά,
Γιὰ νὰ πῶ μωρὲ παπᾶ!
Εἶναι ὁ μαῦρος πεθαμένος!
Ἄλλὰ ἐξύπνησα ἰδρωμένος.

Η ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑ (1)

Ἔντονε! μαμουριασμένος,
Ἔς τὰ γραψίματα γυρμένος. . . . (2)
Βρ' ἄφησέ τα, τ' ἄχερα!
Κάμε στρόμπαις (3). Ἔλα δά!
Ἐσπούδαξε, νὰ σὲ στιμάρουνε!
Βλέπω γὼ πῶς μὲ τρατάρουνε!
Τρέχα λάουραις νὰ πάρης,-
Νὰ πετειέται ὁ Ταβουλάρης (4)
Ἔς τὰ πλιὸ ὄμορφα, ποῦ λές,
Νὰ σοῦ κάνη δυσκολιαῖς,
Ἦ νὰ κάνη, χά, χά, χά,
Τὸ παιδὶ τοῦ Μεσαλά!
Μοναχὸ νὰ τ' ἀπαντήξω!
Ἔς τὸν ἀκούτη θὰ τοῦ σφίξω,
Νὰ τοῦ πῶ τὴν κακὴ μέρα του·
Ἄς γελάη μὲ τὸν πατέρα του·
Χά, χά, χά. . . Ἄνανοήθηκα·
Νὰ ἔς τὴν ὥρα ποῦ ἐγεννήθηκα
Ἔσμπλαξα καὶ τὸ Τερτσέτη (5)
Νὰ κυττάζη τὸ Γρασσέτη, (6)
Τόμου σπάω τὸ λάρυγγά μου
Λέοντας τὰ σπροπόζιτά μου·
Τὸ Γρασσέτη νὰ κυττάη,
Καὶ νὰ τοῦ χαμογελάη.
Νὰ τσοῦ φίλους, ποῦ ἐγκαινιάστηκα!
Καὶ ποῦρ δὲν ἐξεκουτιάστηκα
Γιατί, πίστεψέ μου, ἐγὼ,
Τόμου ἰδῶ γέλιο κρυφόν,
Τόμου ἰδῶ κρυφὴ ματία,
Μπαίνω πάντα ἔς ὑποψία.
Ἄγκαλά μου, ἐγὼ τὰ φταίω·

« Πές μας βέρσα.» Κ' ἐγὼ λέω.
» Ἐ Dottore! Μπρέ, νὰ ζῆς,
» Πές μας πρόζαις.» Κ' ἐγὼ εὐθύς.
» Πές μας κι' ἄλλα, Dottor caro.»
Μπρέ, χω κάψα καὶ κατάρρο.
«Θὰ μᾶς πῆς, δὲν εἶν' τὸ caso.»
Καὶ λέω τόσο, ποῦ βραχνιάζω,
Καὶ ξυπνάω μέσ' 'ς τὴν αὐγή...
Ἄ! Ἄ! γύρευε φωνή!
Ὅρσε, μὲ τὸ ρετσιτάρισμα,
Ἦς τὸ λαρύγγι τέτοιο χάρισμα!
Χοῦ, χου, ἀκοῦς; Ἀπομονή! . . . (7)
Καὶ γιὰ μῆνες. Μὰ πές τί
Γιὰ φωτίκι εἰς πλερωμή μου,
Τί μοῦ δίνουνε οἱ νουνοί μου;
Μὲ φορτώνονται οἱ scioeconì,
Καὶ παινοῦνε τὸ Μαρώνη! (8)
Τί παινέσματα! Μαχαῖρι,
Νὰ παινᾶς τέτοιο χρυσάφι!
(Ἀγκαλιά μου ὁ Θεὸς τὸ ξέρει
Καὶ γιὰ κείνους πόσα γράφει.)
Ἐ! ἀποφάσισα: θὰ σκάψω,
Ὅσα ἔχω νὰ τὰ θάψω,
Κᾶμμιά νύχτα σκοτεινή.
Νὰ μὴ λάχη καὶ τὰ ἰδῆ
Ὁ Ἀντώνης, (9) ἢ μὲ συμπλάξη
Il mio Nume (10) καὶ τ' ἀδράξῃ·
Κι' ἄς γυρεύῃ 'ς τὸ ταυλί μου,
Ὅποιος θέλῃ, ἢ 'ς τὴν αὐλή μου!
Τὰ τρουπόνω! Κι' ἄς τοῦ πῆ
Τοῦ Τερτσέττι, ἂν εἶν' καλή.
Τῆς αὐλῆς μου τὰ κρυφὰ
Τοῦ κοκκόρου ἢ κουτσουλιά.

Μὰ τὸ Θεό, Τοῦρκος θὰ γένω·
Μὲ τσιμποῦκι θὲ νὰ βγαίνω,
Θὰ φορέσω καὶ σαρίκι,
Γιὰ νὰ ἰδῶ ἂν ἀλλάξω τύχη.
Ποῦ πουλιό μου ἐγὼ νὰ δῆχνω
Βέρσα ὀλοῦθε, καὶ νὰ δείχνω
Κάθε μέρα τὸ hic, hoc, haec! (11)
Θὲ νὰ λέω· Σελάμ·'Αλέκ!
Εἶναι ἀδειανοὶ ᾿ς τὸ φόρο
Νὰ μοῦ λένε· Σιὸρ Δοτόρο·
Εἶμαι ὁ Ἰσούφ· Μπέη παιδί·
Δὲ τὸ ξέρεις; τοῦ Μουφτῆ.
Εἶμαι Μπέης, νὰ σὲ χαρῶ·
Δὲ μὲ βλέπεις τί φορῶ;
Ἐπὸ ἐννιὰ χρονῶν καὶ πρίχου
Ξέρω τὸ Ἄλκορὰν ξεστίχου·
Καὶ φαροσι τὸ ξέρω· νά,
Θὲς νὰ ἰδῆς; Ἄμὰν Ἄλλά·
Κι' ἄλλα κι' ἄλλα, ἓνα σωρό,
Ποῦ βαρειοῦμαι νὰ σ' τὰ πῶ.
Δὲ μποροῦνε νὰ μὲ ἰδοῦνε·
Καὶ τί τ'σῶκαμ' ἄς τὸ ποῦνε.
Τί νὰ κάμω; Δίκιο ἔχουνε. . . .
Οὔλοι ξέρουν τὰ κακά μου·
Ποιὸς δὲ ξέρει τὴ γενιά μου;
Κεῖδὸ τὸ ξέρει κάθε μπάμπαλο.
Ποῦ ἐγὼ εἶμαι ἓνα σκυλί·
Εἶμαι μὲ τὸν Eliogabalo
Πάντα μου φιλιὸ κλειδί.
Ἐ Τιμπέριος ξάδερφός μου
Τόμου ἔρχεται ὀμπρός μου
Μ' ἀγκαλιάζει ἀδερφικά,
Καὶ λιγώνει ἀπὸ χαρά.
Κάθε νύχτα μήπως πέφτω;

Πάντα προβατῶ καὶ κλέφτῳ
Ἔχω ψεύτικα κλειδιά
Γιὰ νὰ γδένω μαγαζεῖα,
Καὶ πετάω, πρὶν πάω σπίτι,
Ἐνα αὐτὶ ἦ καμμιὰ μύτη·
Ἦ ἔχω πάθος, ἔχω λύσσαις,
Γιὰ ν' ἀβελενάρω βρούσαις.
Γιαμὰ ῥώτα τὸ Nerone
(Buon compagno e buon padrone)
Ῥώτα τότε ἂν ποτὲ
Ἐμεινε χωρὶς ἐμέ!
Νά γε λείψω ἔμνεσκε in aria·
Ἄ! μὲ τάιζε κουκουνάρια!
Θέλει τό χετε ἀκουστά, -
Ἐγὼ τοῦ πα, τοῦ πα Ἄ!
Πρέπει, Νέρωνα, τῇ μάννας σου
Τὰ μυαλὰ νὰ τῇ πετάξης,
Καὶ τὸ Σένεκα νὰ σφάξης. . . .
Ἄς τ' ἀφήσουμε, γιατί
Εἶναι ἡ μέρα ἡ σημερινή.
Σοῦ πανε πολλοὶ τὰ κάλαντα;
Ἔωρα δείπνου ἐπῆα ἔς τὴν Κλάδαινα, -
Ἄτι ἐφέρναν τὴν ἀπλάδαινα, -
Καὶ γυρίζοντας ἀπάντησα
Ταμπουράδες, μαντολιά,
Καὶ κιτάραις, καὶ βιολιά·
Κάπου, κάπου, ἄκουα per via,
Καὶ κάμμια σιδεροστία·
Μ' ἕνα σίδηρο σονάρουνε,
Τὰ βρωμόπαιδα τὸ ζάρουνε·
Παίρνουν ὄβολα ὥστόσο,
Κ' ἐγὼ παίρνω un catrissso.

Ἐγὼ πάω νὰ κάμω βίζιταις;

Νά χω φτώχεια νά χω πόνους,
Και ν' ἀκούω Σὲ πολλοὺς χρόνους.
Vale a dir: Dottor, νά ζήσης,
Κι' ἀπὸ πείνα νά ψοφήσης.
Ξέρω γὰρ ἐκεῖνοι οἱ Ἄρχοντες
Τὸ τι θέλανε νά κάνω·
Τὸ γιατρὸ τὸ τσαρλατᾶνο!
Τσαρλατᾶνος; ἄ! δὲ γένουμαι
Ξέρεις τί τοῦ ἀποκραίνουμαι,
Ὅποιανοῦ μὲ κονσουλτάρη;
«Ἔχω tormini.» — Χαμπάρι.
«Ἔχω βάρος 'ς τὸ κεφάλι.» -
Ἐκειὸ τό χουν ἄλλοι κι' ἄλλοι
« Σιὸρ Dottore, ἔχω θέρμη·
» Τί νά κάμω; γιατί σκιάζομαι. » -
Τί νά κάμης; σὲ θιαμάζομαι!
Μὲ τὴν κάψα ξεθυμαίνεις·
Θὰ περάση, κ' ἔτσι γιαίνεις.
» Μοῦ πεσε καὶ ὁ Κωσταντής. » -
Τὸν ἐσήκωσες εὐθύς;
« Μοῦ ἔρχεται νά πέσω χάμου·
» Ἔχω μέσ' 'ς τὰ σωθικά μου,
« Ἔχω σὰν ἕνα σουγλί. » -
Μὴ σοῦ καίεται καρφί.
« Ἄμμη τούτ' ἢ λουλαμάρα,
» Ποῦ μὲ φέρνει, 'ς τὸ ταβλί μου
« Νὰ κοιμοῦμαι πάντα; » - Κοίμου·
Ἄς περάση ὁπότε θέλη·
Κοίμου ὡς αὔριο· τί σὲ μέλει; -
Alle corte, - ἢ γιατρικὴ
Εἶναι semplice πολὺ·
Σοῦ τὸ λέω χωρὶς παραμποῦτα·
Ἄν σοῦ σκαρφιστῆ, σὲ τοῦτα
Μέτρα ἀλλιώτικα νά πάρῃς,

Δέν εἶσαι γιατρός, μὰ Τσάρης. (12)
Ὅποιος θέλη τὰ μυστήρια
Νὰ ξαγγλίσῃ, ἔχει ντελίρια.
Ἐδῶ ἄς ἔλθουνε οἱ γιατροὶ
Νὰ μοῦ ποῦνε, ἂν εἶν' καλοὶ.
Τί ναι κειὸ, 'π' ἀκούω μέσα μου,
Πάντα τόμου κομπονέρω·
Γιατὶ ἀκόμα δὲν τὸ 'ξέρω.
Ἐνα Βζιτ μέσ' 'ς τὰ μυαλά, (13)
Κι' ὄξω ἐπίθετα . . . ἀπὸ κειά! (14)
Βζιτ. καὶ βγαίνει λέξη, γιέ μου,
Ποῦ δὲν ἄκουσα ποτέ μου·
Βζιτ, καὶ πράματα καινούρια
Ποῦ μερτάρουνε κουλούρια·
Βζιτ, κ' ἡ πέννα πρᾶμα ῥέει,
Ποῦ κάνει ἄνθρωπο καὶ κλαίει·
Βζιτ, κ' ἡ πέννα ὀμπρός, ὀμπρός,
Καὶ τελειώνεται ὁ χορός.
Στέκω λίγο . . . γιὰ μὰ παίρνω
Στουμπωμένο τὸ κουϊντέρο
Ἐπὸ Βζιτ, καὶ τὸ κυττάζω,
Καὶ πατόκορφα θαυμάζω·
Μπρὲ, τί εἶν' τούτ' ἡ μπατόστα;
Ἐτρελλάθηκα de posta!
Τί μπαράκα βλέπω δῶ,
Ποῦ δὲν ἔχει τελειωμό!
Πρέπει ἐδῶ, γιὰ ν' ἀγροικήσουνε,
Ἐξ ἀρχῆς νὰ ξενυχτήσουνε!
Πρίχου γράψω, ἐγὼ δὲν εἶχα
Εἰς τὸ νοῦ μου μία τρίχα!
Ὅξω ἓνα ἀνεμοστρόφουλο
Ἐπὸ Βζιτ μέσ' 'ς τὰ μυαλά,
Γιὰ μὰ βλέπω ἐδῶ ὀλοστρόγγυλα (15)
Τοῦτα τὰ πολλὰ κακά!-

Τὰ ξαναδιαβάζω πάλι,
Καὶ μὲ gorga ἔτσι μεγάλη,
Ποῦ ξανακουφαίνω δὰ
Οὔλη μου τὴ γειτονιά!
Κι' ἀφοῦ εἶδα καὶ ξαναεἶδα
Ποῦ δὲ λείπει μία κουκκίδα,
Τὰ μπουρσώνω, ἀντιποδάω
Γιὰ τὸ Νιόνιο (16), κ' ἄς πεινάω.
Οὔλοι οἱ γιατροὶ τοῦ κόσμου
Τώρα ἄς ἔλθουνε,- μὰ ὀμπρός μου!-
Νᾶλθουνε νὰ μ' ὀνοράρουνε,
Καὶ τὸ Βζίτ ν' ἀναλυτσάρουνε.
Νὰ ἐκουνιόντανε γιὰ νᾶρθουνε!
Καὶ νὰ μὴ ξημερωθῶ,
Ἄ δὲν ἤθελα τσοῦ πῶ·
Πρὶν τσοῖ σκάλαις ἀνεβῆτε,
Νὰ μοῦ προβεντεριστῆτε
Γιὰ ν' ἀκοῦστε... τί τηράζετε;-
Tromba acustica χρειάζεται.
Ἔτσι γε... Sior Cullen, στρώσου
Sior Morgagni, ἀνασκουμπώσου·
Signor Scarpa, Βζίτ che è ?
Quando sentesi, e perchè ?
Μίλειε, δὲν εἶσαι μαρμόττα·
Καὶ, ἂν δορίζης, βῆξε πρῶτα
Sior Cottugno; Signor Valles;
Signor Zimmerman; Sior Wit;
Signor Call, μέσ' ἔς τῆ καρκάλαις
Ἔσμπλαξες κἀνένα Βζίτ;
Ἔρσε τώρα!... ἡ γιατρικὴ
Μαζωμένους ἔχει ἐκεῖ
Οὔλουτση τσοῦ διαλεχτούτση·
Τί ἀποκρένοννται; Παποῦτσι.
Παίρνουν τὰ σαράντα ὄρατα,

Φεύγουνε μὲ τὰ μετσίλια
Οὔλο, σὰν νὰ μὴ τσοῦ μίλεια·
Concludiamo: ἡ φλυαρία
Per gli effetti μοναχά, -
Sulle cause, -τσιμουτία, -
Οὔτε λίγα, οὔτε πολλά.
Μὴ γυρεύης τί ναι Βζί·
Oh! gli effetti, Signor sì.
Ἐπὶ Βζίτ, τὸ Passio βγαίνει, (17)
Ποῦ τὸ τύμπανο κουφαίνει·
Βζίτ, καὶ βγαίνει ἡ Mottoneide (18),
Μ' ἓνα φάσκελο all' Eneide;
Ἐπὶ Βζίτ, μὲ τσοῖ κορώναις
Βγαίνουν οἱ ντισερατσιόνας,
Κ' εὐθύς πᾶνε καὶ κουρνιάζουνε,
Σείου, σείου, καμαρωτά.
Ἐπὶ τὸ Demostene κοντά.
Μὲ τὸ Βζίτ πετιέται tutto
Il sonetto 'ς τὸ χαρτί,
Ξάφνου ξάφνου come un rutto, (19)
Ποῦ γιὰ νὰ βγη δὲν ἀργεῖ.
Τὸ Βζίτ τὰ χει γεναμένα
Ὅσα ἔχω καμωμένα·
Οὔλα μου εἶν τοῦ Βζίτ παιδία,
Οὔλα, μὰ τὴν Παναγία!
Μὴ le cause, - γιατί χάνεσαι·
Σοῦ τὰ λέω, γιατί τὰ αἰσθάνεσαι·
Τέτοια ὅς λένε, ἂν ὀρίζουνε·
Γιατί ἀλλιῶς, μοῦ φλυαρίζουνε.
Μὰ σὲ σκότισα· σηκῶνου
Κᾶπου, κᾶπου. Καὶ τοῦ χρόνου.

ΤΟ ΙΑΤΡΟΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

Τέλος πάντων ἦρθε ἡ ὥρα,
Ὅπου ἐσπάρθηκε ἔς τὴ χώρα
Πῶς πεθαίνει τ' ἀνεψίδι
Τοῦ Δοτόρου τοῦ Ῥοΐδη
Καὶ ὁ Δοτόρος δὲν ἀργεῖ,
Ἀμπονώρα τὴν αὐγή,
Τὸ μπαστοῦνι του νὰ βάλῃ
Ἀποκάτου ἀπ' τὴ μασκάλῃ,
Καὶ κουνῶντας τὸ κεφάλι
Καὶ τὰ φρύδια, εὐθύς ἀρπάζει
Τὸ καπέλλο, καὶ φωνάζει·
« Ah! non voglio più aspettar ;
» Θὲ νὰ ἰδῶ, cos' è sto affar.
» Δύο - τρεῖς - τέσσερης - πέντε - ἕξι·
» Ἀμπονώρα, καὶ θὰ βρέξῃ·
» Così par Μωρὴ κοπέλλα,
» Νὰ μοῦ φέρῃς τὴν ὀμπρέλλα·
» Εἶναι ἰνκόμοδο πολὺ
» Γιὰ τὸ χέρι νὰ κρατῇ
» Τὴν ὀμπρέλλα . . Μὰ θὰ πῆς·
» Θέλεις κάλλιο νὰ βραχῆς;
» Νιάνκα τοῦτο δὲ μοῦ μπαίνει. »
Κ' ἔτσι λέοντας κατεβαίνει,
Κι' ἀπανταίχνει, ἐκεῖ ποῦ βγαίνει,
Ἐνα του σκολεϊταροῦδι·
» Μωρέ, σύ σαι ἕνα λουλοῦδι·
» Κ' ἐγὼ ἐγίνηκα κουκκοῦδι.
» Πόσα βάσανα! χιλιάδες
» Τρεμουλιό, θέρμη, σοχάδες·
» Ma zà κάνω ogni sproposito
» Μέρα νύχτα Μπά! a proposito,
» Vostra madre τί μοῦ κάνει;

- » Μὲ τὸν μάρπα πῶς τὰ βγάνει;
- » Πόσο πῶχω νὰ τὴ δῶ!
- » Μωρέ, ἂ δέν ἔχω καιρό·
- » Ἔχω ἐκεῖνο τ' ἀνεψίδι,
- » Ποῦ θὰ λήη· Μπρὲ τὸ Ῥοῖδη
- » Κᾶποιος θὰ τὸν ἀποκοίμισε·
- » Ναί! - καὶ θέλει μ' ἀπεθύμησε!
- » Πές τση *pur* πῶς τόμου ἀδειάσω
- » Θᾶρθω ἐκεῖ νὰ ὀλημεριάσω,
- » Καὶ νὰ βράση ἓνα κοττόπουλο,
- » Καὶ νὰ ψήση ἓνα γαλλόπουλο·
- » Ἀγκαλά μου, - πίστεψέ μου, -
- » Δέν ἔχω ὄρεξη ποτέ μου, -
- » Μὲ χορταίνει ἡ μυρωδιά·
- » Μὰ σᾶς κάνω συντροφία·
- » Κ' ἔπειτα ἀπὸ τὸ γιόμα,
- » Ἄπ' τὸ ἴδιο μου τὸ στόμα
- » Θὲ ν' ἀκούσης, γιὰ νὰ κλαίς,
- » Οὔλαις μου τσοῖ συφοραῖς!
- » Ἀγκαλά μου, μισοξέρει
- » Ὁ Σιὸρ πάρες κάποια μέρη·
- » Μὰ οὔλαις, οὔλαις, θὰ τσοῖ πῶ,
- » Καὶ θὲ νὰ τσοῖ ξαναειπῶ,
- » Νὰ τ'ς ἀκούση ἡ Σιόρα μάρε·
- » Εἶναι *gravida*, *mi pare*:
- » Ἄς γεννήση *alla buon'ora*:
- » *Rispettabile Signora!*
- » Εἶναι ἀρχόντισσα *graziosa*,
- » Εἶναι *poi* καὶ *generosa*:
- » *Vera dama!* - Τί γελᾶς;
- » Νὰ μοῦ τήνε προσκυνᾶς. -
- » Νὰ τσῆ πῆς τσῆ Σιόρα μάρες,
- » (Μὰ νὰ μὴν εἶναι ὁ Σιὸρ πάρες)
- » Νὰ μοῦ στείλῃ ἐκεῖα τὰ κλήματα·

- » Addio caro : προσκυνήματα. » -
Και τὴ ροῦγα του ὅτι ἀρχίζει,
Πάλι ὀπίσω του γυρίζει·
» Ἔ! κατ' ἤθελα νὰ πῶ·
» Ἄ! . . γιὰ πές, νὰ σὲ χαρῶ,
» Κεῖνη, ἡ μωραῖτοποῦλα,
» Ὅπου εἴχετε γιὰ δοῦλα,
» Εἶναι ζὰ ἀκόμη ἐκεῖ -
» Βεν! τὴν ἔχω γιὰ πιστή.
» Γειά σου, μάτια· προσκυνήματα·
» Καὶ θυμήσου γιὰ τὰ κλήματα. »
Μὲ τὰ κλήματα 'ς τὸ νοῦ του,
Πάει 'ς τὸ σπίτι τ' ἀνεψιοῦ του,
Κ' εὐθὺς πέφτει 'ς τὸ σοφᾶ
Λέγοντας· « Εἶμαι κακά!
» Εἰσὲ οὐλα μου τὰ μέλη
» Ἐχω σάν ἓνα τρουβέλι·
» Μοῦ σφυρίζουνε τ' αὐτία, —
» Κ' ἐδῶ πάντα μία χτυπία,
» Ὅσ τσοῦ μηλίγγους μαρτελλάδες,
» Ε, per giunta, ἔχω σοχάδες·
» Κάλιο νὰ ἤμουνα μαμουῖνι! —

(Στρέφεται πρὸς ἓνα παιδὶ ὁποῦ γελάει, ἐνῶ αὐτὸς ὀμιλεῖ)

- » Τί γελάς, ἔσύ, γουροῦνι;
» Σοῦ μετράω μὲ τὸ μπαστοῦνι
» Ὅσαις σέρνει ὁ Κουτσοφλέβαρος,
» Σοῦ μετράω 'ς τὴ θάχη ἐσένανε!
» Τί σοῦ φαίνεται! μ' ἐμένανε
» Δὲ γελάει κἀνεὶς ποτέ! —

(Πρὸς τὴν ἀδελφὴ του)

- » Ζαχαρένια μου, ἓνα τέ.
» Ἐλα δά! σὲ σκουτελοῦλα·
» Μπά! καὶ ροῦμ' μὰ μία σταλοῦλα.-

(Πρὸς τὸ παιδί)

» Σοῦ τὴν τρίβω ἐγὼ τὴ μούρη
» Perchè no?

(Πρὸς τὴν ἀδελφή του)

Κ' ἓνα κουλοῦρι.

(Πρὸς τὸ παιδί)

» Σίγα, bestia, ἔβγα ἀπ' ἐδῶ.

(Πρὸς τὴν ἀδελφή του)

» Presto, cara. Θὲ νὰ ἰδῶ
» Ἄν μπορῶ νὰ ζεσταθῶ.
» Μὰ τί γλήγορα ποῦ βγάνεις
» Οὔλαις τσοῖ δουλειαῖς ποῦ πιάνεις!
» Μῶρχονται συχνὰ λιγούραις —
» Μυρωδιὰ ἀπὸ τσιπούραις
» Οὔφ!

(Πρὸς τὸ παιδί)

» Καλὰ, μωρέ, καλὰ!

(Πρὸς τὴν ἀδελφή του)

» Ἐβαλες τὸ ροῦμ σωστά.
» Ἄχ! νὰ μοῦ εἶχε τὴν ὑγεία του!
» Πές μου. ἐπῆε ποτὲ ἀπὸ κάτου;

Ζαχ. Ὅχι, ἀπὸ τὰ ψὲς τὸ βράδυ

Ῥοῦδ. Vi dirò; καλὸ σημάδι.

Τίγαρης εἰς τὸ κρεβάτι

Ἐγὼ ἀπόψε ἔκλεισα μάτι;

Κάθε λίγο εἶχα ἔς τὸ νοῦ μου

Τὴν ἀρρώστια τοῦ ἀνιψιοῦ μου.

Τόμου χάσω ἐγὼ τὸν ὕπνο,

Δὲ βασταίνω. — Μέγα δεῖπνο

Αὔριο βράδυ ἔς τοῦ Reggente;

Dà la festa il Residente;

Μ' ἐκαλέσανε κ' ἐμένα

Μὰ τσοῦ βούρλισε ἡ Νοβένα! (1)

Πές μου, απόψε πῶς ἐπέρα
Μὲ τὸ γιατρικό;
Ζαχ. Τὸ ξέρασε.
Ῥοῖδ. Μωρή, τῶλπιζα, καὶ τὸ πα
Μὲ τὸ νοῦ μου . . . Σώπα . . . σῶπα . . .
Ῥοῖδ. Ὁ γιατρός ὁ Ταγιαπιέρρας·
Μὰ τὸ ναίς, ὅπου ναι τέρας·
Εἶναι χάρισμα Θεοῦ·
Ταγιαπιέρρας (2) τοῦ κακοῦ!
Ταγιαπ. Σιὴρ Δοτόρο, καλὴ μέρα.
Ῥοῖδ. Μωρέ, γειά σου, Ταγιαπιέρρα
Καρτεροῦμε τσοῦ γιατρούς·
Μπρέ, σὰν ψύχρα,—τὴν ἀκούς;
Ταγιαπ. Maintenant je ne sens rien; (3)
Il faut faire en medecin:
Il est temps de la finir.
Ῥοῖδ. Κάνει ψύχρα, vengo a dir.

(Παίρνει ἕναν κούνουπα)

Ῥοῖδ. Ἄχ! τὸν ἡῤρηκα per Bacco! . . .
Ῥοῖδ. Ἀρρωστία! . . . δό μου ταμπάκο.
Μωρέ, γειά σου· εἶναι καλός·
Εἶναι zà ξενοτικός·
Καὶ ποτάξεις καὶ μπερκέτι·
Μωρέ, νά· καὶ γιόμισέ τη·
Ῥοῖδ. Ἀγκαλά μου, εἶναι μικρή.
Νὰ σοῦ δώσω καὶ χαρτί.
Μπρέ, δὲν ἔχω — Ζαχαρένια, —
(Δὲ μοῦ κάμανε τὰ γένεια)
Πένναις, πένναις, καὶ χαρτί,
Φέρ' ἐδῶ φέρε πολύ·
Βλέπεις κιόλης, καρτεροῦμε
Τσοῦ γιατρούς, καὶ θὲ νὰ ἰδοῦμε
Ῥοῖδ. Ριτσετούλαις! . . . Εὐτυχία,

Πάχουνε τὰ σπετσαρία!
Καὶ τί ἔρχονται νὰ ποῦνε;
Ζαχαρένια, — θὲ νὰ ἰδοῦνε! . . .
Τί κονσοῦλτο ποῦ θὲ νὰ ναι!
Καὶ τὰ σίσκλα θὰ γελᾶνε!
Μὰ γιὰ νὰ γενῆ σωστό
Κράχτε καὶ τὸ Μαυριανό·
Κράχτε τότε τί μοῦ κάνει;
Καὶ τὸ Ζέππο τὸ Ζαυλάνη
Ναῖσκε, ἄς ἔλθουνε, νὰ ἰδῆς,
Καρβελᾶς καὶ Πανταζῆς·
Ἄμμῃ ὁ Βοῦτος πῶς σοῦ φαίνεται;
Δὲν ἤξέρει τί τοῦ γένηται
Καὶ κορδώνεται, — κοσπέττο!
E quel fatuo di Zorzetto?
Ἄ Μπερέττας . . . ναί . . . κ' ἐκειός,
Struca, struca, εἶναι γιατρός.

Ταγιαπ. Les voilà qui viennent; Silence:

Il faut avoir prudence.

Cher ami, vous êtes un fou.

Ῥοῖδ. Τσαμπουνίζεις τοῦ κακοῦ.»

Ἦρθαν ὅλοι κ' ἐκαθήσανε,
Καὶ μὲ τρόπο ἐχαιρετήσανε,
Μὰ ἐκειὸς δὲν ἀναδεύτηκε,
Μὰ τσοῦ κύτταξε, κ' ἐρεύτηκε.
Τέλος βάνει τὰ γυαλιά του.

Ῥοῖδ. Ναί· σὰ τώρα ἀπάνου κάτου,

Ἦρθε ἐπέρσου quel Signore, -

Quell'Inglese viaggiatore

Io l'andavo a salutar,

Era ricco e singlar.

Ha viaggiato quanto Cook;

Ma venir bisogna ad hoc.

Prima già voglio informar:
È imbrogliato questo affar;
Questo affar è imbrogliatissimo» -
Καὶ ὁ Καντιότος· να benissimo. (4)

Ῥοῖδ. Vengo, caro: Τὰ συμπτώματα
Περνάει πάντα τ' ἀπογιόματα
Μὲ μιὰ σὰ λιμοκαψοῦλα, —
Πάντα, . . . ἀλήθεια λέω, Φιοροῦλα;
Κι' ἀκούει πόνο ἐδῶ, καὶ κλαίει.»
Καὶ ὁ Δικόπουλος τοῦ λέει·

Δικόπ. Καὶ πότε ἔπεσε;

Ῥοῖδ. A ponto:
Vengo questo è un altro conto;
Voglio andare colle serie,
Non confondo le materie.
Τὸν κυττάζω ἐκεῖ κ' ἐδῶ·
Δὲν ἤξερω τί νὰ πῶ.
Καὶ γιὰ τούταις τσοῖ σκινέλλαις
Τοῦ ἔβαλα δύο τρεῖς ἀβδέλλαις
Καὶ τοῦ δίνω ἓνα πουργάντε,
Καὶ τοῦ μπήχνω un vescicante.»
Καὶ ὁ Δικόπουλος μὲ γέλιο·

Δικόπ. (Μωρέ, ἀκούς, Μπερέττα;) Meglio!

Ῥοῖδ. Meglio; ναί, νὰ σὲ χαρῶ·
Grazie! io so quel che mi fo.
Κ' ἐγιατρεύτηκε, κ' ἐμίλησε,
Μὰ δελόγκου ἔξανακύλησε·
Εἶπα μέσα μου· Son stufo;
Sto ragazzo è già un martufo.
Κάνω, κάνω, ma un costruito
Non lo vedo, e qui sta il tutto.»
Οἱ γιατροὶ ὁποῦ ἀγροικήσανε
Τέτοια κούρα, κ' ἔσαστίσανε,
Κάνουνε νὰ σηκωθοῦνε,

Ὡς γὰρ νὰ συμβουλευθοῦνε
Ῥοῖδ. Alto là, Conprofessori!
Ragguardevolì signori,
Tra voi l'infimo già son;
Pur con vostra permission
Κ' ἔτσι λέοντας πάει νὰ πάρη
Τὸ χαρτί, τὸ καλαμάρι,
Γιὰ νὰ κάμη τὴ ῥιτσέττα.
Ῥοῖδ. Ecco qui: l'ho fatta in fretta.
Κ' ἔτσι ἀρχίνησε νὰ λέη·
Drachmas duas recipe rhei
Optimi pulverizzati,
Atque lapides, innati
Animalibus, addantur;
Citri semina adjungantur
In decoctum viperarum.
Atque Hoffman juventarum,
Et alteae et camomillae,
Tormentillae et potentillae.
 Pillulas Calomelani
Atque guttas Hoffemani,
Et radices erbae Paeoniae,
Atque feculum Laponiae,
Virginiana serpentaria;
Misce et fiant electuaria.
Ἐδῶ εἶναι δύο ῥιτσέτταις·
ἢ τὴ μία ἢ τὴν ἄλλη,
Πὲς τοῦ Ῥήγα (β) νὰ τὴ βγάλη·
Πὲς τοῦ ἀπ' ὄνομά μου, μάτια.»
Κι' ὅτι ἐγκρύλωνε τὰ μάτια,
Εὐθὺς φεύγουνε οἱ γιατροὶ
Σχοτισμένοι καὶ κουτοί,
Κόκκινοι ἔς τὸ πρόσωπό τους,
Κάνοντας καὶ τὸ σταυρό τους·

Κι' ὁ 'Ροῖδης θυμωμένος,
Κι' ἀπὸ δόξα μεθυσμένος,
Κοκκινίζει σὰν τὸ γάλλο,
Καὶ φουνιάζει· « Δὲ θέλω ἄλλο!
Τοῦτα εἶν' ἐκειὰ ποῦ τσοῖ σαστίζουνε!
Μὰ μ' ἐμὲ δὲ τσαμπουνίζουνε·
Δὲ μοῦ δίνουνε ἀμπόδιο, -
Μὰ πεθαίνει . . . κατανόδιο!
Ma per altro, in conclusion,
Ebbi la soddisfazione,
Νὰ τσοὺ κάμω μία ῥιτσέττα,
Ποῦ δὲν εἶναι γιὰ σεκέττα·
Νόστιμα τὴν ἐφορμάρισα,
Κι' οὐλοὺς τὴν ντεσκαπριτσιάρισα!

Εἰς Μεγίσταν Α *

Δὸς μουτε ἄδεια νὰ πατήσω
Τὸ παλάτι τὸ χρυσό·
Κάποιον ἤρθα νάπαντήσω·—
«Μέγα Γῶργο προσκυνῶ,
»Σπάθα, πάντα ᾶς στὸ πλευρό σου
»Νὰ βαστᾶς, παρακαλῶ,
»Καὶ σὰ νὰ τανε δικός σου
»Νὰ κυττᾶς τὸν οὐρανό.
»Σὲ ζητοῦν Γραικοὶ καὶ Ἰγγλέζοι
»Σὰν ἀθάνατο νερό,
»Καὶ τὸ φῶς βαρεῖ καὶ παίζει,
»Στὸ κορμί σου μοναχό—
»Πέφτω, λέει καθέννας, χάμου·
»Καὶ τὴ φτέρνα σοῦ φιλῶ:
»Κλώτησέ με, βασιλιᾶ μου,
»Ἄν ἐπιθυμᾶς νὰ ζῶ.»

* Α. Σ. Ζ. 1880.

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΕΙΣ ΨΕΥΤΗ

1

Ἡ Μοῦσ' ἄλαφροπάτησε, κ' ἐστήθηκ' ὄμπροστά μου,
Καὶ μᾶδειξε τὴ μύτη του γιὰ τὴ σκορδομυτιὰ μου.

2

Μοῦσα, καὶ πῶς νὰ τόνε πῶ γιὰ νὰ βαλθῆ σὲ μέτρο;
— Βάλε του κάλπικ' ὄνομα, καὶ πές τονε Κύρ Πέτρο.

3

Στρέψε, Σίρ Πίτερ, κατὰ μὲ τὸ γαληνό σου βλέμμα,
Κι' ἂν ἠμπορῆς βγάλε πνοή, ποῦ νὰ μὴν εἶναι ψέμα

ΕΙΣ ΑΡΠΑΓΑ

Τέτοιο φίλο γὼ νὰ χάσω!
Γιὰ τρεῖς μέραις θὰ περάσω
Μὲ ψωμάκι, μὲ τυρί.
Καὶ σύ, κόκκορε τ'ς αὐλῆς μου,
Γιὰ τὸ φίλο τῆς ψυχῆς μου
Μαῦρο βάψε τὸ λειρί.

ΣΧΕΣΙΣ ΠΟΛΥΠΛΟΚΗ

Ἄργα' πάει πέρα
Νά βρη τὸ φῶς του,
Τῆ θυγατέρα
Τῆς γυναικός του,
Ποῦ χε δικό της
Φῶς τὸ γαμπρό της.

ΤΟ ΨΙΧΑΛΟ

Σὲ βλέπω πάντα ποῦ κυλᾷς
Γιὰ πές μου, ψίγαλο, ποῦ πᾶς ;
Ποῦ πᾶς ὀμπρὸς ὀπίσω ;
— Τὸν κόσμο νὰ φωτίσω.

ΞΕΡΗ ΠΟΛΥΜΑΘΕΙΑ

Δῶ μιὰ φορά ἦταν ἄνθρωπος, κ' ἐκεῖ ταν ἕνας τόπος.

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΠΤΑΝΗΣΙΟΥΣ

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ

Δυστυχημένε μου λαέ, καλὲ καὶ ἠγαπημένε,
Πάντοτ' εὐκολοπίστευτε καὶ πάντα προδομένε.

ΕΙΣ ΤΑ ΣΑΤΙΡΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΣΕΣ ΤΟΥ ΕΚΔΟΤΗ

Τὸ ὄνειρο.

(1) Καπίτολοι Οἱ εἰς Κέρκυρα, μ' ἄλλο ὄνομα ὁμοίως ἰταλικό, λεγόμεναις σκόλαις. Εἶναι στῦλος ὁποῦ βαστάει ἓνα παννὶ ἀγιογραφισμένο καὶ εἰς ταῖς δύο μεριαῖς.

(2) Λιρῶνα) Βενετικὸ νόμισμα· ἐδῶ σημαίνει τὴν πλερωμὴ τῶν ἱερῶν.

(3) Βατσέλια) Συνειθίζεται εἰς τὴ Ζάκυνθο, εἰς τὰ ζῴδια νὰ προπορεύωνται παιδιὰ μὲ δίσκους (βατσέλια), καὶ εἰς τὴ μέσῃ τοῦ δίσκου ἓνα λιδανιστῆρι ἀναμμένο.

(4) Κουτούζης) Παπᾶς, ποιητὴς σατιρικός, καὶ ζωγράφος. Ἡ μεγάλη πικρία καὶ αἰσχροῦτης τῆς ὁμιλίας του καὶ τῶν σατιρικῶν του ποιημάτων τὸν ἐχθροῦσαν μὲ πολλοὺς, ὅθεν αὐτὸς ἔλεγεν ὅτι μόνος του φίλος καὶ σύντροφος ἦταν ἡ γάτα του. Ἡ ἀγαπημένη του γάτα ἐφαίνετο καὶ εἰς ταῖς σατιραις καὶ εἰς τὰ ζωγραφήματά του, κάποτε καὶ εἰς τὰ εἰκονίσματα. Κοντὰ εἰς τὰ ἄλλα πράγματα ἀνάρμοστα εἰς τὸν ἱερὸ χαρακτῆρα του εἶχε καὶ τὴ συνήθεια νὰ δείχνηται κοσμικὸς λεβέντης· ῥάσα μακρινὰ ὡς ταῖς φτέρναις· σκαλτσούνια κόκκινα μεταξωτὰ· παπούτσια μὲ γάζους· στραβὸ ἐδαστοῦσε τὸ χαμπλὸ καὶ πλατόγυρο καπέλλο, τὸ ὁποῖον ἐσυνειθοῦσαν νὰ φοροῦν εἰς τὴ Ζάκυνθο οἱ παπάδες.— Ἐθάφτηκε εἰς τὸν ναὸ τῆς Φανερωμένης, ὅπου μετὰ ταῦτα καὶ ὁ σατιριζόμενος.

(5) Ἴδε τὴν προηγούμενη σημείωσιν.

(6) Ὁ σατιριζόμενος μὲ τὸν ἀδελφὸν του· ἄτεκνοι καὶ οἱ δύο.

(7) Πλεζονιαῖς). Τὰ εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδας ὀνομαζόμενα χειμωνικά, ἢ καρπούζια.

(8) Εἰς τὴν κάμαρη τοῦ Σκλίβα). Ὁ Σκλίβας, πλούσιος ἔμπορος, ἦταν στενοὺς συγγενῆς τοῦ σατιριζομένου. Λέγεται ὅτι τοῦτος τὸν ἐγύμνωσε, ὥστε ὁ Σκλίβας ἀπὸ τὴν ἀπελπιδία ἔχασε τὸ λογικόν. Ἐννοεῖ ὁ ποιητὴς, ὅτι ἡ Θεία Δίκη ἐφύλαε εἰς τὸν ἀπάνθρωπον ἄρπαγα κατὶ χειρότερον παρὰ τὴ φτώχειν· νὰ πεθάνῃ, δηλαδὴ, καὶ αὐτὸς τρελλὸς εἰς τὸ σπῆτι τοῦ ἀνθρώπου τὸν ὁποῖον ἀδίκησε. — Τὸ παλιὸ τὸ σπῆτι ἀφίνοντας]. Ὁ σατιριζόμενος, πρὶν κληρονομήσῃ τὸν Σκλίβα, ἐκατοικοῦσε εἰς τὴν οἰκίαν Καπνίστη· αὐτοῦ, λέγεται, ἐδέχτηκε ἓναν πλούσιον ξένον, τὸν

έκλεψε, τὸν ἐφόνεψε καὶ τὸν ἔθαψε εἰς τὴν αὐλὴ τοῦ σπιτιοῦ. Τὸ σπῆτ αὐτὸ τοῦ Καπνίσου τὸ ἐκληρονόμησε ὁ Κόμης Ῥώμας. Εἰς τοῦτο ἀποβλέπουν οἱ στίχοι, *Σκάψε, Ῥώμα* κτλ.

(9) Ὁ σατιριζόμενος εἰς τὴν τρέλλα του ἐδυσοῦσε μὲ τὴ μῦτη.

(10) Τσάφου) Κλέφταις· δηλαδὴ, ὅσοι τὸν ἐτριγύριζαν νὰ τὸν κληρονομήσουν.

Ἡ πρωτοχρῶνιά.

(1) Διονύσιος ὁ Ῥοῖδης, τὸν ὁποῖον πιστὰ ζωγραφίζουν τὰ ἐξῆς δύο σατιρικά αὐτοσχεδιάσματα, ἦταν Ζακύνθιος καλὰ γεννημένος. Εἶχε σπουδάξῃ εἰς τὸ Παταύιον, ὅπου ἀκολούθησε τὰ φιλολογικὰ μαθήματα τοῦ Καισαρώττη, καὶ ἔλαβε καὶ τὸν στέφανο τῆς Ἱατρικῆς. Τὸ πολὺ τὸ διάδασμα ἔκαμεν ὥστε εἰς τὸ μικρὸ του κεφάλι ἐγεννήθηκε ἡ ἰδέα ὅτι ἦταν ἓνας μέγας νοῦς, καὶ ἐβάλλθηκε νὰ συγγράφῃ ἐπιστημονικὰ καὶ ποιητικὰ κάθε λογῆς. Μὲ τοῦτο τὸ φρόνημα ἐγύρισε εἰς τὴν πατρίδα του, ὅπου ἡ οἰκονομικὴ του κατάστασις τὸν ἀνάγκασε νὰ κάμῃ τὸ δάσκαλο· ἐπειδὴ, ὡς ἱατρός, δὲν ἐπιτύχαινε εἰς καμμία θεραπεία, εἰς τρόπον ὥστε ἐγελοῦσεν ὁ ἴδιος γιὰ τὴν ἱατρικὴν ἐπιστήμην. Εἰς τὴν πατρίδα του ἐπερνοῦσε ὡς σοφός, ἀλλὰ ἰδιότροπος, ἄνθρωπος. Ἄμα ὁ Σολωμὸς ἐπέστρεψε εἰς τὴ Ζάκυνθο καὶ ἐπρωτογνώρισε τὸν Ῥοῖδην, ἐκατάλαβε ὅτι ἦταν ἓνα ἄτομο μοναδικὸ εἰς τὸ εἶδος του, καὶ ὅτι ἕως τότε τοῦ εἶχε λείψῃ μόνον ἡ ἀφορμὴ νὰ φανερώσῃ ὅλα τὰ ἀξιογέλαστα ἰδιώματά του. Ὁ Σολωμὸς ἄρχισε νὰ τοῦ δείχνεται ἄκρος θαυμαστής του, καὶ νὰ τοῦ ἀνάδῃ τὴ δοξομανία του μὲ τοὺς πλέον κολακευτικούς τρόπους· μ' ὅλον ὅτι δὲν ἤμποροῦσε, οὔτε τὸν ἔμελε, νὰ βαστάξῃ τὰ γέλοια ὅταν ὁ Ῥοῖδης τοῦ ἐδιάβαζε τὰ συγγράμματά του· ἀλλὰ τοῦτος τυφλωμένος ἀπὸ τὴ φιλαυτία ἐλογάριαζε μοναχὰ τὰ παινέσματα. Αὐτὰ, καὶ ἡ γενναιοσύνη τοῦ Σολωμοῦ, ὁ ὁποῖος τὸν ἐδοθηοῦσε ἀδιάκοπα εἰς ταῖς χρεῖαις του, (α) ἔκαμαν ὥστε ὁ Ῥοῖδης ἐμακάριζε τὸν ἑαυτὸ του ὅτι εὔρηκε τέλος τὸν ἄνθρωπον, ὅπου ἐνίσησε τὸ πνεῦμα του καὶ τὴν προκοπὴν του· τὸν ἔλεγε *it mio Nume* (ὁ Θεὸς μου). Σιμὰ εἰς τὴν ἀναποδιά τοῦ λογικοῦ ὁ Ῥοῖδης εἶχε μίαν ἄκρα ἠθικὴ ἀναισθησία· δὲν ἦταν ὅμως ὅλως δι' ὅλου γυμνὸς ἀπὸ κάθε χάρισμα· ἦταν καρδιογνώστης καὶ εἶχε ζωντανή, ἂν καὶ παρὰξενη, φαντασία.— Ἡ φιλία καὶ οἱ κολακείαις τοῦ Σολωμοῦ τὸν ἔκαμαν νὰ ξεσκεπασθῇ τολμηρὰ ὅλη τὴ φιλαυτία του καὶ τὴν καταφρόνησιν, τὴν ὁποῖαν αἰσθάνετο κατάκαρδα γιὰ τοὺς πλέον πνευματώδεις καὶ προκομ-

(α) Ὁ Σολωμὸς εἶχε τὰ γρήματά του εἰς ἓνα συρτάρι ἀκλειδίωτο· ὅταν ὁ Ῥοῖδης εἶχε χρεῖα, ἐπήγαινε νὰ τὸν εὔρῃ τὸ πρῶν, ἐνῶ ἦταν ἀκόμη εἰς τὸ κρεβάτι, καὶ ὀμπροστά του ἀνοιγε τὸ συρτάρι κ' ἔπαιρνε γρήματα. Ὁ Σολωμὸς τοῦ ἔλεγε· Ἄγαπητὲ Δοτόρο, μὴ τὰ πάρῃς ὅλα, τί δὲν καρτερῶ ἄλλα γιὰ τούταις ταῖς ἡμέραις.— Μὴ φοβᾶσαι, τοῦ ἀπαντοῦσε ὁ Ῥοῖδης, θέλει πάρω ἓνα μέρος μοναχὰ.— Κ' ἔτσι ἔκανε, ἐπειδὴ ἤτανε μέτριος.

μένους συμπολίταις του, και να πεθάνη με την πεποίθησιν, ότι ήταν ο πρώτος άνθρωπος τής εποχής του.

(2) Ο Ροΐδης πηγαίνει να εύρη τον ποιητή την πρώτην του χρόνου 1824· τον βλέπει όπου γράφει, και απ' αυτό παίρνει άφορμή να μιλήσῃ, καθώς έκανε πάντα, για τον εαυτό του. Φαίνεται ότι εκείνη την ήμερα ο Ροΐδης εις την όμιλία του έσυγκεφαλαίωσε όλα του τα παράξενα ιδιώματα· όθεν ή φαντασία του Σολωμού έλαβε ζωντανήν εντύπωσιν, κ' έμόρφωσε τούτη τή σάτυρα, ή όποία είναι μία συνοπτική εικόνα του Ροΐδου.

(3) Χαρτί με μπαρούτι όπου φτειάνουν τα παιδιά 'ς ταίς έορταίς.

(4) Νέος Ζακύνθιος στιχουργός.

(5) Ο γνωστός ποιητής Κύρ. Γεώργιος Τερτσέτης, συμπολίτης και φίλος του Σολωμού· ο τώρα Βιβλιοφύλακας τής Βουλής εις Αθήνας· "Όταν εις τή συναναστροφή του Σολωμού ο Ροΐδης έκφωνώντας τα συγγράμματά του έκαλοκάρδιζε τούς πλέον σοδαρούς, τα δυνατά γέλια δέν τον έπειραζαν παρά πολύ· άγαπούσε να πάρη ως άταξίαις τής νεότητος· έλεγε· « Μωρές διασλόπουλα, ήσυχάστε, για ν' άδράξετε τó νόημα. » Άλλά τó κρυφό γέλιο, ή κρυφή ματιά τον έκαναν να βγῆ από τα όρια, να βρίζη με βριδιαίς παράξενας, πρωτότυπα γεννήματα τής φαντασίας του. λ. χ. *Λέρα τοῦ παντός.*

(6) Γαετάνος Γρασσέτης ιταλός. Διδάσκαλος τής Λατινικῆς και Ίταλικῆς Φιλολογίας. Είχε νυμφευθῆ γυναίκα Ζακυθινή. Έγνώριζε καλά την όμιλουμένη μας γλώσσα, κ' έμετάφρασεν ιταλικά τον Ύμνον εις την Έλευθερία· εις τα σημειώματά του έδειξε κρίσιν όρθή, και γνώση τής ποιητικῆς. Μετά τον θάνατό του έτυπώθηκε μία άπλοελληνική Γρομματική του. Ο Γρασσέτης δέν έγελοῦσε εύκολα· κάπου κάπου όμως, ενῶ ο Ροΐδης έδιάβαζε τα συνθέματά του, έβγαине από τó σοδαρό του ήθος με ένα μισόγελο, όπου έπεισίμωνε πολύ τον Ροΐδου.

(7) Ήταν ή άλήθει· οι διατριβαίς του Ροΐδου ήταν άπέρανταις, και ταίς *ερεϊζιτάρις* μεγαλοφώνως· εις τούτο ήταν άκούραστος, καθώς δέν έδαρειότουں ποτέ να αντιγράφη και να ξαναντιγράφη τα συγγράμματά του. Ο Ροΐδης έξεροδόηχε συχνά, αλλά ταίς περισσότεραις φοραίς δίχως καμμίαν άνάγκη, ειμή για να σύρη την προσοχή των άλλων εις τον εαυτό του

(8) Ένας Ίταλός ιερέας όπου εύρίσκετο τότε εις τή Ζάκυνθο. Ο Σολωμός έκανε εναντίον του Ροΐδου σάτιραις ιταλικάις και ταίς έδινε του Μαρώνη για να ταίς περνάη για δικαίς του. Ο Ροΐδης άπαντούσε με άλλαις σάτιραις. Τότε ο Σολωμός υπερεπαινούσε τούς στίχους του Ροΐδου, και έψεγε την αυθάδεια του Μαρώνη.

(9) Άδελφός του Ροΐδου.

(10) Ήδ. τήν Σημ. 1.

(11) Έδειχνε και τή λατινική γλώσσα· αλλά ειχε και εις αυτό μέθοδο τóσον άλλόκοτη, ώστε κανένας δέν έμάθαινε τίποτε από αυτόν. Ίδου ο όρισμός τής Γραμματικῆς, με τον όποιον έπροοιμίαζε τó μάθημά του· « Παιδί μου, ή Γραμματική είναι ώσαν ένα άρμαρι με πολλά παρακάσελα· σήμερα τραδοῦμε τó παρακάσελο, όπου εύρίσκεται τó *έγμα.* »

(12) Τσάρης) Ὄνομα κύριο, τὸ ὁποῖον, ἀπὸ τὸ ἰδίωμα τοῦ ἀνθρώπου ὁποῦ τὸ ἔφερεν, ἐκατάντησε, εἰς τὴ Ζάκυνθο, συνώνυμο τοῦ *μωροῦ*.

(13) Τὸ Βζίτ· δηλαδὴ μία, ὡσὰν σφουριξιά, τὴν ὁποῖαν ἄκουε, καθὼς ἔλεγε ὁ ἴδιος, μέσ' ἔς τὰ μυαλά του, ἦταν ἡ Μοῦσα τοῦ Ῥοῖδν.

(14) Ἐπίθετα . . . ἀπὸ κειά!) Δηλαδὴ τὰ πλέον παράξενα, τὰ πλέον ἀνάρμιστα, τὰ πλέον ἀσυνήθιστα, ὁποῦ ἤμπορεῖ νοῦς ἀνθρώπου νὰ φαντασθῆ· μὲ αὐτὰ ὁ Ῥοῖδης ἐστοχάζετο νὰ ξαφνίσῃ τὸν κόσμον.

(15) Ὀλοστρόγγυλα) Εἶχε γράψιμο στρογγυλό.

(16) Νιόνιος). Χαϊδευτικὸ τοῦ «Διονύσιος»· ἐννοεῖ τὸν Σολωμό.

(17) Λόγος εἰς τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ· τὸ κυριώτερον ἀπὸ τὰ πεζὰ του συγγράμματα. Εἰς αὐτὸ εἶχε σωρεύσῃ ὅ,τι καὶ ἂν ἤξερε, φιλολογικά, μαθηματικά, ἱστορικά, ἰατρικά, μὲ ἕνα πλῆθος ὀνόματα συγγραφέων, στρατηγῶν κ.τ.λ.

(18) Ἐνα ἐπικὸ ποίημά του.

(19) Ὅλο τὸ ἐνάντιο· μάλιστα ἐδυσκολεῦετο πολὺ εἰς τὴ στιχουργία, μ' ὅλον ὅτι εἶχε κάμη χιλιάδες κακοὺς στίχους. Κάποτε ὅμως τοῦ ἐτύχαινε νὰ κάμη δύο τρεῖς καλοὺς. Αὐτοὶ δὲν ἐξέφευγαν τοῦ Σολωμοῦ· καὶ μόλις τοὺς ἄκουε, ἔπαυε τὰ γέλοια κ' ἔτρεχε καὶ τὸν ἐφίλειε.

Τὸ ἱατρονυμβούλιο.

(1) Ἡ Νοδένα) Ἐνα ποίημά του.

(2) Παίξει μὲ τὸ ὄνομα Tagliarietra=πετροκόπος. Ταγιαπιέρρας τοῦ κακοῦ=πελεκητὴς τῆς ἀρρώστιας.

(3) Ὁ Ταγιαπιέρρας εἶχεν ἀναθραφῆ εἰς τὴ Γαλλία, καὶ ἐσυνειθοῦσε νὰ ὁμιλῆ γαλλικά.

(4) Ὁ ἱατρὸς Καντιότος ἔλεγε εἰς ὅλα· Va benissimo=πολὺ καλά.

(5) Ῥήγας Φαρμακοπώλης.

E

ΔΙΑΛΟΓΟΣ

A voce più ch' al ver drizzan li volti;
E così ferman loro opinione,
Prima ch' arte o ragion per lor s' ascolti.
Dante Purg. C. XXVI.

ΠΟΙΗΤΗΣ - ΦΙΛΟΣ - ΣΟΦΟΛΟΓΙΩΤΑΤΟΣ

ΦΙΛ. Ἐπειτα ἀπὸ τόσαις ὁμιλίαις, ἐξέχασες κυττάζοντας κατὰ τὸ Μοριά.

ΠΟΙΗΤ. Ἄλλὰ πρέπει νὰ ἐξέχασες καὶ σύ, γιατί δὲ μοῦ ὠμιλοῦσες παντελῶς· εἶναι πιθανὸ νὰ ἐστοχαζόμασθε τὰ ἴδια πράγματα καὶ οἱ δύο· ἤμπορεῖ νὰ ἐπέρασαν τρεῖς ὥραις ἀφοῦ ὁ ἥλιος ἐμεσουράνησε, θέλουν ἀκόμη τέσσερες γιὰ νὰ θολώσουν τὰ νερά, καὶ ἂν θέλης, ἤμποροῦμε νὰ καθίσουμε εἰς τούτη τὴν πέτρα, καὶ νὰ ξαναρχινήσουμε.

ΦΙΛ. Ἄς καθίσουμε· γλυκεῖα ἢ μυρωδία τοῦ πελάγου, γλυκὸς ὁ ἀέρας, καὶ ὁ οὐρανὸς ἀσυγνέφιαστος.

ΠΟΙΗΤ. Τὸ πέλαγο εἶναι ὄλο στρωτό, καὶ ὁ ἀέρας λεπτότατος, καὶ ὅποιος ἤθελε νὰ κινήσῃ γιὰ τὸ Μοριά, δὲν ἤμποροῦσε νὰ κάμῃ ταξίδι χωρὶς νὰ δουλέψουν ἀκατάπαντα τὰ κουνιά.

ΦΙΛ. Τί σοῦ ἀρέσει περισσότερο ἢ ἡσυχία τῆς θάλασσης, ἢ ἡ ταραχή;

ΠΟΙΗΤ. Νὰ σοῦ πῶ τὴν ἀλήθεια, μοῦ ἄρεσε πάντα ἡ γαλήνη, ὅπου ἀπλώνεται καθαρῶτατη· τὴν ἐθεωροῦσα σὰν τὴν εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπου, ὅπου ἀπομακρύνει ἀπὸ ταῖς ἀνησυχίαις τοῦ κόσμου, καὶ μὲ

ειλικρίνεια φανερώνει ὅσα ἔχει μέσα του. Ἄλλ' ἀφοῦ ἐπέρασαν τὰ καράβια μας γιὰ νὰ πᾶνε ἔς τὸ Μεσολόγγι, μ' ἀρέσει περισσότερο ἢ ταραχὴ ἐφαίνονταν δύο δύο, τρία τρία καὶ ἐξάνοιγες λευκὰ τὰ κατάρτια ἀπὸ τὰ φουσκωμένα πανιά, λευκὰ ἀπὸ τοὺς διασκορπισμένους ἀφρούς τὰ κύματα, τὰ ὁποῖα μὲ μία βονή, ὅπου λὲς καὶ ἦταν χαρᾶς, ἀναγάλλιαζαν εἰς τὸ πέλαγο τοῦ Ἴονίου, καὶ ἐσυντριβόνταν εἰς τὸ γιὰλὸ τῆς Ζακύνθου.

ΦΙΛ. Τὸ θυμοῦμαι καλά· καὶ τόσος ἦταν ὁ κρότος, καὶ τόση ἡ ἀνακάτωση τοῦ πελάγου, ὅπου σὲ ἐπαραμέρισα, γιὰ ν' ἀποφύγουμε τὸ θάνασμα, ὅπου ἀποπάνου μας σταλοβολοῦσε ἡ θάλασσα.

ΠΟΙΗΤ. Φαίνεται ὅτι ἐκεῖ πέρα οἱ δικοὶ μας δὲν ἔχουν τόση δυσκολιὰ νὰ βρέχωνται μὲ τὸ αἶμα τους, ὅσην ἔχουμε ἐμεῖς νὰ νοτισθοῦμε ἀπὸ ὀλίγαις σταλαγματιαῖς θαλασσιναῖς.

ΦΙΛ. Ἐτοιμάζεσαι πάλι νὰ ξανακυττάξης κατὰ τὸ Μοριά, καὶ νὰ ξανασωπάσης. . . ἀγκαλὰ ἐγὼ ἔχω τὸν τρόπο νὰ σὲ κάμω νὰ ὀμιλῆς ὅποτε θέλω.

ΠΟΙΗΤ. Ἐκατάλαβα θέλεις νὰ ὀμιλήσουμε γιὰ τὴ γλῶσσα· μήγαρις ἔχω ἄλλο ἔς τὸ νοῦ μου, πᾶρεξ ἐλευθερία καὶ γλῶσσα; Ἐκεῖνη ἄρχισε νὰ πατῆ τὰ κεράλια τὰ τούρκικα, τούτη θέλει πατήση ὀγλήγορα τὰ σοφολογιωτατίστικα, καὶ ἔπειτα ἀγκαλιασμέναις καὶ οἱ δύο θέλει προχωρήσουν εἰς τὸ δρόμο τῆς δόξας, χωρὶς ποτὲ νὰ γυρίσουν ὀπίσω, ἂν κἀνένας Σοφολογιώτατος κρώξη, ἢ κἀνένας Τούρκος βανίζη· γιὰτι γιὰ μὲ εἶναι ὅμοιοι καὶ οἱ δύο.

ΦΙΛ. Βέβαια εἶναι ἐχθροὶ μας καὶ οἱ δύο· μὲ κάνεις νὰ θυμηθῶ τὰ λόγια τοῦ Λόκ. Ἡ γλῶσσα εἶναι ἓνα μεγάλο ποτάμι, εἰς τὸ ὁποῖον ἔχουν ἀνταπόκριση τὰ ὅσα γνωρίζει ὁ ἄνθρωπος, καὶ ὅποιος δὲν τὴν μεταχειρίζεται καθῶς πρέπει, κάνει ὅτι τοῦ βολέση, γιὰ νὰ κόψη ἢ νὰ ἐμποδίσῃ τοὺς δρόμους, μὲ τὸ μέσον τῶν ὁποίων τρέχει ἡ πολυμάθεια. Ὅποιος κάνει λοιπὸν αὐτὸ μὲ ἀπόφαση θεληματικῆ, πρέπει οἱ ἄλλοι νὰ τὸν στοχάζωνται ἐχθρὸν τῆς ἀλήθειας καὶ τῆς πολυμάθειας.

ΠΟΙΗΤ. Τί λές; ὡς πότε θὰ πηγαίνει ὀμπρὸς αὐτὴ ἡ ὑπόθεση; ἓνας λαὸς ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος νὰ ὀμιλῆ ἔς ἓναν τρόπο, ὀλίγοι ἄνθρωποι ἀπὸ τὸ ἄλλο νὰ ἐλπίζουν νὰ κάμουν τὸν λαὸν νὰ ὀμιλῆ μίαν γλῶσσαν δικήν τους!

ΦΙΛ. Για κάποιον καιρό ή υπόθεση θέλει ακολουθήση ή αλήθεια είναι καλή Θεά, αλλά τὰ πάθη τοῦ ἀνθρώπου συχνότατα τὴν γομίζουσι ἐχθρὴν. Κάποιοι γνωρίζουσι τὴν αλήθεια, ἀλλ' ἐπειδὴ γράφοντας εἰς ἐκεῖνον τὸν τρόπον τὸν σκοτεινὸν ἀπόχτησαν κάποια φήμη σοφίας, τὸν ἀκολουθοῦν, καὶ ἄς εἶναι καὶ σφαλερός.

ΠΟΙΗΤ. Λοιπὸν εἶναι ἀξιοπαρόμοιοι μετὰ τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι γὰρ νὰ ζήσουσι πλουτοῦν φαρμάκι.

ΦΙΛ. Περιγράφει τὸ ἐργαστήρι ἐνὸς ἀπ' αὐτοὺς ὁ Σείκστηρ ἐξαίρετα, καὶ θέλω νὰ σοῦ ξαναθυμῶσι τὰ λόγια του, γιατί, τῇ ἀληθείᾳ, μοῦ ξαναθυμοῦν τὸν τρόπον, εἰς τὸν ὅποιον εἶναι γραμμένα τὰ βιβλία τῶν Σοφολογιώτατων. — Ἐκρέμονταν ἀπὸ τὸ πατερὸ τοῦ φτωχότατου ἐργαστηρίου μία ξεροχελῶνα, ἕνας κροκόδειλος ἀχρωμένος, καὶ ἄλλα δερμάτια ἄσχημων ψαριῶν ἦσαν τριγύρου πολλὰ συρτάρια ἀδειανὰ μετὰ ἐπιγραφαῖς, ἀγγεῖα ἀπὸ χοντρόπηλο πράσινο, ἦσαν φούσκαις, ἦσαν βρωμόχορτα παλιωμένα, κακομοιριασμένα δερμάτια βοῦρλα, παλιὰ κομμάτια ἀπὸ διαφόρων λογίων ἰατρικὰ, ἀριὰ σπαρμένα ἐδῶ κ' ἐκεῖ, γὰρ νὰ προσκαλέσουσι τὸν ἀγοραστή.

ΠΟΙΗΤ. Βλέπω ἀπὸ μακριὰ ἕνα Σοφολογιώτατον ἐπιθυμῶ γὰρ τὴν ἡσυχίαν μου καὶ γὰρ τὴ δική σου, καὶ γὰρ τὴ δική του, νὰ μὴν ἔλθῃ κοντὰ μας.

ΦΙΛ. Τὸ ἐπιθυμῶ πολὺ ἐσὺ θυμώνεις παρὰ πολὺ.

ΠΟΙΗΤ. Θυμῶνω γιατί εἶμαι στενεμένος νὰ ξαναπῶ τὰ πράγματα, ὅπου εἶπαν τόσαις φοραῖς τὰ ἄλλα ἔθνη, καὶ δίχως ὠφέλεια νὰ τὰ ξαναπῶ. Οἱ Γάλλοι ἔλαβαν φιλονεικίαν γὰρ τὴ γλῶσσα, καὶ ἐτέλειωσε εἰς τὴν ἐποχὴ τοῦ Δαλαμβέρτ τὴν ἔλαβαν οἱ Γερμανοί, καὶ ὁ Ὅπις ἔδωσε τὸ παράδειγμα τῆς ἀληθείας τὴν ἔλαβαν οἱ Ἰταλοί, καὶ μετὰ τόσον πείσμα, ὅπου μήτε τὸ παράδειγμα τοῦ Ὑψηλότατου Ποιητῆ εἶχε φθάσῃ γὰρ τότε νὰ τοὺς καταλείψῃ. Ἡσύχασαν τέλος πάντων, γράφοντας τὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ τους, τὰ σοφὰ ἔθνη, καὶ ἀντὶ ἐκεῖναις οἱ ἔλεειναῖς ἀνησυχίαις νὰ μᾶς εἶναι παράδειγμα γὰρ νὰ ταῖς ἀποφύγουμε, ἐπέσαμε εἰς χειρότερα σφάλματα. Τέλος πάντων οἱ Σοφολογιώτατοι ἐκείνων τῶν ἔθνων ἤθελαν νὰ γράφεται μία γλῶσσα, ὅπου ἦταν μία φορὰ ζωντανὴ εἰς τὰ χεῖλη τῶν ἀνθρώπων κακὸ πρᾶγμα βέβαια, καὶ ἂν ἦταν ἀληθινὰ δυνατόν γιατί δυσκολεύει τὴν ἐξάπλωσιν

τῆς σοφίας· ἀλλ' οἱ δικοί μας θέλουν νὰ γράφουμε μία γλῶσσα, ἢ ὁποῖα μῆτε ὀμιλεῖται, μῆτε ἄλλαις φοραῖς ὀμιλήθηκε, μῆτε θέλει ποτέ ὀμιληθῆ.

ΦΙΛ. Ὁ Σοφολογιώτατος ἔρχεται κατὰ μᾶς.

ΠΟΙΗΤ. Καλῶς τὰ δέχθηκε μὲ τὴν ὑπομονή σου! ἐγὼ δὲν θέλω λόγια μ' αὐτόν. Κύττα πῶς τρέχει! Τὸ πηγοῦνι του σηκώνει τὴν ἄκρη, ὡσὰν νὰ ἤθελε νὰ ἐνωθῆ μὲ τὴ μύτη. Ὡ να ἐγένονταν ἡ ἔνωση, καὶ τόσο σφιχτή, ποῦ νὰ μὴν μπορῆ πλέον ν' ἀνοιξῆ τὸ στόμα του, γιὰ νὰ φωτίσῃ τὸ γένος!

ΣΟΦ. Ἐφαγα τὸν κόσμον, φίλτατε, γιὰ νὰ σ' εὔρω ἔτρεχα, ὅπως εἶναι τὸ χρέος ἐνὸς καλοῦ πατριώτη νὰ τρέχῃ, ὅταν εἶναι εἰς κίνδυνον ἢ δόξα τοῦ γένους· ἕνα βιβλίον θέλει τυπωθῆ γλήγορα, γραμμένο εἰς τὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ τῆς Ἑλλάδας, ὁποῦ λέγει κακὸ γιὰ μᾶς τοὺς σοφούς, καὶ μοῦ κακοφαίνεται.

ΦΙΛ. Γιατὶ σοῦ κακοφαίνεται;

ΣΟΦ. Γιατὶ πολλὰ μυαλὰ εἶναι σωστά, καὶ πολλὰ ὄχι· καὶ ὅσα δὲν εἶναι σωστά, ἢμπορεῖ νὰ ἀπατηθοῦν. Εἶναι τόσοι χρόνοι ὁποῦ σπουδάζω γιὰ τὸ κοινὸν ὄφελος τῆς πατρίδας μου, καὶ δὲν ἐπιθυμοῦσα νὰ ἔβγουν ἄλλοι νὰ μοῦ τυφλώσουν τοὺς ἀνθρώπους. Ἦλθα ἔς ἐσέ, ὁποῦ εἶσαι σοφὸς καὶ σύ, γιὰ νὰ ἐνωθοῦμε μὲ ὄσους συλλογίζονται καλά, καὶ νὰ καταπλακώσουμεν αὐτὸν τὸν βάρβαρον συγγραφέα.

ΦΙΛ. Καὶ ποῖος εἶναι ὁ συγγραφέας;

ΣΟΦ. Δὲν μοῦ εἶπαν τ' ὄνομά του· μοῦ εἶπαν, πῶς εἶναι ἕνας νέος ὁ ὁποῖος γιὰ τὴν κοινὴ γλῶσσα βαστάει πάντα τὸ σπαθὶ ἔς τὸ χέρι, καὶ ἀπὸ τὴ μάνητα τὴ μεγάλη, ἢμποροῦμε νὰ ποῦμε πῶς ἐκαταστήθηκε ἄλλος Αἴας μαστιγοφόρος.

ΠΟΙΗΤ. Λοιπὸν πᾶρε τὰ μέτρα σου, μὴ λάχῃ καὶ ἔς τὸν θυμὸ του σκοτώσῃ πρόβατα καὶ αὐτός, καὶ ἐντροπιασθῆ.

ΣΟΦ. Ἄς ἐντροπιασθῆ· γι' αὐτὸν δὲν μὲ μέλει· γιὰ τὸ κοινὸν ὄφελος.

ΠΟΙΗΤ. Καὶ τί ὄφελος;

ΣΟΦ. Ἡ γλῶσσα σοῦ φαίνεται λίγη ὠφέλεια; μὲ τὴν γλῶσσα θὰ διδάξῃς τὸ κάθε πράγμα· λοιπὸν πρέπει νὰ διδάξῃς πρῶτα ταῖς ὀρθαῖς λέξαις.

ΠΟΙΗΤ. Σοφολογιώτατε, ταῖς λέξαις ὁ συγγραφέας δὲν ταῖς διδάσκει, μάλιστα ταῖς μαθαίνει ἀπὸ τοῦ λαοῦ τὸ στόμα· αὐτὸ τὸ ξέρον καὶ τὰ παιδιά.

ΣΟΦ. (*Μὲ μεγάλη φωνή*) Γνωρίζεις τὰ Ἑλληνικά, Κύριε; τὰ γνωρίζεις, τὰ ἐσπούδαξες ἀπὸ μικρός;

ΠΟΙΗΤ. (*Μὲ μεγαλύτερη*) Γνωρίζεις τοὺς Ἑλληνας, Κύριε; τοὺς γνωρίζεις, τοὺς ἐσπούδαξες ἀπὸ μικρός;

ΦΙΛ. Ἀδέλφια, μὴν ἀρχινᾶτε νὰ φωνάζετε, γιατί βρισκόμασθε εἰς τὸ δρόμο, καὶ ἡ ἀληθινὴ σοφία λέει τὸ δικαίον τῆς μὲ μεγαλοπρέπειας, καὶ χωρὶς θυμούς.

ΣΟΦ. (*Χαμηλώνοντας τὴ φωνὴ καὶ προσπαθώντας νὰ φωνῇ μεγαλόπρεπος*) Ἀλήθεια, φίλε ἔτσι ἔκανε καὶ ὁ Σωκράτης.

ΠΟΙΗΤ. Ἀπαράλλαχτα! Θυμήσου τὸ ὄνομα, γιατί ἡμπορεῖ νὰ χρειασθῇ. Ὡστόσο σοῦ ξαναλέγω ὅτι ὁ διδάσκαλος τῶν λέξεων εἶναι ὁ λαός.

ΣΟΦ. Τοῦτο μοῦ φαίνεται πολὺ παράξενο· ἓνας ἀπὸ τοὺς σοφώτερους τοῦ ἔθνους μας ἔγραψε ὅτι, γιὰ νὰ γράφουμε μὲ τὰ λόγια τοῦ λαοῦ, πρέπει καὶ μὲ τοὺς στοχασμοὺς τοῦ λαοῦ νὰ συλλογιζώμασθε.

ΠΟΙΗΤ. Αὐτὰ εἶναι τέκνα στραβόκορμα ἑνὸς πατέρα εὐμορφότατου Ὁ Κονδιλλιάκ εἶχε πῆ πῶς ἡ λέξη εἶναι τὸ σημεῖο τῆς ἰδέας· δὲν ἐφαντάσθηκε ὅμως ποτὲ πῶς ὅσοι ἔχουν ταῖς ἴδιαις λέξαις ἔχουν τοὺς ἴδιους στοχασμούς. Τὰ νομίσματα εἰς τὸν τόπον, εἰς τὸν ὁποῖον ζῆς, ἔχουν τὴν ἴδια τιμὴ· μ' ὅλον τοῦτο εἰς τὰ χέρια μου δὲν ἀξίζουν, γιατί δὲν ἠξέρω νὰ τὰ ξοδιάζω, εἰς τὰ χέρια σου ἀξίζουν ὀλίγο περισσότερο, γιατί ἠξέρεις καὶ τὰ οἰκονομεῖς, καὶ εἰς τὰ χέρια ἑνὸς τρίτου εἰς ὀλίγον καιρὸ πληθαίνουν. Ἄν ἦταν αὐτὸ ἀληθινόν, ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἑνὸς τόπου ἔπρεπε νὰ ἔχουν τοὺς ἴδιους στοχασμούς· διαφέρουν ὅμως εἰς αὐτούς, ὅπως διαφέρουν εἰς ταῖς φυσιογνωμίαις· καὶ ἂν κατὰ δυστυχίαν τοῦ γένους κἀνένας Σοφολογιώτατος ἐτρελλαινότου, εἶναι πιθανὸ νὰ ἐξεθύμαινε τὴν τρέλλα του μὲ τὰ ἴδια λόγια, ὅπου ἦταν συνειθισμένος νὰ λαλῇ· καὶ γιὰ τοῦτο εἶναι σωστὸ πρᾶγμα νὰ πῶ, ὅτι συλλογίζεται ὡσὰν κ' ἐσένα;

ΣΟΦ. Ὡς τοῦτο τὸ στερνόν, φρόνιμα ὠμίλησες· ταῖς λέξαις ὅμως τοῦ λαοῦ νὰ μεταχειριζώμασθε εἶναι ἄγνωστο πρᾶγμα.

ΠΟΙΗΤ. Τὸ ἐνάντιο εἶναι ἄγνωστο. Εἰς τί περίστασις βρισκόμασθε, εἰς τί περίστασις βρίσκεται ἡ γλῶσσα μας; Ἐβγήκε ἀκόμα κά- νένας μέγας συγγραφέας νὰ μᾶς εἶναι παράδειγμα, ὁ ὁποῖος νὰ εὐ- γένισε ἀληθινὰ τὰ λόγια της, ζωγραφίζοντας μὲ αὐτὰ εἰκόνες καὶ πάθη;

ΣΟΦ. σὰν τὸν Ὅμηρο, ὄχι βέβαια.

ΠΟΙΗΤ. Πολλὴ ψηλὰ ἐπήδησες, φίλε. Πές μου λοιπὸν πῶς πρέπει νὰ πορευθοῦμε;

ΣΟΦ. Πρέπει νὰ τρέξουμε εἰς ταῖς μορφαῖς τῶν ἐλληνικῶν λέξεων, καὶ νὰ πάρουμε ὅσας ἤμποροῦμε, καὶ κάποιαις ἀπὸ ταῖς δικαῖς μας, ὁποῦ δὲν εἶχαν οἱ Παλαιοί, νὰ ταῖς σύρουμε ἔς τὴν παλαιὰ μορφή.

ΜΟΙΗΤ. Γιατί;

ΣΟΦ. Γιατὶ αὐταῖς οἱ λέξαις εἶναι εὐγενικώτεραις.

ΠΟΙΗΤ. Πές τὴν ἀλήθεια, εἶναι ἄβλαβη ἡ συνειδησί σου, ἐνῶ μοῦ λές τέτοια;

ΣΟΦ. Ἄβλαβη, μὰ τὴν ἀγάπη τοῦ Ἑλικῶνος!

ΠΟΙΗΤ. Φριχτότατος ὄρκος! καὶ βεβαιώσου πῶς μοῦ ταράζει τὰ σωθικά. Ἐγὼ σοῦ λέγω ὠστόσο, πῶς ἔχεις πλακωμένην τὴν κρίσιν ἀπὸ τὸν κόπον, ὁποῦ ἔκαμες, γιὰ νὰ ταῖς μάθης, καὶ ἐπειδὴ παρα- τηρῶ πῶς ἐσεῖς ὅλοι ἐλπίζετε νὰ φωτίστε τὸ γένος μὲ τὸ ἀλφαβητάρι ἔς τὸ χέρι, σ' ἐρωτῶ ποῖο ἀλφαβητάρι εἶναι εὐγενικώτερο· τὸ δικό μας, ἢ τὸ Ἴταλικό;

ΣΟΦ. Ὅσο γιὰ . . . τὰ γράμματα κάθε ἀλφαβηταριοῦ ἔχουν τὴν ἴδιαν εὐγένειαν.

ΠΟΙΗΤ. Ἦγουν δὲν ἔχουν κάμμίαν ἀφ' ἑαυτοῦ τους. Ὅταν εἶναι σκόρπια καὶ ἀνακατωμένα, τί δηλοῦν; ἔρχεται ὁ τυπογράφος, τὰ δια- λέει, τὰ βάνει εἰς τάξιν, καὶ τὸ μάτι διαβάζει· *Ὀδρανός, Μάρκος Μπό- τσαρης, Σοφολογιώτατος*. Εἰς τὴν πρώτη λέξη, σκύφτω τὸ κεφάλι μου, ἀναδακρύζω ἔς τὴν δεύτερη, καὶ εἰς τὴν τρίτη, γελῶ γιὰ χρόνους. Τὸ ἴδιο πές γιὰ ταῖς λέξαις· ἡ εὐγένειά τους κρέμεται ἀπὸ τὴν τέχνη, μὲ τὴν ὁποίαν ταῖς μεταχειρίζεσαι.

ΣΟΦ. Ὅποιαν τέχνην καὶ ἂν μεταχειρισθῆς, οἱ λέξαις τῆς τωρινῆς Ἑλλάδας εἶναι διεφθαρμένας. . . . Τί μὲ κυττάξεις χωρὶς νὰ διμιλῆς;

ΠΟΙΗΤ. Κυττάζω ταῖς ἄσπραις τρίχες τῆς κεφαλῆς σου.

ΣΟΦ. Ἄμμη τί ἔχουν νὰ κάμουν μὲ ταῖς λέξαις;

ΠΟΙΗΤ. Ἐχουν νὰ κάμουν μὲ τὸν καιρό. Ὁ καιρός, ὁποῦ ἄρχισε νὰ σοῦ κἀνη σεβάσμια τὰ μαλλιά, διαφθείρει ὅλα τὰ πράγματα τοῦ κόσμου, καὶ ταῖς γλώσσαις ἀκόμα, καὶ ἡσύχασε.

ΣΟΦ. Τί εὐγένεια ἤμπορουν νὰ ἔχουν οἱ λέξαις μας, ἂν ἦναι διεφθαρμέναις;

ΠΟΙΗΤ. Τὴν εὐγένειαν, ὁποῦ εἶχαν οἱ ἀγγλικαῖς, πρὶν γράψῃ ὁ Σέϊκσπηρ, ὁποῦ εἶχαν οἱ γαλλικαῖς, πρὶν γράψῃ ὁ Ῥασίν, ὁποῦ εἶχαν οἱ ἑλληνικαῖς, πρὶν γράψῃ ὁ Ὅμηρος, καὶ ὅλοι τους ἔγραψαν ταῖς λέξαις τοῦ καιροῦ τους. Κάθε γλῶσσα πρέπει ἐξ ἀνάγκης νὰ ἔχῃ λέξαις ἀπὸ ἄλλαις γλώσσαις· καὶ ἡ εὐγένεια τῶν γλωσσῶν εἶναι ὡσὰν τὴν εὐγένεια τῶν ἀνθρώπων· εὐγενὴς ἐσύ, εὐγενὴς ὁ πατέρας σου, ὁ πάππος σου εὐγενὴς, ἀλλὰ παγαίνοντας ἐμπρὸς βρίσκεις βέβαια τὸν ἀνθρωπον, ὁποῦ ἔπαιζε τὴ φλογέρα βόσκοντας πρόβατα.

ΣΟΦ. Ἐγὼ δὲν λέγω νὰ γράφουμε καθαυτὸ ἑλληνικά, ἀγκαλὰ ἔπρεπε νὰ κάνουμε χίλιας εὐχαῖς γιὰ νὰ ξαναζήσουν ἐκεῖνα τὰ λόγια.

ΠΟΙΗΤ. Ἐγὼ δὲν κάνω καμμία, γιὰ νὰ μὴν χάνω καιρό· καὶ τὴ ζωὴ τοῦ Ματουσάλα νὰ ἦμουν βέβαιος πῶς θὰ ζήσω, δὲν ἄνοιγα στόμα γιὰ τέτοιαις εὐχαῖς, οἱ ὁποῖαις φέρνουν τὸ ἴδιο ὄφελος, ὁποῦ φέρνουν τὰ κλαῖματα ἔς τὰ σώματα τῶν νεκρῶν. Οἱ εὐχαῖς, ὁποῦ κάνω εἶναι γιὰ νὰ ξαναζήσῃ ἡ σοφία, καὶ ἡ σοφία δὲν θέλει ξαναζήσῃ ποτὲ, ὅσο γράφετε μὲ τὸν τρόπον τὸν ἐδικόν σας. Ἐλαβα πάντα τὴ δυστυχία νὰ στοχαζῶμαι μὲ τὸν Σωκράτη ταῖς λέξαις ὡσὰν ταῖς σφυριαῖς· τὸ αὐτί σου πυθαγορίζει ἔς ταῖς παλαιαῖς, τὸ δικό μου καὶ τοῦ γένους ἔς ταῖς τωριναῖς.

ΣΟΦ. Καὶ ποῖος ἤμπορεῖ νὰ μοῦ ἐμποδίσῃ νὰ διορθώσω, καθὼς θέλει ὁ Κοραῆς, ταῖς λέξαις μας μὲ τὰ σχήματα τῆς παλαιᾶς;

ΠΟΙΗΤ. Γιὰ ποῖο δίκαιο θέλεις νὰ κάμῃς τέτοια διόρθωση;

ΣΟΦ. Γιατὶ ἡ διόρθωση μιᾶς γλώσσας νέας πρέπει νὰ γίνῃ μὲ τὴν ὁδηγία τῆς μητρὸς τῆς ὅλη ἢ Ἑλλάδα λέγει μάτι, ἐμεῖς πρέπει νὰ διορθώσουμε, καὶ νὰ ποῦμε *δμμάτιον* λέγει *κρεβάτι*, πρέπει νὰ ποῦμε *κρεβάτιον*.

ΠΟΙΗΤ. Ἡ πρόταση αὐτὴ ὁμοιάζει τὴν τρέλλα κάποιων ἀνθρώπων, ὁποῦ ἔχουν τὰ φαινόμενα τῆς φρονιμάδας.

ΣΟΦ. Τί ἐννοεῖς νὰ πῆς;

ΠΟΙΗΤ. Ἐννοῶ νὰ εἰπῶ, ὅτι μ' ὄλον ποῦ ἡ πρόταση φαίνεται πῶς περιέχει κάποιον δικαίωμα, ἂν τὴν ξετάξῃς καλά, δὲν περιέχει κἀνένα, καὶ εἶναι ἐνάντια εἰς τὰ παραδείγματα τῶν ἄλλων ἔθνῶν.

ΣΟΦ. Τοῦτο ἐπιθυμῶ νὰ μοῦ ἀποδείξῃς.

ΠΟΙΗΤ. Μετὰ χαρᾶς καὶ τόσο προθυμότερα σοῦ τὸ ἀποδείχνω, ὅσο συλλογίζομαι πὼς τοῦτο εἶναι τὸ πρῶτο θεμέλιο, εἰς τὸ ὁποῖο ὑψώνεται τὸ μεγάλο χτίριο τῆς γλώσσας σας, ἡ ὁποία, μὲ τὸ θέλημά σου, εἶναι βαρβαρώτατη, ὅπως θέλει σοῦ τὸ ἀποδείξω εἰς τὸ ἔξῃς. Ἡ διαφθορὰ τῆς μορφῆς τῶν λέξεων, λέγει ὁ Γιβελέν, εἶναι τριῶν λογίων ἢ ἀλλάχνουν τὰ φωνήεντα, ἢ ἀλλάχνουν τὰ σύμφωνα, ἢ ἀλλάχνουν τοποθεσία τὰ ψηφία, ὁποῦ συνθέτουν μίαν λέξη. Τοῦτο γίνεται εἰς κάθε γλῶσσα, ὁποῦ γενεῖται ἀπὸ ἄλλην. Παρατήρησε τὴ γλῶσσα τῶν Λατίνων, τὴ γλῶσσα τῶν Ἰσπανῶν, τὴ γλῶσσα τῶν Γάλλων, τὴ γλῶσσα τῶν Ἰταλῶν. Σύγκρινέ ταις μὲ τὴ γλῶσσα ποῦ ταῖς ἐγέννησε, καὶ θέλει ἰδῆς φανερώτατην τὴν ἀλήθειαν, ὁποῦ σοῦ λέγω. Τώρα ἄς πάρουμε τὸν πρῶτο στίχο τοῦ Δάντη, καὶ ἄς τὸν διορθώσουμε κατὰ τὸν τρόπο, ὁποῦ σεῖς ἀποφασίσετε νὰ μεταχειρισθῆτε: *Nel mezzo del cammin di nostra vita* Ἡ ἰταλικὴ γλῶσσα δὲν εἶναι καθαρὸ θυγατέρα τῆς Λατινικῆς, εἶναι ἔγγονή της· ἄς κάμουμε τὴ διόρθωση μὲ τὴν ἴδιαν ἐπιδεξιότητα, μὲ τὴν ὁποία τὴν κάνετε ἐσεῖς εἰς τὴ γλῶσσα σας: *Nel*, εἶναι βάρβαρο, πρέπει νὰ ποῦμε *in mezzo*, κεῖνα τὰ δύο *zz* εἶναι βάρβαρα, πρέπει νὰ ποῦμε *medio*. - *Del*, τίποτες. *Cammin*, κάθου γύρευε πόθεν ἔρχεται! ἀλλὰ θέλει μεγαλοφυχία· ἄς τὸ λατινίσουμε· *cammini*. - *nostra*, πρέπει νὰ ποῦμε· *nostrae* - *vita*, πρέπει νὰ ποῦμε· *vitae*. Νά, διορθωμένος ὁ στίχος καὶ φωτισμένο τὸ γένος! *In medio cammini nostrae vitae*.

ΣΟΦ. Τοῦτο εἶναι γελοῖον.

ΠΟΙΗΤ. Καὶ τὰ δικά σας τάχα ἀλλιῶτικα εἶναι; Εἶναι ἀπαράλλαχτα τὰ ἴδια. Καὶ τὸσον ἀνόητος ἦταν ὁ Δάντης νὰ μὴν ἠξεύρη καὶ αὐτὸς κατ' ἀναλογία νὰ κάμῃ ἔς τὴ γλῶσσα του τέτοια διόρθωση; Οἱ στίχοι του οἱ λατινικοὶ δὲν εἶναι βέβαια εὐμορφοί, ὅμως μὲ τὸν Βιργίλιο, ὁποῦ ὄλον τὸν εἶχε ἔς τὸ νοῦ του, δὲν ἤθελε πολὺ τέτοιαις διόρθωσιν νὰ ταῖς κάμῃ. Γιατὶ δὲν ταῖς ἔκαμαν οἱ Γάλλοι; γιατί δὲν ταῖς ἔκαμαν οἱ Λατίνοι; Καὶ πῶς ἤμποροῦσαν νὰ

ταῖς κάμουν; Ἄς πάρουμε τὴν ὕστερη λέξη, καὶ ἄς ἰδοῦμε ἂν ἡμπορῇ ποτὲ νὰ ξεβαρβαρωθῇ. Εἶπαμε *vitae*, ἀντὶ γιὰ *vita*· ἀλλὰ ἐξεβαρβαρώθηκε εἰς τέτοιον τρόπο; Ὅχι, Σοφολογιώτατε· ἡ μορφή τῆς λέξης ἔπεσε ἀπὸ μίαν βαρβαρότητα εἰς ἄλλην τὸ *vitae* εἶναι διεφθαρμένο καὶ αὐτὸ ἀπὸ τὸ θαυμαστό σου τὸ *βίος*, τὸ ἑλληνικὸ τὸ *βίος* λοιπὸν εἶναι ἡ πρωτότυπη μορφή, καὶ ἡ ἀληθινὰ εὐγενικὴ; Ποῖος τὸ εἶπε; Ποῖος ξεύρει νὰ σοῦ τὸ πῆ; Τὸ *ῥφισ*, τὸ ὁποῖο βέβαια τὸ στοχάζεσαι εὐγενικώτερο ἀπὸ τὸ *φίδι*, τὸ *ῥφισ* λέγω, μὲ τόσαις ἄλλαις λέξαις, δὲν εἶναι μῆτε ἑλληνικὸ, γιὰ τὸ *οφ* εἶναι ξένο, καὶ μοναχὰ ἡ κατάληξή του εἶναι ἑλληνικὴ καὶ ἔτσι καθὼς βλέπεις, Σοφολογιώτατε, ἀγάλια, ἀγάλια, ἐγὼ σὲ στενεύω νὰ ὀμιλήσης τοῦ Ἄδαμ τῆ γλῶσσα, καὶ ἡμπορεῖς νὰ μοῦ ψάλῃς μὲ τὸν Δάντη *La lingua ch'ei parlo fu tutta spenta* γιὰ τὸ ἐγὼ σοῦ ἀποκραίνομαι· Ὅμίλειε μὲ τὰ νοήματα, γιὰ νὰ μὴ βαρβαρίζῃς!

ΣΟΦ. . . . λοιπόν;

ΠΟΙΗΤ. Λοιπὸν τοῦ λαοῦ τῆς Ἑλλάδας ὅλαις ταῖς λέξαις. . . .

ΣΟΦ. (*κοκκινίζοντας*) Πάντα τὸν λαὸ μοῦ βγάνεις ἔξω γιὰ διδάσκαλο! ποῖος τὸ εἶπε ποτὲ!

ΠΟΙΗΤ. Πολλοὶ τὸ εἶπαν, πολλοί. Ὁ Βάκων λέγει, δὲν θυμοῦμαι εἰς τὶ μέρος, ὅτι εἶναι κάποιοι ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι στοχάζονται πῶς τὰ πράγματα εἰπώθηκαν ὅλα, καὶ ἐσὺ στοχάζεσαι πῶς δὲν εἰπώθηκε τίποτε.

ΣΟΦ. Σὲ παρακαλῶ νὰ μοῦ πῆς ποῖος τὸ εἶπε;

ΠΟΙΗΤ. Ἄκουε, Σοφολογιώτατε, καὶ τρόμαξε *Is qui, omnium eruditorum testimonio, totiusque iudicio Graeciae, cum prudentia et acumine et venustate et subtilitate, tum vero eloquentiae* (ἀκούς, Σοφολογιώτατε; *eloquentiae*) *varietate, copia, quam se cumque in partem dedisset, omnium fuit facile princeps*

ΣΟΦ. Ποῖος; πές μου ποῖος, νὰ ἡσυχάσουμε.

ΠΟΙΗΤ. Θυμήσου τὸ ὄνομα, ὁποῦ ἐμελέτησες προτύτερα, γιὰ τὴν ὥρα χρειάζεται.

ΣΟΦ. Ποῖος; ὁ Σωκράτης;

ΠΟΙΗΤ. Ὁ ἴδιος· καὶ ἐπειδὴ σὲ βλέπω καὶ ἀχνίζεις εἰς τ' ὄνομά του, νὰ σὲ θερίσω καὶ μὲ τὰ λόγια του·

«'Αλλ Οἶμαι ἔγωγε ἀλλὰ γοῦν πολλὰ οἰοί τ' εἶσιν (οἱ πολλοὶ διδάσκειν σπουδαιότερα τοῦ πεττεύειν. - Σωκ. Ποῖα ταῦτα; — 'Αλλ. Οἶον καὶ τὸ ἐλληνίζειν παρὰ τούτων ἔγωγε ἔμαθον· καὶ οὐκ ἂν ἔχοιμι ἑμαυτοῦ εἰπεῖν διδάσκαλον, ἀλλ' εἰς αὐτοὺς ἀναφέρω, οὓς σὺ φῆς οὐ σπουδαίους εἶναι διδασκάλους. - Σωκ. 'Αλλ', ὦ γενναῖε, τούτου μὲν ἀγαθοὶ διδάσκαλοι οἱ πολλοί, καὶ δικαίως ἐπαινοῦντ' ἂν αὐτῶν εἰς διδασκαλίαν. - 'Αλλ. Τί δῆ; - Σωκ. Ὅτι ἔχουσι περὶ αὐτά, ἃ χρὴ τοὺς ἀγαθοὺς διδασκάλους ἔχειν.»

ΣΟΦ. Μὴ λάξη καὶ ἔννοεῖ τίποτε ἄλλο;

ΠΟΙΗΤ. Ἐσύ, ὁποῦ εἶσαι ἐλληνιστής, μοῦ κάνεις ἐμὲ τέτοια ἐρωτήματα; εἶναι δουλειὰ δική σου.

ΣΟΦ. Δὲν σοῦ λέγω τὸ ἐναντίο. . . Εὐμορφότατα λόγια!

ΠΟΙΗΤ. Εὐμορφότατο νόημα! Ναί, εὐμορφότατο νόημα! 'Αμμή τί ἤθελες; νὰ γράφη ταῖς λέξεῖς τῆς κεφαλῆς του καθέννας; μὲ ποῖο δικαίωμα; μὲ τὸ δικαίωμα. ποῦ δίνει τὸ πνεῦμα καὶ ἡ μάθηση; Καλό, λοιπόν· ἕνας, ὁποῦ ἔχει πνεῦμα καὶ μάθηση, φτειάνει μορφαῖς λέξεων καθὼς θέληση, ἕνας ἄλλος κάνει τὸ ἴδιο, ἕνας τρίτος κάνει χειρότερα, καὶ εἰς ὀλίγον καιρὸ δὲν ἔχουμε παρὰ σκοτάδια πυκνότατα. Γιὰ τοῦτο ἡ φύση τῶν πραγμάτων ἠθέλησε νὰ γεννιοῦνται τὰ λόγια ἀπὸ τὸ στόμα ὄχι δύο καὶ τριῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ λαοῦ τὸ στόμα καὶ ἡ φιλοσοφία ἀγροίκησε αὐτὴν τὴν θέληση της, καὶ τὴν ἐκήρυξε ἔς τοὺς ἀνθρώπους. Ὅσο μὲν γι' αὐτό. ποῦ ὑποπτεύεσαι, πῶς νὰ εἶναι ἄλλο τι ἀπ' ὅ,τι σημαίνουν τὰ λόγια, γιὰ ν' ἀφήσης κάθε ἀμφιβολία, νὰ σοῦ πῶ πόσοι Κλασσικοὶ ἐξαναεῖπαν τὸ ἴδιο πρᾶγμα.

ΣΟΦ. Ὅχι, ὄχι, μὴ μελετήσης κἀνέναν, γιὰτὶ ὁ Πλάτων ἀξίζει γιὰ ὅλους τους, καὶ γιὰ ὄσους γεννηθοῦν.

ΠΟΙΗΤ. Δίκαια κρίση· ἀλλὰ ἡ προφητεία τὴν ὑπερβαίνει.

ΣΟΦ. Ἐγὼ πιστεύω τοῦ Πλάτωνος, περσότερο ἀπὸ ὅσα δικαίωματα ἤμπορεῖ κάνεις νὰ προβάλη· παρὰ νὰ ἀμφιβάλλω ἔς τὰ λόγια του κάλλιο νὰ τρελλαθῶ, καὶ ἤθελε τρώντι τρελλαθῶ, ἂν ἀμφίβαλλα. 'Αγκαλά . . . τέτοιο πρᾶγμα μοῦ κάνει μεγάλην ἀγανάκτηση ἔς τὴν ψυχὴ μου. . Εἶσαι γενναῖος;

ΠΟΙΗΤ. Καὶ ἂν δὲν εἶμαι, - ἀκολουθῶντας τὰ παραδείγματα τῶν ἄλλων, προσπαθῶ νὰ φαίνομαι τέτοιος.

ΣΟΦ. ὦ! εἶσαι τέτοιος βέβαια, εἶσαι τέτοιος!

ΠΟΙΗΤ. Εὐχαριστῶ, καὶ ἄς εἶναι ἡ πρώτη φορὰ τοῦ μὲ βλέπεις.

ΣΟΦ. (*ὀμιλῶντας ἀγαλινά*). Πιστεύεις πῶς ὁ Πλάτων (Θεέ μου, συγχώρεσέ με!) ὁ Πλάτων, λέγω, ὁ ἴδιος, ὁποῦ τὸ εἶπε, πιστεύεις πῶς ἔγραφε καθὼς ὀμιλεῖ ὁ λαός;

ΠΟΙΗΤ. Δὲν τὸ πιστεύω· καὶ ποῖος τὸ πιστεύει;

ΣΟΦ. Τὸ πιστεύουν ὅσοι εἶναι τῆς χυδαϊκῆς φατρίας.

ΠΟΙΗΤ. Στρεβλὸ πρᾶγμα.

ΣΟΦ. Τί ἔλεγες ἕως τώρα σὺ ὁ ἴδιος;

ΠΟΙΗΤ. Τίποτε ἀπὸ αὐτά. Ἐμεῖς δὲν εἶπαμεν ἀκόμη πῶς πρέπει νὰ γράφουμε τὴ γλῶσσα· ἕως τώρα εἶπα, καὶ σοῦ ἀπόδειξα, πῶς οἱ μορφαῖς τῶν λέξεων, ὅταν εἶναι κοιναῖς, δὲν εἶναι ὑποκείμεναις νὰ ἀλλάζονται ἀπὸ κἀνέναν, μὲ πρόφασιν διόρθωσης· καὶ τίποτε ἄλλο.

ΣΟΦ. Καὶ τὰ λόγια τοῦ Πλάτωνος γιὰ τὸ μού τὰ ἀνάφερεις;

ΠΟΙΗΤ. Γιὰ νὰ καταλεισθῆς πῶς τὴ σημασία τῶν λέξεων ὁ λαὸς τὴν διδάσκει τοῦ συγγραφέα.

ΣΟΦ. Ὡς τὸ σύγγραμμα λοιπὸν θὰ εἶναι κάθε ἄλλο πρᾶγμα ἀπὸ τοῦ λαοῦ τὴν ὀμιλία.

ΠΟΙΗΤ. Ὅχι κάθε ἄλλο πρᾶγμα· ἐκεῖνο, ὁποῦ λέγει ὁ Βάκων γιὰ τὴ φύση, δηλαδή, πῶς ὁ φιλόσοφος, γιὰ νὰ τὴν κυριέψη, πρέπει πρῶτα νὰ τῆς ὑποταχθῆ, ἢμπορεῖ, ἀνεῖς νὰ τὸ πῆ γιὰ τὴ γλῶσσα· ὑποτάξουν πρῶτα ἔς τὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ, καί, ἂν εἶσαι ἀρκετός, κυριέψέ την.

ΣΟΦ. Αὐτὸ δὲν τὸ καταλαβαίνω πῶς γίνεται.

ΠΟΙΗΤ. Νά, πῶς γίνεται. Ἀπὸ τὰ παραδείγματα, ποῦ θέλει σοῦ ἀναφέρω, θέλει φανερωθῆ πῶς ὁ συγγραφέας πότε ἔς ταῖς φράσαις τοῦ ἀκολουθαίει τὸν λαό, πότε ὄχι· πῶς ἢ μορφὴ τῶν λέξεων, ὁποῦ μεταχειρίζεται ὁ λαός, δὲν ἀλλάζεται ἀπὸ τὸν συγγραφέα· πῶς κάθε λέξη γιὰ νὰ λάβῃ εὐγένεια, δὲν χρειάζεται ἄλλο παρὰ ἢ τέχνη τοῦ συγγραφέα· ἂν παίρνω τὰ παραδείγματα ἀπὸ τοὺς ξένους, μὴ μὲ ἐλέγχης· γιὰ τὸ φταξιμο δὲν εἶναι δικό μου· *Quand' io fui desto innanzi la dimane-Pianger senti' fra 'l sonno i miei figliuoli-Ch' eran con meco, e domandar del pane*. Παρατήρησε, σὲ παρακαλῶ· τὸ θυμάσαι ὅλο ἐκεῖνο τὸ μεγάλο θαῦμα τῆς Τέχνης, τὸν Οὐγγολίνο; τοῦτα τὰ λόγια σοῦ ἐγγίζουσιν τὴν ψυχὴ;

ΣΟΦ. Μάλιστα.

ΠΟΙΗΤ. Ἐδῶ δὲν εἶναι μεταφορὰ κάμμία, ἐδῶ δὲν εἶναι κάμμία φράση δεινὴ, καὶ εἰς τούτους τοὺς τρεῖς στίχους ὁ Ποιητὴς ἀκολούθησε τὸν λαό· μάλιστα εἶναι καλὸ νὰ παρατηρήσουμε πῶς ἐκεῖνο τὸ *con meco*, ὁποῦ οἱ Ἴταλοι τὸ βρίσκουν σωστότατο, δὲν ἤμπορεῖ νὰ προέρχεται παρὰ ἀπὸ τὸν κοινὸ λαό, γιατί ὁ συγγραφέας ἀφ' ἑαυτοῦ τοῦ δὲν τολμάει νὰ τὸ κάμη· καὶ ὡς πρὸς τοῦτο, θυμήσου, τὸ δῶ τοῦ Ὀμήρου, τὸ *ca'* τοῦ Δάντη, καὶ ἄλλα τέτοια πλῆθος, καὶ γιὰ νὰ πληροφορηθῆς πῶς ὁ συγγραφέας δὲν εἶναι ἐκεῖνος ὁποῦ τὰ πλάττει, βάλε καὶ ἐσύ, κατὰ μίμησιν, ἀντὶ γιὰ *ψωμί, ψῶ*, νὰ ἰδοῦμε τί ἀπόκριση λαβαίνεις ἀπὸ τοὺς ἄλλους.

ΣΟΦ. Εἰς ποίαις περίστασις ὁ ποιητὴς δὲν ἀκολουθεῖ 'ς ταῖς φράσαις του τὸν λαό ;

ΠΟΙΗΤ. Εἰς πολλαῖς· ὅμως καὶ εἰς αὐταῖς πρέπει οἱ φράσαις του νὰ ἔχουν κάποιαν ἀναλογία μὲ ταῖς ἄλλαις, ὁποῦ ὑπάρχουν· *E quæsta e l'altre mossero a sua danza - E quasi velocissime faville - Mi si velâr di subita distanza* - Ὡς τοὺς πρώτους δύο στίχους οἱ φράσαις τοῦ ποιητῆ εἶναι φράσαις τοῦ λαοῦ, 'ς τὸν τρίτον ὄχι, καὶ ἔχει τέχνην καλὴν ἢ μορφὴ τῶν λέξεων, μ' ὄλον τοῦτο εἶναι πάντοτε ἢ ἴδια. - *I' venni in loco d' ogni luce muto*· αὐτὴ ἢ φράση δὲν εἶναι τοῦ λαοῦ, τὰ λόγια ὅμως τὰ καταλαβαίνει, γιατί εἶναι δικὰ του.

ΣΟΦ. Δὸς μου κἀνένα παράδειγμα, γιὰ νὰ καταλάβω εἰς τί τρόπον οἱ λέξαις, ὁποῦ φαίνονται χυδαῖκαῖς, ἤμποροῦν νὰ εὐγενισθοῦν.

ΠΟΙΗΤ. Εὐθύς· ὄχι ποτὲ ἀλλάζοντας μορφὴ. Ἄλλὰ πὲς μου ἐσὺ πρώτα, - *sollevò, peccator, capo, pasto, forbendo, capelli*, αὐτὰ τὰ λόγια σοῦ φαίνονται εὐγενικά ;

ΣΟΦ. Τὰ τρία τὰ στερνὰ μοῦ φαίνονται πολὺ χυδαῖα.

ΠΟΙΗΤ. *La bocca sollevò dal fiero pasto - Quel peccator, forbendola a' capelli - Del capo ch' egli avea dietro guasto*. Τώρα ἐκεῖνο τὸ *forbendo*, ἐκεῖνο τὸ *pasto* σοῦ φέρνουν φρίκη ἢ ὄχι ;

ΣΟΦ. —

ΠΟΙΗΤ. Νά, λοιπόν, ἂν ἔχῃς ψυχὴ, αἰσθάνεσαι πῶς ἔτσι μεταχειρισμένα τὰ λόγια δὲν εἶναι χυδαῖκά· ἂν δὲν ἔχῃς, μήτε τὰ φαντά-

σματα τῆς ποιήσεως βλέπεις, μήτε τὰ πάθη αἰσθάνεσαι, καὶ μὲ τὴν πρόληψη, ποῦ ἔχεις, τὰ λόγια σοῦ φαίνονται χυδαικά.

ΣΟΦ. Ἡ βάση λοιπόν, εἰς τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ καλλωπίσουμε τὴ γλῶσσα μας, ἀντὶ νὰ εἶναι ἡ ἑλληνική, θέλεις νὰ εἶναι ἡ τωρινή;

ΠΟΙΗΤ. Ἐξ ἀποφάσεως.

ΣΟΦ. Καὶ πῶς ἡμπορεῖ νὰ γίνῃ αὐτό; Εἶναι τόσαις διάλεκτοι ἔς τὴν Ἑλλάδα, καὶ δὲν ἀκούμασθε ἀνάμεσό μας.

ΠΟΙΗΤ. Πόσαις διάλεκτοι; πόσαις; Κύττα καλά, μὴ σε ἀπατήσῃ ἡ διαφορὰ τῆς προφορᾶς, ἐνῶ κρίνεις ταῖς διαλέκτους τῆς Ἑλλάδας· δέκα λόγια, ὅπου ἡμεῖς ἔχουμε ἄλλιῶτικα ἀπὸ κεῖνα, ὅπου ἔχουν εἰς τὸ Μοριά, τί πειράζουν; Ἔπειτα, ποίαις εἶναι τούταις οἱ μεγάλαις διαφοραῖς; Ἐμεῖς λέμε *πατεροῦ*, καὶ ἄλλοῦ λένε *πάτερο*, ἡμεῖς λέμε *ματία*, καὶ ἄλλοῦ λένε *ματιά*, ἡμεῖς λέμε *ἀέρας*, καὶ ἄλλοῦ λένε *ἀγέρας*, ἡμεῖς *ἡμποροῦνε*, καὶ ἄλλοῦ λένε *ἡμποροῦν*· τί διαφοραῖς εἶναι τούταις; δὲν ἀκούμασθε ἀνάμεσό μας; ἄφησε νὰ τὸ λέγουν οἱ Ἴταλοί, οἱ ὅποιοι ἀληθινὰ δὲν ἀκούονται. Ἐλαβες ξένον δούλον ποτέ;

ΣΟΦ. Τοὺς δούλους μοῦ βγάνεις ἔξω;

ΠΟΙΗΤ. Ἀποκρίσου, γιατί δὲν ἠξέρεις ποῦ ἀποβλέπει ἡ ἐρώτησή μου.

ΣΟΦ. Ἐλαβα.

ΠΟΙΗΤ. Ὅταν ὠμιλοῦσαν, τοὺς ἐκαταλάβαινες;

ΣΟΦ. —

ΠΟΙΗΤ. Ἀποκρίνομαι ἐγὼ· ἐγὼ ἔλαβα δούλους ξένους, ἕναν ἀπὸ τὴ Μάνη, καὶ τὸν ἐκαταλάβαινα ἐξαίρετα ἕναν ἀπὸ τὸ Γαστοῦνι, ἕναν ἀπὸ τὸν Ὀλυμπο, ἕναν ἀπὸ τὴ Χιό, ἕναν ἀπὸ τὴ Φιλιππούπολη, καὶ τοὺς ἐκαταλάβαινα ἐξαίρετα· ἄκουσα νὰ ὀμιλοῦν ἀνθρώπους ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι, ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη, καὶ τὰ λοιπά, καὶ τοὺς ἐκαταλάβαινα τόσο, ὅπου σχεδὸν ἔλεγα ὅπως εἶναι ἀπὸ τὸν τόπο μου.

ΣΟΦ. Ἀμμὴ αὐτοὶ ἦταν ἀμαθέστατοι ὅλοι.

ΠΟΙΗΤ. Ἦταν· καὶ ὁ Χριστόπουλος, ὅπου εἶναι κάθε ἄλλο παρὰ ἀμαθέστατος, γράφει μὲ ταῖς λέξαις αὐτῶν.

ΣΟΦ. Καὶ αὐταῖς οἱ λέξαις. . . .

ΠΟΙΗΤ. Καὶ αὐταῖς οἱ λέξαις εἶναι οἱ ἴδιαις, μὲ ταῖς ὁποίαις

βρίσκεις γραμμένη τὴ *Βοσκοπούλα*, ποίημα, ὅπου δὲν εἶναι γυναῖκα νὰ μὴ γνωρίζῃ. καὶ ἔχει ἔς τὴ θάχῃ του χρόνους διακόσιους. Εἶδαμε τὰ Κλέφτικα τυπωμένα, καὶ γνωρίζουμε καὶ ἄλλα ἀπ' αὐτά, καὶ ἐπαρητηρήσαμε πῶς δὲν ἔχουν μία λέξη, ποῦ νὰ μὴ σώζεται ἔς τὴ Ζάκυνθο.

ΣΟΦ. Καὶ ἡ φτώχεια τῆς γλώσσας δὲν σοῦ φέρνει σύγχυση κάμμια;

ΠΟΙΗΤ. Πρῶτον μὲν, δὲν ἄκουσα ποτὲ πῶς ἡ φτώχεια μιᾶς γλώσσας εἶναι ἀρκετὸ δικαιολόγημα, γιὰ νὰ τὴν ἀλλάξουν οἱ σπουδαῖοι δεύτερον δέ, ποῖος ἀποφάσισε πῶς εἶναι φτωχή;

ΣΟΦ. Ὅλοι οἱ σοφοὶ τοῦ ἔθνους.

ΠΟΙΗΤ. Σοφοί; ἄς εἶναι καὶ οἱ σοφοὶ δὲν σοῦ φαίνονται πῶς ἠμποροῦν νὰ πάρουν λάθος;

ΣΟΦ. Εἶναι εὐκολώτερο νὰ λανθάνεσθε ἐσεῖς.

ΠΟΙΗΤ. Νὰ ἦταν τοῦτο ζήτημα σκοτεινὸ καὶ καινούριο, ἴσως ἄλλὰ εἶναι καινούριο; εἰς τὴν ἐποχὴ τοῦ Δάντη δὲν ἐκινήθηκε κάτι παρόμοιο; ὅλοι οἱ σοφοί, καθὼς τοὺς κράξεις ἐσύ. ἐκείνου τοῦ καιροῦ, δὲν ἐκατάτρεξαν τὸν Δάντη; δὲν τοῦ ἔλεγαν πῶς ἡ γλώσσα εἶναι διεφθαρμένη, δυστυχισμένη, φτωχή, καὶ πῶς δὲν εἶναι ἀξια νὰ τὴ γράφῃ ἄνθρωπος, ὅπου ἔχει σοφία; Δὲν αὐθάδιασαν νὰ φωνάζουν πῶς ἔπρεπε νὰ διπλώσουν μὲ τὰ συγγράμματά του τὸ πιπέρι; Τί λοιπὸν μοῦ φέρνεις ἔξω τοὺς σοφοὺς, γιὰ νὰ μὲ τρομάξῃς; Δὲν εἶχαν εἰς τοῦτο περισσότερη γνώση ἀπὸ τοὺς φιλοσόφους οἱ χυδαῖοι ἄνθρωποι, οἱ ὅποιοι ἐτραγουδοῦσαν ἔς τοὺς δρόμους τοὺς στίχους του; Εἶναι τώρα ἓνας ἔς τὴν Ἰταλία ποῦ νὰ μὴ σπουδάξῃ, γιὰ νὰ μάθῃ τὴ γλώσσα, τὸν Δάντη;

(*)

* * *

ΣΟΦ. Ἐγὼ σὲ βεβαιῶνω ὅτι πολεμῶ γιὰ τὴν ἀλήθεια, καὶ ὄχι γιὰ τίποτε ἄλλο.

(*) Ἔως ἐδῶ τελειώνουν τὸ πρῶτο, δεύτερο, καὶ τρίτο τετράδιον· δὲν εὐρέθη τὸ τέταρτο, ἴσως λείπει καὶ τὸ πέμπτο· τὸ ἀκόλουθον εἶναι τὸ ὑστερινό. (Σ. Ε. Κ. 1859).

ΠΟΙΗΤ. (*Πιάνοντας φιλικὰ τὸ χέρι τοῦ Σοφ.*) Τίμα λόγια σοῦ ἔβγη-
καν ἀπὸ τὸ στόμα· καὶ ἐγὼ καὶ ἐσὺ πολεμοῦμε γιὰ τὴν ἀλήθεια·
ἀλλὰ συλλογίσου καλά, μήπως κυνηγῶντας τὴν ἀλήθειαν εἰς ἐκεῖνον
τὸν τρόπο, ἀπατηθῆς, σφιγγοντας εἰς τὸν κόρφο σου τὸ φάντασμά
της· Ἔλα ἔς ὃ νοῦ σου, στοχάσου πόσο κακὸ κάνει ἡ γλῶσσα ποῦ
γράφετε· ὡς πότε θὰ ἀκολουθοῦν νὰ μᾶς κλαίγουν οἱ ξένοι, καὶ νὰ
μᾶς ξαναθυμοῦν ταῖς δόξαις τῶν παλαιῶν μας, γιὰ νὰ μᾶς ἀυξήσουν
τὴν ἐντροπή; Ἡ δάφνη κατεμαράνθη, ἐφώναξε ὁ γενναῖος· πικρότατα
καὶ ἀληθινὰ λόγια! Ναί! Ἄλιμονον! ἡ δάφνη κατεμαράνθη! Ἔρ-
χεται ὁ ξένος καὶ βρῖσκει ἀκόμη ζωνταναῖς πολλαῖς συνήθειαις τῆς
Ἰλιάδος· ἀκόμη οἱ γυναῖκες λέγουν τὰ μυρολόγια εἰς τὰ λείψανα, καὶ
τὰ φιλοῦν· ἀκόμη ὁ γέρος ἔς τὴ δυστυχία του, χτυπάει τὸ μῦθό του
μὲ τὰ δύο του χέρια, καὶ τὰ σηκώνει ἔς τὸν οὐρανό, σὰν νὰ ἤθελε
νὰ τὸν ἐρωτήσῃ, γιατί ἔπεςε τέτοια συμφορὰ ἔς τὸ κεφάλι του· ἀκόμη
γυμνώνει τὸ βυζὶ της ἡ μάνα καὶ ξαναθυμᾷ τοῦ παιδιοῦ της τὸ
γάλα, ποῦ τοῦ ἔδωσε· ἀκόμη ὁ δοῦλος κάνει ὄρκον εἰς τὸ ψωμί, ποῦ
τὸν ἔθρεψε. Ὅμως ὁ ξένος δὲν ἔχει ἄλλα δικά μας νὰ μουρμουρίσῃ
ἔς τὰ χεῖλα του παρὰ *Μῆνιν ἄειδε, Θεά*, γιατί ἡ δάφνη κατεμαράνθη.
Καὶ τώρα, ποῦ ξαναγίνεται νίκη ἔς τὸ Μαραθῶνα, δὲν σώζεται φωνὴ
ἀνθρώπου νὰ ξανακάμῃ ἔς τὴ γλῶσσά μας ὄρκον. *Μὰ ταῖς ψυχαῖς,*
ποῦ ἐχάθησαν πολεμῶντας! γιατί ἡ δάφνη κατεμαράνθη (*ὁ ποιητὴς*
κλαίει).

ΣΟΦ. (*γελᾷ*) Σὲ παρακαλῶ νὰ θυμηθῆς τὰ λόγια τὰ πικρὰ ποῦ
μοῦ εἶπες.

ΠΟΙΗΤ. Συγχώρεσέ με· ἔχω εὐκόλο τὸ χεῖλο καὶ δὲν ἔχω κακὴ τὴν
καρδιά· συγχώρεσέ με, σοῦ λέγω.

ΣΟΦ. Πῆς πῶς τὰ ξαστόχησα ὅλα.

ΠΟΙΗΤ. Ὅχι ὅλα, ἀδελφὲ ἠγαπημένε, μὰ τὴ μνήμη τοῦ Μπό-
τσαρη, μὴ τὰ ξαστοχήσης ὅλα! Τόσοι πατέρες ἔχουν εἰς τὴν διδασκα-
λία σου τὰ παιδιά τους, καὶ ἐλπίζουν νὰ τὰ κάμῃς ἀσπίδες τῆς πα-
τριδας, καὶ μὴν θέλῃς νὰ πάρῃς τὸ κρῖμα ἔς τὸ λαιμό σου. Δὲν εἶ-
ναι ἐντροπὴ νὰ φανερώσῃ ἄνθρωπος πῶς ἔσφαλε, μάλιστα θέλει σ'
ἐπαινεσθῆ κάθε γενναῖος, καὶ ἐγὼ σοῦ δίνω ἔς τὸ μέτωπο τὸ φιλὶ τῆς
εἰρήνης.

ΣΟΦ. Ἐμεῖς, ἔμεῖς, θέλει σηκώσουμε τοὺς στύλους τῆς γλώσσας, τώρα ποῦ ἡ ἐλευθερία...

ΠΟΙΗΤ. Δὲν ὑποφέρεσαι πλέον! Ἐσεῖς ἐσεῖς θέλει σηκώσετε τοὺς ἴδιους στύλους, ὅπου ἔστησε περνώντας ἀπὸ τὴν Παλαιστίνην ὁ Σέσωστρις! Δὲν ὑποφέρεσαι πλέον! Ἐσὺ ὀμιλεῖς γιὰ ἐλευθερία; ἐσύ, ὅπου ἔχεις ἀλυσωμένον τὸν νοῦν σου ἀπὸ ὅσας περισπωμέναις ἐγγράφηκαν ἀπὸ τὴν ἐφεύρεση τῆς ὀρθογραφίας ἕως τώρα, ἐσὺ ὀμιλεῖς γιὰ ἐλευθερία; Εἶδαμε τὸ ὄφελος, ὅπου ἐκάμετε μὲ τὰ φῶτα σας εἰς τὴν ἐπανάσταση τῆς Ἑλλάδας ἀκούσαμε ποιητάδες ἀνόητους, ποῦ ἤθελαν νὰ ἀθανατίσουν τοὺς Ἥρωες καὶ οἱ παινεμένοι Ἥρωες δὲν ἐκαταλάβαιναν λέξη ἀκούσαμε πεζοὺς σκοτεινόμυαλους, οἱ ὅποιοι ἐπροσπαθοῦσαν νὰ ἀνάψουν φλόγα πολέμου εἰς τὸν λαό, καὶ ἀρχινοῦσαν μὲ τὴ λέξη Προτροπή Καὶ πῶς; ὁ λαὸς τῆς Ῥώμης ἔτρεχε ν' ἀκούσῃ τὸν Κικέρωνα, γιὰτὶ δὲν ἐκαταλάβαινε τίποτε; γιὰτὶ δὲν ἐκαταλάβαινε τίποτε, ἐδιόρθωνε ὁ λαὸς τὸν Δημοσθένη, ὁ ὅποιος ἔπαιξε ἐπιταυτοῦ μὲ τὴ λέξη σφαλμένη; γιὰτὶ δὲν ἐκαταλάβαινε τίποτε ἐθαύμασε, ὅταν ἐδιάβασε τὴν ἱστορίαν τοῦ Ὁρόδοτος, καὶ ἔκλαιγε ὡστόσο ἀκούοντάς τιν Ὁκουκιδίδης, ὅπου ἦταν δεκατριῶν χρονῶν; καὶ γιὰτὶ δὲν ἐκαταλάβαιναν τίποτε, ἐκφωνοῦσαν οἱ Σπαρτιάταις, τρέχοντας εἰς τὴ μάχην, τὰ πολεμικὰ τραγούδια τοῦ Τυρταίου, καὶ αἰσθάνονταν τραγουδῶντας καὶ ἄλλην ψυχὴν μέσ' εἰς τὰ στήθια τους; ὦ νέοι συμμαθητάδες μου, πῶς ἠμπορεῖτε νὰ λάβετε ποτὲ ἐλπίδα νὰ τραγουδήσουν καὶ τὰ δικά σας, ἐὰν σᾶς τρυποῦν τ' αὐτιά οἱ διδάσκαλοί σας μὲ βρώματα, μὲ θούριον, καὶ μὲ παρόμοια; ὦ Σοφολογιώτατοι! αὐτὰ εἶναι τὰ μαθήματα, ὅπου τοὺς δίνετε, καὶ θέλετε νὰ τοὺς φωτίσετε! τόσο κάνει νὰ τοὺς φωτίσετε καὶ μὲ μία φουῦχτα στάχτη εἰς τὰ μάτια! Σᾶς δίνω ὅμως τὴν εἶδηση ὅτι ἐτέλειωσε τὸ βασιλείον σας εἰς τὴν Ἑλλάδα μὲ τῶν Τυρκαῶν τὸ βασίλειον. Ἐτέλειωσε, καὶ ἴσως ἀναθεματίσετε τὴν ὥραν τῆς Ἐπαναστάσεως ὄχι, ὄχι, ἢ Εὐρώπην, ὅπου ἔχει προσηλωμένα εἰς ἡμᾶς τὰ μάτια της, γιὰ νὰ ἰδῇ τί κάνουμε τώρα, ὅπου συντριβούμε ταῖς ἀλυσαῖς τῆς σκλαβιάς, δὲν θέλει μᾶς ἰδῇ ποτὲ νὰ ὑποταχθοῦμε εἰς τριάντα τυράννους ξύλινους!

ΦΙΛ. Σώπα, γιὰτὶ μαζώνεται ὁ λαός.

ΠΟΙΗΤ. Δὲν μὲ μέλει, ἄς μαζωχθῇ μάλιστα ἄς μαζωχθῇ ὁ λαός

τῆς Ἑλλάδας ὅλης, γιὰ νὰ τὸν ἀκούσῃ ὁ Σοφολογιώτατος πῶς ὀμιλεῖ ἄς μαζωχθῆ, γιὰ νὰ τὸν φωνάξω ὅσο δύναμαι δυνατώτερα πόσο εἶναι ἀδικημένος εἰς τὸ σκήπτρο τῆς γλώσσας, τὸ ὁποῖον τοῦ ἔδωκε ἡ φύση. Ἐγνώρισε τὴ δύναμη αὐτοῦ τοῦ σκήπτρου ὁ Σωκράτης. τὴν ἐγνώρισε ὁ Κικέρων, τὴν ἐγνώρισε ὁ Σπερόνης, τὴν ἐγνώρισαν ὅλοι οἱ σοφοὶ κάθε ἔθνους, καὶ κάθε καιροῦ, καὶ τοῦτος θέλει νὰ τὸ ἀδράξῃ ἀπὸ τὰ χέρια του, νὰ τὸ τσακίσῃ, καὶ νὰ τοῦ δώσῃ ἄλλο βρικολακίστικο !

ΣΟΦ. Ἄλλά, Κύριε

ΠΟΙΗΤ. Ἄλλά, Κύριε, δὲν θέλει τὸ τσακίστε ποτέ· οἱ ἄνδρεῖοι θέλει τὸ μεταχειρισθοῦν εἰς τὴν πλάτη σας, καθὼς ὁ Ὀδυσσεύς ἐμεταχειρίσθηκε τὸ δικό του εἰς τὴν πλάτη τοῦ Θεροσίτη.

ΣΟΦ. Ἄλλά, Κύριε

ΠΟΙΗΤ. Ἄλλά, Κύριε, δὲν ἠξέρεις τί συλλογίζεσαι. Νὰ ἀλλάξῃς τὴ γλῶσσα ἑνὸς λαοῦ ! Σῦρε, λοιπόν, τριγύρισε τὴν Ἑλλάδα, σῦρε νάβρης τὴν κόρη, καὶ πές της μὲ τί λόγια πρέπει νὰ λέγῃ ὅτι ἡ εὐμορφότερη εὐμορφιά τοῦ κορμιοῦ της εἶναι ἡ τιμὴ ἅμε νάβρης τοὺς πολεμάρχους, ψηλάφησέ τους ταῖς λαβωματιαῖς, καὶ πές τους ὅτι πρέπει νὰ ταῖς λὲν **τραύματα** ἅμε νάβρης τὸν ἀσπρομάλλη, ὁ ὁποῖος θυμᾶται πόσον αἶμα μᾶς ἐρούφηξεν ὁ Ἀλῆς, καὶ πές του μὲ τί λόγια πρέπει νὰ παρασταίῃ βρέφη, παρθέναις, γέροντες ἀδικοσκοτωμένους ἐξῆντα χιλιάδες· ἅμε νάβρης τοὺς δυστυχέστατους Χιώταις, οἱ ὁποῖοι παραδέρνουν ἐδῶ κ' ἐκεῖ, καὶ ὅταν κουρασθοῦν κάθονται, ἴσως, εἰς κἀνένα ἔρημο ἀκρογιαλί, καὶ ψάλλουν μὲ λόγια δικά τους, *ἐπὶ τὸν ποταμὸν Βαθυλῶνος ἐκεῖ ἐκαθίσασμε καὶ ἐκλαύσαμε.*

ΣΟΦ. Ἄλλά, Κύριε

ΠΟΙΗΤ. Ἄλλά, Κύριε, δὲν σ' ἀφίνω νὰ ὀμιλῆς πλέον ἄλλην ἔγνοια δὲν ἔχετε παρὰ νὰ διακονεῦτε λέξαις μὲ τὰ κεφάλια σας· καὶ τὰ κεφάλια σας εἶναι ἄλαλα καὶ ξερά, ὡσὰν τὰ κρανία, ποῦ κοιμούνται ἔς τὰ χῶματα. Θέλει ἄλλο παρὰ λέξαις διακονεμέναις γιὰ νὰ ὠφελήσῃς ἕναν λαό, ὁ ὁποῖος πολεμαίει γιὰ τὴν ἐλευθερία, ὁποῦ ἔχασε ἀπὸ αἰῶνες, καὶ κάνει τέρατα ! Εἶναι δύο φλόγες, διδάσκαλε, μία ἔς τὸ νοῦ, ἄλλη ἔς τὴν καρδιά, ἀναμμέναις ἀπὸ τὴ φύση εἰς κάποιους ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι εἰς διάφοραις ἐποχαῖς διαφορετικὰ μέσα μετα-

χειρίζονται για ν' ἀπολαύσουν τὰ ἴδια ἀποτελέσματα· καὶ ἀπὸ τὴ γῆ πετειοῦνται ἔς τὸν οὐρανό, καὶ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ πετειοῦνται ἔς τὸν Ἄδη, καὶ ζωγραφίζουσι εἰκόνες καὶ πάθη, παρόμοια μ' ἐκεῖνα, ὅπου εἶναι σπαρμένα ἀπὸ τὴ φύση ἔς τὸν κόσμον καὶ ἀγαποῦν καὶ σέβονται, καὶ λατρεύουσι τὴν τέχνην τους, ὡσὰν τὸ πλεόν ἀκριβὸν πρᾶγμα τῆς ζωῆς, καὶ ὁμοιώνονται μὲ τὰ συμβεβηκότα, ποῦ περιγράφουσι, καὶ κάνουν τοὺς ἄλλους καὶ γελοῦν, καὶ κλαίουσι, καὶ ἐλπίζουσι, καὶ φοβοῦνται, καὶ δειλιάζουσι, καὶ ἀνατριχιάζουσι, καὶ δὲν ἀφίνουσι ἀναίσθηταις παρὰ ταῖς πέτρας καὶ σέ.

ΣΟΦ. (*Ὁμιλῶντας γλήγορα* Καλά, καλά, ἀλλὰ λίγοι γνωρίζουσι τὴν παλαιὰν ὀρθογραφίαν.

ΠΟΙΗΤ. Χαίρετε, λοιπόν, θεῖοι τόνοι, ὀξεῖαι, βαρεῖαι, περισπωμέναι! χαίρετε ψιλαῖς, δασεῖαι, στιγμαῖς, μεσοστιγμαῖς, ἐρωτηματικαῖς, χαίρετε! Ὁ κόσμος τρέμει τὴ δύναμή σας, καὶ οὐδὲ ποιητής, οὐδὲ λογογράφος ἠμπορεῖ νὰ γράψῃ λέξη, χωρὶς πρῶτα νὰ σᾶς ὑποταχθῇ. Ἐσεῖς ἐμπνεύσατε, πρὶν γεννηθῆτε, τὸν Ὅμηρον, ὅταν ἐτραγουδοῦσε τὴν Ἰλιάδα, τὴν Ὀδύσειαν, τοὺς Ὑμνοὺς, καὶ ὁ λαὸς τῆς Ἑλλάδος τὸν ἐπερικύκλωνε καὶ τὸν ἐκαταλάβαινε· ἐσεῖς τὸν ἐμπνεύσατε, ὅταν περιγράψῃ τὸν ἀποχαιρετισμὸν τοῦ Ἑκτοροῦ εἰς τὴν Ἀνδρομάχην, καὶ τὸ τέκνον του τὸν φοβᾶται καὶ κρύβεται· ἐσεῖς τὸν ἐμπνεύσατε, ὅταν περιγράψῃ τὸν δυστυχισμένον βασιλέαν τῆς Τρωάδας, ποῦ παγαίνει ἔς τὸν Ἀχιλλέα, καὶ πέφτει ἔς τὰ πόδια του, καὶ τοῦ φιλεῖ τὰ χεῖρα, ὅπου τοῦ εἶχαν ὀλίγον προτύτερα σκοτώσῃ τὸ ἀκριβότερόν του παιδί· ἐσεῖς ἐμπνεύσατε τὸν Δάντην, ὅταν ἐτραγουδοῦσε τὸν Οὐγολίνο μὲ μίαν δύναμιν, ποῦ δὲν βρῖσκω παρόμοιον εἰς ὅλην τὴν ποίησιν τῶν παλαιῶν· ἐσεῖς τὸν Σείκσπηρ, ὅταν ἐπαράστασε τὸν Λέαρ, τὸν Ἀμλετ, τὸν Ὀτέλλο, τὸν Μάκβεθ, καὶ ἀνατριχιάζουσι ὅλος ὁ κόσμος τῆς Ἀγγλίας· ἐσεῖς τὸν Γόεθ, ἐσεῖς τὸν Πίνδαρον, ὅπου ἦταν στενοχωρημένος ἀπὸ τοὺς σοφολογιώτατους τοῦ καιροῦ του νὰ τοὺς κράξῃ κοράκουσι. Κοράκοι, ὅλοι κοράκοι ἀληθινοί, καὶ χειρότεροι ἀπὸ τὸν κόρακα, ὅπου ἐβγήκε ἀπὸ τὴν Κιβωτόν, καὶ ἐθρεφότουσι ἀπὸ τὰ λείψανα, ὅπου εἶχε ἀφήσῃ ὁ κατακλυσμὸς τοῦ Κόσμου.

ΣΟΦ . . . (*κνιτάζει ἔς τὰ μάτια τὸν ποιητὴν καὶ φεύγει.*)

ΦΙΛ. Εἶμαι βέβαιος ὅτι τοῦ φαίνεται πῶς σ' ἐχαιρέτησε, τόσο εἶ-

ναι καταζαλισμένος! Δὲν ἤξέρει τί ν' ἀποκριθῆ, ὅμως δὲν τὸν ἐκατάπεισες. Τρέχει νὰ ξαναπῆ ἄλλοῦ ὅτι εἶναι γλῶσσα διεφθαρμένη.

ΠΟΙΗΤ. (*Κυτιάζοντας κατὰ τὸ Μοριά*) Ὁ ἥλιος ἔχει συναγμέναις ταῖς ὑστεριναῖς του ἀχτῖνες ἐκεῖ.

ΦΙΛ. Θυμήσου τὰ λόγια τῆς Θείας Γραφῆς· νὰ μὴ σ' εὔρη θυμωμένον ὁ ἥλιος ὁποῦ πέφτει.

ΠΟΙΗΤ. Ἀγιώτατα λόγια! καὶ προσπαθῶ, 'ς τὴ ζωὴ μου, νὰ τὰ θυμοῦμαι. ὅσον δυνατὸν περισσότερο· ἀλλὰ κάθε φορά, ποῦ φιλονεικήσω μὲ τοὺς Σοφολογιώτατους, οἱ ὁποῖοι προσπαθοῦν νὰ τυφλώσουν τὸ γένος, τέτοια λόγια μοῦ βγαίνουν ὀλότελα ἀπὸ τὸ νοῦ

ΦΙΛ. Ἔχεις προσηλωμένα τὰ μάτια σου ἐκεῖ, καὶ τόσο ἀναμμένος εἶσαι 'ς τὸ πρόσωπο, καὶ τόσο σοῦ τρέμουν τὰ μέλη, ὁποῦ φαίνεται πῶς ἐτοιμάζεσαι νὰ πᾶς ἐκεῖ πέρα νὰ πολεμήσης.

ΠΟΙΗΤ. Μοῦ πονεῖ ἡ ψυχὴ μου· οἱ δικοί μας χύνουν τὸ αἷμα τους ἀποκάτου ἀπὸ τὸ Σταυρό, γιὰ νὰ μᾶς κάμουν ἐλεύθερους, καὶ τοῦτος, καὶ ὅσοι τοῦ ὁμοιάζουν, πολεμοῦν, γι' ἀνταμοιβή, νὰ τοὺς σηκώσουν τὴ γλῶσσα.

ΣΤ

RIME IMPROVVISATE ¹⁾

I

B' 95

Per noctes quaesivi quem diligit anima mea,
quaesivi illum et non inveni.

Cant. Cap. 3.

Sorge la notte—è tenebria profonda:
Alto regna silenzio—esco dal tetto,
Esco presta cercando il mio diletto,
E lo chiamo—e non è chi mi risponda.
Ad ogni aurette, a ogni sommossa fronda
Di speme il cor mi palpita nel petto;
Ma son delusa, e tremo di sospetto,
Perchè notte deserta mi circonda.
Vò correndo ogni piazza, et ogni via:
Oh chi il diletto mio, chi l'ha veduto,
Ch'è conforto alla mesta anima mia!
E le inchieste, e le grida anco rinnovo;
Ma ciascun labbro alla risposta è muto,
E non è chi m'insegni ove lo trovo.

II

B' 96

Indica mihi quem diligit anima mea, etc.

Cant. Cap. 3.

• Dove sei, dove giaci? arde la vampa
Del meriggio, e squallor n'ha la campagna.

¹⁾ Rime improvvisate del N. Sig. Conte Dionisio Salamon. Corfù 1822.
Σανατωλώθηκαν 'ς τὴν ἐκδοσὴ τῆς Ζακύνθου (Α. Σ. Ζ. 1880).

Molta nube infocata in Cielo accampa,
E deserto n'è il piano, e la montagna.
Dove giaci, ove sei? di te si stampa
L'alma che in non vederti ora si lagna;
Tutto è silenzio, dal timor mi scampa,
Vieni, e l'anima mia fà che non piangna.
Oh dove giaci, oh dove sei? dell'onde
D'ogni rivolo nostro il suono è muto,
E il susurro obbliàr, l'aure, e la fronde
Finalmente io ti trovo, io tua già sono,
E sempre ti darò d'amor tributo;
Io ti trovo, e più mai non t' abbandono.

B'96 III

Si ignoras te, e pulcherrima inter mulieres, etc
Cant. Cap. 1.

Se non conosci te, frà tutte bella,
Esci, e dietro de' greggi alle pedate
Vanne al brillar dell'aurora novella,
Donna vestita di tutta beltate.
Seguiranti ogni agnello, ed ogni agnella
Tutte quante belando innamorate,
Fino che sorga d'Espero la stella,
Che le richiami ai chiusi, in che son nate.
Seguiranti i pastori, e a te da lato
Alle innocenti ispireran carole
Dando più dolce alle sampogne il fiato.
Tutta leggiadra è la pupilla, e in essa
Lume brilla più bello assai del sole:
Esci, ed allor conoscerai te stessa.

B'97 IV

Consurge, consurge, induere fortitudine tua Sion, etc.
ISAIA.

Sorgi, sorgi, o Sion, voce risuona,
Che ti toglie al furor de combattenti;

Poni di nuovo sulla tua persona
Della gloria perduta i vestimenti.
Rimetti al capo ancor quella corona
I cui splendori il tuo nemico ha spenti,
Risorgi in atto di Regina, e tuona
Che venga ognun de' popoli credenti.
E a te intorno si vada radunando
Con tripudio di canto, attento il core
Al cenno augusto del Divin comando.
E là locata nell' antica sede
Il rio tiranno che t' avea livore
O fuggirassi, o bacieratti il piede.

B'92 V

PER UNA FONTANA CHE SOVRASTA
IL MARE IN DAVIA

E la voce ascoltar della fontana
Giova quando del mar l' onda è quieta,
E sù del Cielo nell' azzurra meta
Appar la prima striscia antelucana.
Qui allor non s' ode alcuna voce umana,
Ed appena l' orecchio avido allieta
Vagabonda tra i rami aura secreta,
O lamento di lodola lontana.
Salve, o di monte figliuola felice,
E delle linfe coi trepidi umori
Di poetica mente imitatrice.
Io verrò sul tuo margo a coricarmi
Al luccicàr de' mattutini albori,
E il dolce suon t'intuonerò dei carmi.

VI

B' 98
PEP UN LUOGO AMENO PURE IN DAVIA
OVE L' AUTORE SOLEVA ANDARE
DA FANCIULLO

E questo è il loco, in cui traeva ridente
Di trastullo il desio me giovinetto;
Qui rapiva gli aromi il Zifiretto
Molle all' arancio, ed al cedro fiorente.
Qui la stessa olezzante aura si sente,
Che la mesta rallegra alma nel petto;
La stessa la verzura è nell' aspetto
Vivida, tremolante, rilucente.
U' se' ito degli anni, o fior gentile!
Quanto diverso da quel tempo antico
Ritorno in questo suol sparso d' Aprile!
E qual cagion tal mutamento apporta?
Non la ignoro, e piangendo la ridico;
Crebbero gli anni, ed innocenza han morta.

VII

B' 99
Ego dilecto meo, si dilectus meus mihi qui pascitur inter lilia.
Cant Cap 6

In questi di sciagura orridi, e bui
Sentieri, ove per se l' uom non iscorge,
Solo il diletto mio nel cuor mi sorge,
E non vedo, e non sento altro che lui.
Tieni, o mondo per te, tienili i tui
Piaceri, egli è che all' anima mi porge
Tal contento che d' altro non se accorge
Ragionando con meco, ed io con lui.
Egli si pasce sol di virginale
Bel candore di gigli immaculati

Non tocchi da veruna aura mortale ;
Ed io lo sò, che sua diletta io sono.
Finchè morte questi occhi abbia gelati
Non fia ch' io mai lo lasci in abbandono.

B' 100 VIII

Surge amica mea . . . jam enim hiems transit, etc.
Cant. Cap. 2

Sorgi ora, amica mia, cara colomba,
Sorgi amica leggiadra, e vieni presta ;
Or si tacque il fragor della tempesta,
E fuor dell' aura pura altra non romba.
Or più di verno l' aere non rimbomba,
E splende il Cielo di cerulea vesta ;
Sorgi, amica leggiadra, e vieni presta ;
Sorgi ora, amica mia, cara colomba
Le terre nostre ecco si fan gioconde
Del dolcissimo fremito, che fanno
Mille fior, mille linfe, e mille fronde.
Sorgi, cara colomba, odi per l' aria
Tutta fragranza, che agitando il vanno
Canta la Tortorella solitaria.

B' 100 IX
SULLO STESSO ARGOMENTO

Presta, colomba mia, presta t' avanza,
Ve' che spingendo i vanni alti per l' aria
Insolita spirante alma fragranza
Canta la tortorella solitaria.
Vedi quanta onde l' occhio ha diletta
Quanta verzura, e nei colori varia ;
Presta colomba mia; presta t' avanza,
Non più spira invernale aura contraria

Ve' come tutto il Ciel, ride d' azzurro,
Odi d' aura prolifica garrito,
E di linfe, e di fronde odi susurro.
Sorgi, amica mia dolce, or più non romba
La tempesta, ed il verno è già sparito,
Sorgi ora, amica mia, cara colomba.

B' 101 X

Aperi mihi, soror mea . . . quia caput meum plenum est ore etc.
Cant. Cap. 5.

Apri suora amorosa — ermo, il cammino
Ho smarrito — alma dolce apri la porta,
Apri; lontana è l' ora del mattino,
Notte è buia, e veruno astro conforta.
E s' aggira errabondo il piè tapino
Per gli error del deserto, e nulla ha scorta.
Odi il vento che fischia, odi il canino
Ulular lungo: e ogni altra voce è morta.
Tutta molle la chioma ho di rugiade,
Che v' à piovendo la notte squallente;
L' alma mi trema, e di terror mi cade.
Odi più sempre, e più di lito in lito
Fremere i venti: e che farò, dolente!
Se di fiero leon scoppia il ruggito!

B' 102 XI

Quae est ista, quae progreditur quasi aurora consurgens
pulchra ut Luna; etc.
Cant. Cap. 6.

Chi è costei che muove al par d' aurora,
Che di rose vestita al mondo sorge,
E di limpide stille i campi irrorà;
Sì che in vita ogni morta erba risorge?

Bella come la luna che ristora,
Con quel candido suo lume che porge,
Lo squallor della notte, onde si scorge
Tal notturna bellezza che inamora;
Eletta come il Sol, che mentre bea
Il Cielo, della terra li deserti
Scalda, avviva, rallegra, anima, crea;
Terribil come esercito che stei
Per battagliaiar ne' vasti campi aperti,
Minacciando terror — Chi è costei?

B' 102 XII

SULLO STESSO ARGOMENTO

Chi è costei, che muove il piede allegra,
E come il mattutino astro scintilla,
Che perpetua versando eterea stilla
I fiori, e le appassite erbe rintegra?
Bella come la luna onde la negra
Squallida notte è consolata, e brilla
Della luce bellissima tranquilla
Che tutto il taciturno orbe rallegra
Eletta come il Sol, che solo incede
Pei deserti del Cielo aerei campi,
E di notte all' orror vita succede;
Terribil come esercito che accampi
Pronto alla pugna; ognun ne teme, e crede
Che terribil la morte orma vi stampi.

B' 103 XIII

Veni dilecte mi, egrediamur in agrum, commoremur in villis etc.
Cant. Cap. 7.

Vieni, diletto mio, scendiamo al campo,
Scendiamo tosto, e abiterem le ville;

Troppo è l' amor di che nell' alma avvampo,
Sicchè anche il viso avvien che ne sfaville.
Dell' aurora novella al roseo lampo
Andrem della rugiada infra le stille
Per li vigneti fioridi; ed al vampo
Del meriggio ci avran l' ombre tranquille.
Alla vigna d' intorno guaterai
Se il bel frutto che attendi è fatto molle,
E di tua propria man lo coglierai.
I freschi fiori, e l' erbe pur mò sorte
Ci saranno di letto in su quel colle;
Sai che forte è l' amor come la morte.

B' 104 XIV

Anima mia liquefacta est ut dilectus locutus est, etc.
Cant. Cap. 5

Suon di limpido rivolo che casca
Dalla molle di fresce erbe collina,
Aura che v' parlando colla frasca,
Che novella s' aperse e mattutina;
Serenità che dopo la burrasca
Pura in Cielo si spiega ed azzurrina;
Vigile capinera che s' infrasca,
E previene col canto la mattina;
O qualunque altra sia cosa mortale,
Che sull' umana tempra abbia più possa
In confronto alla tua voce non vale.
Poichè quando sentire a me si fece
Tutta l' anima mia tanto fu scossa,
Che nel sentirla il cuor si liquefece.

B' 104 XV

Fulcite me floribus, stipate me malis quia amore langueo, etc.
Cant. Cap. 2.

Deh folcetemi intorno di que fiori
Che più puro, e fragrante hanno l' olezzo

E solo accarezzati da un olezzo
Sul lucicar de' mattutini albori;
E molli ancor de' rugiadosi umori,
Voi di cui il cuore a puritate è avvezzo,
Deh li portate, e sia la rosa in mezzo
Immago di virginei splendori.
Ve' che d' amor mi langue la pupilla,
Langue la bocca, e il viso tutto, e il core
Nel profondo d' amor mi disfavilla.
Stipatemi di poma; or che vi miro
Tutta l' alma d' amor mi langue; è amore
Tutto quanto ond' io parlo, ond' io respiro.

B' 105 XVI

Surge Aquilo, et veni Auster. . . perfla hortum meum, etc.
Cant. Cap. 4.

Il vol veloce apportator di gelo
Ora Aquilone furibondo acqueta.
Sorga soave sibilo dal cielo,
Che le campagne al mistic' orto allietta.
Piova da lui fecondatore il velo
Della rugiada che tutto disseta,
E dà eteree fragranze ad ogni stelo
Col dolce raggio del divo pianeta.
Piovano stille e sieno mattutine,
E serdine sien. che allora al mondo
Ogni squallor scomparirà di spine;
E tolte queste alle create cose,
Il mistic' orto apparirà fecondo
D' intatti gigli, e di virginee rose.

B' 106

XVII

AL NOB. SIG. CAVALIERE
PAOLO CONTE MERCATI
AMICO DELL' AUTORE

Lieve fischiar di giovinetta frasca
Che di bel tempio protegge le mura,
Gorgoglio di ruscel che dall' altura
Di collinetta a rinfrescarla casca,
Sembra, che la pensosa anima pasca
Di sacre cose, e che dalla verzura,
E dal ruscello trepido la fura,
E in ciel la porta, onde salute nasca.
E questo loco, ove silenzio ha regno
Forse perchè religion s' aggira,
Fà meditar ogni mortale ingegno.
Sciogli tu dunque il labbro al nuovo tema;
Ch' io non sento, se qui l' occhio rimira,
O ingegno che paventa, o man che trema.

B' 106

XVIII

UN GIOVINE MORIBONDO AL SUO AMICO

Ecco mio dolce amico, apresi l' urna
Che mi deve albergar frà le tenebre,
Già la bella per me lampa diurna
Si nasconde per sempre alle latebre.
Parvenze omai d' oscurità notturna
Alle pupille mie si fanno crebre,
E mi par di veder la taciturna
Sacra schiera intuonar l'inno funebre.
Addio! Sò che amistà mi serberai,
Perocchè nelle care alme sincere
Dura oltre morte, e non si estingue mai.

Vieni allor che sarò sopra il feretro
A porgere per me calde preghiere,
E vieni allor che diverrò scheletro.

B' 107 XIX

*Lamenti della Nob. Sig. GIOVANNA MARTINENGO CARRER
nel vedere presso la Chiesa vicina alla sua casa alcuni
giovani dell' età del suo figlio Nicolò di cui poco tempo
prima era stata priva.*

O giovinetti, pàr simili siate
Al dolce figlio che mi tolse morte!
Ahi, che stando del tempio in su le porte
Voi la doglia materna esacerbate.
Or voi leggiadri giovinetti andate
Alla madre che fia che si conforte.
Non così il mio; che giacciono di morte
Le reliquie del figlio addormentate.
Ah ben presto avanio la mia speranza!
Com' oggi ei ritornava dalla festa
Col tripudio del canto e della danza.
E or basso in faccia ad ogni madre ho il ciglio,
E a lei mia doglia appar si manifesta,
Che non s' attenda a ragionar del figlio.

B' 108 XX

IL GIUDIZIO FINALE

(Con rime obbligate)

Sorgon trombe del mondo ai quattro termini,
Che fanno rimbombar gli spazi eterei,
E fan col squillo che ne' regni aerei
D' un Dio lo sdegno inferocito germini.

Vedi che sbucan dal letto dei vermini
Mille crin rabbuffati e visi cerei
Quasi volendo ai silenzi funerei
Trattenersi, onde il Cielo non li stermini.
Tutto il mondo si fè fornace torrida
Al perpetuo fischiar d' irato fulmine,
Poscia caverna silenziosa ed orrida.
Quà piomban corpi nell' inferno lividi,
Là volan corpi nel celeste culmine
D' eterea gioia immortalmente vividi.

B' 108 XXI

L' AURORA

(Colle stesse rime del precedente)

Spunta l' Alba del Ciel dai bianchi termini
E v' à incedendo per gli spazi eterei,
Al divino alternar dei passi aerei
Quelia via di ligustri avvien che germini.
Tutti la senton già, perfino i vermini;
Tutti allegransi già, perfino i cerei
Visi attristati di pensier funerei;
Nè più l' alma di doglia è che si stermini.
Par che prometta il Ciel non più la torrida
Vampa scagliar dell' adirato fulmine,
'Che fà la terra silenziosa ed orrida.
Ve mille fior fatti dal nembo lividi
Verso del rilucente azzurro culmine
Sullo stelo rizzarsi e farsi vividi.

B' 109 XXII
SULLO STESSO ARGOMENTO

(Con rime obbligate)

Sorge l' Aurora; odi d' augelli un gemito.
Vedi d' ale amorose un dolce tremito,
Odi aurette vaganti eccitar tremito
Nel bosco di bei fiori, e fronde gremito.
Fà le strade del Ciel tutte sorridere,
E v' va col lume ogni alta stella a uccidere.
Vedi Ninfe in bei cori si dividere,
E con mano innocente i fior succidere,
Chi raccoglie gesmino, e chi filliride,
E si van sollazzando al suon di cetere,
E a lor ride dei rai più bella l' Iride.
Deh perchè i' ali il mio pensiero ha gelide!
Vorrei l' Aurora incoronar nell' etere
Cogl' Inni che volar s'è belli in Elide.

B' 110 XXIII

LA MORTE

Giaceva immerso in sonno alto, e scorgea
Smilzi fandasmi, e udia bisbigli e voci,
Quando repente all' ultima vallea
Mi portaro i pensier foschi e feroci.
Tutta piena la luna in Ciel splendea,
Ed io là delle fosse in su le foci
Forsennato correva, e mi pareva
Legger gli anni ed i nomi in sulle croci
Morte sbalzò, che d' ossa avea ghirlanda,
E le gravi alternava orme tremende
Per lo squallor della funerea landa.

Handwritten note: *Handwritten note: "L' Aurora" and "Iride" are in the original text.*

E stendendo il suo braccio ischeletrito,
Ve' il loco, ove convien che tu discenda,
Disse la fiera, e mi svegliai smarrito.

B' 110 XXIV
LA CASTITÀ
(*Con rime obbligate*)

Sorge nel mistic' orto alta una Rosa
Verso l' alba ondeggiante in su lo stelo,
E dalle frondi sue tutta è nascosa,
Che le fanno al pudor virgineo velo.
D' esse a traverso appena scende; e posa
Rugiada candidissima di cielo,
E appena quelle foglie a bacciar osa
Il più puro d'amor-Zeffiro anelo.
Colui che d' Ella il casto crine infiora 2
Tutto adombrato apparirà nel viso
Del candor che sì piace al primo amore.
D' Ella serto dagli Angeli si fea
Quando giunse la Donna in Paradiso,
Di che il Ciel dopo Dio tutto si bea.

B' 111 XXV
LA CONCEZIONE DELLA BEATA VERGINE
(*Con rime obbligate*)

Sorse in cielo improvvisa un' armonia,
Ch' iva cantando il bel virgineo Giglio,
Da cui nascer doveva il divin Figlio,
E circondava Iddio la melodia.
Brillava al canto che dicea « Maria »
Ogni fronte celeste ed ogni ciglio,

E pel Ciel si spandea tale un vermiglio,
Che il vermiglio mortal smorto saria.
Al nome augusto della Veneranda,
D' etereo fior da nulla macchia inciso
Ognuno al crine si facea ghirlanda.
Un abbracciarsi, ed un baciarsi, e un riso
Dappertutto in mirar par che si spanda
Raddoppiato il gioir del Paradiso

Ε' 112 XXVI
L' ANNUNZIAZIONE
(*Con rime obbligate*)

Scende Gabriel lucente al par d' Aurora,
E sull' omero ha sparso il crine in onda,
Che biondeggia ricinto d' una fronda,
Di che pianta mortal non si colora.
E il labbro suo, cui fulgor divo indora,
Di tal suono a Maria l' orecchio inonda.
Salve, salve o Maria, da cui ridonda.
Ogni grazia che il seme uman ristora.
Il Signor è con teco eterea Ninfa.
Che sperderà del rio peccato il nembo
Della grazia lustrale colla linfa.
Sono ancella di Dio, disse, e le ingombra
La mente il gran pensier che ha un Nume in grembo,
E il bel pallor dell' umiltà l' adombra.

Ε' 113 XXVII
LA MORTE DEL GIUSTO
(*Con rime obbligate.*)

Giace il giusto al suo letto, e in aria dolce
Il labbro moribondo a Dio dà lode,

Il languido gli s' apre occhio, e ne gode,
Che speranza del Cielo il cor gli folce.
Col perpetuo pregar la mente addolce
Onde Satano a lui non faccia frode,
Quand' ecco che improvvisa una melode
La sua divina farfalletta molce.
Vien, dicea della luce entro la fonte,
Nè ti sarà più mai tolto l' ameno
Etereo giogo del divino monte.
Dopo un lieve affannarsi alfine uscio
La bell' alma dal carcere terreno
A guisa di sospir caldo di Dio

B' 112 XXVIII

LA MORTE DELL' EMPIO

(Con rime obbligate.)

Ecco l' empio al suo letto, alto di morte
Nell' orecchio suonar sente le tube,
Ei sente che non fia che più si rube
Della temuta eternità alle porte.
Ruota le luci come l' Orsa torte
Che sopra i figli minacciati cube,
Invan quell' empio, invan si sforza, e jube
All' anima di sostenersi forte.
Egli smania deliro, e nell' interno
Del mal vissuto scellerato petto
Già già si sente anticipar l' inferno.
Ei vi piomba alla fin laggiù confitto,
Ed allegro il Demonio maledetto
Cli die' l' abbraccio ch' ei dava al delitto.

B' 113 XXIX

L' I N F E R N O

(*Con rime obbligate*)

Fiamma infinita perpetua balestra,
E n' è pieno ogni piano ed ogni soglia,
Là nella casa dell' eterna doglia
In alto, in basso, ed a sinistra, e a destra.
Della bocca de' rei si fa fenestra
E degli occhi; e penètra entro la spoglia,
E fremendo feroce vi gorgoglia
L' alto sdegno di Dio che li sequestra.
Come per aiutarsi entro quei chiostrì
Spesso fansi de' bracci al collo ceppi
Quei lordi di peccate infami mostri!
Vampeggiando dagli occhi e dalla bocca
Sta sovra igniti adamandini greppi
Di Dio lo sdegno inferocito, e scocca.

B' 114 XXX

L A L U N A

(*Con rime obbligate*)

Ecco pei regni candidi siderei
Incoronata il crin di bianche rose
Appar la luna, e per quei spazi aerei
Le stelle inanzi a lei restano ascose
Ecco che dai silenzi escon funerei
Guatandola abbracciate ombre amorose,
Hanno crini scomposti, han visi cerei,
Hanno guance di pianto rugiadoso.
E ciascuna dicea: bel astro vergine
Che là sù qual ruscel cinto di fiori
Vai scherzando coi raggi, e i raggi aspergine,

Eri tu testimon da quell' ampiezza
Celeste, il dì che candavam gli amori
Coi cari oggetti di mortal bellezza

B' 125 A SAN DIONISIO ¹⁾

*(Sonetto Improvvisato nel tempo dei terremoti, succesi in
Zante nel dicembre 1820 e gennaio 1821).*

O Dionisio, che, augusta anima pura
Tieni di cantade i primi seggi,
Questa isoletta misera proteggi
Onde non la colpisca altra sciagura.
Popolata di pianti e di paura
Vedi ogni casa ed ogni via: sorreggi
La nostra mente, perchè non vaneggi
Nel timor che si solva la natura.
Deh! tu t' accosta dell' eterno al trono
E lo prega onde l' isola non resti
Dell' ultima rovina in abbandono.
E se nulla risponde il tuo Signore,
Gli rammenta l' asilo che tu desti
Del tuo fratello al barbaro uccisore.

B' 121 ZACINTO

Rise natura e surta ecco Zacinto,
Dal bel seno dell' onde; ecco di mirti
Il crin incoronati eterei spirti
Scendon fuggiti dal venereo cinto.

¹⁾ Τα τρία και είκοσι ποιήματα που ακολουθούν, πρωτοφάνηκεν 'ς την έκδοση της Ζακύνθου (Α. Σ. Ζ. 1880).

Par di bellezza ogni suo loco avvinto ;
Che non sursero quà squallidi ed irti
Colli a quel bel sorriso anche le sirti
D' erbe l' arduo dirupo hanno dipinto.
Giacquer le valli, alzar le teste i monti,
E su strati di rose, e d' amaranto
Mormorando spigean le linfe i fonti.
Elatò surse alfin, che dall' altura
L' occhio scorrendo pel campestre ammanto
Possa veder quanto può far natura.

Β' 122 I L P E N T I M E N T O

E verranno a purgar le vergognose
Tante brutture i pentimenti ond' ardo?
L' apre alfin il mio core all' amorse
Voci di Cristo, a cui la colpa è dardo.
Spesso chiuso nel manto, che gli pose
Già per ischernò il popolo bugiardo,
In vision m' appare, e le nascose
Macchie antiche dell' alma spia col guardo
E dolce si lamenta a me con molta
Tenerezza e mi dice: e perchè figlio.
E perchè mi traffiggi un' altra volta?
Indi col braccio di pietade stanco
Mi rivela le piaghe onde vermiglio
È tutto quanto il benedetto fianco.

Β' 122 A M A R I A

Chi è Costei che à piè del duro tronco
Trema, come al soffiare d' aura la frasca.
E dimostra che in cuor tanta ha burrasca
Che dolce dir puoi d' altra doglia il bronco?

Ahi! ch' ogni accento al labbro smorto è monco,
Ond' è che il duol più fiero in sen le casca,
E l' occhio aspetta d' ogni lume cionco
Che morte nella faccia a Gesù nasca.
Questa è Maria, che guarda il Divin duca
Il Figlio suo, che la languida testa
Piega a mirare ove non è che luca.
Perchè piegolla, e non la tenne forte?
Che in quell' atto in mirar la madre mesta
Sentissi in cuore raddoppiar la morte.

B' 142 SOPRA BONAPARTE

Vidi l' umanità che in seno stecca
Sentia di doglia, e si batteva l' anca.
Spesso al Tiranno alza la faccia bianca
Perchè non trova alle ferite becca.
La midolle all' afflitta assai rimbecca
La doglia ed erge a lui la mano stanca
Poi gli mostra le piaghe ed ei la branca
Nelle piaghe le caccia e il sangue lecca.
Il cuor di febbre ardente gli tentenna
Di far del mondo di rovine massa
E spinge al mar dell' empietà l' antenna.
Rimorso l' indurata alma non ange
Che lo precede, ed il cimiero squassa
Il crudo re dell' infernal falange.

B' 129 INCORONAZIONE
DELLA BEATISSIMA VERGINE

L' almo figlio a Maria una corona
Pose sull' immortal fronte sereno
E sentissi improvviso un inno ameno
Che le volte del ciel tutto rintrona.

Mentre di Dio la Madre s' incorona
Vivissimo da lui parte un baleno
Che ogni angelico viso arde, ogni seno
Sicchè l' inno più estatico risuona.
Mentre Ella incede uscian tali splendori
E sì forti da Lei che de' superni
Più vaghi se ne fean gl' immensi cori.
Sul trono umile la vergine ascende,
Stan muti di stupor i colli eterni
E ogni pupilla in lui s' affisa e pende.

8145 A LORD GUILFORD

Addio se parti, et mentre in mar tu sali
Tu vera speme della nostra gente
Spesso rivolgerai nella tua mente
I disegni per noi, magni e regali.
Veggio innanzi volar sull' immortali
Penne di Grecia il genio rilucente
E andar nella tua nave obbediente
Di retro al guidator fischio dell' ali.
Ecco intanto del mar l' onda imbrunirsi
E a te intorno allegre tutte in volto
Tutte dell Odissea l' ombre affollarsi.
E innanzi a tutte collo sguardo arguto
Il Re, da cui non so se fia rivolto
Al gran genio od a Te primo il saluto.

8145 Sub umbra ilius quem desideraveram vedi etc.

All' ombra alfin della bramata frasca
E lunge io son dalle mondane mura
Dalla cui perigliosa e negra altura
L' alma alla strada del peccato casca.

Sento l' aura onde avvien che il cuor si pasca
Nell intatto splendor della verzura
Che alla terrestre tenebria lo fura
E fa che in esso eterna luce nasca.
Il so che Cristo in su quest' ombra a regno
Che invisibile intorno mi s' aggira
E mi dà forza di non basso ingegno
Sempre quest' ombra avrà il pensier per tema
Mentre questa il pensoso occhio rimira
Non mi piange, più il cuor, e non mi trema.

B' 136 LA CADUTA DI LUCIFERO

Cade il superbo, ed apre spesso e serra
L' ala annerita e nel calar giù romba,
Cade alfine e gli fa perpetua tomba
Il rio squallor della dannata terra.
Appena giunse il demone sotterra
Col fragor di che spinge il vol la bomba
Surse e cantò fra gl' angeli una tromba
L' accadimento dell' infame guerra.
Giace quell' empio e i suoi pensieri a frotta
Del passato gioir gli parlano forte
E accrescono l' orror della sua rotta.
Fra l' eterno tacer grida con tutta
La possa, chiama la seconda morte
Ma invan che il ciel gli eternerà la lotta.

B' 147 SULLA MORTE DI PIO VII

(Con rime obbligate)

Correa luce e infinita una melode
Dalla parte de cielo ond' ei salia;
Ma da quella onde mosse altro non s' ode
Che di grida lugubri un' armonia

Diè pietosa uno sguardo a queste prode
Per lo trono che vaca; or che s' india
E vede un coro e della vista gode
D' ogni santa virtù che lo seguia.
Ma vieni al bacio mio, dicean ripieni
Di dolcezza immortal tre suoni in uno,
E mille voci ripeteano « Vieni »
E l' ebbe e al par di mattutina stella
Brillò, nè v' era infra i Mitrati alcuno
Che mostrasse di rai luce più bella.

Ε 100 IL PARADISO

Il sole eterno vidi, ed in lui fiso
L' occhio tenean di spirti immensi cori
Tanti quanti non ha la terra fiori,
Ea baciare si gian viso con viso.
Dal sole eterno partiva un sorriso,
Che fea crescer agli angioli gli ardori,
Che abbracciati cantavano gli amori
Onde tutto è ripieno il Paradiso.
Cominciavano danza i cherubini
A guisa delle dolci anime amanti
E danze rispondeano i serafini,
Ed io cogli occhi del pensiero intenti
A quei mi stava abbracciamenti santi,
E pe' miei versi ne traeva concenti.

Ε 116 SONETTO

Ecce tu pulcher et dilecte mi et decurus etc.

Quanto bello se' tu! di qual celeste
Ineffabile lume ardono gli occhi,
Onde i miei si fan chiusi alle tempeste
Di questo mondo e da piacer son tocchi

Oh! quanto sante hai tu le labbra, e preste
A verità che al core avvien che scocchi;
E' immacolata la corporea veste
Al par di neve che candida fiocchi.
Su fiori, figli dell' eterno aprile;
Giaceremo, cui nutre zeffiretto
D' odor di vita eccitator sottile
E l' innocenza a nostri giorni intenta
Sieda a custodia del florido letto,
Nè di serpe giammai fischio si senta.

B' 126 LA NATIVITA
 DEL SIGNORE

A riparar dell' uom la colpa ria
L' aspettato ecco già figlio Divino.
La guancia accesa d' eterno rubino,
Dolce lo stava a contemplar Maria.
Oh ineffabil portento! Egli vagia
Per fare d' ogni lupo un agnellino,
Onde il mortal più non si pieghi a inchino
Al serpente infernal che lo lambia
Come raggio di sol limpido e dolce,
Che trapassa pel vitreo sereno
Di conca cristallina, e non la molce,
Tal spuntò della verga il divin fiore,
Che forte trasse a riposar sul fieno
Il suo da noi mal conosciuto amore.

B' 127 SULLA MORTE
 DI GESU CRISTO

Gesù appena il superno alzò lamento
Tutto il creato di doglia si scosse,

Ed ogni estinto allor non sonnolento,
Ma atterrito negli occhi in piè rizzosse.
Tosto un angel dal ciel ratto si mosse,
E gridava in un suon pien di spavento,
Gridava all' atterrito orbe chi fosse
Colui che sovra il legno era già spento.
A tutti i Divi i crin rizzarsi in fronte.
E le guance immortali apparian smorte,
E i rai chiudean per non veder quell' onte.
Tutto il mondo a quel duolo era consorte
E par che si lamenti il piano, e il monte
Di servir di teatro a quella morte.

B'127 LA RISURREZIONE DEL SIGNORE

Cristo vestito di superno lume
Surse dall' urna e diede a morte assalto.
Pien del potere onnipotente ed alto
Stette qual pianta di monte al cacume.
Angiol vestito di superne piume
E rivolto gridava altero, ed alto
Acceso il viso di fulmineo smalto,
E la pupilla accesa d' igneo fiume.
In ciel si fe più rilucente l' onda,
Si fe allegra fra i spirti ogni pupilla
Ed ogni crin si ceronò di fronda.
Di Dio la grazia non surge di vena.
Ed oltre il nostro dir profonda stilla,
Ed è profonda sì quanto è serena.

B'129 L' ASSUNZIONE

V' è la vergine assunta; ivan redivano
Mille d' intorno a Lei spirti, e splendeano

E quanti raggi il sol vibra all' oceano
Tanti dal cielo ad incontrarla escivano,
E innanzi il Figlio suo, nè fia che scrivano
I versi miei quale tra lor si feano
Accoglienze divine, onde si beano
Tutti gli angeli in ciel che le sentivano.
Steser le mani ad un abbraccio; e un giolito
Doppio si sparse, e un rituonar di cetere,
E un suono, e un canto, ed un splendore insolito.
A quegli amplessi nella terra stillano
Tali rugiade di piacer dall' etere
Che a guisa di lucenti astri scintillano.

B' 116 SONETTO

Fuge dilecte mi etc.

Fuggi diletto mio di quà lontano
E cerca aura miglior che si console;
Perocchè questa terra è un oceano
Di colpe, e lorda è la mortale prole.
Deh! fuggi presto per l' etereo vano.
Sotto i piè rotar vedrai lo sole,
Nè colassù sarà ascoltato invano
Il suon celeste delle tue parole.
Ma deh! non ci lasciar soli. che forte
La lusinga del mondo ingannatrice
Ci porterà l' eterna ombra di morte.
Deh! fa la melodia della tua voce
Risentir a noi gente peccatrice:
Resta, e per te trionferà la Croce.

B' 117 SONETTO

Una est Columba mia etc,
(Cant. 6. v. 8)

Una è la mia colomba, una; ed alberga
In campo aperto ove non è squallore,

E ove avvien che la pura aura la asperga;
E il sole le innocenti ale le indore.
Deh! nessuno augeletto il volo verga
Dal di lei canto che langue d' amore,
Che chi a quel canto suo volge le terga
In un momento illanguidisce e muore,
Le si vadano intorno radunando
Tutti i dipinti albergator dell' aria
Baciandosi d' amore, e sussurando.
Senza timor le stiano sempre insieme
Perchè la colombella solitaria
Dell' artiglio del nibbio unqua non teme.

SONETTO

B' 117

Veni de libano, sponsa mea.

Fra già l' ora in cui stellatto è l' etere
E il primo sonno i sensi miei delibano
Quando voce sentii che al suon di cetere
Vieni Donna, dicea, vieni dal Libano.
Vieni il ciel tutto quanto udii ripetere
In suon che i versi miei non fia che scribano,
E le strade s' empian tutte dell' etere,
Di viva luce e d' odoroso olibano.
Quando apparve improvviso un sol fra gli angeli,
E spingo i bracci in alto, e disintricoli,
Che amor delle bellezze eterne tangeli.
Ahi! perchè sparve e perchè questi labili
Sensi invece di star infra i celicoli
Son qui tra il vizio, e la virtude instabili?

B' 118

SONETTO

Mentre vanno con altri a competere
Cantor bagiarda e fiori ascrei delibano.

Uvid
le Jm uit

Io vo ispirarmi infra l' eterree cetera,
Ispirarmi fra i cedri alti del Libano.
Quei che Dante godea carmi ripetere
Fia che il g'alo stil da me si scribano,
E saliranno al Creator dell' etere
Fragranti al par di vaporoso olibano.
Sempre i miei versi parleranno d' Angeli,
E degli uomini guasti io disintricoli,
Che fuor che la melode altro non tangeli
E così fia che i miei pensieri labili
Spesso ergendosi caldi infra i clicoli
Non sien tra i vizio e la virtude instabili.

B' 151 SQUARCI DI POEMETTO
(in lode di un suo amico)

Alla Diva del campo è consacrato
Un bosco di Zacinto, in sulle arene
Semplice altare in mezzo è collocato
Che 'l simulacro della Dea sostiene.
Sempre al bosco d' intorno l'infiorato
Odorifero maggio si mantiene
Ed al ruscello il mormorio risponde
Degli augelli, dell' aure e delle fronde.
Salve o Diva del ciel bella fra quante
Albergano lassù dive leggiadre
Tu coll' inno sublime risonante
I cuor tu bei delle celeste squadre,
Forse ad immago sua quel tuo semblante
Di sua mano ha formato il sommo padre,
Prima che fra il seren cielo notturno
Rispledessa di Cericia il riso eburno.
Tutto, o Diva, tu puoi, per te fur votte
Del gran fato le leggi inesorate,

Quando fra il buio delle inferne grotte
Di cetra armato andò l' Adrisio vate,
Senti il Re crudo dell' eterna notte
I palpiti d' amore e di pietate,
E ogni alma in mezzo al suo tormento atroce
Si restò senza moto e senza voce.

In cupo tenebroso orror profondo
Tutte giaceano di quaggiù le cose,
Tu sentisti pietate, e l' inno al mondo
Mandasti con le corde armoniose,
Toccò la cetra, ed a quel suon giocondo
Sputarono fragrante erbette e rose,
Spuntar vive le chiome agli arbuscelli
E per l' aure correa canto d' augelli

A quel magico incanto al cangiamento
Di natura totale ed improvviso
Tutti i mortali ad ascoltare intento
Fermano il mesto rabbussato viso;
Ognuno il cuor d' insolito contento
E di dolcezza si senti conquiso,
E i volti ov' era pria mestizia accolta,
Di sorrisi brillar la prima volta.

D' amoretto seguito da un bel coro
Sciolse amore dal cielo il vol non tardo
Sulla terra quietò le penne d' oro,
E volse intorno dolcemente il guardo,
Poi sulla molle scorza d' un alloro
Con l' ancor innocente aurato dardo
Incise, aprendo un sorriso giocondo:
Incise, aprendo un sorriso giocondo:
Io farò sempre avventuroso il mondo.

.....
E oltre quelle virtù, figlie del cielo,
Che in esso riconosco, egli avrà accolta

Forse qualche altra entro il suo core e un velo
L' asconde ai grandi, e in se la tiene avvolta
Così nascose nel materno stelo
La regina dei fior giace talvolta
E benchè ignota al guardo sia, l' aurora
La conosce la nutre e la colora.

.

B'153 SQUARCI D' UN POEMETTO
 (in morte di un giovane Poeta)

E quinci tutto esterefatto in faccia
Col pensier mi spingea sopra la dura
Tenaria porta e protendea le braccia.

.

E d' averno (vedrei) il custode inesorato
Fra le bramose fauci viarse
Corgogliar lo tergemino latrato.
E il fioco pianto e il duro lamentarse
Gli urli feroci e le vampe sanguigne
La frà il cupo indeggiante acre quietarse.

.

E cauto incederia per l' aer tetro
Pensando ai desiati abbracciamenti
E allor ma no che volgeriami indietro.
Sì dicendo dell' alma i marimenti
Fremean così che indietro gli occhi torsi
Di desiderio che di temenza ardenti.
E una fiammella rilucente io scorsi
A me venir che lieve approssimando
Uno spirto in suo grembo aver m' accorsi.

.

E dell' aure portato in sulle penne
L' innalzava quel nuvolo celeste

E la giunta tra gli astri astro divenne

E ogni astro pel sereno aere s'udia
Salutar il compagno astro novello
Gareggiando di luce e d'armonia.

Saliano lente al ciel nuvole inteste
Di freschissime rose, e fuor gli amori
Sporgean le bionde ricciutelle teste

E per l'ampia degli astri aurea famiglia
Spirto amante t'aggiri, e del tuo verso
Altre labbra coroni ed altre ciglia.

Si fermò di quell'onda annunciatrice
Fra il tremulo degli astri aureo sorriso
La silente dei cieli imperatrice.

Fisse in cielo i sereni occhi ridenti
E dal volto la vaga ombra mettea
D' amoroso desir fiammeggiamenti.

Indi chi è costei che move il piede
Leggiadra al par dell' amorosa stella
Che solinga tra il puro etere incede?

E geme a guisa d'agnelletto quanto
In fra i mesti silenzi della notte
La perduta compagna va belando.

Le squille che pareano in lontananza
Pianger flebile il giorno che moria
Di quel dì.....la rimembranza.

In che l' amico infelice sentia
L' estrema approssimarsi ora, ed estrema
Ad Elivira cantò la melodia.

.....
E tu quel grande imiterai che seco
Nell' ultima vallea pennelleggiando
Ritrasse il di cui sarà muto ogni eco

.....
Torna spesso alla terra ov' ei riposa
La prima volta che cade la neve
La prima volta che s' apre la rosa

.....
Io lo veggo sull' ale, e pari a lento
Bisbigliamento di funerea fronda
Lungo per l' aere il sibilo ne sento.

.....
Forse là, mentre a lui dentro le vene
Bollia l' estro ond' è Italia emula a Roma
Il fragor lo scuotea delle catene.

.....
Ed oggi ancor mi trema nella mente
Qual la madre alla sponda accelerava
Tutta cogli occhî alla nave fuggente

.....
E giunge e tutto il pelago guatava
Pallida, e colla mano n' attignea
Deprecandone l' ira e lo baciava

.....
Misero la suprema ora sentia
Appressarglisi, e gli occhî amor di fama
Gli affaticava al sol che gli fuggia

.....
Giammai gleba giammai te di verdura
Il bell' anno ristori ma ti porti

Su qualche abbandonata sepoltura

.
Dolce a quisa di flauto che frange
I lontani silenzi della notte
Balzò la donna innamorata e piange.
.

B' 156

O D E

SQUARCIO

La luna più lucente
Dentro l' onda rincrespasi,
Che della Dea nascente
Alle forme virginee
Sterati animando avvolgimenti
Di purissimo lume uscir lucenti,
Che rugiadoso e tremulo
All' alternar dei bei passi divini
Lampia degli occhi di cerulo,
L' aureo lambia dei crini
E della gioia il fremito correa
Per tutto il mare a salutar la Dea.

B' 208 LA NAVICELLA GRECA ¹⁾.

Dalle piccole navi, ove s' assise
La vittoria, scendeano i nostri prodi,
Risonanti nell' armi, su la ferma
Terra, che poco pria tanto balzava.
Nel saluto che udiano, eran le voci
Come mar burrascoso, e di repente

¹⁾ Τακόλουθα ποιήματα και τὰ πεζά, ὡς τὸ τέλος, παρμένα ἀπὸ τὴν ἔκδοσιν τῆς
Κερκύρας. (Σ. Ε. Κ. 1859).

Diveniva la terra e la sua polve
Un Olimpo di gioie; e in pianti e in grida,
Verso la testa degli eroi divina,
Stendean le braccia a modular parole
Degne dei vati, perocchè ciascuno
L' anima si sentia d' anime piena.
E i fanciulletti, e le pudiche, e schive
Degli sguardi e del sol, greche matrone,
Le fenestre occupâr fiori gittando,
Con mani che parean quelle dell' alba.
La vittoria così, Vate, talvolta
Coronar si solea; ma or tu col canto
Offri ad altra vittoria altra corona.

Grande e bella, o Cantor, l' alma dell' uomo.
Sotto il riso d' un ciel che non ha nube,
Stan soffermate a ragionar fra loro,
Quinci un Anglica prua, quindi una Greca.
La gran donna del mar chiese: Ove vai?
E a lei la disarmata navicella:
Vo camminando dall' un mare all' altro
— Cessa tosto e mi segui ov' io ti tragga,
Tu che dall' uno all' altro mar cammini. —
Un istante fu quello, un solo istante;
Ma allor terra non più, nè mar, nè cieli,
Nè presente alcun dio: ma Libertade
In que' petti ponea tutta sè stessa,
Ed in pensieri onnipotenti e molti
Ragionava là dentro, ed esultava
Siccome in mezzo all' oceano il sole.
Nè tra lor fu più moto altro che un solo.
In breve spazio strinsersi concordi,
Tutti silenziosi e tutti fisi,
Cogli sguardi lucenti, all' erta face,
E all' ampio mar, che accoglierà fra poco

I devoti ad onor corpi distrutti.
E già è presso alla polve la favilla,
Ma corse l' Anglo e l' impedì col grido.

Or se tu canterai la nobiltate
Di chi fermò ebbe il cor, la nobiltate
Dell' Anglo che l' cor volse al suo bel segno,
Godendo come suo l' atto divino,
Fia che sorga una voce e fia che dica:
Salve, d' eterna terra inclito figlio,
Ove grande fu sempre il canto e l' opra,
Nelle prospere sorti e nell' avverse;
Ove la pietra e l' arid' erba è buona;
Ove barbaro giunsi e tal ^mon sono.

B' 215 S A F F O

Figlio d' inclita terra, u' lo straniero
Trova la patria, e il barbaro gli Dei,
Deh! in questa fragorosa, in questa breve
Sponda del tempo, ove sem noi, m' ascolta
Dalla sfera dei canti, ove tu regni.

Questa notte m' apparve la fanciulla,
Che fu Musa di Lesbo. Avea la mente
Nell'abisso dei fati, e mai non guarda
Ai mari, ai monti, alle campagne intorno,
Come fosse il creato a lei straniero.
Ma dai cieli propinqui e dai remoti,
Le stelle tutte, in tutta leggiadria,
Vedean por l'orma un'altra volta in terra
La divina infelice; e da que' mondi,
E dall' etere tutto, un riso piove
D' ineffabile amor sul coronato
Capo pensoso, e sul virgineo petto,
Che fu rotto dal duolo, e a cui rimase

Unica speme, unica dea, la rupe.
Di repente a me visto la fanciulla
Volsè il guardo, e la mano e la parola.

Ahi, che la terra è piena di misteri,
Nè tutti il loco, onde vegn' io, li svela!
Un dì, nel fiore del mio terzo Aprile,
Nel talamo ove nacqui alla sventura,
Mentr' io maravigliava al tempestoso
Balzar del cuore, e vi tenea la mano,
Mi stette innanzi una femminea larva,
E in suon profondo e a nostre voci ignoto:

« Prendi, e vivi brev' ora e desolata
» Su l' attonita terra, » e sì dicendo
Mi posò l' immortal fronda sul crine.
Fosse ciò in sogno, in visione, o fuori,
La mente non obblia quella figura,
Ch' era tremenda, eppur serbava in volto
L' alta beltà, che poi die' Fidia al marmo.
Or quando fia, chi sarà mai, che alfine
Mi sveli il ver, che tante volte io chiesi
A tanti spirti, in tante sfere, invano!

Così disse, e a me aggiunse altro ch' io taccio

Ma tu, che suoli aprir la mente, o Vate,
Come dia nube d' or piena di Numi,
Tu rivela il tuo senno e fia gran dono,
E fia conforto all' immortale afflitta,
Che magnanima al vero erge la mente
Dalla casa dei morti, e rivelati
Chiede gli arcani all' altro mondo e a questo.

FRAMMENTO

B' 223 L' ALBERO MISTICO

S' erge il valido tronco alto su questo
Nostro suol, che alla vita è culla e tomba;

[2.2.1859 - 1877]

Alto sul tronco il frondeggiar, che tanta
Parte abbraccia di dolce aria serena;
Ma scoperta non è la sua verdura:
Gaio posa uno spirto in ogni foglia,
Sì che l' albero immane intero tutto
Splende, e canta, lontano assai vibrando
Gli astri del cielo, e i fremiti dell' arte.

O D E

B' 142 A V E N E R E

(Con rime obbligate).

Aura diva in su i zaffiri
Del mar queto i vanni tremula,
In bei teneri deliri
Carolando, ond' esca l' emula
Di natura, che fecondo
E leggiadro farà il mondo.

Esce; e uscendo per incanto
L' onda intorno a lei s' intumida,
E si fa, per darle ammanto,
Nuvoletta azzurra ed umida;
Tal si mostra in su lo stelo
Rosa a cui rugiada è velo.

Tosto ascende in sulla conca
Sua marina, e tutti gli animi,
Ch' eran usi alla spelonca,
Dal piacer fur quasi esanimi;
Splende l' onda in tutti i fonti,
L' erba infiorasi sui monti,

Mormorii, sospiri, accenti,
E di lagrime un diluvio,
Non son altro in tai momenti,
Che di gioia un dolce effluvio ;
L' uno all' altra i baci rende ;
L' altra all' un le braccia tende.

Van d' un antro nel ritiro
Il fior vergine ad offendere,
Col dolcissimo martiro,
Di che suolsi ogni alma accendere ;
E piacer eterno fiocca
Dalle ciglia, dalla bocca.

Scese Giove, or che nell' arca
Dell' obbligo fuggì Perfidia,
E amoroso il ciglio inarca,
E non come il trasse Fidia ;
E del mar correa le linfe
Co' suoi Numi e le sue Ninfe.

Vede Venere i portenti
Che sorgean al suo bel nascere ;
Nè più il duolo di lamenti
L' alme umane andar a pascere,
E quaggiù, d' amore in pegno,
Tripudiar l' etereo regno

Vede e ride, e'l riso ogni alma
Va di gioia eterna a tangere ;
Era tal, che data calma
Dell' Averno avrebbe al piangere ;
Ogni loco orrendo e tristo
Fronde e fiori a dar fu visto.

Al prolifico sorriso,
Eccitando all' ali il tremito,
Scende Amor dal Paradiso,
E raddoppia all' alme il fremito;
Chè sul viso egli ha colori
Di Venerei furori.

Leva il serto, al crin, di mirto,
E alla madre lo va a porgere,
Poscia vola ovunque, e spirto
Ve' di vita ovunque sorgere,
E de' rai con le scintille
L' aria accende di faville.

Coronati d' amaranti,
Disciogliean il dolce turgido
Labbricciuolo a molli canti,
E il seguian, fendenti il fulgido
Vivid' aere, immensi cori
Di ricciuti allegri amori.

Di piacer nettaree stille
Vedi piover giù dall' etere
Crepitante di faville;
E quegl' inni odi ripetere
Dal bel tremito dell' onde,
Che si rompono alle sponde

B' 89

O D E

PER PRIMA MESSA

Disse dall' alto il Nume
Dell' orbe infra 'l silenzio:
Sia fatto il Sole; ed inondò di lume

Gli spazi interminabili,
Caldo del cenno onnipotente, il Sol.
Qual, da che 'l mondo irradia,
Vide portento mai, che a quello assimile
Di tue parole? I secoli
E l' universo a interrogar, per l' aere
Rapido i slancio a immenso tratto il vol.
Ve' l' orbe; agli occhi intenti
Oh quanti obietti m' offrono
Alti, delle trascorse età, portenti
Che insiem raccolti parlano
Voce di meraviglia al mio pensier!
L' acque alla verga mistica
Là obbedienti in due mura s'alzarono,
E incorati dagli ululi
Di Faraone, in mezzo si spingeano
A mille i fanti, a mille i cavalier.

Poi le improvvisate mura
Al furibondo popolo,
Pria di morte, recar la sepoltura,
Mentre al fragore ondisono
Alto intonava i cantici Mosè.

.
.
. . . (*mancano*)
.
.

Mirande opre, che a noi,
Oltre l' ombre de' secoli,
Cantano la possanza alta di Lui,
Che, ove il pensier non penetra,
In profondo di luce abisso sta.

Sta: ma all' accento mistico
Sciogli, puro Ministro, il labbro fervido,
E dai seggi siderei,
Senza lasciarli, dell' Eterno il Figlio
Nel pane sacrosanto a te verrà.

Oh! chi del gran mistero
Il nodo incomprendibile
Fia che sciolga all' attonito pensiero!
Lui, del verso sugli aurei
Vanni, cinto di luce, eternerà.

Ma d' addensate tenebre
Veggio tale oceàn che non ha termini.
Adora, e taci. Tacquersi
Riverenti, e adoraro, anche gli Apostoli,
Quando Cristo sè stesso a lor donò.

Tutto il sidereo vano
Ecco repente ascondere
Di luce irrequieta un oceàno;
E incessante uno strepito,
Oual di marea contro gli scogli, uscir.
Schiere infinite angeliche
Pei deserti del cielo in giù scendeano,
Negli atti rallegrantisi,
E la terra deserta, ove riposano
Que' che a noi di sciagura il varco aprìr,

Tutte quante accorrenti,
E dense, popolarono,
E di celeste zelo in faccia ardenti,
Concordi alto narrarono
Quale il Figlio di Dio portento oprò

Per l' uman seme; e fervido
Più sempre e più si propagava un fremito,
E i cieli l' iteravano,
E della tomba per entro i silenzi,
De' primi padri il cenere esultò.

Dunque, Ministro pio,
Sciogli l' accento mistico;
Offri l' umanità di Cristo a Dio,
Per cui Pietade al soglio
Poteo del Sempiterno approssimar;
E non poteo, quand' invidi
I rubelli del ciel di maggior gloria,
Taciti meditavano
D' appressarsi al gran trono e coll' Altissimo
Di fulgore e di possa gareggiar.

Muto per essi è ora
Il tripudio perpetuo;
É muto, e più la luna, e più l' aurora
Non fia più mei che mirino
Sotto i piedi immortali fiammeggiar.
Vide il Signor dei secoli,
Immobile nel trono inaccessibile,
Il reo pensier degli Angeli,
Lo vide appena, e dalle sedi eteree
Rapidissimamente inabissàr.

B'92 S O N E T T O
SU LO STESSO SOGGETTO

Sciogliesti il labbro ai misteriosi accenti,
Che chiamano quaggiù l'Eterna Prole,
Li replicò meravigliando il Sole,
E ruotò i raggi oltre l'usato ardenti.

Beveano gli astri taciturni, intenti,
Il suono delle mistiche parole,
Indi anch'ei gl'infiniti orbi lucenti
Tutti affidarli alla Superna Mole.

Del ciel l'interminato arco profondo
Di vergine sereno era ridente,
Tal, che mai così vivo apparve al mondo;

E solo allor, che nell'immenso vòto,
Alla voce di Dio, sentì repente
Delle stelle e del Sole il peso ignoto.

B'93 S O N E T T O
SU LO STESSO SOGGETTO

Stava presso all'altar l'eterno Amore,
Di siderea dolcezza adorno il guardo;
Seco avea la faretra, avea quel dardo,
Onde ha colpito al nuovo Aronne il core.

Stava intento ora al volto, in cui l'ardore
Della fè trasparia puro e gagliardo,
Or degli accenti al grave suono e tardo,
Che annunciava dell'alma il bel candore.

Quando al bacio il Ministro il labbro sciolse,
E fu sì caldo in su l'altare impresso,
Che Amor dolce sorrise e lo raccolse.

Poi: Come avrai deposto il mortal velo,
Fia che tel renda in sulle gote io stesso,
Disse, scomparve, e portò il bacio in cielo.

SONETTO

B' 148

IN MORTE

DI

UGO FOSCOLO

Pianse Tua patria, o splendidissim'alma,
Il dì che 'l Tuo partir de lei le spiacque;
E pianse poscia, e invidiò la palma,
Che italica, e non sua, tanto Ti piacque.

Ed or più piange, e batte palma a palma,
E nullo accento di dolor si tacque,
Gridando: Ahi che m'è tolta anche la salma,
Che già famosa in terre straniè, e giacque!

Deh! per quei, che Tu avesti, incliti fregi
D'ingegno e di virtù, che fur di tempore
Che intellette saran sol dagli egregi,

Se non vuoi che Tua patria si consigli
Col dolor del suo danno, e pianga sempre,
Fa che nasca per lei chi Ti somigli.

B' 93 SONETTO

IN LODE D'UN FABBRICATORE D'ORGANI

Te appena Urania vide allorchè, pria
Del lavor, protendevi a lei l'amplesso,
Dai raggi immensi, ov'ella ha trono, uscia
A traverso del puro ampio convesso.

Gareggiavan di luce e d'armonia
Le stelle, al noto della Diva incesso,
E il più sublime armonizzar, che udia,
Nella molle accoglieva anima impresso.

Indi a te scesa la sovrana Dea
Col bacio ambrosio all'alma ti scolpio
L'archetipa degli astri eterna idea:

E tu il grave formasti organo, e ascende
Tale il concento maestoso a Dio,
Che ogn'astro ascolta e l'armonia sospende.

SONETTO

PER NOZZE

Die' 'l giuro Eurilla, e della gota ascose
I ligustri la porpora più viva;
Aura, che udisti, su l'ali festose
Rapida il reca all'Acidalia Diva;

Ti raggerà, pensando alle vezzose
Labbra innocenti onde 'l bel giuro esciva,
Faville lucidissime amorose
Dallo sguardo immortal che l'orbe avviva.

Fulgida volatrice, indi ritorna
Fra i zeffiri compagni, e orgogliosetta
Di' lor perchè così ne vieni adorna;

E vedrai, fortunata annunziatrice,
Partirne invidiosa anche l'auretta,
Che recò l'aureo crin di Berenice.

SONETTO

LA ROSA

(Improvvisato con rime obbligate).

Quando sorgeva in ciel, madre pietosa
Di pensieri e di casti amor, la sera,

In chiusa chiostra entrai, tutta odorosa
Di fior, che giace presso alla riviera.

E lì mi pongo a contemplar la rosa,
Dei fior fra le beltà beltà primiera,
E del seno la porpora amorosa
Aperta al cupid' occhio ancor non era.

Zeffiro con la molle ala vezzeggia
Il vergine suo stelo. ed essa ch' ama
Aprirsi, e teme, il capo incerto ondeggia.

S' apre alfin come labbro innamorato
La prima volta, e dolce, dalla brama
Di scoprirsi, il suo fuoco è colorato.

SONETTO

B' 123 (*Improvvisato*)

AL CONTE PAOLO MERCATI

Il primo giorno che limpido il sole
Si vedrà comparir dall'oriente,
Surger farem le quete voci e sole,
Là sopra infra l'usata erba nascente.

Volerà molle 'l fischio, come suole,
Della mite amorosa aura dolente,
E scorrerà il ruscel puro, che vuole
Dolce accordarsi al zeffiro ch'e'sente.

Deh! sia ratto esto sole; assai si tacque;
Deh! ritorniam fra l'aura sibilante,
E fra il trepido murmure dell'acque.

Là ce n'andremo, e là, seduti insieme,
Intoneremo il carne simigliante
All'auretta che spira, e al rio che geme.

B'427 S O N E T T O
LA CADUTA DI LUCIFERO

(Improvvisato con rime obbligate)

Cadde il superbo, e ne ridea natura,
Colà dove non mai tremola stella;
La faccia alza malnata e non più bella,
Chè gli è tolta del ciel la vòlta pura

La faccia dell'Eterno gli si fura,
Chè così conveniva all'opra fella,
E questo il tristo demone arrandella,
Più assai che dell'Inferno la paura.

La divina Pietà, che di zaffiro
Immortale è vestita, iva d'un velo
Ricoperta i bei rai pensosa in giro;

E già dicendo, per chiarir l'interno
Dolore che sentiva a tutto il cielo:
Ahi! si comincia a popolar l'Inferno!

B'221 S O N E T T O
IN MORTE

DI

STELIO MARCORAN

Ieri mostrasti a me, Fortuna, e al mondo
Il giovine, e dicesti in tua favella:

Drizza alquanto lo sguardo al verecondo,
Se altra forma esser può sotto la stella.

Mira il volto pensoso, ove giocondo
Sorridente il fior di gioventù novella ;
Cerca l'anima sua nel suo profondo,
E, se puoi, trova dentro orma non bella.

Mira inconscio a sè intorno a trar tesoro
Di grande amore, e, allo spirar d'un Dio,
Vèr lui chinarsi e bisbigliar l'alloro.

Di tanta speme a te, Fortuna avara,
Solo, e misero molto, un ben degg'io:
Vivea lontano, e non vid'io la bara.

S O N E T T O

B' 220

ORFEO

Cantor, che vuoi la Sposa, e corri al cieco
Carcere della notte e dell'oblio,
Non t'incresca se, innanzi a quello speco,
Giunsi con questi incliti spirti anch'io

Tormentoso ne trae fin qui con teco,
Di saper del tremendo aere, desio:
L'Erebo tutto, e quanto arcano ha seco,
Fia schiuso al canto, ove ragiona un Dio.

Vanne, e in dono il Ver porta alle affannate
Anime nostre; e tu ben sai che ai cuori
Sposa prima e divina è Veritate.

E intanto, sino al tornar tuo felice,
Starem la terra a ricoprir d'allori,
Per l'orme tue, per l'orme d'Euridice.

SONETTO

B' 124 / ATLA S.FA STELLA MACRÌ

CO ' SOLOMOS

IN MORTE DEL FRATELLO SUO SIGNOR

DIONISIO MACRÌ

Giaceva immoto il fratel tuo diletto,
Bianco il viso dell'ultimo pallore,
E tu piangendo gli baciavi il petto,
Che per te, poco innanzi, ardea d'amore.

Tutto intanto quïete nell'aspetto,
Giva in grembo a posar del Creatore,
E seguiano lo spirto benedetto
Le Virtù, che vivendo ebbe nel core

Corsero tosto dall'eterno lido
Ad incontrarlo i pargoli tuoi figli,
Che di gioia infantil diedero un grido ;

Ei li accoglieva colle braccia espanse
Tutti, ma ravvisando nei vermigli
Volti il tuo volto, intenerissi e pianse.

EPIGRAMMA

B' 225 AD ALICE WARD

Queste rose, o Gentil, deh! con aspetto
Seren tu mira a'piedi tuoi cadute ;
Ma come le produsse a tuo diletto
Di mia patria la terra in sua virtute,

Non altrimenti il mio gioioso petto
Dà fuor la speme della tua Salute,
E April vegg'io che, mentre a te la scorta,
Lascia un bacio fragrante alla tua porta.

B' 226 EPIGRAMMA

AL SIG.^r CAV.^o GIOVANNI FRASER

Pien dell' animo mio, del mio pensiero,
Vola all' Anglica terra, o sogno d' oro ;
Giungi del mio Giovanni in casa, ù vero
Ricetto ha Fede e delle Muse il coro ;
E di: colui, che te vorria primiero
Delle sorti terrestri entro il tesoro,
Vuol che qui scuota i vanni, e siati dato
Quant' ei sentia quando m' avea creato.

B' 227 LA MADRE GRECA.

Sospesa presso la culla, o mio dormiente, è la spada ;
ma la mano che la strinse per la vittoria non è più qui.
Lunga è la fossa che mi coperse l' amato gigante. Senz'
esso, per valli e per monti, veleggiano i fumi delle pugne
incessanti. Ma l' indifferenza del corpicciuolo, che dondola
sotto la mia mano, domani diverrà forza diretta dalla mente,
e così il petto sarà pienamente agguerrito per offrirsi ai
dardi del destino. Inesauribile è la sua faretra, ma non la
vuota su tutti. La pioggia de' suoi colpi è diretta verso le
altezze dei forti che, fermi in queste, mostrano nella pugna
d' essere di progenie divina. La perdita d' ogni cosa, della
gioia, della fortuna, dei regni; la perdita di tutto, è nulla, se
l' anima resta in piedi. Essa mira d' intorno a sè tutte le
rovine terrestri e sorride, e le rovine s' infiorano, lentamente
s' infiorano da per tutto, fino al sepolcro. Ma anch' ivi nel-

la polvere tenebrosa pullula il fioretto d' Eliso. Fa presto, amato peso del seno e delle braccia, a farti peso tremendo là dove i torrenti dell' inimico ruggiscono. Ma non è intorno al mio collo che s' avvolgerà la tua mano, ma a quel brando sterminatore. Così le forze del destino, benchè grandi, anche se cadi, restano come i moti della culla che or ti conciliano il sonno. Fa presto a crescere, altrimenti resterai senza madre. Essa cingerà la spada sotto la poppa. Bandiera e spada, anima e vittoria. Io mi sento dentro l' anima di tuo padre. Io mi veggo cinta da cento Amazzoni. Uomini o donne, nessuno nella pugna domanderà. Guarda le fosse — ma che mai puoi tu guardare! Infinite fosse sono piene dei nostri morti; cadono i corpi, ma resta l' opera per la patria. Tutti i petti hanno questo solo respiro, che si solve in una universale vampa di guerra, che avvolge le terre e i mari, che ti cinconda e ti fa balzare la culla. Balza, o culla, con lieto augurio per l' avvenire. Benignamente la fortuna mi arride, perchè è in questo istante che s' alzano le cortine delle care palpebre, e lasciano apparire il sorriso dello sguardo incerto e tremante su tutto, fuor che su me. Vieni, caro germoglio delle mie viscere; io voglio allontanarmi a lunghi passi da questa casa per un momento, affinchè ti tocchi la fronte il fumo della pugna, e tu respiri largamente, profondamente, l' accesa polve dell' estermio.

В' 229 LA DONNA VELATA

Un sogno pieno d' intensa vita mi offerse, nel suo etere misterioso, una Figura la quale, benchè velata, si manifestava divina in tutto, ed anche nel modo di stare immobile.

Dimmi, ospite sovrano di mondo vero, se l' amica del mio cuore è salva, e la più splendida fra le corone del cielo ti stia sul capo, ed il mio bacio, il mio bacio sui piedi

tuoi. Più grande di una festa celeste che di rose coprisse i mari, più ricca di essa è una breve parola superna, che penetra nell' orecchio dell' uomo. Dimmi se essa è salva, poichè udii dire da bocche create sante, che agli occhi in-creati la neve è lorda. Dal momento che il sepolcro nascose il suo volto al mondo, il quale vedeva con gaudio e con amore la sua orma, e vi spargea la lode, inclito fiore dell' umana loquela, m'angosciava questo dubbio, e più l' impossibilità di solverlo. Allora ogni cosa valida della vita stava incerta dinanzi agli occhi miei, come nel tempio notturno, al muoversi della *lampada eterna* vicina a spegnersi, tremolano vacillanti le immagini dei Santi, e le pietre dei sepolcri, e tutto all' intorno sembra pronto a sparire allo sguardo. Ma ora che tanta divinità mi sta dinanzi, potrà piantare nel petto mio il Paradiso o l'Inferno, perchè essa era, ed è, nella mia anima, quello che è l' anima nel mio corpo. Conobbero la purità del nostro amore i giorni pieni di sole, ugualmente che le lunghe notti passate fra noi. Nessuno mai lo seppe, nessuno mai lo saprà. Fu fonte che corse senza suono, secretamente. La beltà dei pensieri e de' sentimenti, dei movimenti e delle parole, era melodia concorde a quella della figura, e, in tanta dovizia chiaro vedevi il fondo, come in fondo alle acque chiare e profonde del mare, vedi l' immoto sasso vestito di verdura. Da lei emanava la vita, e mi circondava colla forza invincibile, con cui ora la circonda la morte. Nel mio petto pulsava il cielo con tutte le sue voci; ma quando la polvere della tomba diventò tempio al tocco della sua salma, la morte, la quotidiana morte, apparve al mondo cosa incredibile e nuova; la beltà delle donne fu per lungo tempo pallida e mesta, e l' uomo pianse, ed apparve fiacco come la donna. Forse resteranno là attorno a lei santificate le ossa incognite; forse i vermi non nasceranno; forse non si corromperà mai essa stessa; forse sarà sempre bella

anche là dentro; forse (deliro io?) forse domani risorgerà. Ma perchè così parlo? Perchè se tutte le grandezze fossero scese a' miei piedi, anche allora avrei cercato il bene solo negli occhi suoi.

In quell' istante la Figura svelossi, ed apparì l' amica glorificata e ridente.

B'230 L' USIGNOLO E LO SPARVIERE

Ascolta, o Sparviere, il povero Usignoletto. La mia vita è nel tuo potere, com' è ora questo volar sulle nubi, alle quali non giunsi mai. Ma ascoltami. Dalle soovi fonti secrete della natura pioveva uno spirito mite, e toccava un altro mite del pari dentro il mio petto. Or questo si risolveva in canto, come le fronde dell' ospite pianta, come le stelle che al di sopra splendevano. La beltà di quanto mi circondava mi toccava, e diventava armonia. Io ti guardava venirmi incontro, e la paura fu vinta dalla meraviglia del tuo volo rapido e maestoso, nel quale ammirava il dono degli Dei. Ma in quell' istante, da inesauribile profondità, voleano sgorgarmi i cantici, dal dolore d' una rosa strappata dal vento. Io li cominciava, io, che allo scoppiare del fulmine, sentiami palpitare il seno, accovacciato nella fronda appena nata. Lasciami vivere un momento finchè almeno getti nell' etere sereno, e nel tuo orecchio, il tesoro che sento. Non uccidere quello che deve nascere. Sì dicendo, lo Sparviere allentava l' uguna affamata, e dell' altro artiglio faceva mano umana ed amorevole all' Usignolo, che in quell' istante spirò.

B'230 O R F E O

Gli uomini, o Orfeo, seguirono il tuo canto sovrumano, e s' empierono di esso, ed obbliarono il male. Il fiore della divinità spuntò nell' anima loro, e nel coglierlo repentina-

mente aperto s' allegrarono, e, come in sogno, si ricordarono di averlo, gran tempo addietro, posseduto. Lungo la lunghissima via irresistibilmente ti seguirono, con faccie che diventarono tutte belle, per le valli e pei monti, per le rive e per le grotte, per lunghe vie d' inesplorato abisso; e i loro gesti, e i loro passi secondarono il tuo ritmo, e varie voci s' udirono sparse qua e là, che parevano tue. Così l' umanità tutta intera concordemente restò suggellata dall' anima del tuo canto, e com' esso moveasi tutta intera. Un rumore strano ed indefinito dietro essa, la distrasse per un momento, e si volse indietro a guardare. Erano gli alberi strepitanti, e gli animali mugolanti, che significavano il principio del sentimento, e del pensiero dell' uomo. Un' aureola di gloria ti circondava; un' altra ti sovrastava, perchè le stelle ed i mondi lontani ti danzavano al di sopra, colla rapida agevolezza delle spose giovinette; un' altra aureola di gloria s' andava intrecciando nel centro dell' Abisso, che si preparava a svegliare sotto i tuoi occhi tutti i suoi misteri, e chiarificarteli. Gli è così che, con tutte le tue forze, lottavi col Fato gigantesco, il quale silenzioso mormorava nel secreto la sua vittoria. La sposa, l' amata sposa fu perduta, ed era ben dritto. La divina forza, caduta dal grembo degli Dei, era diretta tutta ad uno scopo parziale, e, sotto la grandezza dell' arte, restava accovacciata la piccolezza dell' uomo, che non ebbe nemmeno potere di non volgere il capo.

Б' 234 LO STESSO SOGGETTO

Come le onde muggianti ed infinite del mare ritornano indietro sparpagliate dallo scoglio incontrato, così l' innumerevole moltitudine, aspettante al di fuori, si sparse poichè vide senza la sposa tornare Orfeo. La natura tornò all' oblio di sè medesima, e gli uomini anch' essi! Il can-

tore colla faccia stampata dai colori del luogo che abbandonò, can lenti passi e vacillanti, calcava solo, per lungo cammino, calcava solo la festiva verdura sparsagli. S' appoggia stanco sulla rupe. Un uccelletto, appena visibile, insultava al suo silenzio, perchè gorgheggiava sopra la rupe con forza d' inesaurobil ricchezza. Egli voleva posar là, ma andò avanti. Egli era muto: lo strumento gli era caduto di mano alla foce dell' Erebo, perchè nel momento in cui gli occhi furono feriti dalla luce, gli orecchi furono feriti da queste parole: « Il dono cadde dal grembo degli Dei nel grembo dell' umana fiacchezza; e sotto la grandezza dell' arte, stava ferma la piccolezza dell' uomo, che non si sollevò degnamente: egli non ebbe forza nemmeno di non volgere il capo indietro. A lui verrà incontro la furibonda inimistà femminile dilacerandolo; ma la recisa testa, penetrata dall' amoroso alito incorruttibile degli Dei, manderà al cielo, dalle onde insanguinate dell' Ebro, l' ultimo ritmo inimitabile ed immortale »

ELOGIO

B' 125

DI

UGO FOSCOLO

Breve il viaggio, faticose le strade, incerto il termine della vita, o cari petlegrini, che soffermaste cortesi per ascoltare. E ciascheduno nel malagevol cammino tragge suo carico dove la mente ed il cuore lo sprona, nè, per cadere che altri faccia d' intornogli, si ristà dal battere l' ali della speranza lontane, e monta l' erta studiando il passo. Ben avvertito dalla caduta di quei sublimi intelletti, che più presero di quella luce divina, che penetra mirabilmente per tutto il Creato, si fa pensoso, e, secondo a che è inchinevole sua natura, o sente paga l' ascosa invidia, o si sente compreso di stupore, o sente quietarsi finalmente l' inimità, o lo sospinge a batter palma su palma il generoso dolore di veder scemo di uno, il piccolissimo numero di coloro, che par che nascano a rattermpare gli infiniti argomenti dell' umana miseria. E questo avranno fatto quei buoni i quali, porgendo gli occhi nelle carte, che ci vengono piene delle novelle quotidiane del Mondo, avranno letto, « Ugo Foscolo è morto ». Nè questa isoletta, che ha nome di gentile presso gli estrani, e che ebbe la gloria di vederlo nascere nel suo grembo, poteva starsi vituperosamente infingarda all' annunzio della morte di lui, il cui rumore, siccome quello della sua vita, farà rimbombo in ogni loco che sia lieto di civiltà, mentre tutte le Accademie d' Italia verranno spalancate per laudarlo e per piangerlo, mentre il fiore della sapienza d' Europa gemerà addormentato

per sempre l' uomo che lasciò l' orme perenni. E in tanta fama di lui ben è immaginar verosimile, che altri, per dirlo suo, aiuterassi dell' idioma in che egli scrisse gli alti dettati; altri della stanza lunga ch' ei fece, ed altri quasi della spoglia mortale, a cui diede il supremo spazio di terra. Ai quali invidiosi argomenti, non senza invidia anche noi, farem risposta quest' oggi, col rimemorare piangendo, essere quel glorioso nato fra noi. Ma lo spontaneo commoverci a pubblico duolo non è soltanto debito di riverenza verso chi qua nascendo, e di qua lontano vivendo, ci onorò; ma se è debito alcuno nella corrispondenza degli affetti, ne stringe un altro, fatto più forte per non esser pari le parti. Imperciocchè egli, in quei paesi, i quali parlano un suono e di nomi e di cose magnifico, nè per lontananza di luoghi, nè per lunghezza di tempi, nè per la soavità della lode, che così dolce giù stilla nelle viscere umane, e via via stempra l' affezione che per i piccoli oggetti anticamente nudrivano, non mai permise che si spegnesse l' amore che a questa povera aiuola sì fortemente scaldavalo. Che anzi la fe' più bella in tanti versi cantandola, e si piacque di fare attenti a quella gli animi di coloro, i quali maravigliando ascoltavano. Laonde in quel poema che, sotto i velamenti dell' antico favoleggiare, lascia trasparire avere per altissimo scopo suo l' ingentilirsi che fece l' umano genere, ha creduto il magnanimo che mostrerebbe sè diverso al decoro del subbietto, se prima della convalle di Bellosguardo, fra que' cipressi ove invitava il Canova al rito delle Grazie, non volgeva alla Patria lo salutare cenno.

Salve, Zacinto! All' antenoree prode,
De santi Lari ideì ultimo albergo
E de' miei padri, darò i carmi e l' ossa
E a te i pensier, chè pïamente a queste
Dee non favella chi la Patria obblia.

E non si creda che m' abbia posti questi versi sul labbro una vanitosa vaghezza, ma piuttosto l' onesta brama che ha l' uomo naturalmente di ripetere qualche concetto dei grandi pur or caduti, da loro espresso con quei nobili affetti che sol per morte cessarono di sentire, e più ancora un prepotente irrefrenabile istinto di espandere quelle calde parole per l' aere di questa Chiesa, nella quale egli veniva giovinetto, inchinando il ginocchio e la mente ai piedi di questo Altare. E nel loco, che nereggia di questo feretro, si sarà forse il fanciulletto fermato a meditare la morte, per ben usar della vita. E qui mi trovo per toccare di questo. Ma gli occhi arguti che mi cercassero in sembiante, quanta speranza io m' abbia nell' animo di dir parole che non sieno disconvenevoli alla eccellenza del subbietto, faticherebbero indarno, imperciocchè la coscienza dell' esser poco, ne allontana da prosunzione. Laonde, con non ambiziosi ma dimessi ragionari, faremo prova di riferire:- come Ugo Foscolo col suo poderoso ingegno, e con quelle tali sue virtù, abbia aiutato la civiltà di un paese già civilissimo. —Le quali cose io non disgiungerò raccontando, ma lascerò, come facevano in esso, che di compagnia si manifestino.

La natura gli chiuse l' anima immortale in una di quelle salme, che non potevi incontrare per via, senza sentirti vivamente stimolato a domandar di colui che ti passava dinanzi. Credo che a molti qui in Zante si giri ancora per lo pensiero come egli, di tenera età, arrestasse gli occhi degli altri coll' arditezza della sua fisionomia, fatta più osservabile dai forti baleni degli occhi cerulei, colla volubilità delle parole, che egli pronunziava con alto suono, colla rattezza de' suoi passi, dal che la moltitudine, bieca ne' suoi giudizi, suol quasi sempre argomentare follia, quasi che desse argomento d' alta saviezza chi lentamente cammina. Delle due cose che si riconoscono necessarie per riuscire eccellenti, cioè grandezza d' ingegno, e studio costante, egli

era in sommo grado fornito. E intanto entrare nelle botteghe degli artefici, al come stare attento. il perchè domandare, con tutti che poteva interloquire, fisionomie e cose tutte guardare, e a ciò fare da Natura era spinto, chè non ancora egli sapeva dell' usanza di Socrate. Tutti già conosciamo l' efficacia di quelle prime impressioni, e sappiamo di che sieno cagione ove sieno molte, e cadute in intelletto molto capace. Nè da altro dipende questo nostro sapere, se non dal numero e dalla varietà degli oggetti che ci vennero, dalla profondità con cui si stamparono, dall' ordine con cui si disposero, dalla mira a cui si diressero. E di buonissima ora in Italia s' accorsero tutti a che era nato, e i primi maestri lo chiamavano a sè, e Cesarotti, e poscia Monti e il Parini, i quali lo incoravano, col consiglio e coll' opera, alla cima ultima di quell' erta tanto scabrosa ai più che, stanchi dell' inutile affaticarsi, si giacciono di qua dal segno. Su via, gli avranno detto, giovane fortunato; fanne tu fede essere quei vostri spiriti, brage coperte di cenere, che non han d' uopo che d' una mano che le sommo, per scintillare e render fiamma di nuovo. Deh! presso i giovanetti italiani, fanne fede tu, e gli altri che con te vennero, essere la terra da cui venisti quella medesima che a noi diede la eterna immagine del bello. Fa presto ad essere quel che accenni, e l' Italia ti darà corona, e noi non ti porteremo invidia, ma ci sarà esorbitante prezzo delle cure che avremo preso di te. Laonde, al parlare dei generosi, toglieasi possibilmente al desiderio dei mille i quali lui volean vedere, lui udir parlare, lui trattare. mossi dalla rinomanza che di lui correva. Non è da fare le meraviglie della tragedia, colla quale prima uscì nel mondo, se non in quanto difficilissima è quella specie di poetare, e l' età, in cui scrisse, insufficiente. Per il che di leggieri si troverà naturale che allora in Venezia s' alzasse tanto rumore, ed il giovine fatto segno della pubblica ammirazione. Ma per tenermi stretto ai

soli componenti che adeguarono il valore della sua mente, lasciando gli altri che ad altri sarebber laude, dirò. Ma primamente, vi ricorda, o Uditori, nel primo Canto del Poeta, come Achille corra colla mano alla spada, e la venga traendo dalla grande vagina per trafiggere Atride? Vi ricorda, due Canti prima che termini quella sublime Tragedia, come lo stesso Achille stimola col flagello i cavalli, erto sul carro ove ha legato l'ucciso sposo di Andromaca? Colui che credesse avere tali cose dipinto Omero come laudevoli, ed offerte ad altrui imitazione, mostrerebbe d' avere la mente come aveva gli occhi il Poeta. Bene ha voluto dipingere un uomo, che ha sortito dalla natura sentire iroso, e spinto dalle esterne cagioni a trascorrere in atti, i quali fanno che s'argomenti ciascuno onde correggere le ree inclinazioni dell'animo; e a ciò ottenere più efficacemente, non pose innanzi un uomo mediocre, ma il più valoroso, il più eloquente di quanti avesse l'esercito. Con simile intenzione a noi pare che Ugo Foscolo abbia dettato l'Ortis. E ià vedesi un giovino in cui natura pose ogni studio, e le virtù che egli mostra si stanno pure in suo cuore, e tali si sarian sempre restate, se il mondo non l'avesse malamente allacciato, ed egli è preda d'una passione che è tremenda come la Morte, finchè di misera in più misera condizione di continuo cadendo, la sua mente si fa delira, e butta in terra colle proprie sue mani il carico della vita, dono di Dio, che l'uomo deve tenere, finchè a Colui, che glielo diede, piaccia di richiamarlo. Infelicissimo giovine! Egli lasciò la sua fine, esempio di terrore da lagrimarsi, e le sue virtù da imitarsi. Leggeste com' è preso d' amore per la sua patria, di pietà per il povero, di riverenza per gli uomini grandi e per i propri genitori, di venerazione per le sacre carte, che egli legge anche un momento pria di morire, e d' altissima ammirazione per le bellezze del creato; affetti tutti che Ugo Foscolo aveva nell' animo, e però caldamente li colorò. Ma è nella

Chioma di Berenice ove si legge quanto studio s' avesse fatto, che è la seconda qualità che abbiamo detto essere necessaria onde riuscire eccellente. Là pare che molto addentro egli era nella sapienza Greca e Latina; e Poeti, ed Oratori, ed Istorici non solamente e' conosceva, ma giudicava. Onde noi non dubitiamo di porlo vicino all'Abate Conti, come critico; ed è massima lode di tuttadue quei grandi ingegni, avendo fatto l' uno in assai giovanile età, quello che faceva l' altro per rallegrare la mente dalla severa Scienza, che gli die' diritto di essere mediatore nelle controversie di Newton e di Leibnizio. E con quel libro aperse alla gioventù italiana nuova strada allo studio de' Classici, e a sè apparecchiò materia sufficientissima e strabocchevole, onde aiutare il potentissimo ingegno; lo che notino coloro che credono l' ingegno bastare a sè senz' altro; credenza la quale, per essere inimica a quella dei sommi, non può essere che tortu. E ben è dritto che quella porti seco naturalmente, che ove le loro scritture pervengano ad orecchio civile, questo oda, con sua massima noia, gli errori camminare di pari passo coi suoni. Forse non è vano qui richiamare a quei che professano erudizione, non come mezzo di sapienza, ma come scopo, la beffa che fece ai dotti che prima dotto non lo dicevano. E l' artificio con cui rispose è affatto simile a quello con cui il gravissimo Leibnizio persuase quei sapienti di Norimberga, che cercavano la pietra Filosofale, di ammetterlo alla loro Società; e mise in ischiera una filatessa di nomi tenebrosi alla mente, ed all' orecchio durissimi. E anch' egli Ugo sporcò senza misura ogni faccia di quel volume, di nomi ed opere altrui, fingendo di far questo con arte bella: utilissima e sublimissima arte in vero, se non che le scema un cotal poco la maestà il poter fare altrettanto ciascheduno che cercar voglia molti indici di libri stampati, avvertendo il consiglio di non lasciare quell' ordine, ma imitare quell Dio rubatore di bovi il quale,

perchè venisse fallacemente adormato, studiò i passi stampandoli, nella tornata, retrogradi. A questa burla, con che accompagnò la vera critica, non fu oso veruno dire ch' ei dotto non si mostrasse, bensì che fosse ingegno pericoloso, quantunque quegli eruditi fossero fòri d' ogni pericolo in sulla fine del libro, ove svela aver ciò fatto per ridersi di tutti loro. Grazie per tanto a lui giovinetto rendano gli Italiani che egli abbia calcati quei mezzi onde la vana stupidità s'argomenta di prender l' erta Cattedra della vera e fruttuosa Sapienza. Della quale, o Signori, egli fu norma quando, giunto da per tutto il grido del suo valore, fu chiamato in Pavia a dettare grande Letteratura, e gli ultimi che la professarono erano Villa. Ceretti e Vincenzo Monti. Con un parlamento sull' Origine e l' Ufficio della Letteratura, e in compagnia di un amico pericoloso, di che, nell' atto di mostrarsi, alcuni sogliono compiacersi, voglio dire col nome d' uomo eloquente, montò la Cattedra. So che Demostene temeva sul cominciare; so che temeva Marco Tullio, e non solamente parlando a favor di Milone lo mosse a temere la moltitudine armata, ma eziandio alla presenza di Cesare, per lo Re Deiotaro, lo mosse la troppa solitudine che gli tolse l' animo, e gli sminuì la veemenza del dire. Se Ugo Foscolo temesse, nol so; ma se ciò fu, tenne la paura imprigionata nel cuore, chè nullo indizio gli fu veduto in sembiante, e lieto di onesta baldezza, incominciò. Era bello a vedere un' aula di sterminata grandezza, tutta piena di genti d' ogni età, d' ogni grado, d' ogni condizione, starsene silenziose come se la vita la fosse muta. Bello a mirare quei sapienti togati, i quai d' età gli eran padri, insieme a due milla alunni starsi intenti al parlatore. Più bello udire dopo due ore, le grida d' applauso e le palme battenti della infinita moltitudine, che erompea fuor delle porte e facea delle strade nuovo teatro d' applauso; ai quali Ugo si togliea lagri-

mando di tenerezza, e riducevasi nelle sue stanze, ove giugneano gli ultimi rumori della folla tumultuante. Questa nostra natura che s' illude sì volentieri, e che desidera ardentemente che tutti gli uomini facciano a suo rispetto altrettanto, quantunque abbiano un interesse contrario, quando vede venire a sè le spontanee acclamazioni di tutto un popolo, non trova forze da opporre, e si resta fortemente agitata, pagando così un tributo alla propria fralezza, nell' atto stesso della sua gloria. Ed Ugo che di fama era vago, nè so che fama spregiando si posa ben amare virtù, s' abbandonava alla gioia colla stessa voluttà con cui creava, nè tentava pur di nasconderla. Che se qualcuno, per essere in lui lo sentire diverso, a questo si mostrasse difficile, io gli parlerei in tal guisa. Vedi di grazia, uom grave, come nell' ora in cui Ugo ha molle il viso di pianto per lo piacere, il giovinetto che l' ascoltò va passeggiando, e pensa se è atto all' utile Letteratura; pensa che abbisogna di molto studio; che deve provvedere con quello ai bisogni della sua Patria; che deve amare il Vero; che non deve far la parola strumento d' adulazione; che deve rispettare la Morale, la Religione; che deve diventar sempre migliore, e così l' utilità dello stato civile, e la sua gloria sono una cosa medesima; a questo pensa, e già s' infiamma il generoso all' arringo che gli mostra il maestro, e già lo prende colla speranza a rivale. E questo è frutto della maschia Eloquenza; nè, col vero pacatamente annunziato, in quei casi si viene a nulla. Perchè ne' più degli animi s' abbarbica in cupa latebra la inerzia, la quale dolcemente leva l' attività dell' oprare, e, per poter quivi penetrare e cacciarnela, bisogna colla parola fervente mettere in moto tutte le nobili passioni. Ed è così che lo squillar delle trombe, e le sinfonie bellicose addormentano nel cuor del forte l' istinto della vita, e corre a spenderla. Ma chi ha quella attitudine all' Eloquenza, porta seco necessariamente che

sentita in sè ripercossi gli effetti che in altri produce, che è la cosa che a te, uom grave, non piace, e che natura assolutamente pur vuole. Chi avrà riguardo al perchè fu fatta quell' Orazione, forse non troverà molto difettuoso che alla lettura riesca soverchiamente concitata. E già aveva preparato, con più pacata eloquenza, un corso di lezioni nelle quali era sua mente di parlar prima della vita d' ogni Scrittore, desumendone il carattere da' suoi scritti, poi dello stato in cui erano le Scienze, e le Lettere, e le Arti a' suoi tempi; e dei costumi, e della Religione, e degli istituti politici, e della Filosofia, di tutto in somma, e credo che con tutto questo tendesse a far risultare se lo scrittore era al di sotto, a livello, o al di sopra del suo secolo. Se non che per quello stesso motivo che fu costretto a scrivere contro la sentenza che cacciava la Lingua Latina, la sua Eloquenza non ebbe più campo la cattedra di Pavia, nè per ciò sentì consumata ogni cagione dell' adoprarla, chè molti chiedevano a lui difesa, ed egli difendeva per lo più improvvisando. Un antico rettore lasciò scritto, che l' Oratore è come un Generale d' armata di cui gl' intendimenti ed i voleri prendono qualità dal suolo su cui si trova, dagli uomini a cui comanda, da quelli ch' egli vuol vincere. La qual similitudine qui ridico perchè Ugo Foscolo, improvvisando le sue difese le metteva in atto e perchè ci rammenta essere stato Capitano e poscia Caposquadrone.

Altri si saria forse attristato a questo passo, che le occasioni abbiano tolto ad Ugo di combattere, e a lui il piacere di far orrida l' orazione dei sanguinolenti spettacoli della pugna, i quali in quelle epoche, e per la natura di que' Potenti, e per quella dei lochi, eran maravigliosi. E certo, ove il correre all' armi non abbia sola cagione la prepotenza dell' ambizioni, aiutata dalla forza, ma una giusta ed importante, è bella ed invidiata la gloria che s' asside sulla bara del prode. Che se altrimenti, non è da

mover lamento, chè il mondo non fu scarso giammai di coloro a cui è unica e suprema Virtù quella dei corrucci e del sangue. Ben egli, coll' edizione che diede del Montecuccoli, s' avvisò di far prender spirto novello al coraggio degl' Italiani. Ed ove l' originale era scemo del suo dettato, Ugo poneva il suo proprio, imitando le forme, di che è rigido Montecuccoli, sì bellamente che menti erudite e nello stile e nella Scienza Militare, per notarne le differenze invano s' assottigliavano. E questo partorì lode molta all' ingegno. Ma le note, con che accompagnò l' Edizione, molto vantaggio portarono agl' Italiani, perchè le une erano piene di classiche osservazioni sul guerreggiar degli antichi, le altre rigiravansi per le Arti tenute guerreggiando da Federico Secondo, e da quell' altro Guerriero dei tempi nostri. Ma non è che la prima passione della Letteratura non gli ardesse novellamente nell' animo; e già, chiuso d' assedio in Genova, cantò quella bellissima Lirica, della quale credo non sia altra da porre innanzi, e ben la pareggiano le altre di quel Libretto, nelle quali però non è alcuna che possa venir a gara con un poema, del quale ora favellerò, come quello che gli partorì somma gloria.

Quando una nazione non è ancora incivilita, ed è selvaggia dell' Arte, il Poeta che non è grande, tale apparirà di leggieri se natura non gli fu in tutto matrigna. Allora i miracoli dell' Arte antica non si conoscono, o male, ed egli non ha emuli, di chi tema, e resta facil signore delle menti, e dei cuori che si commovono ad ogni cenno che tu faccia sulle cose che sono ad essi care, come fanciulli che piangendo e ridendo pargoleggiano. Non è uomo che non conosca che Epoca fosse per le lettere quella in cui Ugo scrisse i Sepolcri; e non di meno in sulle prime i letterati si tacquero, e non ardirono giudicarli. Similmente Michelangelo Buonarotti, disdegnando di porre le orme ove gli antichi poste l'avevano, ruppe il filo del giudicare alla mol-

titudine degli artisti, che consiste quasi sempre in confronti. Ma coloro che erano molto via dentro all'arte (parlo di quella che l'Alighieri volle sublimemente chiamare quasi nipote di Dio, volendo intendere, parmi, essere sua figliuola Natura, e a questa l'Arte figliuola), coloro dico, ed eram pochi, si sentirono presi di maraviglia, e il primo fu Vincenzo Monti, uno di quei grandi che hanno vergogna di essere circospetti nel laudare le cose degli altri.

Molti daranno la preferenza all'ultimo episodio nel quale i primi intendimenti dell'arte sono d'una grande altezza, ed infiniti sono i personaggi di quella scena, e caldissime le passioni, e differenti gli atteggiamenti. Ma, forse per la natura degli oggetti ch'egli divisa, l'esecuzione non è così palpabile come in quell'altro episodio che vendica il Parini

.
.
.

Dopo aver detto essere i cimiteri chiusi, ecco che il suo pensiero si riscalda all'idea che al Parini non fu eretto alcun monumento; gli s'affacciano alla mente tutti i meriti di Parini. Allora s'accende d'ira e lancia dardi avvelenati contro i Milanesi. Ma che fa perchè il lettore sposi quell'ira? Dipinge la sepoltura di Parini orrenda al di fuori, perchè, in luogo del sospiro del passeggero, non suona quivi che la querimonia lunga del gufo che svolazza su per le croci, ed il raspere della smarrita cagna. La dipinge più orrenda al di dentro, perchè giacendo il Parini in uno dei cimiteri dove si portavano anche i cadaveri dei giustiziati, il Poeta ce lo mostra (oh vitupero de' Milanesi!) insanguinato dal teschio d'un malfattore. Finalmente, e questo è l'ultimo artificio, verum occhio mortale non è pio d'un guardo a quella scena, e solamente la luce delle stelle piove là sopra. E quel mettere un cimitero che chiude le reliquie di migliaia d'uomini, in faccia ai cieli seminati di stelle, ha

gran virtù di farti entrare in molti pensieri. La figura principale del quadro è la salma del Parini; e Talia, e il tiglio che mormora, e il capo mozzo del ladro, e il gufo, e la cagna, e la luce degli astri sono accessori parte ideali, parte reali, i quali, maestrevolmente mescolati, ti fanno un'illusione che ti si stampa come la realtà della vita. Precipue qualità di quel Carme ci sembrano la profondità e l'arditezza, e questa aiuta quella ed arrivano qualche volta al sublime. E restringe in poco spazio molte figure, non come fa Omero, ma come fa Dante, il qual procedere, se nuocerebbe all'Epica dove si narra, giova alla Lirica dove si canta rapiti da forte estro che non ha tempo da perdere. Ma sua natura appare nei transiti, che egli forma frequenti, e i quali trapassano sempre le idee intermedie lasciandole ai lettori. E li forma, come facevano i Greci, i Romani, e quegli Italiani che scrivevano nel trecento, di tenui modificazioni di lingua, e di particelle che acquistano senso e vita diversa secondo gli accidenti, il tempo e il luogo. Parla breve ed assegnato; ed è franco quel suo poetare, toccando con maestria, di Politica, di Morale, di Arti e di fatti Storici. Loda la virtù degli uomini, e sferza i loro vizi. Ove vede nobiltà ed altezza, ivi corre, e, per dar lume al nostro secolo, corre ai secoli dimenticati e fa muovere, parlar, operare personaggi, al cui solo nome ti senti compreso di riverenza. E si compiace dell'entusiasmo poetico che trae il mare e l'inferno alla vendetta dell'ingiustizia, valendosi della tradizione delle armi d'Achille. Cerca e vedi, chè dir tutto sarebbe lunga fatica, ed a questo luogo non conveniente. Intanto i molti che stavano taciturni, storciti dalla novità, avvertiti dai pochi, cominciarono ad alzare il rumore sì che per quei versi non era che una voce in Italia. Videro essi aperta una nuova strada, e, credendo esser anche per essi, per quella cominciarono loro cammino, ed imitando l'armonia de'suoi versi, ora austera, ora sonora,

ora mollissima, siccome dentro gliela dettava l'affetto, e le parole e le frasi, non quelle comuni che son di tutti, ma da lui fatte, bene appare che a loro posta aiutavansi per istrappare al Poeta l'alto secreto. Ma essi non potevano che accrescergli gloria, dando loco al paragone, nè avria natura diversamente concesso. La mente d'Ugo procedeva dal concetto dell'Arte sua, a quelle esterne apparenze del pensiero colle quali suolsi significare, e però erano con quello naturalmente nate e cresciute; e la mente de' suoi imitatori, all'opposito, facendo scala di quelle forme, sperava con quelle di salire alle potenze intellettive di un altro, la cui esterna impronta è, nell'arte dello scrivere, detta stile. E quel Timeo restò deriso per aver voluto spingersi anch'egli, nella sua storia, agli stessi combattimenti, a quelle stesse battaglie navali, ed alle stesse concioni che il mondo ammirava in Tucidide ed in Filisto, ed, usurpando la voce a Pindaro, dissero ch'ei non andava neppure a piedi accanto di un cocchio Lidio. E noi usurpando l'immagine ad Omero, tradotta mirabilmente dal Poeta che vive, daremo la differenza che passa tra loro due e gli altri, che senza voler imitarli, scrivono bene:

Minerva

Li precorre, e Gradivo entrambi d'oro,
E la veste han pur d'oro, ed alte e belle
Le divine stature; e, d'ogni parte
Visibile, più bassa iva la torma.

Ugo considerò i sepolcri politicamente, ed ha per iscopo di animare l'emulazione degli Italiani cogli esempi de' popoli, che onorarono la memoria e i sepolcri degli uomini grandi. E da quei versi suona una corda che ti dice, periture le cose create, ma non per questo t'avezza a spendere il tempo in vani omei, ma t'affretta ad oprarlo in cose

utili alla patria. Conciossiachè coloro che non mirano ad un vero religioso, morale, politico, fisico, ed anche scrivono male, non son tollerandi, e non è bene che le Città ordinate abbian per le lor vie di cotestoro, che oziosi, noiosi, e ridicolosi le ingombrano, e saria lo meglio che si mostrassero di loro dispette, cacciandoli con atti di scherno, e non coi fiori, come voleva dei veri Poeti nella sua Repubblica quel mite savio. In questo modo. come già dissi, Ugo Foscolo aiutava la civiltà della civilissima Italia, specialmente col dire il vero in ogni occasione risolutamente, mentre altri vuole tacerlo o per naturale timidezza, o per repressibil freddezza, o per turpissima venalità. Laonde egli, acceso di buon zelo, quando vide l'Italia divertire i passi, e posare su cammino non retto, ad essa diede biasimo e mala voce, a quella guisa che il padre castiga il figlio del suo fallire, affinchè estrano rimproverare non gli faccia, con più vergogna, scoppiar dalla guancia proterva l'accusa del suo peccato. Con questo intendimento il Petrarca, il Boccaccio, l'Ariosto, punsero le loro Patrie, e, più di tutti, il più grande di tutti loro, nell'anima del quale l'ira s'assise ministra della Giustizia, ed all'Italia gridando,

Seva (*le disse*) e di dolore ostello,
Nave senza nocchiero in gran tempesta,
Non donna di provincie, ma bordello!

facendo allegri i sublimi rancori, non pur nei lochi, ove speranza è già morta, ma nelle lande del desiderio, e fin anche nei Cieli, ove le faccie di quei Celesti, parlando delle colpe degli uomini, fansi scure. E' mirava sempre al bene d' Italia, col pensiero, colla voce, coll' opra, e solo l' abbandonò quando vide che le sue franche virtù potevano essergli rovina certissima. E bene ei fece, perocchè quivi alla gloria delle Arti andava mista la vergogna di ser-

vitù. Ciusto era per tanto che se n' andasse presso gl' Inglesi, uomini veramente gloriosi di Arti, di Sapienza, e d' Armi, e fortunati assai pei loro politici instituti. Ma perchè la parola vada immune da ogni equivoco senso, voglio che ogni uditore, benevolo o no, stia sicuro ch' io volli dire di quegli instituti, onde essi governano sè medesimi. Se non che qualcheduno, a cui non è troppa noia il venirmi ascoltando per lo soverchio di sua cortesia, a questo passo dirà: bene sta ch' egli, liberissimo e da per tutto esaltato, quivi ricovri; lui vorranno gl' Inglesi per aver dato saggio di sapienza militare, di Arte Poetica, d' Oratoria, di Critica; ma come farà per la lingua, la quale gli impedirà di apparire quale e quanto ei sia, nei crocchi inglesi, nei quali non si fa troppa grazia al forestiere di far tacere la propria lingua per parlargli la sua? Chi questo avesse detto, ciò saria stato ragionevolmente. Chè come che Ugo avesse vòlto per gl' Italiani quello strano e passionato viaggiatore, non era atto neppure mezzanamente a parlare la lingua dei nuovi ospiti, e gran danno, che fa apparire di sè medesimo d' assai minore l' uomo, è quel dire le cui forme non escono col pensare, ma dopo Ma e si guardi anche di che ingegno gli fe' dono natura. E di tanto gliene fe', che in pochissimo tempo, onde apparire in Inghilterra quale era, a sè provide, all' Italia, onde accrescere la sua gloria, ed a me, che seguendolo in Inghilterra, anzi che deviare dal mio proposto, mi fo più celere in conseguirlo. Imperciocchè, per non parlare di altre opere, ora che per il mio argomentare non fanno, dico che stampò nella loro lingua una scrittura eruditissima, colla quale annunciava la Visione di Frate Alberigo, data fuori in Roma dall' Abate Francesco Cancellieri, e così s' aperse il campo e scrisse esteticamente per ben due volte di Dante, e poscia del Petrarca, in ultimo del Boccaccio; e così gl' Inglesi hanno nella loro lingua, scolpito da vigorosa mano,

il secolo padre di Scienza a tutti gli altri. Certo non giace in basso il nome d' altri, che di quello prima parlarono, ma siccome noi non conosciamo che verun d' essi abbia fatto quanto Ugo, così n' è caro il sapere come, per opera di Ugo, la fama di quei grandi venisse fatta segno di riverenza agl' Inglesi, con maggior notizia di cagioni. Nè era mestieri di minor ingegno del suo per dire condegnamente di quel secolo pieno di varii casi. Discordie ed ire: battaglie atroci cogli estrani; atrocissime fra loro; piccoli tiranni sparsi qui e qua: grandi fortune cadere al fondo, miserissime sollevarsi; cittadini cacciati da cittadini che vinceano miseranda vittoria; Re sorgere, fuggire, cadere; la Patria lacerata, e quindi facile preda all' inimico; Italia fatta teatro di miseria, e in quella confusione di passioni, di leggi, di pugne, sorger quei tre mortali, come scogli in oceano tempestoso.

E a mano a mano scriveva degli altri Classici. Immaginiamo con quale attenzione ascoltavano e leggevano lui, il quale si può dire che parlasse di quegli ingegni coll' affermar che fa credere, avendo mostro coll' opera avere da essi tratto, col potentissimo ingegno, tanto d' aiuto da poterli emulare. Ond' è che gl' Inglesi avranno meglio sentito che, se gl' Italiani hanno di che invidiarli, questo non è dal lato degli scrittori. Ed Ugo era salito in sommo onore appo i primi; e udite nomi che lo circondavano e glifaceano festa: e Rogers, e Moore, e Campbell, e quel Lord Holland, generosissimo amatore d' ogni ingegno. E in vero, come pochissima cosa è venire in fama presso i mediocri, così al contrario veramente glorioso può nominarsi colui, che tale vien giudicato da altri nobilissimi e reputatissimi. Ma pensate come sia difficile farsi largo in un paese, dove è tanta sapienza, e Letterati che hanno i loro parenti, i loro amici, che parteggiano non solamente per l' onore degl' individui, ma per quel della Patria, e vedono un forestiere

che detta nella loro lingua; pensate a questo, e, sì pensando, entrate nello studio del Murray; nè siate schivi; conciossiachè là non ormano uomini di piccola qualità, ma grandi Politici, Guerrieri, Oratori, Poeti, Filosofi, Artisti, Scienziati, Letterati d' ogni maniera, alti Signori e Principi. Entrate, e vedrete offerte agli occhi vostri due figure appese alle opposte pareti, sole e senza altra compagnia d' attorno, che rappresentano in intera pittura Ugo Foscolo e Byron, che si stanno liberamente guardando. E chi fosse stato, per singolar grazia della fortuna, testimonio di quelle tre o quattro volte, in cui quei due in questa vita trattaronsi, forse li avrebbe veduti, non altrimenti che in quelle pitture, ricercarsi vicendevolmente cogli occhi lampeggianti, e da quelli lasciar trasparire, fra gli alti ragionamenti, la secreta compiacenza di somigliarsi l' un l' altro. Che se non fu simile l' uno all' altro senza eccezione, perchè il nome dell' Inglese vivera ab antico nella Storia, e i suoi antenati, che avevano combattuto gloriosamente, ed accompagnato in Inghilterra Guglielmo il Conquistatore, gli lasciarono in eredità il grado di Pari, e le molte e beate dovizie, - non io mi turberò, essendo pronto il vedere come è buon per Ugo che, anche senza queste lusinghe della fortuna, che in chi le mira possono tanto, altri non si ristà dal paragonarli fra loro. E' furon simili per la rapidità della loro fama, per la altezza degli ardimentosi intelletti, per la forza del loro coraggio, per lo amore generoso che portarono a quella Libertà, che è fontana delle civili virtù, per una spontanea, repentina, irrefrenabile, e quasi soverchiante piena di Eloquenza, per l'arguzia con cui bistrattarono e derisero le zucche dei prosuntuosi pedanti, per il modo di annunziare, senza temer pericoli, le utili verità, o in lettere o in politica, onde l'uno si fece acre all' Italia, e l'altro all' Inghilterra; in tutto, in somma, che può far l'uomo riverito e temuto nel mondo, giovan-

dolo, e perfino furono simili (ahi dolorosissima somiglianza!) per aver avuto l'ultimo asilo nella terra medesima. Della qual ultima somiglianza devono essere mesti tutti de' nostri. Il Poeta Inglese riposa nella terra de' suoi padri; Il Greco no. Ma a me basta avere ciò accenato a voi cortesi, che anzi credo di aver toccato a molti il segreto pensiero. Non vi parrà egli di averlo quasi riacquistato in quel giorno, in cui lo farete tornare nella sua Patria, risolcando quelle acque che fur fatte solcare a Byron per andar nella sua? Gli consolerete l'anima, voi, Monsignore Reverendissimo, di novella preghiera su quelle ossa, le quali in questa casa di Dio un dì, coperte delle loro carni infantili, ebber battesimo. Nè mi sarà rancura, ma gioia molta, che altri in quel giorno dica sovr' esse maestrevolmente del suo ingegno e delle sue virtù.

Ma intanto che questi egregi me li veggo in pensiero, ma più non sono, vengo sospinto a fissar gli occhi devotamente nei cieli, e lagrimare, perchè dopo d'averci, per sì poco momento d'ora, inebbriati di loro, ci abbandonano alla cura del desiderio, perocchè morte li ragguaglia al restante degli uomini, a cui sì poco s'assimigliavano. Nè alcuno di voi, se discortese ed ignobile affatto l'anima non abbia, dirà essermi io dipartito dall'argomento, se qui mi fermo a sospirare d'un altro. Abbiti un nostro mestissimo saluto, o nopolissimo spirito di Guilford! Se la ventura ne fosse amica, sì che tu fossi vivo e qui presente, il sol timore di apparire un lusinghiero, a coloro che mi ascoltano, m'avria a pena tenuto dal volgerti repentina la parola, or che discorre sulla virtù degli egregi. Ma oggi che più non odi, libero ma dolente ti parlo, e piango che tu, col toglierti per sempre al nostro affettuoso abbracciare, ti togliesti ai grandi della tua Patria che ti onorarono, ai Letterati che ti pregiarono, a tanti giovani Greci i quali, e di parole, e di maniere, e di generose opere, ti conobbero padre; alle turbe dolenti, a

cui tu quietavi la fame, e finalmente a tutti i lochi per li quali pellegrinando avesti sempre compagna la cortesia. Ben m'è avviso di vedere ciascuno di questi benedire l'anima tua, senza mistura alcuna di rio parlare, in passando su quella pietra, che coperse tanto fiore di virtù, di sapere, di gentilezza.

Ed or m' accorgo che col dare meritamente questo piccolo segno di affetto, di riverenza, e di dolore, in verun modo non mi partii dal subbietto, e quasi qualcuno andrà pensando ch' io mi sia entro i limiti di questo artatamente rigirato, ove egli pensi che cresca onore ad Ugo, per esser stato ammirato da un personaggio così distinto. E' correva lietissimo incontro ad Ugo ad accoglierlo con ogni modo di nobiltà, tutte le volte che da' suoi viaggi tornava in Londra; e nei domestici ragionari, onde si facevano lieti, avrà tratto piacere, ammirando quella gran mente, anche per la molta notizia delle cose antiche, di cui Guilford molto piacevasi, la quale dettò ad Ugo la Dissertazione sul Digamma, la più stupenda di tutte, direbbe il gran Corneille, perchè al suo autore fruttò tanto da fabbricarsi una casa; la quale, giustamente, prese il nome della Dissertazione. Colà dentro stava meditando i suoi lavori, e in un' età la quale, avvegnachè non fosse più in sul primo fiorire delle sue forze, lasciava naturalmente vedere dinanzi a sè tre o quattro lustri utili alle Lettere, senza contare quegli anni più che goderono alcuni fortunati che di potenze intellettive abbondavano. E già l'edizione di Dante è in pronto; e così voleva fare di tutti i Classici Italiani, e procedeva facendo Italico Omero, di cui lasciò nove Libri, et andava limando i carmi l' Oceano, l' Alceo, ed altri; tra i quali, deh! si trovasse l' Inno alla Sventura che ci promise! Perchè quell' intelletto, che tanto vide e sentì, avvolgendosi per entro gli umani accadimenti, et le cagioni ed i successi librando, avrà trovato opportuno di dipingere alcuni di quei grandi mortali,

che da fortuna furon travagliatissimi. E forse vedremmo ritta quivi entro l'ombra di Camoens, o di Torquato, o di Milton, per annunziare che la gloria a pena li consolò dell' avere avuti i cuori macerati dalla sventura, e le guance arse dalla vergogna del chiedere. Ma se creatura potesse spinger lo sguardo ove sta quieto il futuro, e mi dicesse che era serbato ad Ugo di rassembrarli anche per questo, grazie molte e ferventi alla Morte, che ce lo tolse! E non per tro, dove noi siamo, altri si saria ricordato di Dante, il quale entrò in quella Chiesa della sua Patria affaticato e di disgrazie, e di gloria, e di vita, e da quell' umile fraticello interrogato del suo volere, fissò gli occhi nelle Immagini sante, e risposegli: Pace.

tanto egli non fu felice, per l' indole e per la forza delle proprie passioni, tutte lontane dalle battute vie, e questa è la cagione che lo fe' scrivere:

Avverso al mondo, avversi a me gli eventi. Egli non fu felice, o Signori! Chè quel piacere, che costoro sentono in produrre le maraviglie dell' Arte, nè l' altro dell' altrui lode, può chiamarsi felicità; la quale par che consista piuttosto in uno temperamento di sentire, il più che puossi, continuato. E così è che l' umana fralezza viene impedita nel godimento di quella parte di felicità, che può avere quaggiù, viene impedita, dico, da quelle stessissime qualità che la fanno apparire maravigliosa, e degna d' invidia. Egli diceva di voler cercar pace in quest' isoletta che egli amò sempre, nella quale ove fosse venuto, e penetrato qua den-

Egli sentia fortemente la giustizia, e per essa parlando vera, e ferma, ed alta ragione, non era curante di offendere chi si fosse. Non era punto invidioso di chi accennava di alzarsi, ma l'aiutava. Ben avisava i piccoli di non mettersi nell' alto pelago dell' Arte, e li cacciava colle grida al lido, da cui stoltamente partivano; ma quando vedeva lesa giustizia, ecco che le grida si facevano più sonore. Il perchè

egli, e il mondo a cui sgridava, diremo, per usare un nome almeno dell' altrui scienza, essere due linee Parallele che, in loro correre rapidissime, se in eterno viaggiassero, non s' incontrerebbero mai. E così, per troppo zelo, qualche volta falliva lo scopo a cui mirava parlando: e sarà colpa di quella sua natura bollente ed esercitata a poggiar alto nell' Arte, che gli fosse difficile assai a chiamarla, in altre cose, a quel mezzo, ove le nostre virtù hanno in costume di riparare. Nell' amicizia era ferventissimo, nè la poneva sulla lance dell' interesse. Ma ogni pistola che amico suo riceveva, nonchè nelle franche parole che per entro leggeavi, avea un immagine di lui nella figura che avea lasciata il suo suggello. Ed era un leone addormentato sulle sue zampe protese innanzi, in atto di essere preste alle difese. Nè rade volte svegliavasi, alzava il capo, guardava attorno, e ruggiva. Quel generoso animale, immagine di quell' altro a cui la morte fece muto il ruggito, avea per conveniente Epigrafe le parole, che trovo scritte su quella bara; uditele perchè suonano molto;

Est, est; non, non.

Delle quali parole nella bocca di lui non si può dire, come d' altre si disse, che fossero l' Epigrafe della vita sulle porte d' un cimitero. Imperciocchè chi l' ha udito parlare ai discepoli, ai Professori, ai Letterati, ai Potenti, e per fino a Colui, che or dorme sotto la gleba di Sant' Elena, gli fu forza fra sè ripetere: Est, est; non, non. E, nondimeno, facilissimamente a pietà si destava alla vista dell' infortunio, e si accendeva di carità, ma proprio di quella che si leva il vestimento per darlo, pensando poscia alle parole dell' Ecclesiastico: « Non rigettare la preghiera del tribolato, e non volger la faccia dal meschinello. Non affliggere il cuore del meschino; e non differire il soccorso a chi è in angustia; e Dio terrà conto della buona opera come

la pupilla dell' occhio suo ». Che se siamo contenti di aver qui dette queste parole, perchè queste una rispondono alla santità del loco, siamo ancor più contenti in pensare che Ugo Foscolo lasciò scritto nella notizia di Didimo, che la Bibbia era l'unico libro che leggeva sempre da capo a fondo. Da qualche tempo egli era preso da certo fastidio d' ogni cosa, e già la ragione dei medici a noi insegna che il fegato, in cui prima di morire fu lesa, viene affranto dall' animo che patisce. Ma quel tendere a giustizia e quel cercar sempre di giovar coll' ingegno, ed anche, se si vuole, quel passionarsi troppo nei mezzi, deve averlo lasciato sol colla vita.

Che se novella dell' ultime sue parole ne fosse giunta, forse da quelle apparirebbe manifesto quello ch' io dico, ed io vi parlerei di quelle, più volentieri di qualunque altra cosa io v' abbia detto fin qui. Ma di questo tanta certezza nella mente mi suona, volgendo il guardo alla sua vita, che mi fa entrare in una immaginazione la quale, come quella che non combatte col verosimile, lasciate che ve la dica. Se qualcuno di quei fortunati ed egregi, che dalla prima fanciullezza lo amarono, e gli furono compagni nella via dell' onore e del sapere, de' quali credo che parecchi mi stieno ascoltando, (e fra i quali già non fu' io, di che m' accorro per non aver potuto da lui, come essi, o almen tentato, accendere il mio debole e fioco lume) se qualcuno di loro, dico, alla novella del suo male si fosse messo per lo sentiero che in Inghilterra conduce, e, terre e mari, quanto più si poteva rapidamente, varcando, là fosse giunto, ed abbassato si fosse sul suo letto di morte, per contemplare quella faccia, fata più macra di quello che glielo avessero le forti e generose passioni, e' m' è avviso che l' avrebbe udito favellargli in tal guisa:

Povero amico! Affannoso ti vedo giungere per rivedermi ma l' affanno è il più fedele seguace di ciascheduno su questa terra, e la morte, credimi pure, è l' ottima delle cose. Sono

giunto, sullo stremo degli anni cinquantadue, e sono più di quaranta che sento ardere una fiamma nel petto angusto, che tentò più volte di dilatarsi violentemente. Se non temessi che in questi istanti mi venisse a turbare l'orgoglio, direi che questa fosse Giustizia. Fanciullo essendo, mi spingea questa in Zacinto nelle solitudini delle rive, e dei monti a meditare; mi spinse questa in Italia, e nella piccola casa mi raccolsi solingo. Spesso mi trovò l'alba sulle carte di quelli, che vollero colla mente porger soccorso a' mortali, nè le loro sventure, nè le tgestizie del mondo, che in quelle carte leggevo, mi fe' cadere il coraggio. E poichè, in leggendo, parevami che questa fiamma si facesse più viva, tutto allegro della speranza d'esser uno del loro numero, abbandonai la mia solitudine. M'affacciai all'operoso ed incessante tumulto della vita, e posi mente. E vidi; oh vidi quello che la bocca della Sapienza gridava: «Le mani insanguinate dei padri seminarono l'ingiustizia, e ornai la terra non dà altra messe» Vidi un conflitto d'interessi, di opinioni, e di spade, che non ha posa un momento; e le leggi, che contrastavano cogl'interessi dell'egoismo, e gl'interessi dell'egoismo, che contrastavano colle leggi. E l'arbitrio delle leggi padre della tirannide; e l'arbitrio delle opinioni padre della licenza, e quindi, — vidi un popolo, che da per tutto ebbe nome di gentile, che diceva di voler libero il mondo, ed uscì fuori col ferro, ed il furore del macelarsi diventò per esso una danza. Vidi un uomo, rapidamente alzato su tutti gli altri, cadere con tale un fragore da fare che lo ripeta l'eco dei secoli. Me pareva che l'uso della parola dovesse equilibrare il potere di chi comanda, e le opinioni di chi obbedisce, e cominciai ad oprarla, e vidi da una parte i potenti ombrare e turbarsi, e vidi dall'altra cento meschini, i quali mi si piantarono sulla via pertinaci, ingordamente affamati e quasi furiosi di lode, e perchè duramente io la negava, m'odiarono sì che tra poco ne ride-

ranno. Vidi la follia, sotto le apparenze della saviezza, nelle case, nelle vie, nei fori nelle Accademie, nei palazzi, nelle capanne; e la sciocchezza prosuntuosa, e la bontà beffeggiata, e la tristizia temuta, e la fortuna adorata, e la sporca menzogna, e l' ingratitude, e il tradimento, e gridai. Vidi le lettere (le sante lettere) non far altro nei più che cambiare l'oggetto delle passioni, e intanto i Letterati nutricarle d'inezie d'impostura, e d'eterni rancori. E da per tutto un subbuglio, una pressa, un tumulto, una faccenda, una guerra che confonde la mente di chi si pone a pensare. Guardavo il Sole, questo maggior ministro della natura, e a quei torrenti di luce che spandea sulle città popolose, e sul deserti. mi pareva che fosse l'immagine della santa Libertade da Dio voluta. E vidi — ma la voce mi manca per ridir quanto vidi. Ben ti so dire che tutto quello ch'io vidi, e l'accorarmi, ed il gridare che feci, affrettò lo estinguersi di questa fiamma che mi divora. Nè di questo movo lamento, chè anzi, avvegnachè mi senta fiacche le braccia, vedimi, amico, che trovo forza bastante per innalzarle all' Onnipotente, nude come me le creò, e ringraziarlo di questo istante, e pregarlo che mi sia giudice mite.

Queste cose mi pare ch'egli avria dette; ma non crediate, o uomini che ascoltate, che labbra d'uomo, che or viva, possano pareggiare la forza di quelle sue, ed in quell'ore, nelle quali poi si sarà suo pensiero soffermato alle porte d'Eternità, per la quale le parole degli uomini sono mute. E certo giova sperare, o Signori, che le sue virtù, e l'uso che fece del suo ingegno, e la riverenza che portò alla Religione, avranno fatto dimenticare le sue fralezze all'Eterna Bontà, et l'avranno spinto in fra le braccia

Di Lui, che eterna ciò che a Lui somiglia.

Abbassa gli occhi su questa terra, o spirito fortunato, e mira i cittadini starsi dolenti intorno al vuoto feretro, che

ti composero. Sentirono anguste le porte di questa chiesa, per le quali versaronsi compresi di dolore, a pianger, non già di te, che sei degno d'invidia, ma di sè stessi, che t'han perduto Mira questa fronda d'alloro, che certe povere mani hanno spiccato dalla solitaria muraglia d'una chiesa campestre, nell' ora in cui il Sole, terminando la sua luminosa carriera, faceva pensare a te. Mirala, et non sorridere per esser ella fronda caduca, e pensa che, quando eri grave dell' incarco d'Adamo, l'avesti cara anche tu. L' abbiamo posta per onorarti quanto meglio per noi si poteva, per i tanti obblighi che sentiamo d'averti. Ma se vuoi colmarne la misura, siimi grazioso col secondarmi unà preghiera che tutti di questo Tempio, giovani e vecchi, poveri e ricchi, nobili e popolani, letterati ed illetterati, privati e magistrati, laici e sacerdoti, tutti, con cenni reitirati, e di mani, e di capo, vedo che mi metton sul labbro. Deh! spirito immortale; per quell' amore che tu portasti a tutte le eccelse cose, accostati al trono dell' Onnipotente, gettati colle labbra sullo sgabello de suoi piedi, e, se legge di Paradiso non toglie il lagrimare, pregalo lagrimando e gridando, di manddare alla Patria vicina la Libertà.

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

	Σελ.	Σελ.	
ΣΟΛΩΜΟΣ			
ΣΟΛΩΜΟΥ ΠΟΙΗΜΑΤΑ			
Α			
Εἰς κόρην κτλ.....	3	Ἡ τρελλή μάνα.....	118
Ἀνθοῦλα.....	3	Τὸ ξεμυστήρισμα.....	126
Ἀνάμνησις.....	4	Ἡ ἡμέρα τῆς Λαμπρῆς.....	127
Τὸ ὄνειρο.....	5	Ἡ δέηση καὶ τὸ ὄραμα.....	129
Ἡ ἀγνώριστη.....	7	Ἡ τρέλλα τῆς Μαρίας... ..	134
Δὲ μ' ἀγαπᾶς.....	8	Ὁ θάνατος τοῦ Λάμπρου.....	135
Ἡ Ξανθοῦλα.....	9	Ἀποσπάσματα διάφορα.....	137
Πρὸς τὸν κ. Στράνη.....	10	Πόθος.....	138
Κάκωμα.....	11	Ὡδὴ εἰς τὴν Σελήνη.....	139
Εἰς φίλον ψυχορραγοῦντα.....	12	Ἡ σκιὰ τοῦ Ὀμήρου.....	140
Ὁ θάνατος τῆς ὄρφανῆς.....	13	Εἰς Μάρκο Μπότσαρη.....	141
Ὁ θάνατος τοῦ βοσκοῦ.....	14	Νεκρική ὠδὴ.....	143
Ἡ Εὐρυκόμη.....	15	Ἡ φαρμακωμένη 'ς τὸν Ἄδη.....	144
Ἡ Ψυχοῦλα.....	16	Νεκρική ὠδὴ.....	147
Πρὸς τὸν κ. Δὲ Ρώσση.....	17	Ὀκτάστιχα ἀγνώστων ποιημάτων..	148
Τὸ κοιμητήρι.....	18	Σχεδιάσμα.....	149
Ἡ φαρμακωμένη.....	18	Ὁ ἀνατολικὸς πόλεμος.....	149
Στὸ θάνατο τῆς μικρῆς ἀνεψιάς..	20	Εἰς τὸ θάνατο κυρίας ἀγγλίδας... ..	150
Εἰς μοναχὴν.....	21	Εἰς τὸ θάνατο τῆς ἀνεψιάς του... ..	151
Γαλήνη.....	25	Εἰς τὸ θάνατο τῆς Αἰμιλ. Ροδόσταμο	151
ΥΜΝΟΣ Εἰς τὴν ΕΛΕΓΘΕΡΙΑΝ... ..	26	Ἀγνώστων ποιημάτων ἀποσπάσματα	152
Σημειώσεις τοῦ ποιητῆ.....	56	Νικηφόρος Βρυέννιος.....	154
Εἰς τὸ ΘΑΝΑΤΟ ΤΟΥ ΜΠΑΪΡΟΝ... ..	59	Ὁ Κρητικὸς.....	156
Σημειώσεις τοῦ ποιητῆ.....	96	Ὁ Πόρφυρας.....	163
Ἡ καταστροφή τῶν Ψαρῶν.....	99	Οἱ ΕΛΕΓΘΕΡΟΙ ΠΟΛΙΟΡΚΗΜΕΝΟΙ..	167
Πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Ἑλλάδας..	99	Στοχασμοὶ τοῦ ποιητῆ.....	167
Εἰς Φραγκίσκα Φρατζερ.....	100	Σχεδιάσμα Α.....	172
Β		Σχεδιάσμα Β.....	175
Ὁ Λάμπρος.....	103	Σχεδιάσμα Γ.....	191
Ἐπίθεση.....	103	Γ	
Τὸ παράπονο τῆς Μαρίας.....	106	Ἡ ὠδὴ τοῦ Πετράρχη.....	203
Τὸ ὄνειρο τῆς Μαρίας.....	107	Μίμησις τοῦ τραγ. τῆς Δεσδεμόνας.	206
Ὁ μάρτυρας.....	109	Ἡ ἄνοιξη τοῦ Μεταστασίου.....	207
Ὁ Λάμπρος μετὰ τὴν θυγατέρα του..	110	Τὸ καλοκαίρι.....	209
Τὰ δύο ἰδιόρρηια.....	111	Μετ. τοῦ τεμαχ. τοῦ Μεταστασίου..	212
		Ἀμουσία τοῦ Σίλλερ.....	212
		Ἀποσπάσματα τοῦ Σ. τῆς Ἰλιάδος	213

	Σελ.		Σελ.
		<i>All'ombra allin della tramonta fresca</i>	291
		Il Pentimento.....	289
		A Maria.....	289
		Sopra Bonaparte.....	290
		Incoronazione.....	290
		A Lord Guilford.....	291
		La caduta di Lucefero.....	292
		Sulla morte di Pio VII.....	292
		Il Paradiso.....	293
		Sonetto.....	293
		La nativita.....	294
		Sulla morte di Cristo.....	294
		La risurrezione.....	295
		L' assunzione.....	295
		Sonetto <i>Fuggi diletto mio di qua</i>	296
		» <i>Un dì la sera solitaria, una</i>	296
		» <i>Fra gli altri in un' allata</i>	297
		» <i>Mentre vanne con altri</i>	297
		Squarci di Poemetto <i>in modo di un mio</i>	298
		» <i>in modo di un giovane poeta</i>	300
		Ode (Squarci).....	303
		La navicella greca.....	303
		Saffo.....	305
		L' albero mistico.....	306
		Ode a Venere.....	307
		Ode per prima Messa.....	309
		Sonetto <i>su lo stesso soggetto</i>	312
		» <i>su lo stesso soggetto</i>	313
		» <i>in modo di Vincenzo Filardo</i>	314
		» <i>in modo di un battistrada di Cipro</i>	314
		» <i>per il 1822</i>	315
		» <i>La Roma</i>	315
		» <i>al Conte Paolo Masciari</i>	316
		» <i>La caduta di Lucifero</i>	317
		» <i>in modo di Pietro Maronari</i>	317
		» <i>Orfeo</i>	318
		» <i>alla ditta della Marina (Cavalieri)</i>	319
		Epigramma ad <i>Miss Wood</i>	319
		» <i>al 4to Giovanni Fosco</i>	320
		La madre greca.....	320
		La donna velata.....	321
		L' usignolo e lo sparviere.....	323
		Orfeo.....	323
		Lo stesso soggetto.....	324
		ELOGIO DI FOSCOLO.....	326
Δ			
Τὸ ὄνειρο.....	218		
Ἡ πρωτοχρονιά.....	224		
Τὸ ἱατροσυμβούλιο.....	232		
Εἰς μεγιστᾶνα.....	240		
Ἐπιγράμματα.....	241		
Σημειώσεις τοῦ ἐκδότη.....	243		
Ε			
ΔΙΑΛΟΓΟΣ (Ποιητῆς—Φίλος—Σοφο- λογιώτατος).....	249		
Γ			
RIME IMPROVVISATE.....	271		
✓ Sorge la note.....	271		
✓ Dove sei.....	271		
✓ Se non conoscite.....	272		
✓ Sorgi, Sorgi.....	272		
✓ Per una fontana.....	273		
✓ Per un luogo ameno.....	274		
✓ In questi.....	274		
✓ Sorgi ora.....	275		
✓ Sullo stesso argomento.....	275		
✓ Apri suora amorosa.....	276		
✓ Chi è costei.....	276		
✓ Sullo stesso argomento.....	277		
✓ Vieni, diletto mio.....	277		
✓ Suon di limpido.....	278		
✓ Deh folce temi.....	278		
✓ Il vol veloce.....	279		
✓ Al conte Mercati.....	280		
✓ Un giovine moribondo.....	280		
✓ Lamenti.....	281		
✓ Il Giudizio finale.....	281		
✓ L' aurora.....	282		
✓ Sullo stesso argomento.....	283		
✓ La morte.....	283		
✓ La gastita.....	284		
✓ La cocezione.....	284		
✓ L' annunziazione.....	285		
✓ La morte del giusto.....	285		
✓ La morte dell' empio.....	286		
✓ L' inferno.....	287		
✓ La luna.....	287		
✓ A san Dionisio.....	288		
✓ Zacinto.....	288		

R. Improv.

